

# Þingsályktanir afgreiddar til ríkisstjórnarinnar.

## 1. Erfðalög.

Á 4. fundi í Ed., 18. febr., var útbýtt:  
Till. til þál. um breyt. á erfðalögnum (26).

Á 14. fundi í Ed., 26. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.  
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 26. fundi í Ed., 11. marz, var till. tek-in til einnar umr.

Flm. (Magnús Torfason): Áður en ég sný mér að tillögunni sjálfri vil ég benda hv. þdm. á það, að í till. er prentvilla, þar sem í niðurlagi hennar stendur „þar“, en á að vera „þess“, þ. e. a. s. þess erfða-fjár, sem eigi er séð fyrir með erfðaskrá.

Um till. get ég látið að mestu nægja að vísa til grg., en skal tilfyllingar fylgja henni úr hlaði með nokkrum orðum. Eins og við vitum er erfðarétti vorum skipað með tilskipun frá 25. sept. 1850, og samkvæmt henni eru ekki einungis niðjar bornir til arfs, heldur einnig ættingjar upp á við og til hliðar, allt upp í lang-afaforeldra. Þessi löggjöf var á sínum tíma sett með hliðsjón af framfærslu-skyldunni, sem þá var miklu viðtækari en nú er orðið. Þess vegna eiga útarfar, svona langt frá arfláta, engan rétt á sér lengur.

Síðan þessi erfðalöggjöf var sett hafa orðið nokkrar breytingar á þessum svið-um. Ber þar fyrst að nefna lög nr. 46 27.

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

júni 1921, um afstöðu foreldra til óskil-getinna barna, þar sem óskilgetnum börn-um er samkv. 36. gr. einnig gefinn erfða-réttur með vissum skilyrðum. Líka má benda á lög nr. 72 frá 8. sept. 1931, þar sem takmarkaður er réttur til dánarbóta að nokkru leyti. Samkv. þeim lögum taka einungis börn á framfæri, fósturbörn, foreldrar og systkini dánarbætur eftir slysadauða menn, og þó undir vissum skilyrðum einungis. Þetta bendir ótvírætt til þess, að erfðalöggjöf okkar sé orðin mjög úrelt. Það kemur ekki ósjaldan fyrir, að arfur renni til alls ómaklegra náunga, sem arfláti hefir auk þess engin deili á vitað. Ennfremur kemur það fyr-ir, að arfur renni til manna, sem arf-láti hefði sít á kosið, og orsakar slíkt ósjaldan illindi og deilur meðal manna. Auk þess reynist það æ erfiðara að hafa upp á slíkum náungum. Er þess líka vonin, með því að mikið los er á fólki vegna breyttra atvinnuhátta, og við þetta bætist, að ættvísi þverr óðum í landi voru.

Eftir gildandi löggjöf má bæta úr þessu með erfðaskrá, en því fylgir jafn-an talsverð rekistefna, og sýnir reynslan það, að almenningur býr yfirleitt ekki til erfðaskrár, og sérstaklega ekki, ef um smáfjárhæðir er að ræða. Ástæðan til þessa er, eftir því sem mér hefir virzt, sú, að það er í meðvitund fólks eins og verið sé að grafa sér gröf með því að gera erfðaskrá, og almenningur virðist hafa það á tilfinningunni, að sá, sem erfðaskrá geri, eigi skammt eftir ólífað. Því hefir mér og fleirum fundizt, að skipa

þurfi þessu með lögum, þannig að ekki þurfi rekistefnur til þess að slíkt dánarfé, sem oftast nemur litlu, renni til landsnytjafyrirtækja eða stofnana, sem ætla má, að hinum látna hafi verið hugþekkar. Ég bendi t. d. á ellistyrktarsjóðina, sem að allra áliti eru hinir nytsömustu, enda er það ekki fágætt, að menn, sem enga niðja láta eftir sig, geri þá ráðstöfun á fé sinu eftir sinn dag, að það renni til ellistyrktarsjóðanna. Ég býst við, að þessir sjóðir séu öllum hugþekkir, og hv. þdm. hljóta einnig að líta svo á, að það sé í alla staði gott og æskilegt, að þeir eflist og styrkist eftir föngum. En þó að þetta væri tekið í lög, þá væri auk þess hægurinn nærri að gefa heimild til þess, að dánarfé úr einstökum héruðum hyrfi til guðspakkafyrirtækja eða stofnana, sem héraðsbúar bæru sérstaklega fyrir brjósti. Hinar mörgu og margvíslegu sjóðstofnanir hinna síðustu ára sýna, að slíkur almennur áhugi er víða fyrir hendi í einstökum héruðum og landshlutum, og ég býst við, að menn vildu fúsir styrkja slíka sjóði og stofnanir með dánarfé sínu. Auk þess er svo margt ógert á landi hér, sem erfitt er að þoka áleiðis á skömmum tíma, en sem flestir óska, að komist í framkvæmd, og nefni ég þar til dæmis skógrækt, sem ég býst við, að sé sameiginlegt mál allra landsmanna, og verður því ekki neitað, að áhugi fyrir skógrækt eykst með ári hverju; um það bera vitni hinir mörgu og þryðilegu skógarlundar víða um landið. Ég get ekkert hugsað mér öllu hugþekkara en það, ef í hverju héraði landsins væri skógarlundur, sem héraðsbúar gætu leitað til í fristundum sínum og horfið til, er þeir vildu hafa almennar hátíðir. Auk þess eru fjölmörg nytsamleg fyrirtæki, sem vantar fé til framkvæmda, og mætti láta óráðstafaða arfa renna til þeirra með vissum skilyrðum, t. d. að hreppsnefnd eða sýslunefnd mælti með því, og stjórnarráðið samþykkti síðan. Ég vænti þess, að deildin, að þessu athuguðu, liti svo á með mér, að tími sé kominn til að breyta erfðalögunum, og að því leyti að þrengja aðgang fjarskyldari ættingja til arfs, en ég býst þó við, að það muni ekki þykja rétt að ganga lengra í því efni en að foreldrar og systkini erfi, eins og hingað til

hefir verið, börn sín dain og systkini sín látin.

Ég býst við, að það þyki réttara, að mál þetta fái athugun í nefnd, og ég vil beina því til hv. þd., að hún vísi því til allshn. og fresti umr., þar til nefndin hefir skil að af sér.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 11 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 43. fundi í Ed., 5. apríl, var fram haldið einni umr. um till. (A. 26, n. 255). Enginn tók til máls.

ATKVGR.

Brtt. 255 (ný tillgr.) samþ. með 9:1 atkv. Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 325).

## 2. Menntaskólinn í Reykjavík.

Á 42. fundi í Nd., 4. apríl, var úbýtt: Till. til þál. um hinn almenna menntaskóla í Reykjavík (A. 310).

Á 44. fundi í Nd., 6. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 57. fundi í Nd., 22. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 59. fundi í Nd., 25. apríl, var till. aftur tekin til einnar umr.

Frsm. (Sveinbjörn Högnason): Menntmn. hefir flutt þessa till. eftir ósk kennslumálaráðh.

Í hv. Ed. hefir tvívegis verið samþ. frv. í þá átt að samræma kennslu við menntaskólann hér í Reykjavík við undirbúningsfræðslu annarsstaðar á landinu, þannig, að lærdómsdeildin verði sérstök deild og gagnfræðadeildin verði hliðstæð gagnfræðaskólum. Með þessu móti verður hægara að setja hentugar reglugerðir um kennsluna yfirleitt. — Þar sem þessi stefna hefir áður haft svo mikið fylgi

hér á Alþingi, tel ég ekki þörf á að fara nánara út í efni þessarar þáttill., en vil aðeins leyfa mér að vísa til grg., sem henni fylgir.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Ég vil þakka hv. menntmn. fyrir að hafa borið þessa till. fram. Ég vil bæta aðeins nokkrum orðum við þá ræðu, sem hv. 2. þm. Rang. flutti hér, til að skýra nokkuð frá tildrögum þessa máls.

Eins og hv. þdm. mun kunnugt, var unnið að því á þinginu 1929 og 1930 að ákveða með lögum skipulag menntaskólans á Akureyri og menntaskólans í Reykjavík. Á þinginu 1930 voru afgr. lög um skólann á Akureyri, og var það meðfram með tilliti til þess, að þá var skólinn 50 ára, og þótti vel við eigandi að ganga þá frá lögum um fyrirkomulag hans. Frv. um menntaskólann í Reykjavík hefir aftur á móti ekki náð fram að ganga enn, en var samþ. á tveimur þingum í Ed. með shlj. atkv., en mætti móttöðu hér í Nd. af tveimur ástæðum. Fyrst og fremst að skipulag þessa skóla hefði aldrei verið bundið með lögum, heldur með reglugerð, sem þó hefði verið byggð á vilja þingsins, og í öðru lagi varð meiningamunur milli ýmissa hv. þm. í báðum deildum um það, hvort ætti að vera 2 vetra undirbúningsdeild hér í Reykjavík eða ekki. Þess vegna er þessi till. borin hér fram til samkomulags, þar sem gert er ráð fyrir 4 ára lærdómsdeild og tveggja ára gagnfræðadeild, sem sjálf-sagt yrði helzt notuð af bæjarbúum og þeim, sem búa í nágrenni við Reykjavík.

Ég skal nú skýra það stuttlega fyrir hv. þd., hvers vegna ég álit heppilegt að koma þessu á, að skólinn skiptist þannig í 2 og 4 bekk, en ekki 3 og 3. Það byggist á því aðalatriði, að þegar gerð var þessi breyt. á menntaskólanum í Reykjavík og gagnfræðaskólanum á Akureyri, að gagnfræðadeildin skyldi vera 3 vetur og nemendur frá Akureyri skyldu hafa aðgang að lærdómsdeild menntaskólans, hafði þetta þau áhrif á báðum stöðunum, að þá varð gagnfræðadeildin of þung sem almennur skóli. Þetta kom að vísu ekki svo mjög fram hér í Reykjavík, af því að flestir, sem byrjuðu á gagnfræðadeildinni við skólann hér, héldu áfram í

gegnum skólann, en það var óþægilegra við Akureyrarskólann, sem flestir vildu nota sem almennan skóla án tillits til framhaldsnáms, en urðu að leggja stund á ýmiskonar fræði, sem ekki gátu beinlinis talizt nauðsynleg fyrir þá, sem ekki ætluðu sér að halda áfram lengri skólagöngu. Ég hygg, að þessi breyt. á Reykjavíkurskólanum hafi verið gerð vegna sambandsins við Akureyrarskólann, sem Stefán heitinn Stefánsson skólameistari átti mestan þátt í að koma á.

Þá er það önnur ástæða, sem veldur því, að þessi breyt. mundi hafa mikla þýðingu, sérstaklega fyrir suðvesturhluta landsins, sem líklegastur er til að senda nemendur í þennan skóla, og hún er sú, að eins og nú er háttað, þá hafa ýmsir af hinum almennu skólum landsins, sérstaklega Flensborgarskólinn, farið að eins og Akureyrarskólinn, að miða kennsluna við þá fáu nemendur, sem fara eftir á upp í lærdómsdeild menntaskólans. Þetta er mikil freisting, og þar sem nú eru að komast upp unglingaskólar í Vestmannaeyjum, Hafnarfirði og Ísafirði, auk tveggja skóla í sveitum, þá væri það óheppilegt fyrir þessa skóla, ef þeir löguðu sitt nám að mestu leyti eftir því, að einhverjir fáeinir af nemendum þeirra gætu komist inn í menntaskólann hér. Aftur á móti ef málið yrði leyst eins og hér er gert ráð fyrir, þá yrði það þannig, að þeir menn, sem verið hefðu við þessa skóla, t. d. Flensborgarskólann, þó að ekki væri nema 2 vetur, og hefðu löngun og hæfileika til að halda áfram, þyrftu ekki að bæta við sig nema litlu sérnámi til að geta gert sér vonir um að komast inn í lærdómsdeildina.

Það má gera ráð fyrir, að hér verði alltaf tvískipt lærdómsdeild, og einstöku sinnum hefir orðið að skipta máladeildinni, aðsóknin hefir verið svo mikil. Það má því fullyrða, að þessi tilhögun spillir að engu leyti aðstöðu bæjarbúa og annara þeirra, er hingað til hafa sótt skólann og munu sækja hann áfram. Ég geri ekki ráð fyrir, að veruleg innihaldsbreyting verði á skólanum við þetta, aðeins einhverjar smábreytingar. Þetta er aðalatriðið í þessu máli, eins og kom líka fram í frv. í Ed., að koma því þannig fyrir án þess að skaða að nokkru leyti

Menntaskólinn í Reykjavík.

skólann í Reykjavík, að hægt verði að sameina hina almennu æskulýðsmenntun viðsvegar um landið við möguleika til að komast inn í lærdómsdeildina.

Ég geri ekki ráð fyrir, að þessi breyting, þótt samþ. verði, mundi hafa neinn kostnað í för með sér, þar sem hér er aðeins um fyrirkomulagsbreytingu að ræða.

Það getur verið, að við frekari umr. um málið vekist eitthvað upp, sem ástæða væri til að skýra, en að svo vöxnu máli sé ég ekki ástæðu til að hafa fleiri orð um þetta mál.

**Magnús Jónsson** [óyfirl.]: Ég ætlaði aðeins að spyrja um eitt eða tvö atriði í þessu máli, þó að það sé að nokkru leyti óþarfi eftir ræðu hæstv. dómsmrh. Ég vildi spyrja um það, hvort ekki mætti eiga það víst, ef þessi till. yrði samþ., að þessi tveggja ára undirbúningsdeild yrði starfrækt. Eins og kunnugt er, þá varð ágreiningur um málið á þinginu 1929 og 1930, hvort hér skyldi vera undirbúningsdeild eða ekki. Ég hefi alltaf verið þeirrar skoðunar, að bezta fyrirkomulagið væri að hafa 6 ára óskiptan skóla og var hvað eftir annað flm. að því að breyta skólanum í það horf. Sú skoðun ætti að hafa ennþá meiri rétt á sér eftir að skólinn á Akureyri er kominn upp, því að eins og hæstv. dómsmrh. minntist á, þá varð þessi óheppilega skipting mest til að greiða götu manna frá Akureyrarskólanum inn í 4. bekk menntaskólans í Reykjavík. Eftir að sú ástæða er burt fallin, mundi heppilegast að hafa 6 ára óskiptan skóla. Hinsvegar get ég verið samþykkur þessari till. með þeirri skýringu, að þessi undirbúningsdeild verði starfrækt, því að þá er stefnt að því, að hér verði raunverulega, fyrir þá sem óska, 6 ára óskiptur skóli.

Ég er ekki samþykkur því, sem stendur í grg., að þetta sé aðallega fyrir Reykjavíkurbúa, því að fyrir þá, sem vilja fá framhaldsmenntun, er langheppilegast að nema frá byrjun við sama skóla, því að þótt mögulegt sé að samræma nám í þessum skóla við almenna ungmennafræðslu, þá hljóta þeir skólar þó að verða með talsvert öðrum blæ en þeir skólar, sem byrja námið frá upphafi og halda því svo áfram stig af stigi. T. d. má taka

tungumál. Það er mjög æskilegt fyrir þá, sem ætla sér að nema þau til hlitar, að byrja þegar í stað hjá beztu kennurum, og þá með það fyrir augum að læra málið vel, og er þá vitanlega byrjað á því, sem í raun og veru er þyngst, en það er málfræði og önnur slík undirstöðuatriði, sem nauðsynleg eru þeim, sem ætla sér að læra málið til hlitar. En ég get vel ímynd- að mér, að við tveggja ára skóla mundi mest áherzla verða lögð á að geta skilið almennt bókmál og að geta bjargað sér í málinu, sem kallað er, en minni áherzla lögð á undirstöðuatriðin, sem nauðsynleg eru til framhaldsnáms. Á hinn bóginn álit ég það kost, ef þeim, sem stunda nám við unglingaskóla og eru sérlega góðir námsmenn, er gert hægara um vik að komast inn í lærdómsdeild menntaskólans.

Annars þyrfti alls ekki að útiloka menn frá þessu. Munurinn er einungis sá, hvort þeir eiga að geta komist inn í lærdómsdeildina án prófs eða hvort þeir þurfa að taka inntökupróf, og skal ég ekkert segja um, hvernig á að haga þessu, ef till. verður samþ., hvort á að láta próf manna frá þessum skólum nægja sem inntökupróf í lærdómsdeildina eða ekki. Það er líka önnur spurning í sambandi við þetta mál, sem ástæða er til að fá svar- að nú, og það er, hvort eigi að takmarka tölu þeirra, sem fengju inngöngu í lærdómsdeildina eða hvort allir eiga að fá að komast þarna að, sem taka það próf, sem gefur rétt til að ganga upp í lærdómsdeildina.

Annars skal ég ekki tefja þetta mál frekar að svo komnu, en skal lýsa því yfir, að ég er till. samþykkur með þessu fororði.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson)**: Ég get svarað spurningum hv. 4. þm. Reykv. Fyrstu spurningunni, um undirbúningsdeildina, get ég svarað játandi. Eftir að stj. sá þess merki, að ekki var hægt að fá samkomulag um málið í þessari deild nema með því að halda undirbúningsdeildinni, þá þótti rétt að ganga inn á það heldur en að stöðva málið. Þessi undirbúningsdeild verður þá vitanlega fyrst og fremst fyrir bæjarbúa, og þá einnig fyrir þá menn aðra, sem hefðu löngun og

Menntaskólinn í Reykjavík. — Starfsmannatala við starfrækslugreinir og stofnanir ríkisins.

ástæður til að koma börnum sínum þar til náms.

Út af því, sem hv. þm. minntist á afstöðu alþýðuskólanna í bæjum og sveitum til þessa máls, skal ég taka það fram, að ég hygg, að flestir liti svo á, að það sé ákaflega óheppilegt að miða kennsluna í þessum skólum við þetta próf upp í lærdómsdeildina. Ég hefi einmitt verið mjög mikið á móti því fyrirkömulagi, sem verið hefir á Akureyri, að allir þeir, sem þar stunduðu nám og ekki fóru til Reykjavíkurskólans, yrðu að læra þar ýmislegt, sem þeir ekki höfðu með að gera, aðeins af því að þetta samband var á milli skólanna. Ég get þá svarað því, að a. m. k. fyrir núv. stj. vakir það, að ungmennaskólarnir fari sínu fram og miði sitt starf eingöngu við þörf þeirra manna, sem upphaflega var ætlað til, að á þessa skóla gengja, en gefa þeim mönnum, sem eru sérstaklega námfúsir og hafa ástæður til að halda áfram námi, tækifæri til að njóta fyrst þessa náms í unglingaskóla og læra síðan utan hjá í þeirri von að standast síðan inntökupróf í lærdómsdeild menntaskólans.

Ég vil til skýringar minni skoðun á þessu samstarfi unglingaskóla og lærdómsdeildar nefna tvo menn, sem hafa byrjað nám sitt í Flensborg. Það eru hv. 2. þm. Reykv. og hv. 2. þm. Rang., sem báðir eru þm. í þessari hv. deild. Á ungmennaskólanum í Flensborg kom það greinilega í ljós, að þeir voru mjög vel fallnir til náms, og þeim tókst báðum að ljúka unglingaskólanum í Flensborg og jafnframt búa sig undir menntaskólann.

Um þriðja atriðið í ræðu hv. 4. þm. Reykv., takmörkun á nemendafjölda í menntaskólanum, hefir allmikið verið rætt í hv. Ed., en af eðlilegum ástæðum eru hv. þdm. þessarar d. því síður kunnugir. Ég held það hafi verið hv. 1. landsk., sem bar fram þá miðlunartill. í Ed., að ef færri nemendur væru í stærðfræðideildinni heldur en í máladeildinni, þá mætti taka svo marga nemendur umfram í máladeildina, sem vantaði upp á, að fullskipuð væri, jafnvel þó að þá yrði að skipta máladeildinni í tvær kennsludeildir. Þessi miðlunartill., sem hv. 1. landsk. formuleraði annaðhvort í nál. eða ályktunarformi, var samþ. að

því tilskildu, að farið yrði eftir því, sem húsrúm og annar útbúnaður leyfði. Á síðustu árum hefir reynslan orðið sú, að máladeildin og stærðfræðideildin hafa verið nokkurnvegin jafnstórar, að því er ég held. Það er einungis fjárveitingaratriði og fer því algerlega eftir vilja Alþingis í hvert sinn, hvort máladeildin skuli vera tvískipt, en stærðfræðideildin einskipt. En eitthvað þessu lík mundi niðurstaðan verða nú, ef þessi þáttill. yrði samþ., eins og samkomulag varð um í Ed. — Ég hygg, að ég hafi þá svarað þeim fyrirspurnum, sem hv. 4. þm. Reykv. bar fram.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 16 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 15 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 522).

### 3. Starfsmannatala við starfrækslugreinir og stofnanir ríkisins.

Á 58. fundi í Ed., 23. apríl, var útbýtt

Till. til þál. um ákvörðun á tölu starfsmanna við starfrækslugreinir og stofnanir ríkisins (A. 498).

Á 60. fundi í Ed., 26. apríl, var til tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 62. fundi í Ed., 28. apríl, var till. tekin til einnar umr. (A. 498, 530).

Frsm. (Jón Þorláksson): Í grg. þáttill. á þskj. 498 er vikið að því, að til þess að löggjafarvaldið hafi full tök á þeim útgjöldum ríkissjóðs og ríkisstofnana, sem felast í starfsmannalaunum, þurfi að ákveða laun þeirra í hverjum flokki eftir lagareglum og setja lagaákvæði um tölu þeirra innan hvers flokks. Þannig er þessu hagað í þeim löndum, þar sem ríkisstarfrækslan er orðin svo umsvifamikil, að ekki er á eins manns færi að sjá út yfir hana. Þessum reglum hefir þó ekki

verið fylgt hér á landi til þessa. Árið 1919 var að visu reynt að ákveða laun starfsmannaflokkanna. En síðan hefir bætzt við fjöldi starfsmanna við ýmsar starfrækslugreinir ríkissjóðs og ýmsar ríkisstofnanir, sem síðan hafa risið upp, og mestur hluti þessa starfsfólks er utan við launalögin 1919. Oft hefir verið rætt um endurskoðun launalaganna, en menn hafa þó jafnan kveinkað sér við henni, sökum þess hve peningagildi og verðlag hefir verið breytilegt síðan þau voru sett. Fyrsta endurskoðunin átti að réttu að fara fram 1924. Þess er þó að vænta, að þessi endurskoðun fari bráðlega fram, þar sem ýms ákvæði núgildandi launalaaga eru framlengd aðeins frá ári til árs. Slikt er sterk sönnun þess, að endurskoðunar er þörf.

Sú till., sem hér liggur fyrir, vikur ekki að flokkun í launaflokka. Hún tekur upp hinn þáttinn, að með lögum verði á ári hverju ákveðin tala starfsmanna við hverja starfsgrein ríkissjóðs og hverja ríkisstofnun og í hverjum launaflokki. Það er eðlilegt, að slíkt hafi ekki þótt nauðsynlegt, er síðustu launalög voru samin, því að þá var starfslið ríkisins svo fámennnt, að fjármálastj. og fjvn. Alþingis gátu vel haft yfirlit yfir það. En nú er þetta starfslið orðið svo fjölmennnt og margþætt innan ýmsra stofnana, sem eru meira og minna lausar við löggjafarvaldið að því er snertir starfrækslu, launakjör og ráðningar, að ég tel nauðsynlegt, að þetta sé að fullu og öllu dregið undir áhrif og afskipti Alþingis með því að húa til á ári hverju lög um tölu starfsmanna við hverja stofnun. Ég tel sjálf sagt að ganga þegar til þessa starfa og að fyrir þetta þing komi frv. um tölu starfsmanna árið 1933 í samræmi við fjárlfrv. 1933. Meðnm. mínir hafa viðurkennt þörfina á þessu, en hafa ekki talið þessu liggja svo á, að stj. þyrfti að undirbúa slíkt frv. fyrir 1933, heldur yrði slíkt gert fyrst fyrir árið 1934 og svo framvegis jafnframt fjárlfrv.

Mér hefir nú heyrt bæði á stj. og öðrum, að alvarlegir krepputimar standi yfir og að því sé þörf sérstakra aðgerða. En fyrst svo er, get ég ekki séð, að eftirlit á fjármálasviðinu, sem hvarvetna annarsstaðar þyki nauðsynlegt á venjulegum

tímum, eigi að biða hér á landi þangað til von er um, að kreppan sé að mestu yfirstaðin. Ég álit, að þörfin á slíku eftirliti sé aldrei meiri en á slíkum tímum sem nú eru, og skora því á stj. að semja nú þegar frv. um tölu starfsmanna ríkisins.

Samning þessa frv. er hvorki mikið verk né vandasamt. Stj. skrifar forstjór-um ríkisstofnananna og biður þá um till. um tölu starfsmanna og flokkun eftir launakjörum. Svo raðar ríkisstj. þessu niður, breytir til, ef henni þykir þurfa, og fellir e. t. v. eitthvað niður. Síðan á þingið að dæma um, hvort hægt sé einhversstaðar að þrengja að og fækka starfsfólki. Það er eðlileg tilhneiging forstjóranna að vilja hafa sem riflegastan vinnukraft, og því hlýtur það að verða hlutverk þings og stj. að sjá um, að sá vinnukraftur verði ekki riflegri en þörf er á.

Þetta er allt, sem gera þarf til undirbúnings slíku frv., og af því er ljóst, að ekkert er því til fyrirstöðu, að hægt sé að leggja slíkt frv. fyrir það þing, sem nú stendur yfir.

Hín síðustu árin hefir mismunurinn á útgjöldum ríkisstj. eftir LR og fjárl. verið meiri en dæmi eru til áður. Þessi löggjöf á að fyrirbyggja, að umfram-eyðsla geti orðið á starfsmannahaldi. Þegar búið er með lögum að ákveða fyrir hvert fjárhagsár, hve margir starfsmenn skuli vera við hverja ríkisstofnun, þá er það bindandi bæði fyrir ríkisstj. og forstjóra stofnananna, og frá því verður ekki vikið nema í brýnustu nauðsyn, og þá upp á væntanlega aukafjárveitingu. En nú er ekkert slíkt aðhald til, annað en fjárveitingarupphæðin í fjárl. að því er snertir sumar stofnanir ríkissjóðs sjálfs, en ýmsar aðrar stofnanir eru alls ekki bundnar við fjárveitingu í fjárl.

Ég tel, að þær ráðstafanir, sem í þessari till. felast, geti orðið að fjárhagsatriði árið 1933, vegna þess aðhalds gegn umfram-eyðslu á starfsmannalaunum, sem í þeim felst. Ég verð því að vænta þess, að hv. deild samþ. till. mína eins og hún liggur fyrir. Þótt meiri hl. n. hafi ekki viljað flytja þetta mál með mér, get ég þó vottað honum þakklæti mitt fyrir það, að hann hefir á þskj. 530 viðurkennt réttmæti till. minnar. Munurinn er aðeins sá,

að meiri hl. er ekki eins bráðlátur og ég um þessar endurbætur og vill, að breyt. þessar verði fyrst á árinu 1934.

Jón Jónsson: Eins og hv. flm. sagði, hefir ríkisgjaldanefnd ekki getað orðið honum alveg samferða í þessu máli. Tilgangur flm. er sá, að skapa þinginu betra yfirlit yfir ýmsa opinbera starfrækslu en verið hefir, og jafnframt betra eftirlit. En nú þegar hafa fjvn. og ríkisgjaldanefnd aðgang að öllum skýrslum um opinbera starfrækslu. En til þess að gagn verði að þessu, lítur meiri hl. n. svo á, að þörf sé nokkurs undirbúnings. Ríkisstj. þarf að gera sér ljósa starfsmannabörf fyrirtækjanna og gera ýtarlega gangskör að því að samræma launakjör hliðstæðra starfsmanna. Ég hefi ekki trú á, að þann undirbúning sé hægt að framkvæma, svo lið verði að, mitt í þingönnum. Því ég sé ekki, að neitt gagn sé í því að færa skrár þær um starfsmannahald ríkisstofnana, sem fyrir þinginu liggja, í frumvarpsform og samp. óbreyttar. Gagnið kemur fyrst þegar þær eru athugaðar og endurskoðaðar og þeir starfsmenn felldir niður, sem unnt er að komast af án. Því berum við fram brtt. við orðalag till. Árangurinn gæti samt komið fram á þessu ári. Það á að vinna að málinu á þessu ári og framkvæma árangurinn strax og unnt er, og það getur þegar orðið á næsta ári.

Að öðru leyti vil ég vísa til hæstv. stj. um þetta mál, því hún hefir að sjálfsgöðu bezt tækifæri til að gera sér það ljóst.

Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Eins og ég hefi áður látið í ljós, er ég samþykkur till. þessari efnislega. Það hefir jafnan viðgengizt, og það um lengra skeið en hv. flm. vildi gefa í skyn, að ýmsir starfsmenn ríkisins væru utan launalaga. En auðvitað hefir mest borið á því undanfarnin ár, eftir því sem stofnunum ríkisins hefir fjölgað. En ólögbundin laun hafa margir starfsmenn ríkisins tekið um mjög langt skeið. Þegar þessi flokkur manna er orðinn eins fjölmennur og nú er, þá er ástæða til að athuga það, hvort rétt sé, að Alþingi framselji stj. rétt sinn til að ráða launum og kjörum þessara starfsmanna. Og ég er sammála hv. flm.

um það, að rétt er, að Alp. varpi ekki frá sér öllum afskiptum.

Það er að visu einfaldur hlutur að gera skrá um starfsmenn þá, sem ríkið nú hefir, og leggja þannig fyrir þingið. En starfsmannaskrá ríkisins er að vissu leyti þegar búð að leggja fyrir Alþingi, því allt felst það í fjárlagafrv. Stj. er um allt starfsmannahald bundin við fjárl., nema þar sem knýjandi nauðsyn er að breyta út af. Þótt sérstök lög væru sett um þetta efni, þá verður samt aldrei alveg komizt hjá að breyta út af þeim, en þau geta þó veitt stj. aðhald og eru í góðu samræmi við það ákvæði stjkskr., að fjárveitingarvaldið skuli vera hjá Alþingi.

En ég geri ráð fyrir því, að þótt nú yrði tekið saman frv. um þetta efni á fáum dögum, þá mundu ekki verða fyrir það teljandi breyt. á starfsmannahaldi ríkisins frá því, sem gert er ráð fyrir í fjárlagafrv. Það mun heldur varla vera nú fyrir hendi sú rannsókn, sem er nauðsynlægur grundvöllur undir slíkt starf, sérstaklega þegar þess er gætt, að búast má við, að þurfi að ganga á móti till. forstöðumanna stofnananna. En það er eðlilegt starf ríkisgjaldanefndar að athuga, hvort kröfur forstöðumannanna um mannahald eru réttmætar. Það tekur óhjákvæmilega nokkurn tíma, ef það á að fá góða afgreiðslu.

Það verður höfuðgalli slíkrar starfsmannaskrár, að hana verður að undirbúa fullu ári áður en þau fjárlög ganga í gildi, sem hún fylgir, og er því hæpið, að hún verði talin jafnbindandi eins og ef hún væri undirbúin rétt áður. Skýrslurnar um starfsmannahald stofnananna eru gefnar 14 mánuðum áður en fjárl. eiga að koma til framkvæmda. Ég hefi áður bent á nauðsyn þess, að fjárlög komi til framkvæmda þegar eftir að þau eru samþ. Það má gera annaðhvort með því að breyta fjárhagsárinu eða með því að færa þingið á annan tíma árs. En þessi ráðstöfun, sem ætti að gera við hina næstu stjkskrabreyt., er höfuðatriði í þessu efni. Þá fyrst getur þingið rækilega bundið stj., þá fyrst verða þær kröfur gerðar til stj., að hún sjái nokkurnveginn fyrir, hvað framundan er.

Þótt till. hv. minni hl. verði samp. hér og starfsmannaskrá verði lätin fylgja

fjárl. fyrir árið 1933, þá væri það litlu betra en að leggja starfsmannaskrána fyrir næsta þing og láta hana gilda fyrir síðari hluta ársins 1933. Báðir hlutar n. byggja á því, að starfsmannaskrá sé sam- in árlega og látin fylgja fjárlagafrv., en hitt er vel mögulegt, að sú fyrsta, sem samin er, sé látin gilda fyrir hálf árið annað ár.

En þótt nú þegar yrði gerð slík skrá, þá býst ég við, að meðferðin yrði ekki í verulegum atriðum önnur en þegar er orðin hjá fjárveitinganefndum. Ég býst ekki við, að sparnaður yrði umfram það, sem koma má við í fjárl. Því hallast ég að till. meiri hl. n. Þessi ágreiningur er ekki stór, og ég vil færa báðum hlutum n. þakkir fyrir till., sem ætti að verða til bóta og til þess að binda fjárveitingarvald þingsins fastar en verið hefir.

Frsm. (Jón Þorláksson): Hv. 3. landsk. gat þess, að fjvn. fengju skýrslur um starfsmannahald ríkisstofnana. Þetta er rétt. En þessar skýrslur sýna einungis, hvert starfsmannahaldið hefir verið, og í einstöku tilfellum, hvað það er. Þær binda ekki hendur neins að því er snertir starfsmannahaldið 1933. En að skýrslurnar eru til, staðfestir það, sem ég hefi haldið fram, að það sé auðvelt verk að búa til frv. um þetta efni.

Hv. þm. sagðist ekki hafa trú á, að þetta frv. yrði sæmilega undirbúið nú mitt í þingönnunum. Ég skil þetta vel frá sjónarmiði hv. meiri hl. n., því það er sameiginleg viðbára hjá þeim samnm. mínum, að þeir séu svo hlaðnir störfum, að þeir hafi litinn tíma afgang til að sinna verkefni ríkisgjaldanefndar. En ég hefi lítið að gera. Þetta er því ekki gild afsökun í mínum augum. Ég hygg líka, að það hljóti að finnast einhverjir menn, sem ekki eru svo háðir þingönnunum, að þeir geti búið frv. þetta í hendur hæstv. fjmrh. á ekki mörgum dögum, og hann ætti að geta fundið einhverja stund til að yfirlíta það.

En ég verð að játa, að eftir undirtektum hæstv. fjmrh., sem gaf von um, að stj. mundi á næsta reglulegu þingi leggja fram slíkt frv. fyrir síðari hluta árs 1933, þá munar þetta ekki afskaplega miklu. Ég vil viðurkenna þessar undirtektir

hans; hann fer þar bil beggja, þar sem ég tel rétt að láta frv. ná yfir allt árið 1933, en hv. meiri hl. vill láta þetta fyrst koma til greina árið 1934.

Hæstv. fjmrh. hafði þau ummæli, að með þeim undirbúningi, sem slíkt frv. gæti nú fengið, mundi það ekki verða mikið aðhald að stj. umfram það, sem í fjárl. felst, og hann sagði í þessu sambandi, að fjvn. gætu haft athugun á þessu starfsmannahaldi. En eitt af því, sem sérstaklega kallar eftir þessu frv., er það, að undanfarið hefir hæstv. stj. ekki bundið sig nægilega við það, sem gert er ráð fyrir í fjárl. Dæmi þess, að stj. hafi þannig farið út fyrir það, sem leyfilegt er, er það, að þótt skjalfest sé í nál. fjvn., til hvaða símalagninga fé skuli verja, þá hefir því verið varið til síma allt annarsstaðar. Það er ekki hægt að taka fram fyrir hendur slíkrar stj. nema með beinum lagafyrirmælum, og ég hygg, að það eigi eins við um starfsmannahald sem annað.

Ég vil taka undir það, sem hæstv. fjmrh. sagði um erfiðleikana á því að ákveða starfsmannahald ríkisins heilu ári áður en frv. gengur í gildi. En það stendur aftur í sambandi við hið stóra mál, sem hæstv. ráðh. hefir nú nokkrum sinnum minnst á og ég minnst á áður fyrri, að það er allsendis óhæfa að haga þinghaldinu þannig, að þingið verður að afgr. fjárl. nær ári áður en þau eiga að koma til framkvæmda. Ég vil nú beina þeirri áskorun til hans að láta hér ekki sitja við orðin tóm, heldur kippa þessu í lag, annaðhvort með því að færa þinghaldið eða breyta fjárhagsárinu. Ég hefi heyrt það, að þm. þætti það ekki hentugt vegna atvinnu sinnar að færa þinghaldið. En ég lít svo á, að þm. séu skyldir að láta eigin hagsmuni sína víkja fyrir þingstörfunum, og met því þessa viðbáru að engu. En sem sagt, það má eins fara þá leið að breyta fjárhagsárinu. Ég álit, að annaðhvort verði að gera, og það mundi gleðja mig, ef þessi till. skyldi hjálpa til að knýja það mál fram.

En hitt vil ég taka fram, þótt ég hafi að visu ekki fengið beint tilefni til þess, að til þess að þessi löggjöf um starfsmannahaldið nái tilgangi sínum, þá verður hún að fylgja fjárhagsárinu. Ef ekki

verður timi til að afgr. þessi lög nú, þá má að vísu láta frv., sem samþ. verður á næsta þingi, ná yfir hálf tanna ár. En það má ekki taka fordæmi af því eftir-leiðis.

Að öðru leyti er ég hæstv. ráðh. þakk-látur fyrir góðar undirtektir.

**Jón Baldvinsson:** Það er út af orðum hv. 1. landsk. um það, að við samnn. hans værum svo störfum hlaðnir, að við gætum litið sinnt störfum í ríkisgjaldanefnd. Hvað mig snertir þurfti enginn að ganga að því gruflandi. Ég lýsti því strax yfir, að ég álití, að n. gæti ekki mikið starfað á þingtímanum, enda var alltaf hálf t í hvoru gert ráð fyrir, að n. eða þá önnur samskonar nefnd starfaði milli þinga. Ég gekk í n. eingöngu vegna þess, að ég er einn minna flokksbræðra hér í d. og varð því að taka þar sæti, ef Alþýðuflokkurinn átti að hafa þar nokkurn fulltrúa.

Annars er starf þessarar n. ekkert venjulegt þingstarf. Það verður óhjákvæmilega svo mikið, að það er engin von til, að þm. geti annað því á venjulegum þingtíma. Ég hygg því, að þetta á-mæli hv. 1. landsk. sé ekki réttmætt.

Hvað till. viðvikur, þá finnst mér það nægilegt, að málið sé undirbúið fyrir næsta þing. Ég held það verði líka heppi-legast, því ef ríkisgjaldanefndin starfar áfram, þá er vel hugsanlegt, að hún vilji gera einhverjar breyt. á rekstri ríkis-stofnana, t. d. samsteypu þeirra, sem hefði áhrif á þetta mál. Og það er við-kunnailegra, að frv. komi fram eftir að athugun hefir farið fram heldur en að rubba því upp nú strax, eingöngu eftir skýrslum þeim, er liggja fyrir þinginu.

Það sýnast því renna æðimargar stoðir undir brtt. okkar meiri hl., sem gengur í þá átt, að stj. verði falið að at-huga þetta til næsta þings, enda ætlast hv. 1. landsk. ekki til þess, að till. komi til framkvæmda fyrr en í byrjun næsta árs, en yfirstandandi timi er einmitt versti krepputíminn, og þó að ástandið geti versnað, sem ég skal ekkert segja um nema kunni að verða, hefir maður þó leyfi til að vænta þess, að eitthvað fari að rætast úr um það, er þetta ár er lið-ið, og því eins miklar líkur til, að einmitt

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

nú sé meiri þörf á þeim sparnaði, sem af þessum ráðstöfunum leiðir, heldur en síðar verður. En að vísu er ég ekki svona fyrirfram sannfærður um það, að sparn-aðurinn af þessu verði ýkjamikill, þó að ég hinsvegar álití rétt að draga það undir löggjafarvaldið að setja reglur í þessu efni, svo sem unnt verður.

Hv. 1. landsk. vék að einu atriði, sem mér þykir rétt að fara nokkrum orðum um í þessu sambandi. Það er rétt hjá hv. þm., að setning fjárl. svo löngu áður en þau ganga í gildi er allmiklum vandkvæð-um bundin, vegna þess, hve erfitt er að áætla svo langt fram í tímann. Minnst ég og þess, að hv. 1. landsk. hreyfði hér einu sinni till. í þá átt að miða reikningsár ríkisins við samþykkt fjárl., en hann kom á sínum tíma líka með till. um að hafa þing aðeins annaðhvert ár, og sýnir það, að hann hefir ekki alltaf verið jafnhæddur við að spá fram í tímann í þessu efni, þar sem hann þannig gat hugsað sér að lengja fjárhagstímabilið um eitt ár, sem hefði leitt til þess, að orðið hefði að spá einu ári lengur fram í tímann en nú þarf. Ég skal hinsvegar játa það, að æskilegt er að koma þessu í það horf, að fjárl. gangi sem fyrst í gildi eftir að þau eru tilbúin, en ég tel heppilegra að halda í almanaksárið, eins og nú er, og til þess er ekki önnur leið en að halda þingið að haustinu, eins og hv. 1. landsk. líka vék að, og er enda ekki frágangssök að halda þingið tvisvar á árinu, þannig að það byrjaði í febrúar, eins og er, og væri þá unnið að undirbúningi fjárl. með öðru, en þinginu síðan frestað til hausts og haldið þá áfram. Með þessu móti yrði þm. það mögulegt að sjá nokkurn veginn, hver orðið hefði afkoma liðandi árs, og eins hvers við þyrfti á komandi ári. Þetta mundi og skapa meira aðhald fyrir stj. um fjármálin, því að hún mundi ekki hafa eins frjálsar hendur um þau og hún hefir nú og þingið hefir neyðzt til að láta henni í té, vegna þess, hve fjárl. eru afgr. á óhentugum tíma. Hinar stærri þjóðir hafa að vísu þing sitjandi meiri hluta ársins, en ég býst ekki við, að horfið verði að því hér, enda er þess ekki þörf. en minna mætti á það, að danska ríkisþingið kys ýmsar n., sem sitja milli þinga og stj. ber undir ýms mál, sem

Starfsmannatala við starfrækslugreinir og stofnanir ríkisins. — Fækkun prestsembættu.

fyrir kunna að koma, og er framkvæmdum í þeim hagað í samráði við n. Hér hjá okkur hefir það stundum borið við, að slík mál, sem óvænt ber að og skjótra aðgerða þarf við um, hafa verið borin undir álit flokkanna, og hygg ég, að það sé hentara hér, og eins og ég áður sagði, teldi ég vel fara á því, að sá yrði tekinn upp að láta þingið byrja í febr. og þá unnið að undirbúningi fjárl., en þinginu síðan frestað til hausts og samningu þeirra lokið þá.

**Frsm. (Jón Þorláksson):** Ég sé ekki ástæðu til að fara út í ræðu hv. 2. landsk., því að hún snerti að mjög litlu leyti það efni, sem hér liggur fyrir, en ég verð þó að bera það af mér, að ég hafi borið samnm. mína í ríkisgjaldan. áæmæum. Ég sagði aðeins, að þeir væru önnur hlaðnir, og hefir það venjulega ekki verið talið til áæmalis, enda ber það fremur vitni um það, að þeir þyki af einhverjum nýtir til starfa, þar sem starfskraftar þeirra eru svo mikið notaðir. Hafi ég því áæmælt einhverjum, hefir það helzt verið sjálfum mér, því að ég sagði, að sjálfur hefði ég lítið að gera.

Þá er það aðeins annað atriði, sem ég verð að drepa á. Hv. 2. landsk. lét nefnilega svo um æmælt, að svo væri ráð fyrir gert, að ríkisgjaldan. starfaði áfram milli þinga. Vil ég taka það fram, að ekki er svo ráð fyrir gert af mér, en hitt veit ég ekki, hvað aðrir hafa hugsað sér í þessu efni.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Það mun helzt hafa verið ég, sem hefi gert ráð fyrir, að ríkisgjaldan. starfaði áfram milli þinga, enda skoða ég það sem höfuðskilyrði fyrir því, að virkilegt gagn geti orðið af störfum n. — Hér er að visu tekið rétt á málum og í heppilega átt, en þessar till. bera það þó með sér, að n. hefði þurft meiri tíma en hún hefir kost á og getur haft kost á nú mitt í þingönnunum, og mun ég því, ef aðrir hlutir eru skaplegir, bera fram till. um það í þinglokin, að n. haldi áfram störfum.

**ATKVGR.**

**Brtt. 530. (ný tillgr.) samþ. með 8:5 atkv. Fyirsögn samþ. án atkvgr.**

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 562).

#### 4. Fækkun prestsembættu.

Á 25. fundi í Nd., 10. marz, var útbýtt: Till. til þál. um fækkun prestsembættu (A. 140).

Á 28. fundi í Nd., 14. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi. Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 57. og 60. fundi í Nd., 22. og 26. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 63. fundi í Nd., 29. apríl, var till. enn tekin til einnar umr.

**Flm. (Vilmundur Jónsson):** Eins og hv. þdm. er kunnugt, hefi ég gert mér það ómak að skrifa allanga og ýtarlega grg. fyrir þessari till. Vakti fyrir mér að verða sem minnst valdur að því að rugla sálarrósemi trúaðra manna, er kynnu að halda, að hér væri um trúarofsóknir að ræða. Að visu hefir þrátt fyrir það verið á það minnst í hinu kristilega dagblaði, Morgunblaðinu, að efni till. sé ættað frá Rússlandi, og sama hefir verið gert í jafnkristilegu vikublaði, er söfnuðurinn á Njálsgötu 1 stendur að, en við slíkt get ég ekki verið að eltast. Ég mun því spara mér langa framsögu, enda vil ég lýsa yfir þegar í upphafi, að ég mun ófáanlegur til í sambandi við till. að rökræða trúarskoðanir mínar og gildi trúarbragða yfirleitt, og raunar mun ég ekki heldur ræða gildi kirkjunnar á Íslandi sérstaklega.

Frá mínum bæjardryum séð er hér ein göngu um veraldlegt mál að ræða: hve marga embættismenn þurfi til þess að gegna þeim störfum, sem prestar hafa með höndum, og hvort ekki megi fela sumt af þessum embættisverkum, hin sérstaklega veraldlegu verk, öðrum mönnum, er rækt geti þau með litlum tilkostnaði ásamt öðrum störfum.

Í kaþólskum sið munu hafa verið flestir prestar hér á landi um 240, að því er mér

## Fækkun prestsembættu.

er tjáð, en um 1877 er tala þeirra komin niður í 170. Hér er að visu um alllangan tíma að ræða, en fækkunin er líka allveruleg. Þá minnir mig, að nefnd væri skipuð af stj. 1877 til þess að gera till. um fækkun prestakalla. Sú n. lagði til að fækka þeim niður í 141, og var það samþ. á Alþ. árið 1880. Voru svo gerðar ýmsar breyt. á næstu árum um skipun prestakalla, en um aldamót, eða árið 1903, er tala prestakalla 142. Þá er skipuð mþn. í kirkjumálum eftir ályktun synodusar, er beiðzt hafði „hagfelldrar skipunar prestakalla“ og álitíð, að prestum mætti fækka. Ennfremur hafði prestafundur í Hólastifti sent ályktun um sama efni, þar sem óskað var eftir „hóflegri fækkun prestakalla“.

Ég ætla til fróðleiks að nefna þá menn, sem fluttu till. um skipun mþn. í kirkjumálum á þinginu, svo að allir megji sjá, að það voru engir guðniðingar. Menn þessir voru sem sé Hallgrímur Sveinsson þáv. biskup, Sigurður prestur Jensson í Flatey og Kristján Jónsson, síðar dómstjóri hæstaréttar. En í mþn. voru þeir skipaðir: Kristján Jónsson, Lárus H. Bjarnason sýslumaður, prestaskólakennararnir Jón Helgason, núverandi biskup, og Eiríkur Briem, og loks Árni prestur Jónsson á Skútustöðum. Þessi n. gerir till. um að fækka prestaköllum úr 142 niður í 112, og á Alþ. 1907 er svo ákveðið með l., að prestaköllin skuli vera 105.

Til fróðleiks má geta þess, að Hallgrímur biskup Sveinsson hefir þau orð um fækkun prestakalla, er hljóða svo: það „hafa komið fram raddir um að fækka prestaköllum landsins að stórum mun, og mætti það ef til vill að nokkru skaðlausu ... ef þeir (þ. e. prestarnir) yrðu losaðir við fræðslu barna, skýrslur og annað þessháttar, þá mætti fela þeim stærra verksvið og víðari verkahring“.

Þetta mætti ekki neinum verulegum mótmælum, og sumir þáv. þm. voru sömu skoðunar og ég nú, að prestum mætti fækka mjög mikið. Einn, dr. Valtýr Guðmundsson, lét þannig á sér heyra, að óhætt mundi að fækka prestum um helming. Þar sem ég hefi nú borið fyrir mig fyrrv. biskup, sem leit svo á, að fækka mætti prestum að skaðlausu, og núv. biskup, sem féllst á þetta líka, þá finnst

mér afsakanlegt og þurfi ekki að eiga rætur í neinum trúarofsóknum, þó að stungið sé upp á því nú að fækka prestum enn að einhverju leyti.

Ef hægt var á sínum tíma, þó að langt sé þangað að líta, að fækka prestum úr 240 niður í 170 og þótti vel fært 1880 að fækka þeim úr 170 niður í 141 eða 2 og aftur 1907 úr 142 niður í 105, þá finnst mér a. m. k., að vel sé athugavert nú, hvort ekki sé fært að fækka prestum enn meira. Eins og kunnugt er, hefir landið mjög gengið saman á síðari árum vegna bættra samgangna. Nú eru víða komnir akfærir vegir, stórar brúaðar, sem skáru sundur sveitir og héruð og hönnuðu allar samgöngur, bifreiðar þjóta um allar jarðir, vélbátar um firði og með ströndum fram, svo að allar vegalengdir eru að hverfa og verða að engu í samanburði við það, sem áður var, auk þess sem sími er nú lagður um allt land, að ógleymdu útvarpinu, sem leggja mun undir sig landið á næstu árum. Ég býst við, að ef allt þetta hefði verið komið á um 1880, þá hefðu verið gerðar till. um meiri fækkun presta, og ég er sannfærður um, að ef sama ástand hefði verið 1907 og nú er, þá hefðu verið gerðar till. og samþ. um viðtækari samfærslu prestakalla en þá var gert, og prestum fækkað miklu meira.

Ef ekki má fækka prestum nú, þá er það af því, að þeim hefir fjölgað, sem kunna að meta kirkjuna, og að gerðar eru meiri kröfur til hennar en áður. M. ö. o. þá hefir vaxið meira eftirspurn eftir prestsþjónustu en nemur því, sem landið hefir gengið saman við bætta samgöngur. En þessu fer mjög fjarri. Því að fullyrða má, að aldrei hafi gengið meira saman tala þeirra, sem krefjast prestsþjónustu, en á þessu tímabili. Það er vitanlegt, að þeir verða með hverju ári fleiri, sem ekkert kæra sig um prestlega þjónustu, eins og berlega sýnir sig víða úti um land. Þar situr nú fjöldi „skikkanlegra“ presta við aðgerðarleysi og litla sem enga kirkjusókn, og hafa þeir lítið annað að gera en að skíra börn, gefa saman hjón, jarða fólk og þessháttar. Að öðru leyti krefst almenningur mjög lítils af þeirra hendi, og þær kröfur hafa áreiðanlega aldrei verið minni en nú og fara enn minnkandi.

Í þessu sambandi vil ég minna á,

hvernig ástætt er í Rvík. Á þeim tíma, sem tala presta hefir verið þar óbreytt, kirkjum ekki fjölgað og engar raddir heyrzt kvaka í þá átt, hefir tala bæjarbúa a. m. k. ferfaldazt. Ef prestum úti um land væri fækkað um  $\frac{3}{4}$ , eins og ég læt liggja orð að og ég býst við, að sumum virðist nokkuð freklega í farið, þá yrði fækkunin þó ekki meiri en í samræmi við það, sem í raun og veru hefir átt sér stað í Rvík þegjandi og hljóðalaust.

Þetta ástand í Rvík er því eftirtektarverðara fyrir það, að hér munu saman komnir ekki hvað minnstir áhugamenn um þessi mál. Hér er m. a. heimatrúboð, sem er hvergi annarsstaðar á landinu. Hér er mjög kristilega sinnuð bæjarstjórn og þaðan af kristilegri borgarstjóri, hér er K. F. U. M. í miklu veldi o. fl. o. fl. Þó hafa aldrei heyrzt hér kröfur um fjölgun presta. Þetta hygg ég að sé viðurkenning af hálfu þessa kristilega fólks á því, að óþarft sé, að prestar séu yfirleitt fleiri en ég hefi stungið upp á í grg. till. minnar.

Reykjavíkurlaldið hefir a. m. k. nú til skamms tíma mátt sín svo mikils hér á þingi, að ekki er því um að kenna, að vonlaust hafi þótt að bera slíka kröfu fram.

Ég vil biðja hv. prestaskólakennara, sem á sæti í þessari hv. d., fyrirgefningar á því, að ég skyldi ekki áðan minnst á það, að hér í Rvík er prestaskóli, sem flestum öðrum aðiljum fremur hefði haft ástæðu til að gangast fyrir þessari kröfu, ef honum hefði þótt hún eiga rétt á sér. En það er siður en svo, að hann hafi gert það. Ég hefi aldrei orðið var við, að frá guðfræðideild háskólans hafi komið nokkur krafa um fjölgun presta í Rvík, og slík krafa hefir áreiðanlega aldrei þaðan komið.

Það eru aðrar kröfur, sem hafa verið miklu háværari hér í bænum, og þeim tek ég þátt í með hinu kristilega fólki, en það er, að Rvík fái nokkra mismunandi vel kristna þm. til viðbótar þeim, sem þeir hafa nú. Þess er raunar krafizt í Rvík, að starfsmönnum fjölgi við allar stofnanir — nema við kirkjuna. Og þeim fjölgar jafnt og þétt, eins og eðlilegt er, því að heita má, að allar stofnanir séu í örurum vexti og viðgangi — nema kirkjan.

T. d. hefir tala lækna í Rvík a. m. k. tilfaldazt á síðustu árum. Prestarnir einir hafa staðið í stað.

Ég vil vara hv. þdm. við að rugla saman till. sjálfri og grg., sem henni fylgir. Till. sjálf er einstaklega gætilega orðuð og aðgengileg til samþykktar. Þar er ekki farið fram á neitt annað en það, að stj. undirbúi og leggi fyrir næsta þing frv. til laga um að fækka prestsembættum til mikilla muna frá því, sem nú er, og að hún undirbúi og leggi fyrir þingið annað frv. um verulegar nafngiftir barna, hjónavigslur og útfarir. Hitt er aðeins lausleg getgáta mín, að prestum megi þá fækka um  $\frac{2}{3}$ , án þess að fólk þurfi þar fyrir að missa nokkuð af því, sem krafizt er af þeim. Miða ég þá við það, að óþarfi sé að hafa presta fleiri en lækna. Annars mundi þetta fyrst koma til álita, eftir að stj. hefði rannsakað málið á þeim grundvelli, er till. gerir ráð fyrir. Sú hugmynd, sem ég hefi gert mér um viðunandi fyrirkomulag á verulegum nafngiftum, hjónavigslum og útförum og leyft mér að bera fram, er einnig mjög lausleg, og má vel vera, að koma mætti því miklu betur fyrir. Það eru því eindregin tilmæli mín til hv. þdm., að þeir átti sig vel á því. að með því að greiða till. atkv. eru þeir alls ekki að binda sig við þá miklu fækkun prestsembættu, sem ég læt liggja að, að framkvæmanleg sé, né heldur það form, sem ég hefi stungið upp á, að hafa mætti á verulegum nafngiftum, hjónavigslum og útförum. Þær uppástungur eru byggðar á mjög lauslegri athugun og eingöngu hornar fram sem tilraun til að sýna fram á, að hægt sé að koma þessu svo fyrir, að það hneyksli hvorki trúaða né vantrúaða, sem eru mér í þessu sambandi allir jafnkærir.

Ég vil ekki láta vera að minna á það, að uppástunga mín um að taka hin verulegu verk af prestum er alls ekki frumleg. Hún hefir meira að segja heyrzt hér á Alþingi fyrir mörgum árum. Í nál. kirkjumálanefndarinnar, sem starfaði 1903—1907, er þetta tekið til athugunar, og eins og ég hefi áður sýnt fram á, getur þar ekki verið um neina óvináttu að ræða til kirkjunnar og hennar mála. Í þessu nál. segir svo:

## Fækkun prestsembættu.

„Formaður býst enda við, að fækka mætti prestum talsvert frekar, ef af þeim væri létt ýmsum störfum, sem í rauninni eru ekki prestlegs eðlis, svo sem giftingar, greftranir og manntal. Þessi tillaga gat ekki komið til umræðu vegna naumleika tímans, en hennar er getið til að vekja athygli Alþingis og stjórnar á atriði þessu, sem þegar hefir rutt sér til rúms í mörgum lútersk-kristnum löndum og a. m. k. alstaðar er á dagskrá“.

Ég hygg, að ég fari ekki villt í því, að það sé núv. biskup, sem hefir orðað þessa bendingu til stjórnar og Alþingis, a. m. k. er orðalagið einkar líkt hans orðalagi.

Ég er því ekki einn um að álíta, að það að gefa börnum nöfn, að tengja saman hjón og að varpa á dauða menn moldu geti ekki sérstaklega talizt verk prestanna. Þetta eru allt veraldleg störf. Að vísu má jafnframt þeim viðhafa ýmsa helgisíði, en það á engum að meina, þó að frv. í þessa átt verði samþ. Raunar ættu trúaðri prestar að vera á móti því að viðhafa sérstaka helgisíði í sambandi við nafngiftir barna, hjónavígslur og útfarir, ef aðstandendur kæra sig ekkert um slíka helgisíði. Alvarlega trúuðum prestum ætti ekki að vera það eftirsóknarvert að lesa guðsorð við nafngiftir barna, nema þegar þeir eru að vinna fyrir fólk, sem óskar eftir helgisíðum án tillits til þess veraldlega atriðis, að börnunum eru löglega gefin heiti og þau skráð í bækur. Annað er skrípaleikur og jafnvel guðlast.

Prestar, sem telja vilja sig trúaða, ættu því sízt að vera á móti uppástungu minni. Þessi verk þeirra yrðu að vísu færri, en þau yrðu hátiðlegri og sennilega guði þóknanlegri en þau eru nú. Óhætt má fullyrða, að mjög margir — ég hygg mikill meiri hluti manna — láta viðhafa þessa helgisíði aðeins fyrir siðasakir og óska einskis annars en þess veraldlega, sem siðasakirnar hafa í för með sér. Og getur engum verið þetta ljósara en sjálfum prestunum.

Ég mun ekki fara miklu fleiri orðum um þetta mál, en aðeins minna hv. þdm. á, að nú er mikill sparnaðarandi í mönnum. Hér koma hvað eftir annað fram mjög eindregnar óskir og jafnvel ákveðnar tillögur um að fækka starfsmönnum ríkisins til mikilla muna frá því, sem nú

er. En þessar óskir eru ekki líklegar til að rætast, þegar farið er fram á fækkun starfsmanna við þær starfsgreinar og stofnanir, sem eru í hröðum vexti, sem sífellt er verið að gera meiri kröfur til og leysa af hendi meiri og erfiðari störf með hverju ári, sem liður. Ef mönnum er alvara með sparnaðarskrif sitt, ættu þeir að gefa gaum að till. minni. Hér er um þá stofnun að ræða, sem sannanlega er að dragast saman. Ég er ekki í neinum vafa um, að með nokkurri athugun geta menn auðveldlega sannfært sig um, að prestum má vel fækka um helming eða  $\frac{2}{3}$  hluta, svo mikið, að prestar og lækningar verði jafnmargir, án þess að neinum þeim, sem óskar eftir störfum presta, sé á nokkurn hátt misboðið.

Ég vil því sérstaklega biðja sparnaðarmenn þessarar hv. d., sem oftast bera fram óskir um, að starfsmönnum sé fækkað, að taka þetta mál til rækilegrar athugunar. Ef einhversstaðar er hægt að spara í starfsmannahaldi, þá er það hér.

Um leið vil ég minna þá, sem bera hag kirkjunnar sérstaklega fyrir brjósti, á það, að kirkjan á ekkert að liða við þetta, heldur þvert á móti. Aukaverk presta verða að vísu nokkru færri, en aftur á móti hátiðlegri, eins og ég gat um áðan. Þá er á það að líta, sem öllum er kunnugt, að kirkjan sem stofnun setur niður við það, hve illa starfsmenn hennar eru launaðir. Það væri þess vegna athugandi fyrir kirkjunnar menn, hvort ekki væri betra að spara nokkurt fé með því að fækka prestum og nota síðan eitthvað af þeirri upphæð, sem sparaðist, til þess að bæta kjör þeirra, sem eftir yrðu, svo að þeir gætu betur en áður starfað að því, sem þeim er sérstaklega ætlað.

**Sveinbjörn Högnason:** Ég hafði ekki ætlað mér að taka til máls um þessa till., þó að svo hafi farið, að ég hafi nú kvatt mér hljóðs.

Við kirkjunnar menn, sem viljum starfa fyrir hana og trúum á, að hún hafi gott verkefni að vinna með þjóðinni, erum orðnir svo vanir í seinni tíð að fá ómilda dóma og heyra gert lítið úr þessari starfsemi, að við erum hættir að taka okkur það nærri. Þessi þáttill., sem hér liggur fyrir, er spröttin af slíku áliti á

starfsemi kirkjunnar, að hún sé yfirleitt þjóðinni einskis nýt og þar af leiðandi eigi að þyngja kosti hennar sem frekast er unnt. Nú veit ég þó, að það hlýtur hver sanngjarn maður að viðurkenna, að ekki sé hlúð svo vel að kirkjulegri starfsemi í þessu þjóðfélagi, að ástæða sé til að kreppa þar að meira en orðið er, ef hún á annars nokkurn tilverurétt eða hefir nokkurt hlutverk af hendi að inna. Ég skal svo víkja nokkrum orðum að þeim helztu ástæðum, sem hv. flm. færði fram sínu máli til stuðnings.

Hv. flm. tók fyrst fram, að hann væri ekki á neinn hátt að gera lítið úr kirkjulegri starfsemi í landinu, en þó er jafnframt farið hörðum orðum um hana í grg. og hversu gagnslaus hún sé orðin. Hann minnst ennfremur á það, að þetta væri fyrir sér eingöngu veraldlegt atriði, en alls ekki trúarlegt. En ég verð að segja það, að ég hefi frá því fyrsta skilið það svo, að yfirleitt væri kirkjan andleg stofnun fyrst og fremst, og starfsemi hennar væri fyrst og fremst bundin við það, sem andlegt er, og sú skoðun kemur þá einnig fram í grg. till. hjá hv. flm. sjálfum. Og ef það er því ekki sú andlega starfsemi, sem hann stílar þessa þáttill. sína til, þá veit ég ekki, hvað hann fer með henni. Nei, af grg. frv. og framsöguræðu hv. flm. sjálfs er ljóst, að þessu er eingöngu beint að kirkju og kristindómi í landinu, og þar af leiðandi ekki eingöngu veraldlegt fyrirkomulagsatriði, eins og hann vildi vera láta. Þó kastaði fyrst tólfunum, þegar hann kom með þau rök, sem hann segir, að liggi fyrir því, að hann ber fram þessa till. Þegar maður les grg. með gaumgæfni, þá koma mótsagnirnar berlega í ljós, og eins, ef flutningsræða hans er athuguð.

Fyrstu rökin, sem hann færir fram, eru þau, að þetta sé vegna sparnaðar. Nú á tímum sé svo mikill sparnaðarhugur í mönnum, að sjálfsagt sé að fækka prestum og spara með því nokkuð af því fé, sem lagt er til kirkjulegrar starfsemi. En svo kemur fram síðar í grg., að þetta sé æskilegt fyrir þá kirkjulegu starfsemi, því að þá sé því hægara að vanda til þeirra, sem gerast starfsmenn kirkjunnar, og búa betur að þeim. M. ö. o., að það, sem sparast við fækkun prestsembætta, eigi að nota til að bæta kjör þeirra, sem eftir

verða í því starfi, og svo hefir mér líka skilist á hv. flm. af samtali við hann um þessi efni. En fyrst hann vill láta fara þannig að, þá get ég ekki séð, hver sparnaðurinn er, ef það, sem í fljótu bragði virðist sparast við fækkun prestsembætta, á að fara til þeirra, sem áfram eru í sinum embættum, til að bæta kjör þeirra og vanda betur til undirbúnings þeirra. Það er alveg víst, að ef prestum væri fækkað um helming, þá mundi vegna ferðalaga aukast svo mikið starf þeirra, sem eftir væru, að það væri ekki of mikið, að þeir fengju laun sín hækkuð til helminga, ef kjör þeirra ættu að vera hin sömu sem nú, hvað þá ef ætti að bæta þau að mun, og verð ég að segja, að þá er sparnaðurinn ekki mikill. Mér virðist miklu réttara í þessu máli, að kirkjan sé látin sjálf um það, hvort hún vilji láta fækka starfsmönnum sínum og launa þá hinum þeim mun betur. Þetta er miklu fremur mál kirkjunnar en þingsins, að skera úr um það, hvort heppilegra sé, og því á þingið ekki að vera að grípa hér fram í gegn vilja hennar.

Önnur höfuðröksemd hv. flm. fyrir fækkun prestsembætta var, að búið væri að fækka svo mikið áður; þess vegna væri meiri fækkun sjálfsögð. Ég get nú ekki vel skilið þá röksemd, að ef búið er fyrir skömmu að fækka mikið starfsmönnum við einhverja stofnun, þá sé sjálfsagt og réttmætt að fækka ennþá meira, og verð ég því að láta aðra meta hana.

Hv. flm. fór mörgum orðum um það, að óskir hefðu komið um hóflega fækkun presta, jafnvel frá kirkjulega sinnuðum mönnum eftir aldamótin, þegar millipínganefndin í kirkjumálum var skipuð þá. Þá voru þær óskir uppfylltar, og það svo rækilega, að á síðari árum varð sumstaðar að fjölga aftur, eins og hv. flm. mun kunnugt um, því að það var gert þar vestra í nágrenni við hann. Nú mun því lítið af slíkum óskum hafa heyrzt frá kirkjunnar mönnum, og ætti það því að vera hv. flm. bending um það, að þessi ihlutun hans er ekki að þeirra vilja.

Þá vildi hann halda því fram, að yfirleitt skipti fólk sér svo lítið af þessu starfi, að engin ástæða væri til fyrir al-

menning að hlúa að því. Ég ímynda mér, að ef lítið er á þetta með sanngirni, þá sjái hver maður, að þau störf eru fá, sem harðara er dæmt um en einmitt þau störf, sem prestarnir leysa af hendi. Engin stétt landsins er meira undir eftirliti og dómfýsi almennings en einmitt þeir menn, sem vinna að þessum andlegu málum í landinu, og bendir það ekki til þess, að fólk láti sér í léttu rúmi liggja, hvernig þau störf eru unnin.

Hv. þm. minntist á það, að hér í Reykjavík væru engar kröfur um fjölgun presta. Ég hygg, að þetta sé af ókunnugleika mælt, því að það hefir verið um það talað að fjölga hér prestum og reisa nýja kirkju. Það er sterk hreyfing hér í bæ að hefjast handa í því efni, og hefir nú þegar verið gert allmikið til að hrinda því í framkvæmd. Hér er því ekki að öllu rétt með farið hjá hv. flm. Hann minntist á, að hér væru mörg kristileg félög og samtök utan sjálfrar kirkjunnar. En það er einmitt vegna slíks félagsskapar, að það hefir hingað til getað gengið, hvað kirkjur og prestar eru fáir. Það er vegna þess, að hér er ýmskonar félagsskapur, sem vinnur að kirkjumálum og kristindómi, sem ekki er hægt í strjálbýli úti um landið. Þetta sannar því hið gagnstæða við það, sem hann vildi vera láta.

Þá talaði hv. flm. um það, að engin ástæða væri til, að prestar væru fleiri en læknar; þeir ættu að vera þess megnugir að ferðast um jafnstörf svæði og læknarnir. Þetta er einnig af ókunnugleika mælt hjá hv. þm., því að prestar geta ekki leyst starf sitt af hendi án undirbúnings eins og læknarnir. Þeir geta ekki farið af stað í ferðalag fyrirvara-laust til prestsstarfa án þess að hafa búið sig neitt undir, en eins og hv. þm. veit, þurfa læknar engan slíkan sérstakan undirbúning. Ég hygg, þó að talað sé um það nú, að margt sé þunnmetið hjá okkur prestunum, þá verði ekki breyting til batnaðar, ef prestarnir fá ekki næði til að undirbúa sig, en verða að vera stöðugir ferðalangar, því að það verður til þess, að þeir hafa hvorki tíma né næði til að undirbúa sig vel í því starfi, sem þeir eiga að leysa af hendi.

Það má vel vera, að starfssvið presta úti um sveitir landsins mætti vera við-

ara. En þá á að láta prestana vinna meira að fræðslumálum eins og áður var gert, en halda ekki áfram á þeirri braut að draga fræðsluna meira og meira úr höndum þeirra og stofna svo vegna fræðslunnar ný embætti, sem eru miklu dýrari, svo að þjóðinni verður um megn að standa undir öllum þeim útgjöldum framvegis. Ég er sannfærður um, að prestarnir eru yfirleitt vel fallnir til að hafa uppeldi og alþýðufræðslu með höndum, og ég er viss um, að það á að fá þeim fræðsluna í hendur meira en gert hefir verið nú á síðari árum.

Annars verð ég að segja það, að ef slíkar sendingar sem þessi eiga oft að koma frá Alþingi í garð kirkjunnar, þá fer að verða ástæða fyrir þá, sem unna starfi hennar og vilja hlúa að því, að athuga, hvort það sé vert fyrir kirkjuna að vera lengur í svo nánu sambandi við ríkisvaldið sem verið hefir til þessa. Undir mörgum kringumstæðum væri miklu æskilegra fyrir starfsmenn kirkjunnar, að hún ynni ein sér og væri sjálfstæðari en nú er heldur en að eiga svo og svo mikið undir þeim löggjöfum, sem sýna henni ekki meiri skilning eða velvild en hv. flm. þessarar till.

Ég vil biðja hv. þdm., þá, sem mest eru hér að hugsa um sparnaðinn, að athuga vel, að það er vafasamt, hversu mikill sparnaður yrði að þessu fyrir þjóðfélagið, ef til slíks skilnaðar kæmi. Það er enginn efi, að ef reikningarnir væru gerðir upp á milli ríkis og kirkju, þá gætu komið fram margar kröfur, sem kirkjan ætti á hendur þjóðfélaginu um ýmislegt, sem það hefir lagt undir sig af fjármunum kirkjunnar á undanförunum árum, — og það gætu orðið upphæðir, sem kæmu við kaun sumra sparnaðarmannanna að greiða. — Vona ég, að þeir athugi einnig vel þessa hlið málsins, áður en þeir láta ginnast af sparnaðarblekkingum þessarar tillögu.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Ég vil geta þess, að þau orð, sem ég mæli hér, koma eingöngu frá mínu eigin brjósti. Ég tala hér sem þm. Str., en ekki fyrir hönd stj. Stj. hefir ekki haft tækifæri til að taka afstöðu til þessarar till., og það, sem ég segi hér, er því að-

eins mín persónulega skoðun á því máli, sem till. fjallar um.

Hv. þm. Ísaf. hefir á þessu þingi, sem er annað þingið, sem hann situr, borið fram margar till. og mörg frv., og hefir mörgum þeirra verið tekið mjög vel í þessari d. Hv. þm. hefir einkanlega borið fram frv., sem snerta hans starfssvið. Hann hefir af miklum myndarskap, að því er ég álit, undirbúið löggjöf, sem ég álit, að miði tvímælalaust að því að gæta hagsmuna almennings í þessum sökum. Ég hefi þess vegna ríka tilhneigingu til þess að taka mikið tillit til þess, sem frá þessum hv. þm. kemur og snertir þau mál, sem honum eru sérstaklega falin.

En um þessa þáttill. á þskj. 140 vil ég segja það, að ég get ekki tekið jafnmikið tillit til hennar og margs annars, sem frá þessum hv. þm. hefir komið. Hér er hann að seilast inn á svið, sem er honum miklu fjarlægara og ókunnugra en það starfssvið, sem hann aðallega hefir unnið á hér á þingi með sínum mikla myndarskap og sanngirni. Hér hefir hann seilzt inn á það svið, sem hann er ekki nærri því eins kunnugur, og hann getur því ekki ætlað til, að eins mikið tillit sé tekið til álits hans og till. þar eins og í þeim málum, sem hann hefir sérþekkingu í. Og þótt ég sé fús til þess að hafa samvinnu við hv. þm. á ýmsum sviðum, þar sem hugir okkar stefna í líka átt, þá get ég ekki tekið til greina þessa till. hans um málefni, sem hann er gersamlega frásneiddur, og vil ég vinsamlega beina því til hans að skipta sér ekki af kirkjumálum.

Hv. flm. virðist ganga út frá því, að mikill hluti þjóðarinnar sé því fylgjandi, að prestaköllum verði stórkostlega fækkað; en honum getur ekki verið það ókunnugt, að það liggja fyrir gögn í þessu máli, er sýna afstöðu almennings gegn fækkun prestsembættis. Mþn. í kirkjumálum, sem lauk störfum í fyrra, rannsakaði þetta mál á þann hátt, að hún sendi fyrirspurn til allra safnaða, sveitarstjórna og héraðsfunda á landinu um það, hvort þessir aðilar væru því hlynntir, að prestaköllum yrði fækkað, og svör þau, sem n. bærust, fóru, að ég hygga, að mestu í þá átt að mótmæla fækkun prestsembættis. Í samræmi við þessi svör gaf svo

meiri hl. kirkjumálanefndarinnar þá yfirlýsingu, að n. mundi ekki flytja till. um fækkun prestakalla. Hv. flm. getur vafalaust fengið að sjá þessi plögg, sem n. hafði í málinu, og vænti ég, að hann sannfærist þá um það, að óþarft sé að skora á stj. að láta aftur fara fram rannsókn í þessu efni. Vitanlega er ég því ekki mótfallinn, að einhver prestakalla-fækkun geti orðið þar, sem samgönguskilyrðin hafa tekið mestum breyt. til bóta. Hið eldra skipulag á skiptingu prestakalla var óhjákvæmilegt á meðan flestar stórar í landinu voru óbrúaðar og engir bílfærir vegir á milli sveita. Nú geri ég ráð fyrir, að þetta skipulag breytist smám saman, eftir því sem þörfin krefur og samgöngutækin verða fullkomnari. Annars finnst mér, að hv. flm. fari ekki rétta leið í þessu máli; fyrst hann hefir svona mikinn áhuga á því sjálfur, virðist óþarfi af honum að beina því til stj. að flytja þetta frv. fyrir sig og taka þetta fóstur hans upp á sína arma, sem hann lætur fylgja þessari þáttill. Mér finnst, að honum sé skyldast að feðra krógann sjálfur.

Ef gera á svo gagngerða breyt. á kirkjuskipuninni sem hér er farið fram á í frv., þá álit ég, að skylt sé að bera það undir þjóðaratkvæði samkv. 76. gr. stjkskr. Það eru 2 mál, sem gert er ráð fyrir í stjkskr., að skuli borin undir þjóðaratkvæði, en það eru uppsögn á sambandslögum Íslands og Danmerkur og breytingar á skipun kirkjunnar gagnvart ríkinu. Þess vegna var það miklu nær fyrir hv. flm. að flytja till. þess efnis, að þetta mál væri borið undir þjóðaratkvæði. En þess ber að gæta, ef breyt. verður gerð á kirkjuskipuninni, þannig að fjárskipti fari fram á milli ríkis og kirkju, að þá á íslenska kirkjan geysimikið fé hjá ríkinu, sem erfitt yrði fyrir ríkið að standa skil á. Vinir kirkjunnar og áhugamenn í trúmálum gáfu kirkjunni stóreignir á fyrri öldum, henni til eflingar og trausts. Þessar eignir gengu síðan að töluverðu leyti undir ríkið, og er því hætt við, að það kæmist ekki hjá því að skila þeim aftur til kirkjunnar um leið og ríki og kirkja yrðu aðskilin.

Það er ekki ástæða til að gera mikið úr þeim sparnaði, sem kynni að leiða af

## Fækkun prestsembættis.

fækkun presta fyrir ríkissjóð. Fáir eða engir af starfsmönnum þjóðarinnar munu vera jafnlagt launaðir og prestastéttin. Það mun láta nærri, að 12 prestar hafi samtals svipaða launafúlgu árlega úr ríkissjóði og einn þeirra bankastjóra, sem hafa aðsetur hér hinumegin við Austurstræti, hefir í árslauð, svo að það virðist ekki mikil ástæða til að fást um launagreiðslur til prestanna, og þá ekki sízt þegar þess er gætt, að prestarnir hafa verið um margar aldir og eru enn yfirleitt leiðtogar og menningarfrömuðir í sveitunum.

Þá vildi ég aðeins gera litilsháttar aths. við sumt af því, sem fram hefir komið í grg. frv. og ræðu hv. flm. Hann segir í grg., að kirkjan hér á landi sé hnignandi stofnun og að starf kirkjunnar hafi aldrei gengið meira saman en nú síðustu árin, og bendir sérstaklega á, að útvarpsmessugerðir valdi því, að prédikunarstarfið í kirkjunum sé óþarft. Ég er þar mjög á öðru máli en hv. flm. Ég held fyrst og fremst, að skoðun hans um afstöðu þjóðarinnar gagnvart kirkjunni sé alls ekki rétt. Þó það kunni að líta þannig út á ytra borðinu, að nokkur hluti þjóðarinnar virðist fráhverfur kirkjunni, þá hygg ég, að þegar á herðir komi það í ljós, að trúhneigð fólksins er ekki minni nú en áður, þó hennar gæti minna á yfirborðinu. Um útvarpsguðspjónustur er það að segja, að ég þykist vita, að þær dragi í bili úr kirkjusókn fólksins. Í nágrannalöndunum dró það úr kirkjusókn fólksins fyrst í stað, en það hefir greinilega komið í ljós þar, að þegar frá leið fór kirkjusókn almennings aftur að aukast, þannig að útvarpsguðspjónustur virðast einmitt heilla fólkið að kirkjunni og trúarbrögðunum.<sup>1)</sup>

**Bjarni Ásgeirsson:** Ég er með þessari þáttill. að nokkru leyti. Ég er sannfærður um, að sú skipun prestakalla, sem nú er, er á margan hátt úrelt orðin og dýrari þjóðinni en þörf er á og efni hennar leyfa. Fyrst ber þess að gæta, hve miklu starfi hefir verið létt af prestastéttinni frá því, sem áður var, þar sem þeir báru allan

hita og þunga af fræðslu barna og unglinga í sveitum landsins. Nú er búið að koma upp fjölmennri kennarastétt til að taka að sér þessi mál öll, svo sem kunnugt er. Þá er og á hitt að líta, að samgöngur í landinu eru nú á síðari árum orðnar á allt annan hátt og betri en áður var, svo að engu er saman að jafna um það, hversu auðveldara og fljótlegra það er nú fyrir prestana að komast um landið í embættisferðum sínum en áður var.

Í þriðja lagi má benda á, að nú er búið að koma upp útvarpsstöð, sem mikill og sívaxandi hluti þjóðarinnar getur notið, og þar sem útvarpað er guðspjónustum einu sinni eða oftár á hverjum helgidegi. Allt þetta, sem nú er upp talið, hefir kostað þjóðina of fjár og kostar mikil árleg útgjöld. Það virðist því sjálfsgætt að athuga vel, hver útgjöld þjóðin getur sparað sér fyrir það, sem þegar er upp talið, án þess að dregið sé úr þeirri andlegu starfsemi, sem hér er um að ræða. Og ég er sannfærður um, að svo má verða. Hér þarf á engan hátt að vera um að ræða árás á kristindómsstarfsemina í landinu, heldur hitt, að koma henni í það horf, sem breyttar ástæður leyfa og þarfir þjóðarinnar krefjast. Hitt er annað mál og að minnu áliti óþarft, sem ræðir um í síðari hluta till., að fara að lögleiða hér verzlegar nafngiftir barna, hjónavígslur og útfarir, eins og segir í niðurlagi þáttill. Það eru hlutir, sem eru mjög viðkvæmir öllum þorra manna og stríða á móti þeirra trúartilfinningum. Ég vil því ekki spilla fyrir því, sem ég tel aðalatriði málsins, með því að blanda því inn í jafnviðkvæm atriði og þau, sem vikið er að í síðari hluta till. og munu vera almennt óvinsæl, enda tel ég það með öllu óþarft.

Ég er sannfærður um, að prestum má fækka til mikilla muna án þess að fella niður nein af þeirra núverandi störfum. Að visu gæti það þó orðið til þess, að þeir yrðu að gefa sig eingöngu að prestsskapnum, en sleppa öðrum störfum, sem þeir víðast hvar reka ásamt prestsstarfinu í atvinnuskyni, en sem þeim mörgum er vafasamur hagur að. Og þó að það fyrirkomulag leiði til þess, að nokkuð yrðu hækkuð laun þeirra starfandi presta, sem eftir yrðu, þá mætti þetta verða ríkinu til sparnaðar samt sem áður og hinni

1) Hér vantar niðurlag ræðunnar, sem ég man ekki lengur, og verður við það að sitja. Tr. Þ. Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

## Fækkun prestsembættis.

kirkjulegu starfsemi til góðs, þar sem prestastéttin gæti einhuga gefið sig við sínum sálusorgarastörfum, í stað þess að drepa áhugann fyrir því starfi með margskonar veraldlegu vafstri, sem við þekkjum allt of mörg dæmi um. Í samræmi við þessa skoðun mína leyfi ég mér að bera fram svohljóðandi skrifl. brtt. við þáttill.:

„Orðin í niðurlagi tillgr., „enda leggi stjórnin“ o. s. frv. til enda greinarinnar falli niður“.

## ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður þskj. 589, II) leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

Jónas Þorbergsson: Það er einkum vegna nokkurra ummæla hæstv. forsrh., að ég kveð mér hljóðs í þessu máli. Hann lét um mælt á þá leið, að till. sú, er hér liggur fyrir, væri óþörf, vegna þess að nýlega hefði setið að störfum n. til þess að fjalla um málefni kirkjunnar, að nefnd sú hefði haft til meðferðar athuganir um prestakallaskipun landsins og að hún hefði gefið að loknu starfi yfirlýsingu um það, að hún teldi ekki þörf eða ástæðu til breytinga í því efni.

Það er rétt, að prestakallaskipun landsins var eitt þeirra verkefna, sem kirkjumálanefndinni voru fengin til athugunar. Hitt er ekki rétt, að n. öll hafi komið að þeirri niðurstöðu, að ekki væri ástæða til breytinga. Meiri hl. n., sem í voru þrír prestar, birti að visu yfirlýsingu á þessa leið. En minni hl. n., sem í voru tveir leikmenn, var ósamþykktur þessari yfirlýsingu, lét bóka ágreining og leit svo á, að þetta mikilsverða atriði hefði ekki sætt viðhlítandi athugun í n.

N. hafði þá meðferð um þetta mál, að hún sendi fyrirspurnir til sóknarnefnda, hreppsnefnda og héraðsprófasta, þess efni, hvort þessir aðilar teldu breytingar æskilegar hver í sínu byggðarlagi, og þá hverskonar, ef þeir teldu breytinga þörf. En nú fór um svör við þessum spurningum eins og oft vill verða, þegar landsmenn eru spurðir slíkra spurninga. Það skortir sjaldan kröfur á þingmálafundum og í opinberum umr. um allskonar sparnað, og ekki sízt fækkun opinberra starfsmanna. En þegar spurn-

ingarnar koma heim að bæjardyrum hvers og eins, þá vill koma annað hljóð í strokkinn. Þá er vanaviðkvæðið þetta: „Í guðanna bænum! Það má ekki fækka embættismönnum í mínu héraði“. — Almennar kröfur um sparnað á landsfé og einstakar kröfur um fjárframlög til framkvæmda og opinberra starfa í einstökum héruðum og landshlutum eru ávallt ósamrímalegar. Minni hl. kirkjumálan. varð því að telja svörin við spurningunum lítils virði. Þau voru að visu ekki öll á eina leið, en langflestir töldu, að ekki væri æskilegt að breyta neitt til í sínu héraði.

Nú byggði meiri hl. n. yfirlýsingu sína að langmestu leyti á þessum svörum. Hinsvegar verð ég að telja, að málið hafi sætt of litilli sjálfstæðri athugun í n., án þess að ég vilji eða telji við eiga að gera störf kirkjumálan. að umræðuefni hér í hv. deild.

Því fer þess vegna mjög fjarri, að störf kirkjumálan. hafi á neinn hátt gefið ástæðu til þess, að till. sem þessari sé bægt frá athugun og venjulegri meðferð. — Hitt er og ljóst, að hinar stórfelldu breyt., sem orðið hafa í þjóðlífi okkar síðan næstsiðasta kirkjumálanefnd starfaði, réttlæta það fyllilega og gera jafnvel æskilegt, að þetta atriði sé tekið til ýtarlegrar athugunar.

Það hefir verið bent á það af hv. flm., hve gerbreytt er viðhorfið í sveitum landsins í þessu efni frá því, sem áður var, vegna bættra samgangna. Þar, sem áður var dagleið, er nú 2—3 klst. ferð og þaðan af minna. Fjarlægðir hafa stytzt og jafnvel horfið. Þetta eitt út af fyrir sig gefur ástæðu til að ætla, að prestur gæti nú haft mun stærra svæði til yfirsóknar en áður var.

Við þetta bætist, að ný andleg áhrif streyma nú í fossaföllum yfir þjóðina frá margvíslegum öðrum hliðum en prestanna og kirkjunnar. Blöð, bækur, tímarit og útvarp veita áhrifum sínum og straumum yfir þjóðina með meira flugi en áður hefir þekkt. Mér virðist svo, og sjálfsagt mörgum fleirum, að kirkjan hafi verið of treg til að færa sér þessi áhrif í nyt og láta þau styrkja sig, en ekki lama. Allir þessir nýju straumar valda því, að aðstaða þjóðarinnar til prestanna

er allt önnur en hún var. Sá tími er liðinn, er prestarnir voru hinir einu andlegu leiðtogar þjóðarinnar og hún fór á mis við öll önnur andleg áhrif en þau, sem frá þeim komu.

Og þá vik ég að útvarpinu, sem hefir öll skilyrði til þess að geta orðið sterkur menningarþáttur og um leið það menningartæki, sem ætti að gera það vel fært að fækka prestum til muna. Að visu liggja ekki fyrir neinar skýrslur um það, hve margir hlusta á útvarpsmessur. En við skulum líta á málið út frá skynsamlegum forsendum. Í sveitum landsins eru kirkjurnar h. u. b. undantekningarlaust óvistlegar, óhitaðar og óskreyttar og hafa litil skilyrði til að laða fólk að sér. Auk þess er víða örðugleikum bundið að halda uppi kirkjusöng. En síðan útvarpsmessurnar komu og fólk getur hlustað á þær í stað húslestranna gömlu í hlýindum heima hjá sér og jafnframt hlustað á hinn bezta söng og hljóðfæraslátt, sem völ er á, þá liggur í augum uppi, að kirkjunum veitist erfitt að halda velli. Enda er það vitað mál, að kirkjusókn í landinu er stórhverrandi síðan útvarpið tók til starfa.

Skilningur þjóðarinnar á nauðsyn þess að taka útvarpið í viðtæka þjónustu sína hlýtur að fara vaxandi. Það verður ekki aðeins tekið í þjónustu kirkjunnar, heldur einnig í þarfir fræðslu- og uppeldismála miklu meir en verið hefir. Sá tími mun koma, að mikið af fræðslu fer fram á einum stað, en er síðan veitt inn í hvern skóla og jafnvel inn á hvert heimili. Og eins mun vaxa ómótstæðilega sá skilningur, að útvarpsmessur eigi að koma í staðinn fyrir kirkjumessur í sveitum, enda sækir nú þegar í það horf.

Viðvíkjandi einstökum atriðum till. vil ég lýsa yfir því, að ég er í raun rétttri sam-mála till. eins og hún liggur fyrir. En brtt. hv. þm. Mýr. er hinsvegar að mínu áliti skynsamleg eftir ástæðum málsins. Fyrsta sporið hlýtur að vera að gera athugun á því, hve mikið er fært að færa þessa starfrækslu saman vegna breyttra staðhátta. En þótt ég áliti seinni hl. till. alveg réttmætan, tel ég ekki nauðsynlegt að þrýsta honum fram nú og stofna þar með, ef til vill, aðaltill. í hættu. Legg ég því til, að hv. þd. gefist kostur á að greiða

atkv. um till. í tvennu lagi, ef till. hv. þm. Mýr. skyldi falla.

**Bergur Jónsson:** Ég tel engan skaða skeðan fyrir neinn, hvort sem hann er með eða móti prestafækkun, þótt þessi till. verði samþ., því að úrslit þessa máls eru undir þinginu komin þegar þar að kemur, og jafnvel þótt þingið verði þá skipað sömu mönnum og nú, eru þau úrslit óviss. Ég mun því fylgja því, að þetta mál verði lagt fyrir næsta þing, ef samþ. verður skrifl. brtt., sem ég legg hér fram.

Ég vil þó taka það fram, að ég get alls ekki fallizt á orðalag grg. Ég get ekki fallizt á, að prestar hafi ekki aðra og meiri þýðingu en að vera prédikarar. Þeir hafa haft og hafa í sveitum landsins mikilsverða almenna þýðingu sem leiðbeinendur og ráðgjafar. Menn hafa leitað til prestsins sem hins eina menntamanns innansveitar, og ef þeir eru góðir menn, geta þeir komið mörgu góðu og gagnlegu til leiðar. Þrátt fyrir aukna alþýðufræðslu er þó víða leitað til prestanna, ef unglingar þrá meiri fræðslu en veitt er í barnaskólunum. Af þessum ástæðum er ég mótfallinn því að fækka prestum. Að visu veit ég, að þeim muni fækka hvort sem er, vegna þess við hvílik kjör þeir eiga að búa. Að því dregur, að engir stúdentar vilja stunda guðfræðinám, vegna þeirra kjara, sem þeir eiga í vændum. Af till. gæti leitt, að bætt yrðu nokkuð kjör presta, og það er eina ástæðan til þess, að ég greiði henni atkv. Eins og kjör presta eru nú, virðist það ganga óskammfeilni næst að bjóða kandídotum eftir 10—12 ára nám upp á 2000 kr. laun á ári, sem er ½ af bankastjóra-launum. Ástæðan til þess, að ég fylgi till., er sú ein, að ég býst við, að af henni geti leitt bætt launakjör presta.

**Forseti (JörB):** Mér hefir borizt svo hljóðandi skrifl. brtt. frá hv. þm. Barð.: „Orðin „til mikilla muna“ o. s. frv. til enda greinarinnar falli niður“.

Til þess að brtt. þessi megi koma til umr. og atkvgr., verður að veita afbrigði frá þingsköpum.

**ATKVGR.**

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður þskj. 589,I) leyfð og samþ. með 15 shlj. atkv.

## Fækkun prestsembættu.

**Guðbrandur Ísberg:** Af því að umr. eru orðnar langar hvort sem er, þykir mér rétt að gera grein fyrir atkv. mínu.

Ég er ekki og hefi aldrei verið það, sem kallað er kirkjulega sinnaður maður, og býst því ekki við, að ég kunni að meta presta að verðleikum sem kennimenn, en sem menningarfrömuði met ég þá mikils. Um menningaráhrif presta að fornu og nýju á þjóðlíf vort Íslendinga mætti tala langt mál, en út í það ætla ég þó ekki að fara að sinni.

En mig langar til að víkja nokkuð að þeim ummælum hv. þm. Dal., að andlegir straumar velti nú yfir þjóðina í fossaföllum, svo að áhrifa prestanna gæti ekki lengur. Þessir andlegu straumar áttu einkum að berast með blöðunum og útvarpinu. Hvað er það nú svo, sem blöðin flytja? Almenningsur segir, að það séu 50% ósannindi og 50% blekkingar. Vafalaust er þetta of þungur dómur, en þó mun því miður of mikið satt í honum. Þetta er sá straumur menningaráhrifa, sem blöðin velta yfir þjóðina og á að koma í stað starfsemi prestanna.

Þá er það útvarpið. Útvarpið sendir stundum frá sér messur, satt er það, og ýms fræðandi erindi, en það sendir líka fleira út. Það hefir útvarpað fyrirlestrum, sem voru ekki annað en samtvinningur af klámi og guðlasti. Þetta eru nú þeir menningarstraumar, sem útvarpið meðfram lætur velta yfir þjóðina. Þetta á vist líka að koma í stað menningarstarfsemi prestanna. Það hefir verið bent á það, að eftirlit með barnafræðslunni, sem var eitt af þýðingarmestu störfum prestanna, hafi nú verið af þeim tekið og fengið í hendur öðrum. Þetta er rétt, og það hefir verið fengið í hendur mönnum, sem eru yfirleitt verr færir um að innna það af hendi en prestarnir. Þetta starf vil ég aftur leggja í hendur prestastéttarinnar að mestu eða öllu leyti.

Flm. talaði um, að sparnað mundi leiða af því, að till. sinni yrði framfylgt. En sá sparnaður getur aldrei orðið mikill á næstu árum eða áratugum, og kemur a. m. k. ekki að haldi í núverandi kreppu. Enn sitja prestar í flestum prestaköllum landsins, og þeim verður ekki fleygt út á gaddinn. Ef á að spara, tel ég réttara að leita á sum önnur embætti,

sem eru ferfalt herra launuð, en sízt þarfari en prestsembættin. Ég mun því greiða atkv. á móti þessari till.

**Jónas Þorbergsson:** Ég var ekki í deildinni, er hv. þm. Ak. hélt ræðu sína, en mér hafa borizt þær fréttir, að út af því, að ég sagði, að ný andleg áhrif hefðu streymt yfir landið frá því að síðasta endurskoðun á kirkjumálalöggjöfinni fór fram, hafi hann fellt fáheyrðan dóm um þessi áhrif og sagt m. a., að blöðin flyttu 50% ósannindi og 50% blekkingar og að fyrirlestur hefði verið fluttur í útvarpið, sem hefði verið að hálfu leyti klám og að hálfu leyti guðlast. (Gf: Ég sagði samtvinningur af klámi og guðlasti). Nú, kannske annar þátturinn hafi þá verið stærri en hinn. Annars er það ekki mikill meiningarmunur. Ég ætla að láta hv. þm. Ak. vita það, að þótt hann kynni að vilja stríka þessi ummæli sín út úr ræðu sinni, þá skulu þau ekki verða stríkuð út úr minni.

Í þeim ummælum, sem ég lét falla, gaf ég ekkert tilefni til slíks orðbragðs. Ég lýsti þeirri breyt., sem orðið hefir hin seinni ár á samgöngum og menningarafstöðu þjóðarinnar, sem hv. þm. Ak. er að líkindum einn allra manna dauðdumbur fyrir. Allir menn nema hv. þm. Ak. vita og viðurkenna, að með útvarpinu er að hefjast nýr og stórmerkilegur þáttur menningarstarfseminnar í landinu. Þótt einhverjum manni kunni að falla ekki einn eða tveir fyrirlestrar af hundrað fyrirlestrum, sem fluttir eru í útvarpið, þá er það furðulegt, að nokkur maður á Alþingi skuli leyfa sér að svívirða útvarpsstarfseminna með jafnfáheyrðum ummælum og hv. þm. Ak. gerði. Ég tel ekki ástæðu til að tala meira við þennan hv. þm. um þetta. Hans ummæli hafa sinn dóm með sér. En ég vil taka það fram, að ég mun ekki sitja þegjandi fyrir slíkum óhróðri og sleggjudómum fáfróðra og starblindra miðaldasálma um eftirtektarverðasta menningartæki nútímans, útvarpið.

Umr. frestað.

Á 65. fundi í Nd., 2. maí, var fram haldið einni umr. um till. (A. 140, 589).

## Fækkun prestsembætti.

Sveinbjörn Högnason: Það eru nú þrír dagar síðan mál þetta var á dagskrá, og af því að hæstv. forseta þóknaðist þá að hindra það, að ég fengi að svara fyrir mig, er nokkuð farið að fýrnast yfir fyrir mér, hvernig orð féllu. Ég vil þó svara nokkru því helzta, er fram kom, af því, sem ég ennþá man.

Hv. þm. Dal. fór nokkrum orðum um störf kirkjumálanefndar og skýrslur hennar um álit manna úti um land um þessi efni. Kirkjumálanefnd sendi fyrirspurnir til allra hreppsnefnda, sóknarnefnda, héraðsfunda og presta um það, hvort þeir teldu fært að breyta skipun sókna eða prestakalla hjá sér eða fækka prestum. Ég er mjög kunnugur því, hvernig svör féllu, þar sem ég vann úr þeim og gerði yfirlit, enda eiga hv. þdm. hægt með að kynna sér það yfirlit. Svör féllu mjög á eina leið, þá, að sem engir óskuðu eftir prestafækkun hjá sér. Fyrir kom, að bent var á, að fækka mætti um prest í nágrenninu, en þó var það undantekning. En sem enginn hélt fram, að slíkt væri hægt hjá sjálfum sér. Þegar svona eindregin svör koma frá öllum þeim, sem starfa í þágu kirkjunnar, bæði prestum og sóknarnefndum, sem hafa með höndum sérstök trúnaðarstörf innan kirkjunnar, og ennfremur samhljóða álit þeirra, sem best ættu að geta dæmt um störf kirkjunnar hver á sínum stað, þar sem hreppsnefndirnar eru, þá fannst meiri hl. n. ekki tiltækilegt að leggja til, að horfið yrði að því að fækka prestum, ekki sízt þegar á það er litið, að sum þau prestsembætti, sem lögð hafa verið niður eftir till. kirkjumálan. 1901, hafa verið endurreist aftur. Ég vil leggja undir dóm óhlutdrægra manna, hvort hv. flm., sem segir, að kirkjan sé hnignandi stofnun og hefir þá skoðun, að starf kirkjunnar og trúarbrögðin séu lítils virði eða jafnvel fremur til ills, sé líklegri til að vera hollráður í þessum efnum heldur en þeir menn, sem vinna að málum kirkjunnar af heilum hug og láta sig gengi hennar einhverju skipta, og þeir, sem bezta aðstöðu hafa til að dæma um starf hennar. Ég get sagt hv. flm. það, að ef hann legði eitthvað til um skipun heilbrigðismálanna með óskiptu fylgi allra lækna í landinu, myndi ég ekki

ætla mér þá dul að leggjast á móti skoðun hans og læknanna, enda þótt mér sýndist annað betur mega fara, og ber ég þó góðan hug til slíkra mála, eins og hann veit um af afstöðu minni til frv. hans um þau efni hér á þessu þingi. Ég verð því að líta svo á, að þáttill. þessi sé ekki borin fram af heilum hug til kirkjunnar, og ég verð að dæma hug manna til kirkjunnar eftir því, hvernig þeir snúast við þessari þáttill.

Ég hefði viljað svara hv. þm. Dal. nokkrum orðum, þótt hv. þm. Ak. hafi þegar svarað honum rækilega. Hv. þm. Dal. var, eins og kunnugt er, sammm. minn í kirkjumálanefnd. Hann talaði um, að ágreiningur hefði komið fram í n. Ég man satt að segja ekki eftir, að neinn ágreiningur yrði, nema sá, er hv. þm. Dal. gerði. Hann kvað svörin mundu hafa verið mótuð af eigingjörnum hugsunarhætti og væri því ekki að marka þau. En það má heita einkennileg aðferð, að leita álits manna um land allt og svo, þegar næstum einróma svör koma, að virða þau að vettugi. Hann kvað þetta atriði ekki hafa verið nægilega athugað, en mér er kunnugt um, að í ekkert verk efni var lögð meiri vinna í n. en einmitt þetta.

Þá talaði hv. þm. Dal. um andlega straua, sem nú gengju yfir þjóðina í fossaföllum, en kirkjan væri treg til að fylgjast með. Ég þykist nú vita það, að hv. þm. Dal. sé mér um það sammála, að ekki sé æskilegt, að sú stofnun, sem á að vera leiðbeinandi í andlegum og siðferðislegum efnum, láti berast með hverjum straum, sem um andlegt líf þjóðarinnar fer, eða hrekist undan hverju fossafalli þar. Þótt ýmislegt kunni að vera gott í þessum nýju stratumum, er ekki hollt að vera svo leiðitamar í andlegum efnum að gina við hverri nýjung og hverjum goluþyt. Þetta veit ég, að við hv. þm. Dal. erum sammála um. Annars held ég, að fremur sé hægt að bera islenzkri kirkju annað á brýn en það, að hún sé ófrjálssynd gagnvart nýjum stefnum. Ég held ekki, að þau nýmæli, sem að gagni hafa mátt verða, hafi gengið yfir þjóðina án þess að kirkjan hafi að einhverju styrkt þau. Ég veit um eina andlega stefnu, sem hv. þm. Dal. er

## Fækkun prestsembættta.

hugleikin, sem hefir verið tekið með hinni mestu sanngirni og samúð af kirkjunni og hennar mönnum, svo að sú stefna hefir ekki mætt meiri samúð hjá öðrum.

Ég held einmitt, að eftir því sem andlegir straumar og fossaföll aukast, sé meiri þörf á kirkjunni. Vitanlega má alltaf deila um þá menn, sem hún hefir í þjónustu sinni. Ég hygg, að engin stofnun né maður sé svo fullkominn, að ekki megi eitthvað að finna og um bæta. Og þótt gott sé, að prestum sé launað vel, þá hygg ég, að launin ein geri þá ekki fullkomna í starfinu, eins og hv. flm. virtist halda fram.

Það einhuga álit prestanna, sem fram kemur í svörum þeirra til kirkjumálanefndar, stafar ekki að öðrum hvötum en þeim, að þeir séu að vinna stofnun þeirri, kirkjunni, sem þeir starfa við, gott og hollt verk með því að láta elkt álit í liós. Prestum hefir löngum verið brugðið um það, að þeir væru fégiarnir, svo að það hefir jafnvel verið haft að orðtaki, og dæmi eru síálfsætt um slíkt hiá þeim eins og öðrum. En hér getur slíkt ekki komið til greina, þar sem prestum þeim, sem láta af stöðum sínum, eru boðin friðindi, sem myndi vera þeimn fiárhagslegur gróði fyrir yngri prestana að þiggja, ef þeir féllu á fækkunina. En brátt fyrir það er það einróma álit kirkjunnar manna, að fækkun presta sé ekki æskileg breyting. Það er því ekki hægt að væna þá um eiginseirni í þessu máli.

Ég vil benda á það aftur og leggja áheyrslu á þá spurningu, hvort líklegra sé, að þeir, sem ekki segjast hafa trú á kirkjunni og lósa sig andvíga trúarbrögðum yfi-leitt ráði hollar í þessum málum en allir aðrir, sem bæði í orði og verki hafa starfað í kirkjunni og stutt hana og hafa kosið sér það æfistarf að vinna eftir beztu getu að því, að starf hennar mætti verða sem mest og bezt.

Flm. (Vilmundur Jónsson): Ég verð að telja, að síðari brtt. á bskj. 589 sé alverlega óbörf, því að ef menn vilja fella seinni hluta till. minnar, má bera hana upp í tvennu lagi. Um fyrri brtt. ætla ég ekki að ræða, enda mun hún koma til atkv. hvað sem ég segi. En vitanlega hefir

það enga hernaðarlega þýðingu í mínum augum, þótt fækkað yrði um 1—2 presta. Ég álit auðvelt að fækka þeim svo um munar, eins og ég hefi þegar sýnt fram á. Engin mótsögn er í því fólgin, að fækkun prestsembættta spari ríkissjóði fé og að bæta megi upp þeim prestum, sem eftir verða. Segjum, að prestar yrðu færðir niður í tölu héraðslækna, eða yrðu 48—50 á öllu landinu. Má þá taka laun ca. 60 presta, skipta þeim til helminga, verja öðrum helmingnum til að bæta kjör prestastéttarinnar, en leggja hinn helminginn í ríkissjóð.

Ég vil mótmæla því, að harðar árásir á presta og kirkju komi fram í grg. þáttill. minnar og að ég hafi talað um einskisnýta kirkju. Fyrir því er enginn stafur. Það kemur ekki málinu við, hvaða skoðun ég hefi á þessu með sjálfum mér. En það get ég látið uppi, að ég hefi mikla samúð með prestum, einkum vegna þess, hve aðstaða þeirra er herfileg. Ungir menn nýkomnir frá prófi og ef til vill fullir af áhuga, setjast út á land, þar sem enginn óskar eftir starfi þeirra. Kirkjurnar standa galtómar sunnudag eftir sunnudag. Ég var einu sinni í eitt ár héraðslæknir í héraði á Norðurlandi, þar sem voru 3 prestar í mínu umdæmi. Ég þori að fullyrða, að ég hafði tíu sinnum meira að gera en hver þeirra, en þó hefði ég orðið heilsulaus af aðgerðaleysi, ef ég hefði ekki losnað þaðan eftir eitt ár. Hvað höfðu nú þeir prestar að gera í þessu læknishéraði? Messuföll voru næstum á hverjum sunnudegi árið út, svo að viðburður þótti, ef kirkja var opnuð, og enginn óskaði neins starfs af þeim, nema að greftra, skíra og gefa saman hið. en þau störf voru ekki til skiptanna á þriá embættismenn, og raunar ekki sérstök prestastörf, shr. álit kirkjumálanefndarinnar 1907. Það eru ekki kirkjulegar athafnir að gefa saman hið, að gefa harni nafn og að jarðsetja dáinn mann. Ég fullvæði, að margir æskia alls ekki eftir andlegum svip á þeim athöfnum. Menn vilja fá börnum sínum lögleg heiti, að hiðabönd hafi borgaralegt gildi og jarðarfarir sömuleiðis. Ef ég á annað borð þarf að upplýsa hv. 2. þm. Rang. í þessu efni, þá get ég sagt honum það um skirnarathöfn kirkjunnar t. d., að hún á

## Fækkun prestsembætta.

að vera í allt öðru fólgin en að gefa barninu nafn.

Þá kem ég að því, að fækkun prestsembætta sé óframkvæmanleg og gegn vilja almennings. Ég vil aftur minna hv. þm. á það, að í Rvík hefir fólkstalan ferdazt á síðari árum, en tala þjónandi presta stendur í stað, og virðast allir una því vel. Samskonar dæmi er og hægt að nefna annarsstaðar. Sumstaðar á landinu hefir prestunum verið fækkað hæfilega eftir staðháttum, og þar hefir ekki bólað á neinni óánægju hjá hlutaðeigandi söfnuðum.

Ég skal nefna t. d. tvö samliggjandi læknishéruð á Norðausturlandi. Óxarfjarðarheiði skiptir héruðunum og þau megi bæði heita jafnstór. Í héraðinu fyrir vestan heiðina eru 4 kirkjusóknir, allerfíðar yfirferðar á vetrum, og þjónar þeim einn prestur. Ég hefi ekki orðið var við óánægju í þessum söfnuðum eða að þeir gerðu kröfur til, að prestum yrði fjölgað þar aftur. Í héraðinu austan Óxarfjarðarheiðar eru 3 kirkjusóknir, ég held ívið fólksfærri samtals en hinar 4, og þar eru 3 prestar. Ég efast ekki um, að ef gert væri ráð fyrir að sameina þessar sóknir: Svalbarðs-, Sauðanes- og Skeggjastaðasóknir í Pistilfirði og á Langanesi, eins og sóknirnar fyrir vestan heiðina, þá mundu söfnuðirnir vera því mótfallnir í byrjun og veita þau svör, að þeir vildu ekki fækka prestum hjá sér. Fólkið vill ekki styggja prestinn sinn með því að láta það í ljós, að það geti komizt af án hans. Það vill ekki láta taka af sér sinn prest, þótt það álíti, að aðrir geti komizt af án þeirra, og þótt það átti sig fljótt á, hve sjálfsögd samfærslan var, eftir að hún hefir komizt á. Því verður ekki neitað, að bráðabirgðaóþægindi geta orðið að slíkum embættasamsteypum, og þau villa dómgreind almennings í bili. Þannig vill fólkið alls ekki láta heita sóttvörnum hjá sér, þótt því finnist sjálfsagt að setja hús nágrannanna í sóttkví, án þess að ég vilji að öðru leyti jafna saman sóttthreinsun og prestafækkun.

Enn vil ég nefna til samanburðar Eyjafjörð og Rangárvallasýslu. Þó að í Eyjafirði innan Akureyrar séu margar kirkjusóknir, sem einn prestur þjónar, þá hefi ég ekki heyrt getið um neinar áskoranir

þaðan um að fjölga þar prestum. Síðastl. ár hefir verið prestlaust í Grundarþingum, en brauðinu þjónað af sóknarprestinum á Akureyri. Þrátt fyrir það berast engar umkvartanir um prestleysi úr Grundarþingum. Hinsvegar geri ég ráð fyrir, að ef talað væri um að fækka prestum í Rangárvallasýslu, en þar eru a. m. k. 6 prækaköll, þá mundu söfnuðirnir neita því allir, hver fyrir sig. En það er vitanlega engin sönnun þess, að þeir mundu verða óánægðir þegar frá liði, þó að prestum yrði fækkað þar. Hv. þm. sagði, að ég hefði trú á því, að kirkjan væri hnignandi stofnun. Ég trúi engu um það, ég veit, að svo er, og ég trúi ekki því, sem ég veit. En þetta er ekki sagt til þess að niðra kirkjunni; hún gæti verið þýðingarmikil stofnun fyrir því. En þegar meiri hluti þjóðarinnar kærir sig ekki um hana né þá starfsemi, sem hún býður, þá er engin ástæða til að kosta of fjár til þeirra starfa, sem ekki eru þegin, hversu þýðingarmikil sem þau væru, ef þau væru þegin.

Hæstv. forsrh. vék nokkuð að þessu efni og einkum launakjörum presta. Hann hefir verið mikið tengdur kirkjunni fyrr og síðar. Ég tel það bera nokkurn vott um, hvað þjóðin metur þessa stofnun mikils, eða störf presta samanborið við önnur opinber störf, að hún greiðir einum bankastjóra jafnhá laun og 12 prestum samanlagt. Það er von, að hæstv. ráðh. hneykslist á þessu, og ef þetta er ekki talandi vottur um það, hvað þjóðin metur lítills störf prestanna, þá veit ég ekki, hvað talar skýrar.

Það er líka talandi vottur í þessu máli, hversu lítill kraftur hefir verið í ræðum hinna tveggja andmælenda þessarar till. Þeir hafa tekið mjög linlega á henni, og verður ekki annað sagt en að hv. 2. þm. Rang. berjist af meiri áhuga og hreysti þegar hann er að ræða um einhver mál, sem snerta veraldlega hreppapólitík í Rangárvallasýslu; eða hæstv. forsrh. þegar hann er að flytja ræður um áburð og önnur ræktunarmál landsins eða skipulag Búnaðarfélags Íslands.

Það var helzt að skilja á ræðu hæstv. forsrh., sem hann vildi fræða hv. þdm. á því, að þessi þáttill. kæmi í bága við stj. skr., þar sem gert væri ráð fyrir því í 58. gr. stj. skr., að ef gerð væri breyt. á kirkju-

## Fækkun prestsembættis.

skipun í landinu, þá ætti að bera það undir þjóðaratkvæði. En þetta er hin mesta firra. Í 58. gr. stjkskr. er aðeins talað um, að hin evangelísk-lúterska kirkja skuli vera þjóðkirkja á Íslandi og að ríkisvaldið skuli að því leyti styðja hana og vernda. Breyta má þessu með l., og ef breyta á kirkjuskipuninni að þessu leyti, þá á að bera þau lög undir þjóðaratkvæði, en alls ekki, þó að sett verði lög um fækkun prestakalla eða annað þess háttar.

Hæstv. forsrh. benti á annað höfuðatriðið, sem hér gæti komið til greina: Að kirkjan ætti svo miklar eignir, að erfitt mundi verða fyrir ríkið að afhenda þær, ef t'l skilnaðar kæmi. Hér er raunar alls ekki um slíkan skilnað að ræða. En ég vil þó taka það fram, að ég hygg, að ríkið sé engum slíkum skuldbindingum háð gagnvart kirkjunni, og viðurkenni ekki, að það þurfi að skila neinu aftur, þó að skilnaður yrði á milli ríkis og kirkju. Hæstv. forsrh. talaði mikið um, að ríkið mundi þurfa að skila gefendunum því fé til kirkjunnar, sem þeir hefðu gefið vegna trúmálaáhuga síns. En hann ætti að tala gætilega um þetta, enda verður þingið að mótmæla slíku. Þessar gjafir voru alls ekki gefnar til lútersku kirkjunnar. Og ef á að fara að gera kröfur til slíkra gjafa fyrir hönd kirkjunnar, sem er með öllu óviðeigandi að nefna á nafn hér í þinginu, og þá ekki sízt af stj., þá mættu þeir fara að hreyfa sig, prestar hinnar „einu sönnu kirkju“ í Landakoti.

Ein höfuðröksemd hv. 2. þm. Rang. var sú, að í þessu máli ætti ekki að taka mark á skoðunum og kröfum óguðlegra manna eins og ég væri. En þetta er ekki eingöngu mín krafa. Hún kom fram frá sjálfum kirkiunnar mönnum 1903; þá vildu þeir fækka prestum. (SvbH: Þá var það gert). Já, að nokkru leyti. En fyrst það þótti þá rétt og skaðlaust fyrir trúarlífið í landinu, hversu miklu siálsagðara er það ekki nú, þegar aðstaðan er gerbreytt frá því. sem þá var, um samgöngur og fleira? Svo að mínar kröfur eru í fullu samræmi við kröfur þær, sem prestarirnir fluttu sjálfir á árunum 1903—1907.

Ég hefði kosið að finna einhver rök í ræðum andmælenda minna, en þó að ég leiti í því, sem ég hefi skrifað eftir þeim, þá finn ég ekkert, sem svara þarf. Ég tel

það ekki, þó að hv. þm. Ak. segði, að engin menning jafnaðist á við það, sem kirkjan hefði á boðstólum, né gæti komið í staðinn fyrir hana. Þó skildist mér á hv. þm., að hann hefði sjálfur ekkert af kirkjunni að segja, og önnur menningar-meðul virtist hann ekki þekkja en blaðadeilur, sem væru að hálfu leyti lygi og að hálfu leyti blekkingar, og útvarpserindi, sem að hálfu leyti væru klám og að hálfu leyti guðlast. Það er ekki við því að búast, að maður, sem ekki hefir orðið fyrir öðrum menningaráhrifum en þessum, geti lagt mikið til þessara mála.

Sveinn Ólafsson: Það liggja fyrir tvær brtt. á þskj. 589 við þessa þáttill., og ef þær verða samþ., má segja að hún skipti ekki miklu máli eða efni hennar. Verði fyrri brtt. samþ., get ég vel felld mig við þáttill. Þá verður ekki annað eftir af henni en einföld áskorun til ríkisstj. um að grennslast eftir því, hvort hægt sé að stækka einhver prestaköll að skaðlausu, t. d. þar, sem bættar hafa verið samgöngur, brúuð vötn, eða prestum gert fært að þjóna fleiri kirkjum en áður. Ég kannast við, að það megi fækka prestum í einstökum héruðum, þeim að bagalaus. Hinsvegar er það augljóst, að eins og till. er frá hendi hv. flm., þá er hún óframbærileg. Hún ber vott um, að hann er gersamlega ókunnugur mörgum háttum sveitanna, enda er hann fyrst og fremst barn bæjarins, uppallinn í bæ og hefir dvalið í bæjum alla æfi sína og litil kynni haft af lífinu í sveitum landsins. Ef prestum ætti að fækka eftir till. hv. flm., þá mundi það aðallega koma niður á strjálbýlustu sveitunum, en ekki bæjunum.

Það kom glöggst fram í framsöguræðu hv. flm., að hann lítur á þetta mál frá sjónarhóli kaupstaðarbúa; hann gat þess, að þrátt fyrir það, að fólksfjöldinn hefði þrefaldast í Reykjavík á síðari árum, þá hefði ekki þurft að fjölga þar prestum. Þetta stafar auðvitað af því, að fólksfjöldinn býr hér á litlum bletti og einn prestur getur hér komið yfir prestsþjónustur, sem marga presta þyrfti til að rækja í strjálbyggðri sveit. (VJ: Kirkjurnar hafa ekki verið stækkaðar). Jú, vissulega ein. Annars finnst mér hv. flm.

## Fækkun prestsembættta.

loka að nokkru leyti augunum fyrir því, að fækkunin mundi eingöngu koma niður á sveitunum, og ekki síður hinu, að sveitafólkinu er það víða hinn mesti þyrnir í augum, að prestunum verði fækkað. Þegar leitað hefir verið eftir því hjá einstökum söfnuðum, hvort þeir vildu sleppa presti og sameinast nágrannasöfnuðum, þá hefir því nær ætíð verið svarað neitandi.

Það er nú einu sinni svo, að kirkjan er næstelzta þjóðstofnun þessa lands og helgur dómur í hugum fjölda manna. Efunarlaust veldur það hneykslunum og sársauka, að hreyft er við henni, svo sem till. þessi gerir, því að undirtónninn í henni er lítilsvirðing á starfi kirkjunnar. Ég kannast við, að starf prestanna nú er ekki eins fjölbreytt og áður var. Ýmsar ráðstafanir, sem gerðar hafa verið á síðari tímum, hafa fært saman starfssvið þeirra. Ég játa og tel, að æskilegt hefði verið, að þeir ættu meiri þátt í fræðslustarfi vegna barna og æskumanna en nú er orðið. Þeir hafa verið fræðarar og kennarar þjóðarinnar frá því kristni var lögtekin hér á landi, og vér megum vissul. vel una við ávextina af því fræðslustarfi. Það hefir átt sinn mikla þátt í því að varpa birtu yfir forna menningu þjóðarinnar, sem í andlegum efnum aldrei stóð að baki menningu nágrannaþjóðanna eða annara Evrópuþjóða. Prestarnir, þessir kennimenn miðaldanna, hafa ætíð verið helztu menningarfrömuðir sveitanna. Sveitirnar hafa verið og eru of fámennar til þess að hægt sé að halda þar uppi menntastofnunum, nema á stöku stöðum; og þess vegna hefir hlutverk prestanna orðið fjölbættara og vandameira. Vitanlega hefir árangurinn af fræðslustarfi prestanna verið misjafn, eins og mennirnir jafnan eru. Í þeirri stétt eins og öðrum stéttum hittast ýmist afbragðsmenn eða ónytjungar. En það verður hver að viðurkenna, sem vill líta með sanngirni á starf prestastéttarinnar í heild, að það hefir verið bæði mikið og merkilegt, sérstaklega á löngu liðnum öldum; það hefir borið glæsilegan árangur í alþýðumenntun, sem aldrei hefir staðið að baki — en oft framar — alþýðumenntun grannþjóðanna. Margir líta svo á, að með þeirri nýbreytni, sem

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

nú hefir orðið hér á landi, að guðsþjónustum er útvarpað, þá sé bætt úr prédikunarþörf hjá fólkinu úti um sveitirnar. Ég hefi fengið nokkra kynningu af þessari nýjung og þykir ekki mikið í hana varið. Ég legg hana ekki að jöfnu við persónuleg áhrif í návist ræðumanns. Ég hefi hlustað í útvarp á þá presta, sem flytja vel ræður, og ég hefi tekið eftir því, að margir, sem hlusta, gera það ekki að jafnaði með sömu alvöruhefni og fjálgleik sem í kirkju. Áhrifin eru minni og vélengi útvarpsins vekur léttúð. Ég held því, að það séu tyllivonir, sem menn gera sér um útvarpsguðsþjónustur. Ekki vil ég þó gera lítið úr þessu menningartæki — útvarpinu —; ég veit, að það getur verið og er til nokkurrar upphótar í fásinni sveitanna.

Hv. flm. segir, að skirn, giftingar og greftranir þurfi ekki að vera kirkjulegar athafnir. Þetta vita allir; en kirkjulega athöfnin við þessi tækifæri er orðin svo samgróin hugsunarhætti fólksins, að langir timar líða áður en það sættir sig við að hafna þessum helgisiðum kirkjunnar. Ég er viss um, að hér eftir sem hingað til mun ástvinum og aðstandendum hinna látnu þykja það mikils um vert að hlýða á eftirmæli við jarðarfarir, jafnvel þótt þau séu fátæklega flutt, og þá auðvitað því meir sem presturinn er meiri skörungur og fer betur með eftirmælin og ástvinakveðjurnar. Ég get meira að segja búizt við því, að þótt ekki væru nema 4 prestar á öllu landinu, eins og sumir telja nægilegt, þá mundu margir reyna að ná til þeirra við slík tækifæri. Það er vissulega að gera lítið úr trúartilfinningum fólksins, þegar gert er ráð fyrir því, að það sætti sig við að hverfa frá hinni kirkjulegu greftrunarathöfn og taki upp á að hola ástvinum sínum niður í jörðina eins og hundar væru eða hræ.

Hv. flm. segir, að barnaskirn sé ekki kirkjuleg athöfn. Það má segja, að hún sé ef til yill ekki eins hátíðleg í vitund fólksins og angurblið eins og jarðarfarir, en samt sem áður vill allur fjöldi fólks nota þá aðferð við nafngiftir barna. Ég þekki aðeins, örfáar undantekningar frá því, að prestur sé kvaddur til þess að framkvæma skirnarathafnir, sem þó er ekki að lögum skylt að gera.

Ég ætla nú ekki að tefja tímann með langri ræðu um þetta mál; ég hefi lýst skoðun minni á því og er mótfallinn síðari hluta þáltill. viðvikjandi nýrri skipun og breyt. á hinum kirkjulegu athöfnunum í borgaralegt form. Ég vil láta það vera frjálst fyrir fólkið, hvort formið það notar, og gera því léttbært að viðhafa hinar kirkjulegu athafnir.

Ef fyrri brtt. á þskj. 589 verður samþ., þá mun ég greiða atkv. með fyrri hluta þáltill. þannig breyttri, ella á móti málinu í heild.

**Steingrímur Steinþórsson:** Ég er ekki vanur að taka til máls aðeins til að gera grein fyrir atkv. mínu. En hinsvegar er það ekkert undarlegt, þó að allmargir lýsi afstöðu sinni gagnvart þessu máli. Á það má líta frá svo mörgum hliðum, og ástæður þdm. til þess að greiða atkv. með því eða móti geta verið svo ólíkar. Ég var ekki viðstaddur þegar fyrri hluti þessarar umr. fór hér fram í þd., en vil nú með örfáum orðum gera grein fyrir skoðunum mínum á þessari þáltill. Ég skal byrja með að taka það fram, að ég tel það tímabært mál, að prestaköllum verði fækkað, og það allmikið. Og sú skoðun mín styðst við ýmsar ástæður, en fyrst og fremst við það, að hinir ytri staðhættir eru nú mjög breyttir frá því, sem áður var, t. d. fyrir um 20—30 árum. Nú er því betur svo komið viðast hvar á landinu, að auðvelt er að komast með litlum fyrirvara milli sókna með hílum á örstuttum tíma. Og ég þykist þess fullviss, að víða megi fækka prestum án þess að það komi í bága við þau hlutverk, sem prestar hafa rákt hingað til.

Því hefir verið haldið fram, að af fækkun presta hlyti að leiða það, að messugerðir yrðu færri, einkum til sveita. En þar sem hægt er að koma við nýtzku samgöngutækjum, geta prestar messað á 2—3 kirkjum sama sunnudaginn. En ég er þeirrar skoðunar, að það þurfi ekki að draga úr trúar- og kirkjufífi í landinu, þó að messum fækki, og vil ég í því sambandi minnst þess, að í einni sókn, þar sem ég var kunnugur fyrir nokkrum árum, var því alls ekki fylgt sem fastri reglu, að presturinn messaði á hverjum sunnudegi, heldur hóf hann

þá venju að boða messur þegar góð aðstaða þótti til þess, og fékk þá jafnan mikla aðsókn og fulla kirkju. Hann hefir m. ö. o. komið að þeirri niðurstöðu, að fólkið kærir sig ekkert um hinar tíðu messugerðir, og fækkaði þeim því. Og það brá svo við eftir það, að þá sjaldan hann messaði, fylltist kirkjan. Og ég hefi hans eigin orð fyrir því, að hann þykist nú ná til fleiri hlustenda heldur en hann áður náði, þegar hann messaði í hálfstómi kirkju annanhvern sunnudag í hvorri sókn. Ég get trúað, að finna mætti mörg slík dæmi, en þetta nægir til þess að sýna, að hinar tíðu messugerðir gera menn daufari fyrir kirkjusókn og hinar kirkjulegu athafnir hversdagslegri. Af þessum ástæðum mun víða mega fækka messum allmikið. Og ég þykist þess fullviss, að þar, sem ég þekki til, mætti vegna breyttra samgangna fækka prestum án þess að það kæmi á nokkurn hátt í bága við þá kirkjulegu starfsemi, sem nú er í landinu.

Mér þykir dálítið undarlegt, að þeir menn, sem mestan áhuga hafa á kirkjunnar málum, skuli ekki geta fallið á þær röksemdir, að hinir breyttu staðhættir hljóti að stuðla að því, að fækka megi starfsmönnum kirkjunnar án þess að hennar starfsemi þyrfti að minnka af þeim sökum frá því, sem nú er. Ég ætla ekkert að segja um, hvað mikið mundi mega fækka þeim; það er breytilegt eftir staðháttum í hverju héraði. En ég álit, að það megi yfirleitt fækka prestum til „mikilla muna“, eins og komið er að orði í till., og er því óhræddur við að samþ. það atriði.

Hv. 2. þm. Rang. hélt því fram, að þetta mál mundi ekki vera borið fram af heilum hug til kirkjunnar og kirkjulegrar starfsemi. Ég ætla ekki að dæma um, hvað fyrir hv. flm. till. vakir, læt hann um að svara fyrir sig; en fyrir mitt leyti get ég sagt það, að ég fylgi þessari till. af áhuga fyrir kirkjunnar starfsemi, af því að mér finnst reynslan hafa sýnt það, að áhugi manna fyrir kirkjunni hefir svo stórkostlega rénað, að reyna verður að gera einhverjar breytingar. Og ég hefi það eftir ýmsum af starfsmönnum kirkjunnar, að kjör þeirra eru svo ill, að þeir verða að gefa sig að umfangsmiklum bú-

skap til þess að geta lifað, og geta þess vegna ekki sinnt sínu eiginlega starfi sem skyldi, og að öllu leyti er aðstaða þeirra mjög slæm. Mér virðist því, að heppilegra myndi vera að fækka þessum starfsmönnum og launa þeim, sem eftir yrðu, svo vel, að þeir geti óskiptir gefið sig að því starfi, sem þeim er ætlað að gera að sínu lífsstarfi. Það virðist mér myndi vera heppileg aðferð í þessu máli og líkleg til þess að verða til góðs fyrir alla aðila.

Hv. 2. þm. Rang. sagði, að há laun væru ekki einhlit til þess að menn ræki starf sitt vel. Þetta er vitanlega alveg rétt. En ég minnst þess, að á sumarþinginu barðist þessi hv. þm. fyrir því, að prestar fengju launauppbót, og þá færði hann einmitt fram hin sömu rök fyrir nauðsyn þess eins og ég nú. (SvbH: Ég talaði ekki eitt orð um það). Ég stend við það, sem ég hefi sagt, að hv. þm. barðist fyrir þessu máli á þinginu í sumar, hvort sem hann hefir nokkrar ræður flutt um það hér í hv. d. Þm. geta viðar beitt áhrifum sínum en við umr. hér í deildinni. Röksemdir hans þá voru þær, að prestarnir væru svo illa launaðir, að óviðunandi væri. Og hann taldi, að þá væri aðeins um lítilfjórlega uppbót að ræða, sem ekki mundi fullnægjandi til frambúðar. Þó annað virðist koma fram í ummælum hv. þm. nú, þá býst ég við, að ef hann situr áfram á þingi, muni ekki líða á löngu þangað til hann fer aftur að berjast fyrir kröfum um að bæta launakjör presta. En ég er á þeirri skoðun, að eina mögulega leiðin til þess sé að fækka þeim.

Það hefir verið dregið á það, að starf prestanna hefir yfirleitt mikið færzt saman í seinni tíð, þar sem þeir eru nú að mestu leyti hættir að hafa afskipti af kennslumálum, samanborið við það, sem áður var. Það út af fyrir sig gerir eðlilegt, að fækkun eigi sér stað. Mér virðist sumir líta svo á, að þeir, sem mæla með þessari þáttill., hljóti að gera það af einhverjum illindum gagnvart kirkjunni. En því er ekki til að dreifa að því er mig snertir. Ég met starf kirkjunnar mjög mikils og veit, hvers virði það hefir verið þjóðinni á undanfórnum tímum. Ég álit hana að vísu ekki hafa verið neinn óskekulan dýrling; ég veit, að hún hefir

haft marga bresti og oft beitt áhrifum sínum öðruvísi en þeirri stofnun sæmir. En það hefir svo margt gott blómgast í skjóli hennar, að ég tel það miklu meira virði en hitt. En eins og þjóðlífið er nú orðið, er hlutverk kirkjunnar ekkert svipað því sem áður var. Nú er menntun miklu almennari og meiri en áður var og þess vegna nálgast miklu fleiri hina andlegu stéttar menn að þekkingu heldur en meðan prestarnir voru í flestum sóknum þeir einu, sem færir voru um að innna þau verk af hendi, sem nokkurn lærdóm þurfti til.

Ég fyrir mitt leyti met það ákaflega mikils, þar sem fram kemur einlægur trúaráhugi. Ég virði það við hv. 1. þm. S.-M., hve mikils virði honum er hin kirkjulega starfsemi. Það er langt frá því, að ég vilji meidda slíkar kenndir hjá nokkrum manni. En ástandið er nú orðið þannig, að fjöldi margir meðal þjóðarinnar hafa ekki svipaðar trúarlegar kenndir og hv. 1. þm. S.-M. og skoðanabræður hans í þessu máli. Kirkjan er vaxin frá þeim og starfsemi hennar endurhljómar ekki í sálum þeirra, eins og vera ætti eftir því hlutverki, sem henni er ætlað að vinna. Og við verðum einnig að taka tillit til þess hluta þjóðarinnar, sem svo er ástätt um.

Því hefir verið haldið mjög fram, að álits þjóðarinnar hafi verið leitað um þetta mál, þegar kirkjumálanefndin sendi spurningar sínar til sóknarnefnda o. fl. úti um land. Ég mótmæli, að það hafi verið gert. Það hefir verið skrifað prestum, sóknarnefndum og hreppsnefndum, en þeir aðilar eru ekki öll þjóðin. Þeir eru aðeins örlítið brot af þjóðinni, og ég neita, að þeir hafi haft nokkurt umboð til þess að segja álit sitt á þessu máli fyrir hönd þjóðarinnar í heild. Þessir menn hafa svarað þeim fyrirspurnum, sem til þeirra hefir verið beint, sem einstaklingar, en ekki sem þjóðin. Þess vegna geri ég tiltölulega lítið með þau ummæli, sem þannig hafa fram komið.

Ég held það hafi verið hv. 1. þm. S.-M., sem talaði um, að hann vildi gera mönnum fært að nota hinar kirkjulegu athafnir eftir því, sem menn óskuðu eftir. Ég held, að það detti engum í hug að meina mönnum það. En hv. þm. hefir líklega átt við það, að ef prestum væri mikið fækk-

## Fækkun prestsembættu.

að, þá gætu ekki allir náð til þeirra. Ég skal geta þess fyrir mitt leyti, að ég mun aldrei fylgja því, að svo mjög verði fækkað prestum, að ekki sé öllum kleift að nota þá, sem þess óska. En hitt vitum við, að það væri engum vandkvæðum bundið að ná til presta, þó þeim væri fækkað allmikið frá því, sem nú er. Við vitum, að læknar eru oft sóttir langa og torfæra leið, þegar þörf krefur. Og ef fyrir hendi er hjá mönnum jafnbrýn þörf fyrir hinar kirkjulegu athafnir, þá eru ekki meiri erfiðleikar á að ná til presta, þó fara þyrfti dálítið langan veg. Ef menn gera það ekki, þá er það fyrir það, að mönnum finnst ekki eins nauðsynlegt að fá prest til þess að grafa hina dauðu eins og til þess að fá lækni til að stunda hina lifandi. Það hefir enginn farið fram á að fækka prestum svo mikið, að þeir verði ekki fleiri en lækarnir. En þó svo langt væri gengið, þá væri ekki hægt að segja, að mönnum væri gert ómögulegt að láta framkvæma hinar kirkjulegu athafnir. Þá leið, sem menn geta sótt lækni, geta menn einnig sótt prest, ef þörf er fyrir.

**Guðbrandur Ísberg:** Það eru aðeins örfá orð út af því, sem hv. þm. Ísaf. beindi til mín áðan. Hann sagði, að komið hefði fram í ræðu minni, að ég teldi mig ekki hafa orðið fyrir menningaráhrifum annarsstaðar frá en gegnum blöð og útvarp. Ég held, að mín orð hafi ekki gefið tilefni til slíkra ummæla. Ég vildi aðeins leggja áherzlu á það, að prestarnir hefðu haft mjög mikil menningarleg áhrif á þjóð okkar á liðnum öldum og að þeirra áhrifa gætti enn þann dag í dag. Og ég sagði það sem mína skoðun, að ég teldi rétt að fela prestunum eftirlit með barnafræðslunni, a. m. k. til sveita, jafnhliða sínu kennimannsstarfi. Á þann hátt tel ég því bezt borgið, að menningaráhrifa prestastéttarinnar gæti enn um langt skeið hjá þjóðinni.

Ég ætla svo ekki að hafa um þetta fleiri orð né gera sérstaklega að umtalsefni það, sem hv. þm. hafði eftir mér um blöðin og útvarpið; um það efni ræði ég, ef tilefni gefst til, við hv. þm. Dal.

Ég vil aðeins að lokum benda á það, að það er ekkert undarlegt, þó hv. þm. Ísaf. og hans flokksmenn beiti sér gegn

kirkjunni og kristnihaldi öllu í landinu. Það hefir alltaf verið eitt af stefnumálum sósíalista. Og það er mjög eðlilegt, að ýms boðorð kristinnar kirkju séu þeim andstæð, þessum mönnum, sem vitandi vits vinna að því, og hafa það stundum beinlínis sér til framdráttar, að etja stétt móti stétt, manni gegn manni og jafnvel börnum gegn foreldrum sínum. Ég álit, að þeir menn, sem þannig breyta, ættu sem minnst að tala um menningaráhrif og menningu; sjálfir kunna þeir að hafa notið hennar, en með starfi sínu vinna þeir að því að rífa hana niður.

**Jónas Þorbergsson:** Ég hefi víst aðeins leyfi til að gera stutta aths. og verð þess vegna að takmarka mál mitt. Ég ætla aðeins að vikja að því, sem hv. 2. þm. Rang. sagði um frjálsslyndi hinnar íslenzku kirkju. Ég býst við, að hann hafi rétt að mæla um það, að íslenzka kirkjan sé umburðarlyndari og frjálsslyndari heldur en kirkjur margra annara þjóða. Samt sem áður var það svo, að prófessor Haraldur Nielsson, sem mun vera almennt viðurkenndur einn hinn mesti kennimaður þjóðarinnar á seinni öldum, og jafnvel hinn allra fremsti síðan Jón Vídalín leið, var í raun og veru útlagi í hinni íslenzku þjóðkirkju. Hann fékk ekki að prédika í dómkirkju landsins og stofnaði þess vegna frikirkju. (SvbH: Hann kenndi þó öllum prestsefnum þjóðkirkjunnar). Það var ekki kirkjan, sem réð því, að hann varð prófessor við háskólann, heldur ríkisvaldið. Það er rétt, að hann fékk að stöðu til þess að kenna íslenzkum prestsefnum við háskólann, og þaðan er runnið það frjálsslyndi, er nú einkennir, sem betur fer, hina íslenzku kirkju, einmitt fyrir hans áhrif.

Þá er annað atriði í ræðu hv. 2. þm. Rang. Mér fannst hann ekki vilja viðurkenna, að þörf væri á að endurskoða prestakallaskipun landsins með það fyrir augum að bæta um leið kjör prestanna. Þetta kom til athugunar í kirkjumálan., og hv. þm. leit þá svo á, að nauðsynlegt væri að bæta kjör prestanna. En við, sem vorum í minni hl. þeirrar n., vildum aldrei ganga inn á að vinna að breyt. í þá átt, nema um leið væri prestakallaskipun landsins tekin til athugunar og

## Fækkun prestsembættis.

henni breytt til meira samræmis við þær breyt., sem orðið hafa á högum þjóðarinnar og aðstöðu hennar til kirkjuhalds frá því, sem áður var.

Mér fannst hv. 1. þm. S.-M. vilja mæla á móti öllum breyt. á prestakallaskiptingu landsins, með þeim rökum, að kirkjan hefði átt svo mikinn þátt í menningu þjóðarinnar á liðnum öldum. Hér er enginn að mæla á móti því, að svo hafi verið, enginn að draga úr þeim heiðri, sem kirkjan á með réttu fyrir það, hvað mikinn þátt hún hefir átt í menningu þjóðarinnar. Hér er aðeins verið að fara fram á endurskoðun á prestakallaskipuninni vegna þeirra miklu breytinga, sem orðið hafa á þjóðarhögum, menningartækjum og samgöngum síðan hún var síðast endurskoðuð. Ég vona því, að menn sjái við rólega athugun, að hér er ekki um neinar ósanngjarnar kröfur að ræða. Það er ómögulegt að segja um það nú, hver niðurstaðan kann að verða; það er aðeins beðið um rannsókn á þessu efni eins og svo mörgu öðru, sem nýrrar athugunar krefst á þessum tímum.

Ég fyrir mitt leyti er fylgjandi till. eins og hún liggur fyrir. En hinsvegar lít ég svo á, að það sé svo mikilsvert, að þessi athugun fari fram á hófsamlegan hátt, að ég vil ekki stofna allri till. í hættu vegna þeirra atriða í henni, sem mestum ágreiningi valda. Þess vegna vona ég, að till. verði borin upp í tvennu lagi, ef brtt. verða ekki samþ., þar sem sumir hv. þd-m. hafa lýst því yfir, að þeir gætu fallið á fyrri hluta hennar, en ekki síðari hlutann.

Sveinbjörn Högnason: Mér þykir ekki undarlegt, þó hv. flm. leggi lítið upp úr því, sem ég segi um þetta mál, þegar hann telur marklaus þau svör, sem koma um það frá miklum hluta þjóðarinnar. Tek ég mér því alls ekki nærri þau ummæli hans.

Annars virðist mér hv. flm. vera farið að draga saman seglin frá því, sem hann fullyrðir í grg. till. Hann segir sjálfur hreint út, að það taki því naumast að hreyfa við því skipulagi, sem nú er í þessu efni, til þess að breyta því í smáum stíl. Um það atriði er ég honum alveg sammála. Og það var einmitt álit meiri

hl. kirkjumálan., að það væri um svo smávægilegar breyt. að ræða, sem gera mætti án þess að skaða hina kirkjulegu starfsemi, að það tæki því ekki að gera þær. Það getur vitanlega hagað svo til á einstaka stað, að gera mætti að skaðlitlu breyt. í þá átt að stækka prestaköll, en það er svo óviða, að það hefði sama og enga raunverulega þýðingu, hvorki frá sparnaðarsjónarmiði né með tilliti til starfseminnar.

Hv. flm. taldi það ekki rekast á hjá sér, þó hann talaði um það hvorttveggja í senn, að þetta væri sparnaðartill. og hitt, að með því að fækka prestunum væri ætlunin að bæta kjör þeirra, sem eftir yrðu. Hann kvaðst geta hugsað sér, að t. d. 60 prestsembætti væru afnumin og að helmingurinn af því, sem þannig sparaðist, væri látinn renna í ríkissjóð, en hinum helmingnum væri varið til að bæta upp laun prestanna, sem eftir yrðu. En hvaða gróði yrði nú þetta fyrir ríkissjóð? Byrjunarlaun presta eru ekki nema 2000 kr., svo hér væri ekki um neina afskaplega sparnaðarupphæð að ræða. Auk þess fengju prestarnir, sem eftir yrðu, enga raunverulega uppbót með þessu lagi. Ég býst jafnvel við, að kjör þeirra yrðu raunverulega lakari en nú er. Það mundi auka þeim svo mjög kostnað að taka við svo stórum prestaköllum, að það borgaði sig ekki fyrir þá, þó þeir fengju svo sem þúsund kr. meira í laun; það væri ekki nema fyrir auknum ferðalögum, og tæplega það. Ég hefi sjálfur reynslu í þessu efni. Ég þjónaði um nokkurt skeið tveimur prestaköllum, og segi ég það hreinskilnislega, að ég vildi ekki hafa þau auknu störf áfram, þótt mér yrðu greiddar 1000 kr. til viðbótar. Myndi það ekki svara kostnaði fyrir hin auknu störf og ferðalög.

Hv. flm. minntist á það, að hann hefði mikla tilfinningu fyrir prestum og högum þeirra. En ég get sagt honum, að okkur, sem störfum fyrir kirkjuna, er annara um hana og berum hana meira fyrir brjósti en eiginn hag. Skiptir það atriði engu máli, sem hann fór inn á, að í sumum héruðum séu messuföll tíð. Alstaðar, hvar sem leitað er í starfsmannastétt þjóðfélagsins, finnst misbrestir, jafnvel í hans eigin stétt, og ekkert starf og enga

## Fækkun prestsembættis.

stétt má dæma eftir því einu, sem áfátt kann að vera.

Þá blandar hann því saman, er raddir komu fram um það 1903 að fækka prestunum, og því viðhorfi, sem nú er. Það hafa engar raddir komið fram um þetta frá kirkjunni nú. Enda hefir þessi fækkun verið að fara fram allt fram á þennan dag. Sá samdráttur, sem áætlaður var 1907, er ekki einu sinni allur kominn til framkvæmda ennþá. Held ég, að eftir sé að leggja niður 2 prestaköll enn samkv. till. kirkjumálan. 1907. Þær ástæður, sem nú eru, krefjast því ekki frekari fækkunar, vegna þeirra aðgerða, sem á undan eru gengnar, — síður en svo.

Vil ég svo enda mál mitt með því að undirstrika það, sem hv. 1. þm. S.-M. benti á, að fækkun þessi myndi aðallega lenda á sveitunum, en yrði vafalaust engin í kaupstöðum og kaupsíðum. Skil ég ekki, að það geti verið vilji kjósenda í sveitum, að teknir séu af þeim þessir menn, sem þrátt fyrir galla sína og bresti, sem þeim hafa að ýmsu fylgt sem öðrum, hafa þó á liðnum öldum verið þeim á ýmsa lund styrkur í andlegum og veraldlegum efnum.

**Flm. (Vilmundur Jónsson):** Ég vil aðeins svara hv. 1. þm. S.-M. Hann virtist misskilja það, sem fyrir mér vakir, þegar ég stakk upp á því að taka ýms veruleg störf af prestum og fela þau verulegum embættismönnum. Nú eru ástæður svo, að þeir, sem vilja vera lausir við presta, geta það ekki.

Þar, sem mestur jöfnuður ræður, við nafngiftir barna, er hægt að fara til prests og æskja þess, að hann skrifi nöfn í bók, en ýmsir kinoka sér þó við þessu, af ótta við það að styggja prestinn. Jöfnuður væri þarna meiri, ef aðrir embættismenn hefðu þessa skrásetningu með höndum. Ennþá meiri ójöfnuður ríkir hér um giftingar. Þeir, sem giftast borgaralega, eiga miklu erfiðara með það en þeir, sem giftast kirkjulega, því að sýslumenn og bæjarfógetar eru ekki nema 24 á landinu, en prestar 112. Þó er þetta verst, er til greftrana kemur. Mörgum er óljúft að leita til presta í slíkum efnum, en til veraldlegra embættismanna er ekki hægt að snúa sér. Nú er ekki beinlínis bannað

að viðhafa í þessum tilfellum veraldlegar athafnir, en hver yrði þá að finna upp sína aðferð, og myndi flestum það óljúft í þeim kringumstæðum. Vakir það eitt fyrir mér að koma á jöfnuði í þessu efni, og því hefi ég gert uppkast að þessu frv., sem prentað er með grg. till. Má vafalaust fara margar leiðir aðrar. En eftir þessu frv. ræður þó jöfnuður. Hver, sem vill hafa prest til þess að jarða, skira eða gifta, á nægilega auðvelt með það eftir sem áður, og ákvæði frv. geta ekki sært nokkurn mann.

Fr. hefir ekki verið vísað til umr. hér, því að það er aðeins lausleg uppástunga, en það sýnir þó vel, að enginn væri ójöfnuði beittur með þessu fyrirkomulagi, og ætti því að vera hægt að samþ. það, ef til kæmi.

Ég vil að lýktum stinga því að hv. þm. Ak., að það var seinheppilegt af honum, er hann fór að ávita socalista fyrir það, þeim til svívirðu, að þeir æstu stétt á móti stétt, börn á móti foreldrum o. s. frv. Miklar og göfugar hugsjónir leiða til mikillar baráttu. Var það ekki einmitt sjálfur höfundur kristindómsins, sem sagði þannig fyrir um afleiðingar kenninga sinna: Þjóð mun rísa gegn þjóð, konungsríki gegn konungsríki, bróðir fram-selja bróður, börn rísa gegn foreldrum sínum o. s. frv.?

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 66. fundi í Nd., 3. maí, var enn fram haldið einni umr. um till.

## ATKVGR.

Brtt. 589,I samþ. með 14:11 atkv.

— 589,II kom ekki til atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 16:11 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: PO, StgrS, SvÓ, VJ, ÁÁ, BJ, BSt, BÁ, BKr, HStef, HG, HV, IngB, JónasP, LH, JörB.

nei: SvBH, TrP, ÞorlJ, EA, GÍ, HJ, JJós, JAJ, JÓL, MG, MJ.

Einn þm. (ÓTh) fjarstaddur.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 16:10 atkv. og afgr. sem ályktun neðri deildar Alþingis (A. 624).

## Strandferðir.

## 5. Strandferðir.

Á 68. fundi í Ed., 6. maí, var útbýtt:

Till. til þál. um strandferðir (A. 636).

Á 69. fundi í Ed., 7. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 71. fundi í Ed., 10. maí, var till. tekin til einnar umr.

Flm. (Jón Þorláksson): Meðal þeirra málefna, sem ríkisgjaldan., er kosin var hér í d., hefir talið rétt að taka til athugunar, voru siglingar þær og skipaútgerð, sem skipaafgreiðsla ríkisins hefir forsjón um. Er hér um að ræða tvennskonar skipaútgerðarrekstur. Annarsvegar strandferðirnar og hinsvegar útgerð strandgæzluskipanna. Þessi þáttill., sem ég flyt, lýtur eingöngu að strandferðunum, en ég vonast til að geta lagt hér fram, áður en þingi lýkur, einhverjar till. viðvikjandi landhelgigæzlunni og kostnaðinum við hana.

Það hefir orðið svo, að kostnaðurinn við strandferðir ríkisins hefir orðið meiri á síðastl. ári en nokkru sinni áður, eða um 478 þús. kr. rekstrarhalli. Í fjárl. voru áætlaðar 200 þús. kr. til strandferðanna, og hefir umframeyðslan því orðið um 278 þús. kr., eða hún ein orðið meiri en tilkostnaðurinn af strandsiglingunum áður. 1930 var þessi tilkostnaður mestur áður, og vantar þó 10 þús. kr. til þess að hann nái umframeyðslunni einni 1931, því að strandferðakostnaðurinn nam 268 þús. kr. það ár.

Það þarf ekki langt að leita eftir því, af hverju þetta stafar. 1931 heldur ríkið úti tveim strandferðaskipum, en áður aðeins einu, nema nokkurn hluta ársins 1930, þegar skipin voru orðin tvö. Athugun á reikningum strandferðanna sýnir það fljótlega, að ekki er hægt að gera sér miklar vonir um, að verulegar breytingar fáiast fram á tilkostnaði ríkisins meðan haldið er úti tveim strandferðaskipum. Að vísu er hægt að spara smáupphæðir um rekstur og útgerðarstjórn skipanna, en þess er ekki að vænta,

að það verði neinn verulegur hluti af þeim halla, sem hér er um að ræða, nema gripið sé til þess að fækka strandsiglingunum með því að leggja öðru skipinu upp lengri eða skemmri tíma ársins, því að tilkostnaður verður jafnan hinn sami, ef báðum skipunum er haldið úti. Tekjurnar breytast ef til vill dálitið að vísu, eftir árferði, en rekstrarafkoma Esju undanfarið, meðan hún var rekin ein, ber það þó með sér, að ekki er að vænta þess, að tekjurnar vaxi svo mikið, að neinum verulegum upphæðum nemi. Má því sjálf-sagt gera ráð fyrir sama tilkostnaði árlega, að öllu óbreyttu, eða að tekjuhalli ríkissjóðs af strandferðunum nemi hátt á fimmta hundrað þúsunda á ári. Hér við bætist svo það, að ríkið hefir lagt til skipin og greitt andvirði þeirra án þess að fá nokkuð endurgreitt, því að vextir og fyrning er ekki talið með í halla ríkissjóðs, eins og ég hefi talið hann hér, en skipin kostuðu 1350 þús. kr. til samans, og má segja, að tilkostnaðurinn feli í sér það fé, sem lagt hefir verið fram í strandferðirnar, án vonar um endurgreiðslu. — Hér kemur auk þessa til sá halli, sem Eimskipafélagið hefir beðið af þeim strandsiglingum, sem það hefir rekið. Að tilhlutun landsstj. fór fram athugun á þessu af n., sem til þess var skipuð, og áttu sæti í þeirri n. Jörundur Brynjólfsson alþm., Brynjólfur Stefánsson skrifstofustjóri í Sjóvátryggingarfélagi Ísl. og Vigfús Einarsson skrifstofustjóri í atvnrn. Hefir n. gert tilraun til að greina í sundur afkomuna af siglingunum á aðalhafnirnar sérstaklega og aðrar hafnir sér í lagi, og hefir niðurstaðan orðið sú, að siglingarnar á aðalhafnirnar gefa álitlegan tekjuafgang, en hinsvegar er mikið tap á hinum siglingunum, eða að meðaltali 796 þús. kr. á ári þau tvö ár, sem athuganir n. ná yfir. Ég skal játa það, að grundvöllurinn undir þessum útreikningum n. er óviss um sum atriði og tölurnar ekki eins óyggjandi eins og um rekstrartap ríkisins á sínum strandferðum, en þessar athuganir hafa þó sýnt það að fullu, að strandsiglingar Eimskipafélagsins eru mikill baggi á félaginu, þó að á móti þessum bagga komi reyndar nokkurt framlag frá ríkissjóði. Nam þetta framlag tvö síðustu ár, ef ég man rétt,

## Strandferðir.

145 þús. kr., og má ætla, að nú verði að hækka þetta tillag ríkissjóðs, enda sanngjarnt, að það sé gert, þegar litið er til þess, hve miklar strandsiglingar félagsins eru. Sé gert ráð fyrir því, að afkom- an 1931 hafi í þessu efni orðið svipuð og hún var hjá félaginu að meðaltali árin 1929—30, verður samanlagður halli af strandsiglingum ríkissjóðs og Eimskipa- félagsins um 1274 þús. kr., og sýnist því sem óhjákvæmilegt sé að gera einhverja verulega tilraun til að koma skipulagi á þessa hluti, svo að hinn árlegi tilkostnaður verði eins litill og hann getur orðið, þó svo, að samilega sé fullnægt þeim að- iljum, sem strandsiglinganna eiga að njóta, og hefi ég því borið fram þessa till., sem felur það í sér að skora á stj. að leita samninga við Eimskipafélagið um það, að félagið taki að sér fyrir eigin- n reikning strandferðirnar hér við land og reki þær í sem haganlegustu samstarfi við siglingar millilandaskipanna, gegn hæfilegu framlagi úr ríkissjóði.

Þegar Eimskipafélagið var stofnað, var gert ráð fyrir því, að félagið tæki að sér strandsiglingarnar svo fljótt sem skip yrðu til þess, og var ætlað til þess, að ríkissjóður legði fram fé til kaupa á skipum til strandsiglinganna. Úr þessu varð þó ekki, vegna stríðstruflananna, sem skulu á áður en til framkvæmda var komið í þessu efni, en um þetta var þó aftur mikið hugsað meðan ég átti sæti í stjórn Eimskipafélagsins, og þær yfir- veginir hafa fært mér heim sanninn um það, að hægt er að koma á heppilegri til- högun um þetta með því að hafa allar siglingarnar á einni hendi. Stjórn Eim- skipafélagsins hefir ekki haft þetta með höndum, og hefir enda ekki talið það keppikefli fyrir félagið að fá strandferð- irnar, en á þetta mál verður að líta frá almennu sjónarmiði, og felur till. mín í sér að beina málinu inn á þær brautir, sem ætla má, að gefi bezta úrlausn í þessu efni fyrir alla þá aðilja, sem hér koma til greina: ríkið, Eimskipafélagið og notendurnar. Hefi ég átt tal um þetta mál bæði við forstjóra skipaútgærdar rík- isins og forstjóra Eimskipafélagsins. Hefi ég ekki beðið forstjóra Skipaútg- ærdarinnar um leyfi til að hafa neitt eft- ir honum hér, og skal því ekki heldur

gera það, en læt nægja að geta þess, að hann leit svo á, að það mætti telja of- vaxið að halda áfram uppi strandsigling- um ríkisins með 2 skipum, eins og gert er, og lægi beint við að leita úrlausnar- innar undir öðru skipulagi. — Forstjóri Eimskipafélagsins tók vel í málið. Hefir hann að visu ekki borið málið undir stj. félagsins, enda ekki gefizt tilefni til þess, en hann hefir látið gera uppkast að skipagöngum innanlands í sambandi við millilandaferðirnar, sem byggist á þeirri hugsun, að allar siglingarnar séu í hönd- um Eimskipafélagsins. Auðvitað er þetta uppkast ekki bindandi eða eina úrlausn- in, sem hægt er að hugsa sér á málinu, en það hefir hinsvegar styrkt mig í þeirri sannfæringu, að með þessu er málinu beint inn á réttar brautir, því að það er ekki vafi á því, að siglingarnar verða sízt lakari fyrir landsmenn en þær, sem þeir nú eiga við að búa, en hinsvegar má ganga að því nokkurn veginn visu, að tilkostnaðurinn verður allmiklu minni. Í till. minni er engu slegið föstu um það, hverja samninga eigi að gera við Eim- skipafélagið í þessu efni, heldur er það undir því komið, hvort unnt er að ná samkomulagi við Eimskipafélag Íslands um þá tilhögun, sem landsstj. — og þá væntanlega þingið síðar — telur hagan- legt að ganga að.

En ég vil, með því að bera þessa till. fram í því formi, sem ég hefi gert, und- irstríka það, að það er sannfæring mín, að þetta sé sú leið, sem verði að reyna til þrautar, að semja við Eimskipafélag Íslands.

Hv. 3. landsk. hefir borið fram brtt. við þessa till., sem felur í sér að skora á rík-isstj. að ihuga í samráði við Eimskipa- félag Íslands, á hvern hátt megi reka strandferðir við Ísland svo, að þær verði sem kostnaðarminnstar og þó sem hag- anlegastar fyrir landsbúa.

Brtt. segir ekki neitt. Það er náttúr- lega skylda hverrar stj. sem er, án þess að henni sé á það bent, að athuga á hvaða tíma sem er, hvaða tilhögun er kostnað- arminnst fyrir ríkissjóðinn og jafnframt haganlegast að hafa á hverju því máli, sem undir stj. heyrir. Og þó það segi í brtt., að í þessu máli skuli þetta gert í samráði við Eimskipafélag Íslands, þá er

## Strandferðir.

það ekki annað en það, sem stj. getur gert, ef henni þykir það hentugt, án þess að fá áskorun um það.

Ég fyrir mitt leyti tel það rétt að halda því beinlínis fram, að það sé reynt að fá samkomulag við Eimskipafélag Íslands um það, að losa ríkissjóð alveg við strandsiglingarnar og strandferðaskipin, og að Eimskipafélag Íslands taki þær alveg að sér fyrir það endurgjald, sem þær eru verðar, og annist þær alveg á sama hátt og það nú annast siglingar milli hafna innanlands og milli Íslands og útlanda.

Af því að timinn er nú orðinn nokkuð aliðinn, þá vil ég ekki þreyta hv. dm. með lengri ræðu, en læt mér nægja að öðru leyti að vísa til grg. till. á þskj. 636.

**Forseti (GÓ):** Útbýtt er í d. brtt. á þskj. 685. Þar sem þessi brtt. er of seint fram komin, mun ég leita afbrigða frá þingsköpum, til þess að hana megi taka til umr. og atkvgr.

## ATKVGR.

Afbrigðin leyfð og samþ. með 8 shlj. atkv.

**Jón Jónsson:** Ég vil byrja á því að biðja d. velvirðingar á því, að ég hefi ekki nema að litlu leyti getað unnið að þeim störfum, sem d. ætlaðist til, að ríkisgjaldan. ynni að. Þess vegna háfa störfin aðallega bitnað á samnm. mínum, hv. 1. landsk. Hann hefir unnið úr þeim plögum, sem við höfum aflað okkur. Og árangurinn frá hans hálfu er þessi till., sem nú liggur fyrir. Mér virðist þessi till. vera fullákveðin, því að eftir því sem till. hljóðar, þá er auðséð, að gengið er út frá því sem sjálfsögðu að semja við Eimskipafélagið um að taka að sér strandferðirnar, hvað sem hugmyndin er að verði um þessi skip ríkisins. Mér finnst þetta mál ekki vera ennþá nógu athugað til þess, að ástæða sé fyrir þingið að leggja á það neinn dóm, hvernig þessu yrði bezt hagað. En hitt er rétt, sem hv. þm. benti rækilega á í þessari grg., að kostnaðurinn við strandferðir, bæði ríkisins og Eimskipafélagsins, er alveg geysilega mikill, og hann þyrfti nauðsynlega að lækka, ef þess væri

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

kostur. Ég skal geta þess, að ég hefi ekki getað kynnt mér rækilega þessa skýrslu frá n., sem skipuð var til að athuga strandferðakostnað Eimskipafélagsins. En ég býst við, að hún sé dálitið athyglisverð, að fullmikið af kostnaði við millilandaskipin sé talið til strandferðakostnaðar. Ég get hugsað mér, að það megi ráða bót á þessu með ýmsum öðrum hætti en hér er gert ráð fyrir. Ég hugsa mér það þannig, að það geti verið miklu meira samstarf milli Eimskipafélagsins og ríkisútgerðarinnar en nú er, t. d. að áætlanir séu meira miðaðar hver við aðra heldur en nú er gert. En það, hvort kostnaður við rekstur við stjórn útgerðarinnar muni færður niður, er ekki augljóst hjá hv. 1. landsk. Þó er því alls ekki þannig varið, að útgerðarstjórn ríkisskipanna hafi orðið meiri en Eimskipafélagið bauðst til að taka þau fyrir, þegar skipaútgerðin var sett upp, og þó hafði skipaútgerðin fleiri en strandferðaskip. Þar sem ýmislegt þarf athugunar við, er ekki vert fyrir þingið að slá neinu föstu um það, hvernig þessu verði fyrir komið, heldur aðeins beina áskorun til ríkisstj. að ihuga þetta mál í samráði við Eimskipafélagið. Með því móti finnst mér þingið gera allt, sem það getur gert viðvikjandi þessum strandferðum, að áminna stj. um að athuga þetta mál sem rækilegast í samráði við Eimskipafélagið.

Ég hefi leyft mér að bera fram brtt. á þskj. 685 um nýja orðun á gr., sem felur þetta í sér. Ég sé svo ekki ástæðu til að ræða þetta frekar, en ég geri ráð fyrir, að stj. geti ef til vill skýrt þetta betur.

**Flm. (Jón Þorláksson):** Ég finn enga ástæðu til að lengja umr. um þessa till. Það er ekki mikið, sem á milli ber hjá okkur hv. 3. landsk. Hann viðurkennir, að það sé nauðsynlegt að leita að skipulagsbreytingu, sem getur fært niður þennan gífurlega strandferðakostnað. Ég hefi mína skoðun á því, hver leið sé tiltækilegust. Hann er ekki við því búinn að mynda sér skoðun fyrir sitt leyti, og hann hefir þá afsökun, að hann hefir litið starfað að því að kynna sér þetta mál, eins og hann gat um í upphafi ræðu sinnar.

Út af því, sem hann sagði, var það eitt atriði, sem ég vildi gera frekari grein

## Strandferðir.

fyrir, og það var viðvikjandi útgerðarkostnaðinum. Skipaútgærd ríkisins hefir ýms önnur störf með höndum en að afgreiða þessi strandferðaskip, en öllum þeim fyrirtækjum er reiknað gjald fyrir útgerðarstjórn, bæði strandgæzluskipunum og þeim einkafélögum, sem skipaútgærdin hefir nú útgerðarstjórn fyrir, og svo vitabátum.

Sá helzti kostnaður af skipaútgærd ríkisins er færður þessum fyrirtækjum til útgjalda, og er auðvitað ekki meðal þeirra upphæða, sem taldar eru í grg. till. sem kostnaður við útgerðarstjórn strandferðaskipanna, svo hvað sem verður um strandferðaskipin, þá eru eftir upphæðir fyrir útgerðarstjórn hinna fyrirtækjanna, sem vitanlega nægir fullkomlega áfram til að stjórna þeim fyrirtækjum, hvernig sem stjórn þeirra yrði hagað. En ég ætla ekki að fara út í það hér, en vil þó aðeins minnst á það, að 15 þús. kr. fyrir útgerðarstjórn varðskipanna er í sjálfu sér nokkuð rifleg borgun af hálfu landhelgigæzlunnar, því útgerðarstjórn þeirra skipa, sem ekki hafa nein teljandi viðskipti, er náttúrlega tiltölulega lítið verk samanborið við útgerðarstjórn þeirra skipa, sem reka vöruflutninga og farþegaflutninga fyrir borgun. En hitt, hvort útgerðarstjórn strandbátanna er dýr eða ódýr með þessari tilhögun, það er um það eins og svo margt annað, að það má deila um það; mismunurinn verður þó alltaf tiltölulega smár samanborið við halla ríkissjóðs af strandferðunum í heild, og ég tel það ekki ómaksins vert að fara inn á það frekar en aðra einstaka útgjaldaliði, því ég sé, að þeirri niðurstöðu, sem þarf að ná með stórkostlegum niðurfærslum á þessum útgjöldum, verður ekki náð með neinum sérstökum ráðstöfunum viðvikjandi einstökum kostnaðarliðum, heldur með algerðri skipulagsbreytingu að því er siglingarnar snertir.

Jón Jónsson: Ég hafði átt von á því, að hæstv. atvmrh. yrði hér við umr. En hann er forfallaður og hefir ekki getað komið. Okkur hv. 1. landsk. ber ekki mikið á milli annað en um kostnaðinn sjálfan. Þó býst ég við, að hann telji útgerðarkostnað við ríkisskipin hér í frv. Ég býst við, að hann telji þarna með ýmsa

liði, þegar hann ber saman við Eimskipafélagið, sem tæplega er rétt, t. d. endurskoðun á reikningum og svo á 3. þús. kr. lið, sem er eftirlaun. Þetta virðist vera talið þarna með. (Jón Þ: Nei, það er ekki talið með). En það virðist nú samt vera talið þarna með. Og eftir því sem það virðist vera, telur hann útgerðarstjórn strandferðaskipanna 3—4 þús. kr. hærri en frekast er hægt að skrúfa upp. Útgerðarstjórn Esju var hærri en þetta áður, en það mun hafa verið boðið þetta niður, þegar til orða kom að setja upp sérstaka stjórn fyrir ríkisskipin. Mér finnst ekki hafa ennþá komið svar frá hv. þm., hvernig hann hugsar sér fyrirkomulag á útgerðarstjórn hinna annara ríkisskipa, en það þarf að athugast um leið. Þess vegna finnst mér ekki vert að slá neinu föstu, heldur taka þá leiðina, sem ég hefi bent á og sem ég vona, að nái því marki, sem fyrir okkur vakir, að draga úr strandferðakostnaðinum, sem sé að láta stj. athuga þetta í samráði við Eimskipafélagið. Ég vona því, að hv. d. geti fallið á till. mína.

Flm. (Jón Þorláksson): Ég hefi ekki í samanburðinum á kostnaðinum við útgerðarstjórn Esju eins og hann er nú og tilboði Eimskipafélagsins mér vitanlega talið nokkuð með nema það, sem er samþærilegt við útgerðarstjórn Eimskipafélagsins.

Í heildarupphæðunum í grg. eru innifaldar smáupphæðir til eftirlauna og annars slíks, sem skipaútgærdin veitir vegna strandferðanna án þess að færa það í rekstrarreikning skipanna. Að till. ekki ber það með sér, hvað eigi að gera við útgerðarstjórn annara skipa, er fyrst og fremst af því, að það mál liggur ekki hér fyrir, nema Eimskipafélagið taki að sér útgerðarstjórn strandferðaskipanna, og í öðru lagi er það annað mál, sem ég ætla að koma með seinna í sambandi við athugun á landhelgigæzlukostnaðinum. Sá kostnaður hefir einnig numið gífurlegri upphæð. 1931 var hann hátt upp í 900 þús. kr. Er auðséð, að það getur ekki gengið eins áfram og það hefir gert þessi ár. En það er annað mál, og ég hefi ekki fundið ástæðu til að blanda því inn í þessa till. eða grg. hennar.

**Jón Jónsson:** Það er náttúrlega gott að eiga von á því að fá till. um varðskipin. Það er líka stór liður, sem vert er að athuga. Hv. þm. segist ekki hafa tekið þessa liði. Ég hefi ekki getað sannfærzt um það enn, því þetta er vitanlega heildaruppgerð, en það virðist samt vera svo, að þessir liðir séu teknir með. En hvað sem því liður, þá er þessu betur borgið með því að láta stj. athuga það, því hún þarf að taka ýmsa fleiri hluti í þessu sambandi til athugunar.

#### ATKVGR.

Brtt. 685 samþ. með 7:5 atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 10 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 697).

## 6. Millipínganefnd um iðjumál og iðnaðar.

Á 4. fundi í Ed., 18. febr., var útbýtt:

Till. til þál. um skipun millipínganefndar til þess, að íhuga mál iðnaðarins (A. 23).

Á 7. fundi í Ed., 22. febr., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 9. fundi í Ed., 24. febr., var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 15. fundi í Ed., 29. febr., var till. aftur tekin til fyrri umr.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Þeir tímar, sem nú standa yfir, eru að vísu þannig, að þeir hvetja ekki til nýrra framkvæmda, sem hafa kostnað í för með sér. Að því leyti mætti líta svo á, að till. sú, er hér liggur fyrir um skipun mþn., sem ríkissjóður beri kostnað af, sé í ósamræmi við þessa tíma. En ég geri ráð fyrir, að nefndarskipun þessi þurfi ekki að kosta nema lítið fé og mál-

ið hinsvegar þannig vaxið, að Alþingi ber skylda til að gefa því nokkurn gaum. Í annan stað eru einmitt þeir tímar nú, sem hvetja sérstaklega til þess að sinna slíkum málum, og virðist mér því, að ekki megi horfa í, þó að kosti eitthvað.

Málefnum okkar unga iðnaðar hefir fram að þessu verið of lítill gaumur gefinn á Alþingi. Og á sumum sviðum hefir iðnaðurinn orðið að þola ranglæti af íhlutun hins opinbera, t. d. í skattalöggjöf, eins og bent er á í bréfi iðnaðarmannafél. í Reykjavík, sem fylgir grg. till. þessarar. Skattalöggjöf þessari er þannig háttað, að segja má, að hún miði á stundum meira að því að vernda erlendan iðnað en að ívilna okkar innlenda iðnaði og gera hann samkeppnisfæran. Sem dæmi má nefna, að ef fluttir eru inn alsmíðaðir bátar, þá eru þeir tolllausir, en af efni því, sem flutt er inn og Íslendingar sjálfir smíða báta úr, verður að greiða toll. Á meðan svona stendur geta íslenskir bátasmiðir ekki keppt við þá erlendu, en af því leiðir, að langtum færri bátar eru smíðaðir í landinu en annars mundi vera. Sama er að segja um bókband. Á bundnum bókum, sem inn eru fluttar, er enginn tollur, en á pappa og pappir og öðru því efni, sem íslenskir bókbindarar nota við iðn sína, hvílir tollur.

Það leikur ekki á tveim tungum, að okkur er mikil þörf á, að unnið sé meira úr íslenskum framleiðsluvörum en hingað til. Að þessu leyti er hér um ónumið land að ræða, enda hefir til þessa verið allt of lítið gert af hálfu hins opinbera að vinna sem bezt úr þeim vörum, sem framleiddar eru í landinu. Þarf ekki að efa, að allt slíkt gæti fært okkur drjúgan arð, jafnhliða og þau störf færðust yfir á fjölbreyttara svið.

Það er því mitt álit, að þar sem sú alda gengur nú yfir öll lönd að hlynna að innlendum iðnaði og búa sem bezt að sínu, þá muni þær öldur einnig ganga yfir okkar land, enda er svo að sjá, sem þessi hreyfing sé allsterk orðin, og á ég þar við íslenzku vikuna, er kaupmenn og iðnaðarmenn hafa bundizt samtökum um að koma á um páskalettið. Virðist mér því margt benda til, að nú sé sérstaklega hentugur tími að hrinda þessum málum áleiðis.

Millipínganefnd um iðjumál og iðnaðar.

Um þau verkefni, sem talin eru upp í till., ætla ég ekki að ræða að þessu sinni, enda geri ég ekki að kappsmáli ýmis þau atriði, sem þar eru nefnd, né um skipun nefndarinnar. Ég taldi sjálfsagt, að landbúnaðurinn og sjávarútvegurinn eigi sína fulltrúa í n., því að báðir þessir aðilar leggja svo mikið til af framleiðsluvörum, sem þarf að gera arðbærar.

Annars vona ég, að betri tímar séu framundan, en þó er sjálfsagt að hlynna að okkar innlenda iðnaði, og gera hann fjölbreyttari. Að visu getur svo farið, að þessir krepputímar vari lengur en þeir hjartsýnustu gera ráð fyrir nú, og því er enn meiri þörf fyrir sérstakar ráðstafanir í þessum efnum. Þess er líka að vænta, að þær einar ráðstafanir verði gerðar, sem notast megí siðar, þó að kreppunni ljúki.

Ein af kröfum iðnaðarmanna hefir verið sú, að Alþingi kjósi iðnaðarnefnd, er sé hliðstæð þeim tveim nefndum, sem þingið kys vegna landbúnaðar- og sjávarútvegsmála, og er sú krafa sett fram að nýju í bréfi því, er ég minntist áður á. Í hv. Nd. er nú komið fram frv. í þessa átt, og tel ég sjálfsagt að það nái fram að ganga. Þess vegna teldi ég rétt, að þessi hv. d. kysi nú þriggja manna iðnaðarmálanefnd, sem fengi þessa till. til athugunar og önnur þau mál, sem iðnað snerta.

Ég ætla ekki að fjölyrða frekar um málið að þessu sinni, en geri að till. minni, að umr. verði frestað og málinu vísað til þessarar væntanlegu n., sem ég vænti, að hv. d. kjósi nú þegar, þó að þingsköp mæli ekki svo fyrir.

**Halldór Steinsson:** Eins og kunnugt er, hefir á síðari árum verið hrúgað upp fjölda millipínganefnda og öðrum n. með ærnum kostnaði, en árangur af störfum þeirra ærið smávaxinn samborið við kostnaðinn. Mér finnst því að bera í bakkafullan lækinn að bæta nú enn við nýrri n. á þeim krepputímum, sem nú eru, enda mun ég greiða atkv. á móti skipun slíkrar n. og till. þessi fer fram á.

Þó að iðnaðar- og iðjumál séu að visu vandasöm, þá álit ég, að ekki þurfi að skipa sérstaka mþn. til að ráða fram úr

þessum málum, heldur geti ríkisstj. með aðstoð fagfróðra manna ráðið fram úr þessum málum.

Þó að nauðsynlegt sé, að eitthvað meira sé gert fyrir iðnað okkar en hingað til, þá geri ég ráð fyrir, eins og n. á að vera skipuð samkv. till., að iðnaðarmenn hafi þar litlu að ráða og litlið gagn af. Eftir till. ráða iðnaðarmenn aðeins einum manni í n., hinir eiga að vera útnefndir af Alþýðusambandi Íslands, Félagi íslenzkra botnvörpunga, Sambandi íslenzkra samvinnufélaga, en fimmta manninn skipar hæstv. stj. Er því engin trygging fyrir því, að beztu menn úr hópi iðnaðarmanna veljist í nefndina.

Hæstv. ráðh. gat þess, að sér væri ekkert kappsmál, hvernig n. væri skipuð, og því mætti e. t. v. breyta í meðferð málsins hér í deildinni. En mér finnst, eins og ég hefi vikið að, að við getum komið af án þessarar n.

Þessi mál hefir iðnaðarmannafélagið tekið til meðferðar og gert um þau ákveðnar till., og iðnráðið hefir óskað eftir, að þessi þáttill. verði ekki samþ. Ég sat nýlega á fundi iðnráðsins, þar sem forráðamenn iðnaðarins andmæltu till. og töldu ekkert með henni unnið. Og þegar þeir sjálfir beiðast undan þeim ráðstöfunum, sem till. fer fram á, ætti þingið að taka tillit til þess. Iðnaðarmenn hafa bent á, hvaða endurbætur þeir telji nauðsynlegastar iðnaðarins vegna, en þær eru fyrst og fremst, að Alþingi setji sérstök lög, er lækki ýmsa ósanngjarna tolla, er nú hvíla á iðnaðarvörum og kreppa að iðnaðinum.

Ég get ekki mælt með því, að till. nái samþykki, en vænti þess, að hæstv. stj. taki þessi mál til athugunar fyrir næsta þing; og sé um einhver atriði að ræða, sem stj. telur sig ekki hafa næga þekkingu á, ætti að vera innanhandar fyrir hana að fá fagmann sér til aðstoðar.

Þó að hæstv. forsrh. segi, að þessi mþn. þurfi ekki að kosta mikið fé, þá legg ég ekki mikið upp úr því. Reynsla undanfarandi ára hefir sýnt annað.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Hv. þm. Snæf. álitur óþarft að skipa þessa mþn. og telur, að hún muni verða svo dýr. Að því leyti er ég óánægð-

ur með andúð hans gegn till. En ég er á-nægður að heyra þennan hv. þm. segja, að hann telji stj. færari til þess að tilnefna hæfa menn til að vinna að þessum málum en þær stofnanir, sem till. nefnir. Tek ég þetta sem traust á stj. og er hon-um þakklátur fyrir.

En þó að ég vantroysti ekki stj., þá býst ég samt við, að þegar þær stofnanir, sem hlut eiga að máli, útnefna mennina, sé betur fyrir því séð, að leyst verði úr þessum málum svo að við megji una, í stað þess að stj. hafi allan veg og vanda af því. Við samningu till. þótti því liggja heinast við að benda á Samband isl. samvinnufélaga f. h. landbúnaðarins og Félag isl. botnvörpuskipaeigenda fyrir sjávarútveginn. Með þessu vildi ég tryggja, að betri menn veldust í n. en ef stj. veldi þá.

Hinsvegar hygg ég, að hv. þm. Snæf. geri of mikið úr því, hvað n. muni kosta, og þó að því ráði verði horfið, að stj. útnefni mennina, þá verður ekki hjá því komizt að borga þeim fyrir starfið. En að n. verði miklu dýrari með því að þessar stofnanir tilnefni mennina, fæ ég ekki skilið.

En hvað sem þessu liður, vil ég undir öllum kringumstæðum, að komi fram ákveðinn vilji um, að meira sé gert fyrir þessi mál en áður, og fyrsta sporið til þess er, að hv. deild kjósi iðnaðarmálan. nú þegar, sem athugar till. þessa og önnur skyld mál.

Hv. þm. Snæf. sagði, að iðnráðið væri á móti þessari till. Ég veit ekki til, að frá því hafi borizt óskir til Alþingis um að fella þessa till., en hitt veit ég, að einn maður í iðnráðinu er á móti þessu, og getur vel verið, að það sé vegna þess, að stj. hefir ekki leitað til hans.

Mér er kunnugt um, að margir iðnaðarmenn eru með þessu, enda er till. fram borin af mér eftir ósk stjórnar stærsta iðnaðarfélagsins hér. Annars ítreka ég þá ósk mína, að umr. sé frestað og málinu vísað til sérstakrar nefndar.

**Halldór Steinsson:** Hæstv. forsrh. má ekki halda, að í orðum mínum áðan hafi falizt sérstakt traust til hans eða stj., þótt ég héldi því fram, að óþarft væri að skipa mþn. í þessi mál. En hitt sagði ég,

að hæstv. stj. ætti sjálf að vera fær um að ráða fram úr þessum málum með aðstoð sérfróðra manna, og þó að eitthvað þyrfti að greiða fyrir slíka aðstoð, mundi sá kostnaður verða hverfandi samanborið við kostnað við milliþinganefnd. Ég þori að fullyrða það, að á fjölmönnum fundi, sem þetta ráð hélt nýlega, var þessu haldið fram, án þess að nokkur mótmælti því, og að meiri hl. iðnaðarmanna vill, að till. nái ekki fram að ganga á þessum grundvelli.

Hæstv. ráðh. kvaðst hafa átt tal við ýmsa iðnaðarmenn hér í Reykjavík, sem væru hlynntir því, að þessi n. væri skipuð. Ég býst við, að þeir séu hlynntir einhverri leiðréttingu þessara mála, sérstaklega um þau atriði, sem þeir taka fram í bréfinu, sem fylgir grg. frv., sem sé endurbætur á iðnlöggjöfinni og tollalöggjöf-inni, og sem þeir leggja áherzlu á, að tekin verði til greina. En eins og ég hefi áður sagt, mætti vel ráða bót á þessu án þess, að skipa þurfi til þess sérstaka mþn. og án þess að ríkisstj. þurfi að fá til þess nokkra aðstoð.

**Jón Þorláksson:** Mér þótti undarlegt að hlusta á það, sem hæstv. ráðh. sagði um tollalöggjöfina að því er snertir inn-landan iðnað. Hann lýsti því, að hún verkaði stundum sem verndartollur fyrir útlendan iðnað, og nefndi þar til glugga og hurðir, báta og bundnar bækur. Hæstv. ráðh. minntist ekki á það, að á síðasta þingi voru afgr. l., sem heimila stj. að ráða bót á þessu. Og hafi þessi l. ekki náð tilgangi sínum, er það af því, að heimild þeirra hefir ekki verið notuð. Mér þótti helzt að heyra á því, sem hæstv. ráðh. sagði, að í höndum stj. sæti allt við sama og var áður en þessi heimildarl. voru sett. Mér þótti þetta undarlegt í ræðu hans og vænti, að það komi fram upplýsingar um það hér í d., hvort landsstj. hefir sýnt það nenningarleysi að vanrækja að framkvæma heimild þessara laga.

Að öðru leyti vil ég benda á það, að þessi till., sem kemur frá hæstv. stj., er hnefahögg framan í iðnaðarstétt landsins, þar sem till. gengur alveg framhjá því, sem þó er vitanlegt, að svo að segja allur iðnrekstur hér á landi hefir bundizt í

skipulagðan félagsskap iðnaðarmannanna sjálfra. Maður skyldi því ætla, þegar landsstj. kemur fram og segist nú ætla að fara að sinna þessum málum meira en verið hefir, að till. hennar bæri þess vott, að hún vissi, að iðnaðarmenn hafa unnið þennan atvinnuveg upp án nokkurs atbeina þess opinbera, og að þeir hafa sjálfir skipulagt félagsskap um sín mál. Það er því næsta undarlegt, að í uppástungunum um það, hverjir skuli tilnefna menn í mþn., skuli alveg vera gengið framhjá þeim félagsskap, sem iðnaðarmenn hafa komið upp og hafa með sér og tekur yfir allan iðnrekstur í landinu, eða svo að segja, því að þeir, sem eru utan þeirra samtaka, munu vera sárafáir.

Ég læt mér nú þetta nægja við þennan fyrri hl. umr., og geri ég ráð fyrir, að till. verði vísað til n. og að mér gefist þá tækifæri til frekari aths.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Ég gerði fullkomlega ráð fyrir því, að hv. 1. landsk. lėti falla þau orð, sem hann lét falla um fyrri hl. till., um endurskoðun tollalöggjafarinnar að því er iðnaðinn snertir. Mér kom það því ekki á óvart, að hann hefir komið inn á þetta nú. Hugsunin, sem liggur á bak við till., er að styðja íslenzkan iðnað. Eins og kunnugt er, bar hann fram á síðasta þingi till. um að íþyngja innlendri framleiðslu. Hv. þm. lagði þá til, í sambandi við fram- lenging verðtollsins, að fella niður tolla á mörgum vörutegundum, sem framleiddar eru í landinu. Það er því í góðu samræmi við fyrri framkomu þessa hv. þm. í þessu máli í fyrra, að hann nú rek- ur tærnar í þau ákvæði till., sem miða að því að styðja innlenda framleiðslu. Þá till., sem hv. þm. bar fram í fyrra, bar hann að visu ekki fram af hálfu sins flokks, en hún sýnir stefnu hans í þess- um málum. Mér kom því ekkert á óvart, þó að till., sem fer fram á að styðja ís- lenzkan iðnað, yrði fyrir ónáð hans og að hann veiti henni andstöðu.

Að öðru leyti mun ég geyma mér að tala um þetta til síðari umr. þessa máls.

ATKVGR.

Samþ. var með 9 shlj. atkv. að kjósa

3 manna nefnd til þess að fjalla um mál- ið. Hlutfallskosning var viðhöfð, og bær- ust forseta 2 listar. Á A-lista var MT og IP, en á B-lista JakM. — Þar sem ekki voru fleiri nöfn á listunum en kjósa skyldi menn í n., lýsti forseti yfir, að rétt væru kjörnir:

Magnús Torfason,  
Jakob Möller,  
Ingvar Pálmason.

Umr. frestað.

Á 48. fundi í Ed., 11. apríl, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 23, n. 306).

**Frsm. (Ingvar Pálmason):** Hin sér- staka n., sem þessi hv. d. kaus til þess að athuga þessa þáttill., hefir skilað nál. á þskj. 306. N. hefir borizt bréf frá iðn- ráði Reykjavíkur, þar sem iðnráðið gerir grein fyrir því, að það telur óþarft, að n. sé falið sérstaklega að endurskoða iðn- aðarlöggjöfina; það telur, að endurskoð- un á henni hafi farið fram af iðnráði Reykjavíkur og að till. um breyt. á þeirri löggjöf liggi fyrir, og að því máli muni ekki verða ráðið betur af mþn. en af þeim aðilum, sem þar að hafa unnið. Hinsvegar leggur iðnráðið til, að n. verði skipuð, og lagði fyrir n. brtt., sem n. tók að mestu leyti til greina.

N. telur, að rétt sé að samþ. þessa till. og að verkefni sé nægilegt fyrir mþn., þó dálítið sé dregið úr því frá því, sem upp- haflega till. ætlaðist til.

Ég sé svo ekki ástæðu til að gera frek- ari grein fyrir breyt. þeim, sem n. gerir við till., því þær eru allar sprottnar af þeim ástæðum, sem ég nú hefi skýrt frá; og n. hefir fallizt á það einróma að taka til greina þær skýringar, sem iðnráðið gaf henni, og till. þess að mestu leyti. Þess vegna hefir n. lagt til þær breyt., sem hún ber fram á þskj. 306, og um leið, að fyrirsögninni verði breytt svo, að hún verði í nokkru meira samræmi við inni- hald till. eins og það verður, ef brtt. n. verða samþ.

**Jakob Möller [óyfirl.]:** Ég hefi skrifað undir nál. með fyrirvara, og sá fyrirvari nær alla leið upp í það, að greiða atkv. á móti till. Það er þó ekki af því, að ég sé

í raun og veru mótfallinn því, að eitthvað sé gert í þá átt, sem till. fer fram á, en ég hefi litla von um árangur af skipun þessarar n.

Eins og till. var upphaflega orðuð, þar sem hún aðallega virtist borin fram í þeim tilgangi að skipa þessa n. til að fást við endurskoðun á iðnaðarlöggjöfinni, var hún gersamlega tilgangslaus. Það er gersamlega tilgangslaut að skipa menn í mþn. á þann hátt, sem ætlað var og er til, til að endurskoða iðnaðarlöggjöfina. Hitt atriðið, að rannsaka og gera till. um, hvað og hvernig vinna mætti úr islenzkum hráefnum, er náttúrlega mikilsvert, ef maður gæti gert sér von um árangur af slíku nefndarstarfi. Og það er eina atriðið í till., sem ég tel hæpið að leggja á móti, að verði gert. Hinsvegar hefi ég ekki mikla trú á því, að n., skipuð af stj. eða kosin af þinginu, geri nokkuð verulegt í því efni umfram það, sem þeir atvinnurekendur, sem hagsmuna hafa að gæta í þessu sambandi, eru færir um að gera og hafa hvöt til að gera vegna sinnar eigin atvinnu.

Um skipun n. er það að segja, að ég hefði talið fara vel á því, að einn maður væri nefndur í hana fyrir verzlunarstéttna; ég sé ekki, hvað fulltrúi frá Alþýðusambandi Íslands á að gera í n. — mér er ekki ljóst, hvaða hlutverk sá maður á að inna þar af hendi. En hitt getur hver maður sagt sér sjálfur, að fulltrúi frá verzlunarstéttinni hefir þar mikið hlutverk að vinna, því verzlunarmenn eru því kunnugastir, hvar markaður er fyrir þær vörur, sem hægt væri að framleiða hér. Ég geymi mér því rétt til þess að bera fram við síðari umr. brtt. um skipun n.

Þá er það eitt atriði annað, sem vert er að athuga, hvort þessi n. á ekki að vera ólaunuð, þar sem hér er um störf að ræða, sem snerta svo mjög hagsmuni þeirra manna, sem skipaðir verða í n., að það verður að telja, að þeir séu þar að vinna að eigin málefnum, og því eðlilegt, að þeir vinni kauplaust að þessu.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Ég get felld mig við það, hvaða afgreiðslu hv. n. hefir haft á þessari till., og mælt með, að brtt. á þskj. 306 verði samþ.

Eins og hv. frsm. gat um og hv. 1. þm. Reykv. líka, er það atriðið um endurskoðun iðnaðarlöggjafarinnar, sem iðnráðið og n. taldi, að óþarfi væri, að kæmi fram í till.

Ég vil benda á, að í bréfi því, sem fylgir sem fskj. með till., er það fyrsta atriðið, sem iðnaðarmannafélagið bendir á, að þurfi að athuga og endurbæta, það eru endurbætur á iðnaðarlöggjöfinni frá 1926, og það var því eðlilegt, að ég tæki það atriði upp í till.

Ég get fallist á það orðalag hv. n., að væntanleg mþn. eigi að athuga mál iðju og iðnaðar; það er hið almenna orðalag, og samkv. því má gera ráð fyrir, að n. þessi eigi að hafa rúmar hendur um starfssvið. Ég álit því rétt að fallast á till. nefndarinnar.

Hv. 1. þm. Reykv. vildi álita, að óþarft væri fyrir Alþýðusambandið að eiga fulltrúa í n., en í stað þess ætti verzlunaráðið að tilnefna mann. Ég gæti fallist á það, að það sé rétt, að verzlunarráðið hafi hönd í bagga um skipun n. með því að tilnefna fulltrúa, en ég tel, að því verði bezt við komið með því að bæta þeim fulltrúa við í n., því að ég tel, að það fari vel á því, að verkamannastéttin eigi fulltrúa í n.

Magnús Torfason: Að því er snertir brtt. meðnm. míns, hv. 1. þm. Reykv., þá lýsi ég því yfir, að ég get ekki fyrir hönd n. tekið neina afstöðu til brtt., af þeirri einföldu ástæðu, að hún hefir ekki verið rædd í n. og því síður tekin um hana ályktun.

Hæstv. forsrh. gat þess réttilega, að nokkrar breyt. hefðu orðið á afstöðu iðnaðarmannafélagsins til þessa máls. En n. leit svo á, að réttast væri að fara eftir því, er síðast hefði fram komið frá þess hendi. Því er nú einu sinni svo farið, að við erum öll mannanna börn, og hér er ekki annað skeð en það, að iðnaðarmálaráðið hefir hér náð til æðri og betri þekkingar á því, hvað það vill hér vera láta. Að því er snertir iðnaðarlöggjöfina frá 1926, þá vita allir hv. þdm., að brtt. við hana hafa verið hér á ferðinni þing eftir þing, en ekki náð fram að ganga. Það hefir komið fram, að till. í því efni hafa sérstaklega, að því er virzt hefir,

verið miðaðar við Reykjavík, því iðnaðarmálaráðið þekkir best til um kjör iðnaðarmanna hér í bænum, sem það hefir því tekið mest tillit til, en síður til sveita.

Iðnaðarmálaráðið hefir ekki viljað fallast á það, að Alþýðusamband Íslands veldi einn mann í n. Ég skal fyrir mitt leyti játa það, að ég vil fyrir hvern mun taka tillit til bendinga úr þeirri átt, en þó get ég ekki fallizt á þetta. Ég er viss um, að það væri vel ráðið, ef Alþýðusambandið fengi að velja einn mann í n. og að n. mundi við það hljóta meiri pólitískan stuðning en ella. Því tel ég ekki rétt að stinga þar við fæti. Í öðru lagi hélt ég, að sú hugsun lægi á bak við till. hæstv. stj., að með þessari skipan n. fengist alhliða ihugun um mál iðnaðarins. Ég tel, að það sé gott og þarft og ef til vill alveg nauðsynlegt, að Alþýðusamband Íslands hafi hér iðlutunarrétt, og það því fremur, sem ég hefi við eftirgrennsan komizt að því, að það eru ekki svo fáir merkir og greindir menn, sem fylgja Alþýðuflokki að málum. Ég mun því greiða því atkv., að Alþýðusambandið fái að velja fulltrúa í n. og legg til, að það verði samþ. En til brtt. hv. 1. þm. Reykv. ætla ég ekki að taka afstöðu að svo stöddu.

**Jón Baldvinsson:** Þó svo færi nú, að kosin hefir verið sérstök n. hér í hv. d. til þess að athuga þáttill. hæstv. stj., þá fæ ég ekki séð, að n. hafi tekizt að bæta hana. N. hefir einmitt gert verksvið mþn. þrengra og orðalag till. loðnara. Eitt vill n. fella niður úr þáttill., en það er 4. liður, um að athuga um skipun menntamála iðnaðarins, og það er ekki svo litil breyting. Ég þykist skilja það á hv. 1. þm. Reykv., að iðnráðið, eða aðallega einn maður í því, hafi talið sig nægilega forsjón iðnaðarins hér á landi og að það þyrfti því enga n. Mér skilst það á hv. þm., að þessi maður álit, að hér sé ekkert að gera með stuðning löggjafarvaldsins eða hins opinbera. Iðnaðarmannafélag Rvíkur litur öðruvísi á þetta. Þáttill. hæstv. stj. er einmitt byggð á bréfi frá félaginu, dags. 8. febr. síðastl., þar sem mjög greinilega er lýst álitu félagsins á þörf iðnaðarmanna á því, að Alþingi gefi málum þeirra gaum og skipi mþn. í því

skyni. Eins og ég hefi tekið fram, sé ég ekki ástæðu til að fallast á brtt. iðnaðarnefndar við þáttill. og mun því greiða atkv. á móti henni.

Það má gera athugun á því, hvort þessi maður, sem þykir sjálfkjörin forsjón iðnaðarins, er heppilega til þess valinn. Ég get bent á það, að hann er nú sjálfur enginn iðnaðarmaður og veit því eðlilega ekki, hvar skórinn krepur mest í þeim sökum. Í sambandi við samsetning n. hefir hv. 2. þm. Árn. mælt með því, að Alþýðusambandið veldi fulltrúa í n. og sýnt fram á, hvaða ástæður mæla með því. Ég get til viðbótar bent á það, að nokkur iðjufélög eru einmitt í Alþýðusambandinu og þar eru því ýmsir menn, sem þetta mál snertir og ættu að hafa rétt til áhrifa í málinu. Það renna því margar stoðir undir þá till., að Alþýðusambandið velji mann í þessa n. Það hagar svo til, að meðal iðnaðarmanna eru tvær stéttir, sem hafa hér eins og annarsstaðar gerist hvor sinna hagsmuna að gæta. Það eru meistarnir, sem standa fyrir iðnaðarfyrirtækjunum, og sveinarnir, sem framkvæma að mestu vinnuna. Það eru launin og fleiri atriði, sem þar er um að ræða, og það er sannarlega ekki of mikið vald, sem sveinarnir fá í þessu efni, þó að Alþýðusambandið fengi að velja þar einn mann, sem eðlilega yrði þeirra fulltrúi. Hv. 1. þm. Reykv. stakk upp á því, að verzlunarmannastéttin fengi að velja einn fulltrúa í n., og hvað þá till. snertir út af fyrir sig, hefi ég ekkert við hana að athuga, en það er ekki rétt, að það eigi að verða á kostnað Alþýðusambandsins. En ég vil spyrja hv. 1. þm. Reykv. að því, hvort Félag íslenskra botnvörpueigenda sé til eða ekki. Ég hafði álitit til þessa, að þetta væri stórt og völdugt félag, en nýlega hefir mér verið skýrt frá því, að allt að helmingi félagsmanna hafi gengið úr því, og ég hefi enn fremur heyrt, að það hafi ekki verið haldinn aðalfundur í félaginu í milli 10 og 20 ár. Þetta er að visu aðeins orðrómur, en ég hefi enn fremur heyrt, að það væri einn maður í félaginu, formaður félagsins, sem réði öllu og gerði allt einn. Ef þessar fregnir eru nú réttar, þá sýnist svo, að fulltrúi frá þessu félagi mætti að skaðlausu falla niður og í stað hans fengi hin afar fjöl-

menna verzlunarstétt að velja fulltrúa. — Ég mun eins og ég hefi áður sagt greiða atkv. gegn umorðun hv. n. á þáttill., og að sjálfsögðu einnig á móti till. hv. 1. þm. Reykv. um að fella niður fulltrúa Alþýðusambandsins.

**Jakob Möller** [óyfirl.]: Mér hafði ekki dottið það í hug, að ætla að væri til, að þessi n. gerði till. um kaupgjald iðnaðarmanna, en ef svo er, sem hv. 2. landsk. benti á, þá er hér náttúrlega öðru máli að gegna um það, hvort Alþýðusambandið á að hafa fulltrúa í n. Hann talaði um, að aðalástæðan fyrir því, að Alþýðusambandið þyrfti að eiga fulltrúa, væri mismunandi hagsmunir meistara og sveina, og að kaupgjaldsmál yrðu væntanlega eitt af aðalverkefnum n. En ég held nú, að það hafi aldrei verið meiningin, að n. ætti að fjalla um þetta mál, og að það komi ekki einu sinni til greina.

Það, sem ég sagði, miðaði ég að öðru leyti út frá því, sem stendur í b-lið brtt. um aðalverkefni n., sem sé það, að athuga möguleika um aukna innlenda iðju, einkum um það, að vinna úr þeim efnum, sem eru til í landinu sjálfu, og ég held, að Alþýðusambandið hafi ekki frá því sjónarmiði sem Alþýðusamband Íslands neina sérstaka aðstöðu eða sérþekkingu til þess að hafa áhrif á val n., þó það kunni að vera menn innan takmarka þess, er bera skyn á iðnaðarmál.

Að öðru leyti sé ég ekki ástæðu til þess að orðlengja um málið. Ég geri ráð fyrir að flytja brtt. við síðari umr. um málið og geymi mér þangað til að fara frekar út í einstök atriði, enda sýnist tæplega ástæða að þessu sinni að lengja kaþræður út af slíkum smámunum sem hér er gert.

**Jón Baldvinsson**: Það er tómur útúr-snúningur hjá hv. 1. þm. Reykv., að ég hafi talið kaupgjaldsatriðið einu ástæðuna fyrir því, að Alþýðusambandið ætli að velja mann í n. Ég var að skýra frá þeirri staðreynd, að iðnaðarmenn skiptust í tvo flokka og að launaflokkurinn eða sveinarnir, sem eru fjölmennari, fengju sinn fulltrúa frá Alþýðusambandinu. Aftur á móti fá meistarnir vafalaust sinn fulltrúa úr iðnaðarráðinu. Ég

Alpt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

geri ekki ráð fyrir, að launamálið verði það atriðið, sem kemur fyrir n. Það eru mörg fleiri atriði milli meistara og sveina, er skipta máli. Ég get t. d. bent hv. 1. þm. Reykv. á það, að í flestum menningarlöndum eru settar mjög strangar reglur, er snerta aðstöðu meistara gagnvart sveinunum, og um nemendatöku. Hér á landi eru að visu til lög um þetta efni, en þau eru mjög ófullkomin. Það má sérstaklega benda á það atriði, hve margir sveinar eigi að vera í hverri iðngrein. Hér er höfð sú aðferð, að meistarnir taka alltaf nýja og nýja menn, til þess að fá vinnu þeirra fyrir lítið, og unga þannig út fjölda manna með kunnáttu í sinni grein, og það miklu fleiri heldur en heilbrigt er fyrir hverja iðngrein um sig, og afleiðingin af því verður svo, að þeir spilla hver fyrir öðrum og hafa svo kannske engin not af kunnáttu sinni. Þetta er eins og stendur eitt af stærstu meinum þessarar stéttar. Um brtt. hv. þm. ætla ég ekki að deila við hann að þessu sinni, og sízt af því, að hún liggur hér hvorki fyrir til umr. eða atkvgr.

**Halldór Steinsson**: Ég hefi líklega sérstöðu í þessu máli, því að ég er algerlega mótfallinn skipun þessarar mþn., a. m. k. ef hún á að vera á launum. Ég tók það fram í fyrsta skipti, er þessi þáttill. var til umr., að ég sæi enga ástæðu til þess að skipa þessa n., og ég gat um það, að iðnráðið hefði lagt á móti því, að hún yrði skipuð. En aðalástæðan til þess, að ég er nefndarskipuninni mótfallinn, er sá mikli kostnaður, sem slíkar n. hafa yfirleitt haft í för með sér hér hjá okkur. Það vita allir hv. þdm., að þessar n. hafa verið eins og mara á þjóðinni, því kostnaðurinn við þær hefir nú skipt mörgum hundruðum þúsunda. Og hver er svo árangurinn af öllu þessu mikla starfi? Það er óhætt að segja, að hann er hverfandi litill. Þingið hefir harla lítið byggt á álit þessara n. oft og tíðum, og álit sumra þessara n. hafa stundum verið svo nauðakómerkileg, að það hefir þurft að senda þau heim til föðurhúsanna aftur, ef það hefir átt að vera hugsanlegt að byggja nokkuð á þeim. Þegar nú reynslan er sú um þessar nefndir, sem raun er á, að

kostnaðurinn vill verða hár, en árangurinn lítill, þá furðar mig á því, hvernig hv. þm. hafa alltaf gleypst við till. um skipun nýrra og nýrra mþn. Ég mun því greiða atkv. á móti þessari þáttill., nema þá ef samþ. verður brtt. frá hv. 1. þm. Reykv. um það, að n. vinni kauplaust, en ég á ekki von á því. að það verði gert.

Um skipun n. skal ég taka það fram, að ég tel það óeðlilegt, að hún sé skipuð eftir till. einstakra félaga og stofnana. Ég get hinsvegar ekki fallið á þá skoðun hv. 1. þm. Reykv., að það eigi frekar að útiloka Alþýðusamband Íslands frá því að velja fulltrúa heldur en Félag íslenskra botnvörpuskipaeigenda eða Samband íslenskra samvinnufélaga. Mér finnst, ef þessi tvö félög eiga að fá að velja fulltrúa í n., þá sé ekki síður ástæða til þess, að Alþýðusamband Íslands fái að hafa sinn fulltrúa, því áreiðanlega munu ekki vera síður hæfileikar til hjá mönnum innan þess flokks eða stéttar heldur en hjá öðrum mönnum. — Ég sé þá ekki ástæðu til þess að fara fleiri orðum um þetta mál við þessa umr.

**Jón Baldvinsson:** Ég hefði ekki ástæðu til að ræða meira um málið sjálft í þetta skipti, en út af því, sem hv. þm. Snæf. sagði um störf mþn., get ég nú að nokkru leyti tekið undir það, sem hann sagði um árangur af störfum þessara n. Þó vil ég geta þess, að sumar n. hafa skilað góðum álitum og vel undirbúnum málum. Ég vil t. d. benda á eina mþn., sem undirbjó slysatryggingarlögin árið 1925, en ég get verið hv. þm. sammála um það, að störf þessara n. hafa yfirleitt ekki svarað til kostnaðarins, og það álit ég, að stafi sumpart af því, hvernig n. eru skipaðar. Þær eru sérstaklega skipaðar mönnum, sem eiga að gefa till. n. gildi, en þess er oft minna gætt, að þessir menn hafi næga þekkingu á verkefninu. Það, sem mest riður á að lagfæra við þessar n., er kannske ekki það helzta að minnka kostnaðinn við n., heldur það, að sjá um, að n. velji sér hæfa starfskrafta. Að allar slíkar n. útvegi sér starfsmenn, er vinni undir handleiðslu n., menn, sem eru sérfróðir á því sviði, er n. starfa. Því það er alls ekki vist, að nm. sjálfir séu nógu færir til þess að undirbúa málin, þó að

þeir séu hæfari en aðrir til þess að koma þeim á framfæri og gegnum þingið.

**Jakob Möller** [óyfirl.]: Það er aðeins stutt aths. út af orðum hv. þm. Snæf., þar sem hann hélt fram, að þeir aðilar, sem gert er ráð fyrir, að tilnefni menn í nefndina, hefðu ekki átt að koma þar nærri. Þetta get ég ekki fallið á. Ef það á að vera verkefni n. að rannsaka og gera till. um, hvað hægt er að vinna úr íslenskri framleiðslu, þá finnst mér eðlilegt, að S. Í. S. og Félag íslenskra botnvörpuskipaeigenda komi þar nærri, því þessir tveir aðilar hafa óhjákvæmilega áður orðið að hugsa um og rannsaka þetta efni, og það er því æskilegt, að þeirra þekking komi beint til nota fyrir n. í gegnum þá menn, sem þeir leggja til í hana. S. Í. S. sem sá aðili, sem kemur mestum hluta af vörum landbúnaðarins á markað, hlýtur að hafa þekkingu á þessu sviði að því er snertir hráefnaframleiðslu sveitanna, og eins Félag ísl. botnvörpuskipaeigenda á sínu sviði. Þess vegna er vafalaust rétt, að þessir aðilar eigi fulltrúa í n., ef hún á að rannsaka, hvað vinna má úr íslenskum hráefnum. Hafi það hinsvegar vakað fyrir hv. þm., að fulltrúar þessara aðila ættu lítið erindi í n. til þess að endurskoða iðnaðarlöggjöfina, þá get ég fallið á það, en eftir till. n. er alls ekki gert ráð fyrir, að það eigi að vera verkefni þessara n.

Um það, sem hv. 2. landsk. var að tala um, að Félag ísl. botnvörpuskipaeigenda væri ekki lengur til sem slíkt, er mér alls ekki kunnugt. En hæstv. stj. hefir gert ráð fyrir, að félagið væri til og ætlað því að eiga mann í n., og ég tel það sem sagt vel farið.

**Halldór Steinsson:** Það kann að vera að nokkru leyti rétt hjá hv. 1. þm. Reykv., að ef n. á ekki að hugsa um annað en það, hvernig vinna megi úr íslenskum hráefnum, þá eigi umræddir aðilar nokkurn rétt á að tilnefna menn í hana. En eins og hv. þm. er kunnugt, er það ýmislegt fleira, sem n. er ætlað að vinna að.

Ég er sammála hv. 2. landsk. um það, að svona n. geta yfirleitt lítið starfað sjálfar að þeim málum, sem þeim er ætlað að fjalla um. Nm. hafa venjulega enga

fagþekkingu og verða því að leita út fyrir sinn hóp til að fá aðstoð sérfróðra manna. Það er því mikið rétt, sem hv. þm. sagði, að valið í þær n., sem skipaðar hafa verið undanfarin ár, hefir verið að mestu leyti út í bláinn.

Hv. 2. landsk. heldur því fram, að nokkurt gagn hafi orðið að mþn., sem starfað hafa. Skárri væri það líka, ef allar þær mþn., sem skipaðar hafa verið á seinni árum, hefðu alls ekkert unnið til gagns. En það liggur sannarlega ekki eins mikið eftir þær og búast hefði mátt við, eftir þeim geipilega kostnaði, sem af þeim hefir leitt. Hv. þm. talaði um mþn. í slysatryggingamálum. Ég kannast og við, að nokkuð liggur eftir hana. En það má benda á ýmsar aðrar n., sem virðast hafa haft lítinn árangur. Ég get bent á póstmálanefndina, — hvernig voru till. hennar? Eða landbúnaðarnefndin og fiskiræktarnefndin. Svona mætti lengi telja. Hvað hafa allar þessar n. kostað og hver er árangurinn af starfi þeirra?

**Magnús Torfason:** Ég vil aðeins geta þess út af ræðu hv. 2. landsk., að eins og þáttill. er orðuð, er það ekki útilokað, að komið geti til umr. í n. þau mál, sem iðnaðarmenn snerta. Ég vildi aðeins benda á það til leiðbeiningar starfi n., að það var alls ekki hugsunin að útiloka þetta.

Annars virtist mér vera að brjótast út hjá hv. 2. landsk. hinn nýfæddi sparnaðarandi. Og ég vil herða á því, að sparnaðarn. láti það verða sitt fyrsta verk að koma með till. um, hvernig launa eigi millipínganefndir, og þá vitanlega um leið, hvernig sparnaðarn. sjálf á að vera launuð. (JBald: Hv. þm. veit e. t. v. ekki að sparnaðarnefndin er ólaunuð). Á þingi veit ég, að hún er ólaunuð, og það færi einmitt vel á því, að hún kæmi með till. um þetta efni hér á þingi meðan hún er sjálf ólaunuð, og ætti hún með því móti að taka tillit til till. hv. þm. Snæf. í þessu máli, þar sem hann kemur nú fram sem sérstakur sparnaðarmaður. Annars er ég honum ekki sammála um það, að ekkert teljandi gagn hafi orðið að þeim nefndum, sem hann taldi upp. Ég mæli ekki starfsgagn hverrar nefndar eftir því, hvað mörg frv. ná fram að ganga þegar

í stað að hennar ráði. Það er t. d. um landbúnaðarnefndina að segja, að hún hefir áreiðanlega unnið mikið starf, sem vinna þurfti. Hitt er annað mál, að eins og gengur um málefni, sem alþjóð varða, koma menn sér ekki saman um það á fyrsta né öðru ári, hvernig vinna eigi úr slíku verki. Fyrst komast minni till. í framkvæmd og sumt af því, sem landbúnaðarn. mælti með, er þegar komið í lög. En stærstu málin, sem erfiðari eru viðureignar, þurfa nokkur ár þangað til búið er að skoða þau alhliða; nefndarstarfið verður þó alltaf grundvöllurinn, sem meðferð þeirra er byggð á.

Mér er ekki kunnugt um nema eina mþn., sem ekkert gagnlegt liggur eftir, og það er sparnaðarnefndin gamla. En ég veit, að nýja sparnaðarn. er svo vel skipuð, að á starfi hennar og gömlu n. verður eins mikill munur eins og á degi og nótt.

#### ATKVGR.

Brtt. 306,1 (ný tillgr.) samþ. með 9:2 atkv.

— 306,2 (ný fyrirsögn) samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 9:1 atkv. með fyrirsögninni:

Till. til þál. um skipun millipínganefndar til þess að íhuga og koma fram með tillögum um mál iðju og iðnaðar.

Á 50. fundi í Ed., 13. apríl, var till. tekin til síðari umr. (A. 375, 376, 390).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 390. — Afbrigði leyfð og samþ. með 13 shlj. atkv.

**Jakob Möller:** Ég þarf ekki að mæla mjög fyrir brtt. þeirri, sem ég á á þskj. 376 ásamt hv. 2. þm. Eyf. Gerði ég grein fyrir því við fyrri umr., að till. myndi koma fram um það, að þessi n. starfaði kauplaust. Er málið svo skýrt, að ég held mig ekki þurfa að ræða það frekar, umfram það, sem ég lét fylgja því við fyrri umræðu.

**Halldór Steinsson:** Ég á brtt., sem fer fram á það, að n. vinni kauplaust, ef hún verður skipuð. En eftir að hafa kynnt

## Millipinganefnd um iðjumál og iðnaðar.

mér till. frá hv. 1. þm. Reykv. sem fer fram á svipað, get ég gengið inn á till. hans og tekið mína aftur. Mér finnst ekki nema sanngjarnt, að n. vinni kauplaust, þar sem þeir, sem ráða kosningu í hana, munu að jafnaði hafa mesta hagsmuni af starfi hennar. Tel ég það ófært á þessum erfiðu tímum að fara nú að stofna til nýrrar mþn. ofan á allar aðrar, sem skipaðar hafa verið undanfarin ár. Hefi ég tekið upp kostnað við nokkrar þeirra n., sem skipaðar hafa verið í stjórnartíð núv. stj. Dýrust hefir landbn. verið. Hefir hún kostað 42500 kr. Hefir sá kostnaður gengið misjafnt yfir. Einn nm. hefir fengið á 17. þús. kr.; er það hv. 1. þm. Árn. Annar hefir fengið á 14. þús. kr., það er hv. 1. þm. Eyf. Og Þórarinn á Hjaltabakka hefir fengið á 11. þús. kr. Hafa n.störfin þannig alls kostað ..... 42.500 kr.

|                                                             |          |
|-------------------------------------------------------------|----------|
| Þá er ríkisgjaldanefndin.                                   |          |
| sem hefir kostað .....                                      | 25.597 — |
| póstmálan. ....                                             | 5.500 —  |
| siglingalöggjafarn. ....                                    | 4.228 —  |
| skattalöggjafarnefnd .....                                  | 16.422 — |
| kirkjumálan. ....                                           | 11.899 — |
| raforkun. ....                                              | 1.326 —  |
| tryggingarmálan. ....                                       | 7.400 —  |
| laxan. ....                                                 | 6.300 —  |
| Auk þess er á landsreikningunum til n.starfa, ósundurliðað: |          |
| Árið 1929 .....                                             | 8.356 —  |
| Árið 1930 .....                                             | 3.045 —  |

Samtals 132.573 kr.

sem er kostnaðurinn í þessi 4 ár.

Hvað liggur nú eftir þessar n.? Landbn. hefir verið langdýrust, 42500 kr. En þó hefir pródúkt það, sem komið hefir frá henni, verið svo gallað, að stj. hefir ekki séð sér fært að flytja frv. hennar, og hafa einstakir nm. verið að burðast með þau. Liggur eitt þessara mála nú fyrir Nd. og hefir tekið stórkostlegum breyt. frá því, sem n. lagði til.

Þá eru störf ríkisgjaldan. Voru þau ekki önnur en það að semja og gefa út bækling um laun starfsmanna ríkisins. Hefði hver óvalinn maður getað tint þetta upp úr landsreikningunum, og þó að það hefði orðið að borga honum einhverja þóknun fyrir, hefði ekki komið til

mála, að hann hefði nálgast nokkuð kostnaðinn við n.

Þá er hin alræmda póstmálan. Eftir að hafa lokið störfum sínum, lagði hún fram till. sem voru svo fráleitar, að mótmæli komu gegn þeim hvaðanæva af landinu. Var alls ómögulegt að notast við þær. Er meira að segja nú, eftir að farið er að praktisera þetta nýja kerfi, útlit fyrir, að ganga verði frá því aftur. Hefir n. t. d. gert ráð fyrir því, að alltaf verði um nægan skipakost að ræða. En nú er sú raunin á orðin, að ríkissjóður er ekki birgari en svo, að hann hefir orðið að draga úr skipaferðum, og raskast við það póstgangnakerfi það, sem allt er byggt á, svo að líkur eru til, að póstferðirnar komist í sama horf og áður.

Þá er endurskoðun siglingalöggjafarinnar dýrt verk fyrir 4228 kr. Tel ég engan vafa á því, að það verk hefði mátt leysa af hendi fyrir lægra verð.

Um skattamálan. er það að segja, að mér er ekki kunnugt um, að ríkisstj. hafi flutt eitt einasta frv. frá henni. Þó hafa einstakir menn flutt frv. frá n., sem ekki hafa orðið að lögum. Var þessi n. þó dýr, upp undir hálf 17. þús. kr.

Að því er snertir tryggingan. er það að segja, að stj. hefir ekki lagt fram nein- ar till. í tryggingamálunum. Er nú ekki nema einn maður í Nd. að berjast fyrir þessu máli, og gengur ekkert fram.

Árangur laxan. er það frv., sem nú siglir gegnum Nd. Sýnist laxinn vera nokkuð tormeltur fyrir þá þar.

Árangurinn af öllu þessu millipinga- starfi hefir reynt litill í samanburði við þann geysikostnað, sem það hefir haft í för með sér. Á síðustu árum hefir alltaf verið bætt við nýjum og nýjum starfsmönnum í stjórnarráðinu, og óviss útgjöld hafa farið þar hækkandi. Hefir því verið borið við, að með auknu starfsmannahaldi í stjórnarráðinu mætti komast hjá mþn.; þó hefir orðið allt önnur raunin á. Eru því landsbúar búnir að fá megnustu andstyggð á þessu millipinganefndafargani. Munu þeir með réttu skoða það sem bitlinga í svanga munna, en mönnum gremst þó, hve þessir bitlingar eru riflega úti látnir. Munu landsmenn vonast til, að slíku haldi ekki lengi áfram.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Ég hefi hlustað með ánægju á ræðu hv. þm. Snæf., því að ég sé, að þar kemur fram aukin sparnaðarviðleitni hjá honum frá því, sem var á yngri þingmannsárum hans.

Vil ég fyrst minnst á það, að meðan hann var yngri, réð hans flokkur mestu um skipun n. í fossamálinu. Lét flokkurinn 2 af sínum beztu mönnum starfa þar í nokkur ár, og varð kostnaðurinn af því máli um 100 þús. kr. Niðurstaðan varð sú, að gerð voru lög, nokkrum árum seinna, sem síðan hafa ekki verið notuð, að því er ég veit til. Bendir þetta til, að fyrr á þingmannsárum hv. þm. Snæf. hafi hann og hans flokksmenn verið inni á því sama og hann bregður nú stj. um.

Ég ætla að nefna annað dæmi. Þegar samningarnir urðu milli Íslands og Danmerkur 1918, var gert ráð fyrir skipun 3 manna n. frá hvoru ríki. Sá stjórnarformaður, sem hv. þm. studdi þá, réð fyrirkomulagi þessarar n., er skipuð var af Íslands hálfu. Í þessari n. átti hans flokkur jafnan fulltrúa og á nú 2 af 4. Þessi nefnd fékk fyrir tilstuðlan J. M. 2000 kr. laun á mann og þar að auki mikinn kostnað við utanferðir. Í einni utanferð komst ferðakostnaður eins af þessum sparsömu iðaldsmönnum upp í 5000 kr. fyrir að sigla til Danmerkur. Var það fyrir áhrif úr öðrum áttum en frá flokki hv. þm., að farið var að spara við þessa menn. Alþingi samþ. lækkun launanna úr 2000 kr. niður í 500 kr. Brá þá flokksmönnum hv. þm. svo við, að þeir fóru í mál við ríkið, en töpuðu því reyndar. En eftir að þingið hafði lækkað kaupið, óx ferðakostnaður þessara manna að miklum mun, og tóku þeir nú að eyða allt að 50 krónum dönskum á dag í ferðakostnað. Þetta varð samt sem áður töluvert heiðarleg upphæð með þessu móti. Og þannig stóð málið þangað til ég kom í nefndina. Þá sýndist mér, af því að hér var aðeins um 3—4 daga starf að ræða, og það bæði lítið og létt, að kaupið mætti falla niður. Síðan hefi hvorki ég né hv. 2. landsk. hirt þessar 500 kr. í nokkur ár, en ég veit ekki annað en að flokksbræður hv. þm. Snæf. hafi tekið sitt. Sú breyt. hefir einnig orðið á kjör-

um þessarar nefndar, að nú er hverjum nm., sem utan fer í þessu skyni, reiknaðar 1500 kr. ísl. í ferðakostnað, og er það mikill munur frá því, er vinir og samherjar hv. þm. gátu komið þessum kostnaði upp í 5 þús. kr. á mann fyrir ferðina til Danmerkur.

Annars vil ég benda hv. þm. Snæf. á, í sambandi við það, sem hann kallaði löngun manna til þess að láta skipa sig í einhverja nefnd og taka peninga fyrir, að flokksmenn hans hafa ekki síður haft lyst á beinum og langað til að vera í nefndum en aðrir, að ég ekki nefni nefndina, sem skipuð var til þess að meta Landsbankann sællar minningar og ekkert gerði, hirti aldrei neitt álit og gerði yfir höfuð ekkert nema vitleysu. Þó gátu þessir óeigingjörnu iðaldsmenn og flokksbræður hv. þm. innbyrt fyrir þetta gagnslausa og alónýta starf 6 þús. kr. hver. Þetta sýnir tilhneigingu iðaldsmanna að vera í nefndum, og getur því hv. þm. Snæf. skotið örvum sínum þangað, sem þörfin meiri fyrir er.

Ég kem þá að því, sem hv. þm. sagði um þær n., sem skipaðar hafa verið síðan iðaldsmeirihlutinn hætti að ráða í landinu, og nefndi nokkur dæmi þess, að störf þeirra hefðu ekki komið að neinum notum.

Það eru tvær nefndir, sem ég hefi verið riðinn við að skipa á þessu tímabili, sem um er ræða: ríkisgjaldanefnd og kirkjumálanefnd. Ég heyrði ekki hv. þm. tala um ríkisgjaldanefndina og starf hennar, sem var mikið, en þó ódýrt. Aftur á móti varð honum skrafdryggt um kirkjumálanefndina og þótti starf hennar ekki hafa svarað kostnaði. En eftir hana liggur mikið starf, eins og sjá má af frv. þeim, sem frá henni hafa borizt; að visu eru ekki nema sum af frv. þessum komin í gegnum þingið, en eru á góðri leið með það.

Þegar þessi n. var skipuð, vakti fyrir mér að fá ýtarlega rannsókn á málum kirkjunnar. Þeir tímar voru löngu liðnir, er kirkjunnar menn höfðu haft tækifæri til að hafa áhrif á löggjöfina um mál sín og kirkjunnar, og þess vegna dregizt óþarflega langt aftur úr, svo að kjör presta eru á engan hátt sambærileg við þau kjör, sem aðrar stéttir njóta af hálfu ríkisins.

T. d. hefir sú stétt, sem hv. þm. Snæf. heyrir til, gengið svo langt í kröfum sínum, að hún hefir kúgað þingið þangað til hún hafði fram að verða launahæst allra stétta í landinu. Og þetta hefir hún ekki látið sér nægja, heldur sýnt ágengni sína við ríkissjóð og einstaklinga með því að fara fram úr þeim taxa, sem henni er settur að lögum. Mér fannst rétt að minna á þetta, af því að prestarnir hafa aldrei gert samsæri gegn ríkisvaldinu, eins og lækna stéttin gerði 1919 í undirbúningi þeim, er launahækkun þeirra byggðist á. Prestarnir hafa ekkert fengið og orðið hart úti; laun þeirra lág og önnur kjör þeirra lítt við unandi, enda var svo komið, að ungir og efnilegir guðfræðingar fengu ekki til að ganga í þjónustu kirkjunnar. Með starfi kirkjumálanefndar og till. hennar hefir tekizt að koma á skipulagi um byggingar á prestssetrum, svo að við má una, auk þess sem n. hefir tekið fyrir að skipuleggja ýmis atriði innan sjálfrar kirkjunnar. Mun það fljótt koma á daginn, að starf n. beri góðan árangur og jafnframt viðurkennt af öllum rétt-sýnum mönnum að vera mjög ódýrt.

Annars get ég vel skilið, að hv. þm. Snæf. sé illa við ríkisgjaldanefndina. Í henni átti sæti maður, sem tvisvar hefir verið mótframbjóðandi hv. þm. og hækk-að svo atkvæðatölu sína í síðustu kosningum, að farið er að gusta ónotalega um hv. þm. í Ólafsvikinni og þingfylgi hans mjög að þrjóta. Virðast kjósendur um Snæfellsnes líta öðrum augum á starf ríkisgjaldanefndar en hv. þm. gerir og að ekki hafi verið eins mannsþillandi að starfa í n. og hv. þm. vill vera láta. Því verður heldur ekki neitað, að með rannsókn og starfi ríkisgjaldanefndar hefir komið í ljós, hvernig íhaldsstj. hafði varið ríkissjóðnum. Það kom sem sé í ljós, að íhaldið hafði hlaðið beini á bein ofan handa sínum nánustu fylgifyskum, svo að sumir starfsmenn í stjórnarráðinu báru úr bytum yfir 20 þús. kr. laun á ári, eða höfðu helmingi hærri aukalaun en föstu launin námu.

Um hinar n., sem skipaðar hafa verið af öðrum mönnum í stjórninni eða af sjálfu þinginu, get ég verið fáorður. En hitt er hlægileg fjarstæða, að halda því fram, þó landbúnaðarn. hafi kostað um

40 þús. kr., að hún hafi ekki borgað sig, eða að með þessum kostnaði hafi of miklu verið eytt vegna landbúnaðarins. Þessi n. hefir unnið mikið og þarft starf, eins og sjá má á frv. hennar, sem sum-part eru þegar fram komin eða eru á uppsiglingu. Í því sambandi vil ég aðeins benda á hið stóra og ýtarlega frv. n. um breyt. á ábúðarlöggjöfinni, en það mál eitt nær þó til helmingis af öllum bændum í landinu. Ég ætla að segja hér sögu, sem sýnir, hvað ábúðarlöggjöf okkar er ósanngjörn. Hún gerðist í eyju vestur á Breiðafirði og kannske í kjördæmi hv. þm. Snæf., þótt ég fullyrði ekkert um það. Fyrir nokkrum árum bjó þarna maður á jörð, sem einn af nánustu flokksbræðrum hv. þm. á, og hefir átt, eins og hann, sæti á þingi um langt skeið. Bóndinn reisti steinhús á jörðinni fyrir 10 þús. kr. og kostaði það að öllu leyti sjálfur. Á jörðinni gat hann haft 2 kýr og nokkrar kindur, en allur afrakstur búans gekk til þess að greiða afgjaldið og afborganir af skuldum. Nú henti það óhapp bóndann, að hann veiktist, varð heilsulaus og ekki um annað að gera en sleppa jörðinni og flytjast í burt. Búið gat hann selt fyrir nokkurt verð, en þá var eftir að koma húsinu í verð, sem var minnst 10 þús. kr. virði. Það var úr steini og ekki hægt að fara með það. Húsið varð að fylgja jörðinni, en ábúandinn, sem við tók, hvorki gat né kærði sig um að kaupa það. En þá kom jarðareigandinn, flokksbróðir hv. þm. Snæf. og samþm. hans, til skjalanna og gerði húseiganda það höfðinglega tilboð að kaupa húsið fyrir 1000 kr. — segjum og skrifum einar þúsund krónur —, og þessu boði var bóndinn neyddur til að taka.

Heldur nú hv. þm. Snæf., að það sé lítilfjörlegt að vernda bændur gegn öðru eins ranglæti og annari eins ósvífn, sem þessi flokksbróðir hans gat beitt við leiguliða sinn í skjóli ranglátrar og úreltrar ábúðarlöggjafar? Og heldur hann, ef einn bóndi getur tapað 10—12 þús. kr. vegna ófullkominnar ábúðarlöggjafar, að það þyki lengi vænlegt til kjörfylgis í bændakjördæmum að taka upp vörn fyrir það ófremdarastand, sem ábúðarlöggjöf okkar er í. Það vill nú líka svo til, að áskoranir hafa borizt úr flestum sveit-

Millipinganefnd um iðjumál og iðnaðar.

um landsins um að taka föstum tókum á þessu máli. Þess vegna vona ég, að hv. þm. Snæf. skilji, að þótt honum vaxi í augum, hvað landbúnaðarn. hefir kostað, þá sé sá kostnaður smávaxinn móts við þær umbótatill. einar, sem hún hefir borið fram um réttlátari og sanngjarnari ábúðarlöggjöf.

Ég vil þá að lokum endurtaka það, sem ég sagði áðan um nefndir, er skipaðar voru áður en þessi stj. tók við völdum. svo að betur festist í minni hv. þm. Snæf., að langsamlega dýrasta n., sem starfað hefir, er n., sem hans flokkur stofnaði til, og nokkrir nánustu flokksmenn hv. þm. hirtu bróðurpartinn af því mikla fé. Og enn fremur, að óþarfasta n., sem starfað hefir að tilhlutun hins opinbera og ekkert gerði og ekkert liggur eftir, er Landsbankan., sem hans íhaldsstj. skipaði, en hver nm. hirti 6 þús. kr., sem allt rann í vasa íhaldsmanna. Þannig hefi ég orðið að hrekja stig af stigi allt, sem hv. þm. Snæf. sagði, og sýnt, að íhaldsmenn hafa beitt fjágróðaaðstöðu sinni til þess að komast í hálaunaðar nefndir og taka þar fé, sumpart fyrir ekkert eða alóþarft starf, eða þá illa rækt í alla staði. En hver einasta nefnd, sem skipuð hefir verið síðasta kjörtímabil, hefir haft stór mál með höndum til athugunar og frá hverri þeirra liggja fyrir margar og merkilegar umbótatill., er sumpart hafa náð fram að ganga eða eru á uppsiglingu í þinginu.

Hvort till. hv. 1. þm. Reykv. nær fram að ganga eða ekki, er aukaatriði. Það er vitanlega gott, ef nm. vilja starfa ókeypis, en aðalatriðið er, hvernig þetta starf er unnið. Ég fyrir mitt leyti hefi reynt að starfa eftir þessu. Við, sem unnum í alþingishátiðarnefndinni, störfuðum ókeypis, og fyrir starf okkar í Þingvallanefnd tókum við heldur ekki neitt. Annars er það ekki vandi að fylgja till. hv. 1. þm. Reykv. Hann hefir hjálpað til að búa sér til embætti, og það starf er svo vel launað, að hann mundi standa sig vel við að vinna að þessum nefndarstörfum ókeypis.

**Halldór Steinsson:** Ég ætla að gefnu til efni að leiðrétta í fyrri ræðu minni, þar sem ég talaði um borgun til hinna einstöku manna, er sæti áttu í landbúnaðar-

millipn., að ég átti við núv. 1. þm. Eyf., Bernharð Stefánsson, en ekki hv. 2. þm. Eyf., Einar Árnason, sem var 1. þm. Eyf. á meðan n. starfaði. Ennfremur hafði ég mismælt mig, er ég sagði, að Þórarinn Jónsson á Hjaltabakka hefði tekið fyrir sitt starf í n. 11 þús. kr., átti að vera á 11. þús. eða 10700 krónur.

Hæstv. dómsmrh. þarf ég ekki miklu að svara. Hann hóf ræðu sína á sömu aðfinningunum til fyrirrennara sinna, sem hann er orðinn svo kunnur fyrir hæði utan þings og innan. Það eru alltaf þessi sömu rök hjá honum: að af því að aðrir á undan honum í ráðherrastól hafa framið eitt-hvað, sem er aðfinnsluvert, þá er honum leyfilegt að gera slíkt hið sama. Í þetta sinn fann hann sér og sinni stj. til afbötunar, að fyrrv. stjórnir hefðu á ýmsum tímum skipað nefndir, og taldi upp nokkrar slíkar n., sem kostað hefðu mikið fé, en forðaðist að minnast á, hvaða ástæður hefðu legið til þess, að nefndir þær voru skipaðar. M. ö. o., af því að aðrir á undan honum hafa skipað dýrar nefndir, þá mátti hann og stj. hans setja á stofn slíkt nefndafargan, að dæmi er ekki til hjá nokkurri annari stjórn. En það er léleg vörn, ef bornar eru sakir á einhvern, að bera því við, að aðrir hafi gerzt sekir um hið sama. Ef einhver ber á hæstv. dómsmrh. t. d. þjófnað, þá gerir það ekkert til, eftir þessari kenningu hans, ef aðrir hafa stolið meira. En þetta er eina vörnin, sem hann hefir fram að færa í hvaða máli sem er, þegar um afglöp hans er að ræða.

Hæstv. dómsmrh. fór að blanda lækna-stéttinni inn í þetta mál, en líklega hefir hann gert það út frá því, sem ég sagði um starf ríkisgjaldanefndarinnar. Hann sagði, að lækna hefðu kúgað fram launahækkun á þingi 1919. Mér er ekki kunnugt, að svo hafi verið, en hitt mun sanni nær, að þá komu fram launakröfur frá flestum stéttum, sem laun taka úr ríkissjóði. En hitt er með öllu ósatt, að lækna-stéttin hafi beitt nokkurri kúgun þá né endranær. Að vísu skal það játað, að laun lækna voru hækkuð í þetta sinn, en alls ekki tiltölulega meira en laun annara embættismanna.

Hæstv. dómsmrh. vildi verja starf ríkisgjaldanefndar og komst þannig að orði,

að hún hefði opnað almenningi glögg yfirlit um útgjöld ríkissjóðs. En ég hafði sagt, að n. hefði ekki annað gert en að tina upp úr opinberum skýrslum og reikningum og semja heildarskýrslu, sem svo var gefin út á prent, en að allt þetta starf hefði hver óvalinn maður í stjórnarráðinu getað unnið. Þessi heildarskýrsla er að vísu fróðleg, en svarar áreiðanlega ekki kostnaði.

Hæstv. dómsmrh. vildi ekki kannast við, að landbúnaðarnefndin hefði ekki afrekað mikið, því að hún hefði haft mörg og merkileg mál meðferðis. Það má nú kannske til sanns vegar færa, að hún hafi tekið sér margt fyrir hendur, en um hitt eru allir sammála, að till. hennar hafa lítinn stuðning haft innan þings eða utan. Og á meðan svo er, fæ ég ekki séð, að um mikinn árangur af starfi hennar sé að ræða.

**Jón Þorláksson:** Ég ætla ekki að blanda mér inn í deilur þær, sem orðið hafa um hinar mörgu nefndir, sem hæstv. stj. hefir haft sér til aðstoðar undanfarin ár, en út af ummælum hæstv. dómsmrh. um mþn. í vatnamálum tel ég mér skylt að upplýsa, að sá ráðh., sem þetta mál heyrði undir, réð öllum kostnaði við nefndarstörf, bæði hvað dagpeninga snertir og borgun til sumra nm., sem kaup tóku þar um tíma. Og þessi ráðh. var studdur af Framsókn og tók sæti sem atvmrh. í þeirri samsteypustj., sem settist að völdum í ársbyrjun 1917.

**Jón Baldvinsson:** Mér finnst spaugilegt að hlusta á umr. á milli hæstv. dómsmrh. og hv. þm. Snæf. Þeir hafa báðir verið að tíunda syndir flokka sinna og hver hafi meira eytt í kostnað við dýrar mþn. Báðir hafa talið allmyndarlega fram og því vandi nokkur að gera þar upp á milli. Það er sjálfsgagt rétt, að flestar þessar n. hafa reynzt talsvert dýrari en afrakstrinum af störfum þeirra svarar; sennilega hefir þó fossaneftndin sèllar minningar orðið drjúgust um alla eyðslu.

Allar þessar umr. hafa sprottið út af till. þeirri, sem hér liggur fyrir um skipun mþn. til þess að rannsaka iðnað og iðnaðarmál landsmanna. Og er svo að

sjá, sem allt í einu hafi einhver sparnaðarandi gripið báða aðalflokka þingsins, þar sem þm. þeirra lýsa nú yfir og viðurkenna takmarkalausa kaupgræðgi, sem átt hafi sér stað hjá ýmsum nm. úr flokkum þeirra, en aftur á móti lítill eða enginn árangur sjáanlegur af starfi hinna mörgu n. Af þessum ástæðum eru nú komnar fram till. um það, að nefnd sú, er hér um ræðir, skuli starfa kauplaust. En þó að segja meg, að einhverjir menn hafi einhverntíma áður fengið of mikið kaup fyrir lélegt eða illa rækt starf, þá er ég mótfallinn því, að menn séu settir í n. og ætlað þar að vinna kauplaust. En hitt er líka sjálfsgagt, að takmarka fyrirfram, hvað mikið skuli greiða fyrir starfið; en ekki láta nm. einráða þar um.

Frá minu sjónarmiði séð eru því till. þær, sem fram eru bornar á þskj. 376 og 390 um að nefndin vinni kauplaust, ranglátar. Ég skil ekki, hvers vegna ætti frekar að skylda menn til að starfa kauplaust fyrir iðnaðinn en landbúnað og sjávarútveg. Hér er því ekki um annað en hræsni að ræða hjá þessum þremur hv. þm., er að till. standa.

Nú vildi ég mælast til við hæstv. forseta, að umr. verði frestað og málið tekið af dagskrá, svo að mér gefist tækifæri að koma með brtt. um, að hver nm. fái einhverja ákveðna borgun fyrir starf sitt, t. d. eins og 300 kr., sem teljast verður fremur örlítil þóknun en nokkur borgun. Það er ranglátt að hlaupa nú til og samþ. að láta eina n., sem rannsaka á stóra atvinnugrein, starfa kauplaust, á meðan starfandi eru í landinu nefndir fyrir aðrar atvinnugreindir og fá há laun hjá ríkinu. Og þó hæstv. dómsmrh. sé alltaf að hæla sér af og minna á, að hann hafi unnið þetta og hitt kauplaust og gefið eftir af launum sínum, þá er það af sama toga spunnið og till. þeirra þremminganna — að n. vinni kauplaust —, að hér er um hræsni að ræða, og ekkert annað. Eða kannske hæstv. dómsmrh. ætli mönnum að trúá því, að hann hafi alltaf unnið kauplaust og verið ríkissjóði alveg kostnaðarlaus? Með þessu er ég þó ekki að taka undir það, að allar framkvæmdir hæstv. ráðh. hafi verið óþarfar.

En sem sagt eru það tilmæli mín til

Milliþinganefnd um iðjumál og iðnaðar.

hæstv. forseta, að hann taki málið af dagskrá, svo að ég geti komið með brtt. Mér finnst harð að skylda fátæka menn til að vinna kauplaust fyrir fjöldann, þegar aðrir menn, sem í nefndum starfa, fá fullt dagkaup hvort sem þeir vinna eða ekki. Enda verð ég að líta svo á, að það sé í fyllsta máta sanngjarnt, að þeir menn, sem skipaðir verði í þessa iðnaðarmálanefnd, fái a. m. k. 300 kr. þóknun hver.

**Forseti (GÓ):** Ég mun verða við til-mælum hv. 2. landsk. um að taka málið af dagskrá. En þá vænti ég líka, að till. hans verði svo glögg, að menn fái hugmynd um hinn væntanlega kostnað við nefndarstörf, því að vitanlega kemur fleira til greina í þeim kostnaði en kaupið eitt, og ætlað til, að till. geri þar glögg skil á.

Að svo mæltu verður umr. frestað og málið tekið af dagskrá.

Á 52. fundi í Ed., 15. apríl, var fram haldið síðari umr. um till. (A. 375, 376, 390, 399).

**Jón Baldvinsson:** Eins og ég gerði ráð fyrir, hefi ég nú borið fram, ásamt hv. 3. landsk., brtt. við till. þessa um að greiða nokkra þóknun fyrir störf n. Áður voru, sem kunnugt er, fram komnar brtt. um það, að nm. ynnu kauplaust og fengju ekki goldinn kostnað sinn. Með þessu er sýnd talsverð ósanngirni, að láta þessa n. eina starfa kauplaust. Hinsvegar er rétt að takmarka kostnað þann, er fyrir starfið verður greiddur. Því er það till. okkar, að hverjum nm. megi greiða allt að 300 kr. í kaup og að auki allt að 500 kr. í sameiginlegan kostnað nefndarinnar. Nú er ætlað til, að n. þessa skipi 5 menn, og yrði þá allur kostnaðurinn við nefndarstörf 1500 kr., að viðbættum þessum 500 kr. til sameiginlegra þarfa, eða 2000 kr. alls. Þetta er ekki stór borgun, samanborið við það, sem greitt hefir verið til ýmsra nefnda. Nú má gera ráð fyrir, að í nefndina verði valdir menn, er heima eiga í Reykjavík, eða hér í nágrenninu, þannig að þeir þurfi ekki að dvelja fjarri heimilum sínum við nefndarstörf, og vikur því nokkuð

Alpt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

öðruvísi við en t. d. um búnaðarmálanefndina, þar sem allir nm. voru utanbæjarmenn og urðu að dvelja fjarri heimilum sínum við störf sín.

Það er nokkurskonar kreppuráðstöfun að hafa upphæðina svona lága, 300 kr. En ég tel það réttara að ákveða n. einhverja ofurlitla þóknun, enda má gera ráð fyrir, að störfin verði betur innt af hendi, ef nm. fá einhverja ofurlitla þóknun. Þetta er ekkert last um væntanlega nm. Það er ofureðlilegt, að menn leggi sig betur fram við þau störf, sem þeim er þægt fyrir, en þau, sem þeir fá ekkert fyrir. Ég vænti því, að hv. d. fallist á að veita sanngjarna borgun fyrir þessi störf og samþ. brtt. okkar.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Þegar mál þetta var hér síðast til umr., þá barst talið nokkuð að öðrum mþn., sérstaklega fyrir tilstilli hv. þm. Snæf. Ég minntist þá á og rakti nokkuð, að það væri ekki rétt, sem hv. þm. hélt fram, að milliþinganefndir síðustu ára hefðu verið bæði dýrar og gagnslitlar. Ég sannaði þá, að nefndir hefðu verið settar í þýðingarmikil mál, sem biðu lausnar, og af starfi þeirra hefði orðið töluverður árangur, og stór mál eins og t. d. búnaðarmálin komizt á dagskrá hjá þjóðinni fyrir þeirra atbeina. Í þessu sambandi sagði hv. þm., að það kæmi sér ekki við, þó aðrar stj. hefðu skipað dýrar mþn., því að ekki bæri hann ábyrgð á því. Það var yfirleitt ekki hægt að skilja hv. þm. öðruvísi en svo, að hann teldi mþn. í einu vera fjarstæðu og nýmæli núv. stj.

Eins og ég hefi áður bent á, þá starfaði dýrasta mþn. á árunum 1917—1920, þegar flokkur hv. þm. var í meiri hl. Árangurinn af starfi þeirrar n. varð, eins og menn vita, lítill. Hv. 1. landsk. gat þess. að sinn flokkur bæri ekki ábyrgð á þessari n.; hana bæri atvmrh. sá, er þá var og var framsóknarmaður. Vitanlega er þetta rangt, því þótt störf n. heyrðu undir atvmrn., þá var hún skipuð samkv. ályktun Alþingis, og í henni voru m. a. þeir Guðm. Björnson landlæknir, hv. 2. þm. Reykv. og hv. 1. landsk. Þessir menn voru allir í n. árum saman og þangað settir af stærsta flokki þingsins, sem þá var, Heimastjórnarflokknun. Ennfremur

Millipinganeftnd um iðjumál og iðnaðar.

er það vitanlegt, að atvmrh. gat ekki ákveðið kostnað við nefndarstörf. Fjmrh. átti þar úrslitaatkv., en fjmrh. voru á því tímabili þeir Björn Kristjánsson og Sigurður Eggerz.

Annars skal ég út frá einni þeirri n., sem hv. þm. Snæf. fordæmdi, ríkisgjaldan., minna á, að hans flokkur hefir einmitt borið fram till. um að skipa svipaða n. núna, og ekki hefi ég heyrt neina óánægju hjá honum út af því. Slika vinnu þarf vitanlega að inna af hendi öðruhverju. Upp af starfi ríkisgjaldan. eru sprottnar ýmsar breyt., er á eru komnar í sparnaðarátt. Upp úr starfi hennar komst hreyfing á prentsmiðjumálið. Hannes Hafstein hafði á sínum tíma reynt að leysa það mál, en ekki komið því fram á Alþingi. En þegar nú lágu fyrir frá starfi n. skjöl og skýrslur, er sýndu ljóslega, hvað gífurlega stór liður hin fasta prentun ríkissjóðs er á ári hverju, þá var skapaður grundvöllur til að byggja á. Og síðan var ríkisprentsmiðjan stofnuð. Hv. þm. mun ekki vera ókunnugt um það, að hagnaðurinn af henni hefir orðið 50—60 þús. kr. á ári. Auk þess eru að henni stórmikil þægingir fyrir landið, og það mun almennt talið, að vinna prentsmiðjunnar hafi ekki aðeins orðið landinu til gagns, heldur líka til sóma. — Annað, sem spratt af starfi n., voru hin sameiginlegu innkaup til spítalanna og annara ríkisstofnana. Áður var þetta allt í reiðileyzi, hver stofnun sá um sig og innkaupin urðu öll stórum dýrari en þau þurftu að vera. Á fyrsta útboðinu, sem gert var á kolum til 2 varðskipanna um eitthvað 3 mán. tíma, spöruðust 4000 kr. Síðan hefir þessu verið haldið áfram og sparnaðurinn orðið í svipuðu hlutfalli. Það er því ekki vafi, að sparnaðurinn allur hefir numið tugum þús. kr. á ári, auk þess, sem þetta hefir tryggt ríkinu betri vöru.

Ég get minnt á eitt enn, sem sprottið hefir af starfi þessarar n. Meðan núv. hv. 1. landsk. var landsverkfræðingur gerði hann einn góðan hlut; hann kom hér upp vísi að smiðju fyrir landið. Það er jafnsjálfsagt fyrir ríkið að eiga smiðju til sinna afnota eins og fyrir stórt afskekkt sveitaheimili. En eftir hv. 1. landsk. tók við starfi hans maður, sem

ekki hafði trú á þessu fyrirtæki og lagði smiðjuna niður. Upp af starfi ríkisgjaldan. komst hreyfing á að endurreisa smiðjuna; nú starfa þar um 40 manns, og mun þetta vera bezta smiðja í bænum og ríkið sparar fé stórlega á ári hverju vegna hennar, auk þess, sem hún tryggir landinu betri vinnu og greiðari framkvæmd en áður.

Ég gæti talið fleira, sem runnið er frá starfi þessarar n., en ég vil ekki tefja tímann á því að telja það. En mér fannst rétt að skýra frá þessu, þar sem hv. þm. Snæf. hefir dæmt um þetta af ókunnugleika, en sennilega ekki af löngun til að halla réttu máli, og ég tel ekki rétt að dylja þingið um árangurinn af þessari skipulagsbreytni.

Ég býst við, að hv. þm. skilji líka, að till. sú, er hér liggur fyrir, sé nauðsynleg til þess að isl. iðnaður fái náð meiri þroska. Á krepputímum eins og nú eru hefir efling innlands iðnaðar náð meira þjóðarfylgi en áður, og þar sem við erum algerlega byrjendur á þessu sviði og mest af framleiðslu okkar eru hrávörur á frumstigi, þá er ástæða til að halda, að þetta spor geti orðið undirstaða mikilla umbóta í atvinnumálum landsins.

Þær 3 till., er hér eru fram komnar um að stilla kostnaðinum af nefndarstörfunum í hóf, tel ég heppilegar og mun greiða atkv. með þeirri, sem ætlar nm. nokkra þóknun.

**Halldór Steinsson:** Ég þarf eiginlega ekki að svara hæstv. dómsmrh., því hann hefir ekkert af því hrakið, sem ég færði fram. Hann sagði, að ég hefði haldið því fram, að skipun mþn. væri fjarstæða, en því hefi ég aldrei haldið fram. Það, sem ég lagði áherzluna á, var hinn gífurlegi kostnaður, sem af þeim hefði stafað, og það er aðalástæðan til þess, að draga þarf úr nefndafarganinu.

Um þá n., sem skipuð var að till. okkar sjálfstæðismanna á þessu þingi, er allt öðru máli að gegna. Sú n. vinnur kauplaust meðan á þingi stendur, en gamla ríkisgjaldan. kostaði 27 þús. kr. Og þó er ég viss um, að allt það starf, er eftir hana lá, hefði mátt framkvæma fyrir 10—15 sinnum minni upphæð. — En það var kostnaðurinn, sem verða mundi við störf

þeirrar n., sem hér um ræðir, sem ég lagði aðaláherzluna á, en ekki á það, að hún kynni ekki að geta gert eitthvert gagn. Hæstv. dómsmrh. talaði um sparnað, sem hefði orðið í stjórnarráðinu og hann vildi þakka ríkisgjaldan. Ég hygg þó, að þar hafi ekki svo mikið verið sparað, að orð sé á gerandi, og slíkt fer nokkuð eftir því, sem það er reiknað. Það er t. d. hægt að sýna það á pappírnum, að ríkisprentsmiðjan beri sig. En það er hægt að láta líta svo út, með því að reikna ríkinu prentunina nógu hátt. Það er því spurning, hver gróði er að bæði henni og öðrum ríkisstofnunum, sem komið hefir verið á fót nú í seinni tíð.

**Jakob Möller** [óyfirl.]: Það eru aðeins örfá orð í sambandi við brtt. okkar hv. 2. þm. Eyf. og brtt. þeirra 2. og 3. landsk., sem ég sé enga ástæðu til að samþ. Eins og ég benti á, verður starf þessarar n. í þágu þeirra aðila, er í hana eiga að nefna menn. Ef þeir fá ekki menn til að vinna þetta kauplaust, þá er ekkert eðlilegra en að þeir, sem skipa þá, launi hver sín um manni. Mér skilst, að aðalverkefni slíkrar n., sem hér um ræðir, verði það, að athuga möguleikana til vinnslu úr hráefnum. Hafa landbúnaður og sjávarútvegur þar þá mestra hagsmuna að gæta. Vonin um, að árangur geti orðið af starfi n., byggist og mest á því, að í hana veljist áhugamenn, sem af þeirri ástæðu störfuðu kauplaust. En minni slægur gæti verið í þeim mönnum, er sæktust í að starfa í n. í þeim tilgangi að fá eitthvað fyrir það. Ef menn fást ekki til að vinna í n. kauplaust, þá er áhuginn fyrir þessu svo lítill, að engin von er um árangur, ef þeir fást til að vinna í henni aðeins af því, að þeim er borgað fyrir það.

**Jón Baldvinsson**: Ég veit ekki betur en að allir þeir, sem sæti taka í mþn., séu að vinna fyrir aðra. Þeir eru að vinna fyrir sína stétt, en að öðru leyti vinna þeir ekki fyrir sjálfa sig. Fyrir slík störf er ávallt borgað. Ég get því ekki séð, hvers iðnaðurinn á að gjalda, ef þeir, sem sæti taka í n. til að athuga hans mál, mega ekki taka þóknun, eins og tíðkast í öllum öðrum mþn. Ég vissi nú ekki til, að hv. 1. þm. Reykv. væri fjársparari en

aðrir menn. Og sízt er skiljanlegt, að hann skuli engrar þóknunar unna þessari n., sem þó á eftir hans skilningi að vinna verk, sem þarf mikillar rannsóknar við og kosta mun of fjár. Hann vill sem sé, að n. rannsaki, á hvern hátt er hægt að vinna úr framleiðsluvöru landsmanna. Til þess þarf rannsóknir vísindamanna. Ég held, að slík n. sem þessi gæti ekki gert meira en að benda á þá möguleika, sem hún kemur auga á um vinnslu afurðanna. Og þá möguleika yrði svo að taka til gagngerðrar og vísindalegrar athugunar áður en til framkvæmdar kæmi. Eftir því, sem stendur í b-lið till., þá er n. ætlað að athuga möguleika um aukna innlenda iðju. Þetta getur n. gert, en meiri árangurs má varla af henni vænta, að öðru en því, að hún getur athugað það, sem felst í a-lið till. Hv. 1. þm. Reykv. gerir aðrar og meiri kröfur til n., sem mundu leiða af sér afarmikinn kostnað. Er það því enn óskiljanlegra, að hann skuli geta búið við því, að n. vinni þetta án endurgjalds.

Það er að visu ekki mikið, sem við ætlumst til, að n. fái fyrir störf sín. Aðeins 2000 kr. alls, bæði í þóknun til hvers einstaks nm. og til sameiginlegs kostnaðar. Það er því auðséð, að enginn þm. ætlast til, að n. afkasti neitt sérlega umfangsmiklum eða kostnaðarsömum störfum. Hv. 1. þm. Reykv. sagði að visu, að þau félög eða sambönd, sem tilnefndu mennina, gætu borgað þeim. En mér skilst, að ef n. verður skipuð, þá sé það gert með hag alls almennings fyrir augum, en ekki vissra félaga eða sambanda. Það er frekar fyrirkomulagsatriði, að þeir aðilar, sem upp á er stungið í þáttill., skuli tilnefna mennina, heldur en að ætlazt sé til, að hún vinni eingöngu fyrir þá. Og að láta þá greiða þóknun til n. hefir vist engum dottið í hug.

Ég get því ekki séð, að hv. 1. þm. Reykv. hafi mikið til síns máls í því, sem hann segir um skipun þessarar n. Og ég sé ekki, að hægt sé að taka mann, sem ef til vill væri æskilegur til þessa starfa, og láta hann vinna kauplaust. Í þetta þyrfti að leggja mikla vinnu og erfiði og verja svo miklum tíma til þess, ef skila á nokkrum árangri, að ekki er hægt að ætlast til, að fátækir menn, er hafa fyrir

heimili að sjá, geti tekið slíkt að sér án þess að fá fyrir það sanngjarna þóknun.

**Jakob Möller** [óyfirl.]: Ég skildi lítið í ræðu hv. 2. landsk. Hann sagði, að ef rannsaka ætti þessi mál að gagni, þá mundi það kosta of fjár, talar um, að þyrfti a. m. k. 2000 kr. En svo kemur hann með till. um, að hver nm. fái 300 kr. Það telur hann þóknun og væntir sjáanlega ekki mikils árangurs af starfi n. Það er eins og hv. þm. hafi ekki veitt því eftirtekt, að eftir till. okkar hv. 2. þm. Eyf. á nauðsynlegur kostnaður að greiðast úr ríkissjóði. Hér er því eingöngu um það að ræða, hvort n. skuli borgað kaup, en ekki það, sem kosta þarf til vegna þess, sem þarf að láta vísindamenn rannsaka. Hv. þm. þyrfti því ekki að vaða í villu og svima um þetta.

Ég taldi og, að þau félög, sem skipuðu þessa menn, gætu greitt þeim þóknun, því ef starf n. verður nokkrum að gagni, þá er það þeim atvinnugreinum, sem þau eru fulltrúar fyrir. Að því er til vinnslu úr efnivöru kemur, þá eiga landbúnaður og sjávarútvegur þar sína fulltrúa. Og ef það er talin hæfileg þóknun, að hver nm. fái 300 kr., þá getur það gjarnan verið prófsteinn á það, hvort félög þessi telja það gagn að n., að þau vilji vinna til að borga þær. Nú álíta iðnaðarmenn að visu, að ekki sé mikils árangurs að vænta fyrir iðnaðinn af starfi þessarar n. En ég hygg þó, að iðnaðarmannafélagið sé svo vel stætt, að það geti borgað sínum manni 300 kr., ef það álitur, að það sé þess vert, að n. sé skipuð. Sama má segja um S. Í. S. fyrir hönd landbúnaðarins og Útgerðarmannafélagið fyrir hönd sjávarútvegsins. Ef þessir aðilar allir telja, að einhvers árangurs sé að vænta, þá stendur þetta varla í vegi fyrir því, að n. verði skipuð. En ef þeir telja það árangurslaust, þá er líka gagnslaust fyrir okkur að vera að samþ. þetta.

**Jón Baldvinsson**: Mér finnst, að gengið sé inn á nýja braut, ef á að láta þær stéttir, sem tilnefna menn í n., kosta þá.

Það var rangt hjá hv. 1. þm. Reykv., að ég hafi sagt, að hver nm. ætti að fá 2000 kr. Samkv. brtt. okkar hv. 3. landsk. á allur kostnaður við störf n. ekki að

verða meiri. En ef kaupa ætti aðstoð vísindamanna, þá sagði ég, að ekki mundi veita af miklu fé. Og þá mundi allt kaupið ekki hrökkva til. En mér virtist hv. 1. þm. Reykv. upplýsa alveg nýtt í málinu. Hann taldi, að n. gæti látið fram fara hverja þá rannsókn, er hún vildi, á kostnað ríkissjóðs. — Þá gæti nú kostnaðurinn orðið átakanlega mikill. En mér hefir ekki skilizt það, að hv. deild ætlaðist til þess.

**Jón Þorláksson**: Ég vil leiða athygli að því, að sú tilhögun um þessa n., sem gert er ráð fyrir í brtt. á þskj. 376, frá þeim hv. 1. þm. Reykv. og hv. 2. þm. Eyf., að n. vinni kauplaust, er hin sama og samþ. var hér í lagaformi að því er snertir raforkumál landsins. (JBald: Í henni eru launaðir embættismenn). Þetta álit ég hentugt fyrirkomulag. Það fyrirbyggir það, að starfið í n. verði notað til þess að gefa pólitísk bein eða bitlinga.

Þessu máli verður samkv. brtt. á þskj. 376 svo skipað, að það fellur í verkahring sjálfra félaganna, sem njóta eiga góðs af starfi n., að meta og yfirvega, hvaða rannsóknir eigi að gera. Ég álit farselast að veita þeim aðilum nokkuð frjálsar hendur um, hvað gera ber. Hin brtt., á þskj. 399, er um að takmarka útgjöldin öll við ákveðna upphæð. Mér skilst að sú till. muni takmarka um of getu n. til að vinna að því, er hún telur nauðsynlegt. Ef sú till. verður samþ., er ég hræddur um, að hún verði til þess að gera starf n. óþarflega litilfjörlegt. Ég mun því heldur fylgja till. á þskj. 376 en till. hv. 2. landsk.

#### ATKVGR.

Brtt. 390 felld með 8:1 atkv.

— 376 samþ. með 8:6 atkv.

— 399 sjálffallin.

Till., svo breytt, samþ. með 8 shlj. atkv. og afgr. til Nd.

Á 53. fundi í Nd., 16. apríl, var till. úthýtt eins og hún var samþ. við síðari umr. í Ed. (A. 428).

Á 57. fundi í Nd., 22. apríl, var till. tekinn til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 60. fundi í Nd., 26. apríl, var till. tekinn til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

#### ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 16 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 66. fundi í Nd., 3. maí, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 428, n. 576).

**Frsm. (Bergur Jónsson):** Allshn. leggur til, að till. verði samþ.

**Magnús Guðmundsson:** Ég hafði ekki búizt við, að þetta mál yrði tekið svo fljótt fyrir. Ef ég man rétt, komu á öndverðu þessu þingi fram andmæli af hálfu iðnaðarmanna gegn þessari till. Mér finnst undarlegt, að hv. frsm. skuli ekki skýra málið neitt, því mér finnst ekki svo sjálfsagt að fara nú að skipa eina mþn. enn. Það hefir viljað brenna við, að þessar mþn. hafi orðið mjög dýrar, og mér hefir fundizt það hljóð vera í hv. þm., að þeir væru ekki svo sérlega fúsir til að eyða miklu fé, nema í það allra nauðsynlegasta. Ég vildi því gjarnan mega spyrja hv. frsm. um frekari rökstuðning á þessari till. og þeirri niðurstöðu n. að leggja til, að hún verði samþykkt. Það er bert, að kostnaður af þessari till. verður ekki neitt sérlega lítill, þó að nm. eigi að visu að vinna kauplaust, en allur annar kostnaður á að greiðast úr ríkissjóði, og það getur orðið talsvert, ef n. tekur sér t. d. ritara og ýmsa aðra aðstoð og lætur prenta langt nál., eins og oft vill verða. En aðalatriðið er það, hvort iðnaðarmenn óska eftir þessu. En það er eins og mig minni, að andmæli hafi komið frá þeim gegn því, að till. verði samþ.

**Frsm. (Bergur Jónsson):** Ég get ekki séð, að ástæða sé til að óttast mikinn kostnað af þessari till., úr því að tekið er fram, að nm. skuli vinna kauplaust. Annars er þetta ofureinfalt mál. Það er lagt til, að skipaðir verði 5 menn til þess að rannsaka eitt af merkilegustu atvinnumálum okkar, iðnaðarmálin, og það virðist sannarlega ekki vera nein vanþörf á að gera það.

**Jón Auðunn Jónsson:** Ég verð að segja það, að mér þykir undarlegt, þegar hér á að rannsaka sérstakan atvinnuveg, sem er í byrjun, og gera till. um breytt og bætt skipulag, að ekki skuli vera gert ráð fyrir, að neinn úr iðnaðarmannastétt eigi sæti í n. Það hefði verið sjálfsagt, að 3 nm. væru iðnaðarmenn, og þá helzt úr 3 störfum iðngreina. Ég tel það alveg óskýlt að blanda hér inn í Félagi ísl. botnvörpuskipaeigenda og Samb. ísl. samvinnufélaga. Þessi félög hafa engra sérstakra hagsmuna að gæta í þessu tilfelli. Það má náttúrlega segja, að allir landsmenn hafi hagsmuna að gæta. — Eins og till. er orðuð hvað nefndarskipunina snertir, get ég ekki fylgt henni og kem því með brtt. til síðari umr.

**Jóhann Jósefsson:** Ég saknaði þess í ræðu hv. frsm., að hann virtist ekkert vilja láta uppi með það, hvernig iðnaðarmenn landsins litu á þessa till. Mér þykir þó líklegt, að hv. frsm. hafi kynnt sér álit iðnaðarmanna, eða a. m. k. fyrirsvartsmanna þeirra, á þessu atriði, sem sé því, hvað sé unnið við það að skipa þessa mþn. En hann hliðrar sér algerlega hjá því að skýra frá álit þessara manna á afgreiðslu till. Ég verð að taka undir með hv. 2. þm. Skagf. að því er það snertir, að orðið hefir vart við óánægju hjá iðnaðarmönnum um þetta mál. Ég veit ekki, hvort hv. frsm. veit um þetta eða hvort n. hefir kynnt sér, hvað þeir vilja. En ég hefi vissu fyrir því, að margir iðnaðarmenn eru mótfallnir þessari aðferð í áhugamáli þeirra, og ég man ekki betur en að þinginu hafi borizt mótmæli um þetta efni. Ég vildi óska, að hv. frsm. vildi leysa betur frá skjóðunni um það, hvort n. hefir afgr. málið án þess að hafa talað við iðnaðarmenn, eða hvort hún er á gagnstæðri skoðun við þeirra skoðun. Þeir iðnaðarmenn, sem ég hefi átt tal við hér í bænum, hafa sagt, að þeir skoðuðu þessa till. verða þess valdandi að skjóta á frest um öfyrirsjáanlegan tíma nokkrum verulegum umbótum á iðnaðarlöggjöfinni. Hér á þingi hafa komið ýms frv. í þá átt að létta undir með innlendum iðnaði og veita atvinnu inn í landið, sem sótt er að mörgu leyti til útlanda nú. En þessi

mál hafa haft ákaflega lítinn framgang hingað til, svo ég viti. Þegar þess er gætt, að þingið sinnir lítið einstökum málaleitunum, t. d. um ívilnun á tolli á vörum, sem notaðar eru til iðnaðarframleiðslu, en kastar svo fram till. um mþn., sem eigi að athuga tollalöggjöf og möguleika með tilliti til þess, hvað hægt sé að gera meira fyrir iðnaðinn, þá er eðlilegt, að iðnaðarmenn áliti, að með þessu sé verið að bægja til hliðar hinum verulegu áhugamálum þeirra. Hv. frsm. taldi, að till. væri sjálfsögð, því hér ætti að rannsaka eitthvert merkilegasta atvinnumál okkar, og virtist ekki vera vanþörf á að gera það. Ég skal fúslega játa, að það er full ástæða til þess. En það er líka ýmislegt, sem hægt er að gera strax, ef þingið vill í þessu efni, t. d. að samþ. frv., sem liggja fyrir þinginu, þar sem farið er fram á að afnema tolla af efnivöru til iðnaðar. Sannleikurinn mun vera sá, að til er heimild í l. fyrir stj. að hliðra til með tolla á efnivöru til iðnaðar, en í framkvæmdinni er alltaf hafizt við í þessu efni. Séu sendar umsóknir til stjórnarráðsins um eftirgjöf á einhverjum tolli, þá hefir það venjulega farið svo, að umsóknin hefir verið send til tollstjórans í Rvk og út úr því fær maður ekkert nema lögskýringar, sem ganga út á að verja það, að þessum tolli sé haldið við. Hv. frsm. segir, að hér eigi að rannsaka merkilegt mál, en svo er gert ráð fyrir, að nm. vinni kauplaust. Hitt atriðið minntist hv. þm. N.-Ísf. á, hversu það er fráleitt, hvernig n. á að vera skipuð. Till. ber það sjálf með sér, að til alls þessa er stofnað af handahófi og út í loftið. Hvaða líkur eru til, að þessi verkefni verði betur leyst af Félagi íslenzkra botnvörpuskipaeigenda, S. Í. S. og Alþýðusamb. Íslands? Þetta er mál iðnaðarins og um það eiga að mestu leyti að fjalla þeir menn, sem við iðnað eru riðnir. Ef meiningin er að láta einhverja gaumgæfilega rannsókn fara fram, og ef á að vinna eitthvert verulegt verk, þá sjá það allir, að þýðingarlaust er að tala um það í sambandi við samþykkt þessarar till., að mennirnir eigi að starfa kauplaust. Ef lítið er á störf fyrrv. mþn., sem unnið hafa fyrir kaupí, þá er árangurinn, hjá sumum hverjum a. m. k., ekki

svo glæsilegur, að hægt sé að búast við, þegar skylda á einhverja til að vinna kauplaust að endurskoðun á tollalöggjöf og rannsaka möguleika á aukningu iðnaðar, landbúnaðar- og sjávarafurða og öðru, að nokkurt starf verði unnið sem starf heitir. Ég held, að í raun og veru væri betra, að stj. léti fram fara rannsókn á þessu og veldi til þess menn, sem hefðu sérþekkingu. Úr því að gera á þetta þannig, að nm. vinni kauplaust, þá sé ég ekki, að því sé betur borgið heldur en þó að ráðuneytið, sem sér um þetta mál, fái menn til að athuga þetta, því að stj. hefir mönnum á að skipa í ráðuneytunum, sem hafa eins góða þekkingu á þessum málum eins og þeir menn að líkindum hafa, sem eiga að verða skipaðir eftir till. n. Vegna þess að ég veit, að iðnaðarmenn leggja lítið upp úr þessari afgreiðslu málsins, vil ég leggja til, að málinu verði vísað til stj. Fyrst ekki verður gerð önnur ráðstöfun í þessu efni en að koma með svona till., þá finnst mér málinu allt eins vel borgið á þann hátt og ekki stofnað til neins aukakostnaðar fyrir ríkissjóð. En ef á að afgreiða till. í því formi, sem hér liggur fyrir, er að eins um tvennt að velja, annaðhvort verður sama og ekkert verk unnið eða þá að starfið verður að launa, og getur það þá kostað stórfé.

**Magnús Jónsson** [óyfirl.]: Eins og þessi till. var borin fram í Ed. af stj., þá er auðséð, að ruglað var saman hugtökunum iðja og iðnaður. Málið var kennt við iðnað, en eftir innihaldi þess var auðséð, að það laut aðallega að iðju. Og það er hreint ekki laust við, að þessi miskilningur loði við það enn.

Þetta tvennt, iðja og iðnaður, er óskyldara en menn í raun og veru vara sig á. Iðn er eiginlega handverk, en iðja er verksmiðjurekstur. Ég get vel skilið, að frekar sé ástæða til að athuga iðju en iðnað. Þau mál eru skipulagsbundin. Iðnaðarmenn hafa með sér félag og yfirstjórn þess vakir yfir málum iðnaðarins, sem sjá má af þeim óskum, er þeir hafa sent Alþingi. Iðnráðið hefir sent þessar óskir og kröfur, og þær þaulhugsaðar. Eitt slíkt mál kom snemma fyrir þingið. Var því vísað til allshn. og hefir það leg-

ið þar síðan sem lík liggur rólegast í gröf sinni. Vil ég nota þetta tækifæri til að spyrja hv. form. allshn., hvers vegna það kemur ekki frá n. Hefði verið nær að afgr. það heldur en að flýta þessu og mæla jafnstuttlega fyrir því og hann gerði.

Þessi till. er óþörf vegna iðnaðarins. Iðnaðarmenn eru á verði um sín mál. En í þeim málum, er að iðju lúta, er stórt verkefni framundan. Og ef ríkið treystir sér til að sinna þeim, þá er þar á miklu að taka. Ed. hefir líka skilið þetta og breytt till. svo, að hún lýtur nú að iðju, enda á n. að vera þannig skipuð, að þar er í fæstum tilfellum um menn að ræða, er nokkurt vit hafa á iðnaði, svo sem vænta má, að sé um fulltrúa frá S. Í. S. eða Félagi isl. botnvörpuskipaiegenda. En þessir aðilar geta þar á móti verið heppilega valdið þegar um iðju er að ræða, svo sem að vinna söluhæfar vörur úr hráefnum. Sýnir þetta glögg, hvert iðjan stefnir. Þá getur það verið heppilegt, að fulltrúar landbúnaðar og sjávarútvegs eigi fulltrúa í slíkri nefnd. Þar er einmitt helzt um verkefni að ræða. Ég mun þó fylgja till. hv. þm. Vestm. um að vísa þessu máli til stj. Ég álit ekki rétt að skipa slíka n. nú. Ég sé að visu á till., að n. er ætlað að starfa kauplaust. En kostnaður við nefndarstörfin á þar á móti að greiðast úr ríkissjóði. En þetta þýðir bara það, að n. getur sjálf lagt til minni vinnu í þetta, en verður að kaupa sér þeim mun meiri aðstoð, sem þá greiðist úr ríkissjóði samkv. till. Ef starf n. á að koma að gagni, þá hlýtur það að verða mjög umsvifamikið. Ég get hugsað mér, að það kosti m. a. ferðir út um lönd, einkum til að leita markaðar, sem máské yrði aðalstarf slíkrar n. T. d. er það svo með ullina, sem að visu er kannske seljanleg í lengstu lög, en fyrir svo lítið verð, að varla svarar verkunar- og flutningskostnaði. Það gæti verið mikils virði, ef hægt væri að finna upp á að gera úr henni ákveðið plagg eða flik, sem hægt væri að afla ábyggilegs markaðar. Það gætu verið peysur, sokkar eða eitthvað annað. Mér dettur það t. d. nú í hug, að möguleiki gæti verið í sambandi við vetrarferðir í Alpafjöllin. Þar er rekið mikið vetrarsport. Ef svo væri á haldið, að þar yrði tízka að nota eitthvað úr íslenskri ull,

rósavettlinga, peysur grófar en hlýjar eða eitthvað annað þessu líkt, þá gæti okkur næstum verið borgið með okkar ull. Það er ekkert aðalatriði, að þetta væri ódýrt. Það mætti vera dýrt, bara að það þætti viðeigandi og að eftir því væri sótt. Þetta er nú máské bara hugmyndaflug, en ég tók það sem dæmi til að sýna, hvað slík n. ætti að gera. Það þarf a. m. k. meira að gera en að 5 manna n. komi saman á nokkra fundi, sitji þar með hönd undir kinn og íhugi mál iðnaðarins. Það var rétt um þetta í sambandi við till. frá hv. þm. Mýr. Þá kom líka fram sá skilningur, að hér væri einkum um það að ræða að leita að markaði. Þótt erfiðir tímar ættu ef til vill að ýta undir, að það væri gert, þá er þó um tilraunir að ræða, sem misheppnast kunna fyrst í stað, sem svo margar aðrar. Ég fyrir mitt leyti er ekki viðbúinn að greiða atkv. með því, að lagt verði út í mikinn kostnað til þess í erfiðu árferði og þröngum hag ríkissjóðs. Ég mun því, enda þótt ég í sjálfu sér sé ekki á móti þessari till., eftir að henni var breytt í Ed., greiða atkv. með till. hv. þm. Vestm. um að vísa þessu máli til stjórnarinnar.

Jón Ólafsson [öyfirl.]: Ég stend upp af því að mér þykir kenna æðmíkils mis-skilnings á þessu máli. Iðnaðarmenn í Reykjavík hafa haldið þessu máli vakandi í fleiri ár. Þeir hafa snúið sér til þingsins með kvartanir sínar og óskað, að þingið tæki þær til greina, og hefir það verið gert, eftir því sem ástæður hafa verið til. Og nú hafa þeir óskað eftir því, að skipuð yrði n., er tæki mál þessi til sérstakrar athugunar. Ætti það að geta orðið byrjun til þess, að meira væri gert fyrir mál iðnaðar og iðju. En þegar slík till. er borin fram, þá rís hver höndin upp á móti annari og hver mis-skilningurinn eltir annan. Menn segja, að hér sé um fagmál að ræða og n. til að athuga það eigi eingöngu að vera skipuð iðnaðarmönnum. En menn gæta þess ekki, að í sambandi við þau félög, sem nefnd eru til að skipa menn í n., eru hin stærstu iðju- eða iðnaðarfyrirtæki og því stórra hagsmuna að gæta. Ég kann nú víst ekki að skilgreina það réttilega, hvort þau fyrirtæki, sem rekin eru í sam-

bandi við sjávarútgerðina, teljast til iðju eða iðnaðar. En ég skal geta þess, að í sambandi við botnvörpuútgerðina er rekin vinnsla á veiðarfærum, sem nemur á 2. millj. kr. árlega. Ef það er ekki iðnaður, þá veit ég ekki, hvað iðnaður er. Ég hygg, að varla sé iðnaður hér á landi rekinn í stærri stil. Ég geri líka ráð fyrir, að S. Í. S. hafi einnig æðimikið af slíku og þvilkum við sinn rekstur. Það er því æðimeinleg villa að halda, að þessi stærstu framleiðslufélög geti ekkert gagn haft af að eiga fulltrúa í slíkri n., eða að þeir geti ekkert til þeirra mála lagt. Ég álit einmitt stórt atriði, að þeir, sem eru fulltrúar fyrir þau félög, sem hafa möguleika fyrir hina viðtækustu iðju, komi saman og ræði þessi mál. Og ég sé ekki betur en að öll þau félög, sem hér eru nefnd, eigi erindi í n., einkum þegar á það er litið, að það á líka að vera verkefni n. að endurskoða tollalöggjöfina.

Það er auðséð, að þeir, sem hafa talað gegn þessari till., hafa algerlega misskilið tilganginn með henni. Það er eins og þeir haldi, að þorsútgerðin sé ekkert annað en að draga fiskinn úr sjónum. En í sambandi við sjálfa veiðina er einmitt rekinn stórkostlegur iðnaður.

Hv. þm. Vestm. bjóst við litlum árangri af slíkri n. Ég skal engu um það spá. Það getur vitanlega orðið litið. Það verður oft litið úr starfi n., einmitt fyrir þá sök, að þegar till. þeirra koma fyrir Alp., þá gengur svo oft, að hver höndin verður upp á móti annari. Till., sem í sjálfu sér gátu verið nýtar, verða gerðar að afskræmi, af því að menn átta sig ekki á málinu fyrir en þá eftir langan tíma, eða þá að þeir hafa sérhagsmuna að gæta eða kæfa málin í hreppapólitik. Eins er hér. Menn virðast ekki sjá nema einhverjar einstakar greinar iðnaðarins, þótt aðrar miklu stærri séu til og till. sé hvað þær snertir alveg á rétttri leið. Ég skil ekki hv. þm. Vestm. og hv. 4. þm. Reykv., sem vilja tefja þetta mál um minnst 1 ár, með því að vísa því til stj., sem þá hefir ekkert leyfi til að skipa slíka n., en hefir sjálf ekki tök eða þekkingu á að vinna slíkt verk. Þetta er vitanlega að leggja stein í götu þessa máls. Þótt n. geti máské ekki unnið mikið starf til næsta þings, þá tefur það samt málið og

visar því af rétttri braut, sem það nú er að komast inn á. Ég vona því, að hv. þdm. skoði huga sinn vel áður en þeir ákveða að leggja þann stein í götu þessa máls, sem það er að leyfa því ekki að ná fram.

**Steingrímur Steinþórsson:** Hv. 1. þm. Rang. hefir sparað mér langa ræðu með því, er hann sagði. En ég vil samt segja nokkur orð út af þeim andmælum, sem komið hafa fram gegn till.

Það er nú ekki langur tími liðinn síðan „íslenska vikan“ svokallaða var haldin með mikilli viðhöfn hér í höfuðstað okkar og víðar. Þá var herópið að nota íslenska framleiðslu og afurðir landsins sem allra mest. En mér fannst þeir tónar, er komu frá andmælendum þessarar till. nú, vera nokkuð hjáróma við þetta heróp, sem fyrir skömmum tíma var á allra vörum. Iðnaðarmálum okkar er svo háttað, að þau eru í hinum mesta ólestri. Efnivörur þær, er við framleiðum, eru fluttar óunnar út og seldar fyrir sama og ekkert verð. Þetta er þó máské átakanlegast með landbúnaðarafurðirnar, t. d. húðir og skinn. Stórgripahúðir eru seldar fyrir eitthvað 4—6 kr. eða minna. Við flytjum svo inn dýrar leðurvörur og verðum máské að láta 10—15 dilksgætur fyrir eina nothæfa skó. Hér er því sannarlega í óefni komið. Eins og nú er háttað væri fátt hægt að gera betra til bjargar landbúnaðinum en ef hægt væri að finna upp leiðir, sem gerðu framleiðsluna verðmeiri. Þá væri stigið drjúgt spor í þá átt, ef hægt væri að gera verðmæta vöru úr skinnunum. Svipað má segja um ullina, þótt hún að vísu sé meira notuð innanlands. — Þá hygg ég og, að þessu sé eins varið með sjávarútveginn. Þar mun líka margt geta komið til greina, sem vert er gaumgæfilegrar athugunar.

Andmælendur till. hafa sagt, að á þessum tímum væri ekki leggjandi í þann kostnað, sem af því leiðir að athuga þessi mál. En ég vil segja, að vegna þess mikla verðfalls, sem orðið er á framleiðslunni, þá erum við nauðbeygðir til að athuga þessi mál, og það einmitt á þessum erfiðu tímum.

Hv. þm. N.-Ísf. og hv. þm. Vestm. hafa báðir talað á þá lund, að þeir vissu ekki, hvaða ástæða væri til, að S. Í. S. og Félag

ísl. botnvörpuskipaiegenda ættu fulltrúa í slikri n. Hv. 1. þm. Rang. hefir svarað þessu og sýnt glögglega fram á það, að sjálfsgagt sé, að báðir höfuðatvinnuvegir landsmanna eigi þar fulltrúa. Ég veit með vissu, að þörf landbúnaðarins um að eiga slíkan fulltrúa í n. er aðkallandi, og eins er því eflaust varið með sjávarútvegin. Hitt gæti ég skilið, að einhverjir hv. dm. gætu verið mótfallnir því að einhverju leyti, hvernig n. skuli vera skipuð. En þeir ættu þá að koma fram með brtt. um annað skipulag. En hitt get ég ekki skilið, að nokkur hv. þm. skuli vera á móti því, að gerð sé tilraun um að koma þessum málum í betra horf.

Mér virðast báðir liðir till. vera þýðingarmiklir og nauðsynlegt, að gerð sé athugun um það, sem þar greinir. Hv. þm. Vestm. sagði, að stj. hefði l. samkv. heimild til að ívilna um tollgreiðslu á iðnaðarvörum, en hefði verið treg til að nota þá heimild. Hv. þm. ætti því að vera kært, að n. gerði athugun um þetta og gerði svo till. um að losa iðnaðinn við tolla á þeim efnivörum til iðnaðar, sem eru honum skaðlegir. Ég legg því eindregið til, að till. verði samþ.

Þá töldu sömu hv. þm., er mæltu á móti till., það gagnslaust að skipa slíka n., þar sem hún ætti að vera ólaunuð og mundi því litlu koma í verk. Ég fyrir mitt leyti vil gjarnan vinna það til, að n. verði launuð sanngjarnlega, ef till. verður þá frekar samþ. Ég álit þetta svo stórt mál og geri mér það miklar vonir um árangur af starfi slíkrar n., að það væri að spara eyrinn en fleygja krónunni að láta samþykkt og gagnsemi n. stranda á lítillfjörlegri launagreiðslu.

Ég held, að ekki getið verið um mál að ræða nú, sem hafi meiri þjóðarhagslega þýðingu. Og greinilegast kemur það í ljós, þegar um er að ræða útflutning á verðlausri hrávöru út úr landinu, svo sem er með skinnin o. fl., en innflutning á samskonar vöru unninni og rándýrri. Ég hefði borið fram till. um að taka iðnað á skinnavöru til sérstakrar athugunar, ef þessi till. hefði ekki komið fram. En þar sem ég vona, að hún verði samþ., þá tel ég bezt, að athugun á því sérstaka atriði verði sameinuð því öðru, sem taka þarf til athugunar.

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

Hv. þm. Vestm. sagði, að stj. gæti allt að einu skipað þessa n. eftir þeim till. er hér væru lagðar til grundvallar, enda þótt þá till. þessi yrði ekki samþ. Ég þakka hv. þm. traust hans á stj. og get sagt honum það fyrir mitt leyti, að ég vantreysti stj. ekki að skipa nefnd þessa, en ég hafði ekki vænt þess af stjórnarandstaðingi, að hann bæri svo óskorað traust til stj., að vilja leggja þetta eingöngu á hennar herðar. Mér virðist fullkomlega eðlilegt, að höfuðatvinnuvegirnir eigi hvor sinn fulltrúa í n. þessari og fyrir því fylgi ég till. eins og hún er á þskj. 428.

Jónas Þorbergsson: Ég vil leyfa mér með fáum orðum að gera grein fyrir viðhorfi mínu til þessarar till. Mér þykir hún hafa tekið miklum stakkaskiptum í Ed., og þeim ekki til bóta. Mun ég því ekki geta fylgt henni óbreyttri út úr deildinni. Ég lít svo á, að í raun og veru sé ekkert hættulegt fyrir málið, þó að till. sé vísað til stj. Eins og kunnugt er, hefir stj. borið þessa till. fram eftir áskorun iðnaðarmannafélagsins. Með því að vísa till. til stj. væri henni falið að ráða fram úr málinu. Teldi ég það viðunanlega afgreiðslu, þar sem þetta er áhugamál stj. sjálfrar, enda þótt hitt sé rétt, að skýr fyrirmæli þingsins myndu veita stj. sterkari aðstöðu til framkvæmda.

Ég tel það sérstaklega athugasvert við till. eins og hún liggur fyrir, að hún mæli svo fyrir, að n. skuli starfa kauplaust. Ég hygg, að Alþingi bresti heimild til þess að skipa svo fyrir. Og gæfi það slík fyrirmæli, myndi það einungis binda hendur stj. í málinu og verða til hindrunar því, að verkið yrði vel af hendi leyst.

Ég mun nú þrátt fyrir þetta greiða atkv. með till. til síðari umr., í trausti þess, að þá komi fram brtt., sem ég teldi viðunanlegar.

Frsm. (Bergur Jónsson): Hv. þm. Vestm. beindi þeirri fyrirspurn til allshn., hvort hún hefði kynnt sér hug iðnaðarmanna til þessa máls. Ég skal játa, að n. hefir ekki gert þetta, en það er sakir þess, að hún fann ekkert tilefni til þess, þar sem till. er búin að liggja fyrir þinginu frá byrjun þess, og hefir iðnaðar-

mönnum því gefið nægilegt tilefni til aths., ef þeir hefðu talið þeirra þörf. Að því er snertir þau ummæli hv. þm. Vestm. og hv. 2. þm. Skagf., að iðnaðarmenn muni vera mótfallnir þessari till., þá finnst mér skjóta heldur skökku við, a. m. k. við bréf stjórnar Iðnaðarmannafél. Reykjavíkur, sem prentað er með till. eins og hún var lögð fyrir þingið. Þar er þess m. a. krafist, að tekið verði til rækilegrar athugunar:

- a) Endurbætur á iðnaðarlöggjöfinni frá 1926.
- b) Endurbætur á tollalöggjöfinni að því er iðnaðinn snertir.
- c) Möguleikar á að auka innlendan iðnað, einkum með því að vinna úr innlendum hráefnum.

Svo segir stj. Iðnaðarmannafélagsins ennfremur:

„Eins og Alþingi er nú skipað, teljum vér enga von til, að nefnd þingmanna geti rannsakað eða gert tillögur um þessu mál. Teljum vér því nauðsynlegt, að skipuð sé nefnd úr hópi þeirra manna, er mál þessi koma sérstaklega við, til þess að rannsaka og gera till. um þau“.

Nefndarskipun sú, sem hér er um að ræða, er því beinlínis eftir till. stjórnar Iðnaðarmannafélagsins, og hún er umboðsmaður þess aðilans, sem mál þetta varðar mestu. Ég fæ því ekki séð, að nein ástæða sé til þess að efast um, að till. þessari verði vel tekið meðal iðnaðarmanna.

Aths. þessara hv. þm. um það, hvernig skipa eigi í nefndina, hefir hv. 1. þm. Rang. þegar svarað að mestu, og þarf ég því litlu þar við að bæta. Mér virðist enginn vafi á því, að Samband ísl. samvinnufélaga og Félag ísl. botnvörpuskipaeigenda hafi svo mikilla hagsmuna að gæta í sambandi við þetta mál, að full ástæða sé til, að þeir leggi til fulltrúa í n., Sambandið vegna ullaðarinnar og gæranna, en botnvörpuskipaeigendafélagið vegna veiðarfæraíðnaðarins o. fl. Þá fæ ég ekki séð, að þess sé þörf, að n. skipi eintómir iðnaðarmenn, því að hér er ekki eingöngu um að ræða sérstakt hagsmunamál fyrir iðnaðarmannastéttina, heldur er og um að ræða stórfellt hagsmunamál fyrir alla þjóðina í heild sinni, og með það fyrir augum á að skipa í n.

Hv. þm. Vestm. vildi halda því fram, að verið væri að skjóta á frest málum iðnaðarins og nefndi þar til, að tollaívilnanir gagnvart iðnaðinum hefðu ekki náð fram að ganga. Þessu er því að svara, að einmitt í till. er lagt til, að gerð verði gagngerð athugun á tollalöggjöfinni að því er iðnaðinn snertir. Annars er öllum þm. að sjálfsögðu frjálst að bera fram till. til þingsins um breyt. á þeirri löggjöf eins og annari, og ég sé enga ástæðu til að ganga á móti þeim, ef þær eru á réttum grundvelli byggðar.

Eins og tekið hefir verið fram, er hún sízt til bóta breytingin, sem Ed. gerði á till., að fella niður greiðslu til nm. Það má nefnir. búast við, að starf n. verði ekki eins vel af hendi leyst, ef nm. eiga að vinna kauplaust, eins og ef þeir fengju störf sín greidd eins og venja er til. Auk þess er ég í vafa um, að hægt sé að skylda menn til þess að taka sæti í n. og vinna kauplaust. Ég myndi því verða meðmæltur brtt., sem færi í þá átt að laga þetta.

Einar Arnórsson: Ég skal fyrst snúa mér að till. um að vísa máli þessu til stj. Ég fæ alls ekki séð, hvað unnið er með þeirri till. Mér sýnist, að afleiðingin af samþykkt hennar gæti ekki orðið önnur en sú, að stj. gerði annaðhvort ekki neitt eða eitthvað í málinu. Að vísa því til stj. getur því þýtt kistulagning málsins, en það vil ég ekki eiga á hættu. En ef stj. tekur málið til meðferðar og gerir einhvern undirbúning á því fyrir næsta þing, eru þá líkur fyrir því, að sá undirbúningur yrði betri eða ódýrari en ef nefnd undirbyggi málið, sem skipuð væri samkv. till. þessari? Ég segi nei. Ég hefi enga tryggingu fyrir því, að svo yrði. Hvernig sem á málið er litið, getur því ekki talizt rétt að vísa því til stj. Það er t. d. vitanlegt, að ef stj. hæfist handa með undirbúning í því, þá geta hvorki ráðherrarnir sjálfir né starfsmenn þeir, sem í stjórnarráðinu vinna, gert þann undirbúning sökum vöntunar á sérþekkingu á þessum sviðum.

Að vísa málinu til stj. þýddi því ekkert annað en að stj. yrði að kaupa menn til þess að vinna verkið, ef hún ætlaði eitthvað að láta gera í því, sem að haldi

Milliþinganefnd um iðjumál og iðnaðar.

mætti koma. Gæti því farið svo, að sá kostnaður yrði sít minni en þó að nefnd í málinu yrði greitt kaup. Frá sjónarmiði þeirra, sem hræddir eru við eyðsluna vegna þessarar nefndarskipunar, getur sparnaður ekki verið ástæða til að vísa málinu til stj.

Þá er það atriðið, sem ýmsir hv. þm. hafa vikið að, og ekki er sæmilegt að setja í till., að ætla nm. að vinna kauplaust. Hvaðan kemur Alþingi heimild til þess að skipa mönnum að vinna kauplaust? Ég þekki þá heimild ekki. Og hvaða trygging er fyrir því, að hæfir menn fáist til að taka sæti í n., ef þeir fá enga þóknun fyrir vinnu sína? Það má vel vera, að einhverjir fáist til þess að taka sæti í n., menn, sem hafa t. d. gaman að því að sjá nafn sitt á prenti, en vitanlega myndi ekkert unnið, nema af mönnum, sem þeir fengju til þess að vinna verkið fyrir sig. Afleiðingin yrði því sú, að nm. sjálfir yrðu óþarfa milliliður, en kaup þyrfti að greiða þeim, sem nefndarmennirnir fengju til að vinna verkið. Það væri því allt og sumt, sem hefðist upp úr þessari hræðslu við að hafa ákvæði um greiðslu til nm., að kaupa yrði aðra til þess að vinna verkið, fyrir jafnvel meira verð en sæmileg þóknun hefði verið til nm.

Hitt er annað mál og ekki nema eðlilegt, að ýmsir séu hræddir við mikinn kostnað af nefndarskipuninni. En hér sannast hið fornkveðna, að skammt er öfganna á milli. Það er allt annað að borga mjög mikið, t. d. í þessu tilfelli fleiri þúsundir, eða hreint ekki neitt.

Hvað snertir skipun manna í n., þá finnst mér tilhögun sú, sem stungið er upp á í till., ekki óskynsamleg. Mér virðist t. d. alveg sjálfsagt, að Iðnaðarmannafélagið bendi á mann í n. Það hefir, eins og kunnugt er, mest borið mál iðnaðarins fyrir brjósti, m. a. byggt skólahús og starfrækt iðnskóla undanfarin ár.

Svipað er að segja um Samband isl. samvinnufélaga. Það má gera ráð fyrir, að það hafi hagsmuna að gæta fyrir landbúnaðinn, og má því ætla, að það bendi á mann, er áhuga og þekkingu hefir á þeim greinum, er hann snerta. Líku gegnir og um Félag isl. botnvörpuskipaeigenda. Það hefir sérþekkingu á ýmsum

hagsmunamálum, er snerta framleiðslu sjávarafurða. Þá má segja, að Alþýðusamband Íslands sé ekki óviðkomandi aðili í þessu máli, því að hér er jafnframt um atvinnumál að tefla, er mjög má varða hinn vinnandi lýð í landinu. Sambandið og Félag isl. botnvörpuskipaeigenda geta hér talizt sem fyrirsvarsmenn framleiðendanna, en hinir aðilarnir fyrirsvarsmenn fólksins, er atvinnuhagsmunu hefir hér að gæta.

Ég mun nú greiða atkv. með till. þessari til síðari umr., en áskil mér rétt til þess að koma fram með brtt., sem ég tel heppilegar.

**Haraldur Guðmundsson:** Ég er samþykkur till. þessari í öllum aðalatriðum. Tel verkefni það, sem hér er um að ræða, eiga svo mikinn rétt á sér, að full ástæða sé til þess, að því sé þegar sinnt. Sömu leiðis er ég sammála um það í öllum aðalatriðum, hvernig skipa á í n. Að því er snertir Alþýðusambandið vil ég til viðbótar því, sem hv. 2. þm. Reykv. tók fram, benda á, að í Alþýðusambandinu eru ýms iðnfélög, og því fullkomlega réttmætt, að það bendi á einn mann í n. þessa. Ég býst nú við, að allir séu á einu máli um það, að n. eigi eitthvað að vinna, en þá tel ég með öllu ógerlegt að samþ. síðustu málsgr. till., þar sem svo er ákveðið, að nm. vinni kauplaust. Með því að samþ. þessa málsgr. eins og hún er nú er öllum bægt frá að vinna í n., sem ekki hafa það góðar ástæður, að þeir geti starfað kauplaust um lengri eða skemmri tíma, en það tel ég mjög varhugavert, því að búast mætti við, að afleiðingin af því yrði sú, sem hv. 2. þm. Reykv. benti á, að nm. ynnu ekki neitt. Til þess að ráða bót á þessum ágalla í till. vil ég leyfa mér að bera fram skrifl. brtt. um, að 1. málsl. síðustu málsgr. till., er hljóðar svo: „Nefndarm. starfa kauplaust“, falli burt.

**ATKVGR.**

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður þskj. 620) leyfð og samþ. með 17 shlj. atkv.

**Magnús Jónsson** [óyfirl.]: Það er með öllu afsakanlegt, þó að dálitill misskilningur verði um afstöðu mína til þessa máls, því að hún er í sannleika sagt tölu-

vert grugguð. Ég er bæði með málinu og á móti því. Ég er t. d. með því, að málið sé rannsakað, en ég veit, að það verður ekki gert nema með ærnum kostnaði, því að það hlýtur að verða mjög umsvifamikilið verk. Ég er því með till. hv. þm. Vestm. um að eyða málinu á þessu þingi, sökum þess, að eins og nú standa sakir um fjárhag ríkissjóðs, er ekki forsvaranlegt að leggja út í þann mikla kostnað, sem það myndi hafa í för með sér. Að visa málinu til stj. nú þýðir ekkert annað en að skjóta því á frest.

Mér hefir alltaf fundizt kenna talsverðs ruglings í skilgreiningunni á milli iðnaðar og iðju. Ruglingur þessi stafar af því, að orð þessi eru ranglega þýdd úr erlendu máli. Það er ruglað saman iðnaðarþjóðum og iðjuþjóðum. Iðnaður er t. d. úrsmíði, skósmíði, steinsmíði og rafslagningar. Aftur er það iðja, þar sem t. d. er brætt lýsi í verksmiðjum o. þ. h.

Annars get ég viðurkennt, að það getur oft verið erfitt að greina takmörkin milli iðju og iðnaðar. Þessu tvennu er með öllu ruglað saman í till. eins og hún kom frá stj., en hv. Ed. gerði þá skilgreiningu á þessu, sem nú er í till.

Eins og ég gat um í fyrri ræðu minni, þá er ég sammála um skipun n. og finnst ekkert óeðlilegt við það. Hv. 2. þm. Reykv. hefir líka sýnt fram á, að það er eðlilegt, að n. sé skipuð á þennan hátt, þegar um athugun iðju er að ræða og talað er um að athuga vinnslu úr hráefnum þeim, sem framleidd eru hér á landi. Er þá eðlilegt, að þeir atvinnuvegir eigi fulltrúa í n. Iðnaðarmenn eiga og að hafa þar fulltrúa, einkum vegna þeirrar verklegu kunnáttu, sem þeir eiga yfir að ráða og geta lagt n. til. Og um Alþýðusambandið er það að segja, að þessum málum og athugun þeirra fylgir margt, sem slík sambönd láta til sín taka. Einkum er svo um allt, er að verksmiðjurekstri lýtur. Verður því skipun n. að teljast eðlileg. Ég skal þó ekki þvertaka fyrir, að þessu mætti breyta á betri veg, en mér finnst þessi skipun n. samt alveg eðlileg.

Hv. 1. þm. Skagf., sem ég get verið að mestu sammála, talaði um að búa að sínu og sagði, að við ættum að gera það. Þetta er alveg rétt hugtak um þetta efni, þótt það sé stundum alveg skakkt þýtt.

Að finna hinar beztu leiðir til að nota sér sem mest sína eigin framleiðslu og koma henni í það horf, að það sé hægt, það er að búa að sínu, t. d. að gera úr skinnavörðunni skó og hanzka. Ég þar nú einmitt nýlega fram till. um að styrkja íslenzka hanzkagerð, en sú till. fann ekki náð í augum hv. þdm. Við flytjum nú inn hanzka fyrir um 50 þús. kr. Það sýnist því vera vel tilvinnandi að verja 2000 kr. til þess að gera tilraun, hvort ekki er hægt að framleiða þessa vöru með íslenzkum höndum og úr íslenzkum skinnnum. Það eru einmitt þau mál, sem eru þessa eðlis, sem einkum þarf að rannsaka. Og slík rannsókn þarf að vera vel unnin af vel færum mönnum, ef hún á að gera gagn. Allt kák í þessu efni er aðeins til ills. Það er því skaðlegt að setja slíka n. á stofn á þeim tíma, sem er svo erfiður, að ekkert er hægt að leggja af mörkum til þess að starf n. geti komið að fullu gagni. Þá er betra að biða með það þangað til tímarnir batna, því ef gagn á að verða að þessu starfi, þá verður áreiðanlega að leggja í það tugi þúsunda. Ég vil ekki hrapa svo að máli þessu, að úr því verði kák eitt. Er því rétt, að það njóti betri undirbúnings hjá stjórninni til næsta þings.

Hv. 2. þm. Reykv. sagði um það, að ef till. væri visað til stj., þá gerði hún annaðhvort eitthvað í málinu eða þá að hún gerði ekki neitt. Hv. þm. orðaði þetta nú svona varlega. En eins og hv. þm. túlkadi þetta, þá vil ég eftir þeirri skilgreiningu, að stj. geri ekki neitt. Hann sagði, að stj. sjálf ætti að rannsaka málið, eða þá að hún rannsakaði það ekki neitt. En ég er mótfallinn hvorutveggja. Ég álit, að stj. geti undirbúið málið með því að safna umsögnum þeirra manna, er bezt þekkja til þessara mála, og lagt svo fram rökstuddar till., byggðar á því efni, er hún fær, fyrir næsta þing. Ég mun því greiða atkv. með því að visa máli þessu til stj. En þau ummæli læt ég fylgja frá mér, að hún á ekki að gera neitt í þessu máli, að mínum vilja, annað en það að safna umsögnum og skýrslum, er að þessu líta. En verði sú till. felld, þá er ég því samþykkur, að n. verði greitt kaup, því ella yrði það kák eitt, sem n. gerði, eða þá að hún yrði að kaupa þeim

mun meiri vinnu af öðrum, en það álit ég óheppilegri leið.

Hv. 1. þm. Skagf. sagði, að dráttur á skipun slíkrar n. um 1 ár væri að spara eyrinn, en flegja krónunni. En það er nú svo oft, þegar fátækt og erfiðleikar eru, að það verður að draga ýmsar þær framkvæmdir, sem í sjálfu sér eru æskilegar og jafnvel líklegar til að skila góðum arði einhverntíma í framtíðinni. Við verðum nú um stund að þola hlutskipti hins fátæka manns, sem verður að neita sér um ýmislegt og fara á mis við ýms gæði, sem ekki er hægt að leggja fé út fyrir. Ég fyrir mitt leyti get ekki húizt við skjótum árangri af þessu hvort sem er. Þessi mál verður að rannsaka gaumgæfilega, og það tekur langan tíma. Og enn lengri tíma tekur það svo að koma því í framkvæmd, sem upp af starfi n. sprettur. En eitt hið mesta verkefni, er betur árar, verður það að koma þessum málum í æskilegt horf.

Jón Auðunn Jónsson: Ég get ekki fallizt á það, að þessi n. verði rétt skipuð samkv. till., þar sem S. Í. S. og Fél. ísl. botnvörpuskipaeigenda er ætlað að nefna menn í hana. Ég held, að heppilegra væri, að þeir fulltrúar, sem eiga að vera fyrir landbúnað og sjávarútveg, væru skipaðir af Búnaðarfélagi Íslands og Fiskifélaginu. Að því er sjávarútveginn snertir, þá hefir Fél. ísl. botnvörpuskipaeigenda sérstöðu, þar sem það er aðeins fyrir eina tilgreinda veiðiaðferð. En Fiskifélagið er fulltrúi allra veiðiaðferða og hefir því aðstöðu til að líta meir á hag alls almennings, er fiskveiði stundar, hvort heldur sem er á stærri eða minni skipum eða bátum. Svipað er því varið með S. Í. S. og Búnaðarfélagi Íslands. Ég held því, að heppilegra væri að breyta þessu og færa það í það horf, sem ég nú hefi lýst. Eins hygð ég, að það væri heppilegt, að Heimilisíðnaðarfélagi Íslands ætti fulltrúa í n. Það hefir auk margs annars látið skinnaverkun nokkuð til sín taka.

Hér er um mörg verkefni að ræða. Þarf því að athuga vel, hvernig bezt yrði varið því fé, sem hægt væri að leggja af mörkum í þessu skyni, þegar til framkvæmda kemur. Það dugir heldur ekki

að koma fram með till., er kostar milljónir að framkvæma, heldur verðum við að fikra okkur fram smátt og smátt. Undirstaðan þarf að vera sú, að allt strandi ekki á féleysi. — Ég mun koma með brtt. viðvíkjandi skipun n. til síðari umr.

Jóhann Jósefsson: Þegar maður hlustar á jafnalvörubrunnar ræður og þær, sem hér hafa heyrzt, bæði til hv. 1. þm. Rang. og til hv. 1. þm. Skagf., þar sem þeir hafa lýst því, hversu mikil verkefni á þessu sviði séu óunnin, þá er það broslagt að sjá, að að þessum framkvæmdum eiga að starfa nokkrir menn milli þinga, er vinni kauplaust. Hinsvegar vil ég bæta því við, svo ekki verði missskilin aðstaða okkar, sem ekki getum fallizt á þessa till., að það, sem við meinum með andstöðu okkar, er það, að við teljum, að með þessari till. sé verið að bægja frá þeim sérstöku óskum, er frá iðnaðarmönnum hafa komið og hér liggja fyrir, um ófyrirsjáanlegan tíma. Hv. 4. þm. Reykv. tók þetta líka fram og á þetta hafa fleiri hv. þm. fallizt. Hv. 1. þm. Rang. sagði, að við værum að tefja fyrir málinu með þessu. En ég vil spyrja hv. þm., fyrir hverju verið sé að tefja. Ekki er það fyrir iðnaðinum, hvorki til sjávar eða sveita. Hið eina, sem við kunnum að tefja fyrir, er yfirborðsafgreiðsla á mikilsverðum málum. Ég hefi átt tal við iðnaðarmenn um þessa till. Þeir líta svo á, að í henni felist þetta svar Alþ. við mála-leitunum þeirra: „Farið þið burt að sinni“. — Af hverju er nú þessi till. fram komin? Hún er fram komin eftir óskum iðnaðarmanna. Þeir senda stj. óskir sínar bréflega. Stj. leggur svo þessa till. fyrir og í öðru formi en hún hefir nú, þar sem henni var breytt í Ed. Upphaflega var verkefni það, sem n. var ætlað að vinna, í 4 liðum. 1. að endurbæta iðnaðarlöggjöfina frá 1926; 2. að endurskoða tollalöggjöf iðnaðarins; 3. að athuga möguleika um aukinn iðnað, einkum úr íslenskum efnivörum; 4. að athuga um skipun menntamála iðnaðarins.

Af þessu er það ljóst, að ríkisstj. hefir takmarkað sig í till. við þau mál, er snerta iðnað. En í meðferð Ed. breyttist þetta svo, að iðjan var tekin með. Nú er

það, að því er virðist, ekki ljóst í hugum manna, hvernig skilgreina skuli þessi tvö hugtök, iðju og iðnað. En iðja er vinnsla hráefna í nokkuð stórum stíl, eða þá að bæta þær vörur. Iðnaðurinn er annað. Til hans teljast félög þau, er iðnaðarmenn þessa lands hafa stofnað, og það var að undirlagi þeirra, að þetta mál var tekið upp. Þó nú að við þetta væri bætt einhverju fleira, sem t. d. snerti sjávarútveginn, svo sem hreinsun meðalalýsis o. fl., þá þarf enga mþn. til að vinna að þessu. Aðeins þarf að fá till. frá eða kveðja til aðstoðar þá menn, sem bezt þekkja til þessara mála, hver á sínu sviði. En hitt er óþrjótandi verkefni, ef athuga skal á öllum sviðum þau verkefni, er fyrir geta legið um vinnslu úr framleiðslu landsmanna. En ef það virkilega væri á færi mþn. að vinna að því máli svo verulegt gagn væri að, þá mundi ég ekki telja eftir, þó skipuð væri slík n., og jafnvel þótt eitthvað þyrfti að borga henni. En ég er afskaplega vantrúaður á, að starf slíkrar mþn. beri raunhæfan og verulegan árangur í þeim efnum, sem hér um ræðir. Eins og tveir hv. þm. hafa drepíð á, þá er ég hræddur um, að slík n. myndi kosta stórfé. Er það og venjulegt, þegar um störf slíkra n. er að ræða. Hitt er öllu eðlilegri gangur um þessi mál, að einstaklingar eða félög, sem hagsmuna eiga að gæta um þessar vörur, ryðji brautina. Og þegar um vinnslu útgengilegra vara hjá efnilegum mönnum er að ræða, þá er rétt, að hið opinbera styðji menn yfir byrjunarerfiðleikana, þegar séð er, að þeir eru á réttri braut. En því er ekki að neita, að hv. Alþ. hefir oft fatazt í því að gefa tilraunum manna viðeigandi gaum.

Hér er eiginlega blandað saman tveimur óskyldum atriðum. Það, sem stj. lagði fyrst til, hefir hún vel á sínu valdi að gera án þess að hafa n. sér til aðstoðar. Einhver stjórnarsinni var að tala um það, að með því að vísa þessari till. til stj. væri henni sýnt mikið traust. En hér er hvorki um traust né vantraust að ræða. Hver stj. sem er á að geta annað eins og þetta milli þinga.

Hv. 1. þm. Skagf. talaði um það, hversu skinninn væru í lágu verði, og leit á það sem hjargræði til þess að fá verð fyrir

skinninn, að skipuð yrði mþn., er settist á rökstóla. En ég vil benda hv. þm. á það, að til eru nú þegar sútunarverksmiðjur hér. Og þeir menn, sem eru riðnir við S. í. S. og líklegir væru til að verða skipaðir í mþn., sitja tæplega inni með neina þá þekkingu, er þeir væru líklegir til að koma fram með frekar í mþn. en þótt hún væri ekki skipuð. Ég tel það víst, að S. í. S. hafi athugað, hvað hægt væri að gera í þessu efni, en geymi það ekki mþn. að gera þá athugun. Að því er snertir meðferð og sölu hráefna þeirra, sem framleidd eru, þá er þar um verk að ræða, sem ekki er hægt að gera í flýti. Og með því að taka það með, þá er gengið inn á aðra braut en þá, sem iðnaðarmennirnir höfðu hugsað sér að fara, — braut, sem ég að visu ekki lasta, að farin verði, en frá því þarf þá líka svo að ganga, að von sé um árangur, en hans er varla að vænta af slíkri n. sem hér um ræðir. Og það eitt er víst, að iðnaðarmenn munu engar bráðar bætur sjá á sínum atvinnurekstri, þó þessi leið verði farin.

Það, sem þeir fara fram á, sem ekki vilja vísa þessu máli til stj., og það, sem stj. hafði ætlað til með upprunalegu till., var alls ekki meira verkefni en þinginu er fært að inna af hendi. Hinn upphaflegi tilgangur iðnaðarmanna var sá, að unnið væri að því að gera tollalöggjöfina að því er iðnaðinn snertir betur úr garði, svo að þeir ættu betri aðstöðu í lífsbættunni gegn erlendum iðnaðarvörum. Þessa væntu iðnaðarmenn sér í upphafi, en þegar þessu svo var snúið upp í það að samþ. þessa þáttill. eins og hún nú er útbúin, þá er eðlilegt, að þeir séu ekki ánægðir. Mín andmæli eru byggð á því, að þetta verði ekki til að greiða fyrir mál-efnum iðnaðarmanna, en á hinn bóginn verði það til að svæfa þær litlu umbætur, sem ýmsir þm. hafa hugsað sér að gera, jafnvel á þessu þingi, á málum iðnaðarins. Því það hefir jafnan verið svo, að þegar búíð er að setja n. í eitthvert mál, þá er vísað til hennar, ef farið er fram á einhverjar umbætur, er snerta það mál, og sagt, að það verði að bíða þangað til viðkomandi n. sé búin að ljúka störfum. Ég vil benda á eitt dæmi þessu til sönnunar. Það var sett mþn. til að athuga tryggingarlöggjöfina, en ég veit ekki til, að það sé

farinn að koma fram neinn árangur af þeim undirbúningi undir að setja nýja tryggingarlöggjöf. Og það þýðir ekki að hreyfa neinum breytingum t. d. á sjúkra-  
eða ellitryggingarlögunum, þó þess sé hin mesta þörf, því það er alltaf sagt, að þetta verði að gera í einu lagi. Og svona mundi þetta fara hér, ef farið væri inn á þá braut, sem till. gerir ráð fyrir.

Tilgangurinn er þessi hjá okkur, sem viljum vísa þessu máli til stj., að það komi þaðan betur undirbúið og að við því verði snúizt af meiri alvöru en að vera að kasta upp um það þáttill. og segja svo, að það verði afgr. af mþn., og þar á ofan að láta hana vinna kauplaust. Þá sjá allir, hvers árangurs er að vænta af starfi n. fyrir iðnaðarmenn, þegar hún á að vinna kauplaust að meðferð slíkra mála.

**Magnús Guðmundsson:** Ég er mjög samdóma hv. þm. Vestm. í þessu máli og get því látið mér nægja örfá orð.

Ég held, að það sé mikið til í því, að bezta ráðið til að draga mál á langinn sé að skipa í það nefnd. Það hefir verið reynslan undanfarið, að slíkar nefndir bera ekki mikinn árangur. Síðustu 4 ár-  
in hafa verið notaðar um hálft annað hundrað þús. krónur til nefndarstarfa, og ég held, að störf þeirra borgi illa þann kostnað. Ég er því ekki trúður á þessar nefndir yfirleitt. Ég held, að það hefði verið betra að verja þessu fé t. d. í sítun-  
arverksmiðju, því ég býst við, að það hefði nægt til að koma upp einni slíkri myndarlegri og allfullkominni verk-  
smiðju.

Ég þykist nú sjá það í hendi mér, að ef þessi n. á að vinna kauplaust, þá muni hún ekki leggja í starfið gífurlega mikla vinnu; hún mun þá kaupa út þá vinnu við þetta; sem hægt er, því flestir hafa nóg við tímann að gera til að vinna fyrir sjálfa sig.

Að því er snertir samsetning n. vil ég segja það, að þó það komi í hana maður frá S. Í. S. og maður frá Félagi isl. botn-  
vörpuskipaeigenda, þá hefi ég enga trú á, að þeir muni finna upp, hvað við eigum að gera til að vinna iðnaðarvörur úr skinnnum og fiski, og allra sízt, að þeir finni upp neitt í því efni, sem þeir gætu ekki fundið upp hvor í sínu lagi. Ég lít

svo á, að S. Í. S. beri skylda til að gera sitt til að gera landbúnaðarafurðirnar svo verðmætar sem unnt er, og að F. Í. B. beri á sama hátt skylda til að gera sitt til að gera sjávarafurðirnar svo verðmætar sem unnt er. En hvers vegna ættu svo þessar skyldur að margfaldast, þó menn frá þessum aðilum kæmu á fund til að tala saman? Ég hefi enga trú á, að þær geri það. Hér þarf að gera mikið, en ekki að tala mikið. Það nær ekki tilganginum, það sem þessi nefnd mundi gera, að tala mikið, skrifa mikið, láta prenta mikið og búa til einhver frv. Ekkert af þessu þarf að gera. heldur eitthvað í verklega átt. Ég er ekki í vafa um það, að S. Í. S. mundi útvega upplýsingar um, hvað það kostar að setja á stofn sítunarverksmiðju, alveg án allrar nefndarskipunar. Og á-  
stæðan til þess, að S. Í. S. hefir ekki þegar sett á stofn slíka verksmiðju, er engin önnur en sú, að það vantar fé til þess, og við bætum ekki nokkurn skapaðan hlut úr því með nefndarskipun.

Út af því, sem hv. frsm. n., þm. Barð., sagði, að stjórn Iðnaðarmannafélagsins hafi fallizt á þessa till., þá andmæli ég því ekki, en ég hefi heyrt það á iðnráð-  
inu, að það sé á móti henni. Og það er vitanlega ekki sama, stjórn Iðnaðar-  
mannafélagsins og iðnráðið, því iðnráðið er saman sett af fulltrúum allra félaga iðnaðarmanna hér í bæ.

**Jón Ólafsson [óyfirl.]:** Mér er alveg óskiljanleg andstaða ýmsra hv. þdm. móti þessari till. Ég ímynda mér, að þeir, sem upphaflega hafa borið þetta mál fyrir brjósti, undrist, hvað mótmælendur till. hafa þyrlað upp miklu ryki út af henni. Það hefir beinlínis verið farið fram á það af iðnaðarmönnum sjálfum, að það yrði skipuð n. til að íhuga, að hve miklu leyti við gætum unnið meira úr okkar eigin efnum en hingað til hefir verið. Þeir hafa ákveðið farið fram á þetta, og þó ekki væri neitt annað, þá væri sjálfsagt að sinna þeirri málaleitun. Ég er að vísu ekki viss um, að þetta sé alveg það sama, sem þeir ætluðust til, á þann hátt sem till. nú er orðuð, en ég er hræddur um, að breyting á henni mundi verða til þess, að hún kynni að daga uppi. Og ég vil, að það, sem við höfum talað við þessa menn,

stöndum við við; því við höfum lofað ýmsu í þessum efnum — það þýðir ekki að neita því — og hv. 4. þm. Reykv. ekki hvað minnstu; og ég fyrir mitt leyti treysti mér ekki til að standa á móti fyrsta sporinu.

Aðalmótmælin gegn till. hafa verið þau, að n. eigi að vinna kauplaust. En þetta er herfilegur misskilningur. Það, sem hér er um að ræða, er vitanlega hitt, að hér er verið að kasta félögum þeim, sem þátt taka í nefndarskipuninni, á herðar kostnaðinum af nefndarskipuninni að því er greiðslu til nm. snertir. Og ég segi fyrir mitt leyti að því er mitt félag snertir, þá sæi ég ekkert eftir þessu, þegar það opinbera greiðir allan annan kostnað við nefndarstörf, og þar sem um mikilsvert mál er að ræða, eins og t. d. endurskoðun tollalöggjafarinnar, sem ein út af fyrir sig gæti meira en endurborgað hlutaðeigendum kostnað þeirra af þessu. (Forsrh.: Það er ekki hægt að skylda félögin til að greiða mönnum kaup). Nei, það er ekki hægt að skylda þau til þess, en það er sjálfsgagt, að þegar þau hafa beðið einhvern mann um að taka sæti í n., þá segir sá maður: Ég geri það ekki kauplaust. Og þá verður félagið að greiða þetta. Þetta er aðferð hjá Alp. til að losna við kostnaðinn að þessu leyti og slengja honum yfir á félögin, og ég tel, að það megi gjarnan vera svo, því ef þau vilja ekki kosta til þessa nokkrum krónum, þá er nú ekki áhuginn fyrir þessu máli mikill. En það er alveg misskilningur, að nm. vinni starf sitt kauplaust; þeim verður borgað það frá félögum.

Mér þótti hv. 4. þm. Reykv. tala um till. á nokkuð breiðum grundvelli, þegar hann var að skilja á milli iðnaðar og iðju, en þau mál eru náskyld, og það er alveg óþarft að vera að skýra þau orð visindalega eða að vera að gera visindalega skilgreiningu á þessu tvennu í þessu sambandi. Enda fór það nú svo hjá honum, að þegar hann kom að því að fara að útskýra þetta, þá sagði hann, að það, sem unnið væri í smáum stíl, væri iðnaður, t. d. heimilisiðnaður, en hitt iðja, sem unnið væri í stærri stíl, en þetta kom náttúrlega ekkert hinu við, hvort n. ætti ekkert að greiða fyrir starf sitt, enda þessu máli alveg óviðkomandi, hvað

menn kalla iðnað og hvað iðju, og skiptir engu máli að greina það í sundur á þessu stigi.

Rökin, sem færð hafa verið fyrir því að vísa þessu máli til stj., eru þau, að hún eigi að safna um það gögnum hjá þeim aðiljum, sem nefndir eru í till., og leggja þau svo fyrir næsta þing, en í öðru orðinu hefir það þó komið fram hjá andstæðingum till., að það gerði ekkert til, þó þetta drægist 1 ár enn. (MJ: Aðallega til þess að fresta því). Já, það væri nú bezt að láta þann vísdom koma undir dóm iðnaðarmanna og vita, hversu gott ráð það þætti. Ég held, að það verði ekki gripið til meiri örþrifaraka en þetta, enda er það sýnilegt, að það er bara til að tefja málið. Máltækið segir: „Hálfnæð er verk, þá hafið er“, og ég tel, að verði sé að byrja á málinu með þessari nefndarskipun og að þeir, sem tilnefndir eru í till., eigi fullan rétt á að taka þátt í því starfi, sem þar um ræðir.

Ég held, að hv. þm. ættu vel að geta unað við, að till. verði samþ. óbreytt, því ég hefi fært rök að því, að það muni aldrei standa á þessum félögum, sem nefnd eru í till., að skaffa menn í n., því þau munu sjálf borga þeim, þó ríkissjóður geri það ekki.

Hv. þm. N.-Ísf. var að vísa til Fiskifélagsins og Búnaðarfélagsins, að þau gætu unnið þetta starf. En ég held, að ekkert sé fjarskyldara þeirra störfum en það, að fara inn í það að athuga tollalöggjöfina og sjá, hvar hægt sé og hvar eigi að létta tollum af iðnaðinum í landinu, og álit ég, að það sé hin mesta fjarstæða að senda málið þangað. — Ég ált, að það sé meginfjarstæða.

Hv. þm. (MJ) var nokkuð kvikur fyrir því, að það væri verið að afflytja hann fyrir að vera á móti þessu máli. Nei, a. m. k. ætla ég ekki að gera það. En hann vill ekki vinda bráðan bug að þessu máli. Og ég held, að þeim mönnum, sem hlustað hafa á hann og hans loforð um mál iðnaðarins í landinu, hljóti að finnast lítið til um allt það tal, ef hann ætlar nú að bægja þeim frá að taka þátt í þessu máli, sem er nauðsynlegt til þess að komast að góðri niðurstöðu. Það er ekki hægt að mæla á móti því, sem hv. 2. þm. Skagf. sagði, þegar hann sagðist ekki vonast

Millipinganevnd um iðjumál og iðnaðar.

eftir neinu góðu af þessu nefndarstarfi. Það er alltaf hægt að segja fyrirfram. En hitt er líka hægt að segja, að þó þetta starf verði ekki fullkomið, þá kæmu þó ýms drög fram, sem væri ólíkt hægara fyrir þingið að vinna úr við samningu löggjafar um þetta efni en það er að ganga nú til þess verks að öllu óathugðu. Og þó menn vilji segja, að fulltrúar frá S. Í. S. og F. Í. B. eigi lítið erindi í n., þá veit ég þó ekki betur en að þau séu langstærstu aðilarnir eða framleiðendur í iðnaði og iðju hér á landi, ef menn vilja skilgreina eða sundurgreina það. Og það er því sjálfsgagt, ef menn á annað borð sjá út fyrir trésmiðaverkstæði eða eitthvað þess háttar í þessum málum, að taka menn frá þessum aðilum í n.

Hv. þm. Vestm. taldi rétt að vísa þessu máli burt frá þinginu til stj. Hann hefir nú ekki hingað til haft neina tröllatru á hæstv. ríkisstjórn, og ég vildi því mega biðja hann um skýringu á þessu fyrirbrigði og því, hvað hefir snúið honum svo, að hann er nú farinn að treysta henni svona vel. Ég þvert á móti treysti henni ekki til að gera neitt í þessu máli; ég trúir hefi ekki til að vinna að því að fá þær upplýsingar, sem hún gæti fengið um þessi mál, og vinna úr þeim. Ég hefi ekki trú á, að hún kæmi neinu lagi á það verk, svo að það væri fallið til þess að leggja það fyrir Alþ.

Hv. þm. Vestm. sagði, að það væri meira unnið við að tefja málið en samþ. það. En ég mun óhræddur leggja það undir dóm þeirra iðnaðarmanna, sem hlustuðu á hann á stórum fundi hér í Rvík, hvort sé betra að vísa þessu máli til stj., þar sem ekkert verður gert í því, eða að fá menn til að hrinda af stað málinu og vinna að því, sem tími er til kominn, því þingið hefir mjög vanrækt þessi mál. Hann þykist alltaf hafa borið þessa atvinnugrein fyrir brjósti. En þegar nú kemur fram hér á þinginu till. um að gera eitthvað fyrir hana, þá byrjar hann á að rísa öndverður gegn því, að byrjað verði á byrjunarstiginu. Þetta er sú meginfjarstæða, þó ýmsir kynnu að óska, að það væri eitthvað öðruvísi frá till. gengið.

Það er engin ástæða fyrir mig að fara út í skinnaverzlunina. Það er alveg óskýlt mál. Ég skal því ekki tefja þingið á Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

Því að fara minnstu ögn út í það. Það á ekki við á þessu stigi.

**Magnús Jónsson** [óyfirl.]: Mér tekst nú vist ekki að ganga svo frá hv. 1. þm. Rang., að hann geti fallið á skilgreiningu mína á iðnaði og iðju, þó það sé satt, að það sé tvennt ólíkt. Ég vil þó enn benda honum á eitt atriði, sem skilur þetta sundur. Iðnaður er vinna, sem faglærðir menn leysa af hendi, en við iðju, t. d. í verksmiðju, vinna ófaglærðir verkamenn, sem ekkert þurfa að kunna, nema þá að stjórna vélunum. Ég skal taka til dæmis 3. lið upphaflegu till., það er hreint iðjumál, sem kemur ekkert við iðnaði. Þó menn leiði gufu að pottum eða kyndi undir þeim og bræði í þeim lifur og vinni svo á einhvern hátt að hreinsun lýsisins, þá á það ekkert skylt við iðnað, fremur en það er iðnaður að slá og raka. Það er alveg jafnóskýlt iðnaði. Og það er mjög leiðinlegt, að þessi misskilningur skuli vera kominn fram, að blanda þessu tvennu saman.

Ég er alveg undrandi yfir því, að hv. 1. þm. Rang. skuli vera með þessari till. Ég er undrandi yfir því vegna þess, að hann er athafnamaður, og því hélt ég, að hann gæti skilið á milli þess, sem er humbug, sem er ekkert nema pappírsgagn, og þess, sem er raunverulegt. Ég álit, að það sé meira kaupsýsluvit, sem þarf á að halda í þessum málum, en að skrifa nál. Ég er ekki að ganga á móti kröfum iðnaðarins með því að vera á móti þessari till. En ég held, að þinginu væri nær að sinna kröfum iðnaðarins með því að afgr. það frv., sem ég hefi flutt á þessu þingi eftir til-mælum iðnráðsins, heldur en að leggjaast á það mál, en koma svo með þessa till., sem ekkert er gagn í og er alveg út í loftið. Ég hefði viljað, að hv. 1. þm. Rang. vildi ýta undir það mál úr allshn., í stað þess að afgr. þetta pappírsgagn.

Það er alveg sama að bera saman till. stjórnar iðnaðarmannafélagsins og iðnráðsins eins og að bera saman till. einhvers kaupfélags og svo Sambandsins. Iðnráðið er samsett af fulltrúum allra iðnfélaga hér í bæ, alveg eins og Sambandið af fulltrúum kaupfélaganna.

Það var spáný skýring fyrir mér, sem hv. 1. þm. Rang. gaf á því, hvernig kostn-

aðurinn af þessari nefndarskipun ætti að greiðast, sem sé að félögin, sem falið er að útnefna mennina, eigi að greiða þeim kaupíð. Þetta hefi ég nú aldrei heyrt fyrr, að þó að það sé falið einhverjum vissum aðilum að útvega menn í nefnd, þá hvíli um leið á þeim sú skylda að borga þessum mönnum fyrir nefndarstarfið. En það er nú ekki farið fram á þetta í till., enda er það ekki hægt, því þó það væri gert, þá væri það engin skylda fyrir þessa aðila að greiða kostnaðinn. Þetta, að láta ýmis félög eða stofnanir útnefna menn í nefnd, það er aðeins til þess að tryggja nefndunum sérþekkingu á þeim málum, sem þær eiga að fjalla um, en hitt dettur engum í hug, að skylda þessa aðila til að borga kostnaðinn. Það gæti vel verið, að eitt-hvert félag gerði það, en trygging er engin fyrir því.

Ég skal fúslega játa það, að minn tilgangur með því að vilja vísa þessu máli til stj. er aðallega sá, að fresta málinu, því ég álit það ekki tímabært — álit málið ekki nógu vel undirbúið. Þess vegna vil ég losna við þennan hégóma. Ég er sannfærður um, að þegar einhver rekspölur kemst á þetta mál, þá verður það á allt annan hátt en með mþn. Það verður gert með því að finna út þá menn, sem áhuga hafa á þessum málum, og fela þeim tilraunir og framkvæmdir í þeim. En ég sé ekki, að mþn. vinni neitt annað í málinu en það, sem stj. getur gert, alveg án alls tillits til trausts eða vantrausts, því starf hennar yrði aðallega það, að safna umsögnum ýmsra manna og stofnana og öðrum gögnum um málið.

Jón Ólafsson [óyfirl.]: Hv. 4. þm. Reykv. vildi ekki kalla lýsisframleiðslu iðnað. Ég vil benda hv. þm. á, að til er sú tegund lýsis, sem kölluð er iðnaðarlýsi. Það vita allir, sem til þekkja, að slíkt lýsi er til; um það þarf ekki að deila. Hv. þm. hlýtur því að skilja, að lýsisframleiðsla er iðnaður.

Hv. þm. heldur fram, að það séu einhverjir ógurlegir leyndardómar, sem vaxi upp hjá öllum, sem hafa þekkingu á þessum málum, og þó vill hann ekki menn í n. frá þessum 5 félögum, af því að þetta sé allt svo mikið og háfleygt og þess. vegna sé ekki hægt að nota þá.

Hverjir eiga þá að vera í n.? Á að fá einhvern rúnalesara til að koma lagi á þetta?

Það er ekki hægt að mæla á móti því, að ef þessir aðilar vilja sinna þessari nefndarskipun, þá verða þeir að leggja eitthvað á sig. Ég tel sjálfsagt, fyrst Alþingi fellst ekki á að greiða þennan kostnað að fullu, þá vilji félögin sjá fyrir þessu, því að það er ákaflega mikils virði fyrir þau, að þessi n. verði sett til starfa. Þó að hún gerði ekkert annað en að gera nauðsynlegar athuganir á tollalöggjöf-inni, þá gæti af því einu hlotið ómetanlegt gagn. Þetta er að visu á byrjunarstigi, en samt má vona, að þetta leiði til einhvers betra og knýi menn til að leggja eitthvað á sig, hver fyrir sitt félag, eða þá að félögin greiði þeim eitthvað fyrir.

Hv. 4. þm. Reykv. var að tala um, að það ætti að ganga til undirbúnings. Það er einmitt undirbúningur, sem hér er um að ræða og er í því falinn, að þessi 5 manna nefnd verði skipuð.

Frsm. (Bergur Jónsson): Ég get ekki skilið, hvað það á að þýða hjá hv. 4. þm. Reykv., að hann skuli alltaf vera að reyna að koma því inn hjá hv. þm., að það sé einhver meginmunur á iðju og iðnaði, en að þessu tvennu hafi hér verið ruglað saman. En það er enginn vafi, að þegar talað er um að rannsaka þessi mál, þá er átt við alla þá starfsemi, sem hv. þm. flokkar hér í tvennt. Það er átt við allar handiðnir og verksmiðjustörf, yfirleitt allt það, sem í daglegu tali er kallað iðnaður.

Hv. 4. þm. Reykv. hefir sjálfur syndgað á þennan hátt með því að bera fram till. um að stofna iðnaðarnefnd í þinginu. Ég geri ráð fyrir, að hann hafi þar ekki eingöngu haft í huga mál iðnaðarins, heldur líka þau mál, sem heyra undir iðju, og ég býst við, að hann vilji ekki eingöngu vísa til þeirrar n. þeim málum, sem eingöngu snerta iðnaðinn, heldur einnig þeirri tegund mála, sem hann flokkar undir iðju.

Annars er þetta algert aukaatriði, og þrátt fyrir þessa miklu tilraun, sem hv. þm. hefir gert til að sýna þennan mismun, þá hefir hann ekki getað komið með nokkra „definition“ á þessu tvennu. Hann sagði, að skósmiðir, úrsmiðir o. s. frv. væru iðnaðarmenn, en þegar farið er að

reka það í verksmiðjum í stórum stíl, þá er það orðið iðja, og þó er það sama starfsgreinin. En hvort sem talað er um að rannsaka iðju eða iðnað, þá er það meiningin að rannsaka allt, sem undir þessi tvö orð fellur.

Hv. þm. sagði, að það væri nær að afgr. frv., sem hann hefði borið fram um breyt. á l. um iðju og iðnað, heldur en að halda fram slíkri till. sem þessari. Ég skal upplýsa það, að ástæðan til, að allshn. hefir ekki afgr. það frv., er sú, að n. hefir búizt við, að þessi mþn. yrði skipuð og þá heyrði það undir hana að rannsaka mál iðju og iðnaðar.

Ég get ekki neitað því, að mér finnst það ákaflega réttmætt, sem hv. 4. þm. Reykv. sagði um afstöðu sína til þessa máls, að hún væri sérlega gruggug. Hann tekur það fram, að mikil nauðsyn sé að rannsaka þetta mál og það geti engir gert nema sérfræðingar, og þó vill hann vísa málinu til stj., sem er þá vitanlega núv. stjórn. Hv. þm. hefir ekki sýnt henni svo mikið traust hingað til, að hann geti búizt við, að hún afreki mikið í því máli, sem hann álitur, að engir aðrir en sérfræðingar geti leyst af hendi.

Jóhann Jósefsson: Hv. 1. þm. Rang. sagði, að ég væri allt í einu farinn að treysta stj., sem ekki væri vitanlegt, að ég hefði gert áður. Ég hefi áður skýrt frá því, með hvaða forsendum ég vil vísa þessu máli til stj. Það er til að Alþingi geti fengið það betur undirbúið en það er nú. Það er einnig til þess, að stj. sé ekki að skipa mþn. til að vinna það verk, sem ekki er annað séð en að hún geti unnið sjálf, eins og t. d. athugun á tollalöggjöf-inni í sambandi við iðnaðinn. Þetta er verk, sem hvaða stj. sem er getur vel unnið sjálf.

Hv. þm. minntist á, að ég hefði á fundi iðnaðarmanna ekki alls fyrir löngu talað um, að þörf væri á að sinna málum þeirra. Þetta er rétt, og ég hefi sýnt lit á að gera það, en ég veit ekki til, að hv. 1. þm. Rang. hafi þar gert neitt. Bæði ég og aðrir, sem ekki standa að þessari till., hafa reynt að leysa nokkur af brýnustu áhugamálum þessara manna. Hv. 4. þm. Reykv. hefir flutt hér frv. um breyt. á l. um iðju og iðnað, og ég hefi flutt frv. um tolla-

ívilnun á efnivöru til skipa- og báta-smiða. Ég hefi flutt till. í sambandi við afgreiðslu fjárlaganna um, að innlendir skipa- og bátasmiðir sitji fyrir smiði á bátum, sem ríkið ábyrgðist greiðslu fyrir. Hv. þm. Ak. flytur frv. um eftirgjöf á tolli á efnivörum til iðnaðar. Þessum málum er lítið sinnt, en svo er komið með till. um að skipa eina allsherjar nefnd, sem skuli gera eitthvað mikið og óendanlega margt einhverntíma, en ekkert nú þegar og starfa kauplaust. Það er þetta, sem við, sem viljum senda málið heim aftur, höfum á talið og álitum ekki rétt að samþykkja.

Þetta er þá munurinn á afstöðu okkar til þessa máls. Hv. 1. þm. Rang. vill fylgja hér till., sem er ekkert nema humbugsáðgerðir á merkilegu nauðsynjamáli, og er það undarlegt með svo reyndan og ráðsettan mann. Við aftur á móti, sem viljum vísa málinu til stj., teljum þetta mál of merkilegt til þess að rétt sé af Alþ. að afgr. það eins og það liggur nú fyrir.

Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son): Ég hefi ekki getað verið við þessar umr., en mér skilst, að deilt hafi verið um málið frá því í byrjun þessa fundar. Mér skilst, að sumir hv. þm. áliti, að málið hafi fengið slæman undirbúning. Ég vil í því sambandi benda á það, að þessi till. er fram komin fyrir mjög eindregna ósk frá tveimur helztu iðnaðarfélögunum hér í bæ. Þau hafa óskað eftir, að málið yrði tekið fyrir á þennan hátt. Þegar þær óskir koma frá iðnaðarmannafélögunum, að af hálfu þess opinbera sé gerð sérstök ráðstöfun til að styðja mál iðnaðarins, og þegar málum iðnaðarins hefir hingað til enginn sómi verið sýndur af hálfu þess opinbera, þá álit ég það sjálfsagða skyldu að bera slíka till. fram. Það er mjög árið-andi, ekki sízt á slíkum tímum sem nú standa yfir, að við stuðlum sem mest að öllu, sem að iðnaði okkar lýtur, og sérstaklega eigum við að leggja sem mesta stund á að vinna sem allra mest úr okkar eigin framleiðslu. Þetta allt á n. að athuga og undirbúa. Mér virðist því undarlegt, þegar hv. þm. eru með ásakanir um slæman undirbúning, því að hér er verið að óska eftir undirbúningi fyrir frekari áðgerðir.

Millipinganevnd um iðjumál og iðnaðar. — Leiga á landi Garðakirkju.

# ATKVGR.

Till. frá þm. Vestm. um að visa málinu til ríkisstj. felld með 18:4 atkv.

Brtt. 620 samþ. með 15:8 atkv.

Tillgr., svo breytt, samþ. með 19 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 20 shlj. atkv.

Á 68. fundi í Nd., 6. maí, var till. tekin til síðari umr. (A. 621).

Enginn tók til máls.

# ATKVGR.

Till. samþ. með 14:3 atkv. og afgr. til Sp.

Á 69. fundi í Ed., 7. maí, og á 69. fundi í Nd., s. d., var till. útbýtt frá Sp. eins og hún var samþ. við síðari umr. í Nd. (A. 621).

Á 8. fundi í Sp., 10. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 10. fundi í Sp., 17. maí, var till. aftur tekin til einnar umr. (A. 621, 691).

**Jakob Möller** [óyfirl.]: Við erum 3 þm. úr Ed., sem flytjum brtt. við þessa þáltill., sem fer fram á það að koma þáltill. í sama horf og hún var í þegar Ed. afgr. hana, þar sem áskilið sé, að nm. starfi kauplaust í mþn. að því leyti er ríkissjóð snertir. Þessi brtt. okkar er byggð á því, að verkefni n. sé að athuga möguleikana fyrir því að vinna iðnaðarvörur úr innlendum afurðum aðalatvinnuvega vorra. Nú er ákveðið, að í n. verði fulltrúar frá sjávarútvegi og landbúnaði, er séu skipaðir af Félagi ísl. botnvörpuskipaeigenda og Sambandi ísl. samvinnufélaga. Þess vegna er það í raun og veru lagt á vald þessara stofnana atvinnuveganna, hvort þær vilja skipa menn í þessa n. eða ekki, um leið og þær taka ákvörðun um það, hvort þær vilja greiða þessum fulltrúum sínum kaup fyrir störf þeirra í n. eða ekki. Því að svo miklu leyti sem þeir ættu að fá kaup, þá yrði það að koma frá þessum aðilum.

Þetta er líka að því leyti heilbrigð ráðstöfun, að hún er prófsteinn á það, hvort fulltrúar atvinnuveganna vilja, að n.

verði skipuð til þess að vinna á þann hátt, sem ákveðið er í þáltill., og hvort þeir gera sér von um árangur af því.

Hinsvegar má gera ráð fyrir því, að ef n. vinnur einhver þau störf, sem að gagni mega koma, þá þurfi hún að fá aðstoð sérfróðra manna, og má búast við, að sá kostnaður, sem af því kann að leiða, greiðist úr ríkissjóði. — Ég sé svo ekki ástæðu til að lengja umr., en vænti, að málið komi nú þegar til atkv.

# ATKVGR.

Brtt. 691 samþ. með 20:15 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: IP, JakM, JAJ, JónJ, JÓL, LH, MG, PH, PM, PO, SvBH, SvÓ, ÞorIJ, ÁÁ, BSt, GÍ, GÓ, GL, HSteins, EÁrna.

nei: IngB, JBald, JónasP, JörB, MJ, MT, StgrS, TrP, VJ, BJ, BÁ, BKr, HStef, HG, HV.

HJ greiddi ekki atkv.

Sex þm. (JJós, JónP, JónasJ, ÓTh, BSñ, EA) fjarstaddir.

Till., svo breytt, samþ. með 26:1 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 755).

## 7. Leiga á landi Garðakirkju.

Á 75. fundi í Ed., 14. maí, var útbýtt: Till. til þál. um leigu á landi Garðakirkju á Álftanesi (A. 734).

Á 76. fundi í Ed., 17. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 77. fundi í Ed., 18. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 79. fundi í Ed., 20. maí, var till. aftur tekin til einnar umr.

**Flm. (Jón Baldvinsson)**: Eins og hv. þdm. er kunnugt, þá var hér fyrir nokkru samþ. rökst. dagskrá frá hv. allshn. um að vísa til ríkisstj. frv. til l. um heimild handa ríkisstj. til að selja Hafnarfjarðar-kaupstað hluta úr landi Garðakirkju á Álftanesi.

Þegar það frv. var hér til umr., benti ég á það, hve mikil nauðsyn Hafnfirðingum væri að fá nú þegar land til ræktunar, vegna hins mikla atvinnuleysis, sem nú er í Hafnarfirði eins og víðar. Má því engu tækifæri sleppa, þar sem hægt er að bæta úr því með því að taka upp arðvænlegt verk. Næsta haust má gera ráð fyrir lítilli atvinnu. Gætu þá þeir, sem atvinnulausir eru, lagt fram vinnu til ræktunar þessa lands, sem síðar gæti veitt þeim og skylduliði þeirra björg í bú.

Þó nú að stj. undirbúi þetta mál, þá kemur það eigi til samþ. fyrr en á næsta þingi. Sleppur þá úr heilt sumar, sem gæti að ýmsu leyti orðið hagkvæmt til að hefjast handa um ræktun þessa lands. Ég hefi því komið fram með þessa till. til þál. að skora á ríkisstj. að leigja Hafnarfjarðarkaupstað hluta úr landi Garðakirkju á Álftanesi, er fellur í hlut heimajarðarinnar við skipti þau, er nú fara fram á áður óskiptu landi jarðarinnar. Ég hefi orðað þetta nokkuð öðruvísi en það var í frv. Þar var farið fram á, að Hafnarfjarðarkaupstaður fengi allt það land keypt, er félli til heimajarðarinnar við skiptin. En hér er aðeins farið fram á leigu á hluta af því landi, ótilteknum, eða eins og ríkisstj. telur sér fært að láta. En þó ég hafi orðað þetta svo, þá vil ég láta þá ósk fylgja, að stj. láti allt það land, sem heimajörðin fær. Ég tel því miklu betur varið á bann hátt, að Hafnarfjarðarkaupstaður fái það til að deila því á milli sinna borgara heldur en bó farið væri að leigja landið sem nýbýli handa einstökum mönnum, eins og heyrzt hefir, að komið hafi til orða. Slíkum mönnum er víða hægt að útvega land, en Hafnfirðingum er einmitt brýn þörf á þessu landi, því þeir hafa ekki völ á neinu landi öðru, sem afstöðu vegna er hentugt fyrir þá, eða a. m. k. engu öðru hentugra.

Ég ætlast til, að þetta land verði leigt út strax, svo að vinna á því geti byrjað þegar á næsta hausti. En hitt tel ég víst, að stj. undirbúi sölu á þessu landi og læggi fyrir næsta þing. Hygg ég, að undirtektir undir þetta mál hafi verið þær hér, að telja megi víst, að það verði samb. á næsta þingi. Fengi þá Hafnarfjarðarkaupstaður umráð yfir þessu landi strax, en síðar yrði það eign hans.

Eftir viðtali, sem ég hefi átt við hæstv. dómsmrh. um þetta mál, vænti ég þess, að hæstv. stj. taki þessu vel, og hið sama vænti ég, að hv. deild geri.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Út af þessari till. vil ég segja fáein orð. Það er allveg rétt hjá hv. flm., að ég hefi gert nokkuð til að tryggja það, að Hafnfirðingar fái í sumar það land, sem hér um ræðir. Um það hafa staðið og standa nokkrir samningar.

Að því hefir verið starfað undanfarið að skipta þessu landi niður á milli þeirra smábýla, sem þarna eru, og hefir Búnaðarfélagið haft það verk með höndum. Var það nauðsynlegt til að tryggja smájarðirnar, sem þarna eru, að þessi skipti færu fram og að þær fengju hæfilegan hluta af þessu landi. Ég get þessa í sambandi við það, sem hv. þm. sagði, vegna þess að þeir menn voru til í Hafnarfirði, sem vildu fá alla torfuna keypta handa kaupstaðnum.

Sama er að segja um heimajörðina Garða. Þó að svo sé að visu um talað, að presturinn búi ekki í Görðum, þá getur það samt atvikazt þannig, að hann verði þar. Það getur t. d. vel komið fyrir, að sá prestur, sem nú verður kosinn í Hafnarfirði, óski eftir að fá heimajörðina í Görðum og búa þar. En samkv. þeirri skiptingu, sem Búnaðarfélag Íslands hefir látið fara fram á jörðinni, þá hefir mælingamaður Búnaðarfélagssins áætlað, að jafnvel þótt prestur kæmi á jörðina, þá væri kartöflulandið á jörðinni svo stórt, að þegar það væri orðið fullræktað, mætti framleiða þar helmingi meira af kartöflum og grænmeti en allur Hafnarfjörður þyrfti á að halda. Stj. er nú að vinna að því, að Hafnarfjörður geti fengið þarna meira land en líkur eru til, að hann þurfi að nota til garðræktar nú um langan tíma. Þó eru nokkrir erfiðleikar í sambandi við þetta mál, sem eru ekki útljáðir enn, og þar á meðal hlutir, sem eru ekki á valdi stj.

Ég álit, að hv. flm. þessarar till. ætti að vera nóg að vita það, að stj. er að reyna að tryggja Hafnarfirði land til jarðræktar. Það kemur að siðsögðu fyrir næsta þing, hvort landið verður leigt með erfðafestu eða selt.

Ég álit sjálfsagt að samþ. þessa till., þó að það sé ekki nauðsynlegt, þar sem verið er að vinna að þessu hvort sem er.

**Flm. (Jón Baldvinsson):** Ég er hér á annari skoðun en hæstv. dómsmrh., því að ég álit, að bærinn þurfi að fá allt þetta land til umráða. Það mundi sýna sig fljótlega, að ef bærinn fengi allt þetta land, þá mundi það bráðlega verða allt tekið til ræktunar.

Ég álit, að það land, sem Hafnarfjörður á að fá þarna, eigi ekki að takmarkast við garðræktina eina, eins og kom fram hjá hæstv. dómsmrh. Hafnfirðingar eiga líka að fá þarna land til grasræktar, því að það má telja vist, að einhverjir vilji fá land til slíkrar ræktunar. Mér virðist því, að hér eigi að ganga lengra en hæstv. ráðh. gaf von um, að gert yrði.

Ég get ekki séð, að nein hætta sé á því, að presturinn í Garðaprestakalli setjist að í Görðum. Það er líka hægt að koma í veg fyrir það með því að fá yfirlýsingu frá öllum þeim, er nú sækja um þetta prestakall, að þeir ætli sér ekki að setjast að í Görðum. (Dómsmrh.: Þær yfirlýsingar liggja ekki fyrir nú). Nei, en stj. getur útvegað þær. Og ég er þess fullviss. að sá af þessum umsækjendum, sem vill ekki gefa slíka yfirlýsingu, verður alls ekki kosinn í þessu prestakalli. Það er því engin hætta á, að kirkjumálaráðh. geti ekki útvegað þessar yfirlýsingar, ef hann vill beita sér fyrir því.

Að öðru leyti skilst mér, að hæstv. ráðh. væri velviljaður þessu máli, og vona ég, að hann sýni það í framkvæmdinni á þessari þáttill., ef samþ. verður.

#### ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fvrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. sem ályktun efri deildar Alþingis (A. 785).

### 8. Ljós-lækningar berklasjúklinga.

Á 28. fundi í Ed., 14. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um greiðslu fyrir ljós-lækningar styrkhæfra berklasjúklinga (A. 167).

Á 29. fundi í Ed., 15. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 33. fundi í Ed., 19. marz, var till. tekin til einnar umr.

**Flm. (Bjarni Snæbjörnsson):** Eins og öllum hv. þdm. er kunnugt, er berklaveikin einn hinn verstí sjúkdómur hér á landi. Hefir þing og þjóð fyrir löngu sýnt það með lagafyrirmælum og fjárframlögum, hversu brýn nauðsyn er fyrir land og lýð, að unnið sé gegn þessum vágesti, og að ekki megi horfa í kostnað til þess að vernda þjóðina fyrir veikinni og varna útbreiðslu hennar.

Það er kunnugt, að berklalækningar eru erfiðar viðureignar. Ótal ráð hafa verið fundin til þess að vinna bug á sjúkdóminum; sum hafa reynzt fánýt, önnur hafa haldið velli. Eitt aðalráðið þar á meðal, sem viðurkennt er af öllum heiminum, eru ljós-lækningarnar. Það eru mörg ár síðan byrjað var á slíkum lækningum. Menn sáu, að sólarljósið hafði mjög heilsuþætandi áhrif á sjúklingana. En þar sem víðast hagar svo til, að ekki er hægt að njóta þess nema vissa tíma úr árinu, hafa verið fundin upp ýmskonar tæki, sem gera sama gagn og sólarljósið, og það er nú svo komið í menningarlöndum öllum, að slík tæki eru almennt notuð, sérstaklega á þeim tímum árs, þegar sólar nýtur ekki. Hér hagar svo til á þessu landi, að sólar nýtur ekki nema litinn tíma úr árinu, og nokkuð af þeim tíma, t. d. á vorin, er oft svo kalt í lofti, að sjúklingar þola ekki útiveru. Þess vegna er meiri ástæða til þess hér en víðasthvar annarsstaðar að nota þessar lækningaaðferðir. Læknar reka sig á það, að með skammdeginu gagna börnin í mótstöðunni gegn þessari veiki og mörg verða ofurseld smitun, eða þeirri hættu, að veikin brjótist út.

Í lögum um berklavarnir er ákveðið, að kostnað vegna ljós-lækninga eigi að greiða af því opinbera. Það er skýrt tekið fram, að þessa grein lækningastarfseminnar beri að styrkja samkv. lögum. Á öndverðu ári 1930 barst þeim sjúkrahúsum, er starfræktu ljós-lækning-

ar, og öðrum ljós-lækningastöðvum bréf frá hæstv. stjórn um það, að upp frá þeim tíma yrði ekki úr ríkissjóði greiddur kostnaður við ljós-lækningar nema á hælunum á Vífilssstöðum og Kristnesi og röntgenstofunni í Reykjavík, og fyrir sjúklinga, sem lægju í sjúkrahúsum, yrði sú greiðsla bundin við hámark, sem ákveðið var 5 kr. á dag fyrir legukostnað og ljós-lækningar fyrir fullorðna og börn sérstaklega. Með þessu bréfi fylgdi afrit af bréfi frá landlækni, sem sýndi, að þessi ráðstöfun var gerð eftir till. frá landlækni. Þetta kom mjög hart niður á fátækum sjúklingum, er njóta þurftu ljós-lækninga, enda komu víða frá hörð mótmæli gegn þessari ráðstöfun, sér í lagi frá héraðslækninum í Ísafjarðarkaupstað. Nú hefir svo skipa, að einmitt þessi sami héraðslæknir er orðinn landlæknir, og þykir því hlýða, að tekið sé tillit til álits hans á þessu efni, því að vitanlega hefir þessi læknir ekki skipt um skoðun, þó hann sé orðinn landlæknir. Þar sem svo mjög var farið eftir till. landlæknis 1930 í þessu máli, þá virðist eðlilegt, að nú sé einnig byggt á skoðunum núv. landlæknis í þessum efnun. Það má sérstaklega taka það fram, að hvorugur þessara landlækna hefir sérfræðikunnáttu á þessum sviðum fremur en aðrir læknar, og standa þeir að því leyti jafnt að vígi. Það skal og tekið fram, að hæstv. stj. hafði ekki leitað álits þess eina sérfræðings í ljós-lækningum, sem fyrrv. landlæknir taldi vera hér á landi 1930. Í bréfi landlæknis til hæstv. stj. er m. a. færð fram sú ástæða með till. um afnám ljós-lækningastyrksins, að sú lækningaaðferð geti verið hættuleg fyrir sjúklinga með berklaveiki, og þess vegna meggi ekki aðrir en sérfræðingar í ljós-lækningum fást við þá lækningaaðferð, enda sé sú regla höfð á í þessum efnun í Englandi, en það er eina erlenda dæmið, sem landlæknir vitnar í til stuðnings sínu áliti.

Sem svar gegn umræddu bréfi landlæknis er bréf þáv. héraðslæknis á Ísafirði, sem fylgdi þáttill., er þáv. þm. Ísaf. (HG) flutti í hv. Nd. Hann segir, út af því, sem landlæknir segir um það að nota ljós-lækningar við berklasjúklinga, með leyfi hæstv. forseta:

„Vér neitum því, að meiri ágreiningur sé um gagnsemi ljós-lækninga við ýmsum tegundum af berklaveiki en um fjöldamargar aðrar lækningatílaunir við sömu veiki, sem landlæknir virðist ekkert hafa á móti að séu viðhafðar á kostnað ríkissjóðs.

Hverjir hafa á móti því, að rétt sé að reyna ljósböð, auk góðrar almennrar aðhlynnningar við beina- og kirtlaberklum, einkum í börnum og unglingum? Eða til þess að styrkja menn, nýstaðna upp úr brjósthimnubólgu, einkum ungt fólk?“

Viðvikjandi hinu atriðinu, um sérfræðina, segir hann:

„Það er beinlinis villandi í þessu sambandi að benda til Englands, þar sem allri læknisfræðinni er skipt sem smæst upp á milli sérfræðinga. Berklaveikin heyrir þar öll undir marga sérfræðinga, geislalækningarnar ekki fremur en annað, Öll sú mikla flokkun í sérfræðigreinir er vísindunum vafalaust meira til gagns en sjúklingunum í sumum tilfellum. Og hefir undirritaður með eigin augum séð þess ýms sorgleg dæmi — —“.

Svo segir hann aftur:

„Annars er það einnig mjög villandi, er landlæknir talar um geislafræði (radiologi) sem erfiða fræðigrein og hættulega sjúklingunum, ef sérþekkingu skortir, þar sem hann gerir þetta auðsjáanlega í því skyni að telja ráðuneytinu trú um, að hættulegt sé að láta aðra en sérfræðinga fara með kvartslampa. Geislalækningar yfirleitt eru hættulegar og vandasamar af því, að undir þær heyra röntgen- og radiumlækningar, sem mjög er vandfarið með. Hinsvegar er mjög auðvelt að fara með kvartslampa og almennum læknum hér á landi trúað fyrir mörgu, sem er margfalt hættulegra og vandasamara“.

Og loks segir hann enn fremur:

„Þess skal getið, að undirritaður hefir nýlega dvalið í Englandi og sá þar mikið notuð kvartsljós. Og þrátt fyrir alla sérfræðingana var alls ekki talið nauðsynlegt, að þeir stunduðu kvartslampalækningarnar. Má nefna til dæmis hinar mörgu stöðvar í Lundúnum, sem The Borough Councils hafa til að fylgjast með heilsufari barna og leiðbeina mæðrum um meðferð á þeim. Þá hafa a. m. k. sum-

## Ljós-lækningar berklasjúklinga.

ar sína kvartslampastöð, þar sem veikluð börn, einkum þau, sem grunuð eru um heinkröm eða berklaveiki, eru geisluð. Mæðurnar fá þar líka gjarnan ljósböð, ef þær eru linar til heilsu eftir fæðingar eða mjólka illa. Þessum ljóslækningastofum var ekki einu sinni talið nauðsynlegt, að læknað stjórnðu, hvað þá sérfræðingar, heldur voru þær í höndum hjúkrunarkvenna“.

Þetta ætti að nægja til að sýna álit núv. landlæknis á þessu máli, og mér er óhætt að segja, að yfirlæknirinn við ljóslækningadeild landsspítalans hafði sömu skoðun í þessum efnum eins og hann hafði.

Þessi þáttill. var borin fram í Nd., og var bæði stíluð um ljóslækningar og um greiðslu á styrk fyrir berklasjúklinga á spítölum. En þótt hún væri felld, þá var það á þann einkennilega hátt, að það voru 12 atkv. með henni, en ekkert á móti. En forseta þótti það ekki nægt atkv. magn og úrskurðaði till. fallna.

Samskonar till. var svo borin fram á vetrarþinginu í fyrra, en varð ekki útrædd. Á sumarþinginu kom svo frv. til l., sem fór í sömu átt og flutt var af þm. Ísaf. og l. þm. Skagf., en náði ekki samþykki. Nú er borin hér fram till., sem nær einungis til ljóslækninga, en ekki til sjúkrahúsanna, af því að ég ætlaðist til, að minni ágreiningur yrði í þessu efni en um sjúkrahúsakostnaðinn. Og ég lít líka svo á, að það sé enn meira aðkallandi, að Alþ. álykti, að það sé í þessu efni farið eftir berklavarnalögunum.

Ég býst við, að sumum hv. þm. sé það ókunnugt, hvernig þessu er hagað í reyndinni. Eins og ég hefi áður sagt, eru ljóslækningar nú aðeins borgaðar í heilsuhælunum í Kristnesi og á Vífilsstöðum og ljóslækningastofu röntgenstofunnar í Reykjavík. en hvergi annarsstaðar. Það liggur nú í hlutarins eðli, að það sé rangt og veki óánægju, að aðeins einn bær verði þessara hlunninda aðnjótandi, en ekki aðrir kaupstaðir landsins, svo sem Vestmannaeyjar, Seyðisfjörður, Akurevri, Siglufjörður, Ísafjörður og Hafnarfjörður, en enginn þeirra fær nú styrk úr ríkissjóði til ljóslækninga. Það er vegna þess arna, að það var í vetur, þegar voru til umræðu bæjar-

reikningarnir fyrir Hafnarfjörð, að bæjarstj. þar samþ. einum rómi að skora á þm. bæjarins að fá þingið til að kippa þessu í lag, og meðfram fyrir það er þessi þáttill. borin fram.

Það er þannig í Hafnarfirði, að iðulega koma til læknaða börn, sem þurfa á ljóslækningum að halda, að dómi læknanna, ekki einungis dómi læknanna í plássinu, heldur einnig að dómi sérfræðinga í berklasjúkdómum, læknanna á Vífilsstöðum, því að við sendum oft sjúklingana til Vífilsstaða til rannsóknar. Þegar þeir svo koma þaðan aftur, eiga þeir að fara í ljós. En flestir sjúklinganna eru þannig fjárhagslega settir, að þeir geta ekki borgað ljóslækningarnar af eigin rammleik, þó ljóslækningastofurnar taki ekki hátt gjald. Þess vegna biðja þeir um ábyrgð bæjarins fyrir kostnaðinum, og lendir að síðustu á bæjarsjóði að greiða úr sínum eigin kassa fyrir þessar lækningar.

Það má nú ef til vill segja um okkur Hafnfirðinga, að við eigum hægan nærri, þar sem Reykjavík er, og getum sent okkar sjúklinga til Reykjavíkur. En því er nú svo háttað, að þetta eru mest smábörn og þurfa sérstaklega á þessum lækningum að halda að vetrarlagi, og þá getur það beinlínis verið hættuspil að flytja þau til Reykjavíkur. En auk þess er flutningskostnaður til Reykjavíkur fyrir slíka sjúklinga sá sami og af ljóslækningunum í bænum. Þess vegna er það ráð ekki tekið upp, heldur greitt fyrir ljóslækningar á staðnum. Og þar sem þær eru eins góðar og framkvæmdar með sömu tækjum, ber ríkissjóði að borga fyrir þær jafnt í Reykjavík og Hafnarfirði.

Í þáttill. minni er í fyrsta lagi farið fram á það, að haga forminu fyrir þessum greiðslum eins og stendur í berklavarnalögunum, að það skuli semja við ljóslækningastofurnar frá ári til árs um, hvaða gjald eigi að greiðast fyrir ljóslækningar, en eins og ég hefi oft tekið fram, er í lögunum skýrt tekið fram, að ríkissjóður eigi að borga fyrir þessar lækningar, en það skuli vera eftir samningum.

Í öðru lagi er talað um í till., hvaða ljóslækningastofur skuli vera teknar gildar. Það kemur að visu ekki fram í fyrr-

nefndu bréfi landlæknis, en hefir komið fram hjá stj. í umr. um þetta mál, að læknar hefðu ljós-lækningastofurnar að fépúfu, en ljós-lækningarnar svörðu ekki þeim kröfum, sem gera verði til þessara lækninga. Nú er sleginn varnagli við þessu, ef nokkuð hefir verið hæft í þessari skoðun. Ég ætlast til, að læknarnir sendi landlækni og yfirlækni ljós-lækningadeildar landsspítalans skýrslu um það, hvernig ljós-lækningunum er fyrir komið, t. d. um það, hvaða tæki eru notuð, hvaða rafmagnsspenna er notuð, og margt fleira, og svo úrskurði þessir aðilar, hvort stöðin sé trygg eða nothæf. Ég hefi borið þetta undir landlækni, hvort þetta væri ekki næg trygging fyrir því, að ef misnotkun ljósanna hefði átt sér stað, sem ég efast mikið um, þá gæti hún ekki átt sér stað framvegis, og álitur hann þetta nægilegt.

Fyrir því er ekki, eins og komið hefir fram hjá hæstv. forseta, nema ein umr. ákveðin um till., að hér er ekki farið fram á neina greiðslu úr ríkissjóði, sem ekki er í núgildandi lögum, heldur er þetta bara áréttning á þeim, þannig að Alp. álitu, að í þessu máli beri að fylgja núgildandi lögum og greiða samkv. þeim. Vona ég, að svo sanngjörn till. fái góðar undirtektir og verði samþ. í hv. d. og Alp. yfirleitt.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Ég ætla fyrst að taka formshlið þessa máls, sem hv. flm. talaði um síðast, nefnilega það, hvaða gildi þessi ályktun myndi hafa, þó hún yrði samþ. í annari d. Hún hefir ekki það allra minnsta gildi. og þarf ég ekki að fara frekar út í það.

Ég vil benda hv. flm. á það, að ef hans skilningur væri réttur, að það hefði verið óleyfilegt að fara eftir skýringum fyrrv. landlæknis á berklavarnalögunum, þá er engin hætt á því, að það hefði ekki komið skaðabótamál frá læknum, bæði frá hv. þm. Hafnf. og öðrum, sem hefðu álituð, að þeir ættu hönk upp í bakið á ríkissjóði. Að það hefir ekki verið, efast ég ekki um, að sé fullnaðarskýring á því, að hlutaðeigendum, sem álitu, að þetta kæmi mjög við þeirra eigin þyngju, muni ekki hafa þótt þessi skýring upplögð til að byggja á fjárkröfu á hendur ríkissjóði.

Alpt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

Ög þá skiptir það engu máli, þótt önnur deildin hallaðist að þessum skilningi og samþ. þetta.

Ég vil taka það fram, að ég álit rétt að fresta málinu og visa því til n., allshn. eða fjhn.; þetta er fyrst og fremst fjármál, en annars tel ég engu máli skipta, hvor n. fær það. En ég tel rétt, að hv. Alp. rannsaki þetta mál, og mun leggja fram ýms plögg í þessu máli fyrir n., sem fær það. Ef svo meiri hluti Alp. vill skilja berklavarnalögin svona, eins og hv. þm., og láta framkvæmd þeirra kosta sama og áður, þá er það þeirra að sjá fyrir peningum til þess. Annars situr það ekki á hv. þm. Hafnf. að vera að koma með fjárkröfur um leið og flokksmenn hv. þm. ætla að láta ríkissjóðinn vera peningalaus. Það er annars eins og kýmni örlaganna, að hv. þm., sem hefir hagsmuna að gæta fyrir sjálfan sig í þessu máli og hefir notað atkv. sitt þeim til framdráttar, skuli, jafnframt því, sem hann vill svipta ríkissjóðinn sköttum, hindra þá sparnaðarviðleitni, sem stj. hefir gert.

Annars er ekki neitt á móti því að rifja upp við fyrri hluta þessarar umr. spásagnir læknanna í þessu efni og drepa á nokkur atriði viðvikjandi mætti þeirra til að lækna berkla, því ég held, að það verði ekki til að auka trú þingsins á þeim, en gefur góða hugmynd um, hvað á þá megi treysta.

Eins og hv. þm. mun vera kunnugt um, þá voru skipaðir 3 læknar í n., þar á meðal yfirlæknirinn á Vífilstöðum, til þess að athuga berklavarnir í landinu. Þessir 3 læknar ráðlögðu svo Alp. að samþ. núverandi berklalög, og það var gert eftir ráðum þeirra. En eftir þeirri áætlun, sem þeir gerðu um kostnaðinn af þessum l., er það sýnilegt, að þeir hafa ekki haft hugmynd um, hversu l. myndu verka. Því kostnaðurinn hefir orðið svo margfalt meiri en þeir höfðu gert ráð fyrir, svo að þessi l. eru nú orðin einhver þyngsti baggi á ríkissjóði, og með þeirri framkvæmd, sem var á þeim hjá lækna-stéttinni, voru þau að verða ríkinu óbærileg. Þegar íhaldsstjórnin fór frá völdum. Það er því óhætt að slá því föstu, að þeir læknar, sem undirbjuggu berklavarnalögin, standi ómerkir sinna orða að því

er snertir fjármálahlið þessa máls. Það mun vera óhætt að segja, að það eru með meiri margföldunarvillum, sem gerðar hafa verið í islenzkri pólitík, þeir útreikningar, sem þessir 3 lækna-gerðu um kostnaðinn af þessum lögum.

Hitt aftur á móti, sem var enn stærri hlið þessa máls, hvernig berklavarnalögin myndu gefast, hefir heldur ekki orðið þeim til neinnar gleði, því þau hafa ekki haft þann árangur, sem þeir spáðu í því efni. Það var fyrir sig, þó þau væru dýr, ef þau hefðu minnkað berklaveikina á Íslandi. En hv. þm. veit sennilega, að berklaveikin virðist alltaf vera að aukast. Sú hliðin, sem hefði þó mátt vænta, að þeir hefðu vit á, hefir því líka fært með sér ósigur fyrir þá og þeirra stefnu. Þess vegna er það, að hv. Alþ. og stj. hefir aðra aðstöðu gagnvart læknum sem kunnáttumönnum um þessa hluti en hv. þm. Hafnf. Þegar talað er um berklavarnir, er óhætt að taka það sem óyggjandi náttúrulögmál, að flestir lækna, sem að visu reyna að berjast gegn þessu böli, eru vanmáttugir enn sem komið er til að vinna nokkurn fullnaðarsigur í berklamálinu.

Það er heldur ekki ástæða til að neita því, að úti um land allvíða hefir það verið blómlegur atvinnurekstur að taka berklasjúklinga inn í sjúkrahús og allskonar holur, sem hafa haft kvartsljós, og láta svo landið borga þessar ljós-lækningar, sem hafa verið nefndar svo. Menn muna sennilega eftir því frá umr. um þetta mál í sumar, að ég skýrði frá því, að fyrrv. landlæknir reyndi að hafa nokkurt hóf á reikningum fyrir þessar ljós-lækningar og gæta í því efni hagsmuna þjóðfélagsins gegn læknum. Kostnaðurinn við þetta varð mjög mikill sumstaðar, ég held að það hafi verið dæmi til, að hann hafi farið allt upp í 10 kr. á dag fyrir einstaka berklasjúklinga, og þetta kom allt á landið. En það komu engin mótmæli gegn þessu frá lækna-stétt landsins, nema fyrrv. landlækni. Ég veit ekki til, að það hafi neinn héraðslæknir varað stj. við þessu né látið hana vita, að þetta væri alveg óviðeigandi misnotað, né heldur að þeir „praktiserandi“ lækna, sem veita forstöðu þeim spítölum, sem hafa ljós-lækningaáhöld, hafi verið svo ærukærir að

gera ráðstafanir til að minnka þennan kostnað. Ég veit ekki til, að það hafi heyrzt ein einasta rödd frá þessum mönnum um að líta á hagsmuni þjóðfélagsins í þessu efni og koma í veg fyrir misnotkun lækna á greiðslum úr ríkissjóði í þessu skyni. Það var þess vegna, að þessar tvær aðgerðir stj. fóru fram, til að stilla í hóf þessum útgjöldum ríkissjóðs, og voru gerðar í samráði við fyrrv. landlækni, bæði það, að miða kostnaðinn á smáspítölunum við daggjaldið á Vífilstöðum, og viðurkenna ekki og greiða ekki kostnað nema á þeim stöðum, þar sem gera mátti ráð fyrir, að áhöld og verkleg kunnátta væri í því lagi, sem krefjast verður af slíkum stofnunum. Nú, og árangurinn varð sá, að berklakostnaðurinn hætti að vaxa og að heldur hefir dregið úr honum fyrir þessar sakir, svo að númið hefir mörg hundruð þús. kr. sum árin.

Ég skal nú náttúrlega ekki fara út í það, því ég get ekkert um það sagt, og enginn annar, hvort eitthvert gagn hafi ekki verið að þessum ljós-lækningum einhversstaðar. Það skiptir heldur engu máli, heldur hitt, að heilbrigðisstj. leit svo á, að þær væru ekki nægilega fullkomnar, né heldur nægilega skynsamlega með þær farið alstaðar. Þeim línun var svo fylgt, að aðeins þessar 3 ríkisstofnanir, sem nefndar hafa verið, voru viðurkenndar til ríkisútgjalda í þessu efni.

Í sambandi við það, sem hv. þm. Hafnf. sagði, að komið hefði fram í einkasamtali, vil ég geta þess, að bæði ég og fyrrv. landlæknir vissum, að á vissum stöðum var þetta orðið meira atvinnurekstur en lækningar. Og þó að undantekningar hafi verið frá þessu, þá hafa betri lækarnir, sem betur höfðu um þetta húið, orðið að gjalda þeirra, sem óvandlega höfðu með þetta farið.

Nú eru í sjálfu sér tvær hliðar á þessu máli, eins og skoðun fyrrv. landlæknis og núv. landlæknis sýnir. Önnur er sú, að það er í heild sinni ekki æskilegt, að menn, sem ekki hafa æfingu og þekkingu til þess, séu að fást við þessar ljós-lækningar, sem gætu orðið að skaða, og hafa sennilega alloft orðið það. Þetta er mál, sem alltaf er hægt að deila um og þar sem maður stendur á móti manni. Fyrrv. landlæknir hafði þessa skoðun, en það

getur verið, að núv. landlæknir hafi aðra skoðun. Báðir eru góðir læknar, en hvor-ugur getur sannað sitt mál alveg ótví-rætt. Það verður því aðallega að dæmast um þetta af mönnum eins og þeim, sem eru í þinginu og dæma einungis „prak-tiskt“ um það. Það mun öllum vera kunn-ugt, að ef þjóðfélagið er dregið inn á þá braut að borga þessar lækningar fyrir alla, hvar á landinu sem er, þá er ómögu-legt að sjá fyrir, hvað kostnaðurinn verður, því læknar „kalkulera“ þá með því, að þetta er iðnaður og að landið borgar þenn-an iðnað. En það, sem þingið getur þá sagt, er aðeins það, hvort það vill láta landið borga þennan iðnað. Og ég vil minna hv. þm. Hafnf. á það, að eftir þau ráð, sem trúnaðarmenn lækna-stéttarinnar, sem undirbjuggu berklavarnalögin, hafa gefið í því máli, er það óhugsandi, að ráð frá samskonar mönnum verði tekin sem nokkurt goðasvar.

**Flm. (Bjarni Snæbjörnsson):** Eins og ég held, að hæstv. dómssmrh. hafi tekið eftir, ætlaðist ég til þess, að till. væri bor-in fram í báðum deildum. Held ég, að þýðingarlaust sé að fá málið afgr. frá annari deildinni aðeins. Þjóst ég ekki við því, eins og líka kom fram í ræðu hæstv. dómssmrh., að stj. tæki hana til greina, ef ekki yrði afgr. frá báðum deildum. Vil ég þegar taka það fram, að hér er ekki um nein ný fjárframlög að ræða, sem ekki eru skýrt tekin fram í lögum. Stend-ur í till., að leita skuli samninga við ljós-lækningastofur, og skuli landlæknir gera þann samning, en ekki er skýrt tekið fram, hvaða stofur það skuli vera. Eru það e. t. v. þessar stofnanir, sem hæstv. dómssmrh. kallar iðnaðarstöðvar. Fer hér sem oft áður, að það andar kalt frá dómssmrh. til lækna og heilbrigðismála. Vil ég þó ekki rífast við hann um þetta mál. Gerði ég það í sumar, og býst ég við, að hann hafi fengið nóg af því.

Hæstv. dómssmrh. byrjaði með því að segja, að það hafi sennilega ekki verið lögum samkv. að borga þessar ljóslækning-ar, því að ef svo hefði verið, hefði ég og aðrir hlutaðeigendur farið í skaðabóta-mál við ríkið. Vil ég því taka það fram, til þess að fyrirbyggja misskilning, að ég hefi ekki eyris hagnað af ljóslækningun-

um. Ég kem aðeins fram í þessu máli sem læknir, sem bæjarstjórnarmeðlimur og sem forsvari margra vesalinga, sérstak-lega barna, sem geta ekki leitað sér ljós-lækninga, t. d. vegna þess, að foreldrar þeirra kinoka sér við því að fá ókeypis læknishjálp hjá bænum. Því hefir oft verið dróttað að mér, að ég hafi hafið máls á þessu af því, að það komi við mína pyngju, en ég vona, að hv. dm., nema e. t. v. hæstv. dómssmrh., taki mig trúanlegan án þess að ég leggi fram sann-anir. er ég segi, að ég hafi engra fjárhags-legra hagsmuna að gæta í þessu máli.

Þá er að minnast á berklavarnalögin. Var talað um, að þeir mætu læknar, er þar koma við sögu, væru ekki starfi sínu vaxnir, þar sem kostnaður við löginn hafi farið svo mikið fram úr áætlun. Má það segja um öll mannaverk, að menn sjá seinna, að betur hefði mátt fara. Hafa komið fram áskanir á ýmsa starfsmenn, hvort sem verið hafa brúarsmiðir, húsa-smiðir eða annað, um það, að þeir hafi gert of lágar kostnaðaráætlanir o. s. frv., og dettur þó engum í hug, að slíkt hafi verið gert með vilja eða gegn betri vitund.

Síðan berklavarnalögin voru sett hefir verið gerð breyt. á öllum fjárframlögum ríkisins. Hví skyldi þá ekki mega gera slíkt hið sama um þessi lög?

Berklaveiki hefir e. t. v. aukizt hér mjög á síðari tímum, enda þótt segja meg, að fyrir vaxandi þekkingu lækna og betri athuganir viðsvegar um landið hafi fleiri sjúklingar komið í leitirnar en áður.

Það er leiðinlegt, þegar þm. vilja ekki hlusta á svarræður, sem til þeirra er beint í þingtímanum, heldur ræða við utan-þingsmenn. Vona ég, að aðrir hv. dm. taki tillit til þessarar framkomu dómssmrh.

Hæstv. dómssmrh. talaði um, að það hefði áður verið blómlegur atvinnurekst-ur að halda uppi hælum fyrir berkla-veika sjúklinga. Vil ég ekki svara slíku, en hitt ætla ég að taka fram, að vissulega hefir ekki verið hugsað um að bæta sjúkrahúsin í ráðstöfunum hæstv. stj., þar sem öllum sjúkrahúsum er greitt það sama úr ríkissjóði, hvernig sem útbúin eru, hvort sem það eru örgustu holur eða góð sjúkrahús.

Hvað viðvikur því, að fyrrv. landlækn-ir hafi viljað gæta hófs í reikningum, þá

kom það ekki til greina um reikninga berklaveikra sjúklinga, heldur aðeins um þá, sem styrkhæfir voru af hreppsfélögum samkv. fátækralögum. Viðvíkjandi kostnaðinum var lagður til grundvallar kostnaður við Vífilssstaðahælið, án tillits til þess, hvort sjúklingur þyrfti kirurgiskrar meðferðar við eða ekki. Síndi það sig, að þetta var ekki rétt, og þegar sjúklingur kom þaðan til kirurgiskrar stofnunar, t. d. á landsspítalann, voru dagpeningar hans hækkaðir í 6 kr. úr 5 kr.

Vil ég þá víkja að því, sem hæstv. dómssmrh. sagði, að áhöld væru betri á hælina en á þessum ljós-lækningastofnunum. Áhöldin eru þau sömu. Þeir, sem best vita um þessi mál, segja áhöld stofnananna eins góð og best geti verið. En um það, hvort læknað við ljós-lækningastofnanirnar séu óvanir og ekki góðir, er eðlilegast að fara eftir áliti yfirlæknis ljós-lækningadeildar landsspítalans, en ekki mínu eða hæstv. dómssmrh., þó að húast mætti við, að ég væri færari um að fara rétt með þessi mál en hann, sem fullur er af ofstæki gagnvart læknum. Vona ég, að hv. d. skilji þetta mál allt og láti ekki blekkjasi af ofstopa dómssmrh. Er t. d. athugaverð sanngirni hans, þar sem hann segir í svarræðu sinni, að eitthvert gagn af einhverjum ljós-lækningum hefði orðið einhversstaðar á landinu. Skilja allir andann í þessu. Mun hvorki hæstv. dómssmrh. eða aðrir dm. geta sagt um, hvar og hvenær gagn hafi orðið af þeim. Myndi aðferð þessi ekki vera notuð um allan heim, ef hún hefði ekki komið að gagni. Um það, hvort tækin séu hættuleg eða ekki, eru lækarnir sjálfir færastir að dæma. Læknað vita vel, við hvaða tegundum berklaveiki ljós-lækningar eru hættulegar og hvar beri að nota þær. Álit Vífilssstaðalækna á aðferðinni er það, að hún geti yel komið að gagni, því að annars væru þeir ekki að vísa sjúklingum á ljós-lækningastofur. Vona ég, að hv. d. láti það ekki hafa áhrif á atkvgr., hvaða hug hæstv. dómssmrh. ber til lækna og hvaða óbótamenn hann álitur þá vera. E. t. v. hafa ýmsir þdm. eitthvað misjafnt af einhverjum læknum að segja, en ekki ber að láta börn og smælingja gjalda andúðar til einstakra manna. Þessa vesalinga er verið að hugsa

um, þegar verið er að gangast fyrir því, að létt sé af hrepps- og bæjarfélögum skatti þeim, sem þau gjalda til þessa í viðbót við berklavarnastyrkinn. Er það augljóst misrétti, að stærsta bæjarfélag á landinu skuli geta fengið þessar lækningar fyrir ekki neitt, en smærri og verr sett bæjarfélög verði að borga þær fullu verði. Gæti ég trúað því, að ef engin lausn fengist á þessu máli, þá myndu bæjarfélög fara í skaðabótamál við stj. Finnst mér það undarleg ráðstöfun, ef nú á að fara að neyða hið opinbera í mál út af atriðum, sem Alþingi samþykkir. Verður að virða einstökum mönnum það til vorkunnar, þótt þeir þykist þurfa að hefna sín á læknum, en þá má ekki láta börn og smælingja gjalda.

**Dómssmrh. (Jónas Jónsson):** Ég held, að hv. þm. Hafnf. ímyndi sér, að hann sé kominn í annan þingflokk en þann, sem hann hefir verið í. Læzt hann nú vera fulltrúi fátæklinganna, í stað þess að vera fulltrúi burgeisanna, sem líta á málin frá sama sjónarmiði og Jósafat kaupmaður, sem nýlega var sýndur hér á leiksvíði. Virðist mér þetta vera krókóðilstar, sem hann grætur yfir fátækum börnum.

Það er ekki hægt að breyta lögum með þáttill. Hv. þm. veit, að landlæknir samdi við þær 3 stofnanir, er hann tiltók, og kemur málið því ekki við aðrar stöðvar en þær. Ef hann vill lögbýnga breytingu, þá ætti hann að koma á lögum, þar sem ákveðið væri, að hver og einn gæti fengið úr ríkissjóði það, sem hann setti upp, ef hann kæmi upp einhverri ljós-lækningaholu, þar sem reknar væru skottulækningar með kvartsljósum. Annars er fróðlegt fyrir hv. þm. að athuga, hversu langt hann kemst með þetta og hvort hann muni geta breytt lögum með þál. Hv. þm. viðurkenndi, hversu fánýtar hafa reynzt áætlanir þeirra manna, er undirbjuggu berklavarnalögin. Virðist hann halda, að hann og aðrir lækna geti hvað eftir annað gert þær breyt. hér á, sem þeim sýnist, þó reynslan sýni, hve lítið er hægt að byggja á þessum pólitísku atvinnubótum lækna.

Hv. þm. sagði, að það væri af harðúð minni og hjartavonzku, að ég væri á móti þessum ríkisgreiðslum. Játaði hann þó í

## Ljós-lækningar berklasjúklinga.

fyrri, að það var landlæknir, sem lagði línurnar í þessu máli, og að stj. fylgdi ráðum hans, þar sem þau studdust við reynslu og heilbrigða skynsemi. Er þá spurningin um það, hvort Guðmundi Björnsyni sé svona illa við lækna-stéttina og beri til hennar þær illu hvatir, sem hv. þm. finnst liggja hér á bak við. Hv. þm. hafði mjög óvarleg orð í sum- ar um landlækni, og kom það þá fram, að landlæknir hafði hvað eftir annað orðið að lækka reikninga hv. þm. fyrir aðgerðir. Var ekki hægt að skilja framkomu hv. þm. gagnvart Guðmundi Björnsyni öðruvísi en sem löngun til að gera árás á hann.

Það, að hv. þm. og fylgifiskar hans á-saka mig fyrir að hafa fallið á till. land-læknis, læt ég mér í léttu rúmi liggja. Það hefir líka sýnt sig, að viðleitni okkar í þá átt að stilla eyðslunni í hóf hafa borið árangur. Munu líka margir mæla, að það hefði verið brot á heilbrigðislöggjöfinni, ef stj. hefði ekki farið eftir þessu.

Ég held því, að þetta aðhald, sem fyrrv. landlæknir kom til leiðar, hafi verið gott og nauðsynlegt. Hinsvegar sé ég ekkert því til fyrirstöðu, að bæjarfélagið í Hafnarfirði greiði ljós-lækningar að ein- hverju leyti, ef það ber það traust til þeirra, sem lækningarnar hafa á hendi. Það kemur ekki ríkinu við. En ríkið hef- ir ekki viljað taka á sig þessa ábyrgð, þvert ofan í skoðanir landlæknis, ef ekki var full trygging fyrir því, að hæfir menn stunduðu lækningarnar.

**Forseti (GÓ):** Till. hefir komið fram um að vísa þessu máli til nefndar, og ef svo yrði gert, vil ég beina því til hv. þdm., hvort þeir vilji ekki geyma sér frekari umr. þangað til seinna.

**Flm. (Bjarni Snæbjörnsson):** Ég sé enga ástæðu til að vísa þessu máli til nefndar, og það því síður sem hæstv. for- seti hefir ákveðið, að aðeins fari fram ein umr. um málið.

**Forseti (GÓ):** Hv. flm. veit þó, að slíkt hefir oft verið gert áður og umr. frestað.

**Jón Baldvinsson:** Till. svipuð þessari var flutt í fyrri í Nd. eða Sp. af hv. þm.

Seyðf., vegna þess að 1929 hafði verið breytt um framkvæmd á berklavarna- lögunum af núv. dómsmrh. Þá hafði hæst- v. dómsmrh. öðlað nýjan skilning á lög- unum frá þáv. landlækni, að því er hann segir. Annars leyfi ég mér nú að draga í vafa, að landlæknir hafi verið hér upp- hafsmaður. Hitt þykir mér sennilegra, að stj. eða hæstv. dómsmrh. hafi átt hug- myndina, en landlæknir síðan fallið á hana. Annars er það sannleikurinn um berklavarnalögin, að allir ráðh., sem hafa átt að sjá um framkvæmd þeirra, hafa reynt að hliðra sér hjá því og fara í kringum þau. Svo var um hv. 2. þm. Skagf., er hann var ráðh., en hann, var þó svo almennilegur að vilja fara laga- leiðina. Sama var að segja um Klemens Jónsson. Um framkvæmd hv. 1. landsk. í þessum efnum, er hann var ráðh., skal ég ekki fullyrða. En allir hafa ráðh. vilj- að hliðra sér hjá framkvæmd laganna, en þó viljað fá lagabreytingar til þess, nema hæstv. núv. dómsmrh. Ég er ekki í vafa um, að hann hefir gengið móti tilgangi laganna með framkvæmd sinni á þeim. Því mun ég greiða þessari till. atkv. mitt. Ég álit ekki þörf á, að málið fari til n., þótt ég setji mig hinsvegar ekki upp á móti því. En málið er orðið svo þekkt hér í þinginu, að hv. þdm. ættu þegar að geta tekið afstöðu.

**Forseti (GÓ):** Ég mun þá bera upp till. um það, að málið gangi til nefndar.

## ATKVGR.

Fellu að vísa málinu til nefndar með 5:5 atkv.

**Flm. (Bjarni Snæbjörnsson):** Ég hygg, að síðasta ræða hæstv. dómsmrh. hafi verið hv. þdm. full sönnun þess, hversu mjög hann blandar saman deilum sínum við lækna og framkvæmd berklavarna- laganna. En á því getur enginn vafi leik- ið, að hann hefir ekki fylgt tilgangi lag- anna í framkvæmd þeirra. Í 14. gr. berkla- varnalaganna frá 1929 stendur: „það (þ. e. stjórnarráðið) skal og semja fyrirfram fyrir hálf og heilt ár í senn við ljós-læk- ningastofur“. Ef þessir sjúklingar eru ekki styrkhæfir eftir berklavarnalögunum, er þessi grein óþörf. Það er því ljóst, að lög-

um samkv. á ríkið að gjalda fyrir þessar lækningar.

Það er náttúrulega hægt að segja, að ég sé auðvaldsburgeis, sem standi á sama um fátæklingana. En ég býst við, að ég hafi fengið eins mörg atkv. frá fátæklingum og burgeisum í Hafnarfirði, enda er ekki slíkur fjöldi af þeim þar. En ég ætla ekki að fara að réttlæta mig hér, heldur halda mér við efnið.

Ég vona, að sú skoðun hæstv. dómsmrh., að ég sé hér að koma með nokkrar breyt. á berklavarnalögunum, falli um sjálfa sig. Till. mín er eingöngu komin fram vegna þess, að stj. hefir ekki framkvæmt lögin. Ef þingið álitur ekki rétt að samþ. till. mína, er ekki nema um tvennt að gera, að fresta framkvæmd laganna eða breyta þeim.

Þá kem ég að landlækni og afstöðu hans til málsins. Hv. 2. landsk. hefir sagt, að stj. muni hér hafa átt frumkvæðið, en landlæknir fallið á skoðanir hennar síðar. Landlæknir virðist a. m. k. ekki hafa skipt svo mjög um skoðun sína á lögunum, þegar keypt voru ljóslækningatæki til Ísafjarðarspítala. Þá lét hann þá skoðun í ljós, að hann teldi mikla þörf á slíkum tækjum sjúklinganna vegna. En er nokkur sanngirni í því, að bæjarfélögin séu fyrst látin kosta tækin og lækningarnar á eftir?

Hæstv. dómsmrh. sagði, að ég hefði sagt, að landlæknir hefði gefið falsvottorð. (Dómsmrh.: Þetta er rangt!). Þetta, og ekkert annað, lá í orðum hæstv. ráðh. En ég vil aðeins benda hæstv. ráðh. á, að hann ætti, áður en hann kemur með slík ósannindi í minn garð, að hindra, að þetta væri sagt í hans eigin blaði um þennan sama mann, fyrrv. landlækni. Í kjallargrein í „Tímanum“, sem út kom fyrir skömmu, er sagt að landlæknir hafi gefið Helga Tómassyni falsvottorð, þ. e. a. s. landlæknir hafi gefið honum vottorð um það, sem hann vissi ekki um. Þetta hefði hæstv. ráðh. átt að athuga áður.

Hæstv. ráðh. segir, að Hafnarfjörður sé skyldugur að greiða þessar lækningar, úr því að bæjarfélagið hafi trú á þeim, sem hafa þar á hendi. En Alþingi hefir einnig viðurkennt trú sína á þessar lækningar, enda er hún viðurkennd um allan hinn menntaða heim. Það mun vera alveg

dæmalaust, hvar sem leitað er, að sum bæjarfélög skuli verða að greiða þessar lækningar, en önnur ekki. Hæstv. dómsmrh. segir, að landlæknir hafi samið við þrjár stofnanir um lækningarnar. En lögunum samkv. eru engar sérstakar stofnanir löggiltar í þessum efnum. En í þáttill. er byggt fyrir misnotkun með því að ákveða, að ljóslækningastofur þær, sem ríkið greiðir lækningar, skuli viðurkenndar af landlækni og yfirlækni landsspítalans.

Ég vona, að hv. d. taki ekki mark á því, hvað hæstv. dómsmrh. segir um mig eða læknaana í þessu sambandi, heldur hugsi um sjúklingana, sem ljóslækninganna eiga að njóta.

Forseti (GÓ): Þar sem hæstv. dómsmrh. mun bera fram ný rök í málinu síðar, fresta ég hér með umr.

Á 34. fundi í Ed., 21. marz, var fram haldið einni umr. um till.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 35. fundi í Ed., 22. marz, var enn fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 7:1 atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. afgr. til Nd.

Á 35. fundi í Nd., s. d., var till. útbýtt eins og hún var samþ. við eina umr. í Ed. (A. 167).

Á 37. fundi í Nd., 29. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 60., 63. og 65. fundi í Nd., 26. og 29. apríl og 2. maí, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. enn tekin til fyrri umr.

Enginn tók til máls.

Ljós-lækningar berklasjúklinga. — Verzlunar- og siglingasamningar við Noreg.

#### ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 15 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til síðari umr. með 16 shlj. atkv.

Á 71., 73., 77., 78. og 79. fundi í Nd., 10., 12., 18., 19. og 20. maí, var till. tekin til síðari umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 80. fundi í Nd., 21. maí, var till. enn tekin til síðari umr.

Enginn tók til máls.

#### ATKVGR.

Till. samþ. með 12:3 atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 793).

### 9. Verzlunar- og siglinga-samningar við Noreg.

Á 96. fundi í Ed., 6. júní, og á 96. fundi í Nd., s. d., var úthýtt frá Sp.:

Till. til þál. um verzlunar- og siglinga-samninga við Noreg (A. 851).

Á 15. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá úthýtingu till. — Afbrigði leyfð og samþ. með 25 shlj. atkv.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 16. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til einnar umr.

Of skammt var liðið frá því er umr. var ákveðin. — Afbrigði leyfð og samþ. með 25 shlj. atkv.

Frsm. (Bjarni Ásgeirsson): Eins og hv. þm. er kunnugt, hefir frá því árið 1924 verið einskonar samningur eða samkomulag milli Noregs og Íslands um ívilnun frá Noregs hálfu á tolli á saltkjöti frá Íslandi. Þessi samningur var gerður, ekki formlega, með uppsagnarfresti af beggja hálfu, heldur sem samkomulag milli norsku og íslensku ríkisstjórnanna, og er hægt að upphefja það með einhliða ákvörðun hvorrar ríkisstj. um sig.

Þessi samningur, sem hefir verið í gildi síðan 1924, var annarsvegar um ívilnun á tolli á íslensku saltkjöti í Noregi, hinsvegar um ívilnun á fiskveiðalög-gjöfnni, að því er til sildveiða Norðmanna hér við land kemur, eða lofun íslensku ríkisstj. um mjúklega meðferð þeirra laga gagnvart Norðmönnum. Þessi samningur hefir svo legið svona óbreyttur síðan, þangað til í ár, að honum var sagt upp.

Ég vil nú leyfa mér að fara lítið eitt út í sögu þessa máls á síðastl. ári. Í síðastl. janúarmán. var ég á ferð í Noregi, og áður en ég fór, bað hæstv. fyrrv. forsrh. (TrÞ) mig að grennslast eftir því, hverjar horfur væru á því, að kjöttolls-samningnum við Norðmenn yrði sagt upp, eins og getið hefir verið um í blöðum hér.

Begar ég kom til Noregs, hafði ég ráðið við mig að fara að öllu gætilega, þar sem ég vissi, að Norðmönnum var þetta mjög viðkvæmt mál, og afreð ég því, áður ég sneri mér til viðkomandi ráðuneytis, að snúa mér til kunnugra manna þessu máli og fá þar vitneskju um, hversu horfði um það. Ég sneri mér svo privat til tveggja háttstandandi manna, sem ég þekki, úr bændaflokknum norska, sem nú er stjórnarflokkur, og spurðist fyrir um það hjá þeim, hvernig þetta mál stæði. Þeir sögðu mér, að uppsögn hefði eiginlega alltaf verið yfirvofandi öll undanfarin ár. Aðalástæðan til þess er sú, sem kunnugt er, að meginmótsþyrnan í Noregi gegn kjöttollssamningnum hefir komið frá bændum. Og aðalástæðan til þess er aftur sú, að bændaflokkurinn norski rekur harðvítuga og sterka bændapólitik í Noregi, og einn liðurinn í þeirri pólitik er háir tollar á innfluttar landbúnaðarafurðir, sem koma að nokkru leyti fram sem verndartollar. Á þann hátt hefir norski bændaflokkurinn beinlínis reynt að tryggja norskum bændum allan þann markað, sem fánlegur er þar í landi fyrir framleiðsluvörur bænda. Og eins og kunnugt er, hefir þeim á þennan hátt tekizt að búa betur í haginns fyrir norska bændastétt en samskonar flokkum í öðrum ríkjum.

Nú er það vitanlega einn liðurinn í þessari bændapólitik að tryggja norskum

bændum allan kjötmarkað þar í landi. En eins og kunnugt er, eru sæmileg skilyrði til sauðfjárræktar og þá um leið kjötframleiðslu í Noregi. Og norskir bændur stefna að því að fullnægja sjálfir norska kjötmarkaðinum. Þetta er ein aðalástæðan fyrir því, að það kæmi þeim vel að útiloka íslenskt kindakjöt frá norska markaðinum.

Í fyrrahaust var skipt um stjórn í Noregi og bændaflokkurinn myndaði stjórn, og situr hún enn í dag. Það var nú vitanlegt, að þegar sá flokkur var kominn til valda, sem mest hafði verið á móti þessum samningi, þá yrði krafan um uppsögn á honum harðari en nokkru sinni áður. En það var einnig ýmislegt fleira, sem styrkti þessa kröfu, t. d. hagsmunir sildveiðimannanna norsku, sem frá upphafi hafa lagt áherzlu á, að kjöttollssamningnum yrði sagt upp, ekki vegna þess, að þeir vildu sérstaklega losna við þessa tollaívilnun í sjálfu sér, heldur af því, að þeir vildu nota uppsögn kjöttollssamningsins til þess að knýja fram til hagsmuna fyrir sig betri og bættari samninga við Íslendinga um sildveiðar Norðmanna hér við land.

Þriðja ástæðan, sem komið hefir fram í þessu máli og ég hefi fengið vitneskju um, kemur að vísu ekki þessu máli beinlínis við, þar sem hún stafar frá öðru máli þessu alveg óskyldu, en hefir þó hér verið notuð á móti okkur. Ég mun þó ekki telja rétt að draga þá ástæðu inn í opinberar umr. um þetta mál, en hefi greint íslenzku ríkisstj. frá henni, svo og utanríkismálanefndinni.

Eftir þær umr., sem ég átti við þá menn í Noregi, sem ég gat um áðan, var mér það vel ljóst, að málið er þar mjög viðkvæmt mál, og fór ég því að ráðum þessara manna, en þeir héldu því fram, að það, sem helzt gæti fleytt málinu áfram óbreyttu, væri það, að sem minnst væri talað um það. Ef farið væri að hreyfa málinu í viðkomandi ráðuneyti, gæti það auðveldlega orðið til þess, að alvara yrði úr því að segja samningnum upp. Og það, að samningnum hefði verið haldið svona lengi óbreyttum, væri ekki annað en velvilji Norðmanna í garð Íslendinga — og við verðum nú að viðurkenna hann að ýmsu leyti, þó stundum hafi fallið hörð

orð á milli okkar frændanna. Aftur á móti gáfu þessir menn mér vonir um, að í þetta skipti myndi samningnum ekki verða sagt upp, ef málið væri látið liggja í þagnargildi. En það kom brátt í ljós, að þeir voru ekki nægilega kunnir málavöxtum, því að 11. febr. í vetur kom bréf til íslenzku ríkisstj. frá norska aðalræðismanninum hér, þar sem hann segir samningnum upp fyrir hönd norsku ríkisstj. og samkv. umboði frá henni með þriggja mánaða fyrirvara. Aðalástæðurnar fyrir uppsögninni eru taldar þær, að ívilnanirnar á fiskveiðalöggjöfinni af Íslands hálfu, samkv. samkomulaginu frá 1924, eru taldir litils virði fyrir Norðmenn, og í öðru lagi hinar nýju innflutningshömlur eða innflutningstakmarkanir, sem settar hafa verið af íslenzku ríkisstj. En þessa síðari ástæðu get ég nú ekki skoðað nema sem yfirsínsástæðu, því að Norðmenn eru sjálfir búnir að setja allskonar valutaráðstafanir, sem eru fyllilega sambærilegar við innflutningshöftin hjá okkur.

Sama dag og bréfið kom frá norska ræðismanninum símaði stjórnin til sendiherra Íslands í Kaupmannahöfn, tjáði honum uppsögn kjöttollssamningsins og greindi honum þær ástæður, sem færðar væru fyrir henni, og það hann að grennslast eftir horfum í málinu og fylgjast vel með því. Nokkrum dögum síðar sendi stjórnin sendiherrann til Oslo, til viðtals við norsku stjórnina. En þá stóð svo á, að jafnvel mátti búast við stjórnarskiptum í Noregi, því forsætisráðh. Norðmanna var þá alvarlega veikur, og um stund virtist svo, sem bændastjórnin færi frá völdum og ný stjórn yrði mynduð, en það varð þó eigi. En þetta notaði norska stj. til að slá á frest samningnum um kjöttollinn. Sendiherra sneri heim við svo búíð, en fékk áður yfirlýsingu utanríkismálaráðh. norska um, að hann skyldi gera sendiherra aðvart, þegar hann væri við því búinn að taka málið upp. En þetta dróst, að nokkuð fréttist frá norsku stj., og þess vegna hefir íslenska stj. hvað eftir annað gert fyrirspurnir um það til sendiherra, hvert útlit væri fyrir það, að samningumleitanir gætu hafizt, og það hafa farið fram stöðug skeytaskipti milli Sveins Björnssonar og norsku stj. um þetta, að-

allega fyrir milligöngu danska sendiherrans í Oslo, en árangurslaust. Loks fór að liða að því, að kjöttollssamningurinn gengi úr gildi, því samkv. uppsagnarbréfinu mátti álíta, að samningstíminn væri útrunninn um miðjan maí, þar sem uppsagnarfrestur var 3 mánuðir. En loforð fékkst þó frá norsku stj. um það, að samningurinn gengi ekki úr gildi fyrr en 30. júní í sumar, eða um leið og fjárhagsár Norðmanna væri úti. Fyrirspurnum um málið og skeytaskiptum milli íslenskra sendiherrans og norsku stj. var þó sífellt haldið áfram, og naut íslenska stj. jafnframt aðstoðar danska sendiherrans í Oslo, en ekkert svar fékkst frá norsku stj. fyrr en nú um miðjan maí, að afstaða norsku stj. til málsins fer að verða skýr, sem sé sú, að tilgangur hennar er að aftra því, að nokkrir samningar verði gerðir um málið fyrr en núgildandi samningur er úr gildi. Og samkv. nýkomnu skeyti frá Sveini Björnssyni, dags. 2. júní, má sjá, að Norðmenn óska ekki að taka upp samninga um málið, nema fram komi tilboð frá Íslands hálfu um sérstakar ívilnanir á móti, og virðast Norðmenn verða að geta gert sér vonir um miklar ívilnanir af hálfu Íslendinga, ef þeir eigi að halda áfram að veita þeim ívilnanir á tolli á íslensku saltkjöti.

Nú er það vitanlegt, að hér er um mikla vanda- og alvörumál fyrir Íslendinga að ræða, og þá sérstaklega fyrir íslenska bændur. Ég skal geta þess, að ég hefi fengið upplýsingar um það frá Sambandi ísl. samvinnufélaga, sem mun vera þessu máli kunnugast, hvernig það horfi við, þegar samningurinn fellur úr gildi núna 1. júlí, ef hann verður ekki framlengdur.

Nú er tollurinn á íslensku saltkjöti í Noregi 23 aur. á hvert kg., en með hinum nýja 20% gengisviðauka er hann orðinn 27 aur. á kg. Þegar samningurinn fellur úr gildi 1. júlí verður tollurinn 55 aur. á hvert kg. Nú er það vitanlegt, að þótt mikil áherzla hafi verið lögð á það undanfarið að koma upp frystihúsum og búa þannig í haginn fyrir íslenska kjötfraðleiðendur, að þeir geti komið sem mestu af kjöti á enskan markað, þá vantar talsvert á, að það geti nægt. Í haust voru saltaðar til útflutnings 20 þús. tonn af saltkjöti. Nokkuð af þessu var tekið til

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

sölu í landinu sjálfu, um 2 þús. tonn seldust til Danmerkur og Svíþjóðar. Þó að mikil áherzla hafi verið lögð á það að frysta kjöt, eins og ég gat um áðan, þá er samt ekki hægt að selja á þann hátt meira en  $\frac{2}{5}$  af kjötmagni því, sem fyrirhugað er að flytja út. Þó að bætist við ný frystihús á næsta sumri, þá má gera ráð fyrir, að markaðurinn útheimti, að hægt sé að selja 10—12 þús. tonn í Noregi á næsta hausti. Það er lágmarkið. Menn sjá því, að hér er ekki um lítið fé að ræða fyrir íslenska kjötfraðleiðendur. Það er því ekki sjáanlegt annað en fjárhagslegt hrún fyrir þá, sem byggja afkomu sína á saltkjötsframleiðslu. Það er því eitt hið mesta nauðsynjamál, að stj. taki þetta mál til rækilegrar ihugunar og geri það sem mögulegast að fá kjöttollssamninginn framlengdan eitthvað, fyrst og fremst fyrir yfirstandandi ár og síðan eins lengi og hægt er. Nú hafa Norðmenn gefið í skyn, að það eina, sem um er að ræða til þess að fá framlengdan kjöttollssamninginn, sé það, að þeir fái einhverja ívilnun á móti. Ég býst við, að Íslendingar verði tregir til þess að gefa miklar ívilnanir frá því, sem gert hefir verið áður, eins og getið hefir verið um í blöðum og á þingi, þegar þetta mál hefir verið til umræðu.

Ennþá er eitt atriði, sem vert er að athuga, og það er, hvernig milliríkjasamningarnir eru milli Íslands og Noregs. Þá er fyrst að telja hina almennu verzlunarsamninga frá 1826, þó með skírskotun til yfirlýsingar frá 13. júní 1856. Aðalatriði þessara samninga eru jafnréttisákvæði um verzlun og siglingar, og sömu leiðis má nefna samninga frá 16. apríl 1858, um gagnkvæma heimild til strandsiglinga í Noregi og á Íslandi. Samkv. samningum þessum eru að vísu réttindi beggja aðilja hin sömu til verzlunar og siglinga hvor gagnvart öðrum. En sökum hinnar geysilega ólíku aðstöðu þjóðanna til þess að nota sér þessi réttindi verður það ljóst, að hinir raunverulegu hagsmunir eru nær allir á Noregs hlið. Norðmenn hafa hér fastar áætlunarferðir á milli landa og með ströndum fram, og hafa á þann hátt náð undir sig meginu af vöruflutningum á milli landanna. Auk þessa hafa þeir notið viðskipta ís-

lands um mestan eða nær allan hluta þeirra fragtskipa, sem tekin hafa verið á leigu til að annast hina meiri háttar flutninga, sem farið hafa framhjá áætlunarskipunum, t. d. fiskflutninga, salt- og kola- og byggingarefnisflutninga o. fl. Auk þess ber þess að gæta, að viðskiptin milli Norðmanna og Íslendinga eru þannig, að Norðmenn flytja oft miklu meira hingað en við til þeirra. Árið 1929 fluttu Norðmenn hingað vörur fyrir um 9 millj. kr., en við ekki nema fyrir rúmar 5 millj. kr. til þeirra. Auk þessa eru hin- ar „ósýnilegu“ tekjur Norðmanna af siglingum hér við land, sem ég gat um fyrr — og vafalaust hafa skipt milljónum króna árlega undanfarin ár.

Utanríkismálan. hélt fund um þetta mál í gær og tók þetta atriði til ræklegrar ihugunar. Niðurstaðan n. varð sú, að bera fram þáttill. um þetta mál, sem er hér á þskj. 851. Okkur þykir sjálfsagt, ef Norðmenn gera alvöru úr því að synja um framlengingu á þessum eina samningi, sem mér er kunnugt um milli Norðmanna og Íslendinga, sem er okkur verulega í vil, að taka þá rækilega til athugunar, hvort ekki beri að segja upp samningum milli ríkjanna, sem eru Norðmönnum miklu meira í vil heldur en okkur Íslendingum. Býst ég við, að Norðmönnum yrði fljótlega ljóst, ef þeim er það ekki ljóst nú þegar, að þegar milliríkjasamningar þjóðanna væru teknir upp á ný og þeir þyrftu að fara að sækja á fyrir sína hagsmuni eins og við fyrir okkar, hafa þeir miklu meiri hagsmuna að gæta fyrir sig en við fyrir okkur, enda þótt kjöttollsívilnun sé okkur mikils virði.

Ég skal svo ekki fara fleiri orðum um þetta, en vil skora á hv. þm. að greiða þessari till. atkv., og sömuleiðis á stj. að taka þetta mál til mjög rækilegrar íhugunar.

**Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Formaður utanríkismálanefndar hefir rakið sögu þessa máls allrækilega. Ég þarf ekki að segja annað en það, að stj. mun vitanlega taka fullt tillit til þessarar till., ef hún verður samþ. Það kom fram í ræðu formanns n., að fengizt hefði frestur á uppsögn samningsins til 1. júlí. Nú

skyldi maður ætla, að þetta gæfi nokkra von um góða lausn málsins, en svo er þó ekki. Sá frestur var Norðmönnum útlátalaus, því tollabreyt. þar ganga í gildi 1. júlí, svo að uppsögnin hefði vitanlega ekki komið til greina fyrr. Síðan þessi frestur var gefinn hafa Norðmenn tekið illa í að taka upp samninga um þessa hluti. Það er því full ástæða fyrir utanríkismálanefnd að bera fram slíka till. sem þessa. Stjórnin mun hafa vakandi auga með þessu máli og taka fullt tillit til óska þingsins um ráðstafanir í þessum efnum.

**Jón Þorláksson:** Ég vil aðeins til viðbótar því, sem hv. frsm. utanríkismálanefndar sagði, taka það fram út af orðalagi till., þar sem skorað er á ríkisstj. að taka til athugunar, hvort ekki sé rétt að segja upp gildandi verzlunar- og siglingasamningum við Noreg, að stj. þarf ekki heimild frá þinginu til að framkvæma þessa uppsögn, því það er svo ákveðið í stjórnarskránni, að konungur geri samninga við erlend ríki. Að því leyti, sem samningar við erl. ríki horfa ekki til breytinga á högum landsins, eru þeir því gerðir án þess að samþykki Alþingis komi til. Það felst því ekki í orðalagi till., að þetta mál þurfi að koma fyrir þingið áður en uppsögnin verði framkvæmd, ef til hennar kemur, heldur er aðeins með þessu farið fram á, að þingið láti koma fram ábendingu til stjórnarinnar henni til stuðnings að því er snertir uppsögn samningsins, svo framarlega sem til slíks þarf að taka.

**Jón Baldvinsson:** Ég ætla aðeins að spyrja uanríkismálanefnd, hvort hún hafi ekki athugað till., sem af hálfu Alþýðuflokksins var flutt hér snemma á þinginu einmitt um þessi sömu mál, sem hér liggja fyrir. Ég vildi gjarnan fá að vita það hjá hv. n., hvort hún ætli ekki að láta þessa till. koma fram, því mér skildist það vera tilætlunin þegar málið var hér til umr. En þessi þáttill. hljóðaði þannig: „Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að leita samninga, í samráði við stjórnir landsmálaflokka á Alþingi, við erlend ríki um að þau kaupi íslenskar afurðir eða ívilni um tollkjör þeirra.

Sérstaklega er skorað á ríkisstjórnina að fá af létt innflutningstolli á fiski í Englandi og ná samningum um sölu síldar til Rússlands gegn vöruskiptum“. Mér hefði fundizt vel við eiga, að þessi till. kæmi nú frá n. og að hún yrði einnig afg., ef stj. lýsir ekki yfir, að hún muni taka þetta mál til ihugunar. Út af orðalagi þeirrar till., er hér liggur fyrir, skal ég játa, að mér finnst það nokkuð „drastiskt“, og vildi ég í því sambandi spyrja stj., hvort hún teldi ekki heimilt að segja upp verzlunarsamningum við önnur ríki, þó það sé ekki samþ. af þinginu, ef tollstríð er milli Íslands og annara ríkja.

Fors.- og fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Það mun vera misminni hjá hv. 2. landsk., að þessi till. liggi hjá n. Henni var vís- að 10. maí til stj. Annars hygg ég þessa till. óþarfa. Það er yfirleitt óþarft að bera

fram till. um það, að stj. gæti hagsmuna landsins út á við.

Um það, hvort heimilt sé fyrir stj. að segja upp verzlunarsamningum við önnur ríki, hefir hv. 1. landsk. svarað því, þar sem hann drap á það atriði í stjórnskránni, að konungur gerði samninga við önnur ríki. Þess vegna er sú till., sem hér liggur fyrir, orðuð þannig, að skora á stj. að taka þetta til athugunar, en ekki, að stj. sé gefin heimild til þess. Stjórnin hefir fulla heimild til allra ráðstafana í þessum efnum án íhlutunar þingsins. En verði þessi till. samþ., þá er það sterk hvöt fyrir stj. að verða við tilmælum þingsins.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 30 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. samþ. með 30 shlj. atkv. og afgr. sem ályktun Alþingis (A. 860).

# Pingsályktun um skipun nefndar.

## Ríkisgjaldanefnd Ed.

Á 36. fundi í Ed., 23. marz, var útbýtt:  
Till. til þál. um skipun nefndar til að  
gera tillögur um niðurfærslu á útgjöldum  
ríkisins (A. 251).

Á 37. fundi í Ed., 29. marz, var till.  
tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.  
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38. fundi í Ed., 30. marz, var till.  
tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Ed., 31. marz, var till. aft-  
ur tekin til einnar umr.

Flm. (Jón Þorláksson): Till. þessi er  
shlj. till., sem flutt var fyrir skemmstu í  
Sp. og fór fram á skipun 5 manna n. með  
sama verkefni og þessari 3 manna n. er  
ætlað, sem sé að rannsaka möguleika á  
og gera tillögur um lækkun á útgjöld-  
um ríkissjóðs, t. d. með fækkun opin-  
berra starfsmanna, afnámi ónaðsýnlegra  
styrkveitinga og sparnaði í þjóðarþú-  
skapnum yfirleitt, og rannsaka rekstur  
hinna ýmsu stofnana og fyrirtækja rík-  
isins og gera tillögur um niðurfærslu  
kostnaðar við þær. Fyrir nauðsyn slíkr-  
ar rannsóknar var gerð svo ýtarleg grein  
undir umr. um málið í Sp., að ég tel ekki  
nauðsyn á að bæta þar miklu við, nema  
andmæli komi fram gegn till. En ég vil  
láta í ljós, að ég tel það illa farið, hve

nú er liðið á þingtímann, er slík n. get-  
ur gengið að þessu nauðsynlega starfi.

Þá vil ég svara einni mótbáru, sem ból-  
aði á undir umr. í Sp., enda þótt hún sé  
ekki komin fram hér ennþá. Hún er sú,  
að til séu í þinginu nefndir, sem eigi að  
vinna þessi verk, og mun hér átt við fjvn.  
En þetta er ekki rétt, því að fjvn. geta  
ekki unnið það verk, sem hér er um að  
ræða, nema að litlu leyti. Samkv. þing-  
sköpum tekur starf fjvn. að engu leyti til  
yfirstandandi árs, þegar lítið er frá því,  
að stj. kann að leita einhverrar auka-  
fjárveitingar til notkunar á yfirstandandi  
ári, en slíkri málaleitan er þá vísað til  
fjvn.

Það er álit mitt og margra annara, að  
nú beri svo bráðan að um það, að ríkið  
sem aðrir láti framkvæma niðurfærslur  
á útgjöldum sínum og samfærslur á opin-  
berri starfsemi, þar sem slíku verður við  
komið, að með öllu sé óviðunandi, að  
þingið, sem nú situr, skilji svo við þessi  
mál, að ekkert sé gert, sem komi til fram-  
kvæmda eða öðlist gildi fyrr en í ársbyrj-  
un 1933. Nú er verk fjvn. mjög umsvifa-  
mikið, og enda rekið á eftir þeim við starf  
sitt, ekki sízt fjvn. Nd., því að á starfi  
hennar veltur það að mestu leyti, hve þing  
stendur lengi í hvert sinn. Fjvn. eru því  
svo önnur kafnar, að þær eiga óhægt  
með að sinna þeim störfum, sem liggja  
utan hins eiginlega verkswiðs þeirra, og  
ýmislegt af þeim verkefnum, sem þessari  
n. er ætlað að leysa af höndum, liggur  
utan við verkefni fjvn., eins og nú horf-  
ir við um þá hluti, þar sem n. m. a. er  
ætlað að rannsaka rekstur hinna ýmsu

stofnana og fyrirtækja ríkisins, sem ekki starfa samkv. fjárveitingum í fjárl. og till. fjvn. því ekki ná til, en slíkra stofnana og fyrirtækja er nú svo margt orðið í seinni tíð, að ekki er minni þörf á að gefa því gætur, hverju þar er hægt að snúa áleiðis um samfærslur og niðurfærslur, heldur en að því, er varðar rekstur ríkisins sjálfs og þannig fellur undir verksemi fjvn. Samanburður á fjárlögum og landsreikningum síðustu ára sýnir það, að svo mikill hl. af útgjöldum ríkisins fer fram utan fjárl., að þar er mikil verk að vinna í þessu skyni, og fellur það verkefni eftir eðli sínu ekki undir fjvn.

Ég hefi svo þessi orð ekki fleiri, enda vænti ég þess, að till. fái greiða og góða afgreiðslu, svo að hægt verði að byrja eitthvað á þessu nauðsynlega starfi sem fyrst.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég get ekki fallið á það, að slíkt starf, sem þessari n. er ætlað að inna af höndum meðan þingið situr, liggi fyrir utan verksemi fjvn. Að visu er fjvn. skorður settar um sparnað, þar sem eru hinar ýmsu greiðslur, sem löghöðnar eru ýmist í fjárl. sjálfum eða með öðrum lögum, og ræður fjvn. auðvitað ekki við þetta, né heldur stj., því að fjárl. verður ekki breytt, eftir að þau einu sinni hafa verið samþ., en öllum öðrum lögum má breyta, og það er einmitt verkefni fyrir fjvn. að athuga, hverjar breyt. sé tiltækt að gera á gildandi lögum til þess að draga úr útgjöldum ríkisins. Fjvn. Nd. hefir og sýnt það í verkinu, að hún skilur þetta svo, með því að gera till. sumpart um frestun á nokkrum útgjaldaákvæðum gildandi laga og sumpart um breytingar í þá átt, að ríkið njóti nú um nokkurt skeið þeirra annara tekna, sem lögum samkv. á að verja í ákveðnum tilgangi, og ætlast n. til, að þessar till. komi til framkvæmda þegar á miðju þessu ári. Fjvn. hafa og mjög góða aðstöðu í þessu efni. Allar stofnanir ríkisins heyrna undir fjvn. Fá n. þannig skýrslur frá öllum opinberum stofnunum og eiga viðtöl við forstjóra þeirra, eða eiga a. m. k. þessa vól, ef þær æskja eftir. Viðvíkjandi útgjöldum ársins 1933 hefir fjvn. það á valdi sínu að draga úr

þeim, eftir því sem fært þykir, og kemur þetta auðvitað jafnt til greina um niðurfærslur á útgjöldum yfirstandandi árs, en um þau er n. þó eins og stj. bundin við ákvæði yfirstandandi fjárl. og þeirra annara laga, sem þar koma til greina. Ég álit, að n. eigi að athuga og ganga út frá fjárhagsástandinu eins og það er á hverjum tíma, og held því fram, að n. hafi öll skilyrði til að gera þær till. um sparnað, sem unnt er. Starf sérstakrar sparnaðarnefndar yrði aldrei meira en það, sem fjvn. gæti leyst af hendi, vegna þeirra annara starfa, sem þm. verða að sinna um þingtimann. Það lægi þá helzt fyrir slíkri n., meðan þingsins nýtur við, að athuga suma þá hluti, sem lagabreytingar þyrfti við til að sparnaði verði fram komið, en varla mun þó slík n. afkasta meiru í þessum efnum en fjvn. gæti gert, og aðalgagnið, sem af slíkri n. mætti verða, kæmi þá fyrst til, er n. færi að starfa eftir þingið, ef starf n. gæti leitt til samkomulags milli flokkanna um niðurfærslur á ýmsum þeim útgjöldum, sem eru óbundin að lögum, en aðalstarf n. yrði þó undirbúningur væntanlegra lagabreytinga til niðurfærslu á ríkisútgjöldunum. Ég hefi og lýst yfir því áður, að stj. hafði í hyggju að bera fram till. um skipun slíkrar n. í þinglokin, sem starfi að þessum málum milli þinga, og yrði sú n. stjórnskipuð, svo að hægt sé að koma við jafnrétti milli flokkanna, og ég get gengið inn á, að slík till. sem þessi verði samþ., ef samkomulag getur orðið um það milli flokkanna að nefna ekki nema einn mann hver til í þessa n. Óska ég eftir yfirlýsingum af hálfu flokkanna um það, hvort þeir muni ekki sætta sig við þá skipun, og get lýst yfir því fyrir hönd stjórnarflokksins, að hann mun aðeins nefna til einn mann í þessa n., ef til kemur. Þá vildi ég og leita undirtekta flokkanna um það, hvort nokkuð er til fyrirstöðu, þó að slík till. sem þessi yrði samþ., að samþ. yrði í þinglokin, ef stj. skyldi óska þess, þáttill. eitthvað á þessa leið:

„Alþingi ályktar, að n. sú, sem Ed. hefir skipað til að gera till. um niðurfærslur á útgjöldum ríkisins, skuli starfa áfram í samráði við fjmrh. Kostnaðurinn greiðist úr ríkissjóði“.

N. yrði þannig breytt í millipinganefnd,

sem starfaði í samráði við fjmrh. eftir því, sem þurfa þætti. Yrði kostnaður af störfum slíkrar n. aldrei mikill, og hefi ég hugsað mér, að nefndarmönnum væri goldið þingfararkaup þann tíma, sem n. situr að störfum.

Ég óska svara frá flokkunum um þessar tvær fyrirspurnir, áður en ég tala frekar um þessa till., og vil að lokum endurtaka það, að ég legg höfuðáherzluna á, að þessi n. fái nægan tíma til starfa, en slíkt getur ekki orðið nema hún haldi áfram störfum eftir þinglausnir.

**Jón Baldvinsson:** Þessi till. hefir áður verið til umr. í Sp., og gerði ég þar grein fyrir afstöðu Alþýðuflokksins til hennar, og hefir sú afstaða ekki breytzt síðan. Við Alþýðuflokksmenn munum greiða till. atkv., þó að okkur hinsvegar sé ljóst, að starf slíkrar n. kemur ekki að fullum notum meðan þing situr, auk þess sem okkur þykir verkefni n. of takmarkað. Gerði ég grein fyrir því í umr. í Sp., að við hefðum kosið, að n. tæki einnig til athugunar rekstur einkafyrirtækja auk ríkisfyrirtækjanna, og get hér bætt við þriðja verkefninu, sem slíki n. ætti að fela. Það er þannig full þörf á því, að þingið taki til athugunar að koma rétttri niðurröðun á framkvæmdir ríkisins, því að það er meira og minna undir tilviljun komið, hverjar framkvæmdir ríkið lætur gera, og enda háð geðþóttu þeirrar stj., sem situr í það og það sinnið, fremur en að um þetta fari eftir því, sem landsmönnum kæmi að beztum notum. En ég skal ekki fara frekar út í þetta að svo stöddu, og skal þá snúa mér að sjálfri nefndarskipuninni. Eins og ég áður sagði, mun ég greiða atkv. með því, að slík n. verði nú skipuð, enda þótt ég geri mér ekki glæstar vonir um mikinn árangur af starfi hennar. Það er nú þegar liðið svo á þingtímann, að ekki er að vænta, að þing standi enn lengi úr þessu, auk þess sem alltaf geta orðið einhverjar óvæntar truflanir á störfum þingsins, sem enginn veit fyrir. Hér kemur og það til, að þm. eru bundnir af þingstörfunum að öðru leyti, verða að sitja deildarfundi auk hinna margvislegu starfa, sem á þeim hvíla í fastanefndum þingsins. Einkum eru nefndarstörfin umfangsmikil hér í

Ed. síðari hl. þings, og er af þessum ástæðum ekki að vænta mikilla afkasta af slíkri n., sem skipuð yrði þm. úr þessari deild. A. m. k. hefi ég ekki mikla trú á því. Slíkri n. hefði orðið litill tími til starfa, þó að skipuð hefði verið á dögnum, er málið var til umr. í Sp., en nú er þó enn minni tími til stefnu, og þó að n. reyni að krafsa í eitt og annað, til þess að sýnast, segir sig sjálft, að hún getur ekki gert nokkur veruleg skil þeim verkefnum, sem henni eru falin með till. og þurfa mikillar rannsóknar við. Geri ég ráð fyrir, að flm. hafi hugsað sér, að n. fái skýrslur frá hinum ýmsu stofnunum ríkisins, og get ég ímyndað mér, að vafasamt sé, að slíkar skýrslur geti verið komnar fram fyrr en undir þinglok, af því að ekki verður tími til að hafa þær tilbúnað fyrr, og er af þessum ástæðum ekki að vænta mikils árangurs af störfum n. fyrir þinglausnir, auk þeirra, sem ég áður hefi drepíð á. Í samræmi við þessa skoðun mína á starfsmöguleikum n. get ég svarað þeirri fyrirspurn hæstv. fjmrh. játandi, að ég tel rétt, að n. verði látin starfa áfram milli þinga, ef hún verður skipuð nú, og munum við Alþýðuflokksmenn samb. slíka till., ef fram kemur í þinglokin. — Að því er snertir hina aðra fyrirspurn hæstv. fjmrh., þá get ég að visu ekki svarað henni til fulls, því að þótt Alþýðufl. komi aðeins með eitt nafn á lista sínum, er ekki þar með sagt, að flokkurinn komi einum manni í n. Skildist mér á hæstv. ráðh., að Framsóknarfl. mundi aðeins nefna til einn mann í n., og eins mun ég gera fyrir hönd Alþýðufl., og sýna með því, að flokkurinn ekki aðeins fellst á þessa nefndarskipun, heldur er og einnig reiðubúinn til að taka þátt í störfum n.

**Flm. (Jón Þorláksson):** Ég get látið þann ágreining, sem er á milli mín og hæstv. fjmrh. viðvikjandi aðstöðu fjvn. til að leysa þau verkefni af höndum, sem hér um ræðir, liggja á milli hluta að mestu leyti, þar sem hæstv. ráðh. hefir lýst yfir því, að hann muni geta fallist á, að skipuð verði slík n., sem hér er farið fram á með þessari till., en vil aðeins endurtaka það, að ef borið er saman t. d. fjárlögin fyrir árið 1931 og landsreikn-

ingurinn fyrir sama ár, sem nú liggur fyrir hér um bil fullprentaður, mun þar mega sjá allskýra mynd af því, hve mikið af útgjöldum ríkisins liggur algerlega fyrir utan áhrifavald fjvn. þingsins. Gæti ég vísað í ýmislegt fleira um þetta, en þykist ekki þurfa þess, eins og málið hefur nú við.

Út af spurningum hæstv. fjmrh. get ég lýst yfir því f. h. Sjálfstæðisfl., að flokkurinn er þess alþúinn og fús til að hafa aðeins einn mann á þeim lista, sem við munum afhenda hæstv. forseta við væntanlegar hlutfallsskosningar í þessa n., en að því er hina spurninguna snertir, hvort við munum geta fallið á, að sú n., sem kosin verður hér í deildinni, starfi áfram milli þinga á kostnað ríkissjóðs, ef till. kemur fram í þá átt, þá get ég ekki svarað eins ákveðið um það. Sjálfstæðisfl. hér í d. er ekki við því búinn að velja mann í n. með það fyrir augum, að sá maður vinni áfram í n. milli þinga. Þá hefir og verið borin fram samskonar till. í Nd. um að skipa þar aðra slíka n., og höfum við hugsað okkur, sem að þessum till. stöndum, að n. ynnu saman, eins og þingsköp heimila, og að nefndarmenn skiptu jafnvel með sér verkum, svo að raunverulegur árangur gæti orðið af störfum n. fyrir þinglok. Var það alvarleg meining okkar með því að fara á flot með þessa till. í upphafi, að mikið gagn mætti af störfum slíkrar n. leiða fyrir þinglausnir, og þó að tíminn sé nú orðinn styttri en ella hefði orðið, ef till. hefði ekki með forsetavaldi verið meinað um afgreiðslu í Sp., er það skoðun okkar, að enn geti þó slík n. afkastað allmiklu í þessum efnun, sem að gagni mætti koma, og því höfum við borið þessar till. fram hvor í þeirri deild, sem hann á sæti í. Get ég eins búið við því, að svo kunni að fara, ef till. kæmi fram um það frá stj., að slík n. starfaði áfram milli þinga, að Sjálfstæðisfl. óskaði eftir því, að sá maðurinn, sem tæki sæti í n. í Nd., sæti í n. áfram milli þinga. Get ég ekki annað sagt um þetta, nema hvað ég get bætt því við, að ef ekki kemur eitthvað óvænt fyrir, sem geri Sjálfstæðisfl. ókleift að vinna með núv. stj. milli þinga, sem ég vona, að ekki verði, mun flokkurinn vafalaust taka vel í slíka málaleitan, ef n. hefir ekki

orðið svo ágengt í starfi sínu fyrir þinglok, að fullnægjandi sé.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Ég skal ekki fjölyrða um þessa till. Ég býst við því, enda kom það fram í umr. um þessa till. í Sp., að tilgangurinn með þessari nefndarskipun mun ekki eingöngu sá, að spara, heldur er þetta aðeins einn þáttur í hinum venjulegu átökum milli flokka. Læt ég slíkt vera, en vildi hér aðeins beina þeirri fyrirspurn til hv. flm., hvort hann álitir ekki rétt, að þessari n. væri jafnframt falið að athuga ýms fyrirtæki fleiri en bein ríkisfyrirtæki eingöngu, t. d. Eimskipafélagið, sem leitar til þingsins árlega um fjárframlög til starfsemi sinnar.

**Jón Baldvinsson:** Mér láðist að taka það fram í minni fyrri ræðu, að Alþýðuflokkurinn er þess að visu ekki viðbúinn að nefna til mann í þessa n. með það fyrir augum, að sá sami maður starfi í n. áfram milli þinga, en ég hefi hinsvegar litið svo á, að mannaskipti gætu með samkomulagi orðið í þessari n., og vildi ég beina því til hæstv. fjmrh., hvort hann fyrir sitt leyti sé því ekki samþykktur, að slík mannaskipti fari fram í n., ef svo vill verkast láta.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Fyrirspurn hv. 2. landsk. get ég svarað svo af hálfu stj. og stjórnarflokksins, að ekkert er því til fyrirstöðu, að þingflokarnir hafi þau mannaskipti í n., sem þeir kunna að óska eftir, og ef heimild til slíkra mannaskipta verður ekki véfengd, þarf ekki um þetta fastara form. Ef heimildin hinsvegar verður véfengd, þyrftu slík mannaskipti sennilega að fara fram á þingfundi, og get ég fullyrt það, að ekkert verði gert af hálfu stjórnarflokksins, sem raski hlutfallinu milli fulltrúa flokkanna í n. Verði slík heimild aftur á móti ekki véfengd nú, ætti ekki að þurfa að óttast ákætur siðar af þessum hlutum.

Mér virtist hv. 1. landsk. ganga út frá því, að till. shlj. þessari, sem flutt er í Nd., kæmi líka til atkvgr., og hélt ég þó, að hv. flm. hefði verið það kunnugt áður, að stj. og stjórnarflokkurinn telur ekki þörf á að skipa 2 slíkar n., og hugði enda,

að tilgangurinn með því að bera fram 2 slíkar till. væri sá einn, að athuga möguleikana til að koma slíkri till. fram í annarihvorri deildinni, og ef samkomulag næðist um samþykkt till. í annari deildinni, yrði hún tekin aftur í hinni. Mér kemur það því á óvart, að hv. 1. landsk. skuli ætlast til, að till. verði samþ. í báðum deildum, auk þess sem það er mitt álit, að 3 manna n. starfi betur en 8 manna n. Mikill mannfjöldi í slíkum n. skapar aðeins erfiðleika og tefur fyrir.

Ég get eftir atvikum sætt mig við svör flokkanna við fyrirspurnum mínum, og vil þar þakka hv. 2. landsk. fyrir skýr svör við báðum spurningum. Eins get ég þakkað hv. 1. landsk. fyrir það, að hann hefir gefið fullt svar við því, að Sjálfstæðisfl. muni aðeins hafa eitt nafn á sínum lista. Að því er hitt atriðið snertir, þá get ég tekið undir það, að ef hér á ekki að fara fram þingræðisreglum um neina hluti í framtíðinni og ekkert samstarf að vera með flokkunum um úrlausn þjóðmálanna, eins og annarsstaðar tíðkast, — að ef slíkt ástand á að skapast hér, eru ekki líkur til, að óskað verði eftir slíku samstarfi af hálfu stjórnarflokksins fremur en af hálfu Sjálfstæðisflokksins. Mér er kunnugt um það, að það ber á milli í mörgu um landsreikningana og fjárl. fyrir 1930. En þar með er ekki sagt, að allt, sem á milli ber, liggi fyrir utan fjárveitingavald þingsins. Síðan ófriðurinn mikli truflaði öll fjármál, hefir þingið örðuglega getað séð fyrir það, sem verða vildi. En fjv. hefir á tveim síðustu þingum unnið að því að lagfæra þetta. Hún hefir unnið svo ræklega að því að lagfæra þetta, að ég hygð, að í heild sinni fari útgjöld fyrir 1932 ekki fram úr áætlun fjárlaganna. Að vísu er ekki gott að fullyrða neitt nú. Það, sem er örðugast um framkvæmd fjárlaganna nú, er það, að tekjurnar bregðast. Og það er fyrirsjáanlegt, að þær munu bregðast stórlega, a. m. k. 3—4 liðir. Og það er upp í það auða bil, sem þar myndast, sem farið er fram á við þingið, að séð verði fyrir tekjuhækkun. En misjafnlega hefir verið í það tekið, og má það undarlegt heita, þar sem vitanlegt er, að fjárl. frá síðasta þingi binda svo marga hluti, sem ókleift er að breyta,

þó að þingheimur vildi. Ég athugaði það í sambandi við framkvæmd gildandi fjárlaga, hvort ekki væri hægt að greiða minna af ýmsum fjárveitingum til einstaklinga eða sjálfstæðra stofnana en í fjárl. stendur, en við nánari athugun reyndist það ókleift. Ef ekki er greiddur fullur styrkur, sem fyrirtæki eða einstaklingi er ætlaður, þá mun hann geta fengið sér dæmt það, sem á vantar. Það er þannig margt, sem er bundið, og þegar búið er að binda útgjöldin með fjárl. eins og raun er á, þá er engin önnur leið til að bæta fyrirsjáanlegan tekjuhalla en að fá auknar tekjur. Og þó að allur þingheimur skilji þetta, þá hefir hann þó hvorki í orði eða atkvgr. fengist til að viðurkenna þessa staðreynd ennþá.

Mér eru nógar yfirlýsingar hv. þm. um þau atriði, sem ég spurðist fyrir um, og óska eftir því, að þessi till. verði samþ.

Flm. (Jón Þorláksson): Hv. dómsmrh. beindi þeirri fyrirspurn til mín, hvort ég álitu ekki, að þessi n. ætti líka að gera rannsókn um niðurfærslur á útgjöldum hjá stofnunum eins og Eimskipafélaginu, sem er sjálfstæð stofnun og nýtur styrks úr ríkissjóði. Ég vil leiða athygli að því, að eins og till. er orðuð, þá mundi n. verða óhægara um rannsókn á slíkum stofnunum heldur en eiginlegum ríkisstofnunum, nema að því leyti, sem það gæti orðið með góðu samkomulagi við þessar stofnanir sjálfar, því þessari n. er ekki ætlað vald samkv. 35. gr. stjksr. til að heimta skýrslur af einstökum mönnum og stofnunum. Að öðru leyti verður það á valdi n. sjálfrar, hvað langt hún fer. En mér þykir sennilegt, að þeir hv. þm., sem efast um, að n. muni komast verulega langt áleiðis í sínu eiginlega verkefni fyrir þinglokin, muni ekki telja rétt, að hún slái kröftum sínum á dreif með því að fara út fyrir sitt eiginlega verkefni. Ég verð að segja það, að mér eru það afarmikil vonbrigði, að stjórnarfl. ætlar að vísu að samþ. till. í þessari d., en ætlar að setja sig á móti samþykkt samskonar till. í Nd. Ég segi eins og er, af því að ég vil í síðustu lög gera andstæðingum mínum upp hvatir, sem ekki þola dagsbirtuna, að ég á afarerfitt með að skilja afstöðu þá, sem stjórnarfl. hef-

ir tekjð til þessa máls, fyrst með því að vísa 5 manna n. frá afgreiðslu í Sp. án nokkurrar ástæðu eða raka, og svo að taka þá afstöðu að vilja að visu kjósa 3 menn í n. í þessari hv. d., en setja sig á móti því, að hin d. leggi n. til starfskrafta. Ég er hræddur um, að þessi andstaða stjfl. stafi að einhverju leyti af því alkunna fyrirbrigði, að þeim sömu mönnum, sem hafa reist einhverjar byggingar, er sérlega erfitt að ljá hendur til þess að rífa þær niður eða breyta þeim, jafnvel þótt aðkallandi nauðsyn sé til þess. Mér finnst þessi ákafa viðleitni stjórnarfl. til að koma í veg fyrir, að andstæðufl. stj. fái vald til að leggja hér hönd að verki, verði að skiljast sem andúð byggingarmeistarans móti því, að aðrir komi og hrófli spilaborgunum þeirra. Mér finnst þetta af því, að ég vil ekki gera ráð fyrir, að hvatirnar séu lakari en þetta, sem þó náttúrliga gæti hugsazt.

Hæstv. fjmrh. er að reyna að verja þá fánalegu skoðun, að n. muni því minna geta gert, sem nefndarmenn eru fleiri. Hvernig stendur á því, að þetta þing hefir þann fasta sið að hafa þær n. fjölmennastar, sem mest hafa að starfa, það er fjvn.? Það er af því, að gert er ráð fyrir, að í fjölmönnum n. sé hægara að skipta verkum milli nm. en í fámönnum n. Í 3 manna n., þar sem hver flokkur hefir aðeins einn fulltrúa, má teljast ógerningur að skipta verkum um nokkur þau atriði, sem allir flokkarnir þættust þurfa að vinna að. Í 5 manna n. mætti í ýmsum tilfellum tví-þrískipta verkum milli nm. Sú fjölmenna n. getur, ef nokkurt lag er á vinnubrögðunum, farið yfir tvöfalt til þrefalt meira verk en sú fámenna 3 manna n., sem nú getur orðið kosin hér. Ég skil ekki þá andstöðu móti því, að þingið gengi að þessu nauðsynjaverki í tíma eða sem fyrst á þingtímanum. Andstaðan er mjög áberandi, og mér þykir það afarleiðinlegt, að fjmrh., sem er sá eini í hæstv. stj., sem ekki hefir stóran bagga af gömlum syndum, skuli vera talsmaður fyrir þessum úrtölum. Ég vil taka það skýrt fram, að með mínum undirtektum viðvikjandi fyrirspurn hæstv. ráðh. hefi ég gengið ákveðið og eindregið út frá því, að shlj. till., sem flutt er í Nd., fengi einnig að koma til umr. og atkvgr.

Álpt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

þar og samþ. þar eins og hér. Auðvitað liggur það mál ekki fyrir hér undir þessum dagskrárlið, ekki fremur en skipun mþn., sem hæstv. ráðh. talaði um. Ég fyrir mitt leyti get látið hér við sitja og felli mig við það, að þessi till. komi til atkv. og væri æskilegast, að sú n., sem þessi d. ætlar að kjósa, fæddist á þessum fundi.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Mér kemur það á óvart, að hv. 1. landsk. gengur út frá því, að samþ. verði till. í háðum d. Ég hefi sagt honum frá því áður í samtali, að það væri ekki mín tilætlun eða þess flokks, sem ég er í. Þetta hefir hann vitað áður en hann svaraði. Hv. þm. talaði um ákafa viðleitni okkar til að koma í veg fyrir, að andstöðuflokkarnir fái það vald, sem hér er farið fram á. Þessi viðleitni er nú ekki ákafari en það, að ég mæli með, að hans till. verði samþ. og að skipuð verði n., sem á að hafa sama verkefni og sama vald, sem hann óskar eftir. Ég og minn flokkur hefir sýnt góðan vilja í samstarfi í þessu efni, og eins og það gengur til hér á þinginu, þá er það ekki venjulegt, að slíkt samstarf hefjist, þegar um mikið deilumál er að ræða.

Hér hefir verið gengið hreinlega til verks og virðist hafa orðið samkomulag, svo varla er annað eftir en að samþ. till. og kjósa n. og láta hana ganga að verki.

**Flm. (Jón Þorláksson):** Það er rétt, að hæstv. ráðh. hafði sagt mér í gær, að það væri hans skoðun og ósk, að n. væri ekki kosin nema í annari d. En ég mótmælti því þá, og af því að hann minntist ekki á það atriði í sinni fyrri ræðu, þá hélt ég, að hann væri fallinn frá því, og kom mér því á óvart, þegar hann kom með það atriði í seinni ræðu sinni, þegar ég hafði svarað hans fyrirspurn.

Ég held fast við það, þrátt fyrir mótmæli hæstv. ráðh., að til þess að þetta nauðsynjastarf verði unnið á viðunandi hátt, þurfi þingið að leggja til þess fleiri en 3 menn. 5 manna n. hefði verið viðunandi, en minna má það ekki vera. Ein þriggja manna n. úr annari d. er óviðunandi úrlausn á málinu. Ég ætla því að treysta því, að við nánari athugun muni stjórnarflokkurinn sjá, að rétt sé að samþ. till. í hinni d. líka.

Ríkisgjaldanefnd Ed.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég skal ekkert fullyrða um það, hvað hv. 1. landsk. hefir haldið um skoðanaskipti mín, en við áttum tal saman í dag, og þá spurðist hann ekki fyrir um það, hvort ég væri búinn að skipta um skoðun. Og ég átti tal við flokksmenn hans í gær og í morgun, og þeim var ljóst, að ekki yrði fallið á það af hálfu stjórnarflokksins að kjósa n. nema í annari d. Á þingi er það föst regla, þegar athuga á sérstakt málefni, að kjósa þá eina n. til þess að annast verkefnið, og það, að í n. sitji ekki nema 3 menn, er ekki sízt miðað við það, að n. starfi milli þinga, en um þingtímann hafi fjv. sama verkefni með höndum.

ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 11 shlj. atkv.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

NEFNDARKOSNING.

Á 40. fundi í Ed., 1. apríl, var tekin til meðferðar kosning nefndar samkv. þál.

Hlutfallskosning var viðhöfð, og komu fram 3 listar, A, B og C. — Á A-lista var JónJ, á B-lista JónÞ, á C-lista JBald. — Þar sem ekki voru fleiri tilnefndir en kjósa skyldi, lýsti forseti rétt kjörna án atkvgr.:

Jón Jónsson, 3. landsk. þm.,

Jón Þorláksson, 1. landsk. þm., og

Jón Baldvinsson, 2. landsk. þm.

# Þingsályktunartillaga felld.

## Vantraustsyfirlýsing.

Á 12. fundi í Sp., 4. júní, var útbýtt:  
Till. til þál. um vantraust á ríkisstjórn-  
inni (A. 838).

Á 13. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til  
meðferðar, hverþig ræða skyldi.

Of skammt var liðið frá útbýtingu till.  
— Afbrigði leyfð og samþ. í e. hlj.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 14. fundi í Sp., s. d., var till. tekin til  
einnar umr.

Of skammt var liðið frá því er umr. var  
ákveðin. — Afbrigði leyfð og samþ. með  
28 shlj. atkv.

Flm. (Jón Baldvinsson): Ég ætla að  
biðja hæstv. forseta um að viðhafa nafna-  
kall um vantraustið, en vísa að öðru  
leyti til umr. um myndun nýrrar stjórnar  
um ástæður fyrir till.

ATKVGR.

Tillgr. felld með 30:4 atkv., að viðhöfðu  
nafnakalli, og sögðu

já: HG, HV, JBald, VJ.

nei: HJ, IngB, IP, JakM, JJós, JAJ, JónJ,  
JÓL, JónP, JónasP,<sup>1)</sup> JörB, MJ,  
ÓTh, PH, PM, SvBH, SvÓ, ÞorlJ,  
ÁÁ, BSt, BÁ, BSñ, BKr,<sup>2)</sup> EA, GÍ,  
GÓ, GL, HStef, HSteins, EÁrna.

JónasJ, MG, StgrS<sup>3)</sup> greiddu ekki atkv.

Fimm þm. (LH, MT, PO, TrP, BJ)  
fjarstaddir.

Till þar með fallin.

1) JónasP: Ég mun greiða atkv. móti þessari  
till., en þó með nokkrum fyrirvara. Ég mun veita  
þeim hæstv. ráðh., sem valdir hafa verið af  
Framsóknarflokknum, fullan stuðning á meðan  
þeir vinna samkv. stefnuskrá flokksins. Hæstv.  
dómsmrh., sem valinn hefir verið af Sjálfstæðis-  
flokknum, mun ég veita hlutleysi á þessu þingi,  
en mun ekki geta veitt honum frekari stuðning.  
Með svofelldum rökstuðningi segi ég nei.

2) BKr: Með sömu grg. og hv. þm. Dal. segi  
ég nei.

3) StgrS: Ég vil taka það fram um þá hæstv.  
ráðh., sem Framsóknarflokkurinn hefir tilnefnt  
í stjórn, að ég mun veita þeim fullan stuðning  
meðan þeir starfa samkv. stefnuskrá flokksins.  
En um hæstv. dómsmrh. vil ég taka það fram,  
að ég get ekki veitt honum hlutleysi, og því síð-  
ur stuðning, en skoða mig í pólitískri andstöðu  
við hann. Þar sem vantraustið er borið á stj. í  
heild, sé ég mér ekki fært að greiða atkv.

# Pingsályktunartillögur afgreiddar með rökstuddri dagskrá.

## 1. Ríkisgjaldanefnd Nd.

Á 36. fundi í Nd., 23. marz, var útbýtt: Till. til pál. um skipun nefndar til að gera tillögur um niðurfærslu á útgjöldum ríkisins (A. 252).

Á 37. fundi í Nd., 29. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi. Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 38. fundi í Nd., 30. marz, var till. tekinn til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 39. fundi í Nd., 31. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Samskonar till. var flutt í Sp. og var vísað frá atkv. með úrskurði forseta Sp. 21. þ. m. Vil ég ekki fara mikið út í það, hversu réttur sá úrskurður hafi verið; þó vil ég láta það í ljós, að ég tel hann hafa verið vafasaman, ef ekki rangan. Verð ég að harma það, að slíkum brögðum skuli vera beitt til að hindra framkvæmdir á starfi því, sem till. fer fram á. Eru nú farnir til einskis margir dagar, sem n. hefði getað notað til starfs. — Vona ég, að Alþingi geti fallið á þessa leið, sem nú er farin, að flytja till. í báðum deildum. Í Ed. hefir verið samþ. að skipa 3 manna n., en hér er farið fram á 5 manna n. Verði þetta samþ., vinna nefndirnar væntanlega saman. Vil ég ekki orðlengja þetta eða valda því, að umr. verði óþarflega langar. Vona ég, að hv. d. sýni till. þá

velvild, sem nauðsynleg er til þess að árangur geti orðið og n. tekið til starfa strax.

Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Eins og hv. flm. gat um, var nýlega samþ. í Ed. samskonar till. og þessi. Kom fram af hálfu stj.flokksins sú ósk, að kosin væri n., er þannig væri háttað, að þar ætti sæti einn fulltrúi hvers flokks. Ennfremur var þess óskað, að n. yrði síðar breytt í mþn., ef það þætti heppilegt í þinglokin. Till. var samþ., og er nú aðeins eftir að kjósa n.

Stj.flokkurinn vill aðeins láta kjósa eina n., og ég er þeirrar skoðunar, að svona n. komi aðallega að gagni sem mþn. 3 manna n. starfa fljótar og betur en 8 manna. Er það með n. eins og um það að verða samferða, að ekki verður fljótar gengið af mörgum en fáum. Sé ég því ekki ástæðu til að samþ. í þessari d. samskonar n.skipun og Ed. hefir þegar afgr. Flokkarnir allir hafa aðstöðu til að skipa hæfa menn í n. í Ed. og geta skipt um menn, ef n. verður breytt í mþn. Get ég ekki lagt til, að þessi till. verði samþ. Er það nóg að hafa fastan. þingsins og eina n. í viðbót, sem aðallega er ætlað að vera mþn., en getur þó líka starfað um þingtimann. Ef því er haldið fram, að ekki nægi starf fjv.nefndanna og Ed.-n. og ef fara á að kjósa 4. n., þá má eins halda áfram og kjósa 5. n. og þá 6., þannig, að þingið hverfi allt yfir í tómar n. Held ég, að búið sé að gera þær ráðstafanir, sem hægt er að gera í þessu efni, og legg á móti till.

**Sveinn Ólafsson:** Hæstv. fjmrh. hefir tekið fram flest af því, sem ég vildi sagt hafa, og skal ég ekki tefja tímann með langri ræðu. Er ég honum sammála um það, að starf slíkra n., þótt 2 væru, myndi ekki bera mikinn árangur það sem eftir er þings að þessu sinni. Er ég ráðh. líka sammála um það, að ef árangurs má vænta af starfi n., þá sé helzt við honum að búast að þingi loknu. Að skipa sína n. í hvorri d. á sama tíma og með sama verk-efni getur tæplega átt við eins og nú horfir.

Fyrirfram verður ekki séð, hvaða árangur má verða af slíkri n.skipun, en mér virðist, ef vel verður til n. vandað, sem búast megi við eins góðum bendingum frá 3 mönnum eins og þótt fleiri væru. Vil ég ekki tefja tímann með því að ræða þetta frekar, enda finnst mér bezt fara á því, að till. þessi verði jörðuð hér í heimareiti, með hæfilegri viðhöfn þó, og væri þá vel við eigandi að vísa henni til stj. Vil ég því leyfa mér að bera fram svofellda rökst. dagskrá:

Þar sem Ed. hefir í dag samþ. skipun n. til þess að gera till. um niðurfærslu á útgjöldum ríkisins, telur d. ekki þörf fleiri samskonar n. og tekur því fyrir næsta mál á dagskrá.

**Flm. (Jóhann Jósefsson):** Ég vil benda hv. 1. þm. S.-M. á það, að það er ekki sök okkar flm. þessarar till., að hún kom hér fram í báðum d., heldur er það sök stj.-flokksins, sem lét vísa henni frá atkv. í Sp. Að hún kemur fram í báðum d., er ekki annað en tilraun til að koma málinu fram, þrátt fyrir andúð stj.flokksins. Hv. þm. var á sínum tíma flm. að samskonar till. um n.skipun, þótt honum sé nú snúinn svo hugur, að honum finnist þingn. ekkert geta starfað. (SvÓ: Hvaða till. var það?). Ég á við þáttill. þá um n.skipun, svipaða og þá, er hér um ræðir, sem hv. þm. flutti á þingi 1922. Ef hann er búinn að gleyma þessu, þá skal ég lofa honum að heyra till. og eins það, hverjir voru flm. Með leyfi hæstv. forseta:

„Till. til þál. um skipun n. til að samræma fjárhagsástæður ríkisins og gera till. út af því. Flm.: Sveinn Ólafsson, Sigurjón Friðjónsson, Þorl. Jónsson, Stefán Stefánss., Guðm. Ólafsson, Einar Árnason.

Alþingi ályktar að skipa 5 manna n. til að rannsaka fjárhagsástæður ríkisins og gera till. um sparnað á ríkisfé, svo sem niðurlagningu miður nauðsynlegra embætta, sameiningu þeirra opinberu starfa, sem samrýmanlegir eru, niðurfærslu skrifstofukostnaðar ýmsra opinberra stofnana, burtfellingu eða niðurfærslu verðstuðulsuppbótar, þar sem hún er ekki lögmælt, m. m.“

Vona ég, að hv. þm. muni nú, hver n. var. Annars er rétt að geta þess, að þessu var öðruvísi tekið á þingi 1922 en nú. Var ekki lengi þvælt með hana, eins og þingtiðindin bera með sér, því að till. var tekin upp á 2. fundi í Sp. (hvernig ræða skyldi), og á 3. fundi var hún samþ. og n. sett á laggirnar. Get ég þessa til samanburðar á því, hvernig þáv. og núv. stj. hafa tekið þessu máli, því að nú er liðinn nær mánuður síðan till. kom fram. Var það ráð fundið af Framsóknarfl. að láta forseta Sp. vísa henni frá atkvgr. 21. marz, og urðum við þá að hefja baráttuna af nýju.

Hæstv. fjmrh. sagði, að n. sú, sem Ed. samþ. að kjósa, ætti aðallega að vera mþn. Færir hann þar starfssvið hennar burt frá því, sem var tilætlun okkar, sem sé, að þingið gerði skjót og góð tilþrif um niðurfærslu á útgjöldunum. Okkar tilgangur var ekki sá, að sett væri niður mþn., sem ætti að vera ráðgefandi n. fyrir stj., eins og hæstv. ráðh. komst að orði.

Hæstv. ráðh. sagði, að óþarfi væri að kjósa meira en eina n. Að málið var borið fram í báðum d., þýðir ekki það, að ætlazt sé til, að n. störfuðu hvor í sínu lagi, heldur að þær störfuðu saman. Veitir ekki af 8 mönnum, þegar þess er gætt, hversu búið er að draga þetta mál á langinn.

Í till. er ætlazt til þess, að n. fái upplýsingar frá ýmsum ríkisstofnunum, og það er það, sem hefir verið þyrnir í augum hæstv. stj. 8 manna n. á hér hægra um vik að skipta verkinu. 3 manna mþn., sem vera á einskonar bakábyrgð fyrir stj., er hinsvegar alls annars eðlis. En ég skil, að með því að afgr. málið þannig er verið að gera eins lítið úr þessari tilraun og hægt er, án þess beinlínis að drepa hana. Hefi ég líka heyrt, að flm. till. í Ed. hafi sagt, að hann gengi út frá því sem

gefnu, að stj.flokkurinn léti samþ. till. í Nd. líka. Tilgangur þessa hv. þm. mun hafa verið sá sami og minn, að reyna að vinna upp það tímatap, sem orðið hefir.

Hæstv. ráðh. talaði um það, að menn þvældust hver fyrir öðrum, ef margir væru í n. En hann veit þó, að n., sem hafa mikið og vandasamt verk að vinna, eru mannfleiri en aðrar; t. d. er fjvn. Nd. skipuð 7 mönnum, enda þótt flestar n. séu aðeins skipaðar 5 mönnum í Nd. og 3 í Ed.

Þegar litið er á ástand það, sem nú ríkir, er ekki til of mikils ætlazt, þó að búist sé við, að þessi till. verði samþ. þrautalaust nú, þar sem nú er búið að tefja fyrir henni í mánuð. En mér virtist á ræðu hæstv. ráðh., sem það muni ekki vaka fyrir honum, heldur hitt, að þessi n., sem samþ. var í dag að kjósa í Ed., eigi að vera mþn. Er mikill munur á ástandinu 1922 og 1932. Óðar en hv. 1. þm. S.-M. og meðflm. hans bera fram till. um n. til að athuga fjárhagsástæður ríkissjóðs 1922 er fallist á það í Sp. og kosin 5 manna n., og liggur þar þó ekki annað fyrir en að athuga fjárhagsástæðurnar. En 1932 vill hæstv. stj. loks, eftir langt þref, gefa kost á því, að skipaðir séu 3 menn til þess að rannsaka ekki einasta fjárhagsástæður ríkissjóðs, heldur líka ótal ríkisstofnana, sem bætzt hafa við síðan. Svo segir hæstv. fjmrh., að þetta sé ekki aðalverkefni n., heldur eigi hún aðallega að gegna milliþingastörfum. Sýnir þetta muninn á hugarfari þeirra, sem réðu í landinu þá, og þeirra, sem nú ráða. Er þetta eftirtektarverð breyting.

**Forseti (JörB):** Út af ummælum hv. þm. Vestm. vil ég geta þess, að þessari till. var úthýtt síðasta virkan dag fyrir páska, og að hún var tekin til umr. fyrsta virkan dag eftir páska, en þá var ekki hægt að ljúka umr., og því er hún hér aftur til umr.

**Flm. (Jóhann Jósefsson):** Ég var heldur ekkert að átela þessu hæstv. forseta Nd. fyrir það, hvernig farið var með till. í Sp.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég þarf ekki að tala langt mál. Ég get ekki skilið

þá hv. þm., sem eru með kveinstafi; eftir að búið er að samþ. í annari deild þingsins, að kjósa skuli n. samkv. óskum þeirra. Eftir að hafa komið sinu máli fram ættu þeir ekki að vera með grátstaf. Það er helzt að sjá, að það sé gert til að halda uppi deilum og til að hita upp flokkana hvorn gagnvart öðrum. Næsta blaðafrásögnin verður eflaust sú, að í Ed. hafi stjórnaflókkurinn verið kúgaður til að leyfa kosning sparnaðarnefndar, en að í Nd. hafi hann beitt ofbeldi gagnvart andstæðingum sínum og neitað um sparnaðarnefnd. Öðru þarf í rauninni ekki að svara. Ég hafði lýst því yfir í Sp., að ég hefði hugsað mér, að skipuð yrði n. í þinglokin, sem starfaði milli þinga. En ég álit, að fastan. þingsins og einkum þó fjvn. muni gera athuganir og till. um þann sparnað, sem hægt er að koma fram á þessu þingi, enda hefir fjvn. þessarar d. þegar gert till. um niðurfærslur og lagabreytingar í þá átt. Þetta er líka verk-svið fastanefndanna. Ég hefi þó ekki séð ástæðu til að verjast því, að ein n. væri skipuð til viðbótar, sem starfaði meðan þingið stendur. Sú n. er þegar samþ. í Ed., og við það verður að sitja. Ég hefi gert ráð fyrir, að slík n. muni gera mest gagn sem mþn., og má þó vera, að hún geti gert eitthvert gagn meðan þingið starfar. Og ekki þarf að óttast það, að hún fái ekki að ráða sínum störfum. Stj. hefir ekki neina tilhneiging til að beita hana kúguh, og mun heldur ekki reyna það.

En ég verð að segja, að mér finnst það óviðfelldið, að þegar búið er að sinna óskum þeirra manna, sem báru till. fram, þá er talað í sama tón eins og þó ekkert hefði verið fyrir þá gert. Og það dettur engum óvitlausum manni í hug, að hinn upphaflegi tilgangur hafi verið annar en sá, að fá till. samþ. í annarihorri deildinni, en ekki báðum.

**Jón Auðunn Jónsson:** Ég vil segja hv. 1. þm. S.-M., að mjög gerist hann nú gamlaður, þegar hann man ekki eftir því, í hvaða verkum hann hefir tekið þátt nú fyrir nokkrum árum. Ég vil minna hann á, að á Alþingi 1922 var hann einn flm. að samskonar till. hér í hv. d., um kosning n., sem sitja átti meðan þing starfaði.

Samskonar till. kom fram í Ed. Voru þær báðar samþ., og var hv. 1. þm. S.-M. kosinn í aðra n. En nú stendur hv. þm. upp með þjósti og segir, að ekkert fordæmi sé fyrir því, að slík n. sé skipuð í báðum deildum. (SvÓ: Ég talaði ekkert um fordæmi). Á hvaða grundvelli mótmælti hv. þm. því þá, að nú yrði skipuð n., sem starfaði á sama grundvelli og með sama verkefni og n. 1922. Ég held, að hv. þm. ætti að láta sér nægja á þessu þingi að standa yfir einni jarðarför, sildareinkasölunnar, sem var hans eigið fóstur.

Einkennileg þykir mér mótstaða hæstv. fjmrh. gegn því, að þessi n. verði kosin hér. Hann hefir þó sjálfur sízt neitt að óttast, þótt slík n. yrði skipuð. Hann virðist því gera þetta fyrir aðra, sem meiri ástæðu hafa til að óttast gagnrýni slíkrar n. Ástæður okkar sjálfstæðismanna fyrir því, að fá slíka n. skipaða eru þær, að með því teljum við fært að fá rökstuddar till. lagðar fyrir þetta þing um niðurfærslu á útgjöldum ríkisins. Og það er áreiðanlegt, að við stofnanir, verzlun og einkasölur ríkisins er hægt að spara svo tugum eða hundruðum þús. skiptir. Ég sé enga skynsamlega ástæðu til að standa á móti því, að þetta sé athugað. En þetta var gert með því að fella frá atkvgr. till. í Sp., og nú er því haldið áfram með því að koma í veg fyrir kosningu 5 manna n. hér. Það er öllum vitanlegt, að það er ekki mikið starf, sem einn maður úr Sjálfstæðisflokknum getur innt af höndum á þeim tíma, sem eftir er þings. En þrír menn hefðu getað gert þó nokkuð. Hæstv. ráðh. segir, að það sé verra, ef margir eru í n. Svo getur að vísu verið stundum, en það á ekki við í þessu tilfelli. Það væri áreiðanlega von um meiri árangur, ef mennirnir væru fleiri. Ég hefi ekki mikla trú á því, að menn úr stjórnarflokknum vinni mikið gagn í svona n. Þeir myndu bara spyrja stjórnir fyrirtækjanna eða ríkisstj. og láta þar við sitja. Andstæðingarnir myndu þar á móti taka vissar greinar ríkisfyrirtækjanna til athugunar og koma fram með rökstutt álit á þeim. Ég veit reyndar, að aldrei yrði komizt til botns í öllu því moldviðri, sem upp hefir verið hrúgað síðustu árin, þótt 3—4 menn starfi að þessu. Andstöðuna gegn því, að þetta sé

þó gert, er ekki hægt að skýra öðruvísi en svo, að stj. vilji fyrir hvern mun halda þeim launum, stöðum og fyrirkomulagi, sem allir vita, að er ofvaxið ríkissjóði og á mörgum sviðum allsendis óþarft, þótt ég hinsvegar sjái enga ástæðu fyrir hæstv. fjmrh. að taka þátt í slíkri andstöðu. Ég hefi hugsað mér, hefði ég átt sæti í þessari n., að þá hefði verið nóg fyrir mig að taka eitt ríkisfyrirtæki til athugunar á þessu þingi. Hinir hefðu þá getað tekið 2 eða 3 önnur fyrirtæki. En nú verður öllu þessu drepíð á dreif, ef stjórnarflokkurinn ætlar sér að viðhafa þá ósvinnu að vísa þessari till. frá með rökst. dagskrá.

Hæstv. ráðh. talaði um skipun mþn. Ég get hugsað mér, að slík n. hefði verið skipuð síðast á þinginu, ef ástæða þætti til þá, en fyrr ekki. Á meðan þingið stendur eiga þingn. að starfa að þessu. Það er sannarlega þess vert, að þm. vinni það, sem hægt er, meðan þeir eiga hér setu. Og á meðan á að spara aðra starfskrafta.

Um það, hvort fjvn. getur annað þessu, læt ég aðra hv. þdm. dæma. Ég held þó, að sú n. sé mestum störfum hlaðin og hafi sízt afgangs tíma til gagngerðra rannsókna. Hún fær að vísu skýrslur frá stofnunum ríkisins yfir starfsmannahald o. þ. h. En það, sem á bak við liggur, er ekki rannsakað. Ég hefi séð eina slíka skýrslu og efa mjög, að hún sé rétt. Í n. verður minni hl. að setta sig við, að honum sé bolað frá að fá þann kunnugleika, sem nauðsynlegur er, um ríkisreksturinn á hinum ýmsu sviðum. Ég hélt þó, að þeir tímar væru nú, að ekki veitti af samstarfi allra góðra manna. En þegar sumum þm. er bolað þannig frá, þá er ekki von um jafngott samstarf og annars gæti verið. En sökin liggur öll á herðum stjórnarflokksins.

Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Aðalkraftan var sú, að skipuð yrði n. í Ed. En hér er nú talað um þetta eins og þeirri kröfu hafi ekki verið fullnægt. Það er talað um, að verið sé að bola stjórnarandstæðingum frá. En það á að skipa n. í Ed., sem á að taka þau atriði til athugunar, sem till. getur um, að svo miklu leyti sem fjvn. hafa ekki þegar gert það eða gera

það. Allar n. hafa fullt leyfi til þess að athuga og rannsaka það, sem þær girnast, og fá þær upplýsingar, sem þær óska. Andstöðuflokkur stj. á fulltrúa í fjvn. Ég veit ekki til, að þeim hafi verið neitað um neinar þær upplýsingar, sem þeir hafa farið fram á að fá. Fjvn. hafa verið veittar allar þær skýrslur, sem hún hefir óskað eftir. Hún hefir fengið viðbótar-skýrslur og viðtöl við menn, eftir því sem henni sjálfri hefir þótt ástæða til. Hvað er það þá, sem þessi n. gerir, annað en það, sem fjvn. getur gert? — Að vísu hefir fjvn. mikið að gera, en sníkjubeiðnir hafa þó ekki tafið hana á þessu þingi. Mér gremst það, þegar verið er að vekja tortryggni, þar sem engin ástæða er til. — Þegar allar óskir og kröfur, sem fram hafa komið, hafa verið teknar til greina og við álítum, að í þessu tilfelli séu aðrar n. eins vel settar að vinna þetta verk, þá er það gremjulegt, þegar haldið er áfram að vekja tortryggni og halda uppi ákærum, alveg eins og ekkert hafi verið gert.

Ég átti tal við hv. 1. landsk. um þetta og gaf kost á því, að slík n. yrði skipuð í annarihverri deildinni. Lagði hann engá áherzlu á, að n. yrði fremur kosin hér í þessari deild. — Það þarf ekki að brýna mig á því, að ég neiti samstarfi. Ég hefi verið fús til þess. Undan því er ekki að kvarta.

Umr. frestað.

Á 40. fundi í Nd., 1. apríl, var till. tek-in til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 41. fundi í Nd., 2. apríl, var fram haldið einni umr. um till.

**Pétur Ottesen:** Ég verð að segja það, að það er ekki nema að vonum, þó að hér hafi verið á það bent sem harla einkennilegt fyrirbrigði, hversu harkalega hefir verið barizt á móti þeirri hreyfingu hér á þingi að leita að leiðum til þess að spara útgjöld ríkisins, því þær till. og tilraunir, sem gerðar hafa verið í þessa átt, hafa eins og kunnugt er mætt býsna harkalegri móttöðu hjá stj. og stjórnarliðinu. Till. um þetta efni var fyrst borin fram í Sp. 4. marz. Þessi till. var svo fyrst tek-in á dagskrá í Sp. 12. marz og þá tekin af

dagskrá. Svo var till. aftur tekin á dagskrá 16. marz, en umr. um hana varð þá ekki lokið. Svo leið og beið, þangað til till. var loks tekin á dagskrá aftur 21. marz, og þá urðu afdrif hennar þau, eins og kunnugt er, að forseti sameinaðs þings var látinn gripa til þess fádæma gerræðis að visa till. frá og láta hana ekki koma undir atkv. Þetta voru þá þær fyrstu viðtökur, sem tillögur, er gengu í þá átt að leita úrræða til að draga úr útgjöldum ríkisins, fengu hjá stj. og stjórnarliðinu. Eftir þessi harkalegu og harla einkennilegu afdrif, sem till. fékk í Sp., var það tekið til ráðs að flytja samskonar till. í báðum d. þingsins. Þessari till., sem hér er nú til umr., var útbýtt 23. marz, en kom fyrst til umr. 30. marz, en þá var hún tekin út af dagskrá. En daginn eftir, 31. marz, kom hún aftur á dagskrá, en varð ekki útrædd og umr. var frestað. En svo, eins og kunnugt er, hafði till. verið tekin í gær sem 4. mál á dagskrá, en þegar að því kom að ræða till. eftir því, sem röð dagskrárinnar benti til, þá hafði forseti gefið stj. eða hæstv. dómsmrh. loforð um að taka málið út af dagskrá, en taka mál í staðinn, sem hann hafði sett með síðustu málum á dagskrána, þegar hann sjálfráður hafði raðað málunum niður. Svo var það borið undir d. og forseti hafði nóg atkvæðamagn til þess að samþ. það með sér, að málið væri tekið út af dagskrá. Það er því nú fyrst í dag, sem færi gefst á því að halda áfram umr. um till. og láta ganga um hana atkv. Ég verð að segja það, að allar þessar aðfarir gagnvart þessari till., jafnsjálfsögð og hún er, benda síður en svo á, að stj. og stjórnarflokkurinn geri sér nægjanlega ljósa grein fyrir því, hvernig fjárhagnum er komið og hve nauðsynlegt það er, að samvinna og samkomulag geti tekizt milli stjórnarflokksins og annara flokka í þinginu um það að koma réttingu á fjárhag ríkissjóðsins.

Ég hélt, að undir svona kringumstæðum mætti vænta þess af hæstv. fjmrh., sem stendur næstur því á hverjum tíma að sjá um, að fjármál ríkisins geti verið í lagi, og á honum mæðir fyrst og fremst um það, að rikið standi við þær skuldbindingar, sem það hefir tekið upp á sig með fjárgreiðslur úr ríkissjóði, að

það mætti vænta þess, að hæstv. fjmrh. tæki opnum örmum móti hverri tilraun og samvinnu, sem honum byðist um það að geta séð fjárhag ríkisins borgið. Það hefir verið bent á það í þessu sambandi, hvernig tekið var á móti samskonar till. 1922, sem hv. 1. þm. S.-M. bar þá fram, einmitt sami maðurinn, sem nú vill koma þessari till. fyrir kattarnef. Sú till. kom fram í þingbyrjun og var undireins, eftir því sem þingsköp heimila, tekin til meðferðar í þinginu og fekk samhuga afgreiðslu í Sp. Þá var gert ráð fyrir því að skipa 5 manna nefnd í þessu augnamiði, en með hliðsjón af því, hvað sá eiginlegi rekstur ríkisins hefir verið færður út síðan 1922, þá leiðir af sjálfu sér, að eins og nú er komið, er hér um að ræða margfalt meira rannsóknarefni, en það krefur vitanlega, að fleiri kraftar séu settir í hreyfingu til að sinna þessum málum. Á síðustu árum hafa, svo sem kunnugt er, verið settar á laggirnar ýmsar stofnanir hjá ríkinu og tölu starfsmanna ríkisins fjölgað gífurlega. En hinsvegar stöndum við á þeim tímamótum nú, þar sem sízt er bjartara framundan en 1922 um möguleika til að innna af hendi þær skyldur, sem á herðum ríkissjóðs hvíla um allar fjárgreiðslur. Mér virtist hæstv. fjmrh. hafa tvennt að aðalvopni gegn þessari till., þegar hún var síðast rædd hér. Annað var það, að búið væri að kjósa samskonar n. í Ed., sem skipuð væri 3 mönnum, en í öðru lagi það, að það væri fjvn. þingsins að vinna þetta verk, sem hér væri farið fram á, að þessi nefnd vinni. En ég vil benda á það, að með því að ganga inn á að skipa n. í Ed., þá er hæstv. ráðh. búinn að viðurkenna, að það sé ekki hægt að ætla fjvn. að vinna þetta verk eingöngu, enda er það síður en svo, að fjvn. sé unnt að vinna þetta verk. Og ég skal benda á, hvernig í því liggur. Fjvn. hefir frá þingbyrjun — og það eru svo sem engin afbrigði frá því, sem venja hefir verið — setið á fundum 3 tíma á hverjum degi minnst, þannig að hún hefir fund á morgnana í eina klst. og auk þess alltaf fundi frá 5—7 á hverjum degi. Það leiðir því af sjálfu sér, að þessir menn í fjvn., sem auk þess eru sumir í öðrum n. og verða náttúrlega að taka þátt í venjulegum þingstörfum eins

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

og aðrir, hafa engan tíma til að innna meiri störf af hendi en markað er með því eiginlega fjárveitinganefndarstarfi. Þeir hafa engan tíma til þess að fara út í bæ og rannsaka rekstur og reikningshald stofnana ríkisins og alla tilhögun þar. En hinsvegar er það svo um aðrar n. í þinginu, að þær hafa venjulega til nefndarstarfa ekki nema einn tíma á dag, auk þess sem sumar n. hafa ekki ákveðinn fundartíma nema annanhvern dag. Á þessu sjá menn, að fjvn.menn, einkum þó þeir, sem eru í fjvn. Nd., hafa sízt allra í þinginu aðstöðu til að gera það, sem að nokkru leyti er ætlazt til með þessari till., að rannsaka rekstur og reikningshald stofnana ríkisins og kynna sér það með eigin sjón. Það er síður en svo, að hægt sé að byggja til fulls á þeim reikningum og áætlunum, sem fjvn. berast frá þessum stofnunum, rökstuddar till. um niðurfærslur á gjöldum ríkisins. Þeir reikningar og áætlanir, sem n. berast frá þessum stofnunum, sem sumar koma seint og sumar aldrei, þrátt fyrir mikla eftirgangsmuni, eru þannig lagaðir, að það þarf meira með en að lesa úr þeim til þess að bera fram rökstuddar till. um niðurfærslur á gjöldum ríkisins að því er þessar stofnanir snertir. Ég get í því sambandi bent á reikninga áfengisverzlunarinnar. Þeim fylgir skrá yfir fasta starfsmenn verzlunarinnar og launagreiðslur þeirra. En auk föstu starfsmannanna hefir verið keypt þar vinna á árinu 1931 fyrir 39 þús. kr., en það fylgir engin sundurliðun á því, til hverra þetta fé hefir gengið. Í stjórnarráðinu hefir samkv. landsreikningnum 1929 verið greitt fyrir aukavinnu 39305 kr., en 1930 hefir verið borgað fyrir aukavinnu föstum starfsmönnum 23860 kr., en öðrum en föstum starfsmönnum 40808 kr., en það er til samans 64668 kr. M. ö. o., kostnaður við aukaborganir fyrir sérstök störf í stjórnarráðinu hefir aukizt um 30% á árinu 1930. Nú hefir n. tekizt að fá uppl. um það, hvað mikið hafi verið borgað fyrir aukastörf í stjórnarr. 1931. Og kemur í ljós, að þessi kostnaður er minni en 1930, eða 54255 kr. En n. hafði gert fyrirspurn til stjórnarráðsins og óskað eftir því að fá sundurliðun á því, hvernig þessi kostnaður væri greiddur. En það hefir

ekki tekizt að fá það, nema að nokkru leyti, þrátt fyrir mikla eftirgangsmuni af hálfu fjvn. Þær upplýsingar, sem n. hefir fengið, er sundurliðun yfir það, sem borgað hefir verið fyrir aukavinnu fastra starfsmanna stjórnarráðsins. En sú upphæð er ekki nema 23220 kr. af þessum 54255 kr. Þær upphæðir, sem fastir starfsmenn hafa fengið fyrir aukavinnu sína í viðbót við sín föstu laun, nema þetta frá 1 þús. kr. til 3 þús. kr. til hvers. En það hefir ekki fengizt nein sundurliðun yfir þær fullu 30 þús., sem greiddar hafa verið fyrir utan þetta.

Það má í þessu sambandi benda á fleira til sönnunar því, að ómögulegt er fyrir fjvn. að bera fram rökstuddar till. um niðurfærslur á gjöldum ríkisins eftir þeim gögnum, sem fyrir henni liggja. Það má einnig benda á það, að frá skipaútgerð ríkisins hefir n. ekki fengið önnur gögn en reikningaslitur, sem forstöðumaður stofnunarinnar kom eitt sinn með á fund n. og gaf henni kost á að líta yfir meðan hann stóð við. Það má hugsa sér, hvaða gagn það hefir verið fyrir nefndina að fá sem allra snöggvast að líta yfir ófullgerða reikninga, enda setti ég ekki á mig neinar tölur þar, en ég man það greinilega, að þar voru stórar upphæðir, sem engin sundurliðun eða skýring fékkst á. Engin skýrsla var þar um laun forstjóra og annara starfsmanna. Eftir itrekaða eftirgangsmuni frá n. hafði þó forstjórinn lofað að senda reikningana hingað fyrir kl. 12 í dag, en mér vitanlega eru þeir ekki komnir. Af tilviljun man ég eftir því, að halli á rekstri strandferðaskipsins Esju var á síðastl. ári 226 þús., en á Súðinni 210 þús. kr. Ríkisútgerðinni hefir enn fremur verið falið að annast útgerð varðskipanna. Um útgerðarkostnað þeirra hvers um sig man ég ekki, en ég held, að samtals hafi hann nýmið um 800 þús. kr. Það barst í tal um útkomu á fiskveiði varðskipisins Þórs, og mig minnir, að forstjórinn upplýsti, að brúttó tekjur af þeirri starfsemi hefðu orðið 40 þús. kr., en hann varðist allra fréttu um það, hver hin raunverulega útkoma hefði orðið.

Ég hefi nú bent á þrjú glögg dæmi til stuðnings mínu máli. Ég ætla, að ekki þurfi að fara langt út í þetta mál til þess

að sýna nauðsyn þessarar nefndarskipunar, en ég skal minnst á eitt dæmi enn, er verkefni væri fyrir n. að rannsaka. Það er viðtækjaverzlun ríkisins. Frá þeirri stofnun hefir n. fengið reikninga ásamt skrá yfir laun fastra starfsmanna. Samkv. þeirri skrá hefir forstjórinn 9 þús. kr. laun, gjaldkerinn 4800 kr. og varamaður við uppsetningu viðtækja 3500 kr. Svo hafði verið greitt fyrir aukavinnu, sem engin sundurliðun var á, rúml. 1100 kr. og upp í eftirstöðvar launauppbótar frá fyrra ári rúmar 1200 kr., sem sömuleiðis var engin sundurliðun á. En svo hefi ég fengið þær upplýsingar úr öðrum stað, að fyrir utan þessi laun forstjórans eða til viðbótar við þau hafi útvarpsstjóranum snemma á síðastl. ári verið ákveðin 800 kr. aukabókun, sem bráðlega var færð upp í 2000 kr., fyrir eitthvert yfireftirlit, sem hann á að hafa með viðtækjaverzluninni. Þessar upplýsingar hefi ég fengið frá þeim stað, að ég ætla, að þær muni vera réttar. En á launalista viðtækjaverzlunarinnar stendur ekkert um þetta. Það kann að vera, að þessi greiðsla felist í hinum ósundurliðuðu upphæðum, þó það sé fremur ólíklegt.

Ég vil benda á, að þetta dæmi sýni það, að eftir þessum gögnum er ekki gott fyrir fjvn. að eiga að gera till. um niðurfærslu útgjalda ríkisins. Til þess að geta gert slíkar till. þarf aðstöðu til þess að geta gert miklu nákvæmari rannsókn heldur en fjvn. hefir nokkur tök á. — Ég skal svo ekki fara lengra út í að rekja þessi dæmi; ég ætla, að það, sem ég hefi þegar sagt, nægi til að sýna fram á það, að fjvn. hefir hvorki tíma eða tækifæri til þess að gera meira en vinna úr þeim skjölum og skilríkjum, sem fyrir liggja og beinlínis snerta afgreiðslu fjárl. hverju sinni.

Eins og ég hefi áður bent á um starfstíma annara nefnda í þinginu en fjvn., þá er það mjög auðvelt að fá menn úr deildinni í þessa n., sem hafa nægan tíma til að sinna þeim störfum, sem þar um getur, meðan þing situr.

Það var eitthvað minnst á það í þessu sambandi af hæstv. fjmrh., að n. sú, er skipuð var í Ed. í þessum tilgangi, væri fullnægjandi í þessu efni. Ég hefi nú gert

grein fyrir því, að það veitir sízt af tveimur nefndum eins og komið er þessu máli. Það er nú þegar orðið alllangt liðið á þingtimann, enda búið að hefta framgang þessarar till. nær því mánuð. Með tilliti til þess einnig, hve mikið verk n. er ætlað, er það alveg ljóst fyrir öllum þeim, sem á annað borð vilja, að nokkuð verði ágengt í þessu starfi, að það er síður en svo, að af því veiti að skipa hér í hv. þd. 5 manna n., eins og till. fer fram á, til viðbótar við þá n., sem skipuð hefir verið í Ed. Hæstv. fjmrh. sagði, að n., sem skipuð var í Ed., hefði verið skipuð með það fyrir augum, að jafnframt því sem hún ynni meðan þetta þing stendur yfir, þá starfaði hún einnig milli þinga. Ég vil aðeins skjóta því fram út af þessum ummælum hæstv. ráðh., að Sjálfstæðisflokkurinn, sem átti frumkvæðið að skipun þessarar n., hafði enga ákvörðun tekið um lengri starfstíma fyrir hana en meðan þing stendur yfir. Það getur vel verið, að orð hafi fallið á þá leið hjá sjálfstæðismönnum, að ef árangur af starfi n. í þinglok sýndi það, að ástæða væri til, að hún starfaði áfram, þá væri réttast, að hún gerði það, en aðaltilgangur með till. var sá, að n. starfaði einungis meðan þingið stendur. Og með tilliti til þess annarsvegar og hins mikla verkefnis, sem hér er um að ræða, hinsvegar, þá er það ekki að ófyrirsynju eða að ástæðulausu, að önnur n. sé kosin í þessari deild; því fyrr sækist þetta verk, því fleiri sem að því ganga.

Hæstv. fjmrh. virðist hafa tekið þá ákvörðun að beita sér fyrir því að koma till. fyrir kattarnef, og hv. 1. þm. S.-M. er látinn ganga hér fram fyrir skjöldu með sína rökstuddu dagskrá, sem sýnilega á að verða málinu að fótakefli. En ég vil nú samt sem áður vænta þess, að hæstv. ráðh., sem að því mér hefir verið sagt kvað hafa meiri tilhneigingu til samstarfs um þessa og aðra hluti við andstæðinga stj. en aðrir mikilsráðandi menn í hans flokki, geti eftir að hafa heyrt þær upplýsingar, er ég hefi nú gefið um aðstöðu fjvn. til þess að sinna þessum rannsóknnum, sem hér er um að ræða, fallið frá þessari sinni ákvörðun, sem er ekkert annað en beinlínis að leggja stein í götu þess, að fánlegar séu nauðsynleg-

ustu upplýsingar til þess að hægt sé að gera till. í sparnaðaráttina, bæði með samfærslu á störfum og niðurfærslu á launagreiðslum. Ég vil svo vænta þess, að till. nái fram að ganga, n. verði skipuð og að hún megi með góðri samvinnu komast að beztu niðurstöðu og úrlausn á því mikla nauðsynjamáli þjóðarinnar að verjast því, að búskapur ríkissjóðsins komist í algert greiðslubrot og vandræði, en sú hætta vofir sýnilega yfir eins og komið er, ef ekki er tekið í taumana nú þegar.

**Flm. (Jóhann Jósefsson):** Mér heyrðist á ræðu hæstv. fjmrh., er hann síðast talaði, að hann vera með þykkju til okkar flm. till., sérstaklega til mín sem 1. flm., og það brá jafnvel fyrir hjá honum ásökun um það, að till. væri ekki flutt í þeim tilgangi, að samstarf gæti tekizt um það að greiða úr og lagfæra rekstur þjóðarbúsins. Till. ber nú annað með sér sjálf. Bæði orðalag hennar og grg. sýnir það glögg, að hún er flutt í fullri alvöru. Mér hafði satt að segja tæplega dottið í hug, að hæstv. ráðh. fyndist ástandið þannig, að það gæti staðizt, að nokkur færi að hreyfa við þessu máli öðruvísi en í fullri alvöru. En ég var þess var á dögunum, þegar þetta mál var flutt í hv. Ed., að hæstv. ráðh. er ekki einn um þessa skoðun í sínum flokki. Hæstv. dómsmrh. stóð þar upp og hélt því fram, að þessi till. væri ekki flutt í alvöru. Það er nú engin von til þess, að maður með slíku hugarfari og hæstv. dómsmrh. geti skilið það ástand þjóðarinnar, sem er, og að þinginu beri skylda til að sjá fyrir ýtrasta sparnaði á rekstri og fyrirtækjum ríkisins. Hann hefir vitanlega aldrei haft vit á þeim efnum, en ég hafði haldið, að hæstv. fjmrh. hefði öðruvísi hugarfar. Hæstv. dómsmrh. hefir vitanlega ætíð hagað sér eins og fáviti í öllum fjármálum, en ég verð að segja það, að margt í framkomu og till. hæstv. fjmrh. hefir mér virzt benda á það, að hann skildi svo ástandið, að hann sæi, hvílikur voði er fyrir höndum, ef ekki verður snúið við á þeirri braut, sem nú um skeið hefir verið farin í búskap þjóðarinnar. En einmitt af því að þessi till. er borin fram í fyllstu alvöru, hefir mér mjög sárnað sú

meðferð, er hún hefir orðið fyrir af flokki hæstv. ráðh. Ég drap á það í fyrri ræðu minni, hversu viðbragðsfljótur þingmeirihlutinn var til þess að drepa till. í Sp.

Hæstv. fjmrh. hefir verið dálítið tvístiga í þessu máli. Stundum hefir hann sagt, að það væri ekki nema gott og gagnlegt að fá slíka n., en að hans dómi ætti starf hennar aðallega að fara fram milli þinga. Aftur á hinn bóginn hefir hann kastað fram spurningu um það, hvað ætti nú eiginlega að fara að gera með nýja n., sem hefði aðeins hið sama verksvið og fjvn.

Ég hefi bent á það fordæmi, sem gerðist á Alþingi 1922, er sérstök nefnd var skipuð með sama tilgangi, og það gekk eins og í sögu. Ég benti á það, að þá var það einmitt sami hv. þm., sem las áðan með hálfgerðum sigurhreimi í röddinni sína rökst. dagskrá, sem ætluð er til að jarða þessa till., einmitt þessi sami hv. þm., sem á þingi 1922 flutti till. sama efnis og þessi till. Það má segja hér, að það „skipast sitthvað á langri leið“, því svo er það með hv. 1. þm. S.-M., sem nú hamast á móti samskonar till. og hann flutti 1922 sem fyrsti flm.

Að því er snertir ummæli hæstv. fjmrh. um það, að starf n. væri ekki annað en það, sem fjvn. gæti gert, þá hefir hv. þm. Borgf. svarað þeim svo rækilega og sýnt fram á, að fjvn. hefði hvorki aðstöðu né tíma til þess að annast þessi störf. Það er eftirtektarverð skýrsla þessa hv. þm. um það, að jafnvel frá stjórnarráðinu sjálfu, þeirri stofnun, sem stj. sjálf hafði yfirumsjón með, gat n. ekki fengið sundurliðun á 30 þús. kr. aukaútgjöldum. Þegar svona illa gengur að fá skilagrein frá stjórnarráðinu sjálfu, þá ræður af líkum, hvernig það muni ganga að fá glögg skil frá sumum hinum nýbökðu „direktörum“ ýmsra ríkisstofnana, sem sumir hverjir munu hafa heldur litla menntun til að bera; væri það þá ekkert undarlegt, þó víða kynni að bera á því, að ekki sé allt í lagi, enda sýndi hv. þm. Borgf. það glögglega, að svo er, með því dæmi, er hann tók af ríkisútgerðinni, að þá loks forstjórinn kemur með reikninga fyrirtækisins til n., þá eru þetta engir reikningar, heldur sund-

urlaus slitur, sem hvorki eru fugl né fiskur og ekkert er á að byggja, svo ég viðhafi lýsingu hv. þm. Borgf. En þetta verður n. að láta sér nægja. Með þeirri till., er hér liggur fyrir, er farið fram á, að n. fái betri aðstöðu heldur en fjvn. hefir nú til þess að vinna þetta starf, fyrir utan það, að verkefni n. á einungis að vera það, að rannsaka og gera sparnaðartill. Aðstaðan verður sú, að hver nm. getur kynnt sér þá stofnun, sem um er að ræða, með því blátt áfram að fara sjálfur á staðinn og skoða plögginn og tala við starfsmennina og krefja þá, sem fyrir standa, til sagna, en það er mjög mikilsvert. Hæstv. fjmrh. heldur, að þetta verk geti fjvn. tekið að sér sem eitthvert i-hlaupaverk, en því fer mjög fjarri, að svo sé. Hann skildi ekki, hvers vegna ætti að kjósa tvær n. í þessu máli, hvers vegna ætti að vera að kjósa n. ofan á n. Það væri búið að kjósa þriggja manna n. í Ed. En það er fordæmi fyrir því að kjósa tvær n., sína í hvorri deild, í sama máli; það er viðskiptanefndin, sem þannig var skipuð á Alþingi árið 1922. En það var enginn þá í þinginu, sem hélt fram kenning hæstv. ráðh. um það, að því fleiri sem nm. væru, því verr mundi starf þeirra verða leyst af hendi. Árið 1922 voru í viðskiptanefndinni 5 menn úr Ed., en 7 úr Nd., og þessir nefndarhlutar unnu saman, en það er líka hugmynd okkar um þessar tvær nefndir. Við lögðum að visu upphaflega til, að 5 manna n. yrði skipuð í Sp., en hæstv. stj. tókst með stuðningi síns flokks að láta forseta eyðileggja þá till., og mun það almennt talið megnasta geræði, og ég hygg, að það eigi ekki aðra lýsingu skilið. Þegar svona fór í Sp., voru bornar fram till. um, að kosin yrði 3 manna n. í Ed. og 5 manna n. í Nd. Hugmyndin var svo vitanlega sú, að þessar tvær n. rynnu saman og mynduðu eina samvinnun., eins og daglega á sér stað hér í þinginu að gert sé um þýðingarmikil mál. T. d. gera landbn. þingsins það nú. Það er því eiginlega ekkert annað en útúrsnúningur hjá hæstv. fjmrh., er hann segir, að hér sé verið að kjósa n. ofan á n. Hitt má öllum vera ljóst, að þar sem nú er mjög áliðið þings, þá munu einir þrír menn ekki geta komið í verk miklu af því marga, sem gera þarf. Það getur

hver og einn sagt sér sjálfur. Ef átta menn væru kosnir, sem svo ynnu saman og skiptu með sér verkum, þá væri vitanlega miklu meiri von um árangur. Ég ætla ekki neitt að deila um þá fjarstæðu, sem hæstv. ráðh. heldur fram, að átta menn muni vinna verr en þrír. Það er fáránlegt að vera að deila um slíkt.

Mér virðist hver dagur, sem liður, og ekki hvað sízt að því er útlenda markaðinn fyrir framleiðsluvörur okkar snertir, færa heim sanninn um það, að ef hinn opinberi kostnaður verður ekki færður niður nú, svo um muni, þá muni hann þó áður langt um liður færast niður með öðru móti, og það að okkur nauðugum. Ég hélt þó, að hæstv. fjmrh. hlyti að sjá, að atvinnurekendur eru alls ófærir til að bera meiri gjöld en nú er, og að hið eina tiltækilega, sem hægt sé að gera, sé það, að þingflokkarnir gangi í það af alefli að lækka útgjöld ríkisins. Það getur reyndar vel verið, að einhver hv. þm., sem fengið hefir bitlinga úr ríkissjóði, líkt og hv. þm. Borgf. upplýsti að hv. þm. Dal. hefði fengið og vitanlegt er um fleiri hv. þm., þyki það sárt, ef farið er að rannsaka niður í kjólinn, hverjir þeir bitlingar eru. En þeir ættu þó að sjá það, að hjá því verður ekki komizt að láta slíka bitlinga hverfa, svo framarlega sem gera á tilraun til þess að sjá hag ríkisins borgið.

Hæstv. fjmrh. lét á sér skilja, að við sjálfstæðismenn værum fullir vanþakklætis og ekkert glaðir yfir því, að loksins, eftir mánaðarstreitu, er kosin n. í annari deild þingsins og hún aðeins skipuð þremur mönnum. En það er búið að sýna það, að þetta er ekki nóg, og það er búið að sýna, að það er stj. og flokk hennar að kenna, að ekki hefir verið tekið fastari tókum á þessu máli. Það er því að vonum, að við séum hvorki þakklátir né glaðir.

Hæstv. fjmrh. var að brýna okkur sjálfstæðismenn á því, að við vildum ekki þiggja samstarf, sem hann hefði boðið okkur. Ég hyggnú, að hæstv. fjmrh. hafi persónulega nokkurn hug á því að hafa samstarf um þetta. En gangur málsins í þinginu sýnir þá bezt, hvaða árangur það hugarfar hans hefir borið í hans eigin flokki. En það er gersamlega þýðing-

arlaust að brýna minni hl. á því, að hann neiti samstarfi og sýni engan vilja til þess, meðan meiri hl. misþýður honum svo mjög og misbeitir valdi sínu sem hann hefir gert og raun er á orðin. Það er ekki vegur til þess, að samstarf tákist, og á því ber meiri hl. ábyrgð, þegar hann hagar sér gegn minni hl. og beitir sínu meirihl. valdi eins og raun er á orðin í fleiru en einu nú á þessu þingi. Því til sönnunar get ég bent á þá töl, sem þetta mál, sem nú er til umr., hefir orðið fyrir. Og ég get líka bent á það, þegar neitað var í Ed. nú nýlega um bókun einfaldrar atkvgr., sem fram fór í d. og vitanlega var alveg rétt frá skýrt. Nei, hæstv. ráðh. þarf ekki að brýna okkur, sem fyrir geræðinu verðum, um það, að við viljum ekki taka á móti samstarfi frá andstæðingunum um það, sem miðar í rétta átt. Ég vil benda hæstv. fjmrh. á það, að þessi till., sem nú liggur fyrir, er ágætur prófsteinn á vilja hans og samflokksmanna hans um þá löngun til samstarfs, er þeir bera í brjósti. Ef till. verður svæfð, þá sýna þeir viljaleysi sitt til nauðsynlegrar samvinnu. Ef till. verður samþ., þá hefir hæstv. ráðh. bæði sýnt það og sannað, að hann hefir þrek og vilja til að stuðla að því, að samvinna tákist. En verði till. grafin, eins og hv. flm. dagskrárinnar vildi vera láta og komst að orði, till., sem stefnir að lækkun og sparnaði á útgjöldum ríkisins á þeim erfiðleikatímum sem nú eru, þá er það sannarlega vottur þess, að flokkur meiri hlutans í þessari hv. d. er ekki með hinu rétta hugarfari, svo ég viðhafi orð hæstv. fjmrh.

**Jón Auðunn Jónsson:** Ég skal vera stutturður. Hv. þm. Borgf. hefir sannað það, sem ég hélt fram í minni fyrri ræðu, að fjvn. gæti ekki, vegna tímaskorts, unnið að gagni að þeirri rannsókn, sem till. þessi ræðir um.

Með því að draga nefndarskipunina svona lengi, þá er sýnilegt, að stjórnarliðið hefir viljað koma í veg fyrir það, að þingið fái að vita hið rétta um það, sem gerist í þeim herbúðum. Með því að neita nú á síðustu stundu um það, að Nd. kjósi 5 manna n., sem unnið gæti að því þann tíma, sem eftir er þingsins, að rannsaka fyrirtæki ríkisins og gera

rökstuddar till. um niðurfærslu á útgjöldum, er stjórnin að innsigla þetta.

Ég skal ekki hafa fleiri orð. Ég ann hæstv. fjmrh. þess naumast að viðhafa slíka aðferð, þótt ég geti unnað sumum hv. flokksmönnum hans þess vel.

**Sveinn Ólafsson:** Ég ætla ekki að eyða löngum tíma í það að svara þeim, sem hafa verið að senda mér tóninn. Ég sé mér þó ekki annað fært en að kvitta með örfáum orðum fyrir hnútur nokkrar, sem til mín hefir verið kastað. Ég átti von á því, að ýmsum hv. þm. mundi ekki falla dagskrártill. vel í geð og bjóst við því sem sjálfsögðu, að þeir mundu þyrlla upp moðreyk nokkrum, sem líka hefir orðið reyndin á. Samanburður þeirra á þessari n. og hinni, sem skipuð var 1922, á alls ekki við. Sú n. hafði viðtækara verkvið en þessi. Sú n. var skipuð með góðu samkomulagi allra flokka þingsins og þeirra, sem þá áttu sæti þar, enda var um hana litill ágreiningur. Á skipun hennar var enginn sá formgalli, að vísa þyrfti henni frá atkvgr., og í henni var ekki bent til 35. gr. stjkskr., eins og orðalag hennar vottar. Sú n. var einnig, eins og hv. þdm. er kunnugt, skipuð snemma þings og hafði því ærinn tíma til að inna sitt verk af hendi meðan þingið sat. En nú má ætla, að liðinn sé meira en hálfur þingtiminn, og jafnvel að komið sé nærri þingslitum. Nefnd, sem skipa ætti nú önnunum hlöðnum þm., getur því litlu áorkað á þeim tíma, sem eftir er af þinginu, því það er rétt, sem hv. þm. Borgf. sagði, að bæði fjvn. og allar aðrar n. eru störfum hlaðnar, auk þess sem fundatími lengist nú mjög, ef að vanda lætur, þegar fjárl. eru fram kominn. Er því eigi þess að vænta, að slík n. geti lokið mikilsverðum störfum meðan þingið situr.

Eina vonin um árangur af slíkri nefndarskipun væri þá sú, sem hæstv. fjmrh. hefir haft á orði, að gera till. um, að skipuð væri samkv. þingvenju millipíngan. — en ekki slík n. sem sú, er datt útbyrðis í Sp. á dögnum —, sem gæti haldið áfram starfi sínu eftir að þingi væri slitið. Af slíkri n., sem í ró og næði og með góðum tíma gæti athugað og gert till. um niðurfærslur gjalda, væri helzt einhvers árangurs að vænta. Sú n., sem skipuð er

nú í Ed., getur fullnægt þessu skilyrði. Nefnd, sem skipuð er þremur mönnum, hefir betri tök á þessu, ef hún starfar áfram, heldur en n., sem nú að áliðnu þingi er kosin til þessa og starfar aðeins þingtimann. Árangurinn verður áreiðanlega annar og meiri, ef horfið er að því ráði, og þess vegna hefi ég leyft mér að koma fram með dagskrártill.

Köpuryrði þau og hnútur, sem að mér hafa verið réttar, læt ég inn um annað eyrað og út um hitt. Slíkur varningur er of hversdagslegur til þess að eyða tíma til andsvara. Hinsvegar vil ég vænta þess, að sá viðauki, sem hér er farið fram á, að kosinn verði til viðbótar þeirri n., sem nú hefir verið skipuð af Ed., verði ekki samþ., enda er sú viðbót gersamlega óþörf.

Það er að vísu rétt, að ég 1922 lagði til, að sparnaðarnefnd, sem þá var kosin, yrði skipuð 5 mönnum, en álit, að nú muni nægja 3 manna n. Í þessu er ekkert ósamræmi. N. 1922 var skipuð í byrjun þings og verksvið hennar eingöngu miðað við þingið sjálft. En þessi n. á að byrja störf sín að áliðnu þingi og er auk þess miðuð við annað verkefni.

Ég mun að öðru leyti ekki eltast við útúrsnúninga þeirra hv. þm., sem víkið hafa að mér. Ég vil styðja að því, að sem flestu af því, sem á dagskrá stendur, verði lokið. Mun ég því ekki taka frekar undir það málþóf, sem hér er hafið að nauðsynjalausu.

**Héðinn Valdimarsson:** Mér leiðist þetta karp um till. sjálfstæðismanna, sem nú eru flestir búnir að tala sig dauða. (PO: Nei, nei!). Þeir líta þó svo út sem þeir væru allir dauðir. Það er öllum ljóst, að viðhafa verður hinn mesta sparnað. Og hæstv. fjmrh. hefir fyrir sitt leyti tekið undir það.

Ég fæ ekki séð, að þingn., sem nú yrði skipuð, fengi gert nema lítið eitt af því, sem hugsanlegt er, að hægt sé að gera. Ef slík n. á að koma að gagni, þá verður hún að halda áfram sínu starfi eftir að þingi er slitið og rannsaka nákvæmlega allt skipulag ríkisstjórnarinnar. Um þetta er ég samdóma hæstv. fjmrh. Ég og flokksmenn mínir teljum það heppilegt, að slík n. er nú skipuð í Ed. með full-

trúum frá öllum flokkum þingsins. Munum við því greiða atkv. með dagskrár-till. hv. 1. þm. S.-M.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég vil byrja á því að þakka hv. 3. þm. Reykv. sannsýni hans í þessu efni, þótt ekki sé um við ávallt sammála um hin ýmsu mál. En ég get ekki þakkað þeim hv. fulltrúum sjálfstæðismanna, sem til máls hafa tekið. Og við framkomu þeirra hefir hluttekning mín vegna hins stóra mótlætis, sem þeir verða að þola, næstum horfið.

Þeir hafa haft hér stór orð um mína móttöðu gegn till. þeirra og hafa talað um það, að ég hafi gengið fram fyrir skjöldu hjá mínum flokki, og er það að visu satt. Þeir hafa sagt, að ég hafi sýnt þeim harkalegt gerræði og að ég vilji leyna ýmsum hlutum í stjórnarherbúðunum og að ég berjist á móti öllum sparnaði. Þetta er þung ásökun og ætti því skilið þung svör. Ég mun þó ekki fara eins hörðum orðum um þetta eins og ég gerði, ef ég héldi, að um alvöru væri að ræða hjá hv. andstæðingum, sem í ræðum sínum ganga út frá því, að ekkert hafi verið gert. Hér er um það að ræða að útkljá það, hvort ekkert hafi verið gert, eða hvort eitthvað hafi verið gert. En þó hv. þm. tali svo, sem hér hafi ekkert verið gert, þá er það þó eigi svo. Í Ed. Alþ. hefir nú verið kosin 3 manna n. Deilan er því um það, hvort kjósa eigi tvær n. eða eina til að sinna sama verkefni, og hvort sú n., sem kosin er, eigi að starfa á milli þinga eða ekki. Ég og samflokksmenn mínir álitum, að árangur af starfi slíkrar n. sé að mestu leyti undir því kominn, að hún starfi milli þinga. Og um það er ekki hægt að deila. En við höfum gengið svo langt, að við höfum rétt fram höndina og fallizt á, að n. væri skipuð strax. Og við höfum sýnt það með undirtektum okkar, að við viljum, að n. starfi sem mest og að sem bestur árangur geti orðið af starfi hennar. Það er því hart, þegar sagt er, að ég hafi slegið á framrétta hönd. Hið sanna er, að það er mín hönd, sem rétt hefir verið fram til samkomulags, sem á hefir verið slegið.

Hv. þm. Borgf. kvartaði undan því, að illa hefði gengið að afla fjvn. upplýsinga, og var tekið undir þetta af hv. flm. till.

og talið sannað. Ég skal minnast á 2—3 dæmi af þeim, sem hv. þm. Borgf. nefndi. Hann sagði, að illa hefði gengið að fá sundurliðun á 30 þús. kr., er greiddar hefðu verið fyrir aukavinnu í stjórnarráðinu. Ég vil geta þess, að það er í fyrsta sinni sem ég hefi heyrt þessa umkvörtun. Um þetta hefir aldrei verið leitað til mín og aldrei kvartað við mig. Ég býst því við, að hv. fjvn. hafi leitað til skrifstofustjórans, en ef illa hefir gengið um að fá þessar skýrslur, þá vil ég benda hv. fjvn. á það, að þá ætti hún að leita til mín sem ráðherra, áður en hún kemur fram með kærnu sína af þingbökkjum. Ég hefi átt tal við skrifstofustjórana um það, hvort hægt mundi vera að færa útgjöldin í stjórnarráðinu niður. Hafa þeir verið mjög vantrúaðir á, að það væri hægt, enda hefir þingið hlaðið ár frá ári nýjum störfum á ráðuneytin. Gera þeir ekki ráð fyrir því, að hægt sé að lækka kostnaðinn sem neinu nemi, enda er mikið af þessu gamalt og borgað fyrir það sem aukastarf. Í því liggur viðurkenning margra stjórna á því, að ýmsir eldri starfsmenn stjórnarráðsins hafa of lág föst laun. Það þyrfti að taka það til athugunar, hvort það borgar sig að hafa þessa menn svo lágt launaða, að þeir þurfi að þiggja sérstök laun fyrir aukastörf, eða þá „bitlinga“, eins og það er kallað. Ég álit borga sig betur að hafa þessa menn sæmilega launaða og heinta svo allan starfstíma þeirra, en hafa þá aðferð, sem nú tíðkast. Það er ekkert áhlaupaverk að kippa þessu í lag, og engin þingnefnd dugir til þess. Það þarf að athuga störf þessara manna, hversu áriðandi þau eru. Einnig þarf að taka tillit til framfærslukostnaðar á hinum ýmsu stöðum. Allar þessar rannsóknir þarf að gera og leggja síðan fyrir þingið. Síðan kemur til þingsins kasta um það, hvort samþ. skuli eða fella slíkar till., sem e. t. v. sýna hækkun á pappírnum, en þó ekki í raun og veru. Ég býst við, að þá hefjist sami leikurinn hér í þinginu, að hver flokkur reyni að stimpla hina fyrir launa-hækkun og fjáreyðslu. Mikið af þeirri sennu, sem orðið hefir í þessum umr., hefir einmitt gengið í þá átt að innprenta kjósendum sitt ágæti og sinn sparnaðarhug. Þessu verður ekki neitað, og það er jafnt rétt fyrir það, þótt vera kunni ein-

hverjir möguleikar til sparnaðar og e. t. v. megi leggja niður einhverja þá starfsemi, sem ríkið nú hefir tekið að sér. En þegar menn hafa átt tal við forstöðumenn þessara stofnana, eins og t. d. skrifstofustjórana í stjórnarráðinu, og þeir geta ekki gefið neinar leiðbeiningar um, hvar megi fækka starfsmönnum, þá hefi ég ekki mikla trú á því, að ein þingn. komist undirbúningslítið að hinu sanna um, hverjir megi sitja og hverja eigi að reka. Ef fækka á starfsmönnum gegn vilja forstöðumanna stofnananna, útheimtir það mikla ihugun, og það svo mikla, að slíkt er ekki ætlandi neinum nema mþn., svo að nokkurt vit yrði í. Ég þykist vita, að hv. þm. N.-Ísf. hafi á ýmsum tímum átt í vandræðum með að láta Djúpbátinn bera sig og að það hafi verið mörg viðfangsefni í sambandi við það. Oft hefir verið gengið á það lagið að koma hingað til þingsins og biðja um hækkun á hækkun ofan á styrki til þessa fyrirtækis, af því að það gat ekki borið sig heima fyrir. Þetta er alveg eins og hjá ráðherrum, þegar þeir komast að niðurstöðu um, að ekki er hægt að spara allan tilkostnað, heldur verður að auka hin opinberu gjöld. Þetta er í sjálfu sér líkt, hvort sem um smá eða stór fyrirtæki er að ræða. Ég mundi ekki undir öllum kringumstæðum koma til hv. þm. N.-Ísf., þegar hann biður um hækkaðan styrk, og segja við hann: Þú átt bara að reka starfsmenn; þarna er fullt af mönnum; þið getið rekið skrifstofufólk og annað, þangað til allt ber sig. — Slíkir hlutir þurfa athugunar og ég veit, að þeir menn, sem nú hefir orðið mikið áhyggjuefni að láta einstaklingsfyrirtæki bera sig, sjá, að það er ekki neitt áhlaupaverk að varðveita jafnvægið milli tekna og gjalda í hallæri. Nákvæmlega sama er að segja um ríkisbúskapinn.

Hv. þm. Borgf. taldi fjvn. hafa átt í miklum harmkvælum með að fá að vita, hve mikill tekjuhallinn hefði orðið á Esju og Súðinni. Ég býst við, að það hafi nú ekki verið stórleyndarmál, því að ég greindi frá því í minni fjárlagaræðu; þótt þar séu taldir með styrkir til fleiri báta, þá kom allt þar fram. En skipaútgerðinni er, eins og öðrum umfangsmiklum stofnunum, ekki unnt að loka

reikningum sínum fyrr en eftir vissan tíma. Landsreikningnum og reikningum ýmsra stofnana er ekki lokað fyrr en 1. apríl og reikningar stofnananna eru oft svo síðbúnir, að ekki er hægt að fá þá á fyrri hluta þings. Hv. þm. Borgf. gaf og þá upplýsingu, að brúttótekjur af fiskveiðum Þórs hefðu verið um 40 þús. kr., en svo vildi hann setja þingnefnd í að athuga, hvort þessar fiskveiðar hafi borgað sig. Ég get einlæglega sagt hv. þm., að ég fyrir mitt leyti veit ekki, hvort þetta hefir borgað sig eða ekki, og án nákvæmra upplýsinga vil ég ekki fella dóm um það. En hitt veit ég, að það myndi kosta allrækilega rannsókn og athugun, sem vitanlega má fela skipaútgerð ríkisins eða sérstakri nefnd, sem kæmist að raun um þetta. Ég hefi ekki trú á, að n. skipuð þm., sem hlaðnir eru störfum og þurfa að halda margar slíkar ræður sem í dag, kæmist langt í slíkum viðfangsefnum. Ég hefi þar einungis trú á störfum mþn. Þá er svo fyrir að þakka, að niðurstöður mþn. á hverjum tíma geta komið að fullu gagni fyrir ríkið og stofnanir þess, því að það þarf ekki ályktun Alþ. til þess, að slíkar niðurstöður séu teknar fullkomlega til greina. Hv. þm. segir líka, að það sé upplýst, að varðskipaútgerðin hafi kostað rúmlega 800 þús. kr. síðastl. ár. Þetta er enginn sérleyndardómur fjvn. Þetta hefir verið margsagt í þinginu áður, og jafnvel þótt ekkert hefði verið upplýst um það, þá hefðu þm. getað sagt sér það af eldri reynslu, hve mikill sá kostnaður væri; því að jafnvel í tíð fyrrv. stj., sem hv. þm. studdi, var kostnaðurinn tiltölulega ekki minni. Kostnaðurinn við gamla Þór var um 200 þús. kr., ef hann gekk allt árið, og við hin nýju skip um 300 þús. kr., ef þau ganga allt árið, svo að ef þessi 3 skip, sem nú eru, ganga allt árið, getur kostnaðurinn við þau ekki verið mikið fyrir neðan 800 þús. kr. Viðfangsefnið þarna er því ekki, hve mörgum mönnum megi segja upp, heldur hvort leggja eigi upp einhverju af skipunum.

Ég hefi frá upphafi lagt höfuðáherzluna á, að n. sú, sem skipuð yrði, yrði mþn., en þar fyrir hefi ég ekki viljað neita, að sú n. tæki til starfa nú þegar, meðan þing stendur yfir, þótt ekki sé von

um mikinn árangur á því skeiði. Og það, sem gert hefir verið í Ed., felur einmitt í sér, að það, sem n. geti gert af því, sem henni er ætlað að vinna á meðan þing stendur yfir, að skipta megí verkefni hennar í tvennt: Í það, sem þyrfti löggjafarvald til að breyta, og í hitt, sem hægt væri að breyta með stjórnarráðstöfun. Og mín ósk er, að það, sem n. geri áður en þingi lýkur, verði á því sviði, sem þarf afskipti löggjafarvaldsins til að koma fram einhverri breyt. á. Nú hefir fjvn. þrátt fyrir mótmæli sumra manna gegn því, að fjvn. geti nokkurn skapaðan hlut af þessu gert, ihugað, hvernig breyta mætti löggjöfinni til þess að spara útgjöld næstu ára, og fjvn. hefir komið fram með frv. um þetta, sem er á allan hátt miklu merkilegra en hin fáu frv., sem sparnaðarn. frá 1922 kom með, þótt sífellt sé verið að tala um þingið 1922 sem fyrirmynd í því að hafa skipað sparnaðarn. En það er ekki talað um árangurinn. Þessi hv. þm. getur e. t. v. bent mér á þann árangur, en ég minnst ekki, að hann hafi verið öllu meiri en sá, að koma með tvö frv., sem ég held, að hafi að öllu leyti verið ómerkilegri en frv. fjvn. á þessu þingi. Frv. frá 1922 var um að fella niður grískudócent og gotneskudócent. Þarna voru fengin viðfangsefni fyrir sparnaðarmenn þjóðarinnar til þess að berjast við lengi á eftir. Ég held, að hvorttveggja þessara stórmála hafi verið samþ. eftir þriggja ára baráttu á þingum og umræður á þingmálafundum, en hvernig fór? Alexander Jóhannesson er nú ekki lengur dócent, heldur prófessor, og starf Bjarna Jónssonar frá Vogu er innt af hendi af öðrum manni, er fær greitt fé fyrir að leysa það af hendi. Þarna er nú rakin þessi fyrirmynd, sem við eigum að feta í fótspor. Þannig er reynslan. Það er engin ósvinna að láta í ljós, að svona sérstök þingn. muni ekki um þingtimann koma með neinar stórvægilegar breyt., sem fjvn. hefir ekki tók á að bera fram. Og sé það rétt, sem hv. sjálfstæðismenn hér hafa tekið undir, að hv. þm. Borgf. hafi sannað, að fjvn. geti ekkert að þessu unnið, þá bið ég þá að gæta að því, að þeir hafa um leið sannað, að ekki þýðir að setja neina þingn. um þingtimann til þess að vinna að þessum

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

störfum. Það þarf sömu sönnunina fyrir hvorutveggja. Ég vil nú bera það lof á hv. þm. Borgf., að ég veit ekki, hvaða þm. ætti að benda á í svona nefnd, sem væri bundinn í öðrum nefndum, ef hann með allri sinni elju og áhuga í þessum efnum hefir ekkert getað unnið að þessum störfum, þótt hann sitji í annari þeirra nefnda, sem eiga að hafa þessi sérstöku viðfangsefni. Svo er sagt um mig, að ég vinni að því að koma þessu öllu fyrir kattarnef. Ég vinn að því, að hér verði kosin ein n., og það er þegar búið að kjósa hana, en á móti því, að kosin verði önnur, af ástæðum, sem ég hefi greint. Ég hugga mig við það, að ég sé ekki að vinna á móti neinum mögulegum sparnaði, heldur hafi átt þátt í að koma nefndarskipuninni inn á þá braut, sem einhver von sé um árangur af. En hinu er ég að reyna að koma fyrir kattarnef, að skipuð sé ein sparnaðarn. í viðbót við aðra, sem búið er að skipa. Ef aðaláherzlan á að vera á því, að hér sé stórmál á ferðinni og hér þurfi að skipa sparnaðarn., má auðvitað áfella mig fyrir að beinast á móti slíku stórmáli. En ég hefi fyrir mitt leyti gengið út frá því, að hér sé um að ræða, að reynt sé að komast að niðurstöðu í flóknu og umfangsmiklu máli. En auðvitað má færa flokksmönnum það og fita með því þeirra pólitíska áhuga, að nú hafi verið felld sparnaðarn. í annari d. þingsins. Svona séu nú valdhafarnir — þeir felli sparnaðarn.! Jafnvel þótt við samþ. hana nú, mætti koma með þriðju n. Svona eru þeir; þeir halda, að tvær sparnaðarn. nægi í þetta sukk; nú hafa þeir fellt fyrir okkur þriðju sparnaðarn., sem átti þó vitanlega að gera aðalgagnið!! (MJ: Það var óskað eftir einni í upphafi. — JónasP: Og svo tveimur). Það má auðvitað segja það, að það sé fjarstæða, að þrir muni vinna betur en átta, og ef það væri fiskurinn í Vestmannaeyjum, þá myndi ég fallast á það með hv. þm., að átta menn ættu að vinna meira en þrir. En ef aftur á móti er um að ræða n. í þinginu, þá er ég ekki viss um, að átta manna n. vinni meira en þriggja manna n., vegna þess að nefndarstörfum er yfirleitt svo háttað, að allir eru þar viðstaddir og hugsa um hið sama og fá sömu upplýsingar. En þegar

átta menn eru viðstaddir til umr., er talað meira en þegar þeir eru einungis þrír, þótt ég sé hinsvegar hvergi nærri viss um, að meira gagn spretti af tali átta manna; og greiðara mun um samvinnu þriggja manna en átta. En ætti þetta að vera svo, að senda ætti þessa menn eins og á herjamó og hver ætti að plokka sinn bitlinga- og starfsmann og svo ættu þeir að koma allir saman og hella þessu inn í þingið, þá myndi þeim ganga betur, ef þeir væru átta. En ætti þetta að ganga eins og venjuleg nefndarstörf, þá myndi þremur ganga betur. (JÓL: Því eru þá ekki þrír menn í öllum n. þingsins?). Þar er öðru máli að gegna. Þar eru þeir hafðir fleiri til þess að fá fleiri fulltrúa fyrir hin ýmsu héruð, t. d. í fjvn. Sú n. skiptir ekki mjög með sér störfum. Þeir fara allir yfir allar till., og í þeirri n. hygg ég að þurfi fleiri fulltrúa fyrir fleiri hagsmuni en í nokkurri annari n. Ef n. fengi lengri tíma, eru mikil líkindi til, að ýmislegt það gagn myndi af starfi hennar leiða, sem gæti orðið að einhverju liði til frambúðar og mætti hljóta af því eitthvað annað en þessi tvö stórmál þjóðarinnar, sem vöktust upp af starfi sparnaðarn. frá 1922, að koma út úr heiminum tveim „bitlingum“. Ég held, að viðleitnin til þess að festa augu fólksins á einhverjum vissum mönnum, sem gegna vissum embættum, og berjast um þá verði oft til þess, að þjóðin tapi stórfé á öðrum sviðum, þar sem hefði mátt spara. Nú sýnir atkvgr., hver endalok þessi nefndarskipun fær, og ég mun hvorki hryggjast né gleðjast, þótt þessi n. yrði skipuð hér. Ég þvinga engan til þess að láta af sinni sannfæringu, hvorki í þessu efni né öðru. Nú ræður d., hvað verður í þessu efni, og ég býst við, að hinir sárþjáðu ræðumenn á þessum fundi myndu finna mjög til, ef n. skyldi falla; sérstaklega myndu vakna sárar tilfinningar hjá hv. þm. Vestm. út af „ofbeldi og gerræði“, eins og út af einhverri bókun í gær í Ed. Það þarf nú meir en litla viðkvæmni til að bera sig illa út af slíkum hlutum. Ég get sagt hv. þm. það, að sú bókun komst þó inn í þingtiðindin, og hið eina, sem að var, var, að hún komst ekki inn í gerðabókina, sem liggur á forsetaborðinu. Ef ég hefði átt atkvæðisrétt í þeirri d., myndi ég hafa

sagt, að engin þörf væri á þessari bókun, en engin nauðsyn að hindra hana, og hefði einhver þm. tekið saman kurteisa bókun, sem hefði ekki verið nein ritgerð, þá hefði verið hægt að leyfa honum það. En hér er allt kallað „gerræði og ofbeldi“, og þetta er víst allt gert til þess að rétta fram höndina til samstarfs! Hv. þm. sagðist ætla að dæma hugarfar okkar hinna eftir afgreiðslu þessarar n. Ég vil óska, að hann hefði einhvern annan prófstein en þessa nefndarskipun, og við höfum átt það saman um dagana, og það fram til hins síðasta, að mér finnst það einkennilegt, ef þessi nefndarskipun nr. 2 á að ráða hans dómi um innræti mitt og samstarfsvilja. Ef hann hefir rétt til þess að leggja slíka áherzlu á þennan hégóma — því að hér er í rauninni ekki um annað en hégóma að ræða —, hvað ætti ég þá að segja um samstarfsviljann, sem lýsir sér í því, að reynt hefir verið að eyðileggja fyrir mér skipun ríkisskattan., og hvað ætti ég að segja um það, þegar fellt var fyrir mér við 1. umr. í Ed. frv. um verðtoll á tóbaki, þó að fyrirsjáanlegur tekjuhalli sé á þessu ári?

Ég skal svo ekki hafa þessi orð miklu fleiri, en tek það fram, að hér verður ekkert samstarf, hvorki um stór né smá mál, fyrr en það er orðin ríkjandi tilfinning, að við berum allir jafnt ábyrgð á þeim vandkvæðum, sem nú steðja að, og lausn þeirra. Meðan við göngum hver um sig og segjum: Það ert þú, sem átt að láta undan, en ég á að ráða, þá verður sá vandi ekki leystur, sem nú steðjar að, og þá fer verr fyrir þjóðinni en hún á kröfur til af sínum fulltrúum á þessu þingi.

**Ingólfur Bjarnarson:** Það er að vænta þess, þar sem tveir hv. þm. hafa nú gert að umræðuefni hið mikla en árangurslausu starf, sem ég hefi sem form. fjvn. lagt í að útvega skýrslur úr stjórnarráðinu, að mér þyki hlýða að lýsa, í hverju þetta erfiði er fólgið. Það er rétt, sem hv. þm. Borgf. gat um, að mér var falið á einum fundi n. að útvega sundurliðaðar skýrslur úr stjórnarráðinu um einn ákveðinn lið og símaði til endurskoðandans, því að mér fannst liggja beinast við, að hann myndi geta útvegað mér þessar skýrslur, og spurðist ég fyrir um það hjá

honum. Sagði hann, að að visu væru reikningarnir ekki komnir allir saman, en að hann myndi þó geta gert þetta og sent mér skýrslurnar síðar. En ég skal játa, að ég gerði ekki eins mikið til þess að ná í þetta eins og mér skilst nú, að hefði þurft. Ég leit svo á, að þar sem svo mjög var liðið á fundartíma nefndarinnar fyrir 2. umr., þá kæmi það ekki að sök, þó að það biði að fá skýrslur þessar þar til fyrir 3. umr., því að það gat á engan hátt staðið störfum n. fyrir þrifum.

Sama er að segja um dæmið, sem tekið var um það, hve slæga gengi með reikninga skipaútgerðarinnar. Forstjórinn kom á fund til okkar í n., en hafði reikningana ekki alveg tilbúna, því að hann vantaði einhver reikningsskil utan af landi til þess að geta fullgert þá. Þó hafði hann heildarreikninginn nær fullgerðan og leysti úr öllu því, er hann var aðspurður og óskað var að fá upplýsingar um. Jafnframt lofaði hann að senda n. afrit af reikningnum fullgerðum, sem hann sagði, að yrði þá bráðlega, ásamt sundurliðaðri launaskrá. Það er alveg rétt, að reikningurinn er ekki kominn ennþá, enda hefi ég ekkert gert til þess að fá hann frekar, fyrr en í morgun, að þetta kom aftur til tals í n. Mun hann nú koma mjög bráðlega. Það má kannske segja, að það hafi verið trassaskapur hjá mér að ganga ekki betur eftir þessu, en ég þori að fullyrða, að þetta hafi engin áhrif haft á störf n.

Það er alveg rétt; að fjv. hefir mikið að gera, og ég skal sízt fullyrða, að hún gæti haft mikinn tíma umfram sín venjulegu störf til þess að gera ákveðnar till. um ríkisbúskapinn, sparnað o. fl., og ég vil í þessu sambandi benda á, að mér finnst, að starfsemi hennar hafi heldur en hitt liðið við þá starfstilhögun Sjálfstæðisflokksins, að láta fulltrúa sína í henni starfa einnig í annari tímafrekri n. Ég álit, að betra væri að hafa sömu tilhögun og við framsóknarmenn, að hlífa fjvnm. við öðrum starfsfrekum nefndum.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég vil aðeins bæta við litilsháttar upplýsingum um sparnaðarnefndina 1922. Hún kom með till. um að fella niður kennaraemb-

ættið í klassiskum fræðum við háskólan, sem ekkert varð úr. Ennfremur frv. um að sameina Árnes- og Rangárvallasýslur, sem vísað var til stj. og kom þaðan aldrei aftur. Frv. um þinghald annað hvert ár samhliða fækkun ráðherra. Leiddi það aðeins af sér nokkurra ára skrípaleik. Þá má ennfremur nefna breyt. á hæstaréttarlögunum, fækkun dómara, sem að lögum varð, sem orkar nú mjög tvímælis, hvort frekar hafi verið til gagns en ógagns.

Þessar viðbótarupplýsingar mínar vænti ég, að sanni hin fyrri ummæli mín, að enda þótt gott samstarf hafi verið um skipun nefndarinnar, þá var árangurinn ekki að sama skapi.

**Jón Auðunn Jónsson:** Út af ummælum hæstv. fjmrh. um það, hve illa gengi að færa niður útgjöldin við Djúpbátinn, vil ég taka það fram, að árin 1910—1914 fékk sá bátur, sem þá annaðist ferðirnar og var 10—12 smál. að stærð, 10—12 þús. kr. styrk á ári fyrir 36 ferðir. En bátur sá, sem nú annast ferðirnar, er miklu stærri, 60 smálestir, en fær þó ekki í styrk nema 19 þús. kr. fyrir 104 ferðir á ári. Þegar tekið er tillit til þess, hversu þessi bátur er miklu stærri og hentugri en sá fyrri og ferðir þrefalt fleiri, þá eru útgjöldin beinlínis færð niður frá því, sem áður var.

Til samanburðar útgerðarkostnaði þessa báts má benda hæstv. fjmrh. á strandferðirnar og kostnað ríkissjóðs af þeim fyrr og nú. Á þessu sama tímabili, frá 1910—1914, greiddi ríkissjóður styrk til strandferðanna fyrir tvö skip 60 þús. kr. En nú á síðasta ári verður kostnaður ríkissjóðs við þessar sömu ferðir, vegna tveggja skipa eins og þá, 430 þús. kr. Hæstv. ráðh. hlýtur nú að sjá mismuninn á þessum tveimur útgerðum, og er þess að vænta að hann dragi réttar ályktanir út frá honum.

Þá var hæstv. ráðh. eitthvað að tala um berjamó í þessu sambandi. Mér finnst það ekkert illa viðeigandi. Hér þarf sannarlega að fara á berjamó ráðleysisins og tína í margar skjólur ráðleysisber hæstv. stj., til þess að sýna þjóðinni, hvernig málum hennar hefir verið stýrt að undanfögnu.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég ætla að svara hv. þm. N.-Ísf. strax. Það á ekki við að koma með samanburð á strandferðum ríkissjóðs nú og fyrir ófriðinn. Það væri réttara að gera t. d. samanburð á kostnaðinum fyrst eftir að Esja kom og svo eftir að núv. stj. tók við. Erfiðleikarnir á útgerð skipanna aukast alltaf. Þeim hefir fjölgað og dregur úr flutningsmagninu nú í kreppunni og sumar vörur verður að flytja fyrir hálf flutningsgjald vegna lækkandi verðlags. Síðasta ár var óvenjulegt. Þó má geta þess til samanburðar, að 1928 kostaði hver hringferð 12 þús. kr., en nú 9 þús.; svo mjög hefir útgerðarkostnaðurinn lækkað. Spurningin er því hér, hvort fækka eigi ferðunum, taka þær af fólkinu. Það þurfa hv. þm. að taka ákvarðanir um og segja til um skýrt og glöggt án minnstu hræðslu við það, hvort þeir við það missi atkv. fólksins eða ekki.

**Flm. (Jóhann Jósefsson):** Hæstv. fjmrh. heldur því fram enn, að fjvn. gæti gert þetta starf, sem hér er um að ræða að fela þessari sérstöku n.; þó er það upplýst, að nefndin hagi störfum sínum þannig, að nm. allir lesi skjöl þau, er til þeirra koma, saman og athugi allar beiðnir, er n. berast, í sameiningu. Það var alltaf vitanlegt, að þannig gengi þetta til, enda lagði form. sérstaklega áherzlu á, að það væri aðalstarf n. Ég býst því við, að allir geti verið sammála um, að starf það, sem hér er um að ræða, væri ofvaxið fjvn. Það myndi aðeins verða íhlaupa-starf, sem lítið eða ekkert yrði á að græða.

Þá vitnaði hæstv. fjmrh. í nefndina, sem kosin var 1922, og gerði samanburð á henni og n. þeirri, sem hér er lagt til að kosin verði. Það má vel vera, að þeirri n. hafi orðið lítið ágengt, en ég vil benda hæstv. ráðh. á, að ástandið 1922 var allt öðruvísi en það er nú. Og það var beinlínis rangt hjá hv. 1. þm. S.-M., að starfsvið n. 1922 hefði verið viðtækara en þessarar. Sú n. átti aðeins að gera till. um gjöld ríkissjóðsins og athuga meðferð ríkisfjárins. (SvÓ: Hv. þm. ætti að lesa till.). Ég hefi lesið till. og framsögu-ræðu hv. 1. þm. S.-M. líka, og ég býst við, að hv. þm. hefði gott af því sjálfur að

kynna sér það, sem hann sagði þá um þessa hluti.

Hæstv. fjmrh. veit mjög vel, að hér er ekki um sama verkefni að ræða og var 1922, heldur miklu, miklu meira, þar sem hin síðastl. 10 ár hafa sprottið upp stór ríkisfyrirtæki, sem hafa mikil áhrif á afkomu ríkissjóðsins. Þau hafa verið talin upp áður og gerist þess því ekki þörf að telja þau upp aftur nú. (Fjmrh.: Þarf þá ekki að skipa mþn. til þess að athuga þessa hluti?). Jú, það þarf mikla starfskrafta til þess að athuga þessi mál niður í kjölinn, og því þarf að samþ. till. mína.

Þá sagði hæstv. ráðh., að ekki væri hægt að fækka starfsmönnum við stofnanir, ef forstöðumennirnir legðust á móti því, nema ef ýtarleg rannsókn færi fram. Þetta er rétt, en ég sé ekkert á móti því, að þessi ýtarlega rannsókn fari fram. Ég býst við, að flestir séu á einu máli um, að hennar sé full þörf.

Hæstv. ráðh. gerði dálitla tilraun til útírsnúninga. Hann sagði, að við myndum heimta þriðju nefndina, ef þessi yrði samþ. Ég býst alls ekki við, að hæstv. ráðh. meini þetta. Hann veit vel, að nefndarinnar er full þörf og hún þarf að vera starfhæf. Væri honum þetta ekki ljóst, þá myndi hann ekki vera að gera ráð fyrir mþn. til þess að vinna þetta verkefni, en fram á það höfum við ekki farið.

Þá sagði hæstv. ráðh., að það dygði ekki, að allir segðu: það er ég, sem á að ráða, en ekki þú. — Út af þessu vil ég minna hann á, hvaða flokkur það er, sem tekið hefir til mestra örþrifaráða til þess að halda völdum og ráða einn. Er það kannske ekki hans eiginn flokkur? Ég get vel þolað, þó að ráðh. noti fyndnisgáfu sína til þess að skemmta flokksmönnum sínum og reyni með því að gera till. hlægilega. Það er ekki nema í samræmi við meðferð till. í Sp., þó að þeir flissi nú eins og endranær, þegar alvaran ber að dyrum. En það er bara engin lækning á ástandinu. Það þarf meira en hlátrasköll framsóknarmanna til þess að ráða bót á öllum þeim afglöpum, sem stj. þeirra hefir gert. Hæstv. ráðh. sagði og, að hann gæti ekki þakkað mér neitt fyrir þessa till. Ég er hvorki að falast eftir þökkum eða hluttekningu hjá honum. Hann má því spara sér alla hluttekningu.

ingu mín vegna, enda mun honum meiri þörf að lita til annara en okkar flm. þessarar till. með hluttekningu sína áður en lýkur.

**Pétur Ottesen:** Mér virtist hinn hrein-skilni maður hv. 1. þm. S.-M. hitta naglann á höfuðið, er hann sagði, á hverju hann hefði byggt dagskrá sína, sem hæstv. fjmrh. afhenti honum altílbúna og með sinni eigin hendi. Hann sagðist sem sé vera á móti till. af því að í henni fælist rannsókn. Ætli það megi ekki rekja skyldleikann til hæstv. fjmrh.? Það má einu sinni ekki tala um rannsókn, hvað þá að það megi rannsaka þær mörgu ríkisstofnanir, sem svo geigvænlega hefir verið hróflað upp nú hin síðustu ár. Ég þakka hv. þm. hreinskilnina, enda þótt hann hafi í þetta sinn hitt á hana fyrir munn og pennadrætti hæstv. fjmrh. Hann hefir viðurkennt, hvar fiskur lægi undir steini, að andstaðan gegn þessari till. væri byggð á því, að ekki mætti hrófla við þessum ríkisstofnunum, þessum pólitísku helgidómum stj. og því málaliði, sem þar er við ríkissjóðsjötuna. Þessum stofnunum hefir ekki sumum hverjum verið komið á fót af því, að hér væri um þjóðnytjastofnanir að ræða, heldur af því, að um er að ræða stofnanir, sem stj. hefir notað til þess að afla sér málaliðs, — málaliðs til þess að tryggja sig í valdassess og efla þannig flokk sinn á kostnað ríkissjóðs. Það er því ekki nema eðlilegt, að stjórnarflokkurinn, sem ber ábyrgð á öllu þessu athæfi stj., vilji sem minnst láta hnýsast inn í þessa helgidóma. Þeir þurfa að fá að vera óáreittir og allt, sem þar gerist, hulið blæju þagnarinnar.

Það hefir nú þegar fengizt nokkur lausn á því, hvað liggur til grundvallar fyrir andstöðu stj. og stjórnarliðsins gegn þessari nefndarskipun. Hæstv. fjmrh. hefir þó ekki treyst sér að standa á móti því, að nefnd yrði kosin í Ed. Hún er skipuð 3 mönnum, þar af einum manni er Sjálfstæðisflokknum, en nú á að tryggja það, að fleiri menn úr þeim flokki fái ekki að stíga fæti inn fyrir dyr þessara stofnana til að hnýsast í það, sem þar fer fram.

Ég skal þá snúa mér að hæstv. þm.

S.-Þ. Hann viðurkenndi ummæli mín um afgreiðslu reikninga ríkisstofnananna í hendur fjvn. og svör þeirra við fyrirspurnum nefndarinnar sönn og rétt, enda ekki annað hægt, því að ég vék þar ekki hársbreidd frá sannleikanum. En hann vildi gera lítið úr tómlæti og skeytingarleysi þessara stofnana í því að láta í té skýr svör og refjalaus við fyrirspurnum fjvn. Ég skil þetta svo, að hann vilji heldur bera í bætifláka fyrir þetta, þar sem þetta tekur mjög til stj. En í n. hefir hann engu síður en við hinir látið í ljós óánægju gagnvart þessu framferði stofnananna.

Um Skipaútgerðina er það að segja, að við höfum ekki fengið að sjá þessa reikninga að öðru leyti en því, að forstjóri kom með þá á fund til okkar, las upp nokkrar tölur, en fór síðan á brott með það allt saman. Báðum við hann um skrá yfir laun starfsmanna við þessa stofnun, en hana höfum við ekki fengið enn. Var farið fram á þetta að nýju við Skipaútgerðina í gær og það itrekað í morgun, en ekkert hefir orðið af því ennþá, að þessu hafi verið sinnt. Hv. þm. sagði, að þetta hefði ekki orðið n. til бага ennþá. Það er nú svo. Veit ég ekki, hvernig færi um störf n., ef allar stofnanir ríkisins höguðu sér eins gagnvart henni. Allur dráttur á reikningum og öðrum gögnum er til seinkunar nefndarstarfinu. Hv. þm. lét í ljós, að það hefði að einhverju leyti valdið töfinni, að við hv. 2. þm. Skagf. ættum sæti í öðrum fastanefndum þingsins. Ég man ekki til, að n. hafi séð sér fært að taka meira en 3—4 tíma á dag í n.störf, enda þótt enginn fjvnm. væri í öðrum n. Eins og ég hefi áður skýrt frá um störf n., hefir í engu verið slakað til frá þessu nú á þessu þingi. Um fundarsókn okkar hv. 2. þm. Skagf. get ég fullýrt það, að hún hefir sízt verið lakari en annara nm., og er því enginn flugufótur fyrir því, að það hafi á nokkurn hátt tafið fyrir störfum fjvn., að við jafnframt höfum verið í annari n., en náttúrlega höfum við orðið að leggja á okkur meiri vinnu fyrir þessar sakir.

Þá varði hæstv. fjmrh. nokkuð löngum tíma til þess að skemmta flokksmönnum sínum. Er svo að sjá, sem hann líti svo á, að það sé um að gera á erfiðum tímum

að leiða hugann frá erfiðum hugsunum og áhyggjum og bera sig karlmannlega. Það er náttúrulega nokkuð til í þessu, en allt hefir þó sín takmörk. Sagði hann út af upplýsingum mínum um skilagreindir frá ríkisstofnunum, að ég hefði gefið í skyn, að verið væri að leyna einhverju, og ætti það skilið að fá þung svör. Veit ég, að það kemur sér stundum illa að segja satt. Ég sagði ekki annað en það eitt, er satt var, og liggur mér í léttu rúmi, þó að hæstv. ráðh. tali um að gefa þung svör. Það er ekki hægt að hnekkja sannleikanum.

Hæstv. ráðh. vill gera lítið úr starfi þessarar nefndar og lítur á það allt sem hégóma. Henni er runnið það svo í merg og bein, Framsóknarflokksstjórninni, að skipa millipinganeindir, hverja ofan í aðra, að hún getur ekki hugsað sér, að neitt starf verði af hendi leyst með öðru móti. En hver er svo reynslan af þessu millipinganeindafargani stjórnarinnar? Því er fljótsvarað. Gífurlegur kostnaður — en nauðalítil árangur. Enda er það svo, að til þessara nefnda er stofnað fyrst og fremst til að leiða pólitíska skjólstaðinga að bitlingajötunni. Eru dæmi til þess, að einstakir millipinganeindarmenn hafa stungið í vasa sína svo tugum þúsunda króna skiptir fyrir þessi störf. En afköst af öllum þessum n.störfum eru ekki í neinu hlutfalli við kostnaðinn. Þetta er reynslan af störfum mþn. Er það undarlegt, að hæstv. fjmrh. getur ekki hugsað sér, að hægt sé að rannsaka svona mál nema í mþn. Á Alþingi er aðalvinnan fólgin í n.störfum. Þar fer fram gagnrýni og samanburður á málum. Án n.starfa myndu málin sækjast seint og illa. Samskonar störf er gert ráð fyrir, að þessi n. vinni, því að hinar föstu n. þingsins geta ekki gripið yfir það, sem henni er sérstaklega ætlað. En hér á þingi eru hinsvegar til starfskraftar, sem ekki eru svo bundnir, að þeir geti ekki innt af hendi slíkt starf.

Hæstv. ráðh. talaði oft um, að til þess að koma réttingu á fjárhaginn þurfi að-allega tvennt: Fyrst og fremst þurfi að draga úr útgjöldunum, en í öðru lagi að afla nýrra tekna. Vil ég benda á það, að ef rétta á við fjárhaginn með því að draga úr útgjöldunum, en það tel ég vera

það úrræðið, sem næst liggur, þá ber nauðsyn til að rannsaka yztu afkima ríkisbúskaparins nú þegar, meðan þingstendur yfir, svo að hægt sé að lögleiða sparnað, sem komast má í framkvæmd á þessu ári.

Ráðningu starfsmanna við ríkisstofnanir er t. d. þannig háttað, að hægt er að segja þeim upp starfi þeirra með ákveðnum fyrirvara; sama gildir og um breytingu á launakjörum. Á miðju þessu ári eru útrunnir ráðningarsamningar margra manna við ríkisstofnanirnar. Því er hægt, ef vilji er til þess, að koma fram á þann hátt stórfelldum sparnaði við þessar stofnanir nú á þessu ári.

Það er þess vegna verkefni þessarar þingskipuðu n. að gera nú þegar ýtarlega rannsókn á því, hvernig er högum háttað í þessum stofnunum. Það er öllum vitanlegt, að þar má koma við stórauðnum sparnaði nú þegar. En til þess að fá þetta fljótt og vel af hendi leyst þarf að skipa nefndir í báðum deildum. Getur þá Alþingi það, er nú situr, gert nauðsynlegar ráðstafanir um niðurfærslu á útgjöldum þessara stofnana, sem koma til framkvæmda á þessu ári. Með því að skipa mþn. í þessu augnamiði er öllu slegið á frest.

Hæstv. ráðh. hlýtur að viðurkenna réttmæti þessarar hugsunar og það, að okkur er full alvara í þessu máli; hann hlýtur að viðurkenna, að þetta er leið — og eina leiðin — til að koma á sparnaði á ríkisútgjöldum þegar á þessu ári.

Hæstv. ráðh. sagði, að þótt slík n. verði skipuð, þá muni hún reka sig á það hjá forstjórum ríkisstofnananna, að ekki sé hægt að draga mikið úr kostnaði hjá hverjum þeirra. Ég get vel búizt við því, að þetta geti verið rétt hjá hæstv. ráðh., en það er fleira, sem þarf að taka tillit til, heldur en umsögn þessara manna. Það er gjaldgeta ríkissjóðs. Um hana ætti hæstv. ráðh. að vera kunnugt, og hefir hann lýst henni þannig, að eigi verði hjá því komizt að sjá ríkissjóði fyrir nýjum tekjum; annars blasi við greiðslubrot. Það, sem okkur, sem að þessari tillögu stöndum, skilur á við hæstv. fjmrh. um lausn þessa vandamáls, er það, að við viljum koma réttingu á fjárhag ríkissjóðs með því að draga úr útgjöldunum, og

þetta er í lófa lagið, ef menn vilja. Með því að láta fram fara slíka rannsókn sem í till. felst, er fenginn grundvöllur undir niðurfærslu á útgjöldum ríkisins einmitt þar, sem slík niðurfærsla er allra sjálf-sögðust og auðveldust. Það þýðir ekkert að vera að vitna til þess, hvað forstjóri þessarar og þessarar stofnunar segir. Útgjöldin verða að lækka. Það er ekki verið að spyrja að því, hvað þeir menn segja, sem biðja óþreyjufullir eftir síma, brúm og vegum. Má segja, að þörfin fyrir þetta minnki ekki á krepputímum. Hún er aldrei brýnni er þá. En veruleikinn kemur fram í þeirri mynd, að þrátt fyrir það, að þörfin minnkar ekki, þá verður að skera niður þessar framkvæmdir. Sá harðhenti veruleiki, að þess er enginn kostur nú að afla þeirra tekna, sem til þess þarf að halda uppi ríkisbúskapnum í því formi, sem hann hefir verið rekin síðustu árin, knýr svo fast á, að þar verður undan að láta. Það verður að draga úr útgjöldunum.

Er það kunnugt, að síðan á þinginu 1922, er hér var rædd svipuð till., hefir ríkisbúskapurinn blásið mjög út. Þá lýsti hv. 1. þm. S.-M., sem var flm. þeirrar till., ástandi ríkissjóðs mjög átakanlega. Sagði hann, að starfsmönnum hefði fjölgað óvenjulega síðustu árin, og af því að sú fjölgun hefði hitt á verstu dýrtiðina, hefðu útgjöldin orðið enn tilfinnanlegri. Kvað hann of tómlátlega farið með till., ef lítið væri á hana sem kjósendaskrum og ekkert annað. Er þetta athugandi fyrir hæstv. ráðh., því að hann virðist líta á þessa till., sem hér er borin fram, sem kjósendaskrum eitt. (Fjmrh.: Ef það er gert á þennan hátt). Já, ef það væri gert á annan hátt, þá myndi hæstv. fjmrh. líka segja, að það væri ekki sá rétti máti.

Hv. 1. þm. S.-M. heldur enn áfram á þingi 1922 og vitnar í gjaldgetu almennings. Farast honum orð á þessa leið: „Ég veit um sjávarþorpin á Austur- og Norðurlandi, að aldrei hefir hagur þeirra þrengri verið en nú. Útvegsmenn eru að gefast upp og útvegurinn að fara í strand. Sömu sögu segja bændurnir úr sveitunum. Hvert sem lítið er, blasir við hrun eða hnignun atvinnuveganna, sem orðið hafa fyrir þyngri skattaálögum síðustu ár en nokkru sinni áður“.

Hvernig er þetta nú? Ef hv. þm. væri samkvæmur sjálfum sér, hefði hann borið fram slíka till. nú og málað með enn sterkari litum starfsmannafjölda ríkisins og hina þverrandi gjaldgetu þess og almennings. Nei, ég held, að með því viðhorfi, sem nú er, sé brýn þörf — og það jafnvel brýnni þörf en nokkru sinni áður — samtaka um niðurfærslu á útgjöldunum. Við höfum viljað byggja þetta þannig upp, að strax á þessu ári væri hægt að meira eða minna leyti að framkvæma þessar niðurfærslur. Þarf að fara á fremstu grös í því efni. Ef það hrykki ekki til til að koma á nauðsynlegri réttning á fjárhag ríkissjóðs, þá væri forsvaranlegra að reyna að bæta eitthvað við það, sem sótt er ofan í vasa almennings til ríkisþarfa.

Sjálfstæðisflokkurinn hefir hér rétt út höndina, og fer árangurinn eftir því, hvernig stj.flokkurinn tekur við þeirri útréttu hönd. Hæstv. ráðh. þarf ekki að vera að vekja hlátur út af þessu máli hjá flokksmönnum sínum. Hann hefir að visu nægan liðsafla til að koma því fyrir kattarnef hér í d. En hann tæki með því meiri ábyrgð sér á herðar en fjmrh. getur gert. Þarf ekki svo skuggalegt útlit sem nú er til þess að sjá, að ómögulegt er að halda ríkisbúskapnum í sama horfi með þeim útgjöldum, sem nú eru. Verður að draga úr þeim með því að fækka eitthvað þeim starfsmönnum, sem hrúgað hefir verið upp hjá ríkinu síðustu árin. Sumar stöðurnar hafa ekki verið stofnaðar af þjóðarnauðsyn, heldur af nauðsyn valdhafanna á því að koma fylgifiskum sínum einhversstaðar fyrir. Laun nálega allra þessara manna eru hærri en fastra starfsmanna, er taka laun sín samkvæmt launalögum. Er fullkomin þörf á því að gera ýtrustu tilraunir til þess að hægt sé að draga úr útgjöldum ríkissjóðs sem allra fyrst. Að þessu stefnir þessi till., með því að koma á hreyfingu starfskröftum, er taki að vinna að því máli nógu fljótt til þess að Alþingi geti gert nauðsynlegar ráðstafanir í þessu efni áður en því lýkur. Að því leyti sem borið er saman ástandið 1922 og nú, þá má benda á það til dæmis, að fjölda af embættum og stöðum hefir verið komið upp síðan og auk þess komið upp útgjaldafrekum

stofnunum eins og útvarpinu, viðtækja-verzluninni, skipaútgerðinni o. fl. (HG: Gullaldardagar þá). Það getur verið að það hafi ekki verið jafnmiklir gullaldardagar þá fyrir hv. þm., því að hann var þá ekki orðinn bankastjóri af stjórnarnáð. Ætti það, sem ég hefi tekið fram, að vera nóg til að sýna, að okkur er full alvara og að hæstv. ráðh. getur skakkt til, þegar hann er að telja sér og öðrum trú um, að okkur gangi ekki annað en kjósendadekur til að halda fram slíkri till.

Ef hæstv. fjmrh. tekur ekki á móti þessari útréttu hönd okkar sjálfstæðismanna, er það annaðhvort af því, að enn er við lýði hjá honum sá hugsunarháttur, sem ríkjandi hefir verið hjá stjórnar-flokknum, að snúast gegn öllum nytjamálum, sem við sjálfstæðismenn höfum borið fram, eða þá af því, að hann hefir ekki komið auga enn á þau sannindi, eða ekki séð þau nógu ljóst og skýrt, að það er á engan hátt fært eins og nú er högum háttað að koma lagfæringu á fjárhag ríkissjóðsins á annan veg en þann að færa niður útgjöldin.

Hæstv. ráðh. talaði um það í sambandi við Djúpbátinn, að ekki væri annað en reka mennina á land. En það er lítið gagn að því, ef mennirnir eru eftir sem áður á föstum launum, eins og sagt er, að einir tveir stýrimenn og a. m. k. einn loftskeytamaður séu, sem reknir hafa verið í land af einu varðskipinu. Er það eitt út af fyrir sig nóg rannsóknarefni. (Fjmrh.: Er það ekki líka til athugunar hjá sjútnv.?). Ég veit það ekki, en það þarf að rannsaka. Það þarf einnig að athuga, hve há laun yfirmenn hjá ríkis-útgerðinni hafa. Ég hefi heyrt, að skipstjórnarnir þar hafi 12—14 þús. kr. laun. Ef þeir væru látnir hafa sömu laun og varðskipaforingjarnir, þá mætti spara þar 25—26 þús. kr. á ári.

Þá er Þórsfiskurinn svonefndi. Þar munu líka finnast menn á launum. Það leikur á tveim tungum, hvort þar hefir ekki verið um stóran óhag að ræða fyrir ríkissjóð. Er það efni til rannsókna, og ekki hefir fjvn. séð neitt um það. Þeir, sem seldu Þórsfiskinn, gerðu félag með sér og keyptu og seldu annan fisk. M. a. keyptu þeir fisk af Akurnesingum, sem stóðu í þeirri trú, að það væri ríkissjóður,

sem af þeim væri að kaupa. En þegar þeir fóru að ganga eftir greiðslunni, sem gekk erfiðlega með, komust þeir að raun um, að svo var ekki. Það mun hafa verið nokkuð erfitt að greina á milli, hvað ríkið hafði og hvað þessir menn. Það er líka rannsóknarefni.

Ég sé það á hæstv. forseta, að það muni vera komið að því að fresta fundi. En það voru fleiri atriði í ræðu hæstv. fjmrh., sem ég hefði þurft að taka til athugunar, en ég fæ þá kannske aths. síðar.

Ég skal enda með því að minna á það, að hæstv. fjmrh. þótti litlar nytjar hafa orðið af starfi flokksbróður sins, hv. 1. þm. S.-M., og annara, er sæti áttu í sparnaðarn. 1922, þar sem hann festi hvorki hönd né fót nema á fáum og litlum till., sem frá þeirri n. hefðu komið. Það getur nú verið, að hinn beini árangur af starfi þeirrar n. hafi ekki verið sérlega mikill. En árangurinn hygg ég, að meira hafi legið í ýmsum athugunum, sem n. gerði á útgjöldum ríkisins og urðu til athugunar og leiðbeiningar við framhaldsvinnu að slíkum málum. Og þótt sú n. hafi máské ekki unnið neitt þrekvirkni, þá segir það ekkert um það, að ekki gæti orðið gagn að starfi þeirrar n., er hér um ræðir. Það er á sinn hátt eins og það, að þó við nú um stund höfum haft slæma ríkisstjórn, þá má samt ekki sleppa allri von um það, að við munum eiga eftir að fá betri stjórn.

Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Hv. þm. Borgf. telur sig og sinn flokk hafa rétt út höndina til andstæðinganna. En ég þykist hafa breitt út faðmunn, þar sem ég gekk inn á, að kosin yrði n. eftir þeirra tillögum. En þá virðist hafa brugðið svo við, að þeir kipptu að sér hendinni og brúka nú bara munn. Eftir tali hv. þm. að dæma, þá á þessi n. að taka fyrir öll viðfangsefni þingsins, eins þau, sem aðrar n. hafa til athugunar. Svo er t. d. með þessa 2 eða 3 menn, sem hv. þm. Borgf. o. fl. sögðu, að væru í landi af varðskipunum. Það atriði liggur fyrir hjá sjútnv. til athugunar og úrskurðar. (PO: Hún á bara að athuga, hvort hún vill gefa leyfi sitt til þess, að þeir séu reknir). Þá leyfir hún það, ef hún getur, og framkvæmir með því þann sparnað. (PO:

## Ríkisgjaldanefnd Nd.

En ef það er rangt að reka þá?). Þá gerir n. það auðvitað ekki, og þá er engum sparnaði hægt að koma við þar. Annars er um laun yfirmannanna á ríkisskipunum það að segja, að enginn þeirra hefir hærri laun en það, sem borgað er fyrir sambærileg störf á Eimskipafélagsskipunum.

Það er hrein fávizka að ætlast til, að n. slík sem hér um ræðir geti tekið til meðferðar öll viðfangsefni þingsins. Ef hún ætti að gera það, þá yrði vitanlega ekkert gert. En þetta er tónninn í ræðum hv. þm. Hv. þm. Vestm. sagði, að ég hefði sannað, að fjvn. hefði engan tíma til að athuga hugsanlegar niðurfærslur á útgjöldum ríkisins, því að ég hefði sagt, að hún læsi saman þau plögg, er henni bærust. Afleiðingin af því væri sú, að hún hefði engan tíma til að athuga sparnað. En hvaða skjöl eru það nú, sem fjvn. er að lesa? Það eru skýrslur frá hinum ýmsu ríkisstofnunum, sem hún er að lesa, og um leið að athuga, hvar hægt sé að spara með niðurfærslu útgjalda. Og til viðbótar við þessar skýrslur biður fjvn. um og fær viðbótarskýrslur og kallar auk þess forstöðumenn stofnananna á sinn fund til viðtals og athugunar. Hér hefir verið talað eins og enginn hugsaði neitt eða framkvæmdi neitt að niðurfærslu á útgjöldum ríkisins. Með fjárlfrv. minu skar ég þó niður sem svarar fullri millj. kr. af útgjöldum ríkisins, miðað við fjárl. nú. Og fjvn. hefir enn klipið af útgjöldunum sem nemur um 340 þús. Þetta var einmitt verkefni fjvn., og hún hefir líka unnið samkv. því. Meðan þing starfar hefi ég heldur ekki talið þörf á annari eða öðrum n. en fjvn. til að innna þetta hlutverk af hendi, þótt ég hinsvegar hafi ekki viljað verjast því, að ein n. væri skipuð til viðbótar, svo sem gert var í Ed.

Í fjvn. Nd. situr nú sjálfur hv. þm. Borgf., sem er manna kunnugastur starfsemi ríkisins, vegna elju sinnar og langrar setu í fjvn. Og þar situr líka hv. 2. þm. Skagf. Er það ekkert last til annara sjálfstæðismanna þessarar d., þótt sagt sé, að þeir hafi ekki haft færari mönnum á að skipa til þessa starfa. Og fjvn. er einmitt skipuð með það fyrir augum að athuga fjármál ríkisins. Hún er sú fasta

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

n., sem að þessu vinnur. Já, hér hefir verið talað eins og ekkert hafi verið gert. Þó starfa tvær fjvn. í þinginu og ein að auki, sem hafa þetta sérstaklega til athugunar. Og sá sparnaður, sem komið getur til framkvæmda á yfirstandandi ári, er líka athugaður um leið og fjárl. næsta árs eru tekin til meðferðar, nema þær upphæðir vitanlega, sem eru fast bundnar í fjárl. þessa árs. Þessar umr., sem nú hafa staðið, hefðu máskje getað gert eitthvert gagn, ef þær hefðu verið fluttar á sumarþinginu síðasta, en þá var nú tónninn nokkur annar. Þá var talið mest áriðandi að fylla fjárl. sem mest, svo ekki væri hægt að eyða neinu utan þeirra. Þar með voru svo útgjöld þessa árs lög bundin.

Hér er sannarlega ekki verið að hindra neina möguleika til að koma fram sparnaði. Hv. þm. Borgf. sagði sjálfur, að nefndirnar hefðu ekki meira en 4 tíma afgangi á dag til að vinna nefndarstörf. Ég hygg nú, að óhætt muni vera að segja, að n. hafi ekki nema 2—3 tíma, þegar fundir lengjast, en við þá eru vitanlega allir þm. bundnir.

Ég hefi þegar nefnt tvo hv. sjálfstæðismenn, sem starfa í fjvn. þessarar d. En auk þess starfar hv. fjvn. Ed., og þar á Sjálfstæðisflokkurinn líka fulltrúa. Og enn er hin nýskipaða n. í Ed., þar sem sjálfur formaður Sjálfstæðisflokksins, hv. 1. landsk., á sæti. Það er því að gera nokkuð lítið úr þeim hv. þm., sem ætlað er til, að haldi áfram starfi sínu þegar þingi er lokið, að segja það, að ekkert sé gert og að alla athugun eigi að hindra.

Ég þarf nú ekki að eyða mörgum fleiri orðum um þetta. Ég býst við, að umr. um málið fari að stytast hér, en þá er vitanlega eftir eftirleikurinn um allt þetta dæmalausa, sem Framsóknarflokkurinn hafi aðhafzt í þessu máli, sem verður efni í blaðagreinar Sjálfstæðisflokksins, með viðeigandi, gleiðletruðum fyrir sögn. Sú efsta verður um þá kúgun, sem ég og Framsóknarflokkurinn hafi sýnt sjálfstæðismönnum. Undirfyrirsagnirnar verða svo: „rangsleitni, ofbeldi“ og því næst: „Öll rannsókn hindruð í hreiðri ríkisstjórnarinnar“. — En svo kemur önnur frásögn um það, hvernig herra Jón Þorláksson hafi þröngvað Framsóknar-

flokknum til að samþ. skipun n. í Ed. Og í þeirri grein verður lýst með viðeigandi orðum hinum ágætu starfskröftum hans og einnig sagt frá því, að hann fái lengri tíma til síns starfs en meðan þing stendur. Óneitanlega fer betur á því, að þetta sé ekki allt í sömu greininni. Þær verða að vera tvær, hvort sem þær koma í sama blaðinu eða ekki. Nei, þetta dugir ekki. Það er ekki hægt að segja í sömu andrúnni eins og satt er, að sjálfstæðismenn hafi fengið till. sína samþ. í annari deild þingsins, og segja svo, að ekkert hafi fengizt. En kjósendurnir eru máske ekki óvanir rökvillum á hinum pólitíska skjó.

**Haraldur Guðmundsson:** Ég fæ ekki skilið deilur hv. íhaldsmanna og hæstv. fjmrh. Deiluefnið virðist ekkert vera. Hv. þm. Borgf. sagði, að tillögur þeirra sjálfstæðismanna væru framrétt hönd til Framsóknarflokksins. Og ég heyrði hæstv. fjmrh. segja frá því, að hann hefði breitt út faðminn móti þeim. Ég held því, að öll þeirra deila sé aðeins til þess að skemmta skrattanum. (EA: Er þess að kommúnistar?). Nei, önnur persóna mun það vera, eftir því sem einn hv. sjálfstæðismaður álitur og hefir lýst á prenti. Hann þóttist sjá í vitrun þann hv. þm., er fram í tók, með horn og klaufir, eða eins og umræddri persónu hefir oftlega verið lýst. En ég sé ekki, hvers vegna flokkarnir eru að karpa um þetta, nema þá, eins og hæstv. fjmrh. tók fram, til þess að fá fyrirsagnir að blaðagreinum.

Hv. þm. Borgf. vék nokkuð að þeirri gullöld, sem hér hefði verið, þegar ekki var nein viðtækjaverzlun, engin prentsmiðja rekin af ríkinu, engin ríkissmiðja, ekkert útvarp o. fl. o. fl., og ég ekki orðinn útibússtjóri. Já, ég trúi því vel, að hv. þm. Borgf. hafi þótt þetta gullöld, og það hefir eflaust fleiri íhaldsmönnum fundizt, t. d. Stefáni Th. Jónssyni, sem fékk meira en helming af öllu veltufé útibúsins á Seyðisfirði lánað hjá útibússtjóranum þáverandi, bróður sínum. Líkt er án efa um fleira. Hjá þeim var gullöld. En hvort það hefir verið sérstök gullöld fyrir bankana og ríkissjóðinn, er annað mál. Áætlaðar tekjur af ríkisprentsmiðjunni og ríkisvélsmiðjunni eru nú

65 þús. kr. í fjárlfrv., og er þó opinber prentun sízt dýrari en áður var, heldur þvert á móti. Viðtækjaverzlunin leggur á annað hundrað þús. til útvarpsins. Ekki fékk ríkissjóður þessar 165 þús. kr. á gullaldardögum íhaldsins, sem hv. þm. nú minnst klökkur og með sárum söknuði.

**Jón Auðunn Jónsson:** Ég vil aðeins benda á það, að hæstv. ráðh. vildi ekki gera samanburð á þeim grundvelli, sem ég gaf tilefni til, hvað rekstur Djúpbátsins og ríkisskipanna snertir. Í stað þess fer hann að bera saman rekstur ríkisskipanna nú og þegar dýrtiðin var mest. Þá voru t. d. kolin 25% hærri og kaupgjald 15% herra en nú.

Það er að sjálfsögðu hægt að heimta það, að við sjálfstæðismenn greiðum atkv. með tollum, sköttum og nýjum álögum. En við getum ekki gengið inn á slíkt á meðan engin rannsókn fæst á því, hvað spara megir. Og á hvað á að leggja þessa skatta? Undirstaðan er örþrota atvinnuvegir og atvinnulítið fólk. Við hljótum því að vera á móti öllum nýjum álögum, til þess að knýja fram allan mögulegan sparnað.

#### ATKVGR.

Rökst. dagskráin frá 1. þm. S.-M. samþ. með 14:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HG, IngB, JónasP, LH, StgrS, SvBH, SvÓ, VJ, ÞorIJ, ÁÁ, BSt, BÅ, BKr, JörB.

nei: JJós, JAJ, JÓl, MG, MJ, PO, EA, Gf. HJ greiddi ekki atkv.

Fimm þm. (HV, ÓTh, TrP, BJ, HStef) fjarstaddir.

## 2. Fávitahæli.

Á 6. fundi í Ed., 20. febr., var útbýtt: Till. til þál. um stofnun fávitahælis (A. 29).

Á 8. fundi í Ed., 23. febr., var till. tekinn til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 16. fundi í Ed., 29. febr., var till. tekin til fyrri umr.

**Flm. (Guðrún Lárusdóttir):** Þetta mál var flutt á sumarþinginu síðasta, en náði ekki afgreiðslu. Um leið og ég flyt það nú aftur vil ég láta þá ósk mína í ljós, að það megi ná samþykki þessa þings.

Pótt æðilangt sé síðan ég fór fyrst að hugsa alvarlega um, hversu nauðsynleg sé stofnun þess hælis, sem hér liggur fyrir að ræða um, og mér hafi þá þegar verið ljóst, að þjóð vor hafi allt of lengi látið undir höfuð leggjast að koma því hæli á stofn í einhverri mynd, þá mun það þó hafa verið sérstakt atvik, sem öðru fremur ýtti mér til þess að bera fram þessa till. til þál. og hreyfa þannig við málinu hér á Alþingi. Hvort það á við að segja frá þessu atviki hér á hv. Alp., get ég ekki um dæmt, en samt held ég, að ég verði að gera það.

Fyrir h. u. b. 15 árum fæddist stúlku-barn hér í bænum, sem snemma bar á sér öll þau einkenni, sem lýsa sér á fávítum. Bráðlega varð hún afarþung byrði heimilis síns, þar sem fyrir voru mörg börn, öll ung. Og þar kom, að móðurinni varð það gersamlega um megn að sinna henni innan um öll hin börnin. Eftir mikla fyrirhöfn tókst að finna stað handa þessu veslings barni, sem þá var 6 ára gamalt, hafði ekki mál og ekki skynjun nema á mjög ófullkominn hátt, en hafði, að því er virtist, góða líkamsburði og þroska.

Öldruð hjón tóku barnið að sér, auðvitað gegn meðlagi, svo sem um samdist við rétta aðilja, en meðgjöf var hér ekkert aðalatriði, heldur hitt, að losa barnaheimilið og örpreytta móður við hina örðugu byrði. Svo heppilega tókst til um val á heimili handa barninu, að það kom fljótt í ljós, að konan, húsmóðirin, sem frá fyrstu stund tók litla fávítann að sér með móðurlegri nákvæmni og alúð, reyndist þar að auki gædd sérstökum hæfileikum til að umgangast, stjórna og leiðbeina barninu, sem eins og þegar er getið var ekki sjáanlegt, að hefði vit að nokkru ráði. En með vakandi gaumgæfni, þolgæði og sérstakri alúð tókst fóstrunni að venja barnið á ýmsar reglur, sem urðu því tamar og eðlilegar og til mikilla muna

bættu úr bjargarleysi þessa barnsaumingja. Um mál var aldrei að ræða, en heyrn virtist stúlkan ekki gersneydd og ýmislegt fór að benda til þess, þrátt fyrir ógurlega annmarka, að barnið ætti þó einhverja ofurlitla vitskimu, sem glæddist við hina einstöku nærgætni og umhyggju, sem það varð aðnjótandi á þessu ágæta heimili. — Í 8 ár dvaldi stúlkan svo þarna, en þá veiktist fóstra hennar og eftir það kenndi hún sig ekki mann til þess að annast hana svo sem með þurfti. Sárhrygg og nauðug varð hún nú að æskja þess, að hún yrði losuð við þetta kæra fósturbarn, sem hún elskaði svo sem væri það hennar eigið barn. Geta má þess, að fósturmóðirin sjálf útvegaði stúlkunni stað hjá fjölskyldu, er hún treysti best til að annast hana. En tæplega hafði hún dvalið þar næturlangt, þegar sent var í dauðans ofboði eftir fósturmóðurinni og hún beðin tafarlaust að hirða telpuna. Það réðist ekkert við hana. Umbreytingin gerði hana hamslausu. Fólkið var í algerðu ráðaleysi með hana. Hún róaðist strax, er hún sá fóstru sína. Var nú leitað að nýjum stað, en það fór á sömu leið. Loksins varð að taka hana í einhýsi og láta gæta hennar þar nótt og dag með ærnum kostnaði.

Það vildi nú einmitt þannig til, að ég varð til þess að vera með í ráðum út af barni þessu og get því borið um, hve erfitt það reyndist að ráðstafa því, og varð mér æ ljósara, hvílik vandræði það eru að útvega slíkum aumingjum heppilegan samastað. Á Kleppi var heldur ekki rúm fyrir hana, af því þar er ekki tekið á móti fávítum. Til þess að segja alla söguna, svo sem hún gekk til, verð ég að bæta því við, að þegar hér var komið sögunni, gefur hin aldraða fósturmóðir sig fram, sárlasið og hrumt gamalmenni, sem þegar hafði tekið sér bústað á elliheimilinu Grund, og býst til að taka aftur að sér þetta kæra fósturbarn sitt, ef hún fái leyfi til að hafa telpuna hjá sér í stofu þeirri, er hún bjó í á elliheimlinu. Enda pótt þessi ráðstöfun væri talsvert varhugaverður, þá varð það þó úr og veslings fávítinn fékk að fara aftur til fóstru sinnar. Margar vikur voru liðnar frá því að þær höfðu sézt. Ég reyni ekki til að lýsa samfundunum, né end-

## Fávítahæli.

urfundargleði þessarar fjötruðu sálar. En ekki hafði hún gleymt fósturu sinni.

Ekki varð stundin löng, sem hér var dvalið. Elliheimilið gat ekki verið hentugur staður handa fávita, og góður villji gömlu konunnar bar getu hennar ofurlíði. Nýja ráðstöfun varð að gera, og hún þýddi nýtt basl, nýja hryggð, ný vonbrigði fyrir aumingjann, sem ekkert átti málið til þess að túlka með tilfinningar sínar. — Þetta er nú aðeins eitt dæmi af fjölmörgum.

Til fátækra stjórna hér í bæ og líklega víðar leita foreldrar og aðrir vandamenn með svona aumingja, sem þeir eru alveg í vandræðum með. Og fátækra stjórna geta heldur ekkert gert, vegna þess að það er hvergi rúm fyrir svona fólk.

Móðir þer fram fávita barn sitt; 8—10 ára gamalt er það orðið ofurefli allra á heimilinu. Aldrei eru foreldrarnir óttalausir um, að slys geti hlótizt af samvistum fávítans við hin börnin, og þegar fávítinn er stúlkubarn og eldist og nær ef til vill fullum líkamsburðum, svo sem oft á sér stað, þá liggja fyrir henni nýjar hættur, sem sérhverju foreldri hrýs hugur við. Afleiðingin getur orðið þjóðfélaginu verulegur byrðarauki. Reynslan hefir sýnt, að þessi veikleiki gengur í ættir og slíkir aumingjar fæða oft af sér vanburða, fávita afkvæmi. Hafa erlendar þjóðir sorglega reynslu í þessum efnum, og vor á meðal þekktist hún einnig, því miður. Er það talið stórtjón fyrir þjóðfélögin að hirða ekkert um slíkt. En einhver öruggasta vörnin gegn öllu þesskonar verður vafalaust nákvæm aðgæzla og hirðing á góðum hælum.

Þær þjóðir, sem þegar hafa hafizt handa um stofnun fávítahæla, greina fávítana í flokka, eftir því á hvaða stigi þeir eru í vitsmunalegu tilliti. Þeir, sem virðast geta numið eitthvað ofurlítið, eru settir á sérstök uppeldisheimili, þar sem þeim er séð fyrir kennslu við þeirra hæfi. Er hér átt við börn, sem frá fæðingu bera þess öll einkenni, að þau vantar skilyrði þess að geta haft not af samskonar fræðslu og andlega heilbrigð börn. Þessa tegund fávita kalla Svíar „bildbara sinnesslöa“, sem samsvarar líklega því, sem við Íslendingar köllum hálfvita.

Annar flokkurinn, sem telur alger fá-

vitabörn, er settur á hæli, sem sniðin eru eftir þörfum þeirra og ásigkomulagi. Þeim er ekki ætlað neitt nám, annað en reynt er til að venja þau á vissar reglur og að öðru leyti láta þeim líða svo vel sem unnt er. Í þriðja flokknum eru þeir, sem hafa óvenjusterka glæpahneigð eða glæpasýki. Þeim er allra helst ráðstafað í afskekktu staði, þar sem hæli er stofnað fyrir þá. Ríkissjóður styrkir öll slík hæli, sem annars þykja nokkurs virði.

Margt og mikið er gert af þjóðfélagsins hálfu til þess að létta byrði þessa fólks. Þar má nefna vinnuheimilin, sem víða eru rekin og taka við af skólunum og eru einkum ætluð þeim, sem sjáanlega eru ekki færir um að dvelja annarsstaðar. Það eru meira en 70 ár síðan Svíar t. d. stofnuðu slík vinnuheimili handa fávítum. Þykja þau gefast vel og er furðulegt að sjá handavinnu fávítanna.

Norðmenn byrjuðu þessa starfsemi um 1875. Það voru kennarar, sem þar riðu á vaðið og stofnuðu fyrstu skólana fyrir vanþroska og fávita börn. Það yrði of langt mál að rekja sögu þeirrar starfsemi hér; ég ætla aðeins að geta um 5 manna nefnd, sem Barnaverndarráð Noregs kaus árið 1925 til þess að ihuga og koma með tillögur um þessi mál. Nefndin skilaði álitinu sínu í nóvember 1927, eftir rækilega ihugun og mikið starf. Hún hafði m. a. kynnt sér aðgerðir þeirra þjóða, sem lengst eru komnar í þessum efnum, þar á meðal Dana. Nál. var afhent kirkjumálaráðuneytinu, sem átti svo að leggja það fyrir Stórþingið. Þetta sýnir, að Norðmenn hafa ekki álitnið þetta neitt hégómamál.

Tillögur n. voru m. a. þessar:

1. Að koma upp skólaheimilum fyrir fávita börn og ungmenni, sem hafa þá greind til að bera, að þau geti hagnýtt sér bóklega og verklega fræðslu.
2. Að koma upp hjúkrunarheimilum fyrir börn og fullorðna, sem standa á svo lágu stigi í andlegu tilliti, að þau eru þess ekki megnug að hirða sig sjálf, en verða alla æfi að vera upp á aðra komin.
3. Að koma upp verndarheimilum fyrir konur og karla, sem auk þess að þau eru andlega sljó hafa einnig siðferðislega galla og aðrar þær tilhneigingar,

sem gera þau hættuleg almennu vel-sæmi. Ráðgert er að stofna slík heim-ili á afskekktum stöðum, þar sem þó eru næg vinnuskilyrði og gott land-rými.

4. Vinnustöðvar fyrir þá menn og konur, sem fengið hafa til sögn í praktiskum efnum, svo sem í garðavinnu, en af ýmsum ástæðum telst óheppilegt, að dvelji á privat heimilum.
5. Eftirlit með heimilum þessum skal falið 3 manna nefnd. Aðalýfirumsjón skal falin eftirlitsmanni eða konu, sem viðkomandi hæjar- eða sveitar-stjórn kys til 3 ára í senn, og skal hann eða hún vinna kauplaust.
6. Kostnað við rekstur hinna ýmsu heim-ila annast ríkissjóður. Stórbíngið get-ur þó kveðið á um, að viss hluti kost-naðarins greiðist af fylkjunum, og fylk-ispíngin geta ákveðið, að allt að helm-ingur þess fjár greiðist af framfærslu-sveitum fávítanna.

Þannig eru þá í stuttu máli aðaltillög-ur n. þessarar.

Ég hefi aðallega dvalið við gerðir ann-ara þjóða og tilraunir þeirra á líknar-starfi fyrir þessi aumlega stöddu börn þjóðfélagsins. Hér á landi er ekkert til, sem hægt sé að benda á, annað en þörfin, sem mér virðist vera svo aðkallandi, að hik eða dráttur á framkvæmdum í þessu efni geti tæplega kallazt sæmd þjóðar-innar samboðið. Og hvað sem fjárhagn-um líður, — ég veit að hann er erfiður nú sem stendur —, þá legg ég áherzlu á það, að málið verði undirbúið og komið í framkvæmd svo fljótt sem nokkur tök eru á. Í fyrra benti ég á þá leið í þessu máli, að holdsveikraspítalinn væri tek-inn til afnota fyrir fávítahæli. Húsrými er þar talsvert og virðist nú vera orðið óþarflega stórt handa þeim fáu sjúkling-um, sem þar búa, enda sýnir það sig bezt á því, að talsverðum hluta hússins hefir verið breytt í íbúðir handa fjöl-skyldum, svo að þar munu búa 4 eða 5 fjölskyldur í rúmgóðum híbýlum. Sú hugsun liggur því mjög nærri, hvort ekki væri réttara, að í stað þess að nota þetta húsrúm handa fólki, sem vitanlega gæti fengið inni hvar sem vera vill, þá væri það ætlað þeim, sem hvergi eiga sér sama-stað, hvað lítið sem út af ber. Það væri

vitanlega ekki hægt að segja, að það væri fullnægjandi framtíðarhjálp, heldur að-eins byrjunarstig, en stundum fer ein-mitt bezt á því að byrja í smáum stíl, og allajafna mun það viðurkennt, að skyn-samlegast sé að sníða sér stakk eftir vexti.

Annars ætla ég ekki að leggja nein sér-stök ráð á um það, hvernig tilhögun á fávítahælinu verði höfð. Ég ber það traust til hæstv. stj., að hún geri sitt ýtrasta til að sjá vel fyrir því og haganlega. En ég vil aðeins benda á það, að það þyrfti ekki endilega að stofna þjóðinni í stór-skuldir með nýjum stórbyggingum til þessarar notkunar. Það má áreiðanlega finna önnur ráð og ódýrari, sem í bili kæmu til góðrar hjálpar í þessu efni og mætti una við, þar til betur væri ært á þjóðarþúinu.

Því miður hefi ég ekki átt þess kost að kynna mér seinustu manntalsskýrsl-ur, eða hve margir eru fávítar á landi hér samkv. þeim. En eftir skýrslunum frá 1920 eru þeir á annað hundrað. Gera má þó ráð fyrir því, að vantalín séu börn á ungum aldri, og virðast mér manntals-skýrslurnar frá 1920 bera það með sér. Þar er mismunurinn svo mikill á tölu fávítanna eftir aldri, umskiptin svo ein-kennilega snögg, þar sem taldir eru að-eins 6 fábjárar yngri en 10 ára, en á aldr-inum frá 10 til 20 ára eru þeir orðnir 32. Mig furðar þetta reyndar ekki. Flestir foreldrar munu hliðra sér hjá því að skrá börn sín sem fábjárna á opinberum skýrsl-um. Það er líka algengt erlendis, að frem-ur sé vantalið en oftalið í þessu efni.

Dr. H. O. Weldenskov, yfirlæknir Kellensku fávítahælanna við Vejle fjörð í Danmörku — en þau hæli þykja taka öðrum hælum fram á Norðurlöndum —, skýrir t. d. svo frá í álitsskjali til ríkis-þingsins, að í Danmörku hafi verið tal-dir 2 fávítar af hverjum 1000 manns, en að allir sérfróðir menn muni vera sam-mála um það, að sú tala sé of lág. Ná-kvæmar rannsóknir í Englandi nýlega hafa leitt í ljós, að tala fávita þar sé 8 af þús. Danski doktorinn, sem ég nefndi, telur, að fávítar þar muni vera 5<sup>00</sup>, eða nálægt því, og er það meira en tvöfalt á við það, sem manntalsskýrslurnar segja.

Samkv. þessu gætum við þá búizt við,

## Fávítahæli.

að fávítatala í voru landi væri allmiklu hærri en skýrslur herma. Hinsvegar má gera ráð fyrir því, að þar, sem skipulögð líknarstarfsemi er hafin fyrir fávita, þá sé þeirra vandlegar leitað heldur en þar, sem um ekkert þvílíkt starf er að ræða.

Barnaverndarnefndin, sem skipuð var hér í bæ í apríl 1930, sendi fyrirspurnir til allra hreppsnefndaroddvita landsins viðvikjandi fávítum, sérstaklega börnum. Nefndin var sammála um, að brýn þörf væri á hæli fyrir fávita börn og vanþroska og vildi fá greinilegar skýrslur um þau. Með leyfi hæstv. forseta vil ég lesa upp þessar spurningar. Þær eru á þessa leið:

„1. Hve margir fávítar eru í yðar hreppi?

Yngri en 10 ára, 10—20 ára, 20—40 ára, eldri en 40 ára.

a. Karlar.

b. Konur.

2. Hafa þeir getað lært nokkuð, og sé svo, hvað þá?

3. Hve margir þeirra geta hirt sig sjálfir?

4. Hafa þeir mál og heyrn?

5. Hve margir þeirra eru hjá foreldrum sínum?

6. Hver er meðgjöf með hinum?

7. Hve mörgum þeirra allra teljið þér líklegt, að yrði ráðstafað á fávítahæli, ef það kæmist upp?

8. Vitið þér um nokkur börn í hreppnum, sem kunnugir eru hræddir um, að ekki nái fullum vitsmunþroska, þó að ekki séu kölluð fábjárar?“

Svörin komu og báru það með sér, að fávítarnir eru svo að segja alstaðar til mikils erfiðisauka, bæði fyrir heimilin og hreppsfélögin, og að sótt yrði um hælsvist fyrir þá, væri nokkurt hæli til handa þeim.

Þá báru svörin það með sér, að tvisýnt var um ekki allfá börn, að þau næðu nokkurn tíma fullum þroska, þó að aðstandendur kinokuðu sér við að telja þau til fábjárna. Að þesskonar börnum sé nauðsynleg sérstök aðhlyning og allt önnur meðferð en heilbrigðum börnum, segir sig sjálft. Með því að veita þeim hana í tíma yrði vafalaust spornað við ýmsum vandræðum og erfiðleikum, bæði

fyrir þau sjálf og þjóðfélagið í heild sinni. Fæst heimili eru fær um að gera það. Verður því að sjá þeim fyrir því á annan hátt, og þá verður eina leiðin hæli, þar sem þeim veitist öll nauðsynleg aðhlyning og hjálp.

Að hér sé um verulegt nauðsynjamál að ræða, hygg ég, að öllum geti komið saman um. Neyð smælingjanna og sæmd þjóðfélagsins krefst þess, að þessu máli verði hrundið í framkvæmd hið allra fyrsta.

Ég sé svo ekki ástæðu til að orðlengja þetta meira, en legg til, að málinu verði vísað til allshn.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Ég er samdóma hv. flm. um það, að þessi till. sé orð í tíma talað. Hinu býst ég samt við, að hvorki hv. flm. eða hv. þd. séu svo hjartsýn nú, að þeim virðist hægt að gera ráð fyrir framkvæmdum af þessu tægi nú í bili.

Þetta mál þarf vitanlega sinn umhugsunartíma eins og önnur mál, og það þykist ég vita, að vaki fyrir hv. flm. Málið þarf að fara til heilbrigðisstj. og rannsakast þar, svo að ekki þurfi að standa á undirbúningi þess, þegar Alþingi sér fært að hefjast handa til framkvæmda.

Þó að málið sé nú á þessu frumstigi, þá teldi ég samt bót í því, að hv. flm. vildi nánar gera grein fyrir, hvernig hann hugsar sér þessu fyrir komið, og sömu-leiðis hvort hann álitur, að þessi till. öðlist lagagildi, ef hún er samþ. með tveim umræðum í báðum þd., eða hvort hann gerir ráð fyrir, að ekki verði lagt í kostnað fyrr en fé er veitt til þess í fjárlögum.

Svo er annað stórt atriði í þessu máli, og það er rekstrarkostnaðurinn og hvernig hv. flm. hugsar sér, að honum verði fyrir komið, hvort hann álitur, að aðstandendur fávita muni yfirleitt geta borgað fyrir þá á fávítahæli, ef það kæmist upp, eða hvort búast megi við, að kostnaðurinn lendi á sveitarfélögunum eða ríkinu. Ég veit, að hv. flm. getur sagt sem svo, að þetta viti enginn með vissu, en ég álit, að við þetta mál verði ekki hætt fyrr en það kemst í framkvæmd, og þá er rétt að gera sér grein fyrir rekstrarkostnaðinum þegar frá byrjun.

## Fávítahæli.

Þetta hefir ekki verið gert við aðrar svipaðar stofnanir, t. d. landsspítalann. Um hann eru engin lög til nema byggingarlögin, svo að það er undir fyrirkomulaginu komið, hve mikill tekjuhalli verður á honum. Sama er að segja um Nýja-Klepp. Um rekstur hans er ekkert fyrirskipað af Alþingi. Afleiðingin er því sú, að það verður fyrirkomulagsatriði, hvort kostnaðurinn lendir á ríkissjóði, sveitar-sjóðum eða aðstandendum sjúklinga.

Ég vil þess vegna óska þess, að hv. flm. skýri frá sinni persónulegu skoðun um þessi tvö kostnaðaratriði. Annars er ég hv. flm. fyllilega samdóma um það, að það er ákaflega mikið mein fyrir á annað hundrað heimili hér á landi, að engin stofnun er til, sem getur tekið á móti fábjanum. Hinsvegar verður það að vera öllum ljóst, að þótt holdsveikraspítalinn væri tekinn handa þessum sjúklingum, þá hlýtur mikill kostnaður að verða í sambandi við þessi tvö fjárhagsatriði.

Það geta sjálfsagt allir hv. þm. komið með dæmi þess, eins og hv. flm. gerði, að fávítar eru algerð eyðilegging á því heimili, þar sem þeir eru. En hv. flm. verður líka að viðurkenna, að það er vaxandi vandi fyrir þjóðfélagið, hve mikið hleðst á það af slíkum skyldum sem þessum. Allir vita, hvað mikill kostnaður er í sambandi við berklavarnalögin, og menn vita, hvað geðveikrahælið kostar. Með þeirri nýju byggingu, sem reist var á Kleppi, var séð fyrir þeim, sem mest þörf var að sjá fyrir. En nú er þar svo fullt, að það er mikil nauðsyn að bæta þar við byggingu fyrir þá menn, sem veikastir eru, en hafa ekki enn getað komið þarna að fyrir húsnæðisleysi, og verður ef til vill talað um það mál á þessu þingi.

Þá kemur nýr liður vegna kynsjúkdóma, sem lítur út fyrir, að hafi mjög aukinn kostnað í för með sér. Sú blikla virðist vera mjög alvarleg, sem þar dregur upp, vegna þess að þessi sjúkdómur er að færast í aukana og þá um leið kostnaðurinn.

Þetta allt dregur þó á engan hátt úr rökum hv. flm., það aðeins undirstrikar það, að ekki er nóg, þó að samþ. sé till. um þetta og jafnvel lög. Það verður í

hverju tilfelli, þegar stofnað er til mikils kostnaðar, að gera sér fulla grein fyrir, hvernig á að bera hann.

Ég mun með mestu ánægju greiða þessari till. atkvæði, og ég vona, að hv. flm. sé mér sammála um það, að í bili sé ekki annað hægt að gera í þessu máli en að rannsaka, en sú rannsókn sé nauðsynleg.

**Flm. (Guðrún Lárusdóttir):** Hæstv. dómsmrh. vildi vita, hvernig ég hugsaði mér fyrirkomulag fávítahælisins. Hann bar fram ýmsar spurningar í sambandi við það. Aðalspurningin mun vera sú, hver það eigi að verða, sem bera á kostnað slíks hælis.

Vitanlega verður aldrei hjá því komið, er ráðizt er í verklegar framkvæmdir, að af því leiði meiri eða minni kostnað. Að sjálfsögðu hlyti ríkissjóður að bera byggingarkostnað, eða að leggja til húsnæðið.

Hugsun mín um þetta atriði er sú, að tekið yrði á hentugum stað — helst heitum stað — gott jarðnæði, þar sem góð skilyrði væru til ræktunar og annara vinnubragða, sem nota mætti heimilismenn til, eftir því sem ástæður leyfðu. Ég hugsa mér, að slíkt hæli, sem hér um ræðir, væri í senn vinnuheimili og hæli fyrir þá, sem ekki geta unnið. Ég held, að með haganlegu fyrirkomulagi megi draga úr rekstrarkostnaði, og ríkissjóði ætti ekki að verða mjög íþyngt hvað útgjöld snertir, ef vel er á haldið, því á þessu hæli yrðu sjálfsagt alltaf ekki allfáir, sem töluvert gætu unnið undir góðri stjórn á hentugum stað.

Hvað meðgjöf snertir með því fólki, sem aumlegast væri stött, þá kæmi hún vitanlega frá ýmsum aðiljum. Aumingjar af þessu tægi eru allajafnan þungir ómagar, ýmist sveitarfélaganna eða einstaklinganna, og mundi því meðgjöfin verða látin renna til hælisins, í staðinn fyrir til prívatmanna eða heimila, sem skotið hafa skjólshúsi yfir aumingjana, oft af litilli getu.

Hafa má dæmi Norðmanna til hliðsjónar í þessu efni: ríkið leggur fram vissan fjárhluta, fylkin og sýslurnar vissan hluta, einstaklingar og hreppsfélög sinn hluta. Þannig gætu gjöldin skipzt á all-

margar hendur og alls ekki orðið ofurþungi ríkissjóðsins eins.

Nú verð ég að segja það, að æskilegast hefði mér þótt, að þeir foreldrar, sem verða fyrir þeirri mæðu að eignast slík andlega örkuð börn, þyrftu ekki að leggja hart að sér þeim til framfæris eða til þess að geta látið þeim líða samilega. En hitt er víst, að foreldrar munu yfirleitt heldur ganga alls á mis heldur en að reyna ekki til að hlynna að aumingjanum sínum, en kringumstæður, þröng húsakynni o. fl., koma oft algerlega í veg fyrir alla útvegi í þessu efni. Þess vegna yrði það ekkert lítið gleðiefni þeirra, sem þyngstar bera byrðar þessa bóls, ef þjóðinni væri séð fyrir góðum samastað handa olnbogabörnunum, sem hér um ræðir. Og aðstandendur, þeir sem nokkurs megna, mundu ekki telja eftir meðgjöfina til hælisinga. Ég held það yrði hreint og beint metnaðarmál margra að sýna þakklæti sitt á þann hátt að standa vel í skilum, enda ekkert lítil byrði, sem losuð væri af heimilunum. Annars er tæplega kominn tími til að tala um fyrirkomulagsatriði þessa fávítahælis, sem fyrst og fremst verður að undirbúa sem rækilegast áður en lengra er farið. Og það er nú einmitt það, sem ég vona að verði gert, til þess að ekki líði á mjög löngu áður en þjóðin getur boðið þessum ósjálfbjarga börnum sínum upp á góðan samastað.

Ég þakka hæstv. dómsmrh. fyrir góðar undirtektir málsins, og ég vona, að þótt nú sé þröngt í bú, þá rakni fram úr og þetta áhugamál mitt fái sein beztan byr.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 11 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 48. fundi í Ed., 11. apríl, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 29, n. 336).

**Frsm. (Jón Jónsson):** Þessi till., sem hér um ræðir, er ekki mikil fyrirferðar á pappírnum, en er þó nokkuð stór að efni til. Með henni á að heimila stj. að koma upp hæli handa fávítum svo fljótt sem auðið er. N. hefir athugað málið nokkuð ýtarlega og m. a. leitað umsagn-

ar landlæknis um það, og er álit hans prentað sem fskj. með nál. á þskj. 336. N. lítur svo á, að hér sé um svo stórt mál að ræða, að ómögulegt sé að flana út í að ráðstafa því með einni þáltill. Það þarf fyrst og fremst að afla sér upplýsinga um, hvað þörfin er mikil fyrir þá stofnun, sem hér er um að ræða, hvernig hentugast er að koma henni fyrir o. s. frv. Verður m. a. að leita fyrir sér um erlenda reynslu á þessu sviði. Auk þess sá n., að ekki mundi verða hægt á þeim fjárfrepputum, sem nú standa yfir, að ráðast í stórbyggingu. Hinsvegar dylst n. ekki, að nokkuð mikil þörf er á að ráðstafa á einhvern hátt þeim vesalingum meðal þjóðarinnar, sem hér um ræðir, því miklum erfiðleikum valda þeir á heimilum sínum.

Út frá þessu lítur n. svo á, að bezta lausn á þessu frá þingsins hálfu nú eins og sakir standa væri sú, að fela hæstv. ríkisstj. að undirbúa málið fyrir þingið svo fljótt sem unnt er. Leggur hún því til, að málið sé afgr. með rökst. dagskrá, sem birt er á þskj. 336; væntir hún, að hv. d. geti fallist á það.

**Guðrún Lárusdóttir:** Ég gat þess við fyrri hl. þessarar umr., að nefndin, sem undirbjó frv. það til laga um barnavernd, er nú hefir verið lagt fyrir Alþingi, sendi fyrirspurnir til allra hreppsnefndaroddvita á landinu viðvikjandi tölu og aldri vanþroska barna og fávita.

Svörin, sem nefndinni bárust, sýndu það glögg, að manntalsskýrslur eru í þessu efni mjög ónákvæmar. Nú hefir hagstofan unnið úr svörum þessum og fyrirbyggjandi manntalsskýrslum, þar sem taldir eru fávitar eftir aldri og kynferði. Ennþá vantar þó upplýsingar úr yfir 60 hreppum og 2—3 stærstu kaupstöðunum. Í almennta manntalinu frá 1. des. 1930 eru ekki taldir nema um 100 fábjarnar á öllu landinu, og örfáir þeirra, eða eitthvað 6, yngri en 10 ára. En þrátt fyrir það, þótt barnaverndarnefndin fengi engin svör úr 63 hreppum né 3 fjölmennustu kaupstöðum landsins, þá eru fávitararnir, sem aðrir oddvitar og bæjarstjórnar sögðu til, miklu fleiri, eða samtals 195, þegar með eru taldir þeir 21, sem manntalið telur í þrem fyrrgreindum kaupstöðum, og 10 aðrir,

sem manntalið greinir frá í þeim hreppum, sem engin oddvitaskýrsla kom frá. Af þessum 195 eru 27 yngri en 10 ára, en 34 10 til 20 ára, og má óhætt gera ráð fyrir, að þessi börn og unglingar séu a. m. k. 60, ef allt væri talið. Eru þetta í raun réttir hrópandi tölur til forráðamanna þjóðarinnar að hefjast handa um stofnun hælís handa þessum vesalingum.

Þegar litið er til þess, hve margir hreppar eru ótaldir, verður það alveg ljóst, að talsvert mundi bætast við tölu fávítanna við grandgæfilegri rannsókn, og mundi hún einnig leiða það í ljós, að þörfin á fávítahæli eða hælum er orðin býsna aðkallandi hér á landi, og það enda þótt ekki væri um fleiri slíka aumingja að ræða en þá, sem þegar eru taldir.

Það er líklega nokkuð svartur kapituli í sögu landsins, meðferðin, hirðingin og aðbúðin, sem þessir vesalingar hafa orðið við að búa. Þó ég geri ráð fyrir, að hagar þeirra hafi eitthvað skánað í seinni tíð, þá veit ég samt, að mjög er áfátt um þá hluti víða enn. Það er í rauninni ofur-eðlilegt, þegar alls er gætt. Fávítar eru oftast nær erfiðir viðfangs og þyngsta byrði heimilanna og þurfa á allt annari meðferð að halda en flestöll heimili geta látið þeim í té. Þeir eiga enga samleið með öðru fólki. Þeim er alstaðar ofaukið, þeir eru brjóstumkennanlegir aumingjar, sem fara sjálfir á mis við allt sólskin í lifinu og skyggja samtímis meira eða minna á sólskinið fyrir öðrum.

Það væri því ekki lítil hjálp og léttir fyrir þau heimili á landinu, sem þjást undir slíkum byrðum, ef hæli kæmust upp fyrir slíka menn. Og ég veit fyrir vist, að þess er beðið með óþreyju, að þjóðin eignist það sem fyrst. Má jafnvel teljast einkennilegt, að fávítum hafi verið gert svo miklu lægra undir höfði en öðrum ósjálfbjarga börnum þjóðarinnar, sem svo að segja öllum hefir verið séð fyrir hælum og sjúkrahúsum.

Hér og hvar sitja mæddir foreldrar yfir þessum sorgarbornum sínum, sem eru gersamlega svipt sjálfsbjargarskilyrðum, sakir skorts á ljósi skynseminnar. Persónulega veit ég um margt slíkt fólk, og vil ég í þessu sambandi minna á bænarskrá til Alþingis í vetur frá aðþrengdum foreldrum um styrkveitingu til þess að

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

koma stálpuðum fávita dreng á hæli ytra. Þetta er neyðaróp eitt af mörgum, frá þeim, sem í afkimum sitja og heyja þungt, þreytandi stríð. Þessi unglingur er orðinn ofurefli heimilisins, ástand hans hefir farið versnandi með aldrinum, eins og oft vill verða, eftir því sem líkamsburðir stælast, en ýmsir gallar og tilhneigingar, samfara aumingjaskapnum, gera meir og meir vart við sig.

Við fyrri hluta umr. dvaldi ég einkum við þá hlið málsins, sem snertir hina brýnu, knýjandi bráðabörf þess, að þjóð vor fari að dæmi annara þjóða og efni til hælís og hjúkrunar fyrir þá menn, sem eru í raun og veru aumastir allra. Þá fór ég einnig nokkrum orðum um athafnir nágrannaþjóðanna á þessu sviði mannúðarinnar.

Þegar ég nú ber það saman við okkar athafnaleysi í þessu sjálfsagða skyldumáli sérhverrar þjóðar, ber saman liðan þeirra, sem ennþá hýrast vanhirtir, oft í lélegum hibýlum, farandi alls á mis, og hinna, sem njóta aðhjúkrunar og hirðingar á góðum hælum, þar sem hreinlætis og nærfærni er gætt í hvivetna, og hinir veikburða, skertu hæfileikar fá að njóta sín, að svo miklu leyti sem við verður komið, þar sem allt er gert til þess að létta á þungri þrautabyrði, þá finn ég sárt til vegna aumingjanna okkar hér á Íslandi, sem hafa farið á mis við þessi gæði, og finnst mér ég ekki taka of djúpt í árinna, þótt ég telji einmitt þetta mál eitt hið brýnasta nauðsynjamál þjóðar vorrar, sem þólar enga bið, að framkvæmt verði úr þessu. Um það er heldur enginn ágreiningur. Má ég því vel una, er hv. allshn., sem fékk málið til athugunar, hefir játað þá nauðsyn, og sömuleiðis landlæknir, sem í bréfi sínu til n. hefir látið þá skoðun sína mjög greinilega í ljós.

En ég get þó ekki sagt, að ég sé allskostar ánægð með þá úrlausn málsins frá hendi hv. n., sem hér liggur fyrir í rökst. dagskrá á þskj. 336.

Mér hefir alltaf verið það ljóst, að þetta mál, eins og öll vandamál, þarf rækilegan undirbúning, og þar sem þáttill. mín ræðir um að fela stj. framkvæmd málsins, svo fljótt sem auðið er, þá er mér og hefir einlægt verið það ljóst, að slík framkvæmd skeður ekki undirbúningslaust.

## Fávítahæli.

Að minni hyggju er það bezt undirbúningur málsins að samþ. blátt áfram þáttill. eins og hún liggur fyrir. Og skal ég gera nánari grein fyrir því: Þá væri um leið komin ástæða fyrir einhvern unga lækinn, sem utan fer til sérfræðináms, að kynna sér rækilega þessa grein sjúkdóma, sem ég ætla, að enginn íslenskur læknir hafi tekið upp sem sérfræðinám, vafalaust af því, að ekkert útlit er fyrir, að hann hefði þess not hér heima á eftir.

Þá væri einnig ástæða fyrir einhvern kennarann, sem lætur sér annþ um vangæf og vanþroska börn, að leita dvalar um hrið á erlendu hæli fyrir hálfvita á barnsaldri. Mér vitanlega hefir enginn íslenskur kennari kynnt sér meðferð slíkra barna og unglinga á erlendum hælum, sjálfsagt aðallega sökum þess, að engin slík stofnun er til hér heima. Sama máli gegnir um hjúrunarkonur, sem utan fara. Það er ekki von, að fátækt námsfólk eyði bæði tíma og fé til þess að kynnst starfi erlendis, sem litlar eða engar líkur eru til, að það geti síðar lagt stund á heima á ættjörð sinni. En vilji menn hinsvegar heldur afgr. málið með rökst. dagskrá, þá læt ég mér það lynda, með því móti, að tiltekið sé, hvenær þeim undirbúningi skuli vera lokið, til þess að koma í veg fyrr drátt á þessu nauðsynjamáli; það hefir þegar dregið allt of lengi, þjóðinni til smánar, heimilum til hnekkis og einstaklingum til æfinlegs tjóns.

Sá undirbúningur, sem hér kæmi þá fyrst og fremst til greina, virðist mér aðallega fölginn í þessu tvennu:

1. Að fá fulla vitneskju um tölu, aldur og ásigkomulag allra fávita í landinu.

2. Að fela hæfum manni að kynna sér fyrirkomulag, rekstur og allan útbúnað á þeim hælum erlendis, sem reynslan sýnir, að borið hafi góðan árangur.

Og þessum undirbúningi tel ég, að mætti ljúka fyrir næsta reglulegt Alþingi, og væri þá málinu haldið lengra, eftir því sem efnin og ástæðurnar leyfa.

Eitthvert fé mundi þurfa til að undirbúa málið á þann hátt, sem hér er að vikið. Hve mikið, fer sjálfsagt mjög eftir því, hvernig maður væri valinn til að kynna sér erlend hæli og fyrirkomulag þeirra.

Yfirlæknirinn á Kellensku fávítahæl-

unum í Danmörku, dr. Weldenskov, hefir sagt, að sumir menn, sem hann hefir kynnt einmitt við störf á fávítahælunum, hafi ekki þurft lengri tíma en 3—4 mánuði til þess að fá nægilegan undirbúning til fullkominnar starfhæfni á þessum sviðum, þar sem aftur aðrir yrðu aldrei verkinu vaxnir, þó þeir glingruðu við það æfilangt. Þessi er þá munurinn á mönnunum að dómi hins reynda og æfða læknis, sem manna bezt þekkir til slíkra mála og þeirra, er hér um ræðir. Og svipaður munur kemur fram, ef lítið er á fjármálahliðina. Sumir menn geta komið af með lítið fé til utanferða og orðið vel ágengt eigi að síður, öðrum nægir ekki stórfé; en eyðsluseggir, sem ekki komast út fyrir pollinn nema þeir hafi þúsundir á milli handa, mundu ekki líklegastir til að sinna stjórnarstörfum á slíkum stofnunum.

Á þessu stigi málsins og úr því, sem komið er, er ekki tímabært að tala um tilhögunina á hælínu eða hælunum; það verður tíminn og reynslan, sem leiðir það í ljós. Ég geri þó ráð fyrir, að farið yrði eftir erlendum fyrirmyndum, þar sem þær eru bestar og að svo miklu leyti, sem þær yrðu samrýmdar okkar staðháttum.

Geta mætti þess hér, að í Danmörku voru það framtakssamir einstaklingar, sem komu á fót fyrstu fávítahælunum, en nú eru þau orðin ríkisstofnanir, — ríkið kostar rekstur þeirra, þótt þau séu að formi til sjálfseignarstofnanir. Þar hefir það reynzt óhjákvæmilegt að flokka fávítana eftir ásigkomulagi þeirra og haga stjórn hvers hælis eftir þörfum þeirra, er þar dvelja. Þannig er t. d. að jafnaði læknir látinn stjórna þeim hælum, sem ólæknandi, óvinnufærum mönnum er ráðstafað, kennari eða uppeldisfræðingur er hafður fyrir því hæli, þar sem börn eru og unglingar, sem von er um, að nái einhverjum þroska, en mest veltur þó vanalega á starfi hjúrunarkvenna, sem annast daglegar þarfir aumingjanna.

Ársmeðlag á þessum dönsku hælum mun vera um 1100—1200 kr.

Ég vik þá að lokum að rökst. dagskránni á þskj. 336 og leyfi mér, með skirskotun til þess, sem þegar er tekið fram, að bera fram brtt. við hana, og orðist hún þá þannig:

„Í trausti þess, að ríkisstjórnin láti fara fram nauðsynlegan undirbúning málsins fyrir næsta reglulegt Alþingi, tekur deildin fyrir næsta mál á dagskrá“.

Ég ber þessa brtt. fram með það eitt fyrir augum, að flýtt verði fyrir undirbúningi málsins, sem ég tel aðkallandi nauðsynjamál, auk þess sem það er hreint og beint mannúðarmál, sem þjóð vor getur eigi án vansa látið afskiptalaust lengur.

Ég treysti því, að hv. þdm. sjái nauðsyn málefnsins og ljái því fylgi sitt að þessu sinni með því að greiða fyrir þessari breyttu dagskrá, sem ég hefi borið hér fram, og sýni þannig skilning á mál-fni aumingjanna.

**Frsm. (Jón Jónsson):** Hv. 6. landsk. hefir talað af mikilli tilfinningu um þetta mál. Lasta ég það ekki, því að mér er kunnugt um, að hv. þm. hefir mikinn áhuga fyrir þessu og því líkum mannúðarmálum. En ef skilja á hv. þm. svo, sem hann sé að láta í ljós óánægju sína yfir undirtektum n., þá er ekki ástæða til þess, því að n. hefir tekið vel og vinsamlega í málið. Hefir n. fengið bréf frá landlækni, sem sýnir, að hann hefir einnig áhuga fyrir málinu. Telur hann brýna þörf fyrir slíkt hæli sem þetta. Sýnir þetta, að landlæknir vill greiða götu málsins. En hinsvegar verð ég að segja það viðvikjandi afstöðu n., að ekki er ástæða til þess nú á þessum erfiðu tímum að ákveða með þáttill., að ríkið reisi slíkt hæli, sem enginn veit, hvað myndi kosta. Væri það í meira lagi flausturslegt af n.

Hvað þeirri rökst. dagskrá viðvikur, sem kom frá hv. þm., sé ég ekki, að hún feli í sér aðra breyt. á okkar dagskrá en þá, að þm. vill láta fara fram undirbúning fyrir næsta Alþingi. En ég hygg ekki vera ástæðu til að taka þetta fram, því að sjálfsagt verður látinn fara fram sem bestur undirbúningur.

Hvað því viðvikur, sem hv. þm. sagði, að hér væri verr fyrir þessum vesalingum séð en annarsstaðar, verð ég að segja, að mér þykir það ekkert tiltökumál, þótt hér sé ekki allt komið í samskonar lag og hjá öðrum þjóðum. Höfum við haft margs að gæta síðan sjálfstæðið fékkst. Ég þekki að vísu ekki mikið til meðferðar á fávít-

um, en í mínu héraði veit ég þó um einn, sem stundaður er með mestu ástúð, og býst ég við, að svo sé víðar um land. Þó tel ég auðvitað fulla þörf á að koma upp þessu hæli strax og ástandið leyfir. Verð ég að halda því fram, að till. n. sé nógu hörð til þess að ýta undir framgang málsins, eftir því sem ástæður eru til.

**Guðrún Lárusdóttir:** Ég verð að halda fast við mína brtt., eins og hv. 3. landsk. með sinni dagskrá. Sé ég ekki, að það sé nokkrum manni í óhag, þó að farið sé fram á þessa breytingu. Talaði ég við landlækni nýlega og spurði hann, hvort hann myndi leggja á móti brtt., og kvað hann nei við. Fyrir mér vakti það, að bráðum mætti fara að sjást árangur af þessu starfi og að ekki þyrfti að biða lengur en til næsta þings. Á síðasta þingi hafði barnaverndarn. tilbúið frv. um byggingu fávítahælis, og afhenti formaður n. stj. þetta frv. En síðan hefir ekkert gerzt í málinu. Gerir ekkert til, þó hert sé á um framkvæmdir.

Hvað viðvikur meðferð aumingja hér á landi, þá er hún auðvitað misjöfn. Margir meðhöndla þá vel. En þess ber að gæta, hvaða þyngsli eru að þeim á heimilum, hvaða áhrif það hefir á systkini þeirra að alast upp með þeim o. s. frv. eru margir, sem stynja undir þessari þungu byrði. Marga fávita er líka farið illa með hér á landi. Þessu vil ég að verði af létt. Það er engin tortryggni eða vantraust á hæstv. stjórn, sem fyrir mér vakir, heldur það eitt, að ég vil fá að sjá einhvern árangur sem allra fyrst.

**Bjarni Snæbjörnsson:** Ég vil bara beina örfáum orðum til hv. 3. landsk. Það er víst ekki tilætlunin, þótt breyting hv. 6. landsk. komi til atkv., að ráðast eigi í kostnaðarsöm stórvirki, heldur undirbúning. Það er ætlað til, að safnað verði skýrslum um það, hve margir fávitar eru til á landinu. Myndi landlæknir að sjálf-sögðu annast þetta, með því að fá um það skýrslu héraðslækna.

Þá er og annað, sem athuga þarf, og það er rekstur þessa fávítahælis. Yrði að afla upplýsinga um það, hvernig slíku er fyrir komið ytra, og myndi landlæknir vera sjálfkjörinn til þess. Ætti þetta að

## Fávítahæli.

vera hægt án mikils tíma eða tilkostnaðar. Þá er hið þriðja, sem til greina kemur, að reisa hælið. Er auðvitað ekki um það að ræða fyrr en fjárveiting liggur fyrir frá Alþingi. Útgjöld yrðu því lítil, þótt till. þessi yrði samþ., en engum blandast hugur um nauðsyn á slíku hæli sem hér er farið fram á. Annars held ég, að við höfum nógu margar byggingar, er nota mætti sem fávítahæli. Væri ekki skaði að því, þótt tekinn væri einhver skólinn og honum breytt í slíkt hæli. Þessir skólar uppi til sveita eru hvort sem er að leggjast niður fyrir of litla aðsókn. Auk þess yrði þetta hæli nokkurskonar skóli fyrir þessa sjúklinga. Ég vil því mælast til þess við hv. d., að hún styðji þessa till., svo að hægt sé að fá einhvern árangur fyrir næsta þing. Eins og komið hefir fram hjá hv. 3. landsk. og öllum, sem lagt hafa til málsins, er þörfin aðkallandi.

**Frsm. (Jón Jónsson):** Ég vil ekki gera þetta að kappsmáli. Ástæðan til þess, að ég hefi haldið fram okkar dagskrá, er sú, að landlæknir, sem bezt vit mun hafa hér á, taldi það vafasamt, að hægt væri að ljúka undirbúningi fyrir næsta Alþingi. Annað, sem gerir það að verkum, að siður er ástæða til að ýta undir málið, er hið erfiða ástand, sem nú er í landinu

og gerir það ómögulegt að ráðast í stór byggingafyrirtæki. Annars tek ég það fram aftur, að ég vil ekki gera þetta að kappsmáli.

Viðvikjandi því, sem hv. þm. Hafnf. sagði um það, að skólar þeir, sem reistir hafa verið síðustu árin, standi tómir og ónotaðir, verð ég að segja það, að mér er ekki kunnugt um slíkt. Hélt ég, að þessir skólar væru samilega sóttir, og þó að það sé e. t. v. eitthvað minna núna í kreppunni, þá mun það lagast aftur, þegar batnar í ári. Þó getur það reyndar orðið atriði í undirbúningnum að athuga þessa tómu skóla.

**Guðrún Lárusdóttir:** Hv. 3. landsk. minntist á ummæli landlæknis í málinu, og eru þau að visu ágæt, en ekki er þó hægt að skoða þau sem samþykkt Alþingis. Þau eru aðeins stuðningur við málið og ættu einmitt að hvetja hv. 3. landsk. til þess að greiða brtt. minni atkv. Verð ég því að halda fast við mína brtt. Aðalatriðið er, að það sjáist, að eitthvað hafi verið gert.

## ATKVGR.

Brtt. 6. landsk. við rökst. dagskrána frá allshn. felld með 7:6 atkv.

Rökst. dagskráin frá allshn., á þskj. 336, samþ. með 11:2 atkv.

# **Þingsályktunartillögur, vísað til ríkisstjórnarinnar.**

## **1. Fækkun opinberra starfsmanna o. fl.**

Á 54. fundi í Nd., 18. apríl, var úthýtt:  
Till. til þál. um fækkun opinberra starfsmanna, launagreiðslur þeirra o. fl. (A. 448).

Á 57. fundi í Nd., 22. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.  
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 60., 63. og 65. fundi í Nd., 26. og 29. apríl og 2. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

**Flm. (Magnús Guðmundsson):** Ég held, að það hafi verið í eldhúsumr., að ég gerði þá fyrirspurn til hæstv. stj., hvort hún vildi sýna alvarlega viðleitni um sparnað á ríkisfé. Hæstv. forsrh. tók vel á þessu, en mér hefir sýnt lítið verða úr því í verkinu. Sem dæmi má minna á það, að við 3. umr. fjárlagafrv. bárum við flm. þessarar till. fram sparnaðartillögur, sem námu rúmlega 100 þús. kr., en þær voru allar felldar með atbeina hæstv. stj. Einnig má minna á það, að afgreiðsla fjárlagafrv. hér í d. sýndist alls ekki benda á þann sparnaðarhug, sem virðist vera alveg nauðsynlegur, þegar lítið er á, hvernig útlitið er framundan. Það dugir ekki að ætla sér að halda gjöldunum í svipuðu horfi og verið hefir undanfarin

4 ár. Atvinnuvegir landsins geta ekki risið undir verulegum skattaauka. Um það held ég, að öllum hljóti að koma saman. Útgjöldin verða að lækka til stórra muna. Þessi hv. d. hefir gert lofsverðar tilraunir í þá átt, og hæstv. fjmrh. einnig í frv. sínu til fjárlaga, en þó er alls ekki nóg að gert. Enn vantar mikið, en þó kannske allra tilfinnanlegast, að hæstv. stj. sýni sparnað í framkvæmdum sínum, sparnað í framkvæmdinni á rekstri ríkisbúskaparins. Á þessu veltur ósegjanlega mikið. Á þessu veltur í raun og veru hagur ríkissjóðs að mjög miklu leyti. Sparnaði er ákaflega víða hægt að koma við, og eyðslu er alltaf hægt að koma við. Þingið er að miklu leyti máttlaust gagnvart eyðslusamri stjórn, þegar af þeirri ástæðu, að eyðslan kemur fram eftir á og flokkarnir hafa alltaf tilhneigingu til þess að halda hlífiskildi yfir sinni stjórn.

Mín skoðun er, að einhver stærsta fjármálasýndin, sem drýgð hefir verið á undanförunum árum, sé einmitt sú, að ríkisreksturinn hefir orðið óhæfilega dýr. Ég segi þetta ekki út í bláinn, heldur er það byggt á nánum kunnleika mínum vegna yfirskoðunar landsreikninganna. Sem dæmi má nefna, að dómgæzla og lög-reglustjórn kostaði 1926 um 930 þús. kr., en 1930 tæplega 1½ millj. kr., að til kirkju- og kennslumála fór 1926 rúmlega 1600 þús. kr., en 1930 um 1900 þús. kr., að skrifstofukostnaður lögreglustjóra og bæjarfógeta í Reykjavík var 1926 rúmlega 136 þús. kr., en 1930 var kostnaður tilsvarendi embætta yfir 250 þús. kr., að fyrir aukavinnu í stjórnarráðinu var

greitt 1928 um 28 þús. kr., 1929 tæp 40 þús. kr. og 1930 tæp 65 þús. kr. Margt fleira mætti nefna, en ég kæri mig ekki um það í þessu sambandi. En yfirleitt er það svo, að á undanförunum árum hefir engrar sparsemi verið gætt í rekstri ríkisins, og skipta þær upphæðir, sem vel hefði mátt spara, geysifé.

Einnmitt þetta, hve átils sparnaðar hefir verið gætt í ríkisrekstrinum, er höfuð-ástæðan til þess, að hv. þm. Borgf. og ég höfum borið fram till. þá á þskj. 448, sem hér er til meðferðar. Hún er í 4 liðum, og mun ég fara nokkrum orðum um hvern þeirra.

Fyrsti liðurinn er áskorun til hæstv. stj. um að fækka starfsmönnum ríkis og ríkisstofnana eins og unnt er. Við flm. erum sannfærðir um, að í þessu efni má mikið gera. Stj. hefir ekki á undanförunum árum verið sink á stofnun nýrra embætti og opinberra sýslana. Hún hefir stofnað 10—12 ný löggezlumannaembætti, 2 embætti við bifreiðæftirlit, 2 við vélæftirlit — þau eru að visu lögð niður nú —, mörgum starfsmönnum hefir verið bætt við í stjórnarráðinu, og áreiðanlega eru allt of margir starfsmenn í ýmsum ríkisstofnunum. Sem dæmi um þetta get ég nefnt það, að einn úr útvarpsráðinu hefir sagt mér, að alveg nýlega hafi verið ákveðið þar að draga mikið úr mannahaldi og ráðgert að spara við það og ýmislegt annað sem svarar um 30 þús. kr. á ári. Þetta mætti auðvitað mótspyrnu í fyrstu, en hafðist í gegn af því að einbeittni var sýnd, og vegna þeirrar sparnaðaröldu, sem nú er risin.

Ég er sannfærður um, að miklu víðar má spara, og það í stórum stíl, ef viljinn er góður. Engin tiltök eru að nefna allt slíkt í stuttri þingræðu. Þó vil ég nefna örfá dæmi af þeim, sem mér er kunnugt um.

Á Þingvöllum hefir verið skipaður gæzlumaður, og býr hann í hinu veglega, nýreista húsi þar, sem annars enginn veit, til hvers á að nota. Mér er sagt, að maður þessi hafi í laun 6000 kr. á ári, og starf hefir hann litið eða ekkert, nema ef vera skyldi eitthvert eftirlit sumarmánuðina meðan gestir eru, svo að þetta er sennilega náðugasta og bezt launaða embættið á landinu. Þetta starf verður að

leggja niður nú þegar, enda er ekkert fé ætlað til þessa í fjárlögum. Það er til skammar að heimta af skattþegnum landsins, að þeir borgi annað eins og þetta.

Nú er mér sagt, að við vinverzlunina sé sérstakur maður, sem hafi það á hendi að semja skrá yfir lyfseðla lækna. Og það er komið hér nýtt hefti, að ég ætla tiunda hefti um þetta efni. A. m. k. stendur X á því, og ég hefi séð mörg áður. Þetta er ekki annað en skrá yfir afgreidda áfengisseðla, og fyrir að semja hana eru borgaðar, að því er mér er sagt, 170 kr. á mánuði. Og í þessari skrá eru aðeins upplýsingar, sem ég skil ekki, að nokkur lifandi maður hafi gagn af eða kæri sig um að fá. Hér er nú t. d. skrá yfir áfengi til verklegra nota, mjög nákvæm skýrsla. Ég fyrir mitt leyti skipti mér ekki neitt af því, hvort Árni Arnason, trésmiður á Sámstöðum, hefir fengið 2 eða 3 kg. af áfengi til verklegra nota. Það er sjáanlega nokkuð misjafnt, hvað tekið er, en yfirleitt get ég ekki hugsað mér, að það sé ástæða til að vera að prenta rit um þetta. Ég sé hér, að sjálfvirka símastöðin í Reykjavík hefir fengið 22 kg. af spir. con. Ég hélt ekki, að stöðin væri tekin til starfa, en ég sé, að hún er þó farin að drekka spiritus. En mig langar ekkert til að vita þetta. (JAJ: Hún ætti nú að drekka „landa“). Sildarbræðslan „Hekla“ á Flateyri hefir fengið 32 kg., og ég fyrir mitt leyti efast ekki um, að það hafi farið í sildina. Prentmyndagerðin er langhæst, með 51 kg., og svo er þetta allt niður í fáein grömm. Þetta er auðvitað allt notað til iðnaðar, og mér finnst óþarfi að vera að safna því saman og birta á hverju ári skýrslu um það, eða oft á ári. Eða þá hvað lækna gefa út mörg recept, bæði áfengisseðla og aðra lyfseðla. Því skýrslan nær bæði yfir algenga lyfseðla og áfengisávisanir. Það er ef til vill nógu fróðlegt, því það gefur dálitla hugmynd um praksis þessara lækna að sjá, að t. d. Matthías Einarsson hefir gefið út 10 þús. lyfseðla árið 1931, en að það sé ástæða til fyrir ríkið að vera að prenta slíkt, það get ég ekki séð. Þetta eru ekki aðeins áfengislyfseðlar; það eru allir lyfseðlar.

2. liður till. er um að fella niður svo

Fækkun opinberra starfsmanna o. fl.

sem frekast verður við komið greiðslu fyrir aukavinnu úr ríkissjóði eða frá ríkisstofnunum. Þetta er orðað svo: „eins og frekast verður við komið“ af því, að ég viðurkenni, að það er ekki með öllu hægt að losna við að greiða fyrir aukavinnu, og ég vil ekki sýna neina ósanngirni. En ég vil ekki, að aukavinna sé borguð þannig, að á há embættislaun sé hún borguð sem uppbót, þegar það styðst ekki við nein lög og heldur ekki við neina sanngirni. En ég gæti nefnt þess dæmi, að það hefir verið gert, ef ég vildi.

3. liður till. er um að færa laun opinberra starfsmanna, sem launalög ná ekki til, í samræmi við hliðstæða flokka launaganna, eftir því sem við verður komið og eins fljótt og samningar leyfa.

Það er afleitt, að það sé áberandi munur á launum þeirra embættismanna og starfsmanna, sem standa í launalögum, og á launum þeirra manna, sem gegna stöðum, sem nýrri eru en launalögin frá 1919. Sem dæmi þessa má nefna forstöðumann Viðtækjaverzlunar ríkisins; hann hefir 9000 kr. árslaun. Það er herra en nokkur embættismannalaun nú, að undanskildum ráðherralaunum og launum dómsforseta hæstaréttar, ef ég man rétt. Yfirmaður landssmiðjunnar hefir hærri laun en biskup landsins, eða 9000 kr. Í þessu er ekkert samræmi. Það er náttúrulega ákaflega hætt við, að það verði erfitt, þegar launalögin verða endurskoðuð, að koma launum embættis- og starfsmanna í það horf, sem ríkið hefir ráð á að borga, ef hægt er að benda á í þjónustu ríkisins menn, sem hafa svona há laun.

Ég skal geta þess hér, að í fjvn. bår-um við flm. þessarar till., ég og hv. þm. Borgf., allar þessar till. undir n., og hún var öll á einu máli um það, að hún vildi vera með í flutningi þessara 3 till., en 4. till. vildi fjvn. ekki vera með í að flytja, og þótti okkur þá réttara, að við flyttum þær allar í einu lagi, því við vildum alls ekki sleppa 4. till., sem ég kem nú að. Hún er um að stj. leiti samninga við Eimskipafélag Íslands um að taka að sér útgerðarstjórn skipa ríkisins og leggja niður skipaútgerð ríkisins, ef viðunanlegir samningar nást.

Ég lít svo á, að það sé ekki efa undirorpið, að ef starfræksla allra þeirra skipa,

sem Eimskipafélagið og ríkið eiga, væri undir sömu stjórn, þá yrði hún ódýrari. Mér er líka sagt, að hæstv. stj. eða maður úr henni hafi átt að segja, að hún hefði aldrei stofnað Skipaútgerð ríkisins, ef hún hefði vitað, hver yrði forstjóri Eimskipafélagsins. Með tilliti til þessarar yfirlýsingar, sem eftir því sem ég veit bezt, hefir komið, ég held frá hæstv. forsrh., skilst mér, að hæstv. stj. geti ekki haft neitt á móti því að leita a. m. k. samninga við Eimskipafélagið um þetta, svo það sé hægt að fá niðurstöðu um, hvaða kjör eru í boði, og reikna þannig út beina kostnaðinn við þetta, hvort hann verður ekki minni en með því fyrirkomulagi, sem nú er. En svo, þó að beini kostnaðurinn við þetta yrði ekki minni en hann er nú, lít ég svo á, að það yrði mikill annar hagnaður af því, sem liggur í því, að þá er hægt að hafa miklu meira samstarf milli þessara skipa, og það mundi minnka kostnaðinn til mikilla muna, bæði hjá ríkisskipunum og Eimskipafélaginu.

Það hefir nú verið rannsakað nokkuð þetta mál, eða kostnaðarhlið þess, að því er snertir strandferðirnar, og komið fram till. frá hv. 1. landsk. í Ed. um það. Sú till. gengur miklu lengra en þessi till., því þar er gengið út frá, að leitað sé samninga við Eimskipafélagið um að reka fyrir eiginn reikning strandferðirnar. Mér er það nú ljóst, að samningar um það mundu taka langan tíma. En ef hæstv. stj. vill leggja niður Skipaútgerð ríkisins, þá getur hún gert það. En það er bert, að þó það yrði ákveðið að láta Eimskipafélagið taka að sér rekstur strandferðaskipanna fyrir eiginn reikning, þá þarf til þess samþykki þingsins, og það tekur langan tíma. Fyrir því er það, að þó sú till. sé fram komin og þó hún verði samþ., þá er till. mín og hv. þm. Borgf. ekki óþörf.

Það er nú komið svo, að strandferðakostnaðurinn er orðinn svo mikill, að við svo búið má ekki standa. Ríkið hefir ekki ráð á slíkum geysikostnaði við strandferðir. Á það var bent áður en Súðin var keypt, að það væri fjarstæða að ætla að hafa til viðbótar strandferðum Eimskipafélagsins 2' strandferðaskip; það væri aðeins til þess að stela frá öðrum verklegum framkvæmdum því fé, sem ríkið

ella mundi geta til þeirra lagt. Það er nú komið á daginn, að þetta var hárrétt, því hallinn á strandferðunum er orðinn gífurlegur. 1931 var hátt upp í hálfrar millj. kr. halli á strandferðum ríkissjóðs. En svo er ekki nóg með það. Hæstv. stj. hefir skipað eina n. enn, og nú til að rannsaka, hvað strandferðirnar mundu kosta Eimskipafélagið, og eftir því, sem n. álitur, er það ekkert smáræði, sem ferðirnar kosta Eimskipafélagið. Það eru, ef ég man rétt, milli 600 og 700 þús. kr. á ári. Sé nú gengið út frá því, þá kosta strandferðirnar yfir millj. á ári. Þetta er allt of mikið, og jafnvel þó það komi ekki allt á ríkissjóð, þá kemur það þó allt á landsmenn. Og auk þess er það svo, að ef þetta heldur svona áfram, þá geta ekki liðið mörg ár þangað til annaðhvort verður að draga til mikilla muna úr þessum gífurlega kostnaði Eimskipafélagsins, annaðhvort með því að hækka framlag ríkissjóðs til þess eða að það hætti að láta sigla á smáhafnirnar, eða, ef hvorugt verður gert, að Eimskipafélagið verður uppiskroppa og fer á hausinn, og þá verður ríkissjóður að taka við öllu saman. Þetta er það, sem blasir við, og annað ekki.

Ég fyrir mitt leyti er ekki í nokkrum efa um, að það rétta í þessu máli er það, að taka allt aðra stefnu upp en verið hefir hjá núv. stj. Það verður að losa ríkið við eitthvað af skipunum, sem keypt hafa verið, og láta Eimskipafélagið taka við strandferðunum að öllu leyti, þ. e. a. s., víta að hvaða samningum er hægt að komast við það. Það fyrirkomulag verður langbezt.

Ef Eimskipafélagið tæki að sér þá afgreiðslu, sem Skipaútgerð ríkisins hefir nú, þá mundi sparast allt það húsnæði, sem hún þarf, en af því hefir Eimskipafélagið nóg. Sennilega mundi eitthvað sparast líka á fólkshaldi, en það, sem aðallega mundi sparast, liggur þó í því aukna samstarfi, sem verða mundi milli ríkisskipanna og Eimskipafélagsins, ef öll stjórn þeirra væri undir einu þaki.

Ég vil vona, að hæstv. stj. hafi ekki neitt á móti þessari till., því í till. er ekki farið fram á annað en það, að leitað verði samninga við Eimskipafélagið og þeim tekið, ef viðunandi samningar nást,

en auðvitað liggur það í valdi hæstv. stj. að meta, hvort samningarnir eru viðunanlegir eða ekki. Það er ekki hægt að leggja það undir annan aðila. — Ég skal svo ekki fara um till. fleiri orðum að sinni.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég lít svo á, að ýms atriði þessarar till., og flest meginatriði hennar séu fólgin í till. þeirri um sparnaðarnefnd, sem samþ. var í hv. Ed., og sú n. er nú kosin og tekin til starfa og vinnur nú að athugun á þessum hlutum öllum, og hennar till. munu verða gaumgæfilega ihugaðar og allt gert, sem fært þykir, til að draga úr útgjöldum ríkissjóðs.

Að öðru leyti get ég sagt það, að stj. hefir í ýmsum greinum með höndum framkvæmdir um líka hluti og þá, er um ræðir í till. Það er sjálfsagður hlutur að fækka starfsmönnum svo sem unnt er, en deilan mun standa um það, hvar unnt sé að fækka, og mun mega ganga út frá, að seint náist samkomulag um það. Eins er um hitt, að hætta að greiða fyrir aukavinnu; það er sjálfsagt að greiða ekki fyrir hana nema þar, sem þess er þörf, en það verður oft ekki komið hjá því, og þýðir ekki að amast við slíku.

En viðvíkjandi því að færa laun þeirra manna, sem ekki taka laun eftir launalögum, til samræmis við laun hliðstæðra flokka launalaganna, er það að segja, að það mun verða erfiðast að koma þar á samræmi. Það er í fyrsta lagi mjög erfitt að ákveða, hvaða flokkar launalaganna séu hliðstæðir ýmsum þeim störfum, sem ríkið greiðir nú fyrir, en sem voru ekki til, þegar launalögin voru sett. Svo ég taki t. d. það, sem hv. 2. þm. Skagf. nefndi, forstöðumann landssniðjunnar, þá er varla að finna hliðstæðan flokk í launalögunum. Eins er það með öll slík störf, sem eru eiginleg verzlunarstörf, eins og er um störf forstöðumanna Vínéinkasölnunnar, Viðtækjaverzlunarinnar og Tóbakseinkasölnunnar. Ég held, að það sé ekki hægt að benda á neina hliðstæða launaflokka í launalögunum eða neitt samband þar á milli. Þar verða að koma til aðrar reglur. Og þá liggur fullt eins nærri að bera laun þessara manna saman við launakjör þeirra manna, sem vinna

Fækkun opinberra starfsmanna o. fl.

sömu störf hjá einkafyrirtækjum. Einn slíkan mann hefi ég ráðið síðan ég kom í stj., forstjórnann fyrir Tóbakseinkasölunni. Hann hefir hærri laun en tíðkanlegt er í launalögunum, eða 10000 króna árs-laun, og ákveðinn uppsagnarfrest. En þau laun eru a. m. k. 5000 kr. lægri en þau laun, sem hann hafði hjá samskonar einkafyrirtæki, sem ekki hafði nema rúmlega helmingsumsetningu af því, sem þetta ríkisfyrirtæki hefir. Slíkar kaupgreiðslur er erfitt að samræma við launalögin. Það verður líka að gæta þess, að ríkið fái ekki eingöngu lélegustu starfskraftana, en til þess verður að vera nokkurt samræmi milli launa þeirra manna, sem vinna annarsstaðar en hjá ríkinu, og hinna, sem ríkið hefir í þjónustu sinni, þar sem fá þarf menn með sérþekkingu, eins og er, þegar um verzlun er að ræða. Ég vil því segja það, að ég hygg, að það verði erfitt að koma í framkvæmd 3. lið till. á þann hátt, sem hv. flm. hugsa sér það.

En nú hefir stj. um síðustu áramót tekið ákvörðun, sem við kemur þessum liði till., og hún er sú, að lækka laun þeirra starfsmanna ríkisins, sem eru utan við launalögin, um 15%, og er búið að fela forstöðumönnum hinna ýmsu ríkisstofnana að sjá um, að þetta komi til framkvæmda við fyrstu hentugleika, eða jafn-skjótt og samningar eru útrunnir, eins og stendur í till. Öllu lengra en þetta, að lækka um 15% af öllum laununum, held ég að tæplega sé hægt að ganga. Það er allmikil launalækkun, og meiri en framkvæmd hefir verið nokkursstaðar annarsstaðar. Við skulum taka t. d. bankana; það eiga allir þingflokkarnir fulltrúa í báðum bankaráðunum. Og í bönkunum munu fulltrúar sjálfstæðismanna og jafnaðarmanna hafa verið samtaka um að hindra samskonar launalækkun þar og þá, sem ég skýrði frá áðan. Þetta var mjög óheppilegt, því í bönkunum er starfsmönnum borgað eftir töluvert hærri launaskala en er í launalögunum, og hærri laun en lausir starfsmenn ríkisins hafa. Það þarf viðar við að koma en hjá ríkinu einu, því ef það er ekki gert, þá endar það með því, að ríkið verður verstí vinnuveitandinn af öllum og sá, sem stopulast er að vinna hjá og minnst persónulegt

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

tillit tekur, eftir að búið er að ráða menn til starfa. Ég fyrir mitt leyti tek það ekki nærri mér að ráða ekki nýja menn, en það er öðru máli að gegna um þá, sem búnir eru að starfa lengi; það er erfiðara að flæma burt þá menn, sem búið er að binda og hafa gert sér vonir um framhald starfsins. Þar mun maður heldur reyna að leita að nýjum starfsmöguleikum fyrir þá, áður en þeir fara. Ég bendi á þessi bönd persónulegs tillits við þá starfsmenn, sem búið er að ráða, þó það sé nokkuð óvinsælt við kosningar og á þingmálafundum, og öll slík bönd og persónuleg tillit þá kölluð brauðfæðing bitlingamanna eða annað þess háttar, þegar andstæðingar eiga í hlut. En þessar skyldur finna bæði fyrirtæki og einstakir menn, og ríkið má ekki algerlega hlaupa undan þeim heldur. Það er mín skoðun, að alger samræming á launum lausra og fastra starfsmanna ríkisins sé óframkvæmanleg og að sú lækkun, sem fyrirskipað er að fram fari, 15% lækkun af öllum laununum, sé eins mikil og unnt er meðan enginn annar hreyfir lækkun hjá sér, því það er harla litið um lækkanir annarsstaðar en hjá ríkinu ennþá, bæði hjá atvinnurekendum og opinberum stofnunum, sem hafa fullt sjálfræði, eins og er um bankana.

Um Eimskipafélagið ætla ég ekki mikið að segja; það heyrir ekki undir mitt ráðuneyti. En það hefir komið fram till. í Ed. um þetta efni, og ég veit, að það er væntanleg brtt. við hana um, að þessara samninga verði ekki leitað strax, heldur rannsakað til hlítar, hvort ekki muni verða heppilegt að sameina Eimskipafélagið og ríkisútgerðina með nokkrum hætti. Það er nú ekki svo, að ríkisútgerðin og Eimskipafélagið hafi starfað alveg óháð hvort öðru, heldur hafa forstjórnarnir reynt að samræma sem best ferðir skipanna. En þar fyrir skal ég sít neita því, að þarna sé möguleiki til þess að spara fyrir ríkissjóð. Þó hygg ég, að það verði ekki verulega sparað fyrir ríkissjóð í þessu efni með öðru móti en því að draga úr strandferðunum, og þá helzt með því að selja annað strandferðaskipið. Þannig mætti náttúrlega spara mikið.

En um sameininguna að öðru leyti er

Fækkun opinberra starfsmanna o. fl.

það að segja, að Eimskipafélagið mundi vera styrkt með henni, því það er mála sannast, að Eimskipafélagið gæti rekið helmingi meiri skipastól með þeim skrifstofum, sem það hefir, og þeim útbúnaði, sem það hefir komið upp til fermingar og affermingar skipum, og þeirri verkaskiptingu, sem það hefir komið á. Þarna er a. m. k. mál, sem vert er að taka vel til athugunar, og ef ráðlegt þykir, má vel vera, að sameiningin fari fram, en aðalvandinn verður að setja reglur um ihlutun stj. um strandferðirnar. Því ríkisstj. getur ekki sleppt allri ihlutun um strandferðirnar, og sú ihlutun verður að vera meiri en að samþykkja áætlun yfir ferðirnar, ef borga á fyrir þær hundruð þús. króna.

Það er rétt hjá hv. flm., að Eimskipafélagið eyðir miklu fé í strandferðir og ber halla af þeim á sinn hátt eins og ríkið. En gái maður að, hve Eimskipafélagsskipin og ríkisskipin hafa margar viðkomur í strandferðum, og beri það saman við tap hvors um sig á strandferðunum, þá kemur í ljós, að það er um 1400 kr. halli á hverri viðkomu Eimskipafélagsskipanna, en ekki meira en 250 kr. halli á hverri viðkomu ríkisskipanna. Með þessum tölum vil ég þó ekki halda því fram, að Eimskipafélagið sé eftir þessu fimm sinnum verr rekið en ríkisskipin, heldur sýnir þetta, að skip Eimskipafélagsins eru of stór og of dýr til þessara smásiglinga. Og að því er mér finnst, þá bendir þetta til, að þó sameinað verði, þá sé brúk fyrir bæði strandferðaskip ríkisins. En allt er þetta rannsóknarefni, og ég mun sízt standa á móti, að samþ. verði að rannsaka þessa hluti, en tel heppilegt, að það verði gert í sambandi við þá till., sem komin er fram frá hv. 1. landsk. í Ed.

Ég hefi þá í fáum dráttum rakið till. hv. flm. og sömuleiðis minnzt á helztu atriðin í ræðu hv. fyrra flm. Um ýmsa hluti er ég honum sammála, eins og það, að fella megí niður skýrslusöfnun um áfengislyfseðla. Hinsvegar held ég, að sá maður, sem það starf hefir með höndum, hafi ekki fyrir það 400 kr. á mánuði, eins og hv. þm. taldi, heldur 200 kr. Aftur get ég ekki verið honum sammála um það, að hægt sé að spara meira en gert er á

toll- og löggæzlustörfum. Eftir að hafa kynnt mér þau mál, m. a. með ýtarlegum samræðum við tollstjóra, get ég ekki séð, að fært sé að minnka það eftirlit, hvorki úti um land, nema ef vera skyldi að fækka mætti þar um einn mann, en þó allra sízt hér í Reykjavík.

Í tollgæzlunni er innifalið öryggi fyrir því, að ríkissjóður fái þá tolla, er honum ber samkv. lögum, og enn fremur öryggi fyrir heiðarlega verzlunarmenn fyrir því, að þeim sé ekki óréttur ger með óréttlátri verzlunarsamkeppni vegna ólöglegra tollsvika. Ég hygg, að land með jafnlanga strandlengju og Ísland og margbrotna tollalöggjöf geti ekki búið við að komast með minni kostnað út úr eftirlitinu heldur en raun er á hjá okkur, þegar tekið er tillit til bæði tolla- og heilbrigðiseftirlitsins og ýmsra fleiri laga, er kemur í hlut þessara manna að hafa eftirlit með. Það er síður en svo, að ég vilji amast við 2 fyrstu liðum till., en þá er það að segja, að nú þegar er sett í gang starfsemi í þá átt að koma því til leiðar, sem þessir liðir till. ræða um, þar sem er ríkisgjaldanefndin, sem aðallega er ætlað að vinna í þessu máli í sambandi við stjórnina. Ég álit, að það sé rétt að rannsaka möguleikana fyrir því, að Eimskipafélagið taki að sér að einhverju leyti útgerð ríkisskipanna, og að rétt sé að undirbúa samninga um það fyrir næsta þing.

Viðvíkjandi 3. lið till. skal ég taka það fram, að ég efast um, að hægt verði að lækka laun opinberra starfsmanna, sem ekki taka laun samkv. launalögum, meira en gert hefir verið, fyrr en laun fyrir hliðstæð störf hjá einkafyrirtækjum, sem hafa verið hærri, verða sömuleiðis lækkuð. Annars get ég ekki talið þessa till. neitt sérstaklega nauðsynlega, þar sem vitanlegt er, að reynt verður að leysa þessi atriði á næsta ári, eftir því sem ástæður leyfa.

**Jónas Þorbergsson:** Það væri fyllilega óréttmætt að segja, að þetta þing sýndi ekki viðleitni í þá átt að vilja endurskoða starfsskipulag þjóðfélagsins í þeim tilgangi að færa það saman og minnka kostnaðinn með því að færa niður sem flest af útgjöldum ríkisins og stofnana

þess. Þessi till. hygg ég að sé sú fjórða í röðinni, sem fer í þessa átt, og má heita, að hún sé hinum að mestu leyti samhljóða.

Enginn neitar því, að það er fyllilega eðlilegt, sérstaklega á slíkum krepputímum og nú eru, að slíkar till. komi fram, því það er jafnan og ekki sízt á þessum tímum nauðsynlegt að spara eins og hægt er útgjöld ríkissjóðsins. En eins og ef til vill síðar mun koma fram í umr. um annað mál á dagskrá þessa fundar, þá má sýna fram á það, að tillögur sem þessi eru ekki einhlítar. Það verður á fleiri hliðar að líta, ef bæta á afkomuna. Ég get tekið til eitt dæmi, án þess ég ætli að fara að vekja sérstakar umr. um það, að á síðastl. 10 árum hafa bankarnir afskrifað um 35 millj. kr. Þetta gifurlega tap verður að endurgreiðast bönkunum með hækkuðum vöxtum á starfsfé atvinnuveganna og hækkuðu kostnaðarverði á framleiðslu varanna. En bak við þessa starfsemi hefir ríkið staðið með sínum ábyrgðum.

Ég tel nú ástæðulaust eftir ræðu hæstv. fjmrh. að lýsa örðugleikunum á launalækkun þeirra starfsmanna ríkisins, sem 3. liður till. ræðir um, meðan einkastofnanir halda við háum launum sinna manna. Það er kunnugt, að bankarnir greiða nú starfsmönnum sínum 60% dýrtíðaruppbót, þar sem ríkið greiðir aðeins 17½%, og við starfrækslu bæjarfélagsins hér í Reykjavík hefir með sameinuðum atkv. fulltrúa sjálfstæðismanna og jafnaðarmanna í bæjarstjórn verið samþ. að halda áfram að greiða 40% dýrtíðaruppbót. Enda þótt ég viðurkenni viðleitni till. manna í þá átt að lækka starfsmannalaun, þá þarf að vera eitthvert vit í þeim, ef þær eiga að vera framkvæmanlegar. Það er ekki hægt að ætlast til þess, ef ríkið á að geta haldið áfram að láta vinna þessi störf, að það geti kreist blóðið undan nöglum sinna manna með því að skammta þeim svo lág laun, að þeir eigi erfitt með að draga fram lífið, meðan fyrir hliðstæð störf annarsstaðar eru greidd miklu hærri laun.

Hv. frsm. gat um, að forstjóri Viðtækjaverzlunarinnar hefði óhæfilega há laun. Laun hans munu að visu vera í hærri lagi, miðað við sumar aðrar ó-

skyldar ríkisstofnanir, en alls ekki hærri en laun við sambærilegar einkastofnanir. Ég skal leyfa mér að taka eitt dæmi til þess að sanna mál mitt. Þegar viðgerðarstofa útvarpsviðtækja var stofnuð, reyndist erfitt að fá færan mann til að veita henni forstöðu. Ég hafði ekki annað ráð en að leita til þeirrar stofnunar, sem líklegust var að hafa hæfa menn, og réði mann, sem starfað hafði við rafveitu Reykjavíkur. En þessi maður gaf engan kost á að taka við starfinu nema með því að fá nokkuð há laun. Þó réði ég hann fyrir lægri laun heldur en hann áður hafði haft hjá bænnum, en hann tók starfið, af því að hann taldi sig með því fá viðtækara og frjálsara verksemi fyrir sína kunnáttu. Þetta litla dæmi sýnir, hve erfitt er fyrir hið opinbera að keppa við stofnanir eins og bæjarfélagið eða bankana eða Eimskipafélagið um hæfa menn, og sýnir það, að annaðhvort verður ríkið að borga eins há laun eða það verður að setta sig við að hafa lakari menn til þess að vinna þýðingarmikil og vandasöm störf. Úr því að hv. frsm. gerði að umræðuefni launagreiðslur við ríkisstofnanir, þá ætla ég að gera lítills háttar samanburð á launagreiðslum við tvær stofnanir, þar sem önnur er ríkisstofnun, en hin einkafyrirtæki; það eru landssiminn og Eimskipafélagið. Landsimastjóri hefir 7—8 þús. kr. laun, sem með dýrtíðaruppbót munu vart verða hærri en 9 þús. kr. á ári. Hinsvegar hjá Eimskipafélaginu, sem að visu kallast einkafyrirtæki, en er eins og kunnugt er mjög háð þjóðinni og nýtur mikils fjárstyrks úr ríkissjóði, hefir forstjórinn samkv. samningi, er flokksmenn hv. flm. hafa gert, ekki minna en 19 þús. kr. föst laun. Auk þess hefir hann 4 þús. kr. húsaleigustyrk. Og ennfremur er honum ákveðinn ágóðahluti af rekstri fél., er nemi minnst 3000 kr. á ári, og þessi ágóðahluti skal greiddur, hvort sem félagið hefir nokkurn ágóða af rekstrinum eða ekki, og eins þó að halli sé á rekstrinum, eins og verið hefir undanfarin ár. Hvað þessi ágóðahluti getur orðið hár, ef um rekstrarágóða væri að ræða hjá félaginu, veit ég ekki. Nú læt ég það að svo stöddu óumtalað, hvort skynsamlegt sé að greiða þessi háu laun, en þegar komið er með

Fækkun opinberra starfsmanna o. fl.

till. um að lækka 9 þúsund króna laun landssímastjóra, þá finnst mér ekki ótilhlýðilegt að benda á þetta hliðstæða dæmi. Ef nauðsynlegt er að sniða ríkisstofnununum stakk eftir vexti, þá á það að mínu áliti ekki siður við um slíkar stofnanir þjóðarinnar sem Eimskipafélagið. Annars er hægt að fara út í viðtækari samnburð í þessum efnum og verður gert í sambandi við aðra till., sem hér liggur fyrir til umr.

Út af ummælum hv. flm. þess efnis, að komið hefðu fram við útvarpið tillögur um 30 þús. kr. sparnað í rekstri þess, þá er það að visu rétt, að við útvarpið hefir verið rætt um sparnað og verður rætt um sparnað. Hinsvegar mun hv. þm. byggja á ófullnægjandi og röngum upplýsingum um þar till., er hann kveður hafa komið fram. Get ég frætt hann um það, að eigi hafa verið bornar fram till. um 30 þús. kr.

Það er rétt hjá hv. flm., að till. þá, sem hér liggur fyrir, báru hv. flm. fram í fjvn. í þeirri von, að n. vildi flytja hana. Það var látið í ljós í n., að 3 fyrstu liðina gætu allir nm. verið sammála um, en að því er snertir 4. liðinn, þá man ég a. m. k., að ég lýsti því yfir, að ég væri á móti honum, þar sem hann auk þess væri um svo óskytt efni. Að því er snertir 3 fyrstu liði till., þá hefir hv. Ed. afgr. till. shlj. þessari till., svo þess vegna verður hún að álitast óþörf; ennfremur er búið að kjósa n. eftir till. Ed. til þess að inna rannsókn af höndum í þeim efnum, sem till. fjallar um, og sú n. er þegar tekin til starfa. Ég skal geta þess, að ég hefi nýlega afhent þessari n. ýtarlega skýrslu um störf alls þess fólks, sem vinnur í þágu Ríkisútvarpsins, og launagreiðslur þess. Ef till. sem þessi hefði komið fram í byrjun þings, þá gat hún haft nokkra þýðingu, en nú þegar samskonar till., en þó viðtækari, er þegar samþ. og komin til framkvæmda, væri það blátt áfram hjákátlegt að samþ. till. þá, sem hér liggur fyrir. Um síðasta lið till. hefi ég það að segja, að honum er ég algerlega mótfallinn. Hinsvegar mun vera á leiðinni till. í hv. Ed., sem fer í sömu átt og 4. liður, er komin lengra áleiðis og fær væntanlega afgreiðslu. Ég sé því ekki ástæðu til þess, að hv. d. afgr. þessa till., en leyfi

mér að leggja til, að henni verði vísað til stjórnarinnar.

**Flm. (Magnús Guðmundsson):** Ég get ekki sagt, að ég sé beint óánægður með svör hæstv. fjmrh. Þó taldi hann till. okkar óþarfar, vegna þess að starfsemi í þar áttir, sem till. fer, væri þegar hafin af ríkisgjaldanefnd og hæstv. stjórn. En ég álit, að stj. sýni í þeim efnum ekki nægilega röggsemi og að n. sú, sem nýlega er skipuð og mér hefir skilizt að eigi að starfa sem millipínganefnd, verði mjög lengi að ljúka sínu starfi. Það er því meining till., að hæstv. stj. reyni að spara og dragi úr kostnaði við stofnanir ríkisins strax á meðan n. starfar. Till. okkar er borin fram algerlega áretnislaust í garð hæstv. stj. og stofnana ríkisins, og ég mælti heldur ekki fyrir henni með neinni áreitni. Ég tel því fulla þörf á því, að till. verði samþ., og þar sem hæstv. ráðh. var mér sammála um einstök dæmi, þá treysti ég því, ef hún verður samþ. að stj. sjái sér skylt að afnema þau störf, sem hún álitur óþörf.

Mér fannst hæstv. ráðh. mæla aðallega á móti 3. lið till., um að færa niður laun þeirra starfsmanna ríkisins, sem ekki eru undir launalögunum. En það er ekkert heimtað með þessum lið, heldur aðeins að laun þessara manna verði lækkuð, ef því verði við komið. Stj. sjálfri er falið að meta, hvort það sé fært, og ef það reynist ekki svo, þá verður stj. ekki gefið að sök, þó hún geri það ekki, sem ómögulegt er. Hún ætti því ekki að vera óánægð með þessa till.

Hæstv. ráðh. taldi ósambærileg störf forstjóra landssmiðjunnar og forstjóra Viðtækjaverzlunarinnar, en það er ekki rétt, því þessi störf eru fullkomlega sambærileg. Þegar Viðtækjaverzlunin er stofnuð, er tekinn nýútskrifaður lögfræðikandidat og settur í forstjórastöðu verzlunarinnar og látinn hafa þreföld laun samanborið við samskonar menn, sem vinna í stjórnarráðinu. Það er algengt, að nýútskrifaðir lögfræðingar fara í stjórnarráðið og þeir eru látnir hafa þar sama sem einn þriðja af launum þessa manns. Það er þó alkunnugt, að engir menn þurfa dýrari undirbúning undir sitt starf en einmitt þessir menn,

sem búnir eru að ganga gegnum mennta-skóla og háskólann.

Viðvíkjandi 15% lækkun á launum starfsmanna ríkisins get ég tekið það fram, að ég er henni samþykkur, ef hún er framkvæmd, og tel, að ekki sé hægt að ganga lengra í að lækka laun margra starfsmanna, en hitt er verra, að eftir upplýsingum, sem fjvn. fékk, hefir farið eitthvað í handaskolum að framkvæma þessa lækkun, og hefir meira að segja mistekizt að koma boðum til forstjóra sumra ríkisstofnana um lækkunina. En það kann að vera, að þetta hafi verið und-antekning, og skal ég ekki fjölyrða um það.

Ég skal ekki fara út í það að ræða um launagreiðslur einkafyrirtækja, sem ríkið ræður ekki yfir. Það er að visu satt, að starfsmenn ríkisins eru kröfuhærri fyrir það, að þar eru greidd hærri laun, en það réttlætir á engan hátt þá aðferð stj. að borga sumum mönnum miklu hærri laun en öðrum, sem engu vandaminni störfum hafa að gegna heldur en hinir.

Hæstv. ráðh. sagði, að það væri leiðinlegt að vísa starfsmönnum ríkisins út á gaddinn, en ég vil benda honum á, að till. fer alls ekki fram á það. Ég ætlast ekki til, að sýnd verði nein miskunnarlaus harðúð, en stj. hefir mörgum störfum yfir að ráða, sem af og til losna, og þá getur hún látið þá starfsmenn, sem komast má af án, fara í þær stöður. Þetta ætti stj. að geta gert með samkomulagi við einstaklingana án þess að beita hörku. Það er þessi leið, sem við tillmenn ætlumst til, að farin verði til sparnaðar, en ekki hitt, að reka þá út á gaddinn, sem trúlega vinna sín störf í þágu ríkisins.

Þá minntist hæstv. ráðh. á fjórðu till. og tók henni vel og lýsti yfir því, að hann hefði ekkert á móti því að athuga hana. En í sambandi við það hafði hann ummæli, sem ég vil leyfa mér að gera nokkrar aths. við. Hann sagði, að jafnvel þótt Eimskipafélag Íslands tæki að sér strandferðirnar, yrði þó ríkisstj. að hafa einhverja frekari íhlutun um skipareksturinn heldur en það eitt að samþ. áætlunina. Það er auðvitað sjálfsagt að hafa eftirlit með reikningum og reikningsfærslu, og það hefir ríkið í hendi sér,

þar sem það skipar annan endurskoðandann, og er það í rauninni nóg. En um slíkt er ótímahært að deila eins og nú standa sakir. En svo sagði hæstv. ráðh., að það mundi vera allt of dýrt að hafa hin stóru skip Eimskipafélagsins í strandferðum. Vissi ég ekki vel, hvort hann átti við, að hætt yrði að láta þessi millilandaskip koma við á smáhöfnunum, en þær strandferðir koma landsmönnum að mestu gagni. Ef þessi er meiningin, þá er ég því algerlega ósamþykkur. Þá fyrst er samgöngunum komið í verulega óvænt efni, þegar smáhafnirnar eru sviptar viðkomu þeirra skipa Eimskipafélagsins, sem fara milli landa. Hinn langstærsti kostur við Eimskipafélagið er, að það getur einmitt hjálpað smáhöfnunum með aðflutning og fráflutning og bætt jafnframt samgöngurnar með ströndunum. Allt annað yrði óhæfilegur kostnaður á vörnum, og það er tilvinnandi að greiða mikið fé fyrir þessar ferðir. Á þetta hefi ég bent áður og varað við að vera að bæta við nýjum strandferðaskipum ríkissjóðs.

Ég skal ekki deila um það, hvaða laun sá maður hefir, sem safnar skýrslum um lyfseðla. Þótt launin séu ekki nema 200 kr. á mánuði, þá er það óþarfi samt.

Um tollgæzluna skal ég ekki ræða mikið hér. Ég hefi borið fram frv. því viðvíkjandi, en það fæst aldrei tekið á dagskrá. Hafði ég hugsað mér að tala þá um þessi mál, en er heldur verr við að blanda þeim hér inn í, af því að þau eiga hér ekki heima. En ég heyrði það á hæstv. ráðh., að hann taldi ekki hægt að spara neitt á þessu, og skal ég ekki deila um það fyrr en þetta frv. kemur hér til meðferðar, sem reyndar er nú ekki líklegt að verði fyrst um sinn, en ég vil einungis taka það fram, að ég tel, að það megi að skaðlausu spara talsvert á þessu. Okkar strandlengja er löng og vogskorin, og þótt allir landsmenn væru settir meðfram henni til gæzlu, væri samt hægt að smygla. (Fjmrh.: Þá væru engir til að smygla). Nú, geta ekki útlendingar smyglað? Ég hefi heyrt, að þeir gerðu það stundum, og landsmenn fundu kannske upp á því að ná sér í eitthvað sjálfir, þó að þeir teldust til lögreglu. (Fjmrh.: Já, því gæti ég bezt trúað).

Þá var það hv. þm. Dal., sem ræddi hér

um útvarpið, sem oft vill verða, og lasta ég hann ekki fyrir það, þótt hann ræði um sína stofnun. Hann kvaðst hafa orðið að ráða mann fyrir óvanalega há laun til þess að standa fyrir viðgerðarstofu útvarpsins. Nú er mér sagt, að eigi að leggja hana niður. Er það ekki rétt? (JónasÞ: Nei, það er ekki rétt). Mér er sagt, að hún gefi allmikið tap. Á að hafa hana fyrir því? — Annars skal ég ekki deila um það, hve mikill þessi sparnaður var, sem átti að verða á útvarpinu. Ég hafði mína skýrslu eftir einum úr útvarpsráðinu. En a. m. k. kemur mér og hv. þm. Dal. saman um það, að eitthvað eigi að spara við útvarpið. (JónasÞ: Svo mikið sem unnt er). En það sýnir, að ekki hefir verið sparað eins og unnt var áður; því getur hann ekki neitað. Og upp úr þessu sparnaðarhjali og till., sem hv. þm. var að gera gys að, hefir hafzt, að nú vill hann fara að spara eins og unnt er. (JónasÞ: Ég gerði ekki gys að till.). Hv. þm. sagði, að þetta væri eitthvað þriðja eða fjórða sparnaðartill. og ekkert við hana að gera annað en að vísa henni til stj. Hann tók laun útgerðarstjóra Eimskipafél. Íslands sem dæmi um há laun. Hann hefði t. d. getað tekið laun bankastjóra Landsbankans, og það miklu fremur heldur en laun framkvæmdarstjóra Eimskipafél. Ég skal viðurkenna, að þessi laun eru mjög há, en mér hefir verið sagt, að hann hafi ekki meira hér, hlutfallslega við dýrtíð, en hann hafði hjá Samb. ísl. samvinnufélaga í Englandi. Það er auðvitað hæpið að ná í duglegan mann, sem er í fastri stöðu hjá öðrum, nema að greiða honum sama kaup og hann hafði. Annars kemur mér þetta ekkert við. Við erum að tala hér um ríkissjóð, en ekki þær stofnanir, sem að vissu leyti má telja opinberar, enda skilst mér, að hv. þm. hafi sjálfur komið með till. á þskj. 548, sem einmitt fjalli um þetta. Sýnist því rétt að draga umr. um það þangað til hún kemur til umr.

Að síðustu sagði hv. þm., að þessar till. væru orðnar óþarfar, en í rauninni réttmætar, og vildi því vísa þeim til stj. Að þær væru óþarfar, byggði hann á því, að kosin hefði verið ríkisgjaldanefnd. Það gekk nú ekki stríðlaust að fá hana kosna. Hún var samt kosin, en svo seint,

að á þessu þingi getur hún sama sem ekkert starfað, og svo á að gera úr henni mþn. Er því ekki víst, að hún verði búin fyrr en undir næsta þing. Eiga þessar till. að herða á stj. með sparnaðinn, þangað til n. hefir látið uppi sínar till., og ég skil ekki, að hv. þm. Dal., sem tjáir sig vera efni till. samþykkan, hafi neitt á móti því.

Ég tel, að við flm. þessarar till. höfum innt af hendi beina skyldu, sem á okkur hvíldi til þess að benda á þessa leið, sem að okkar áliti þarf að fara. Vilji stjórnarflokkurinn ekki eftir þeim fara, þá verður það svo að vera. En ég er sannfærður um, að einungis á framkvæmdunum á sjálfum ríkisrekstrinum má spara mikið fé. Ég veit þetta með vissu, og ef ég vildi fara út í að nefna einstök dæmi, þá gæti ég það vel. En það er ekki minn háttur í umr. að reyna með smámunum að gera mál skemmtileg eða reyna að vekja á þeim sérstaka eftirtekt á þann hátt. Ég álit, að það eigi að benda á hin- ar stærri línur og láta þar við sitja. En ef eftir hinu væri óskað, þá hefi ég nægilegar skýrslur í þeim efnum.

Jónas Þorbergsson: Ég vildi gjarnan bera fram þau tilmæli til hv. flm. þessarar till., að ef hann kysi að ræða eitthvað um útvarpið, fjárhag þess og starfsemi, þá leitaði hann um það upplýsinga hjá mér áður en hann veki máls á því hér í d. Ég þykist vita, þar sem hann er sanngjarn maður, að þá telji hann þetta ekki nema réttmæt tilmæli; og það er vissulega honum sjálfum fyrir beztu, því að það er óviðkunnanlegt, að þm. séu að fara með eitt og annað, tæpa á hinu og þessu, sem þeir hafa annaðhvort engar eða ófullnægjandi upplýsingar um og reynist svo rangt, þegar á herðir. Hv. þm. þóttist hafa fengið upplýsingar um það, að í ráði væri að leggja niður viðgerðarstofu útvarpsins, af því að ekki væri talið, að hún bæri sig sem stendur. Það er rétt, að það hefir komið fram till. frá einum manni í útvarpsráðinu um að leggja niður stofuna, en þessi maður hefir hvorki haft aðstöðu til að vita nógu nákvæmlega um ástand hennar né borið neitt skynbragð á þörf hennar og ætlunarverk. Stofan er stofnuð eftir till. verkfræðings

útvarpsins, Gunnlaugs Briems, sem einn óhjákvæmilegur þáttur í starfsemi útvarpsins. Útvarpið er nýtt hér á landi og mjög mikill skortur á almennri þekkingu á notkun og viðgerðum tækjanna. Viðgerðarstofunni er ætlað að verða við þörfum manna og eftirspurn um eins góða og skjóta viðgerð og hægt er. Í öðru lagi er stofunni ætlað að kenna mönnum þessar viðgerðir og ala upp menn með nægilegri þekkingu til þess að setja upp sjálfstæðar viðgerðarstofur í öðrum landshlutum. Þegar notkun útvarpsins eykst og tækin eldast og ganga úr sér, eykst einnig þörfin á viðgerðum og þekkingu manna í þessum efnum. Þetta er tilgangur viðgerðarstofunnar. Hún er stofnuð af brýnni nauðsyn, en ekki í gróðaskyni. Hún hefir ekki verið rekin með ágóða og aldrei til þess ætlað, heldur á hún að sinna sínu hlutverki og, ef unnt væri, bera kostnaðinn af því sjálf, og er ekki vonlaust, að það megi takast áður en langt um liður.

Ég ætla að taka það fram — og veit að hv. flm. er það kunnugt —, að ekki hefir verið nein tregða á upplýsingum frá mér viðvikjandi útvarpinu. Það hefir þvert á móti alltaf verið ætlun mín, að Alþingi fengi sem allra gleggstar og nákvæmastar upplýsingar um alla viðleitni þess, starfsemi þess og allan rekstur. Ég hefi lagt mig í lima til að gera n., sem nú starfar, auðvelt að kynna sér þessa stofnun. Mér finnst því naumast „fair play“ af samstarfsmanni mínum úr fjvn., sem er þessu kunnur, að hann ekki leiti upplýsinga hjá mér um þau atriði þessa máls, sem máli skipta og ég á samkv. stöðu minni að gefa upplýsingar um, áður en hann fer með lauslegt umtal hér í hv. d. Ég mun ekki erfa þetta við hv. flm., en mér hefði þótt vænt um, að hann hefði viljað sýna þessa sanngirni.

Þá gat hv. flm. þess, að ég hefði verið honum sammála um, að það ætti að leitast við að spara við útvarpið eins og unnt væri, og væri ég þar með búinn að játa, að ekki hefði verið beitt sparnaði. Ég vil ekki fallast á þessa röksemdafærslu hv. flm. Þarna kemur fyrst og fremst til greina, að hér er um nýja stofnun að ræða, sem verið er að byggja upp frá grunni, þar sem verið er að kenna

fólkinu að vinna og þar sem starfshættir og skipulag er að ráðast smám saman við aukna þekkingu og æfingu. Þegar svo háttar til, vill alltaf verða svo, meðan fólkið er ekki æft til starfsins, að meiri tími gengur til starfsins og afköst verða minni en ætlað er til. Þetta er algengt, en með aukinni reynslu og æfingu fer vinnan fljótar fram og þá fer að verða tími til að endurskoða og athuga, hvort ekki sé hægt að færa saman og fela t. d. einum manni störf tveggja, og ég vil undirstrika það, að einmitt þetta atriði kemur hér mjög til greina hvað útvarpið snertir. Þótt nú séu talin líkindi til, að eitthvað verði hægt að spara, þarf það ekki að vera fyrir það, að ekki hafi verið reynt að spara áður, heldur hafi ekki verið ástæða til að spara á meðan fólkið var ekki eins æft í sínum störfum eins og það verður að fenginni mikilli reynslu. Í öðru lagi kemur hér til greina kreppan og þær almennu sparnaðarráðstafanir, sem nú eru á döfinni, og mikil líkindi eru til, að verði að draga nokkuð úr dagskrá útvarpsins, aðeins til sparnaðar. Það sannar heldur ekki, að ekki hafi verið sparað, þótt útvarpsráðinu og stjórn útvarpsins hafi fundizt rétt að halda uppi þessari dagskrá. Þá var miðað við aðrar ástæður, og verður vonandi unnt að draga eitthvað saman starfsemina án þess að útvarpið missi sínar vinsældir, en að það haldi áfram að vera sá þáttur í lífi þjóðarinnar, sem það er þegar að verða.

Þá gat hv. flm. þess viðvikjandi því, sem ég sagði um laun forstjóra Eimskipafélags Íslands, að hann mundi hafa haft þessi laun hjá S. Í. S., þar sem hann var starfsmaður áður. Að fengnum upplýsingum um það skal ég geta þess, að S. Í. S. treysti sér ekki að bjóða honum sömu launakjör og honum voru boðin hjá Eimskipafélaginu, svo að þetta er heldur ekki rétt hjá hv. flm.

Ég býst ekki við, að ég þurfi að taka til máls aftur, en það var aðeins út af því, er hv. flm. sagði, að hann vildi bera þessar till. fram til þess að herða á stj. um sparnað, þangað til n. sú, sem nú er starfandi, væri búin að ljúka störfum og skila sínu álitni. Þá skal ég geta þess, að stj. var byrjuð á þessari viðleitni löngu áður en þing kom saman og löngu áður en

nokkur nefndarskipun fór fram og flm. báru fram þessa till., og geri ég ráð fyrir, að hún haldi áfram þeirri stefnu, sem hún sjálf hefir tekið, og allar þær till., sem hafa verið bornar hér fram, verka að sjálfsögðu mjög hvetjandi á stj. í þessa átt. Hinsvegar sé ég ekki, að sú till., sem hér liggur fyrir, hafi neina þýðingu, þar sem í henni felst ekkert annað en það, sem þegar er tekið að framkvæma. Sé ég því ekki ástæðu fyrir þingið til að leika sér að því að samþ. aftur og aftur till. um sama efni, og held því fast við till. mína um það að vísa málinu til stjórnarinnar.

**Flm. (Magnús Guðmundsson):** Mér þykir verst, að hv. þm. Dal. fer undir eins úr d., því að ég þurfti eiginlega engum öðrum að svara. **(JónasÞ:)** Ég skal hlusta á hv. þm.). Ég skal með ánægju verða við því að leita upplýsinga hjá hv. þm. Dal. viðvikjandi útvarpinu, en satt að segja fannst mér hann vera að herjast við skuggann sinn í þessu efni, því að ég nefndi sparnaðarfyrirætlanir útvarpsins einungis í viðurkenningarskyni. Ef hann hefir tekið það í niðrandi merkingu, þá hefir hann alveg misskilið mig. Það má vel vera, að það sé afsakanlegt, að eigi hefir verið gætt hins ýtrasta sparnaðar áður, en það sýnir, að það er rétt, sem ég sagði þar um, sem sé að meira mætti spara en gert hefir verið. Ég hefi alls ekki kvartað um, að ekki hafi komið upplýsingar frá hv. þm. viðvikjandi útvarpinu. Þegar hann talar um, að það sé ekki „fair play“ að gefa hér upplýsingar án þess fyrirfram að hafa fengið leyfi hjá honum, þá vil ég segja, að ég hélt, að ekki þyrfti leyfi til að hæla útvarpinu. **(JónasÞ:)** Ekki leyfi, en upplýsingar. En ég var bara að hæla því, en hér eftir skal ég aldrei hæla útvarpinu að ófengnu leyfi. Og þó ætla ég að brjóta þetta strax og taka það fram viðvikjandi viðgerðarstofunni, að mér hefir reynzt hún mjög vel, og margir myndu sakna hennar, ef hún legðist niður. En þó verður að gera það, ef hún er rekin með mjög miklum halla.

Annars er þessi till. ekki borin fram út af útvarpinu og óþarfi að blanda því hér inn í. Hvað launum Eimskipafélagsforstjórans viðvikur, þá hefir hann sjálfur

sagt, að sér verði ekkert meira úr sínum launum hér en þeim, sem hann hafði áður hjá Sambandinu. — En hvað snertir, að till. sé óþörf, þar sem stj. sé þegar byrjuð að spara og muni halda því áfram, þá get ég sagt hv. þm. Dal. það, að stj. var víst byrjuð að spara, þegar þessi till. var rædd í fjvn., en þá taldi hv. þm. sjálfsagt að samþ. hana, og að það væri beinlínis gott fyrir stjórnina og stjórnarflokkinn að fá hana samþ. En nú vill hann láta vísa till. til stj., en ég geri mikinn mun á því, hvort till. er vísað til stj. eða hvort skorað er á hana að gera það, sem í till. stendur. Ég lit svo á, að með því að vísa till. til stj. sé tekið of laust á málinu.

#### ATKVGR.

Till. frá þm. Dal. um að vísa málinu til ríkisstjórnarinnar samþ. með 11:6 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu já: JónasÞ, StgrS, SvÓ, VJ, ÞorlJ, BÁ, BKr, HStef, HG, IngB, JörB.

nei: JAJ, JÓl, MG, EA, HJ, JJós.

ÁÁ greiddi ekki atkv.

Tíu þm. (LH, MJ, ÓTh, PO, SvBH, TrÞ, BJ, BSt, Gf, HV) fjarstaddir.

## 2. Hæstaréttardómaraembætti.

Á 29. fundi í Nd., 15. marz, var útbýtt:

Till. til þál. um hæstaréttardómaraembættið, sem nú er laust (A. 177).

Á 37. fundi í Nd., 29. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 57., 60., 63. og 65. fundi í Nd., 22., 26. og 29. apríl og 2. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. enn tekin til einnar umr.

**Flm. (Magnús Guðmundsson):** Ég þarf ekki að hafa mörg orð um þessa till. Hún er fram komin til þess að firra ríkissjóð útgjöldum, er leiðir af því að greiða

Lárusi H. Bjarnason eftirlaun, með því að hann taki við hæstaréttardómarastarfinu aftur. Honum var veitt lausn síðastl. sumar án þess að hann sækti um hana. Hann var þá alvarlega veikur, en nú hefir hann náð svo góðri heilsu, að hann virðist vel geta gegnt þessu starfi.

Á svona erfiðum tímum verðum við að spara fé, þó að ekki sé um stærri upphæðir að ræða en hér. Við höfum ekki ráð á því að láta embættismenn hætta störfum á sæmilegum aldri og greiða þeim full laun. Hinir dómarnir í hæstarétti eru komnir nálægt 65 ára aldri, og yrði þeim víkið frá, er þeir ná því aldursmarki, þyngist eftirlaunabyrðin á ríkissjóði mikið. Ég vona, að ekki þurfi að verða harðar umr. um þetta mál, enda mun ég ekkert tilefni gefa til þess. Ég læt því útrætt um þetta mál að sinni.

**Bergur Jónsson:** Þetta mál snertir hæstv. dómsmrh. fyrst og fremst, en hann getur ekki verið hér nú, af því að hann er að halda ræðu í Ed. — Í gamla daga mun það hafa verið venja á Alþingi að hafa sérstaka liði í fjárl. fyrir hvern þann listamann, skáld og visindamann, sem fékk styrk af ríkisfé. Þetta var lagt niður, af því að það gaf tilefni til mjög persónulegra umr. um þessa menn, og höguðu þm. afstöðu sinni til styrkveitinga mjög eftir pólitískri afstöðu til styrkþeganna. Ég minnst þess að hafa séð í þingtiðindum mjög ólíka dóma tveggja merkra þm. á Einari Jónssyni myndhöggvara. Annar var Bjarni Jónsson frá Vogu, og hóf hann list Einars til skýjanna, en hinn var Jón Ólafsson ritstjóri, og sagði hann m. a., að það væru tómar skripamyndir, sem frá Einari kæmu.

Mér datt þetta í hug út af þessari till. hv. þm. Skagf. Þar er lagt til, að aldraður dómari, sem hefir setið lengi í æðsta dómstól landsins, en er nú hætstur störfum, verði tekinn þangað aftur, ef hann óskar þess. Í því sambandi verður að vita, hvort það er meiri gróði fyrir ríkið að hljóta starf hans fyrir laun þau, er hann fær, eða að vera laus við hann, af því að hann, vegna aldurs, sé ekki fær um að gegna starfi sínu áfram. Mér finnst það í fyllsta máta óviðkunnanlegt af hv. flm. að gefa tilefni til svo persónulegra umr.

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

um gamlan og virðulegan embættismann og hér er gert. Hér á að meta það, hvort hægt sé vegna aldurs að láta þennan mann gegna störfum sínum áfram, og finnst mér slíkt ákaflega taktlaust af hv. flm. að gefa tilefni til slíks mats. Ég mun samt ekki ganga inn á braut persónulegra umr. um þennan mann, en geri það að till. minni, að málinu verði vísað til stjórnarinnar.

**Flm. (Magnús Guðmundsson):** Hv. þm. Barð. er velkomið að hafa hvaða skoðun á minum aðferðum, sem hann vill; ég ætla mér ekki að hafa hann fyrir neinn lærimeistara, og mun fara minn fram, hvað sem hann segir. Ég hefi ekki gefið hér tilefni til neinna umr., sem ekki væri sama, þó að þessi maður sjálfur heyri, enda er mér vitanlega, ef satt er frá sagt, ekki hægt að segja neitt það um þennan mann, sem ekki er sama þó kæmi fram. Hinsvegar mátti skilja svo orð hv. þm. Barð., að í þeim feldust dylgjur um þann merka mann, sem hér er um að ræða, en í till. minni og framsögu lá ekki annað en maklegt hól.

Ég veit, að hv. stjórnarflokkur getur ráðið niðurlögum þessarar till., en þar er bent á möguleika til þess að spara allverulega upphæð. Þó að þessi maður sé orðinn 65 ára, þá heldur hann áreiðanlega dómarahæfileikum sínum óskertum, og því á þá ekki að nota þá, ef hann er faánlegur til starfsins, en um það er mér ókunnugt? Við höfum ekki ráð á að láta embættismenn fara úr embættum 65 ára, ef heilsa þeirra er svo góð, að þeir geti vel gegnt embætti. Ég tel þarfleysu að leggja hér dóm á starf þessa manns, því að hann gæti aðeins orðið á einn veg, sem sé, að hann hafi gegnt embættum sínum með sóma og dugnaði. Heilsa hans virðist nú vera orðin góð. Ég sé þennan mann oft og get borið um það, að hann er áreiðanlega eins hress og sumir okkar, sem hér sitjum. Ég tel því sjálfsgætt, að till. nái samþykki þessarar hv. deildar.

**Bergur Jónsson:** Ég get ekki séð nokkra aðra leið til þess að leggja dóm á þetta mál en þá, að gera sér grein fyrir því, hvað æskilegt það er, að stj. leiti til þessa manns og biðji hann að halda áfram

Hæstaréttardómaraembætti. — Millipínganefnd um fjárhagsástand á Austfjörðum.

starfi sínu. Ef þessi till. kemur til almennra umr., hlýtur þetta að verða höfuðatriðið. Frá minni hálfu hefir það talsvert að segja, að hér er að ræða um gamlan kennara minn, sem ég mat mikils sem slíkan, og leiðist því, ef honum verður gert gramt í geði nú á gamals aldri með umr. um hæfileika hans. Ég vil mótmæla því fastlega, að í fyrri ræðu minni hafi falizt nokkrar dylgjur um þennan mann; slíkt datt mér ekki í hug. Ég vil engan dóm leggja á hann eða starf hans, hvorki lofa það né lasta, því ég álit það ekki við eigandi.

Hv. 2. þm. Skagf. sagðist ekki vilja hafa mig fyrir siðameistara, enda geri ég ekkert tilkall til þeirrar stöðu, en ég þykist hafa leyfi til þess að segja, hvað það er, sem ég vil greiða atkv. og tala um hér á þingi. Ég endurtek það, að ég álit þetta mjög taktlausu aðferð hjá hv. þm., og mætti ætla, að honum væri í nöp við þennan dómara, en svo mun þó ekki vera. Ég mun halda fast við þá till. mína, að málinu verði vísað til stjórnarinnar.

Jónas Þorbergsson: Það er illa farið, að þetta mál skuli vera rætt hér án þess að fram komi þær upplýsingar í því, sem hæstv. dómismrh. kann að hafa með höndum, en hann mun vera bundinn við umr. í Ed. Mér þætti vel við eigandi, ef hæstv. forseti frestaði umr. um þetta mál þar til þessar upplýsingar gætu komið fram. Það skiptir miklu máli að vita, af hverju þessi hæstaréttardómari var leystur frá embætti. Ég hafði haldið, að þetta hefði verið gert vegna veikinda, enda var þessi dómari svo veikur um það leyti, að honum var vart hugað líf, en flm. segir í grg. till., að dómariinn hafi verið leystur frá embætti gegn sínum vilja. Þessi staðhæfing styðst ekki við nein gögn, sem enn séu fram komin. Sömuleiðis er ókunnugt um heilsufar þessa manns. Hv. flm. fullyrðir, að hann sé við góða heilsu. Mér vitanlega liggur ekki frammi neitt læknisvottorð, sem réttlæti slíka staðhæfingu hv. flm. um það, að þessi dómari hafi óskerta starfskrafta.

Mér finnst fljótfærnisbragur á till. og álit, að það væri kurteislegra að lofa hæstv. dómismrh. að leggja fram sín rök í þessu máli. Ég skýt því til forseta, hvort

hann sjái sér ekki fært að fresta umr. a. m. k. þar til síðar í dag.

Forseti (JörB): Þegar ég tók þetta mál fyrir, vissi ég ekki, að hæstv. dómismrh. væri bundinn í Ed. við umr. Ég get fallizt á það, að réttara sé, að hann sé viðstaddur, þegar þessu máli er ráðið til lykta. Ég vona, að hv. flm. hafi ekkert á móti því, að umr. verði frestað þar til síðar í dag. (MG: Nei, nei).

Umr. frestað um sinn, en fram haldið síðar á sama fundi.

Enginn tók til máls.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 70. fundi í Nd., 9. maí, var fram haldið einni umr. um till.

ATKVGR.

Till. frá þm. Barð. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 14:8 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: HStef, HJ, HG, HV, IngB, LH, SvBH, SvÓ, TrÞ, VJ, Þorlj, BÁ, BKr, JörB.

nei: Gl, JJós, JAJ, JÓl, MG, MJ, PO, EA.

Sex þm. (JónasÞ, ÓTh, StgrS, ÁÁ, BJ, BSt) fjarstaddir.

### 3. Millipínganefnd um fjárhagsástand á Austfjörðum.

Á 64. fundi í Nd., 30. apríl, var útbýtt:

Till. til þál. um skipun millipínganefndar til þess að rannsaka fjárhagsástand og afkomuhorfur á Austfjörðum (A. 587).

Á 65. fundi í Nd., 2. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. tekin til fyrri umr.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Á þessu þingi er mikið rætt um erfiðar ástæður ríkisins og atvinnuveganna. Kreppa og erfiðleikar skella ekki síður á

Austfjörðum en öðrum landshlutum, en það getur ekki orkað tvímælis, að ýmsar verstöðvar á Austurlandi hafa verið verr undir það búnað að mæta kreppunni en líklega nokkur önnur kaupþún eða kaupstaðir hér á landi. Ég og fleiri þm. að austan höfum flutt til. og frv. til þess að bæta úr ástandinu þar. Þessar till. okkar hafa flestar átt erfitt uppdráttar hér í deild. Hér var borin upp sem brtt. við fjárl. till. um að leggja fram 200 þús. kr. til að koma upp sildarbræðslustöð á Seyðisfirði. Hún var felld. Samskonar till. að því er Neskaupstað snertir var felld í Ed. Till. um að heimila stj. að ganga í 100 þús. kr. ábyrgð fyrir láni til Samvinnufélags Seyðisfjarðar var líka felld í Ed. Frv., sem flutt var um það, að ríkið gengi í ábyrgð fyrir láni til þess að Austfirðingar gætu keypt saltfisk innanlands, hefir ekkert komið áfram. Frv. um að leyfa erlendum veiðiskipum að leggja upp afla sinn til verkunar á Austfjörðum er enn ekki lengra komið en til n. Þá liggur hér fyrir frv. um að leyfa erlendu félagi að reisa sildarbræðslustöð á Seyðisfirði, en ennþá er það mál ekkert komið áleiðis, enda ekki séð, að hverju haldi mundi koma. Sýnir þetta, hve erfitt er að fá þingið til þess að gera sér grein fyrir því, hversu erfitt er ástandið þar eystra. En auk þess kreppuástands, sem nú er, má segja, að síðustu 10—12 árin hafi atvinnuvegur þeirra, er við sjóinn búa þar eystra, verið rekin með halla. Segja þeir, sem rannsakað hafa þetta, að töpin síðustu 10—12 árin muni ekki vera minni en 15 millj. kr. Á svæði því, sem venjulega er kallað Austfirðir, búa um 8% landsmanna. Liggur það því í augum uppi, hversu gifurlegur halli þetta er. Sé ég ekki, að Alþingi geti látið þetta ástand afskiptalaust. Ef ekki verða gerðar sérstakar ráðstafanir, er ég viss um, að skuldirnar halda áfram að aukast. Er ekki hægt að gera sér neina skynsamlega von um það, að atvinnuvegirnir fari nú að bera sig, ef áfram er haldið á sama hátt og verið hefir og engin nýbreytni til bóta upp tekin. Ég hefi farið fram á það í till. minni, að stj. skipi 3 manna n. til þess að kynna sér fjárhagsástandið þarna og benda á ráð til bóta. Hefi ég átt tal um þetta við

bankastjóra beggja bankanna. Í till. er gert ráð fyrir því, að stj. skipi 2 af nm. eftir till. bankastjórnanna. Bankastjórnir töldu þetta sjálfsagt.

Ég ætla ekki hér að fara að gera nánari grein fyrir verkefnum n. Er það á valdi stj. að ákveða þau, og í öðru lagi mun n. ákveða það að nokkru sjálf, þegar hún tekur til starfa. Kostnaður við þetta ætti ekki að verða nema tiltölulega lítill, og sé ég ekki, að nokkur þurfi af þeim sökum að leggja á móti málinu. Ef ekki eru gerðar sérstakar ráðstafanir, þá mun verða áframhaldandi tap á atvinnuvegunum. Fólkið getur ekki leitað annað til þess að vinna fyrir sér. Hlýtur þá að verða skortur þar víðast hvar. Frá 3 kaupstöðum og kaupþúnum þar eystra hafa komið áskoranir til Alþingis. Í byrjun þessa fundar las forseti upp áskorun frá íbúum Neskaupstaðar um að samþ. þessa till. Forseti ákvað 2 umr. um hana. Sé ég ekki ástæðu til þess, að till. sé vísað til n., heldur ætti að vísa henni til síðari umr. strax að þessari umr. lokinni.

**Sveinn Ólafsson:** Ég get verið hv. flm. sammála um það, að erfiðar horfur eru víða austanlands, en líkt mun það víða annarsstaðar. Hefi ég ekki fyrir mér skýrslur, sem hægt sé til fullnustu að byggja á um það, hvar hagur útvegsmanna muni lakastur vera eða kreppan mest. Getur verið, að það sé á Austurlandi, en þó er ég ekki viss um það. Hinsvegar verð ég að segja það, að ef ekki er um aðrar líklegri ráðstafanir að ræða til hjargar Austfirðingum en að skipa rannsóknarn. eftir till. bankanna til þess að athuga fjárhag austur þar, þá er að minni hyggu bezt að láta málið afskiptalaust og fela forsjóninni úrslit öll. Slíkri n. og hér ræðir um treysti ég ekki til að ráða bót á erfiðleikunum, og vist er það, að ég myndi ekki leggja slíkri n. lið eða telja hana alandi eða ferjandi. Veit ég heldur ekki til þess, þótt hv. flm. héldi því fram, að komið hafi til mæli um það að austan, að þessi till. yrði samþ., eða að beðið hafi verið um þessa rannsóknarn. nokkursstaðar á Austurlandi. Ég lít á þessa till. eins og óviljandi móðgun við Austfirðinga og veit, að ég mæli þar fyrir munn margra þeirra, sem eru mér and-

lega skyldir og handgengnir á Austurlandi. Ég álit að þessari till. eigi að vísa til stj., ásamt öðrum líkum erindum um atvinnumál, sem biða verða aðgerða. Ég get ekki séð, að verkefni þessarar n., sem að visu er ekki ljóslega tekið fram í till., geti verið annað en það, að ferðast um sveitirnar, spyrja búendur og afla upplýsinga, sem hægt væri að fá án skipunar aukaneðndar. Það er vitanlega verkefni hreppsnefnda og sýslunefnda að afla slíkra skýrslna á hverjum stað, ef þörf krefur. Og þótt þessari rannsóknarn. yrði bætt ofan á sveitarstjórnirnar, þá sé ég ekki, að hún mundi afreka annað eða meira en það, að leggja fram eitthvert marklitið plagg, sem kallað yrði **nefndarálit**, og hirða nokkrar krónur í ómakslaun.

Bezt væri að þurfa ekki að eyða mörgum orðum að þessari till. Ég vil vísa henni til stjórnarinnar. Þar álit ég hana bezt komna og vil, að hún sé athuguð þar með öðrum skyldum málum. En út af þeim ummælum hv. flm. till., að á Austurlandi hefðu týnt stórar upphæðir á síðustu árum, vil ég segja, að sum þau töp eiga rætur í löngu liðnum tíma. Ég skil, að hv. flm. á hér við þau töp, sem bankarnir eystra hafa þurft að afskrifa og nema munu á sjöundu millj. kr. Ég hygg, að ræturnar að þeim liggi til áranna kringum 1920, og sumra jafnvel lengra aftur í tímann. Ég veit að visu, að á tveim undanfórnum árum hafa bæði útgerðarmenn og kaupmenn beðið töluvert tjón af útgerð. En það er hvorttveggja, að það mun vera töluvert minna en hv. flm. ætlar, enda engar ábyggilegar skýrslur til, er sýnt geti, hve mikið týnt hefir. En stórtöp bankanna þar hafa að litlu leyti orðið til á tveimur síðustu árum.

Ég veit, að fjárhagserfiðleikar eru miklir eftir áföll síðasta árs í verstöðvum og kaupstöðum á Austurlandi, en eftir að hafa kynnt mér málið frá fleiri hliðum hygg ég, að ástandið þar sé ekki miklum mun verra en almennt gerist sumstaðar annarsstaðar. Ég afneita því eindregið fyrir mína hönd og sveitunga minna þessari rannsóknarnefnd eða tilraun til að setja þarna nýtt „soviet“ til höfuðs sveitarstjórnnum.

**Magnús Guðmundsson:** Ef till. þessi verður látin ganga áfram, vil ég leggja til, að henni verði vísað til fjhn. (SvÖ: Ég legg á móti þeirri till.).

**Flm. (Haraldur Guðmundsson):** Ég hafði pata af því, að hv. 1. þm. S.-M. mundi leggja gegn þessari till., en ég fékk ekki skýringu á því, hvers vegna hann gerði það, fyrr en nú. Hann upplýsti sem sé, að hann álit, að hér væri nýtt blóðrautt sovietríki á ferðinni. Er þá skiljanlegt, að hv. þm. óttaðist um, hvað við sig yrði gert, þegar svo væri komið. Ég vil nú samt friða hv. þm. með því að fullvissa hann um, að hvorki hann né skoðanabræður hans munu verða beittir neinum þrælabrögðum, þó þessi till. verði samþ., og að hún mun hvorki seinka eða flýta fyrir myndun sovietríkis hér á landi. Hv. þm. taldi það móðgun við Austfirðinga að skipa slíka nefnd, og þá menn, er í henni tækju sæti, ekki í húsum hæfa. Hv. þm. ætti nú ekki að dæma nefndarmenn hart áður en þeir verða skipaðir, því vel má hugsa sér það, að hv. þm. yrði sjálfur settur í n., eða þá einhverjir álíka menn. Ég held ekki, að af slíkum mönnum stafaði nein soviethætta, eða að hv. þm. þyrfti að loka húsum sínum fyrir þeim. Mig satt að segja undra slíkar fullyrðingar hjá hv. þm.

Ég sagði ekki, að töpin eystra hefðu numið 7 millj. á síðustu tveimur árum. Um það veit ég ekkert. Ég gat þess aðeins, að talið væri, að 10—12 síðustu árin hefði tapazt eystra eftir áætlun kunnugra manna a. m. k. 15 millj. króna. Það þýðir ekki að tala um móðgun. Hv. þm. veit, að ástandið er ekki betra en það, að t. d. í einum hreppi, þar sem eru 33 búendur, eru 24 þeirra gjaldþrota og sumir eiga ekki meira en 1—2% upp í skuldir sínar, eftir rannsókn, sem þar um hefir verið gerð. Það er vitað, að á sumum fjörðum er ástandið ofboðslegt. Á Seyðisf. eru ekki nema 8 þiljubátar. Og á Eskifirði er ástandið sízt betra. Einn togari, sem þar var, hefir verið seldur. Ég veit, að á Norðfirði er ástandið eitthvað skárri. En verra ástand en er sumstaðar á Austurlandi mun hvergi annarsstaðar. Ég held sannarlega, að ekki sé vanþörf á að gera sér grein fyrir, hvernig þarna er ástatt.

Milliþinganefnd um fjárhagsástand á Austfjörðum.

Fiskiveiðalöggjöfin hefir harðast komið við Austurland. Áður höfðu útlendingar mikil viðskipti þar, og jók það atvinnuna. En er þeir urðu frá að hverfa, minnkaði vinnan, þar sem skipakostur var ekki nægur. Til Eskifjarðar og Seyðisfjarðar voru fengnir gamlir og ónot-hæfir bátar, og jafnvel þeir eru allt of fáir til að byggja afkomu fólksins á. Hér er farið fram á, að athugað sé, hvernig ástandið er, hverjar orsakir liggja til þess og hver ráð séu líklegust til viðreisnar. Það er aðeins farið fram á, að hætt sé að fljóta sofandi að feigðarósi. Að tala um, að þetta sé móðgandi, er fjarstæða ein, þar sem þó hvert mannsbarn veit, að það er allt rétt, sem ég hefi um ástandið eystra sagt.

Hv. 2. þm. Skagf. vildi vísa þessu máli til fjhn. Ég sé enga ástæðu til þess, en geri það þó eigi að neinu kappsmáli, ef n. skilar fljótlega af sér. Nú er svo áliðið þings, að ekki má mikið tefja það, sem á að ganga fram.

**Sveinn Ólafsson:** Ég skal ekki tefja tímann með því að svara ýtarlega. Þó verð ég að leiðrétta dálitla missögn, er kom fram hjá hv. þm. Seyðf., flm. till., þar sem hann sagði, að ég teldi till. móðgun við Austfirðinga. Ég taldi, að hana mætti skoða sem móðgun, ef ekkert væri annað gert af þingsins hendi til að létta af þeim erfiðleikum en að skipa rannsóknarnefnd. Að koma með þessa n. eins og eina bjargráðið, það er að bjóða steina fyrir brauð. Eftir því sem mér hefir skilízt, þá er ástandið ekki öllu lakara í þessum landshluta en í ýmsum öðrum stöðum. Ég veit þó, að þeir tveir staðir, sem hv. þm. nefndi, munu einna lakast stæðir sem stendur í þeim landshluta.

Út af fullyrðingu minni um að týnsla fjár hjá bönkunum stafaði frá fyrri tímum, viðurkenndi hv. þm., að hún mundi allt að því tíu ára gömul. Ég hygg nú reyndar, að sumt af töpum bankanna sé mun eldara. Hitt er okannað með öllu, hve miklu einstaklingar og kaupskýslumenn hafa tapað. Um það eru engar skýrslur til.

Í einu er ég hv. flm. sammála. Það er í því, hver viðbrigði það voru og hnekkir fyrir Austurland, þegar útlendingar þeir, er þar höfðu starfrækt stór fyrirtæki,

hurfu á braut og sú vinna og öll þau margháttaðu viðskipti, sem af starfsemi þeirra leiddi þar, hættu. Þetta leiddi til kyrrstöðu í atvinnuháttum margra, sem eðlilegt var. En síðan hefir vaxið upp nýr atvinnuvegur, sem dregið hefir að sér fleira fólk og meira fjármagn en holt var á byrjunarstigi. Það er útvegur bátanna, sem vaxið hefir mjög hin síðari ár, en þó á frumbýlingsárunum verið rekinn af vanefnum, og veldur hann því, að ástandið er nú iskyggilegra en áður. Ég fyrir mitt leyti er þó alls ekki svo kvíðinn um framtíðina, þótt lítið verði af þingsins hálfu gert til að rétta við þetta ástand. Ég hygg, að það lagist af sjálfu sér smám saman með fenginni reynslu og framtakssemi. Mér virðast skilyrði vera til þess, þótt þessi ráðgerða tilsjónargerð — ef ég mætti nefna hana því nafni — verði ekki framkvæmd. Svipuð tilsjónargerð hefir að visu þekkt hin síðari ár. Henni hefir verið beitt við Skeiðaáveituna, og nú er í ráði að henni verði beitt við Flóaáveituna. En til þess liggja alveg óskyld atvik, sem ekki skulu hér gerð að umtalsefni.

Ég endurtek þá ósk mína, að þessari till. verði vísað til stj., svo að hún fái athugun þar í sambandi við önnur skyld mál. Ég skal ekki leggja fastlega á móti því, að hún fari til fjhn., enda þótt ég álíti, að það sé ekki til annars en að tefja fyrir því, að hún komist þangað, sem henni ber að komast og henni er beztur hvílustaður búinn.

Umr. (atkvgr.) frestað.

Á 70. fundi í Nd., 9. maí, var fram haldið fyrri umr. um till.

**ATKVGR.**

Till. frá 1. þm. S.-M. um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 13:7 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: TrÞ, ÞorlJ, BSt, BÁ, BKr, HStef, HJ, IngB, LH, StgrS, SvBH, SvÓ, JörB. nei: VJ, HG, HV, JAJ, MG, MJ, PO.

EA, Gf, JJós, JÓl greiddu ekki atkv.

Fjórir þm. (ÁÁ, BJ, JónasÞ, ÓTh) fjarstaddir.

#### 4. Viðskiptasamningar við erlend ríki.

Á 33. fundi í Ed., 19. marz, og á 33. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um viðskiptasamninga við erlend ríki (A. 223).

Á 6. fundi í Sp., 21. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8. fundi í Sp., 10. maí, var till. tekin til einnar umr.

**Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Ég þarf ekki að fylgja till. þessari úr garði með langri ræðu, því að það er kunnugt, hve mikil vandræði eru með afurðasöluna og afkomu atvinnuveganna hér á landi. Þau ráð, sem menn leita til erlendis í þessum málum, eru samningar við lönd þau, sem skipt er við, gagnkvæmir að meira og minna leyti. Nú er það svo, að í Englandi, sem er mikið viðskiptaland okkar, standa fyrir dyrum samningar um viðskiptamál milli þess og nýlendnanna. Þegar þeir samningar eru búnir, geta Englendingar farið að semja við aðrar þjóðir. Nú ættum við Íslendingar að standa vel að vígi að fá hagkvæma samninga við þá, þar sem við verzlum svo mikið við England og kaupum af þeim miklu meiri vörur en þeir af okkur. Er því áriðandi, að stj. standi vel á verði um þessa hluti, og fyrir því höfum við leyft okkur að skora á hana að leita samninga, í samráði við stjórnmalaflokka á Alþingi, við erlend ríki, að þau kaupi íslenskar afurðir eða ívilni um tollakjör þeirra. Sérstaklega skorum við á stj. að fá aflétt innflutningstolli á fiski í Englandi og ná samningi um sölu sildar til Rússlands. Eins og nú standa sakir, er fyrirsjáanlegt atvinnuleysi í sumar, m. a. ef ekki verður gert út á sild. En fáist ekki samningar um aukna sildarsölu, má telja hæpið, að það verði gert, því að sildarútgerðin verður þá svo vafasamur atvinnuvegur. Fyrir því höfum við flm. till. þessarar lagt áherzlu á, að reynt sé að ná samningum um sölu sildar til Rússlands, en

öðruvísi en með vöruskiptum verða þeir tæplega fáanlegir. — Vildi ég svo leyfa mér að mælast til þess, að till. þessi verði samþ.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Ég má segja, að það hafi verið aðalflm. þessarar till., sem á sínum tíma bar fram frv. um stofnun utanríkismálanefndar, sem í samráði við stj. á að annast utanríkismálin. Það er því óneitanlega dálítið skritið af sama hv. þm. að ætlast til þess nú, að gengið sé framhjá þessari n., sem kosin var af Sp., og ræða utanríkismálin við stjórnmalaflokkana.

Annars vildi ég gefa nokkrar upplýsingar í sambandi við þau tvö atriði, sem hv. flm. nefndi í till. sinni. Um fyrra atriðið, innflutningstoll á fiski í Englandi, er það að segja, að sendiherra okkar í Kaupmannahöfn hefir farið til Englands og kynnt sér það mál og hefir þar gert allt, sem hægt hefir verið, okkur til hagsbóta.

Hitt atriðið er um sölu sildar til Rússlands. Að fyrirlagi mínu var sendiherra Íslands í Khöfn falið í vetur að athuga möguleika fyrir slíkri sölu, og fyrir skömmu síðan hefir aftur verið farið á stúfana til þess að athuga þetta. Nú standa yfir samningaumleitarnir, sem ekkert er hægt að segja um ennþá. Ég er hv. flm. alveg sammála um það, að æskilegt væri að geta selt sild og jafnvel aðrar vörur til Rússlands, og ætti ekkert að vera til fyrirstöðu frá okkar hálfu að koma á sem almennustum vöruskiptum við Rússa. — Ég hefi því ekkert við það að athuga, hó að þessi till. verði samþ., en vildi aðeins benda á það, sem búið er að gera í þessu efni.

**Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Ég hefi auðvitað ekkert á móti því, að ríkisstj. leiti ráða og umsagnar utanríkismálanefndar um þetta mál. En við flm. höfum lagt það til, að þessar framkvæmdir yrðu gerðar í samráði við stjórnir landsmalaflokkanna á Alþingi, af því að Alþýðuflokkurinn á engan fulltrúa í utanríkismálanefnd og hefir því ekki tækifæri til þess að fylgjast með gangi mála þar.

Viðvíkjandi orðum hæstv. forsrh. hefi ég eiginlega ekkert að segja. En ég tel,

Viðskiptasamningar við erlend ríki.

að samningar okkar við Englendinga séu jafnskammt á veg komnir, þótt Sveinn Björnsson sendiherra hafi farið til Englands til þess að kynna sér þar tollamál. Og ég er á þeirri skoðun, að sjálfsagt sé að reyna að komast að heildarverzlunar-samningi við Rússa um vöruskipti á sem flestum sviðum.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég vil taka undir það með hæstv. forsrh., að slíkt mál sem þetta eigi að heyra undir utanríkismálanefndina. Það er rétt, að Alþýðuflokkurinn á þar engan fulltrúa, en það má koma því svo fyrir, að hann eignist þar fulltrúa; ég veit ekki betur en að það hafi strandað á jafnaðarmönnum sjálfum, að þeir hafa ekki fengið þar fulltrúa nú undanfarið, eða þessi tvö síðustu þing.

Það er sama að segja um þessi mál og mörg önnur, er snerta viðskipti landa á milli, að erfitt er að ræða þau opinberlega, og því er það nauðsynlegt, að allir flokkar, sem vilja hafa einhver afskipti af utanríkismálum, eigi fulltrúa í þeirri nefnd, sem um þau fjallar. Ég vil því stínga upp á því við hv. þm. Alþýðuflokksins, að þeir leiti nú fyrir sér um það, hvort þeir geti ekki komið að einum manni í nefndina. Ég get t. d. nefnt mitt sæti, að velkomið væri þeim að fá það, ef þetta samkomulag kæmist á.

Hér í till. er bent á þann möguleika að selja Rússum eitthvað af okkar sild. Um þetta stóðu yfir samningar á árinu sem leið, og var ætlað til þess, að við tækjum í staðinn hveiti og rúg. Þessi vöruskipti voru frá Rússa hálfu bundin því skilyrði, að íslenska ríkið keypti gegn staðgreiðslum allt, sem frá þeim kæmi, en þeir vildu fá ársgreiðslufrest á því, sem þeir keyptu. Þetta var komið svo langt, að búið var að tryggja hér markað fyrir rússneskt korn, og einnig búið að tryggja þeim 20—30 þús. tonn af sild, en samt gat ekki orðið af samningum.

Það kom í ljós, að Rússar voru að vísu fúsir á að selja korn, en ekki á það, að kaupa sild af okkur. Ég vil geta þess, að í þessum samningum stóð mjög kunnugur maður, forstjóri rússnesk-íslenska verzlunarfélagsins hér í bænum. Ég vil benda á þetta, svo að menn geri sér ekki

tálvonir um mikla viðskiptamöguleika við Rússland.

Um enska fisktollinn er það að segja, að þegar sendiherra okkar hafði athugað það mál, varaði hann okkur mjög alvarlega við því að halda, að við gætum sveigt tollmálastefnu Englands. Stjórnin mun auðvitað fylgjast með því, hvort samningamöguleikar skapast þarna, en þó það yrði, kæmi það varla til fyrr en seinni partinn í sumar. Gangur þessara mála í Englandi síðustu mán. er á þá leið, að von um sersamninga verður alltaf minni og minni. Verzlunartollar hafa stigið geysilega, aðeins á nokkrum matvörum, svo sem eggjum, kjöti, fiski o. fl. er tollurinn aðeins 10%. Og þetta, að fiskurinn skuli hafa skárri kjör en flest annað, sem til Englands flytzt, minnkar auðvitað möguleikana fyrir því að koma honum niður úr þessum 10%. En það fer algerlega eftir því, hvernig samningar takast innan brezka alríkisins, hvort önnur lönd geta fengið nokkrar tollatilsakanir.

Mér þykir það undarlegt, að fyrst minnzt er á einstök atriði í till., skuli ekki vera minnzt á kjöttollinn og Noreg. Þar er sömu söguna að segja. Stj. hefir fylgt með því máli fyrir munn sendiherrans í Danmörku. En ég vil bæta því við, að þarna er ekki aðalhættan fyrir okkur, heldur mun hún nú stærst suður í löndum. Það væri ekki síður ástæða til þess að hvetja stj. til að hafa góða gát á því, sem er að gerast í tollamálum Portúgals og Spánar, ekki sízt þeirri nýju skipun tollamála í Portúgal, sem hefir verið gerð nú ekki alls fyrir löngu.

Annars vil ég taka það greinilega fram, að allir tollasamningar eru erfiðir nú á tímum, þegar þjóðarstemning ber inn í þing flestra landa álfunnar sterkan meiri hl. fyrir tollverndarstefnunni, og að meira þarf en að senda einn mann til þess að fá þjóðirnar til að sveigja út af þeirri stefnu. Útlitið er ekki bjart fyrir okkur. Það er auðvitað ágætt að skylda stj. til þess að vera á verði um hagsmuni okkar, en hitt er sennilegt, að áður en þetta sumar er liðið verðum við að sæta miklu þyngri búisifjum í þessum efnunum en nú, og þyngri en okkur grunar. Það getur verið, að verði að kalla saman þing í haust og þar verði að taka upp verndar-

## Viðskiptasamningar við erlend ríki.

tollastefnu í stórum stíl, til þess að svara tollum annara þjóða. Andi till., sem hér um ræðir, er sá, að stj. fylgist vel með slíkum málum, og að því leyti getur vafalaust allur þingheimur samþ. hana. Svo er þar bent á einstök atriði, sem þó ekki eru aðalatriðin í þessu máli. Það er e. t. v. rétt að láta ekki of mikið uppi um hræðslu sína í þessum efnum, en ég tel sérstaklega varhugavert að færa þetta mál út úr starfssviði utanríkismálanefndar. Og ég vildi miklu heldur, að jafnaðarmenn fengju þar fulltrúa en að þetta mál væri frá henni tekið.

**Jón Baldvinsson:** Ég ætla aðeins að segja fácin orð út af ummælum hæstv. fjmrh. viðvikjandi utanríkismálanefndinni. Ég vil spyrja hann, hvort á að taka þau svo, að hann álíti, að Alþýðuflokkurinn eigi rétt á fulltrúa í utanríkismálanefnd, þótt hann hafi ekki atkvæðamagn á þingi til þess að koma þar manni að. En nú er ekki nóg, að hæstv. fjmrh. svari þessu einn, heldur vil ég líka beina þeirri spurningu til formanns Sjálfstæðisflokksins, hvort hans flokkur muni samþ. þetta, ef til kæmi. Hvor þessara stóru flokka sem er getur nefnilega komið í veg fyrir með atkvæðamagni sínu, að Alþýðuflokkurinn fái fulltrúa í nefndina.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég man það, að á sumarþinginu í fyrra, þegar nefndin var kosin, átti ég tal við einn af þm. jafnaðarmanna um það, að þeir ættu að setja mann í utanríkismálanefnd. En hvort sem það hefir verið af pólitísku skirlífi eða öðrum ástæðum, fékk ég engar undirtektir með það. Auðvitað verða þeir að fá nóg atkvæðamagn til þess að koma manni í n., en ég geri ráð fyrir því, að það atkvæðamagn hafi hvorki skort á sumarþinginu eða því yfirstandandi. Ef þeim væri leyft að hafa einn mann á lista, sem kæmist að, sé ég ekki betur en að það sé alveg sama hjálpin og þó að þessi maður væri hafður á lista annarhvors hinna flokkanna. Þessi n. er þannig vaxin, að í henni eiga að vera fulltrúar allra flokka, og jafnaðarmenn mega sjálfum sér um kenna, að þeir skuli ekki eiga þar fulltrúa nú. Ummæli mín í fyrri ræðu minni voru sögð án þess að ég bæri mig

saman við minn flokk eða aðra. Ég talaði aðeins um, hvað ég vildi gera til að jafnaðarmenn fengju sæti í nefndinni.

**Jóhann Jósefsson:** Það er í rauninni eðlilegt, að einhver rödd komi fram í þá átt að beina athyglinni að þeirri miklu nauðsyn, sem okkur er nú á því að komast að viðunandi viðskiptakjörum við aðrar þjóðir, og þá sérstaklega Bretar. Tollur sá, sem þar hefir verið lagður á fisk, kemur mjög hart niður á viðskiptum Íslendinga við Bretland. Þessi tollur kemur ekki aðeins niður á ísfiskinum, heldur hefir hann líka gert saltfisksöluna til Englands torveldar. Eftir því, sem ég hefi frétt frá saltfisksútflytjendum til Englands, er það nú mjög á reiki, hvort þeir fái endurgreiddan toll af þeim íslenzka saltfiski, sem Bretar kaupa til þess að flytja síðan til Afriku og Brásíliu, því að sem kunnugt er, er saltfiskurinn, sem við seljum til Bretlands, ekki notaður þar, heldur fluttur burt aftur. Ég hefi orðið þess var hjá útflytjendum, sem hafa viðskiptasambönd í Englandi, að þeir hafa það eftir viðskiptavinum sínum í Englandi, að aðgerðarleysi Íslendinga í því að leita samninga við Englinga hafi orðið þeim til mikils skaða. Þessir brezku viðskiptavinir hafa látið í ljós, að ekki mundi hafa orðið svo torvelt fyrir Íslendinga að fá linkind viðvikjandi tollinum. Ég vil ekki fullyrða, hvernig þetta hefði reynzt í framkvæmd, og her ekki bríður á orð hæstv. fjmrh. um þá örðugleika, sem nú séu á öllum tollasamningum. Þó að þeir erfiðleikar hafi ekki farið vaxandi síðan Bretar stigu það þýðingarmikla spor að hverfa frá frjálsri verzlun, er ekki hægt að sjá heldur, að úr þeim hafi dregið. Nú má segja, að augu manna um allan heim beinist að alríkisráðstefnunni miklu í Ottawa í sumar, þar sem fulltrúar brezku nýlendnanna koma saman og ræða fyrirkomulag tollamálanna innan brezka alríkisins. Nú þegar er gert ráð fyrir því, að nýlendurnar fái sérstöðu gagnvart Englandi með tollamál, og eins hefir verið gefið í skyn, að vinveittar þjóðir mundu ef til vill einnig fá sérstöðu. Þarna kemur það fram, að þegar Bretar hurfu frá frjálsri verzlun, hafi þeir haft það líka

fyrir augum að geta notað tollalöggjöfina til samninga við önnur ríki um ýmsa hluti. Og í slíkum samningum ætti Ísland að hafa jafngóða aðstöðu og hvaða land sem væri.

Fyrir skömmu var haldin ráðstefna í Englandi, og komu þar saman fulltrúar 17 ríkja til þess að ræða um frjálsa verzlun. Sú ráðstefna var aðallega haldin með það fyrir augum að vera upphaf andróðurs gegn verndartollastefnunni, sem auðséð er, að er á hraðri uppsiglingu í Englandi. Mér þykir það eftirtektar- og eftirbreytnisvert fyrir okkur Íslendinga, að fulltrúar ýmsra ríkja, þar á meðal Danmerkur, lögðu mikla áherzlu á það, að sótt væri eftir því að kaupa enskar vörur umfram aðrar.

Það gengur nú sem rauður þráður í gegnum öll viðskipti milli ríkja, að þeir, sem vilja ná í einhver viðskipti, verða að hafa einhver viðskipti að bjóða. Hæstv. fjmrh. minntist réttilega á erindi, sem stj. hefir borizt frá utanríkismálaráðuneytinu danska og hún nú hefir sent Alþingi, um það, hvernig málum okkar væri komið í Portúgal. Það virðist steðja að ekki svo litil hætta. Og það skeður einmitt á sama tíma, að Íslendingar ryðja vöru sinni svo til rúms á portúgölskum markaði, að það fer ekki öfundarlaust framhjá öðrum þjóðum. Í skýrslu þessari frá danska utanríkismálaráðuneytinu segir frá því, að danska generalkonsulatið í Lissabon hafi komizt að því, að utanríkismálaráðuneyti Portúgals sé að athuga möguleika á því að koma meiri verzlunarjöfnuði á milli Íslands og Portúgals en nú sé, og það tvennt hafi komið til álita, annaðhvort að auka útflutning portúgalskra vara til Íslands, eða þá að hækka toll á íslenskum fiski.

Það er, eins og hæstv. fjmrh. tók fram, sérstaklega þarna, sem hagsmunir Íslands eru í voða, og öllum má vera ljóst, hvilur hnekkir það yrði fiskútflutningi okkar, ef Portúgal tæki upp fjandsamlega tollapólitik.

Það hefir verið minnzt á kjöttollsmálið í Noregi við þessar umr. Ég geri ráð fyrir því, að atbeina stj. þurfi til þess að kippa því máli í lag, ef ekki þykir heppilegra að beina kjötútflutningi okkar í aðrar áttir, svo að við þurfum Noregs

þar ekki við. Ég geri ráð fyrir því, að samningar við Noreg verði ekki síður erfiðir nú en 1924.

Það hefir verið mikið um það rætt í sambandi við útflutning á ísfiski, hvort þingið mundi ekki gera neitt til þess að leita einhverra leiða til þess að koma íslenskum fiski á erlendan markað, og þá aðallega þann enska. Þótt litið eitt hafi verið selt á þýzkum og hollenskum markaði, er það svo litið, að sá enski yfirgnæfir. En auðvitað þurfa stjórnarvöldin að athuga, hvort ekki muni fært að opna ísfiskinum viðar markaði en í Bretlandi.

Í grg. þessarar till. segir svo m. a., að atvinnurekendum og útflytjendum sé ekki treystandi til að leysa þetta mál. Finnst mér hér óheppilega og óviðkunnanlega að orði komizt, því að það er ekki einstaklinganna að gera slíka viðskiptasamninga við erlend ríki, heldur er það stjórnarvaldanna verk að leysa slík mál ríkja á milli.

Ég vil styðja þessa till., af því að mér er það ljóst, hvilik nauðsyn er á því að beina athygli stjórnarvaldanna að því að efla sem mest utanríkisverzlun okkar. Það kann að vera, að till. hefði átt að vera með öðru formi, eins og hæstv. forsrh. drap á, en mér finnst þó ekkert athugavert við það, þó að flm. hennar hafi viljað afgr. þetta mál sem ályktun Alþingis. Það eru mörg mál, sem Alþingi hefir ástæðu til að skipta sér af, og þetta er ekki hvað þýðingarminnst, því að mikið er í húfi um það, að reynt verði að leysa þetta svo vel af hendi sem unnt er.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Tilgangurinn með stofnun utanríkismálan. var fyrst og fremst sá, að fá þannig fram stofnun, þar sem allir flokkar gætu mætt og fylgt með um meðferð utanríkismálanna. Slík stofnun er eðlileg út frá þeirri staðreynd, að utanríkismálin eru svo vaxin nú orðið, að þau eru ekki lengur deilumál milli flokkanna, og hinsvegar eru þau svo mikilvæg mál, að oft er ekki heppilegt að ræða þau fyrir opnum dyrum, því að opinberar umr. um þau geta leitt til þess, að ýmislegt komist á kvik í blöðum og berist jafnvel út fyrir landsteinana, sem betur færi á, að lægi í þagnargildi. Nú er auðvitað því aðeins

## Viðskiptasamningar við erlend ríki.

hægt að ræða um slíka stofnun sem utanríkismálan., að flokkarnir hafi aðstöðu til að fylgjast með í þessum málum, en eins og stendur hafa jafnaðarmenn engan fulltrúa í n., og vil ég því taka undir það með hæstv. fjmrh. að lýsa gleði minni yfir því, að hv. 2. landsk. hefir látið það í ljós, að jafnaðarmenn muni nú aftur taka þátt í störfum n., því að ég tel vist, að hægt verði að finna eitthvert form til þess, að fulltrúi úr þeirra flokki geti tekið sæti til samstarfs í n.

Út frá því, sem ég áður sagði, að ekki er heppilegt, að umr. um einstök atriði í aðstöðu okkar til erlendra ríkja fari fram fyrir opnum dyrum, teldi ég rétt, að þessum málum yrði vísað til utanríkismálan., enda n. kosin af Alþingi, en af einstökum atriðum, sem fram hafa komið hér í umr. um afstöðu okkar út á við, vil ég geta þess viðvikjandi kjöttollsamningunum, að þeim var sagt upp 1. febr. síðastl., með þriggja mánaða fyrirvara, en hafa nú fengið framlengdir til 1. júlí í sumar. Um það, hvort þessi framlenging boðar annað og meira í málinu, verður ekki fullyrt, en hitt er mér óhætt að fullyrða, að unnið er að málinu eins vel og unnt er af fulltrúa okkar í Kaupmannahöfn.

**Jón Baldvinsson:** Ég spurðist fyrir um það, hvort ætti að skilja orð hæstv. fjmrh. þannig, að hann vildi fallast á það, að Alþýðuflokkurinn fengi fulltrúa í utanríkismálanefnd. Hæstv. forsrh. lét svo í seinni ræðu sinni, að það hefði komið fram hjá mér, að við hefðum viljað taka þátt í störfum þessarar n., en í minni ræðu kom ekkert fram í þá átt. Ég spurði aðeins um þetta, og hæstv. fjmrh. svaraði hálfgerðum ónotum, að við hefðum ekki tekið þátt í kosningu utanríkismálan. síðast og sagði, að það yrði að bíða síns tíma, að við gætum komið manni í n., þegar kosið yrði. Spurning mín var um það, hvort flokkarnir vildu leyfa, að Alþýðuflokkurinn ætti fulltrúa í þessari n., en hitt talaði ég ekkert um, hvort við ætluðum að taka þátt í þessari n., því að til þess þurfti ég að ráðgast við flokksmenn mína.

Í síðari ræðu sinni dró hæstv. fjmrh. nokkuð úr þessum ummælum sínum, að

hann vildi ekki, að Alþýðuflokkurinn kæmi manni í n. áður en kosið yrði, eða á næsta þingi. Ástæðan til alls þessa er sú, að hv. flm. till. hefir sett það í hana, að utanríkismálastjórnin, sem er að líkindum hæstv. forsrh., í samráði við stj. flokkanna leitist fyrir um það, sem í till. segir. Það er eðlilegt, þegar Alþýðuflokkurinn hefir ekki afl til þess að koma manni í utanríkismálanefnd, að við viljum fylgjast með mikilsverðum málum á þennan hátt.

Út af því, sem hv. þm. Vestm. sagði í dag, vil ég spyrja hæstv. forsrh. um það, hvernig samningurinn um sölu sjávarafurða til Þýskalands sé. Eins og kunnugt er seldu togararnir á síðasta hausti ísfisk til Þýskalands, en síðar stöðvaðist það. Var þá sendur maður til Þýskalands, að ég ætla hv. þm. Vestm., og þá gerði danski sendiherrann með aðstoð hv. þm. samning við Þjóðverja um sölu einhvers tiltekins hluta fiskjar. Ég hefi ekki heyrt, hvort sá samningur hefir verið endurnýjaður, en mér skilst, að nokkrir erfiðleikar séu á því að ráða yfir gjaldeyri, sem fæst í Þýskalandi fyrir íslenskar vörur.

Það má vera, að hæstv. fjmrh. hafi orðað það við einhvern af mínum flokksmönnum, hvort við vildum ekki hafa mann í n. En þar við er það að athuga, að til þess þarf samþykki beggja stóru flokkanna hér á þingi; að öðrum kosti getum við vitanlega ekki komið manni í nefndina.

Ég fór fram á það í Ed. í vetur, að Alþýðuflokkurinn fengi að hafa þar einn mann í stjórnarskrárnefnd. Alþýðuflokkurinn á ekki nema einn fulltrúa í Ed., og þurfti því samþykki beggja flokkanna. Þessari málaleitun var þannig tekið, að báðir flokkarnir settu Alþýðuflokksmanninn á sína lista, auk þess sem Alþýðuflokkurinn fékk þó að skila lista. Þetta var gert til þess að sýna, að Alþýðuflokkurinn væri þess ekki megnugur að koma fulltrúa í n., heldur þyrfti hann aðstoð hinna flokkanna til þess. Það er kannske á einhvern slíkan hátt, sem hæstv. fjmrh. vill, að Alþýðuflokksmaður komi í n., þannig, að flokkurinn taki hann upp á arma sína, en það viljum við alls ekki.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Hv. 2. landsk. virðist hafa missskilið mig, þar sem hann sagði, að ég hefði svarað fyrirspurn sinni með ónotum. Þessi ónot voru þau ein, að ég bjóst við, að Alþýðuflokkurinn hefði verið svo pólitískt skirlífur, að hann vildi ekki láta orða sig við neinn hinna flokkanna. Að hv. þm. kallaði þetta ónot, getur ekki skilizt öðruvísi en sem merki um vonda samvizku fyrir að hafa haft mök við helzt til marga um dagana. Nú sagði hv. þm., að þeir vildu ekki með nokkru móti hafa mann á lista annars flokks, og þó skýrir hann frá því um leið, að hann, sami maðurinn, hafi fengið að vera hjá báðum flokkunum. Mér er alveg sama, hvaða aðferð er höfð á þessu samkomulagi. Alþýðuflokknum stendur það opið að fá manna-skipti í n., þannig, að framsóknarmaður fari úr n., en Alþýðuflokksmaður komi í staðinn, því að það er rétt, að í þessari n. séu fulltrúar allra flokka. Það eina, sem ég hæðist að í þessu máli, er það, að þessi málaleitun skuli hafa komið fram á þennan hátt. Það kann að vera, að eitt-hvað hafi verið óákveðið í mínum orðum, en það stafar þá af því, að ég hafði ekki ráðgæzt um þessa hluti við aðra. Nú hefi ég átt tal um þetta við hæstv. forsrh., og geri ég nú ráð fyrir, að ekkert sé því til fyrirstöðu frá hendi Framsóknarflokksins, að Alþýðuflokkurinn fái að koma manni í n. í skiptum við framsóknarflokksmann. Ég gæti því vel búizt við, að Alþýðuflokksmenn tækju aftur sína till., þar sem þeir gætu komið öllum þessum hlutum að, þegar þeir hafa fengið fulltrúa í n. En ef þeir gera það ekki, sem ég fyrir mitt leyti bið ekki um, þá er nauðsynlegt að breyta till. þannig, að ekki sé þar talað um miðstjórnir stjórn mála-flokkanna, heldur samstarf milli stj. og utanríkismálanefndar.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Út af fyrirspurn hv. 2. landsk. um samninginn við Þjóðverja vil ég taka það fram, að ég hefi vitanlega ekki samningana við hendina nú, en hv. þm. er velkomið að koma upp í stjórnarráð og sjá samningana þar, og getur hann þá kynnt sér þá og með þá farið eins og hann óskar eftir.

**Bjarni Ásgeirsson:** Það mætti líta svo á, að það væri yfiringangur af utanríkis-málanefnd að draga til sín fleiri mál en þau, sem hún verður nauðsynlega að láta til sín taka. Mér virðist þó, að ef nokkurt gagn er í skipun þessarar n., þá eigi hún að hafa með höndum meðferð mála sem þessara, er hér ræðir um. Ég vil því leggja það til, að annaðhvort sé n. falið þetta mál, eða þá blátt áfram, að n. verði lögð niður. (**Forsrh.:** Það er komin fram till. um að vísa málinu til nefndarinnar). Ef utanríkismálanefnd getur ekki annazt starf eins og þetta, þá sé ég ekki, að hún hafi neitt að þýða.

Með þessari till. hefir aðallega verið haft á móti því, að einn stjórn mála-flokkurinn hefði ekki fulltrúa í utanríkismálanefnd og þess vegna sé svo fyrir mælt í till., að leita skuli álits fulltrúa flokkanna um þessi mál. En nú hefir hæstv. stjórn lýst því yfir, að ekkert sé því til fyrirstöðu, að sá flokkur, sem nú er utan við n., fái fulltrúa í henni. Út af þessu vil ég taka það fram, að það er siður en svo, að ég hafi á móti því. Ég álit þvert á móti mjög eðlilegt, sérstaklega um þessi mál, að allir þingflokkar eigi sinn fulltrúa til að vinna að slíkum málum. Það skal ekki standa á mér að gefa eftir mitt sæti í n. til að þetta geti orðið.

Í till. eins og hún liggur fyrir nú eru aðeins tilnefnd einstök ríki, en ég álit, að á þessum tímum veiti ekki af, að við höfum augun opin fyrir öllu, sem okkur má að gagni koma. Við eigum að gefa gaum að öllum ríkjum, sem við höfum einhver viðskipti við, en ekki binda okkur eingöngu við England og Rússland. Ég vil því leyfa mér að bera fram skrifl. brtt. við till., þar sem það er tekið fram, sem ég álit, að eigi að felast í till. eins og þessari.

**Forseti (EÁrna):** Mér hefir horizt svo hljóðandi skrifl. brtt. frá hv. þm. Mýr.:

„Tillgr. orðist svo: Alþingi ályktar að skora á ríkisstjórnina að leita samninga, í samráði við utanríkismálanefnd, við erlend ríki um sölu íslenzkra afurða og ívilnanir um tolltekjur“.

Þessi brtt. er of seint fram komin og þar að auki skrifleg, og þarf því tvöföld afbrigði til að hún megi komast hér að.

## ATKVGR.

Afbrigði um skrifl. brtt. (verður þskj. 720) leyfð og samþ. með 19 shlj. atkv.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Eftir að þessi brtt. er komin fram, þá verð ég að leggja talsverða áherzlu á, að málinu verði vísað til utanríkis-málanefndar, því að ég álit, að hér sé um „princip“-atriði að ræða, ef till. eins og þessi yrði samþ., og að það, sem í till. felst, yrði þá skoðað sem stefnumál þingsins, eins og t. d. ívilnanir á tollkjör-um Íslendingum til handa. Þar á móti yrðu þá sjálfsagt að koma gagnkvæmar ívilnanir, en þeir, sem þessum málum eru kunnugir, vita, að slíkt getur dregið langan hala á eftir sér. Ég legg því áherzlu á, að till. sé vísað til utanríkismálanefndar.

**Flm. (Héðinn Valdimarsson):** Mér sýnist, að brtt. hv. þm. Mýr. eigi aðeins við fyrri hluta þáltill., og að hún fari aðeins fram á þá breyt. á till., að í stað þess, sem þar er ætlað til, að stj. ráðgíst um þessi efni við miðstjórnir landsmálaflokkanna, þá er í brtt. gert ráð fyrir, að hún fjalli um þessi mál í samráði við utanríkismálanefnd. Og ef það fer svo, að báðir stóru flokkarnir samþ. það, að við jafnaðarmenn getum komið að manni í nefndina, þá hefi ég ekkert við þessa brtt. að athuga. En aftur á móti virðist mér, að siðari hluti þáltill. megi vera óbreyttur. Ég vil því halda mér fast við það, að ef hv. þm. vilja samþ. brtt., þá sé það gert á þá leið, að í staðinn fyrir „landsmálaflokkanna“ í þáltill. komi: utanríkismálanefnd. Og ef þáltill. verður vísað til utanríkismálanefndar, þá legg ég það til, að brtt. verði einnig vísað þangað, til þess að n. geti samræmt þær.

**Bjarni Ásgeirsson:** Ég geri það ekki að kappsmáli, hvort till. verður vísað til n. eða að hún verður samþ. í því formi, sem ég hefi orðað hana; ég vænti, að niðurstaðan verði hin sama. Mér finnst það eiga að skiljast svo, ef till. er á þessu stigi vísað til nefndar, að þá eigi n. að skila henni aftur, til þess að hún verði rædd og afgr. Það er rétt skilið, að aðal-tilgangur minn með brtt. er sá, að mér

finnst viðkunnanlegra, að þessu máli sé vísað beint til stj. og utanríkismálan. heldur en að miðstjórnir landsmálaflokkanna hafi nokkuð með það að gera.

Viðvikjandi því, sem hv. 3. þm. Reykv. sagði um, að hann vildi láta niðurlag þáltill. haldast óbreytt, þá vil ég aðeins endurtaka það, sem ég sagði áðan, að ég kann ekki við, að það sé verið að slíta einstök ríki út úr og gera sérstaklega ráð fyrir að leita viðskiptasambanda við þau. Heldur tel ég sjálfsagt, að gert verði allt, sem unnt er, til þess að halda opnum viðskiptaleiðum við hvaða ríki, sem kostur er á, hvort sem það heitir Rússland, Bretland, Frakkland, Spánn, Þýskaland, Ítalía, Noregur, Svíþjóð eða Danmörk. Og ef um það er að ræða að semja við einstök ríki um viðskipti, þá finnst mér sjálfsagt að minnast á ívilnanir á tollum. Enda virðist það sjálfsagt, að ríkisstj. og utanríkismálanefnd hafi opin augun fyrir því á þessum erfiðu tímum, þegar um samninga er að ræða við aðrar þjóðir, að gæta hagsmuna Íslendinga á öllum sviðum. Þess vegna tel ég rétt að minna á það í till., að reynt sé að semja um tollívilnanir hjá öðrum þjóðum.

**Hannes Jónsson:** Ég held, að þm. séu yfirleitt sammála um, að hér sé um mikilsvert mál að ræða og að það eigi eftir eðli sínu að heyra undir utanríkismálanefnd. En ég er hræddur um, að það sé ekki rétt eða þingleg aðferð að vísa þessari þáltill. til utanríkismálan. og ætla henni að fjalla um hana á milli þingfunda, af því að hún er ekki þingnefnd og starfar ekki að þingmálum á sama hátt og venjulegar nefndir í þinginu. Ég álit réttast að vísa þessu máli til stj. og svo getur hún snúið sér með það til utanríkismálanefndar, og mun ég gera það að till. minni.

Í sambandi við þessa þáltill. hefir talsvert verið talað um það, að fulltrúar jafnaðarmanna ættu ekki sæti í utanríkismálan., og að þess vegna hefðu þeir ekki aðstöðu til að taka þátt í meðferð þessara mála þar, en þó er nú búið að benda á leið til þess, að þeir geti fengið eitt sæti í n. Mér finnst það ekkert höfuðatriði, að allir flokkarnir fái að hafa fulltrúa í þeirri n., en hitt er aðalatriðið, að n. sé

þannig skipuð, að þau mál, sem hún fjallar um, verði vel leyst og fái góð úrslit. Ég er alls ekki viss um, að það verði betur tryggt, þó að jafnaðarmenn hafi þar einn fulltrúa. En það kann að vera, að einhverjir aðrir liti svo á. Ég býst þó ekki við, að það sé ástæða til, að heill þingflokkur standi þar upp fyrir þeim og víki sæti úr n. — Ég hygg, að heppi-legasta leiðin til þess að afgr. þetta mál á þinglegan hátt sé sú, að vísa þessari þál-till. til ríkisstj. og að hún beini henni síð-an til utanríkismálan. Vænti ég þess, að hæstv. forseti taki þá till. mína til greina.

**Jón Baldvinsson:** Ég vildi aðeins leið-rétta eitt atriði í ræðu hæstv. fjmrh., sem hann fór rangt með. Hann taldi, að ég hefði óskað eftir því við báða stóru flokkana í Ed., að þeir tækju mig á sína lista, þegar kosið var í stjórnarskrárn.; en það gerðist ekki á þann hátt, enda fór ég ekki fram á það. Mér er nær að ætla, að hinir flokkarnir hafi gert það til ó-virðingar við Alþýðufl. að taka nafn mitt á sína lista.

Hæstv. fjmrh. hefir mikið talað um pólitískt skirlífi í öllum sínum ræðum um þetta mál í dag. Ég skil þetta svo, að það vaki fyrir hæstv. fjmrh., að ef hann snýr sér alltaf til eins og sama stjórn mála-flokks um ýmiskonar samvinnu, þá kalli hann það pólitískt skirlífi.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Mér skilst, að ég hafi ekki skýrt rétt frá því, þegar ég gat þess, að hv. 2. landsk. hefði verið á tveimur listum við nefndarkosningu í Ed., því að mér hefir nú verið skýrt frá því, að hann hafi verið á þremur listum. Ég vissi ekki um jafnaðarmannalistann, sem hann kvað hafa borið fram. En ég vil líta svo á, að með þessu hafi verið náð hámarki þess samstarfs, sem hv. 2. landsk. hefir haft við aðra þingflokka um dagana.

#### ATKVGR.

Till. frá þm. V.-Húnv. um að vísa mál-inu til ríkisstjórnarinnar samþ. með 22 : 5 atkv.

## 5. Björgunarstarf og eftirlit með fiskibátum.

Á 29. fundi í Nd., 15. marz, var útbýtt: Till. til þál. um björgunarstarf og eftir-lit með fiskibátum fyrir Vestfjörðum og Norðurlandi (A. 187).

Á 37. fundi í Nd., 29. marz, var till. tek-in til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 57., 60. og 63. fundi í Nd., 22., 26. og 29. apríl, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 65. fundi í Nd., 2. maí, var till. enn tekin til fyrri umr.

**Flm. (Vilmundur Jónsson):** Þessi till. hefir áður legið fyrir, og get ég vísað til þess, er þá var sagt um hana. Óska ég eftir, að henni verði að lokinni umr. vís-að til sjútn.

**Pétur Ottesen:** Ég vil skjóta því til sjútn., sem fær mál þetta til meðferðar, að hún athugi jafnframt till. þessari björgunarstarfsemi og eftirlit með fiski-bátum í Faxaflóa. Þörfin er þar ekki síð-ur brýn en annarsstaðar, og ef til vill brýnust. Hátt á annað hundrað báta stundar þar sjó á hættulegasta tíma árs. Ég treysti því, að sjútn. gefi því máli verðskuldaðan gaum.

#### ATKVGR.

Till. vísað til sjútn. með 16 shlj. atkv. og umr. frestað.

Á 76. og 77. fundi í Nd., 17. og 18. maí, var till. tekin til frh. fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 78. fundi í Nd., 19. maí, var fram haldið fyrri umr. um till. (A. 187, n. 721).

**Sveinn Ólafsson:** Frsm. sjútn. er að þessu sinni fjarverandi sökum sjúkleika; verð ég því fyrir hans hönd að minna á erindi þetta, er hér liggur fyrir.

Eins og sjá má af nál. á þskj. 721, legg-ur n. til, að máli þessu verði vísað til

stjórnarinnar. Samkynja erindi hafa tvisvar legið fyrir Alþingi áður, um að staðbinda varðskipin yfir lengri eða skemmri tíma við vissa landshluta, en það hefir farið á sama veg með þær kröfur og nefndin leggur til að fari með þessa till., þeim hefir verið vísað til aðgerða stjórnarinnar.

Á einni verstöðinni er að vísu eitt strandgæzluskipanna staðbundið, nefnil. við Vestmannaeyjar, en það er af góðum og gildum ástæðum, enda greidd árlega ákveðin upphæð fyrir þá gæzlu. Er vertið þar mjög harðviðrásöm tíðast frá áramótum og nokkuð fram á útmánuðina. Þess vegna er líka sérstök þörf eftirlits þar. Það er nú að vísu svo, að vertið er að vetrarlagi á fleiri stöðum en sunnanlands, svo er og t. d. á Vesturlandi. En þar gegnir öðru máli um leiðir og lendingar. Þar eru hafnir bæði margar og góðar og því að jafnaði öruggt að leita þar lands, en suðurströndin er, sem kunnugt er, hafnlaus og hættuleg, þó að nú megi telja Vestmannaeyjahöfn brúklega þegar henni er náð.

Þá er og kunnugt, að nú í seinni tíð er vetrarvertið á Suðausturlandi og jafnvel á Norðausturlandi líka. Frá þessum stöðum hafa komið óskir um sérstakt gæzluskip, en þær hafa enga áheyrn fengið aðra en þá, að varðskipin skuli á ferðum sínum kringum landið hafa sérstakar gætur á, hvernig ástatt er með fiskibáta á hverjum stað. Ef fara ætti að staðbinda varðskipin fram yfir það, sem nú er gert, má ætla, að strandgæzlan sjálf færi að meira eða minna leyti út um þúfur við það. Skipin yrðu ekki eins tiltækileg þegar bregða þarf við í lengri eða skemmri ferðir til strandvarna við fjarlæga landshluta. Gæti það því leitt til þess, að landhelgivörnin yrði bæði stopulli og minni. Ef taka ætti það upp að staðbinda varðskipin við ákveðin svæði, þá virðist t. d. fullt eins mikil ástæða til þess að staðbinda eitt skipið við Suðausturlandið, og jafnvel Norðausturlandið líka, eins og við Vesturland. Þess vegna er það, að sjútn. telur ekki rétt að ákveða frekar um þetta en gert hefir verið, en vill leggja áherzlu á það, að útgerðarstjórn skipanna hafi vakandi augu á því hverju sinni, hvar þeirra sé mest

þörf, svo skipin geti samhliða gæzlunni litið eftir bátunum. Af þessum ástæðum leggur n. líka til, að till. verði vísað til stjórnarinnar.

**Vilmundur Jónsson:** Ég hefði kosið betri og ákveðnari undirtektir undir till. þessa, en verð að sjálfsgöðu, úr því sem komið er, að sætta mig við þau örlög hennar, að henni verði vísað til stj. Ég er því miður ekki svo heppinn, að nokkur úr hæstv. stj. sé viðstaddur nú, svo ég geti spurzt fyrir um það, hvað hún muni treysta sér til að gera í þessu máli. Ég get ekki látið vera að mótmæla því hjá hv. 1. þm. S.-M., að það sé eins hættuleg sjósókn fyrir Austur- og Norðurlandi eins og Vesturlandi. Allir, sem kunnugir eru sjósókn í þessum landshlutum, vita það ofurvel, að hún er langhættulegust fyrir Vesturlandi, enda hefir reynsln sýnt það, að þar verða sjóslysinn flest og stórkostlegust. Það er að vísu erfitt að sækja sjó frá Vestmannaeyjum, en á engan hátt erfiðara eða hættulegra en frá Vestfjörðum.

En sem sagt, úr því að sjútn. tók á þennan veg í þetta nauðsynlega mál, þá verður sennilega við þá afgreiðslu að sitja, sem hún leggur til, þótt ómakleg og óréttlát sé.

**Jón Auðunn Jónsson:** Ég vil leyfa mér að mótmæla því, sem hv. 1. þm. S.-M. sagði, að það væru áhöld um það, hvar á landinu væri mest þörf fyrir eftirlit með fiskibátum, því að það er vitanlegt öllum, sem til þekkja, að slíks eftirlits er langmest þörf fyrir Vesturlandi. Það er vitanlegt, að sjósókn er hvergi stunduð í skammdeginu hér við land eins og fyrir Vestfjörðum. Bátarnir þurfa að sækja þar á haf út um 24 sjómílar undan landi, og það einmitt á þeim tíma árs, sem verst eru veður og mest myrkur, enda er sjósókn á Vestfjörðum þá hættulegust. Hér á Suðurlandi, t. d. í Vestmannaeyjum og á Akranesi, eru fiskiveiðarnar stundaðar til þess að gera skammt undan landi, en fyrir vestan hefir jafnan orðið að sækja fiskinn ákaflega langt, svo að varla hefir verið hægt að sækja á þessi mið án þess að bátarnir yrðu að liggja úti á nóttunni. Slys hafa einnig orðið þar

títtölulega meiri en nokkursstaðar annarsstaðar hér við land. Ekki færri en 8 stórir bátar hafa farið þar á 14 árum, og af þeim hafa allir, nema einn, farið á tímabilinu núv.—des. Sjósóknin er svo hættuleg á þessum tíma, að vafi getur leikið á, hvort stunda eigi sjó á þessum tíma, sé ekkert gert til öryggis mönnum og skipum, þótt þörf bæði sjómanna og þeirra, sem í landi vinna, krefjist þess, að sjór sé sóttur. Ég veit, að allir hljóta að viðurkenna, að þörfin á björgunar- og eftirlitsstarfsemi sé hvergi eins brýn og einmitt á þessum slóðum. Það er algengt, að veiðiskipin hrekjast frá Djúpi og vestur á firði og norður á vikur, af því að þau verða að sækja svo langt á haf út, þar sem straumar eru harðir og sjóar vondir, þótt hafnir séu víðast hvar góðar.

Auk manntjónsins má geta þess, að menn hafa undanfarin ár misst veiðarfæri fyrir þúsundir og tugi þúsunda kr. af völdum togara, einkum erlendra, sem toga yfir veiðarfærin og eyðileggja þau og veiðiskapinn. Hér getur því mætavel farið saman björgunarstarf og landhelgigæsla. Þegar varðbátur, þótt ómerkilegur væri, hefir verið á þessu svæði fram í sept., hafa menn varla séð togara í landhelgi, af því að togararnir hafa vítað af varðbátum á þessu svæði á þeim tíma.

**Sveinn Ólafsson:** Ég hefi að sönnu ekki mörgu að svara, en verð þó að víkja lítið eitt að ræðu hv. þm. N.-Ísf. Mér fannst hann fullyrða heldur mikið, er hann sagði, að hvergi væri eins hættuleg sjósókn og frá Vestfjörðum. Ég verð að minna hann á það, að þar eru þó alstaðar góðar hafnir, eins og hann reyndar tók fram sjálfur, og það getur ekki talizt lítils virði. Hinsvegar get ég einnig bent honum á eina stóra veiðistöð á Suðausturlandi, sem enga þrautalendingu eða höfn hefir, nema þegar vel stendur á sjó og veður er kyrrt, og getur sú höfn orðið öllum skipum ófær á fárra stunda fresti. Þessi veiðistöð er Hornafjörður, og ætla ég, að engum blandist hugur um það, að þar sé hættan enn meiri en jafnvel fyrir Vestfjörðum og við Vestmannaeyjar. Fyrir Austfjörðum hefir þessi gæsla bátanna aldrei verið, nema þegar varðskipin hafa verið þar á ferð af tilviljun, og hafa

þau þá ef til vill einstaka sinnum leiðbeint fiskiskipum, en aldrei þurft að bjarga þeim úr sjávarháska. Að sjósókn á haf út sé lengri vestanlands en annarsstaðar, held ég vera ofmælt hjá hv. þm. Hann sagði, að sjómenn vestra sæktu 24 sjómilur á haf út eða 6 milur danskar. Ég get sagt honum, að ég þekki af eigin reynd miklu meira langræði en þetta. (JAJ: Í skammdeginu?). Að visu er sá munur á, að veiði er stunduð meira í nóvember og desember vestanlands en austan, en þó er nóvember sjálfsgaður fiskimánuður á Austurlandi og algengt að fara þar í fiskileitir 32 sjómilur á haf út. Ég ætla, að yfirleitt hendist á munum vegalengd og viðhorf til sjósóknar á Vesturlandi og Austfjörðum, en þó eru hafnir betri og öruggari vestra en sunnarlega með Austfjörðum, eða sunnan Berufjarðar.

Hv. þm. sagði, að saman gæti farið strandgæsla og eftirlit með fiskiskipum. Ég veit, að þetta tvennt getur oft farið saman, en þó ætla ég, að þurfi varðskipið að liggja yfir bátum 24 sjómilur frá landi, þá geti oft svo farið, að togarar sjái sér fært að skreppa inn fyrir landhelgilínuna, sem er 3 sjómilur undan landi, sérstaklega þegar kunnugt er um staðbindingu varðskipins. Hinsvegar getur þetta eftirlit báta og strandvörn oft farið saman og fer oft saman, þar sem varðskipin eru á flakki kringum landið. Hefir oft verið reynt að taka tillit til óska verstöðva og héraða um eftirlit með fiskibátum og varðskipin einkum látin halda sig þar eða fara um þær slóðir, þar sem báta hefir verið von, þegar þess hefir verið kostur: Ég tel því allra aðilja vegna langbezt að fela framkvæmdarvaldinu og útgerð varðskipanna að hafa vakandi auga á þessu björgunarmáli bátanna vegna, en staðbinda ekki skipin frekar. Slikt getur hreint og beint orðið til þess að veikja strandvörnina mikið og jafnvel aftrað björgun einmitt þar, sem mest liggur á, er umferðarsvæði hvers varðskipis minnkaði vegna staðbindingar.

**Pétur Ottesen:** Það rekur að því, að ekki verður komizt hjá því að taka tillit til óska frá veiðistöðvunum um það, að

fiskiskipafloinn njóti meira öryggis og verndar en verið hefir. Eftir því sem útgerðin vex og fiskiveiðar eru stundaðar af meira kappi, einkum um háveturinn, eykst slyshættan og sú hættan jafnframt, sem veiðarfæri eru undirorpin af völdum togaranna. Þetta hvorttveggja gerir þörf á björgunar- og eftirlitsstarfsemi aðkallandi fyrir sjómenn. Vestmannaeyjar hafa notið slíkrar verndar í mörg ár, enda mun það mála sannast, að þorsketaveiðar hefðu ekki getað átt sér stað þar nema með föstu eftirlitsskipi. Að öðrum kosti hefði sá atvinnuvegur verið dauðadæmdur. Enda hafa Vestmannaeyingar lagt í mikinn kostnað vegna þessa eftirlits, fyrst lagt fram fé til skipakaupa og síðan lagt út fé til rekstrar árlega.

En þörfin er víðar mikil en í Vestmannaeyjum. Við Faxaflóa eru á annað hundrað bátar, sem sækja sjó í svartasta skammdeginu. Á þessum slóðum er sjór stundaður frá því í nóvember og fram í maí. Á þessum tíma, og þó einkum í janúar, febrúar og marz, er mestur afli. Sjósóknin í hvert skipti tekur allt að því sólarhring, ef vont er veður. Mér er kunnugt um, að á Akranesi fara bátar á sjó venjulega kl. 11–12 að kvöldi og koma aftur að, ef sémilega gengur, kl. 5–7 daginn eftir, en eru sólarhring úti, ef illt er sjóveður. Þessari sjósókn hlýtur því að fylgja mikil hættan. Togarar eru sem kunnugt er margir á Faxaflóa, og veiðarfærum sjómanna stafar hin mesta hættan af þeim. Ég hefi hér í höndum bréf frá 18 formönnum í Sandgerði, þar sem þeir skora á þing og stjórn að láta eitt varðskip vera á verði í Faxaflóa um veiðitímann. Þeir segja svo í þessu bréfi um hættu þá, er veiðarfærum stafar af völdum togarar:

„Togarar hafa á undanfórnum vertíðum gert mikil spjöll á veiðarfærum báta hér, og hefir það farið í vöxt, en virðist þó aldrei hafa verið eins mikil brögð að því sem nú, þar sem nú er orðið nokkuð sama hvar línan er lögð í sjó á þessum venjulegu fiskimiðum okkar, þá er maður aldrei óhultur um veiðarfærin fyrir togurum, og er fyrirsjáanlegt, að veiðistöðinni er stórhætta búin, verði ekkert að gert í þessu máli“.

Sömu sögu er að segja frá Keflavík.

Njarðvíkum og Akranesi. Allar þessar veiðistöðvar eru undir sömu sökina seldar. Hafa verið samþ. till. á þingmálafundum á Akranesi, er ganga í þessa átt.

Ég veit, að erfitt er að verða við þessum óskum öllum og fella ákveðna dóma um, hvar hættan er mest, því að hún er alstaðar mikil, einkum í háskammdeginu. En þörfin er svo brýn, að ekki verður til lengdar komizt hjá að sinna henni.

Ég held, að eins og málið horfir við nú, sé það heppileg leið, sem sjútnv. hefir lagt til, að farin yrði, að fela stj. og Fiskifél. að rannsaka, hvaða leiðir séu heppilegastar í þessu máli. En menn verða að skilja, að svo stór sem fiskifloinn er orðinn og sjósókn löng og djörf, er ekki hægt að komast hjá því að veita mannslífnum aukið öryggi og tryggja veiðarfæri manna fyrir ágangi togaranna. Það fer vitanlega saman, að fiskibátarnir og togararnir sækja þangað, sem fiskurinn er á hverjum tíma, og þetta eykur auðvitað hættuna fyrir veiðarfæri manna af völdum togaranna. Ég vænti þess, að stj. og þeir aðilar, sem með þetta mál eiga að fara, finni heppileg ráð til þess, að öryggi manna og veiðarfæra verði betur tryggt en verið hefir.

**Jón Auðunn Jónsson:** Ég verð að segja, að mér er ekki kunnugt um, að fiskveiðar séu stundaðar á Austurlandi í nóv. og des. Ég átti nýlega tal við mann ná-kunnugan þessum efnum, Jóhann Magnússon af Norðfirði, og tjáði hann mér, að sjósókn væri venjulega hætt þar eystra síðast í október. Í Hornafirði er sjór ekki sóttur fyrr en í febrúar og marz, en þá er dag mjög farið að lengja. Það ætti heldur ekki að þurfa að draga úr eftirliti þar, þótt varðskip væri haft fyrir Vestfjörðum frá nóv. og fram í janúar. Skipið gæti eftir þann tíma tekið að sér eftirlit þar eystra. Ég er hræddur um, að lítið verði úr framkvæmdum í þessu máli, ef því er vísað til stj. og Alþingi lætur ekki heyra ákveðnari raddir en þetta.

ATKVGR.

Till. frá sjútnv., á þskj. 721, um að vísa málinu til ríkisstj. samþ. með 11:4 atkv.

# Þingsályktunartillaga, vísað frá atkvæðagreiðslu.

## Ríkisgjaldanefnd Sp.

Á 20. fundi í Ed., 4. marz, og á 20. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um skipun nefndar til að gera tillögur um niðurfærslu á útgjöldum ríkisins (A. 91).

Á 3. fundi í Sp., 5. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 4. fundi í Sp., 12. marz, var till. tekin til einnar umr.

Forseti (EÁrna): Þar sem ýmsir hv. þm. munu vilja vera viðstaddir jarðarför fyrrv. alþm. Magnúsar Th. S. Blöndahls, sem nú er að hefjast í dómkirkjunni, er mál þetta tekið út af dagskrá.

Á 5. fundi í Sp., 16. marz, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jóhann Jósefsson): Þessi till. er nú að visu fram komin öllu seinna en ég og hv. meðflm. minn höfðum ætlað til. Þetta mál hefir að visu einu sinni verið tekið á dagskrá áður, en var þá tekið út af dagskrá og umr. frestað.

Það þarf engum hv. alþm. að koma á óvart, þó till. komi fram í þessa átt, þar sem það er vitað, að ástandið meðal landsmanna — hið efnahagslega ástand landsmanna — er í flestum tilfellum af óviðráðanlegum orsökum miklu verra nú en það hefir verið undanfarin ár, um langt skeið.

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

Ég þarf ekki að lýsa því fyrir hv. alþm. né öðrum, hvaða áhrif hið geysimikla verðfall á íslenskum afurðum hefir haft og hvernig það kemur niður á atvinnurekendur og atvinnuþiggjendur, yfir höfuð á atvinnulífið í landinu. Það hefir svo oft verið drepð á þau áhrif og þá örðugleika við umr. ýmsra mála, að ég þykist vita, að ég þurfi ekki að eyða tíma í að færa hv. Alþ. sönnur á það, að nú þurfi einhverra tilprífa til að rétta hag ríkissjóðs og landsmanna.

Þegar maður litur yfir þær raddir, sem þinginu hafa borizt frá ýmsum landsmönnum, og á ég þar við samþykktir þingmálafundargerða á síðustu tímum, þá getur maður ekki komizt hjá að sjá það, að víðsvegar um landið finnur þjóðin, í hvílikt óefni er komið ástand fjármálanna í landinu. Það er því ekkert ofmælt, þótt ég segi, að það sé eindregin ósk þjóðarinnar, að þetta þing láti nú til sín taka um að draga úr hinni ofboðslegu eyðslu og þeim óhæfilega kostnaði, sem verið hefir í þjóðarbúskapnum á undanförunum árum.

Ég vil nú, til að færa sönnur á þetta atriði máls míns, gefa hv. Alþ. kost á að heyra nokkrar þær raddir, sem berast frá þjóðinni í þessu efni, og vil ég því, með leyfi hæstv. forseta, lesa upp nokkrar samþykktir frá þingmálafundum víðsvegar úti um landið upp á það síðasta.

Í Dalasýslu var samþ. svo hljóðandi till.:

Fjárhagsmál:

„a. Fundurinn skorar á þingmann kjördæmisins að beita sér fyrir því, að

starfsmannalaun ríkisins verði betur samræmd og lækkuð hin hærri laun, annaðhvort með afnámi dýrtiðaruppbótar eða með einfaldri launalækkun þeirra, er ekki njóta dýrtiðaruppbótar, og fækkað verði starfsmönnum þar, sem tiltækilegt þykir. (Samþ. í e. hl.).

- b. Fundurinn vill alvarlega brýna fyrir þingi og stjórn að gæta allrar varúðar í fjármálum. (Samþ. með öllum atkv.).

Í sömu sýslu var samþ. till., sem snertir menntamál:

„Fundurinn skorar á þing og stjórn að leggja niður námstjóraembættin, þar sem ekki verður komið auga á, að embætti þessi séu til raunverulegra umbóta, en útgjalda fyrir ríkissjóð. (Samþ. með 10:1)“.

Á Svalbarði í Norður-Þingeyjarsýslu var samþ. svo hljóðandi till.:

„Fundurinn álitur, að spara beri ríkisfé til hins ýtrasta, og leyfir sér í því efni að benda á: Að afnema dýrtiðaruppbót embættismanna. Að lækka laun embættismanna, einkum þeirra, sem hæst laun hafa. Að afnema óþörf og gagnslítill embætti. Að segja upp fólki við opinber störf, svo sem fært þykir.“

Ög meðan á kreppunni stendur: Að kosta ekki til bygginga af ríkisfé. Að kosta sem minnstu fé til fræðslu og skólahalds. Að veita sem minnsta styrki í fjárlögum“.

Á Snartarstöðum í Norður-Þingeyjarsýslu hefir verið samþ. svo hljóðandi áskorun:

„Fundurinn skorar á Alþingi að gæta ýtrustu varfærni við afgreiðslu fjárlaga fyrir árið 1933, þannig, að tryggt sé, að þau verði ekki afgreidd með tekjuhalla.“

Fundurinn telur, að yfirstandandi viðskipta- og fjármálakreppa skapi þá alþjóðarnauðsyn, að allar stéttir þjóðfélagsins lækki sinn lífeyri, og skorar hann, í sambandi við það álit, á Alþingi að afnema á næsta þingi lög um dýrtiðaruppbót af launum embættismanna og annara starfsmanna ríkisins, ef unnt er“.

Fundargerð úr Snæfellsnessýslu; þar segir svo:

„Fundurinn skorar á ríkisstjórnina og Alþingi að draga úr starfsmannahaldi

ríkisins, afnema lítt þörf og óþörf embætti og stöður, afnema dýrtiðaruppbót og lækka laun hálaunaðra embættismanna og starfsmanna ríkisins, og yfir höfuð að gæta meiri sparnaðar í meðferð ríkisfjár en átt hefir sér stað undanfarin ár“.

Ög svona heldur þetta áfram í hinum ýmsu sýslum landsins. Í Austur-Húnavatnssýslu er t. d. samþ. svo hljóðandi till.:

„Fundurinn skorar á þing og stjórn að gæta sérstakrar varfærni í meðferð fjármála á þessum erfiðu tímum. Í þessu sambandi vill hann benda á:

- a. að óumflýjanlegt muni verða fyrst um sinn að fresta sem flestum eða öllum opinberum framkvæmdum, er heimta útlent efni.
- b. að fundurinn er algerlega mótfallinn öllum atvinnuleysisstyrkjum.
- c. að mjög æskilegt sé, vegna atvinnu kaптúnafólks, að halda að einhverju leyti þeim ríkisframkvæmdum, er lítills útlends efnis þarfnast, svo sem vegagerð, enda sé þess þá stranglega gætt, að þeim sé hagað þannig um kaupgjald, að á engan hátt dragi úr framleiðslu eða framkvæmdum einstaklinga“.

Ennfremur var samþykkt: að draga úr kostnaði við ríkisstjórnina, að afnema óþarfa embætti, að hætta óþarfri bókaútgáfu, að takmarka veizluhöld á ríkiskostnað.

Þetta var úr Austur-Húnavatnssýslu. Á Seyðisfirði var samþ. till., sem í almennum orðum felur í sér samskonar áskorun og þær, sem samþ. hafa verið í hinum kjördæmunum. Hún hljóðar þannig:

„Með tilliti til yfirstandandi fjárhagskreppu og hins erfiða hags ríkissjóðs skorar fundurinn á Alþingi að gæta meiri varúðar við afgreiðslu fjárlaganna en undanfarin ár hefir verið gert, og að binda hendur ríkisstjórnarinnar svo, að hún geti ekki framvegis sóað árlega milljónum króna fram yfir fjárveitingar fjárlaga“.

Svipuð áskorun var samþ. á Akranesi og í Vestmannaeyjum. Ennfremur var samþ. í Vestur-Húnavatnssýslu svo hljóðandi:

„1. Fundurinn skorar á þing og stjórn

að gæta fyllstu varfærni í afgreiðslu fjárlaga. Jafnframt skorar fundurinn á þingið að lækka laun hálaunamanna, eftir því sem við verður komið.

2. Fundurinn skorar á Alþingi að fyrirbyggja svo sem unnt er, að ríkisstjórnin greiði svo nokkru nemi meira úr ríkissjóði en fjárlög heimila, nema því aðeins, að um lögboðin gjöld sé að ræða“.

Í Suður-Þingeyjarsýslu var samþ. svo hljóðandi:

„a. Fundurinn skorar á Alþingi að gera nú þegar róttækar ákvarðanir til þess að lækka fjárfúlgðu þá, sem fer til embættismanna og starfsmanna ríkisins, og gera það með því: að fækka embættum og leita hagkvæmari skipunar á opinberum störfum; að afnema dýrtíðarupphótina, og að lækka laun í hærri launaflokkum launalaganna“.

Í Norður-Múlasýslu er samþ. svo hljóðandi:

„a. Að engar frekari ábyrgðir verði teknar á ríkissjóð en þegar er orðið.

- b. Að tekjur verði varlega áætlaðar og fjárlög afgreidd tekjuhallalaus“.

Ög enn fremur:

„Að alþýðuskólum sveitanna verði breytt í vinnuhæli, þar sem atvinnulaust fólk geti stundað garðrækt og jarðrækt að sumri, en notið fræðslu á vetrum“.

Það er úr Norður-Múlasýslu, að þessi till. kemur.

Ég hef af handahófi gripið þessar þingmálafundagerðir til að sýna lítið dæmi þess, hvað til hv. Alþingis berst af röddum þjóðarinnar um sparnað á ríkisfé. Ég veit, að þessar þingmálafundagerðir eru mjög mislitar að efni. En það má þó segja, að sá rauði þráður, sem gengur gegnum þær allar, sé það, að skora á stj. að hætta þeirri óhóflegu eyðslu, sem hefir átt sér stað undanfarið.

Það er nú staðreynd orðin, er ekki verður hrakin, að á árunum 1928—1930 hafði ríkisstj. með höndum um 15 millj. króna fram yfir það, sem þingið hafði gert ráð fyrir. Og eftir þeim upplýsingum, sem komu fram í þeirri ræðu, sem hæstv. fjmrh. hélt hér fyrir nokkru um fjárl., er það sýnt, að árið 1931 hafði

ríkisstj. enn haft um 2 millj. kr. fram yfir þá áætlun, sem þingið hafði gert. Þessir peningar hafa allir orðið eyðslueyrir hjá stj. Og þar að auki hafa skuldir ríkissjóðs, sem vítað og víðurkennt er, að voru rúmar 11 millj. kr. árið 1927, vaxið svo, að í árslok 1930 voru skuldir ríkissjóðs, þrátt fyrir þessar miklu tekjur fram yfir það, sem þingið hafði til ætlaðt, orðnar á milli 24 og 25 millj. Það þýðir það, að ekki aðeins allar umframtekjur hinna góðu ára eru nú sokknar í skuldafen stj., heldur er nú einnig kominn skuld þar, sem vera hefði átt innieign. Og þetta er þeim mun sorglegra, þegar þess er gætt, að atvinnuvegir landsmanna eru nú að sligast vegna þess, að hvorki bankarnir né ríkissjóður geta veitt þeim neina stoð. Úr mínu kjördæmi, þar sem nú er aflað af öllu kappi, hafa borizt bænarskrár til þingsins, stj. og bankanna um einhvern fjárhagslegan stuðning, þar sem undanfarnar vikur hefir varla verið hægt að halda útgerðinni þar gangandi. En þetta hefir ekki nokkra áheyrn fengið neinstaðar, hvorki hjá ríkisstj., þinginu né hjá hönkunum, enn sem komið er, svo ég viti.

Ég tek þetta dæmi til að sýna, hversu óskaplega févana ríkisstj. og bankarnir hljóta að vera, þegar stærstu framleiðsluþlássin í landinu verða ef til vill að stöðva atvinnurekstur sinn vegna skorts á rekstrarfé.

Það sagði einn ferðamaður útlendur, sem var hér í sumar, að við Íslendingar værum léttúðugir í fjármálum. Hann benti á ýmsar byggingar, ýms stórhýsi, sem þá var verið að koma hér upp, þar á meðal sumum á ríkisins kostnað. Og hann sagði ekki skilja, hvernig við gætum hugsað okkur, með svo litlum efnum, sem við hefðum yfir að ráða, að koma þessu öllu í framkvæmd á svo skömmum tíma.

Þetta mun láta nærri að vera satt. Hér hefir á undanförunum árum ríkt fullkomnið ráðleysi um byggingar af hálfu hins opinbera. Það hefir verið lagt í þann kostnað, að enginn ráðdeildarsamur einstaklingur hefði látið sér detta í hug að gera það, sem ríkisstj. hefir gert allt frá 1927 til þessa dags. Skólar hafa verið bygðir í sveitum, stórar kastalabygging-

ar uppi í afdölum, sem kostað hafa óskaplegt fé. Það má vera, að þetta sé falllegt og geti fullnægt löngun þeirra manna, sem gaman hafa af að horfa á fallegar byggingar. En það kostar meira en fá-tæk þjóð getur borið. T. d. er bygging Laugarvatnsskólans eitt af þeim allra stærstu fjármálahneykslum, sem núv. hæstv. stj. hefir framið. Svo var nú víst heldur engin þörf á því, að byggður væri Reykholtsskólinn og lagður niður annar skóli, Hvítárbakkaskólinn, sem var alveg sambærileg stofnun þar rétt hjá. Það er ef til vill nógu gott, að það sé byggður kastali uppi í Reykholtssdal, og getur verið skemmtilegt að horfa á hann, en hitt hefði áreiðanlega verið happadrýgra, að þeir peningar, sem til þess fóru, væru nú í ríkissjóðnum, en ekki í þessari byggingu. Og svo er nú skólinn á Laugum, sem mér er sagt, að standi nú hálf-tómur þarna á heiðunum norður í Þingeyjar-sýslu. Í Hrutafirði hefir líka verið byggð dýr skólabygging. Einn Múlsýslungur sagði mér það um Eiðaskólann, að hann væri nú svo illa sóttur, að hver nemandi þar myndi nú kosta landið um 1000 krónur yfir skólatimann.

En auk þess hafa þessir rándýru hér-aðsskólar verið byggðir að langmestu leyti í heimildarleysi, eða þar, sem heimild hefir verið til þess að byggja þá, hafa þær verið fyrir miklu lægri upphæðum en notaðar hafa verið.

Til viðbótar því, sem ég minntist á áðan um aðsóknina að þessum skólum, vil ég geta þess, að húsmæðraskólarnir á Laugum, Hallormsstað og Staðarfelli standa nú því nær tómir. T. d. sagði maður mér, að á Staðarfelli mundu nú vera annaðhvort 5 eða 7 námsmeyjar.

Þegar núv. hæstv. ríkisstj. komst að völdum, þá var það einskonar heróp hjá henni að breyta — að breyta. Hún ætlaði að afnema allt það gamla og koma svo fram fyrir hv. kjósendur og segja: Sjá, allt er orðið nýtt. — En breytingagirnir ríkisstj. hefir kostað landslýðinn mikil fjárútlát, en fæst af því, sem hún hefir breytt, verið til bóta. Og hæstv. núv. dómsmrh. lét þess getið í blaðagrein fljótlega eftir að hann hafði komið til valda, að framsóknarstjórnin hefði komið að landinu eins og nýyrki, tekið við

því óyrktu og óbyggðu. Þetta gerði hæstv. ráðh. úr þeim átökum, sem hinar horfnu kynslóðir höfðu lagt á sig til þess að viðhalda þjóð og þjóðerni. Já, honum fannst landið ónumið og allt ógert, þegar hann tók við stjórnartaumunum. Þetta má til sanns vegar færast að einu leyti. Sá möguleiki var nefnil. fyrir hendi að stofna hér ótal embætti og starfa, til þess að skapa sér með pólitískt fylgi bitlingamanna. Það hefir líka verið ósleitilega gert allt fram á þennan dag. Að þessu leyti var landið ónumið, því að við höfðum átt því láni að fagna, að allt fram að þeim tíma, er núv. stjórn tók við völdum, höfðu engar stjórnir gert slíkt sér til framdráttar. En nú eru menn hættir að fylgjast með öllum þeim sandi af bitlingamönnum, sem landið úir og grúir af. Þó að allir bitlingarnir hafi að sjálfsögðu kostað landið stórfé, þá sé ég ekki svo mjög eftir peningunum; hitt er verra og alvarlegra, að þessar bitlingasnapir manna og austur stjórnarinnar hefir spillt svo mjög hugsunarhætti og siðferðistilfinningu fjölda manna, að þjóðin biður þess seint bætur. Um þetta var sögð skriftla hér á dögunum. Ég sel hana ekki dýrari en ég keypti, en öllu gamni fylgir þó einhver alvara, og því hefir skritlan orðið til. Það er talið, að maður nokkur, sem sennilega hefir verið atvinnulaus, hafi sagt: Ég fer bara og geri eitthvað af mér, gerist svo Jónasarmaður og fæ bitling; þarf ég svo ekki að kviða úr því. — Gaman þetta má að sjálfsögðu skilja á ýmsa vegu, en það hefir gengið svo til undanfarin ár, að margir þeir menn, er lítið hafa treyst á sjálfa sig, hafa leikið það að ganga á mála hjá stj., fengið hjá henni bitling og lifað svo áhyggjulausu lífi úr því.

Þá hefir höfuðstaðurinn ekki farið varhlaða af stórhýsum stj. Eitt af því, sem breyta þurfti, var að fá skrifstofur ríkisins á einn stað, hætta að hafa þær á við og dreif. Ég skal fúslega játa, að það er þægilegra að hafa þær sem mest á einum stað, en allt má kaupa of dýru verði, og svo er um þessi þægindi. Hinn frægi Arnarhváll fór langt fram úr því, sem hann var áætlaður, og bezta sönnun þess, hve litill sparnaður fyrir ríkissjóð hefir orðið að þeirri byggingu, er það, að nú

alveg nýlega er búið að hækka leiguna fyrir þær skrifstofur, sem þar eru, svo skrifstofukostnaður þeirra ríkisstofnana, sem þær nota, er nú miklu hærri en hann hefir nokkurn tíma verið áður.

Þá er símastöðin nýja. Það er sama um hana að segja og Arnarhval. Hún hefir farið langt fram úr áætlun, svo langt, að talið er víst, að hún muni kosta fullbúin hart nær 2 millj. króna. Ég býst nú við, að allt hefði gengið áfram á þessu landi og við verið jafnbrynjaðir til þess að mæta kreppunni, þó að Arnarhval hefði ekki verið byggður og frestað hefði verið svo sem hálfan áratug að byggja símastöðina nýju. Það eru þessar breytingar, þessa miklu „tilþrif“ hjá hæstv. stj., sem hafa fært lítil gæði, en haft í för með sér stórkostlega aukin útgjöld fyrir ríkissjóðinn og landsfólkið, útgjöld, sem alla ætla að sliga, unga sem gamla, ríka jafnt sem fátæka, og er það sízt að undra, því að það er ekki aðeins kostnaður við framkvæmdir ríkisins sjálfs, sem hér er um að ræða, heldur hefir á hverju þingi undanfarið verið tekið meira og minna af atvinnurekstri, sem einstaklingar hafa annazt áður, og færður undir beinan ríkisrekstur, og má því til sönnunar benda á, að nú rekur ríkið verzlun, mikla skipaútgerð, viðgerðaverkstæði, prentsmiðju, sildarbræðslustöð, útvarp og síðast en ekki sízt brauðgerðarhúsið, sem nýlega var sett á stofn. Allar þessar stofnanir útheimta mikinn mannafla og mikla peninga og er því engu síður nauðsynlegt fyrir þingið að fylgjast vel með rekstri þeirra heldur en reksti ríkissjóðsins sjálfs, úr því að farið hefir verið inn á þá braut að reka þær á kostnað ríkisins.

Frá því hefir verið skýrt af núv. valdhöfum, að það hafi ekki verið svo litill búhnykkur að setja ríkisútgerðina á stofn. Eimskipafélag Íslands hafði annazt útgerð Esju þangað til fyrir ákveðna fjárfúlgu árlega. Nú skyldi maður ætla, að reynt hefði verið að semja við Eimskipafélagið um að hafa áfram á hendi afgreiðslu strandferðaskipanna fyrir lægra gjald, en svo var ekki. Þetta stóra útgerðarbákn var sett á stofn án minnstu tilraunar um slíka samninga, og nú mun svo komið, að tap ríkissjóðs á hvoru strandferðaskipinu fyrir sig mun hafa

numið 200 þús. kr. síðastl. ár, eða 400 þús. á þeim báðum. Í þessari upphæð kann að felast einhver viðgerðarkostnaður á Súðinni, sem ekki er nema eðlilegur, þar sem um er að ræða 40 ára gamalt skip, sem að sjálfsögðu þarf stöðugt mikið árlegt viðhald.

Þá er að nefna landhelgigæzluna. Hún er komin í þær ógöngur, að varðskipunum er lagt upp á vixl, og kostnaðurinn við hana komst árið sem leið upp í 800 þús. kr. Það ræður af líkum, að ekki hefði þurft að eyða þvílíkri fjárhæð til varðskipanna á einu ári, ef réttilega hefði verið að farið. En það virðist hafa verið eitt af stærstu áhugamálum stj. að misnota varðskipin eins og frekast var unnt, senda þau í eina snattferðina eftir aðra, oftast nær með pólitíska gæðinga sína. Í þessu sambandi er fróðlegt að minnst þess, sem ég las í dönsku blaði í fyrra. Tveir danskir stjórnmálamenn, er farið höfðu til Grænlands, höfðu fengið danska varðskipið Hvidbjörnen til þess að skjóta sér hingað til Íslands í veg fyrir skip þau, er héðan ganga til Danmerkur. Danska blaðið tók afarhart á þessu, taldi slíka misnotkun varðskipanna hreinustu ósvinnu. Hér kveður dálítið við annan tón í stjórnarblöðunum, Alþýðublaðinu og Tímanum. Þau eru ekki að hneykslast yfir því, þó að gerður sé leikur að því að misnota varðskipin, og það herfilega. Útgerðarkostnaður þeirra verður við það miklu hærri en hann annars þyrfti að vera, og landhelgigæzlan jafnframt svo litilfjörleg, að hún má ekki aumari yera. Þó samþykkt væru jafnvel 5 ömmufrumvörp á ári, vegur það ekkert á móti því tjóni, sem landhelgigæzlan biður vegna misnotkunar núv. stj. á varðskipunum. Afleiðing snattferðanna hefir og m. a. komið fram á landhelgisjóðnum. Hann hefir stöðugt gengið til þurrðar, og nú mun stj. orðið kunnugt um, að hann þolir ekki mikil álög frá því, sem nú er komið, því að í fjárlagafrv. fyrir 1933 er gert ráð fyrir að færa meira af kostnaðinum við landhelgigæzluna yfir á herðar almennings en verið hefir, þar sem lagt er til, að  $\frac{3}{5}$  hlutar hans greiðist úr ríkissjóði á móti  $\frac{2}{5}$  úr landhelgisjóði, en áður greiddu hvorir fyrir sig, landhelgisjóður og ríkissjóður, helming hvor.

Þegar málefni sildarútgerðarinnar voru mest til umr. hér í þinginu, var svo að segja í öllum atriðum, er máli skiptu, stöðugt stríð milli Sjálfstæðisflokksmanna annarsvegar og stjórnarflokksmanna hinsvegar um það, hvernig þessum málum yrði bezt skipað. Stjórnarflokkarnir sigruðu og komu sínum till. fram, en nú hefir tíminn leitt hið sanna í ljós (ekki blaðið Tíminn, því að hann leiðir sjaldan neitt satt í ljós), að tillögur þeirra voru til mestu vandræða og hafa komið þessum atvinnuvegi út í hreinustu ógöngur. Hefði því sennilega farið betur, ef svo mikil vitglóra hefði verið hjá þessum sameinuðu flokkum, Framsókn og jafnaðarmönnum, að þeir hefðu tekið þó ekki hefði verið nema lítið brot af till. andstæðinga sinna til greina. Má þá vel vera, að stj. hefði ekki neyðzt til þess að skera þetta afkvæmi sitt niður við trog, eins og nú er komið á daginn.

Um sildarbræðsluverksmiðjuna stóðu svipaðar deilur og um sildareinkasöluna. Hún var áætluð 1 millj. kr., og það var jafnvel gefið í skyn, að fyrir þá upphæð yrði hægt að byggja fleiri en eina verksmiðju, því alltaf var talað um, að fé þetta ætti að vera til byggingar sildarbræðslustöðva. En þessi eina stöð kostaði 1½ millj. kr. Sem dæmi um sparnaðinn við byggingu hennar, og jafnframt um það, hversu núv. stj. gengur langt í því að láta af hendi fé til stuðningsmanna sinna, má geta þess, að þegar lóð var fengin undir bygginguna á Siglufirði, voru fengnir 2 flokksmenn stj. til þess að meta lóðina. Þeim voru greiddar 4000 kr. fyrir ómakið, en er til átti að taka, kom það í ljós, að landið sjálft átti lóðina. Þetta er aðeins lítið sýnishorn af mörgum um meðferð fjármálanna hjá framsóknarstjórninni á undanförunum árum, en þó sláandi og henni einni líkt.

Þegar núv. stj. tók við völdum, setti hún fljótlega á laggirnar nefnd, sem nefndi sig ríkisgjaldanefnd. N. þessi kostaði að sjálfsögðu ærið fé. Hún gaf út stóra skýrslu, sem hafði inni að halda mikið af mannanöfnum og mikið af tölum. Skýrsla þessi var prentuð og útbýtt meðal ýmsra gæðinga stj. Maður skyldi nú ætla, að stj. hefði lært eitthvað af skýrslu þessari og tekið sig á um að

draga úr gjöldum ríkissjóðs, en reynslan sýndi það gagnstæða, því að eyðsla hennar og bitlingaaustur náði fyrst hámarki sínu eftir útkomu þessa merkilega plaggis. Litur því helzt út fyrir, að stj. hafi lesið út úr plagginu, að útgjöld ríkissjóðs væru allt of litil og bitlingarnir allt of fáir. N. þessi varð því ekkert annað en ein af hinum mörgu eyðslunefndum stjórnarinnar, því vitaskuld kostaði hún stórfé. Á frv. þeim, er hæstv. stj. hefir lagt fyrir þetta þing, verður ekki séð, að hún í neinu viki af þeirri braut, sem hún hefir verið á. Ennþá gerir hún ráð fyrir nýjum nefndum og nýjum starfsmönnum, samhliða auknum útgjöldum fyrir ríkissjóðinn. Síðasta afrek hæstv. dómsmrh. hefi ég heyrt, að væri það, að setja löggæzlumann einhversstaðar austur á veginn til þess að standa þar á krossgötum og banda „Höskuldi“ heim í Árnessýslu. Annars hefir áfengislöggjöfin reynzt hentug fyrir hæstv. dómsmrh. til þess að unga út bitlingum, því að í skjóli hennar hefir hann sent út alla hina fjölmennu þefarastétt, sem farið hefir með síðustu sneplana af virðingu þjóðarinnar fyrir bannlögunum.

Nú standa sakir þannig hjá okkur, að heimskreppan er dunin yfir, útlit er fyrir, að tekjur ríkissjóðs rýrni að miklum mun, gróði góðæraanna er eyddur og í stað hans eru komnar skuldir, en þjóðin dregst með heilan her bitlingamanna, bæði utan þings og innan, því að varla er hægt að benda á nokkurn nafnkenndan fylgismann stj., a. m. k. ekki innan þings, sem ekki hefir einhverntíma fengið hjá henni launað starf eða önnur friðindi. Þannig er nú ástandið, þegar lítið er á það eins og það er í raun og veru, og ekki verður séð, að stj. geri hið minnsta til þess að bæta úr því. En fylgismenn stj. stinga saman nefjum og leggja höfuð sín í bleyti til þess að finna einhver bjargráð, enda fæðast þau líka smátt og smátt. Í gær voru t. d. ekki færri en 7 ný skattafrv. á dagskrá. Bjargráðin verða því aðeins þau að íþyngja þjóðinni með nýjum álögum, til þess að þurfa ekki að stugga við bitlingaherum né dýrum ríkisstofnunum. En þjóðin mótmælir þessum aðförum. Það þarf meira til þess að vinna bug á kreppunni og hinu gálause

framferði núv. stj. heldur en bera fram frv. um háleiguskatt, stóribúðaskatt o. s. frv. Það þýðir ekki að bera fram ný skattalög ofan á sligaða atvinnuvegi og félausa banka. Eina leiðin er að draga úr útgjöldunum við ríkisbúskapinn, og því er till. þessi fram komin, að við, er hana flytjum, viljum, að strax sé lagt á þá leið. Við álitum, að það þurfi að vera höfuðverkefni Alþingis í þetta sinn að draga úr kostnaði við ríkisbúskapinn og ríkisstofnanir, við ríkisútgerð, verzlun, útvarp o. þ. h. Eru fleiri slíkar stofnanir eign ríkisins, og kemur gróði þeirra eða tap á herðar gjaldenda landsins.

Þessi greinargerð mín er e. t. v. orðin nokkuð löng, en ég vildi aðeins rekja í stórum dráttum ástæðurnar fyrir þáttill. þessari, því að öllum er ljóst, að ekki má lengur svo búið standa um fjáraustur sem undanfarin ár. Vona ég, að Alþingi sjái sér fært að samþ. till. og verða við kröfum þjóðarinnar um niðurfærslu á gjöldum ríkisins. Þessi niðurfærsla er eina leiðin, sem nokkurn veginn er fær. Við ráðum ekki við afl heimskreppunnar og ekki heldur ráðum við því, hvaða verð fæst fyrir íslenzkar vörur á erlendum markaði, en hitt ráðum við miklu um, hvernig við höldum á fjármunum ríkisins.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég mun ekki fara mörgum orðum um þessa till., því að vafi leikur á um það, hvort formlega rétt sé að bera fram svona till. í sameinuðu þingi. Mun forseti fella þar úrskurð um.

Hafði ég hugsað mér, að hér myndi koma fram till. um þingskipaða sparnaðarnefnd, er starfaði einnig utan þings. Geri ég mér litlar vonir um, að ný n. ofan á fjvn., sem starfar um þingtimann, geti nokkuð gert umfram það, sem fjvn. getur. Þó gæti ég verið með slíkri n. um þingtimann, en ef hún ætti að starfa lengur, væri óþarfi að skipa fleiri menn en 3, og væru þeir þá stjórnskipaðir. Mun slík till. vantanlega koma fram í annari-hvorri deildinni.

Starf þessarar n. þarf að vera með öðrum hætti en gert er ráð fyrir í ræðu hv. frsm. Má ekki ganga að þessu sem eldhúsdegi flokka, heldur verður að fara að

því sem alvarlegri rannsókn og athugun. Hefir hér mikið verið rætt um sparnað, og virðast allir sammála um, að sparnaður verði að aukast, en þegar að því kemur, er snertir einstök héruð, þá eru menn ekki eins sammála. Verður sparnaðurinn jafnan örðugri í framkvæmd en í umr. á þingi. Á undanförunum krepputímum hafa verið settar margar sparnaðarnefndir, en ég hefi ekki orðið var við, að útgjöld ríkissjóðs hafi farið niður úr því, sem var, nema þá fyrir lækkað verðlag. Held ég, að heppilegra væri að vera sammála í sparnaðarmálunum á góðu árunum, því að erfitt er að taka upp sparnað, þegar versnar í ári. Þing og þjóð eru ekki laus við siðferðisbönd um ráðstafanir, sem áður hafa verið gerðar. Væri bezt að fara svo að, að sama búskaparlag gæti haldizt á góðum árum og vondum. Aðalviðfangsefnið er að rannsaka, hverju sleppa á, því að ekki er hægt að sleppa útgjöldum án þess að sleppa gagni því, er þau hafa veitt. Hafði ég hugsað mér, að skipuð yrði n. lík þeirri, sem skipuð var á Englandi siðastl. vor og bar góðan árangur. Gæti svo verið hér líka, og fer það þó eftir því, með hvaða hugarfari gengið er að verkinu. Verður að finna þær leiðir, sem greiðastar eru fyrir þjóðina út úr ógöngunum. Mun ég helst kjósa þriggja manna stjórnskipaða n. eftir till. flokkanna.

**Jón Baldvinsson:** Hv. þm. Vestm. hóf mál sitt með því að lesa upp nokkur alvöruorð úr ýmsum þingmálafundargerðum. Venjulega eru nú í þeim fundargerðum tvennskonar till. Annarsvegar skorar fundurinn á Alþingi og ríkisstj. að spara sem mest, leggja niður óþörf embætti o. s. frv. Jafnframt eru samþ. margar till., þar sem fundurinn skorar á þm. kjördæmisins að heita sér fyrir því, að Alþingi samþ. ýmsar fjárveitingar til framkvæmda í kjördæminu. Hv. þm. las aðeins upp aðra hliðina á fundargerðinni, og yrði það of langt mál, ef ég læsi nú upp hina, sem er óefað miklu lengri.

Ég jata, að ástandið er nú ískyggilegra en nokkru sinni áður, en sú aðvörun hefir nú komið fram þing eftir þing, að varlega beri að fara með fé landsins. En um það verða hv. þm. sjálfir að dæma, hvað

þeir taki til greina af þeim aðvörðunum. Mun verða ástæða til þess fyrir Alþingi að gæta þess, að ekki verði að óþörfu veitt fé úr ríkissjóði og að aðeins verði því fé eytt, sem nauðsynlegt er til þess að fleyta landinu yfir þessa tíma, sem nú eru. En mér hefir samt þótt talsvert á það skorta, að hv. flm., eða þó sérstaklega sumir flokksmenn hans, hafi tekið fullt tillit til þessa. Hafa þeir reyndar jafnan tekið þunglega undir þær till., sem áttu að léttu eitthvað undir með fólki því, sem verst er stætt.

Hv. þm. hefir auðsjáanlega búið sig undir eldhúsdagsumr. á stj. Hefi ég ekki búið mig undir þær, enda verður sjálfsgagt tækifæri til þeirra, þegar fjárl. koma til umr. Vil ég aðeins vikja að því, er hv. þm. vildi gera Alþýðuflokkinn að stuðningsfl. stj. Þetta er ekki rétt. Alþýðufll. er andstæður stj., enda segja flokksblöð hv. þm. daglega, að svo sé, svo að hann er þar í mótsögn við sin eigin blöð. Býst ég við, að Alþýðuflokkurinn svari til þeirra mála, sem hann hefir samþ. með framsóknarstj., og fer ég ekki frekar út í það.

Hv. þm. fer fram á, að skipuð verði ríkisgjaldan. Þess vegna kom mér undarlega fyrir, að hann skyldi vera að skamma skipun gömlu ríkisgjaldanefndarinnar.

Þá talaði hv. þm. mikið um sparnað á opinberum rekstri, en minntist ekki á það, sem ekki er þýðingarminna, sem sé rekstur einkafyrirtækja. (J.Jós: T. d. bankanna). T. d. bankanna og útgerðarinnar. Þarf ég í þessu sambandi ekki að tala um hinar almennu kaupgreiðslur, heldur þær, sem goldnar eru fyrir störf þau, er sambærileg eru við þau störf, sem ríkið lætur vinna. Nú hefir hvorki Sjálfstæðis- eða Framsóknarflokkurinn viljað fallast á endurskoðun launalög-gjafarinnar frá 1919. Hafa þeir viljað halda uppi þeirri reglu, sem haldizt hefir alllangt árabli, að halda föstum embættislaunum á lágum fjárhæðum, en hlaða svo utan um þau ýmsum aukalaunum til uppbótar og til þess að þurfa ekki að fara í kapp um beztu mennina við einkafyrirtækin, sem greiða hærri laun. Ef t. d. kaupmaður rekur verzlun fyrir sjálfan sig, þá reiknar hann sér oft 30 þús. kr.

árslaun. Eru þá skiljanlegir erfiðleikar ríkisins á því að halda í góða starfsmenn fyrir 4500 kr. á ári. Hefi ég hér skýrslu ríkisgjaldan. frá 1928. Sé ég þar, að einkafyrirtæki eitt greiðir pakkhúsmanni sínum 382 kr. meira á ári en ríkið lögreglustjóranum í Reykjavík, miðað við föst laun. Er það skiljanlegt, að af sliku vakni óánægja og að því séu veittir bitlingar, til þess að þurfa ekki að færa upp hærri laun á opinbera reikninga. Er þá oft búið að hlaða á opinbera starfsmenn 20000 kr. launum samanlagt, og þar yfir. Af þessum orsökum sakna ég úr till. þessari, að tekin séu hin stærstu einkafyrirtæki með. Ef þau greiða mörg forstjórum sínum 20—30 þús. kr., þá þýðir það óþarfa eyðslu fyrir þjóðina.

Vil ég beina því til hv. flm., hvort hann vilji ekki bæta því inn í till., að tekin verði upp rannsókn á kaupgreiðslum stærstu einkafyrirtækjanna. Þó að ég hafi þessa aths. við till., kem ég samt ekki fram með brtt. við hana. Vil ég lýsa yfir því, að ég og flokksmenn mínir munum greiða atkv. með þessari till. til að sjá, hvað hægt sé að gera í þessu efni, en betur hefði ég kunnað við hana aukna á þann hátt, sem ég minntist á.

**Forseti (EÁrna):** Enda þótt ég líti svo á, sem till. þessi sé ekki borin upp á réttum vettvangi, þá vildi ég þó ekki, fyrir tilmæli fyrra flm., synja þess, að hún yrði rædd hér. Er þó vafasamt, hvort ég treysti mér til að láta umr. ganga úr hófi fram um þessa till., þar sem ég held, að önnur till. komi bráðlega, sem gengur í sömu átt.

**Jón Þorláksson:** Ég var hissa, er ég heyrði hæstv. fjmrh. ympra á því, að verið gæti, að forseti úrskurðaði, hvort till. þessari yrði vísað frá eða hún kæmi til atkv., því að hæstv. forseti hefir tvisvar sagt, að till. ætti þar heima, sem fram væri borin. Var hún fyrst til umr. í Sp. til þess að ákveða, hvort hafa skyldi um hana 1 eða 2 umr. Sp. ákvað að hafa 1 umr. Síðan hefir málið verið tekið til umr., sem nú er byrjuð, og ef nú á að nota forsetavald til þess að vísa henni frá, þá er það tvöfalt brot á þingsköpum. Ef vísa á frá till. eins og þessari, af því

að ekki sé samkvæm þingsköpum, þá á að gera það á fyrsta stigi málsins. Eru það engar málsbætur, þótt í vendum sé till. um skipun n. með öðrum hætti, en svipuðu verkefni. Hæstv. fjmrh. fór fram á það, að í stað þeirrar n., er hér var um rætt, yrði sett stjórnskipuð n. með „réttu hugarfari“. Fannst honum ekki rétt hugarfar hafa komið fram í ræðu hv. flm. Verð ég að gera grein fyrir því, hvers vegna ég álit, að svona n. verði að vera þingkjörin, en ekki stjórnskipuð. Ráðstöfunarvald yfir ríkisfé er á síðustu árum komið úr höndum Alþingis, langt umfram það, sem stjórnarskráin leyfir. Hefir þetta gerzt svo, að þingið semur fjárlög, þar sem þegjandi er gert ráð fyrir því, að stj. sé ekki bundin við upphæðir þær, sem þar eru settar. Þessi venja á sér sögulegar rætur, og var ekki illt um hana að segja, meðan ekki gekk úr hófi fram. Þó er hitt enn verra, að fyrir utan fjárlagaveitingar leyfir stj. sér án allrar heimildar að taka dags daglega stórar upphæðir úr ríkissjóðnum og ráðstafa eftir eigin geðþóttu. Þetta gengur miklu lengra en þolað mundi vera nokkursstaðar annarsstaðar, þar sem þingbundin stj. er og ég þekki til.

Hugsunin með skipun þessarar n. er sú, að Alþingi taki í sínar hendur athugun á því, hvar komið sé þessum málum, og undirbúi af sinni hálfu tillögur um, hvernig bót megi ráða á þessu ástandi, sem leitt hefir til þess ófarnaðar, að þjóðinni allri og stofnunum hennar er bráð hætta búin. Ég álit það þess vegna alveg óviðeigandi, ef gripið verður nú fram fyrir hendur þingsins með einhverju valdi, ímynduðu eða raunverulegu, og till. um kosning þessarar n. vísað frá. Með því að skipa stjórnskipaða n. í stað þess að Alþingi, eftir þessari till., kjósi hana, er vald stjórnarinnar undirstrikað.

Það er að visu sjálfgefið, að ef nauðsyn ber til, að nefnd sé látin hafa starf milli þinga, þá verður stj. að skipa hana að forminu til, af því þingið situr ekki að störfum. En hér er slík ástæða alveg óviðeigandi. Deilan hér er um það, hver ráða eigi ráðstöfun ríkisfjárr, Alþingi eða stjórnin. Og þegar till. kemur fram um það, að þingið geri sinn rétt gildandi, þá er hlaupið upp til handa og fóta og reynt Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

að taka valdið til að velja í n. af þinginu. Því er slegið við, að betra sé að leggja þetta í hendur stj. En ég tel það sízt til bóta og litla röksemd fyrir því, þótt hæstv. fjmrh. telji eða haldi, að n. muni hafa réttara hugarfar, ef hún verður stjórnskipuð heldur en þingskipuð.

Hæstv. fjmrh. hafði enga trú á starfi slíkrar n. og hér er stungið upp á. Reyndar er nú hæstv. ráðh. frjálst að hafa sína trú sem öðrum mönnum. Hann gerði nú tilraun til að rökstyðja þessa trú sína með framburði nokkrum, sem sýndi það, að hann er ekki nægilega minnugur þess, sem gerzt hefir á Alþingi eftir að hann eignaðist sæti á því. Hann kvaðst ekki muna til þess, að útgjöld ríkissjóðs hefðu verið færð niður, þótt mikið hefði verið talað um sparnað. En ég vildi þá biðja hæstv. ráðh. að athuga það í LR., að útgjöld ríkisins 1924 voru færð niður um 1½ millj. kr. a. m. k. frá því, sem verið hafði næstu ár á undan og aftur varð síðar, þegar úr rættist. M. ö. o., stjórnin, sem þá sat, taldi sér skylt að verða við þeim sparnaðaróskum, sem þá bárust að úr öllum áttum. Það tjáir því ekki fyrir hæstv. ráðh. að tala um það, að aldrei hafi neitt verið gert né sé unnt að gera á þessu sviði. Mér hefir verið tjáð, að sami ráðh. hafi látið það í ljós nú nýlega, að hann vissi ekki til þess, að hægt væri að spara né lækka skattana á krepputímum. Ég vil, þótt það komi ekki þessu máli beinlínis við, minna hæstv. ráðh. á það, að 1926 var svipað ástand og nú, þá einnig af völdum atvinnukreppu, sem stafaði eins og venja er til af verðfalli innlendrar framleiðslu. Við það bættist, að kola- verfall stóð lengi í Englandi, svo kol hækkuðu mjög í verði. Þá voru skattar nokkuð lækkaðir, og gekk sú lækkun í gildi þegar á miðju því ári að nokkru leyti. En meiri álögur á þjóðina datt engum í hug að nefna þá, á þeim krepputímum.

Ég þarf engu við að bæta um röksemdir fyrir því, að rétt sé að skipa þessa n. Hv. 1. flm. hefir greinilega tekið fram þörfina fyrir það. Og ég þarf enn síður að gera það, þar sem þetta er viðurkennt af hæstv. fjmrh., að rétt sé að skipa slíka n. En vegna þess að sá tími fer að verða naumur, sem eftir er af þingtímanum, þá

þarf að hraða skipun n., svo hægt verði að færa sér í nyt till. hennar á þessu þingi. Ég hefi þá trú, að slík n., sem vinnur til þingloka og hagar skynsamlega starfi sínu, tekur fyrir ákveðna hluta ríkisrekstrarins, muni geta gert mikið gagn. Hygg ég jafnvel, að ekki muni þá vera þörf á slíkri n. milli þinga, enda má þá taka til frekari ráðstafana undir þinglok-in, ef þörf sýnist vera á því, þegar sést, hverju n. fær áorkað. Vona ég, að ekki komi til þess óyndisúrræðis, að farið verði að hefta framgang þessarar till. með valdi úr forsetastóli og hnekkja þar með fjárveitingarvaldi þingsins. Vona ég, að þingið sjálft fái að hafa forgöngu að nauðsynlegum breytingum á útgjöldum ríkisins.

Út af ummælum hv. 2. landsk. hefi ég nokkur orð að segja. Það er ekki rétt, að hér sé verið að stofna til nýrrar ríkisgjaldan. Hér er ekki ætlað til, að um skipun mþn. sé að ræða, eins og ríkisgjaldan. var, heldur er það þingið sjálft, sem leysir þau störf af hendi, er því ber, á meðan það situr. — Þá vil ég leiðrétta það, að Sjálfstæðisflokkurinn hafi ekki getað fallið á endurskoðun launalaganna. Þetta hefir að visu ekki komið mikið til orða. En þó hefir það komið fram í n., og liggja fyrir því skjálleg gögn í bókum n., að ekki hefir staðið á Sjálfstæðisfl. að taka fyrir endurskoðun launalaganna. En stj. og flokkur hennar hefir ekki treyst sér til að taka það mál upp. Þetta er vandasamt mál. Skal ég ekki dóm á leggja, hvort rétt hefir verið að fresta því, en svona hefir þetta gengið til.

Þá spurði hv. 2. landsk., hvort við flm. þessarar till. teldum ekki rétt að fela þessari n. einnig athugun á rekstri einkafyrirtækja. Við það hefi ég að athuga, að þá er slík n. komin út fyrir starfssvið Alþingis, sem hefir til athugunar meðferð ríkisfjár og rekstur ríkisstofnana. Það mundi orka mjög tvímælis, hvort það væri í samræmi við þingsköp að fyrirskipa slíkri n. rannsókn á hag einkastofnana. Skipun þessarar n. er miðuð við ríkið og stofnanir þær, er það rekur. Þingið getur séð um, að n. fái aðgang að því að fá skýrslur um rekstur slíkra stofnana, því það á aðgang að stjórninni, sem getur fyrirskipað ríkisstofnunum að

láta n. í té slíkar skýrslur. En ef verkefni slíkrar n. ætti að ná til einkastofnana, þá yrði að fara aðra leið, þá, að skipa n. samkv. 35. gr. stj.skr. En þessari n. er ekki ætlað að ná til annara en ríkisstofnana og getur því ekki starfað á viðara grundvelli, að öðru en því, sem einstakir menn kynnu að vilja veita henni upplýsingar um af frjálsum vilja. Svo er og annað athugaverið við þetta. Við álitum, að þessi n. hafi nægilegt verkefni til þingloka og að það mundi draga úr árangrinum af starfi hennar, ef út fyrir þann ramma, sem við höfum sett með till., væri farið. Ef n. þó skyldi telja þörf á því vegna samanburðar, þá getur hún vitanlega leitað upplýsinga hjá einkastofnunum.

En það eru aðrar stofnanir, sem góð tök og betri en þing og ríkisstjórn hafa á því að athuga rekstur einkastofnana, og það eru bankarnir og stjórnir bankanna. Það er nú ekki hærra risið á okkur en það, að öll einkafyrirtæki eru undantekningarlaust komin upp á lánsstofnanirnar með rekstrarfé, og oflegra meira. Það eru því bankarnir, sem alla ástæðu hafa til að krefja upplýsinga um fyrirtæki lántakenda og hvernig þeim er haldið í horfinu. Ég hefi fundið sérstaka ástæðu til að taka þetta fram, vegna orða hv. 2. landsk., sem er bankastjóri og hefir því sérstakrar skyldu að gæta og að vera á verði um þetta vegna sinnar stofnunar og almennra hagsmuna. — Ég kæri mig ekki um að fara út í neinar sérstakar ádeilur nú vegna ráðstafana núv. stj. eða fyrrv. fjmrh. á fé ríkisins og meðferð þess yfir höfuð. Ég geri það a. m. k. ekki meðan ég hefi von um, að till. okkar komi til atkvgr. Og ef hún gerir það, þá tel ég allveg víst, að hún verði samþ.

Magnús Guðmundsson: Ég hjó eftir því, að hæstv. fjmrh. dró það í efa, að þessi till. yrði borin undir atkv., með því að efamál væri, að hún væri í samræmi við þingsköp. Ég tók ekki eftir því, að hann tilnefndi ástæður fyrir því áliti. En ég get varla hugsað mér aðra ástæðu en þá, að hann telji, að síðasta málsgf. till. fari í bága við 35. gr. stj.skr. En ef vísa skal till. frá fyrir þá skuld, að embættismenn eða stofnanir ríkisins eiga

samkv. till. að láta n. í té nauðsynlegar upplýsingar, þá getur slík frávisun ekki byggt á öðru en því, að ríkisstj. ætli sér að banna embættismönnum og stofnunum að gefa n. slíkar upplýsingar. Hér er því eingöngu um þá spurningu að ræða, hvort stj. ætla sér slíkt. Það er vitanlega á valdi hæstv. stj., hvort hún veitir slíkt leyfi, eða hvort hún vill nota vald sitt til að banna þetta. Og ef hún ætla ekki að banna þetta, þá er vitanlega ekkert því til fyrirstöðu, að till. verði samþ. og framkvæmd.

Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Það má vel vera, að rétt sé fyrir hv. 2. þm. Skagf. að tryggja sig með þessari fyrirsögn. En ekkert það hefir enn komið fram, sem gefið getur tilefni til hennar. Hæstv. forseti úrskurðar vitanlega um þetta út frá þingsköpum og sínu valdi að beita þeim, en stj. hefir ekki komið nálægt því. En ég hygg þó, að mér sé óhætt að segja, að hver sú n., sem á löglegan hátt verður kosin á þessu þingi til athugunar þessara mála, muni fá fullt leyfi stj. til slíkra athugana. Það mun enginn banna og engin ástæða er til að ætla, að það verði gert.

Hv. 1. landsk. virtist sárgramur yfir því, að ég skyldi leyfa mér að tala um stjórnskipaða nefnd. Gerði hann mikið úr, hversu ofdirfskufull og einráð sú n. myndi verða, er skipað væri á þennan hátt, og að hún mundi draga allt vald úr höndum þingsins. Ég held nú, að þetta sé fullhátt kveinað, þó talað sé um, að stj. skipi nefndina eftir tillögum þingflokka. Ég held, að réttast væri að hafa jafnan n. skipaðar á þann hátt, að stj. skipaði n., en þingflokkarnir tilnefndu menn í þær. Og það er víst, að þetta form er til orðið vegna þingræðisins. Í Englandi t. d. er aldrei notað annað form en þetta um skipun n. Að vísu er þetta bara form, en það á áreiðanlega hvergi neitt skylt við einveldi. Það er ekkert vald gripið frá þinginu, þó þessi háttur sé upp tekinn.

Þá leitaðist sami hv. þm. við að færa á verra veg það, sem ég minntist á hugarfar þeirra manna, er í n. þessa setjast. Hann vildi halda því fram, að ég hafi sagt, að ef n. væri stjórnskipuð, þá yrði hugarfarið annað og betra en ella. Í þessu

er „animus nocendi“, án þess nokkurt tilefni væri til. Bæði flokkar og einstaklingar ráða auðvitað sínu hugarfari. Og stj. getur vitanlega aldrei haft áhrif á annað en í mesta lagi hugarfar sins eigin flokks. En það, sem ég sagði um hugarfar, átti við sumt í ræðu hv. 1. flm., — átti við kritik hans á núv. stjórn. Ég skal t. d. taka það, að hv. þm. taldi það allt eyðslu og sóun, sem tapast hefði á strandferðum ríkisskipanna. En líklega stafar tapið af því, að of margar ferðir hafa verið farnar. Ráðið verður því að klípa af ferðunum, ef útgjöldin til strandferðanna eiga að lækka. En þá kemur bara spurningin, hve langt á að ganga í því efni án þess að of mikið sé gengið á þau hlunnindi, er þær veita. Í þessu sambandi má nefna það, að hver hringferð strandferðaskipanna kostar nú minna en áður, svo að í sjálfu sér hefir þeim verið komið fyrir ódýrar en áður. En eins og ég sagði áður, má færa þennan lið niður með því að fækka ferðunum. Stj. hefir þegar gert nokkuð að því, og nú er það verkefni þingn. að athuga, hvort lengra má ganga í því. — Við þennan málflutning hv. flm. átti ég, þegar ég talaði um rétt hugarfar. Það er ekki nóg að segja, að flokkur stj. sé brúðlunarflokkur og kenna honum um alla útgjaldaaukningu, heldur verður að leita hinna sönnu orsaka, ef tilætlunin er að ráða bót á slíkum málum. Það var það, sem ég átti við, þegar ég talaði um, að annað hugarfar yrði að ríkja, þegar þessir 3 menn væru settir á rökstóla, heldur en það, sem ríkjandi virtist hjá hv. flm. till. á þessum þingfundi. Um það, að slík n. yrði stjórnskipuð, hefi ég að vísu hvorki talað við samflokksmenn mína né með-ráðherra, enda hefi ég litið á þetta sem algert fyrirkomulagsatriði. Og hv. 1. landsk. getur ekki með neinum rétti dregið þær ályktanir, er hann gerði, af því. Með því er ekkert tilefni gefið, að deilt sé um, hver eigi að ráða, þing eða stj. Hv. þm. getur sagt, að hann trúði því ekki, en það er nú samt sem áður mín skoðun, að þingið eigi að ráða. En ég hygg þó, að hv. þm. hafi reynt það, þegar hann var fjmrh., að oft verður að víkja nokkuð frá þeirri fjárhæð, er þingið taldi líklegt, að dygði, þegar það samdi fjárlög.

Þegar um ákveðið verk er að ræða eða annað, sem kostar meira en þingið hafði áætlað, þá verður að greiða meira til að geta lokið því. Það er vel vert athugunar, hvort ekki er hægt að draga úr ýmsum kostnaði. Og ef ég verð fjmrh. eitthvað áfram, þá óska ég gjarnan eftir slíkri n. mér við hlið, sem starfaði milli þinga.

Þegar fjmrh. hefir þannig tekið undir þá meginhugsun, sem hér er flutt, þá finnst mér engin sérstök ástæða til að gera alla hans aðstöðu sem tortryggilegasta og að stj. ætli hér að hrifsa valdið af Alþingi, eða að fjmrh. ætli alveg að stjórna hugarfari þeirra manna, sem n. skipuðu, og binda fyrir munninn á þeim um alla óþægilega hluti.

Það er ekkert annað form til fyrir skipun svona aukanefta. Þær hafa verið skipaðar í Englandi, og sú síðasta, sem skipuð var af þessum ástæðum, var mainefndin, sem Snowden fjármálaráðherra skipaði. Hún var skipuð í þessu formi með samþykki allra flokka.

Hv. þm. vildi benda mér á, að tekizt hefði að spara frá því, sem áður var. Á einstökum liðum hefir þetta tekizt. Þess vegna hefi ég séð mér fært að færa niður áætlun fjárlaganna um sumar fjárveitingar. Þess vegna hefi ég ekkert á móti því, að slík n. væri sett á laggirnar, ef hægt væri að finna einhverja möguleika. En ég hygg, að ræða hv. þm. Vestm. hafi gefið fullmiklar vonir um þá möguleika, t. d. það, sem hann sagði um varðskipin. Mér hefir lengi verið það ljóst, að þar væri fulllangt gengið um varðskipakaup. Þriðja varðskipið var keypt að miklu leyti vegna áskorana frá kjördæmi hv. þm. Vestm. og fyrir atbeina hans sjálfs, og í rekstri kosta þau nú hvert um sig minna en þegar fyrrv. Íhaldsflokkur var við völd. Hv. þm. Snæf. bar fram frv. um kaup á öllum þremur varðskipunum og átti því frumkvæðið um þessa hluti, og fyrir samvinnu flokkanna náði það fram að ganga í þinginu. En að koma svo og segja: „Svona brúðlaði framsóknarstjórnin. Hún gerir út þrjú varðskip með ærnunum kostnaði“, — það getur verið gott flokkslega séð og ánægjulegt að heyra það fyrir þá, sem hneykslast á öllu hjá andstæðingunum, en þegar sparnaðarnefndin fær þetta mál til umhugsunar, þá

getur hún ekki hugsað í þessum dúr, heldur hugsar hún eins og hv. þm. Vestm., þegar hann flytur sín mál um kaup á nýju skipi. Þá verður að koma saman brýnni nauðsyn og gjaldþoli ríkissjóðs. Ég nefni þetta sem dæmi um það, sem ég sagði, að nefndin hefir ýms sjónarmið að athuga.

Þá sagði hv. 1. landsk., að hann skyldi benda mér á, hvenær hægt hefði verið að svara kreppu með því að færa niður skatta. Það hefði verið 1926. Ég minnst þess, að ég var þá í fjhn. Aðalforgöngumaður þessarar skattaniðurfærslu var Björn heitinn Lindal. Ég var einn af þeim, sem fylgdu þessari skattalækkun, en hv. 1. landsk., sem þá var fjmrh., sagði — ég segi það af því ég man það glögg —, að útlitið væri ekki svo gott, að óhætt væri að sleppa þessum tekjum. Það kom líka á daginn síðar, þó að það sæist ekki þá, að það átti ekki að afnema þá skatta, sem afnumdir voru 1926. Við það varð hagur ríkissjóðs þyngri en heppilegt var, og varð því að bæta sköttunum á aftur.

Annað dæmi um kreppu og skattaálögur sjáum við 1924. Það var fyrsta þingið, sem ég sat á. Þá tók hv. 1. landsk. við fjármálastjórn. Þá gekkst hann ásamt Jakob Möller og nokkrum öðrum þm. fyrir því, að samið var frv. um verðtoll. Þá gengust þeir líka fyrir því að samþ. frv. um gengisviðaukann, sem samið var af fráfaramandi stj. Þessir tollar, sem gáfu stórfé í ríkissjóð, voru settir á hinum mestu krepputímum. Annar þessi tollur, verðtollurinn, hefir orðið það hár, að hann hefir gefið allt að 2½ millj. kr. í tekjur. Ég skal ekki segja, hvað gengisviðaukinn hefir gefið miklar tekjur, þegar hann var mestur. Ég hygg, að það hafi verið alltaf 1 millj. kr., meðan hann hvíldi á fleiri vörutegundum en nú. Ef þetta er rétt með gengisviðaukann, þá hefir hv. 1. landsk. gengizt fyrir því, og það í kreppu, að lagðir væru á nýir skattar, sem síðar gáfu á einu ári upp undir 3½ millj. kr.

Ég minnst þess, að í ræðum, sem hv. 1. landsk. hélt, og það fjármálaræðu, ávitar hann ekki þingið fyrir að hafa verið lipurt um að veita þessa nýju skatta. Hann bar ekki heldur fram till. um að

lækka þessa nýju skatta. Þvert á móti hélt hann þeim alla sína löngu tíð og flutti þinginu þakkir fyrir, hvað það hefði verið lipurt og liðugt að veita þessa nauðsynlegu skattaauka, og ég er einn af þeim, sem hafa átt einhvern hlut af þessu þakklæti. Ég vona líka, að hv. þm. geti endurgreitt eitthvað af þessari þakklætisskuld, bæði við mig og aðra á þessu þingi. Hann fær nú bráðlega tækifæri til þess, og mun hann þá ekki bregðast frekar en við brugðumst í hans tíð.

Að öðru leyti skal ég ekki fara langt út í þetta mál, en ef sett væri sparnaðarnefnd, í hvaða formi sem væri, og hvort sem hún væri sett af Sp. eða sett samkv. þál. í báðum d., hvort sem hún væri stjórnskipuð eða þingskipuð, þá álit ég ekki rétt að fela henni meira verkefni en að athuga hag ríkissjóðs og möguleika á niðurfærslu á útgjöldum hans og aðra þá hluti, sem fyrir n. kæmu í sambandi við það.

Það má hafa ýmsar reglur um fjármál, sem við höfum ekki tekið upp enn, en skapa aðhald á öllum tímum. Slíkar reglur eru til hjá öðrum þjóðum. Eitt það bezta, sem við gætum gert í þessu efni, væri að koma því svo fyrir, að Alþingi yrði sem auðveldast að semja rétt fjárlög. Það mundi færa aukna festu og heilbrigði í alla framkvæmd fjárlaganna, það liggur í hlutarins eðli.

Hingað til hafa sumar greiðslur verið í fjárl. aðeins sem heimild, og aðrar í einstökum lögum. Aðrar greiðslur hafa farið fram samkv. yfirlýstum þingvilja, og þó að einhverju hafi verið eytt umfram þetta, þá er það samkv. heimild í einhverju formi, í nál. eða ræðum, eða yfirlýsingum frá fulltrúum flokkanna. Ég álit því, að þær tölur, sem byggðar eru á samanburði fjárlaga og landsreiknings nú að undanförmu, séu oft villandi. Það verður að skoða nákvæmar og líta á allar aukaheimildir til að sanngirni verði í aðfinnslum og að gagni fyrir framtíðina.

Það eru ýmsir slíkir hlutir, sem ástæða er til fyrir flokkana að tala saman um í nefnd, en það er öllum skiljanlegt, að ef gagn á að verða af slíkum störfum, þá gildir ekki einu, hvernig hugarfarið er.

Umr. frestað.

Á 6. fundi í Sp., 21. marz, var fram haldið einni umr. um till.

**Jón Þorláksson:** Nokkur ágreiningur virðist vera um það milli mín og hæstv. fjmrh., á hvern hátt ætti að skipa n. til þess að vinna það verk, sem n. samkv. till. á þskj. 91 er ætlað að leysa af hendi. Hinu ber hann ekki á móti, að svo sé nú ástatt, að nauðsyn beri til, að Alþ. geri að sínu leyti athugun um, hvað unnt sé að gera til niðurfærslu á útgjöldum ríkisins. Hæstv. fjmrh. vildi hafa n. stjórnskipaða, en ekki þingkjörna. Vísaði hann máli sínu til stuðnings í það, að allar n. á Englandi væru stjórnskipaðar. Lét hann það í ljós sem sitt álit, að allar slíkar n. ættu að vera stjórnskipaðar. En út af þessu vil ég endurtaka það, sem ég í raun og veru var búinn að segja í fyrri ræðu sinni, að hér er að ræða um þingnefnd, til þess að starfa meðan Alþ. situr og inna af hendi verk, sem Alþ. þarf að láta framkvæma fyrir sig. Og hvað sem liður tilhögun Englendinga um n.-skipanir, er það föst ófrávikjanleg regla á okkar landi, að allar innanþingsnefndir eru þingkjörnar, og það getur ekki komið til mála að víkja frá þeirri tilhögun. Um hitt er ég honum sammála, að n., sem starfa utan þings, ættu yfirleitt að vera að forminu til stjórnskipaðar, en þó er nú frá því brugðið. T. d. starfar utanríkismálanefnd utan þings og er þingkosin, og er ekkert á móti því, að svo sé um fleiri n. Það er aðeins formsatriði, hvernig slíkar mþn. eru skipaðar, en hitt er meiri fjarstæðan, þegar farið er fram á, að þingið láti bjóða sjálfu sér upp á stjórnskipaða n. þm. til þess að vinna innanþingsstörf. Slíkt getur ekki átt sér stað, og ég geri ráð fyrir, að ummæli hæstv. ráðh. stafi af því, að það hafi verið svo fast í huga hans, að þessi n. yrði að starfa lengur en meðan þing situr, en það er þó ekki ætlun okkar flm. Við viljum með henni fá n., sem starfar meðan þing situr, og eftir því hverjar till. hennar yrðu, yrði athugað, hvort ástæða þætti til þess að gera sérstakar ráðstafanir milli þinga um athugun á niðurfærslu útgjalda ríkisins.

Þá tók ég sérstaklega eftir því, að hæstv. ráðh. sagði, að fyrir sitt leyti ósk-

aði hann þess að hafa n. milli þinga, er skipuð væri mönnum úr öllum flokkum. Það stóð ekki alveg ljóst fyrir mér, hvaða verkefni hann ætlaði þessari n., en ég skildi þó orð hans svo, og gerði það af góðum huga, að skilja þau svo, sem hann ætti við það, að hér yrði tekin upp samskonar venja og í nágrannalöndunum, að stj. leyfi sér ekki að nota fé án heimildar frá fjárveitingarvaldinu, nema bera það undir n., sem er til og skipuð mönnum úr öllum flokkum. Ég get ekki annað en glaðzt af því, ef það hefir verið þetta, sem hæstv. ráðh. vildi láta í ljós með þessum ummælum sínum. Og mér er sérstök ástæða til þess, ef minn skilningur er réttur, að láta í ljós ánægju yfir þeirri framför, sem orðið hefir innan stj. í þessu efni frá því á síðasta þingi. Mönnum var það þá þegar orðið ljóst, að fjáreyðsla stj. utan heimilda var komin langt fram úr því, sem samrýmanlegt er við stjórnskrá landsins, og öll stjórnartilhögun var að sliga gjaldþol landsmanna. Af hálfu Sjálfstæðisfl. var farið fram á það við hæstv. forsrh., sem þá gegndi störfum fjmrh., að stj. féllist á, að skipuð væri n. milli þinga mönnum úr öllum flokkum, til þess að stj. gæti snúið sér til hennar um samþykki fyrir eyðslu á ríkissfé umfram fjárveitingar, þegar ríkisstj. þætti alger nauðsyn bera til, enda féð ekki notað nema með samþ. slíkrar n. En það verð ég að segja, að þótt komi fyrir endranær, að hæstv. forsrh. sé ekki sérlega fljótur að taka afstöðu eða ákveðinn í svörum, vantaði ekkert á það í þetta sinn, því að ég fékk fljótt nei við þessari málaleitun, algert afsvar um það, að stj. tæki í mál að eiga slíka n. sér við hlið. Ef það er rétt skilið hjá mér, að hæstv. fjmrh. hafi látið gagnstæð svör í ljós, er ég honum þakklátur fyrir þau, og það sýnir, að hann hefir þó dálitla ábyrgðartilfinningu og tilfinningu fyrir því, að stj. á ekki að eyða fé á sitt eindæmi án þess að fjárveiting sé fyrir hendi. En þetta er annað verkefni en þeirri n. er ætlað, sem till. okkar fjallar um.

Þá fór hæstv. fjmrh. dálítið út í sögu skattamála frá 1924—1926. Gat hann þess m. a. í því sambandi, að menn þyrftu að tala af nákvæmni um þau mál. En

það þótti mér hann ekki gera, þegar hann var að lýsa þessum málum. Hann sagði, að verðtollur og gengisviðauki hefðu verið settir árið 1924, sem rétt er, en svo sagði hann, að þeim tekjum hefði verið haldið alla mína ráðherratið. Þetta er ekki talað af nákvæmni. Báðum þessum l. var breytt, þannig að skattar voru lækkaðir, áður en mín stjórnartíð var á enda, eða á þinginu 1926. Hann sagði, að skattarnir 1924 hefðu verið settir á verulegum krepputímum. Það er nú alls ekki rétt. Árið 1924 var ekkert kreppuár. Það var góðæri fyrir atvinnuvegina og verzlun, þótt það væri ekki að sama skapi hagstætt fyrir ríkissjóðinn, og má segja, að hann væri í nokkurri kreppu, þegar stjórnskipti urðu snemma á árinu, því að hagur hans var þá mjög þröngur. En þessir skattar voru lagðir á í því sérstaka augnamiði að greiða skuldir, sem safnast höfðu fyrir, og til þess voru þeir líka notaðir. Ég gæti sagt ýmislegt um afstöðu í skattamálum þá og nú, en finnst þó ekki ástæðu til þess að draga slíkt inn í þessar umr., því tækifæri munu gefast seinna í sambandi við önnur mál.

Það var svo ekki meira úr ræðu hæstv. fjmrh., sem ég þykist þurfa að svara. Hann gerði enga tilraun til þess að mæla á móti því, að nú bæri brýna nauðsyn til þess að gera athuganir um, hvar væri tiltækilegt að spara og færa niður útgjöld ríkissjóðs. Hann benti á það, að vildu menn spara, yrðu þeir líka að neita sér um eitthvað af því, sem nú fæst fyrir þessi útgjöld. Og það er nú raunar ekkert annað en það, sem menn vissu áður. En svo virðist sem ýmislegt af því, sem landsmönnum nú er veitt á ríkissjóðskostnað, muni ekki vera þeim eins mikils virði og féð, sem til þess gengur. Og það er að sjálfsögðu verkefni þessarar n. að benda fyrst á niðurfærslu á þeim sviðum, þar sem hún álitur, að landsmenn beri minnst úr bótum fyrir peninga sína.

Ég veit ekki, hvort ég þarf að gera frekari grein fyrir þörf á athugun á þessu sviði. Ég veit, að öllum hv. þm. er það ljóst, að útgjöld ríkissjóðs eru nú komin í það horf, að þrátt fyrir skatta, sem atvinnuvegir landsmanna í raun og veru þola ekki, eru ekki horfur á, að ríkissjóður geti haldið áfram að sinna sömu

verklegum framkvæmdum og hingað til hafa verið taldar nauðsynlegar innan þjóðarþúskaþarins, og eru áframhaldandi starfsemi að hinum eiginlegu framförum í landinu á sviði verklegra mála. En svona er nú komið, og það vegna þess, að öll útgjöld ríkissjóðs, útgjöld, sem a. m. k. ekki veita þjóðinni neinar sýnilegar verklegar framkvæmdir, eru orðin töluvert hærri nú á hverju ári en útgjöld ríkissjóðs, að meðtöldum framlögum til venjulegra verklegra framkvæmda, voru um það leyti sem stjórnarskiptin urðu 1927, svo að ekki sé farið lengra aftur í tímann. Það er því áreiðanlega komið svo, að ekki verður hjá því komizt að nema staðar og gera einskonar endurskoðun á því, sem þessi breyt. hefir valdið. Nema staðar og líta um öxl og meta þau gæði, sem þjóðin nú árlega fær fyrir þær 2—3 millj., sem á hana eru lagðar umfram það, sem var 1927, til venjulegs rekstrar þjóðarþúsins.

Ef þetta þing snýr sér ekki neitt að því að athuga þetta mál, er ég alveg viss um, að þegar hv. þm. fara héðan og koma heim í sín kjördæmi, munu þeir fá þann dóm, að þetta þing hafi slæga rekið þau verkefni, sem harðast knúðu að.

Í rauninni hefði verið eðlilegra, að till. eins og þessi, sem við berum fram, hefði komið frá stjórnarflokknum þegar í þingbyrjun. En úr því að það hefir nú orðið hlutskipti okkar stjórnarandstæðinga að bera till. fram, vænti ég þess þó, að stjórnarflokkurinn sjái og skilji, hverjar þarfir kalla nú að og samþ. nú þessa till.

**Flm. (Jóhann Jósefsson):** Mér hefir skilizt á hæstv. forseta, að mikill vafi myndi leika á því, hvort þessi till. gæti komið hér að, vegna þess að hún færi í bága við 35. gr. stjkskr. Þegar till. var borin fram hér í Sp., vissum við, sem að henni stöndum, að forðæmi var fyrir því, að svipuð n. hafi verið skipuð af Sp. Á ég hér við þá n., er skipuð var á þingi 1922, og hæstv. núv. forseti var einn af flm. að þeirri n.-skipun. Ástæður flm. fyrir nefndarskipuninni 1922 voru líkar eða nærfellt þær sömu og nú. Nú eru samt miklu fleiri stofnanir, sem ríkið rekur, en þá voru. Þetta veldur því, að slík nefndarskipun sem þessi er miklu brýnni

nú en hún var 1922. Það er að visu svo, að í till. frá 1922 er ekki farið fram á að krefja embættismenn um skýrslur, en nú má segja, að það sé nauðsynlegt, ef athuga á, hvar helzt eigi að koma fram sparnaðinum fyrir þjóðarþúskaþinn. Þá verður einnig að vera hægt að ná til ríkisstofnananna eða þeirra fyrirtækja, sem rekin eru á ríkisins ábyrgð og kostnað, eins og til sjálfra ríkissjóðsútgjaldanna. Hæstv. forseti hefir sagt mér, að það leiki vafi á, hvort till. þessi komi ekki í bága við 35. gr. stjkskr. En skipun n. eftir þeirri grein er allt annars eðlis en sú nefndarskipun, sem till. okkar gerir ráð fyrir. Gr. gerir ráð fyrir, að n., sem samkv. henni er skipuð, geti farið inn á verk-svið opinbers rannsóknarréttar, þar sem hún fær heimild til þess að heimta skýrslur, ekki aðeins af embættismönnum, heldur einnig af einstökum mönnum. Hér er ekki um neitt slíkt að ræða, heldur er aðeins farið fram á, að embættismenn og forstöðumenn ríkisstofnana láti n. í té upplýsingar, er varða embætti þeirra eða stofnunar þeirrar, er þeir vinna við. Starfsvið hennar er því algerlega almenns eðlis. En ákvæði 35. gr. stjkskr. gerir ráð fyrir n. með miklu viðtækari rannsóknarheimild en þessi till. Annars virðist það stríða á móti heilbrigðri skynsemi, ef sameinað Alþingi má ekki fara fram á við starfsmenn ríkisstofnananna, að þeir gefi skýrslur um hag stofnana þeirra, er þeir veita forstöðu, en hinsvegar geti hvor deild fyrir sig gert þetta. Það er líka þeim mun undarleggra, þegar hæstv. fjmrh. hefir lýst yfir því, að það sé því ekkert til hindrunar, að embættismenn séu látnir gefa skýrslur þær, er hér um ræðir. Ég vil því vona í lengstu lög, að hæstv. forseti sjái sér fært að láta till. okkar koma undir atkv.

Þegar fundi var frestað síðast, hafði ég ekki haft tækifæri til þess að svara því, er að mér hafði verið beint út af frumræðu minni.

Hv. 2. landsk. lét í ljós, að hann væri í raun og veru samþykkur því, að fram færi rannsókn eins og till. okkar fer fram á. En að öðru leyti var ræða hans nokkuð óljós og haltrandi til beggja hliða, ef átt hefði að skoða hana sem stuðning með till. Datt mér því í hug, þegar ég hafði

hlýtt á hana, visuhelmingurinn: Báðum fylgdi á sóknarsvið séra Einar hálfur“. Annars voru nokkur atriði í ræðu hv. þm., er ég þarf að leiðrétta. Hann var að tala um, að ég hefði verið að skamma ríkisgjaldanefndina, sem Framsókn setti á stofn. En það er annaðhvort misskilningur eða misheyrn hjá hv. þm. Ég nefndi n. þessa aðeins til þess að sýna fram á, hve lítil alvara hefði legið bak við skipun hennar hjá hæstv. stjórn. Hún mun hafa kostað ekki allfáar þús. króna, en stj. hefir ekki sýnt í verkum sínum, að hún hafi gefið eitt einasta nýtilegt ráð til þess að spara, þar sem hún hefir gert allt í öfuga átt við það, sem vinnast hefði átt með starfi n.

Þá vildi hv. þm. bera á móti því, að Alþýðublaðið væri stjórnarblað. En ég held, að hver sem hefir lesið það að undanfögnu, þurfi ekki að ganga í grafötur um, hvert það hefir stefnt. Það hefir ekki verið að halla á stjórnina, heldur stöðugt mælt henni bót, og í flestum tilfellum má segja, að það hafi verið sama efni í því og Tímanum, að undanskildu yfirskinsnarti, sem skrifað hefir verið til að blekkja fáfróða lesendur. Enda eru þetta gæðingar stjórnarinnar og hafa alltaf verið, þeir sem að blaðinu standa, þar á meðal þessi hv. þm., sem hér á hlut að máli.

Viðvikjandi aths. hv. þm. um launakjör einstakra manna, þá hefir hv. 1. landsk. bent honum á, að hann sem bankastjóri hafi manna bezt tækifæri til þess að kynna sér þau. Þá gerði hann lítið úr þeim áskorunum, sem stæðu í þingmálafundagerðunum. Taldi þær nú sem fyrr ósamhljóða, þar sem önnur krafan kæmi úr austri en hin úr vestri. En ég hefi veitt því eftirtekt, að einmitt nú eru miklu háværi kröfur en verið hafa áður um það, að þing og stjórn gæti hins ýtrasta sparnaðar á landsfénu, og það eru mjög fáar kröfur um fjárframlög til einstakra héraða. Á þessu er því mikill mismunur frá því, sem verið hefir áður. Þetta er því vottur þess, að þjóðin er farin að skilja það betur en verið hefir, að ekki verður til langframa haldið áfram á þeirri braut, sem að undanfögnu hefir verið farin að því er snertir eyðslu á ríkisfénu.

Ég hefi orðið þess var, að ýmsum af

fylgismönnum stj. hefir þótt ég vera með óþarfa ádeilur á fjárreiður hennar í sambandi við þetta mál. Hæstv. fjmrh. sagði, að það kæmi úr hörðustu átt, að ég skyldi vera að deila á stj. fyrir það, hve landhelgigæzlan væri dýr, þar sem ég hefði fylgt því manna fastast fram, að nýtt skip yrði keypt í stað Þórs, er hann strandaði. Það er alveg rétt, að ég hefi jafnan verið fylgismaður þess að fá landhelgivarnirnar sem bestar og öruggastar, en það fylgir ekki með, að ég og þeir, sem mér hafa fylgt að málum um það, megum ekki láta í ljós óánægju okkar yfir því, þegar kostnaðurinn við þær fer langt úr hófi fram, langt fram úr því, sem þarft er og ríkið hefir efni á. En nú er svo komið, eins og kunnugt er, að ýmislegt er sett í samband við útgerð varðskipanna, sem ekki er nauðsynlegt eða landhelgigæzlunni viðkomandi, en eykur þó mjög á kostnaðinn. Misnotkun varðskipanna í ýmiskonar snattferðir er sem sagt öllum kunn. Þá er það heldur ekki til þess að draga úr kostnaðinum við varðskipin, eins og gengið hefir til nú að undanfögnu, að 2—3 yfirmenn af þeim hafa gengið í landi á fullum launum, og orðið hefir að fá aðra menn til þess að vinna þeirra störf.

Þá má minna á það, að eyðslan í sambandi við björgunarstarfsemi Ægis er komin í það óefni, að hreint og heint er gengið fram af stj. Hefir hún því snúið sér til sjútvn. þingsins og beðið þær að koma á skipulagi að því er snertir greiðslur á björgunarlaunum til skipshafnarinnar. Um það hefir verið farið eftir öðrum reglum en tíðkast hjá nágrannaþjóðunum, þar sem um er að ræða björgunarlaun til manna á björgunarskipum. Þetta og fleira ýmis. færir fram kostnaðinn eða minnkar arðinn af landhelgigæzlunni. Er því ekki hægt að koma á byrgðinni á eyðslunni yfir á okkur stjórnarandstæðinga, sem engu ráðum um það, hvernig rekstri skipanna er stjórnað.

Hæstv. fjmrh. lét það skína í gegn í fyrstu ræðu sinni, að ég hefði ekki verið með réttu hugarfari, er ég talaði hér fyrst fyrir till. þessari, en hann viðurkenndi þó, að till. færi í rétta átt og að nauðsyn bæri til að stöðva skriðuna og koma lagfæringu á það ástand, sem kom-

ið væri á fjármálin, á svipaðan hátt og gert er ráð fyrir í till. Mér þykir því nokkuð hart, ef þingmenn í umr. um þetta mál teljast ekki með réttu hugarfari, þó að þeir leyfi sér að benda á nokkrar staðreyndir um það, hversu fé landsins hefir verið eytt í óþarfa. Ég taldi aðeins fá dæmi og held, að ég hafi farið rétt með. Hæstv. ráðh. fann og engin atriði, er hann teldi, að mótmæla þyrfti sem röngum, að því er virtist af svarræðu hans. Þó fann hæstv. ráðh. ástæðu til þess að átella mig fyrir að hafa ekki verið með rétt hugarfar. Þvílíkur siðapostuli mun eiga sér fáa líka.

Nú er það upplýst, að frá hans hendi hafa engar till. komið fram, er miða að því að stöðva eyðsluna í verulegum atriðum. Þvert á móti fara flest frv. hans og hæstv. stj. fram á áframhaldandi aukin útgjöld ofan á það, sem áður er komið. Hæstv. ráðh. gat þess fyrir nokkru undir umr., að till. hans til sparnaðar lægju fyrir í fjárlagafrv. því, er hann hefði lagt fyrir þingið, en þær eru í því fólgnar að klípa örlítið af fjárveitingum til einstakra héraða. Þar er um enga stefnubreyt. að ræða, heldur áframhaldandi viðleitni til þess að auka útgjöldin, eins og alltaf hefir átt sér stað síðan núv. stj. tók við völdum. Ég veit ekki, hve aðrir hv. þm. treysta sér til þess að hefла seglin mikið þegar þeir koma í námunda við hæstv. stj. og fara að ræða við hana um meðferð fjármálanna undanfarið. Hvað mig snertir, þá tel ég þess enga nauðsyn, og það jafnvel ekki, þó að hæstv. fjmrh. tali um, að ég deili of hart á hana, og þar að auki ekki með réttu hugarfari. Ég held, að hæstv. ráðh. geti ekki haldið því fram, ef hann vill líta með sanngirni á málið, að þm. hafi ekki réttindi og skyldur til þess að benda stj. á galla þá, sem bersýnilegir eru á stjórnarfarinu, og ef nokkursstaðar er til sá rétti vettvangur til þess, þá er hann hér á Alþingi.

Hæstv. ráðh. vitnar oft í ræðum sínum til þeirra venja, sem tíðkast í Englandi. Það má vel vera, að það tíðkist þar, að stj. skipi slíkar n. sem þessa og að allt fari þó vel. En það gilda líka ýmsar aðrar venjur í Englandi, sem menn virðast ekki fara mikið eftir hér á Íslandi. Má þar t. d. nefna siðferði í opinberum mál-

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

um, sem ennþá vantar mikið á, að við náum til nokkurs samjafnaðar við Breta.

Þá vil ég leyfa mér að minna hæstv. fjmrh. á það, að þar sem hann hefir alltaf verið mikils ráðandi maður innan síns flokks og síðan sett í ráðuneytið, hefir hann tekið á sig nokkra ábyrgð á öllu því, sem gerzt hefir síðan núv. stj. tók við völdum. Ég hefi áður bent honum á það, að af hálfu stj. hefir ekkert verið gert, er bendir í þá átt, að nokkur hugarfarsbreyting sé hjá henni að því er snertir meðferð fjármálanna. Ef bera á saman aðferð hinna ensku stjórnámálanna, sem hæstv. fjmrh. og hæstv. forsrh. helzt láta vilja taka sér til fyrirmyndar, verður mismunurinn sorglega mikill. Hvað var það, er gerðist hjá jafnaðarmanna-stjórninni á Englandi á undan síðustu kosningum þar í landi? Tveir helztu ráðherrarnir sjá það, að stefna flokks þeirra er að fara með fjárhag ríkisins í ógöngur, að atvinnuleysi vex hröðum skrefum í landinu og fjárhagurinn versnar með degi hverjum. Hvað gera þeir þá? Streitast þeir við að halda í völd í skjóli flokks síns og sitja í trássi við þjóðarviljann? Nei. Allri veröldinni er kunnugt um, hvað þeir Mac Donald og Snowden gerðu, er þeir sáu, að allt stefndi til hruns. Þeir brutu af sér öll flokksbönd og tóku höndum saman við alla þá, er vildu vinna að alhliða viðreisn ríkisins. Ég býst við, að flestir séu sammála um, að þeir hafi gert rétt. En hvenær skyldum við sjá fram á það, að íslenska stjórnin afsali sér því að vera bara flokksstjórn og reyni að verða þjóðstjórn? Það er vitanlegt, hver varð árangurinn af föðurlandsást og stjórnámálalegum þroska þessara tveggja ensku þjóðmálasköruna. Þeir, sem vinna vildu að fjárhagslegri viðreisn ríkisins, unnu stórkostlegan sigur við kosningarnar, og öll umbótaviðleitni stj. hefir þegar borið glæsilegan árangur, svo búið er við, að sparnaðurinn við ríkisbúskapinn nemi fleiri millj. punda.

Íslenska þjóðin sér nú fram á tímamót. Það ástand, sem hjá henni hefir ríkt að undanförmu að því er stjórn á fjármálum ríkisins snertir, er að verða henni um megn. Hún getur ekki búið lengur við þá ofureyðslu á fé ríkisins, er hún hefir orðið að búa við nú hin síðustu ár, og hún

þolir ekki á þessum tímum, að lagðir séu á hana þungbærir viðbótarskattar á skatta ofan. Þjóðin hefir sjálf krafizt þess, að sú leið yrði farin, sem túlkuð er í till. á þskj. 91, þ. e. að þingið geri skyldu sína um niðurfærslu á rekstrarkostnaði við þjóðarbúið og ráðist þá fyrst á þá eyðslu, sem þjóðin getur án verið. Býst ég við því, að meðal almennings séu nú helzt þær kröfur gerðar til þingsins, að mannréttindamálum sé sinnt að fullu og að gerðar séu ráðstafanir til að draga úr kreppunni og óhóflegri eyðslu ríkissjóðs, sem verið hefir. Þar sem ekki hafa komið fram ákveðnar till. um þetta annarsstaðar frá, þá finnum við stj. andstæðingar okkur knúða til að bera fram þessa till. Um örlög hennar fer svo sem meiri hluti þingsins vill; við ráðum ekki yfir því nema að nokkru leyti.

**Jón Baldvinsson:** Langt er nú síðan mál þetta var hér fyrst til umr., og er ég búinn að gleyma ýmsu, sem ég hefði annars tekið til athugunar.

Hv. 1. landsk. véfengdi, að það væri rétt hjá mér, að tveir stóru flokkarnir hefðu verið ófúsir á það að endurskoða launalöggjöfina. Vildi hann a. m. k. þvo þetta af sjálfum sér og sínum flokki. Þóttist hann geta skjalsannað þetta. Má vel vera, að eitthvað slíkt sé bókað í fundargerðum þingnefnda um afstöðu hans og einstakra flokksmanna hans, en lítið hefir komið fram í umr. á Alþingi í þessa átt. Hafa báðir flokkarnir verið sammála um það að draga málið á langinn, og hafa þeir viljað hafa grunnlaunin lág með dýrtíðaruppbót, eins og verið hefir bæði í stjórnartíð íhalds og Framsóknar.

Annað, sem hv. 1. landsk. vék að, var rekstur einkafyrirtækja, sem ég drap á. Ég taldi það þýðingarmikið, að slík n. fengi það mál til athugunar, og féllst hann á, að það gæti verið gott til samamburðar. En ég álit einnig, að þetta sé mál, sem þingið geti líka látið sig varða, því að óþarfa eyðsla einkafyrirtækja er skaðleg fyrir þjóðina á jafnerfiðum tímum og nú eru og við slíkan skort á erl. gjaldeyri sem nú er. Spurði ég því hv. flm. till., hvernig þeir myndu taka í slíka breyt., og fékk það svar, að þetta væri

verk bankanna. Vék hv. 1. landsk. því til mín, að ég myndi hafa aðstöðu til að hafa áhrif í þá átt. Er þetta rétt, og hefir það e. t. v. verið gert að nokkru, en þetta er þó aðeins hægt um þau fyrirtæki, sem svo eru upp á lánsstofnanirnar komin, að þau verði að sitja og standa sem þær vilja. En þessi n. gæti gert mikið. Hún gæti t. d. birt skýrslur um launagreiðslur einkafyrirtækja og sýnt fram á, hversu skaðlegt sé, að einkafyrirtæki greiði svo há laun, að ríkið sé ekki fært um að keppa við þau um starfsmenn nema það grimuklæði launagreiðslur sínar. — Hafa báðir flm. tekið þessari till. illa, þótt auðséð sé af þessum ástæðum, að vel er þess vert, að málið sé nánar athugað. (JJós: Bankarnir eru einfærir um að gera þetta).

Hv. 1. landsk. gerði ráð fyrir því, að n. þessi myndi starfa á þinginu, en í þinglok mætti svo athuga, hvort heppilegt væri, að hún starfaði lengur. Skildist mér hann ætlast til, að n. starfaði lengur en um þingtimann, enda eru flestir sammála um það, að n. myndi lítið starfa um þingtimann, er þm. eru öðrum störfum hlaðnir. Hafði ég því búizt við, eftir þessum ummælum hv. 1. landsk., að n. gæti starfað áfram eftir að þing er hætt, sem maður veit ekki, hvenær verða muni; ganga um það ýmsar sögur, og er ekki víst, að svo langt verði þangað til.

Hv. flm. hafa sem sé tekið heldur ólíðlega í till. mínar, en þó vil ég ekki vera að koma fram með brtt., og mun ég og flokkur minn greiða till. atkv., eins og ég lýsti yfir á dögnum.

Ef lítið er á þessa n. skipun frá sjónarmiði flokkanna, þá er aðgengilegra fyrir þann flokk, sem ekki gæti annars komið að manni, að skipuð væri þriggja manna n., og tilnefndu flokkarnir hver sinn manninn. Gætu þá allir flokkarnir haft þarna fulltrúa, en Alþýðuflokkurinn gæti annars ekki komið að manni í þriggja manna n., nema með samþykki hinna flokkanna.

Aðalflm., hv. þm. Vestm., hefir tekið illa upp ummæli mín hér á fyrra fundi um rökstuðning hans á till. Þótti honum stuðningur minn við till. óljós. Játaði hann þó, að við jafnaðarmenn ætluðum að greiða henni atkv. Sé ég nú ekki, hver stuðningur er ljósari og betri en þessi, að

fylgja till. við atkvgr. Hitt er satt, að rökstuðningur okkar á þessu máli er ólíkur, eins og öðrum. Hv. þm. veit vel um muninn á stefnuskrá Alþýðuflokksins og Sjálfstæðisflokksins. Þeir eru þar á öndverðum meiði, en aftur eru sjálfstæðismenn og Framsókn á sama máli. Eru þeir flokkar miklu nær hvor öðrum en Alþýðuflokkurinn hvorum þeirra. Er það t. d. eins og dómsmrh. og þm. G.-K. hafi svarizt í fóstbræðralag um það að koma fyrir kattarnef öllum till. jafnaðarmanna um þjóðnýtingu. Virðist ofmetnaðurinn vera svo ofarlega í huga hv. þm. Vestm., að hann heimti, að allir, sem greiða atkv. eins og hann, hafi einnig sama hugarfar og hann sjálfur. Benti ég á veitur í röksemdafærslu hans, t. d. þá, að lesa upp aðeins aðra hliðina á þingmálafundargerðum. Hitti það hann víst ónotalega, því að það fannst á, að móður var í honum, er hann tók til máls til andsvara.

Held ég ekki, að ég þurfi að hafa þessi orð fleiri. Hefi ég gert grein fyrir afstöðu okkar og eins því, að til hennar liggja ekki sömu rök og hinna flokkanna. Kann það að vera, að við séum sammála sjálfstæðismönnum um ýms mál, jafnvel líka stundum um rökin, en svo er ekki í þessu máli. Eru við ekki trúðir á þessa n. Hefir áður verið til slík n., og varð þó árangurinn lítill. Íhald og Framsókn virðast vera sammála um launagreiðslufyrirkomulag opinberra starfsmanna, og hafa þar hvorugir viljað neinu breyta. Aftur hafa hvorirtveggja verið sammála í því að lækka kaup verkafólks þess, sem starfar hjá því opinbera.

Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson): Ég hefi litlu að svara síðasta ræðumanni, en vil þó endurtaka það, að ef skipuð verður n. til þess að athuga útgjöld ríkisins, þá er bezt, að sú n. hafi ekki önnur verkefni. Að öðru leyti mun ég ekki taka þátt í þeirri viðleitni hv. þm. að sýna fram á það, að enda þótt jafnaðarmenn og sjálfstæðismenn séu sammála í þessu máli, þá megí engan veginn skilja það svo sem þeir séu sammála í öðru. Er þetta varnagli, sem flokkar þessir hafa hvor gegn öðrum, enda þótt almenningur megí ekki greina þetta í sundur.

Hv. 2. landsk. og þm. Vestm. bar sam-

an um það, að nauðsyn bæri til, að Alþingi réðist í að færa niður útgjöld ríkisins. Kom fram undrun og ánægja hjá þeim yfir því, að stj. skyldi hafa komizt að þessari niðurstöðu líka. Þarf þó ekki að undra það, því að hugir allra eru nú fullir af þessu, hvernig bæta mætti afkomu ríkissjóðs. Er þetta einnig viðfangsefni þingsins, er ekki stj. einnar. En viðvíkjandi því, hvernig bezt muni að háttu n.skipun þessari, held ég enn fram þeirri skoðun, sem ég hefi lýst áður, að ný þingn. muni ekki geta unnið verk, sem hinum hefir ekki tekizt. Er það óhjákvæmilegt, að n. þessi starfi utan þingtimans. Í þessu liggur skoðanamunur okkar hv. 1. landsk., sem er einungis formlegs eðlis, um það, hvort n. skuli þingkjörin eða stjórnkjörin. En ég lit svo á, að þótt n. tæki til starfa áður en þingi lýkur, þá muni aðalstarf hennar vera milli þinga, og hefi ég því lagt áherzlu á það, að í henni sitji aðeins 3 menn, er skipaðir séu af stj. eftir till. flokkanna. Verður réttlætið flokka í millum bezt tryggt með stjórnskipaðri n., eins og hv. 2. landsk. benti á. Hér liggur ekki á bak við neinn skoðanamunur um það, hvernig n. eigi að starfa eða hvar valdið eigi að vera. Hitt liggur í hlutarins eðli, að þing-ið skipar þingnefnd.

Hv. 1. landsk. sagði, að sér væri ekki ljóst, hvernig ég hugsaði mér starfið, ef n. starfaði utan þingtimans. Hugsa ég mér það þannig, að hún taki til athugunar hverja stofnun ríkisins af annari og athugi, hvernig spara megí og draga úr kostnaði án þess að mikið missist við. Mætti gera þetta í samráði við stj., án sérstakra ráðstafana þingsins, og væri slíkt vinningur, sérstaklega þar sem þing er svo skipað sem nú er, að till. þarf að hafa fylgi fleiri en eins flokks til þess að ná samþykki í báðum deildum. Slík n. yrði aðeins ráðgefandi, og bæri stj. ábyrgð á því tilliti, er hún tæki til hennar. Margt er erfitt í þessu efni, og er bezt, að málín séu ihuguð áður af fulltrúum flokkanna, t. d. samræming launa utan launalaga o. fl. Eru ýmsir hlutir erfiðir fyrir stj. við að eiga, svo sem úthlutun jarðræktarsjóðsstyrks, og þarf þar að fá umsögn þingsins eða fulltrúanna á þingi, áður en vitað er, hvað muni ná fram að

ganga á þingi. Vil ég nefna það, að það þarf tryggingu fyrir því, að ekki þurfi hver að vera svo hræddur við annan, að enginn þori að gera það, sem rétt er. Nefndi ég jarðræktarsjóðsstyrkinn til dæmis, af því að þegar verðlag lækkaði, var gerð sú ráðstöfun, að dagsverk var stækkað sem því nam. Þegar lækkunin var komin, hugsuðu menn sér strax, að hér væri leið til þess að vinna fylgi bænda, og þótti þá sjálfsagt að halda því fram, að hér væri verið að ræna bændur réttindum. Kom hér fram gagnrýni, sem hafði þau áhrif að færa allt í gamla horfið. Fjárhagur ríkisins á því talsvert undir hugarfarinu, eins og því, að ekki þurfi hver að vera hræddur við annan, af því að enginn sé viss um, að hinir hafi í frammi „fair play“.

Slík n. sem þessi myndi hafa mörg verkefni, og vil ég bæta því við það, sem hv. 1. landsk. sagði, að ég sem fjmrh. myndi leita umsagnar n. um fjárgreiðslur stj., sem ekki eru fyrir þingheimildir. Ef slík n. væri til, yrði aðstaða hennar lík og utanríkismálan. milli þinga. Væri það sjálfsagt, að fjmrh. talaði við hana um ýmis ákvæði þingsins, ef öll ábyrgð ætti ekki að lenda á stj.

Hv. þm. talaði óglöggð um verðtoll eða gengisviðauka. Eins og ég hefi minnst á, er það rétt, að breytingar hafa orðið á verðtolti og gengisviðauka. En það var aðalatriðið fyrir mér, að þessir stóru tollar komu upp meðan hann var í upp-siglingu sem fjmrh. Var þar ekki neinni kreppu um að kenna, heldur áttu þessar tekjur að fara til endurgreiðslu ríkisskulda. Blandar hann hér saman orsök-inni og því, sem seinna varð. Á Alþingi 1924 var mikið rætt um kreppu, og mátti segja, að þar hængi sultardropi úr hverju nefi, en árangurinn varð sá, að skattar voru hækkaðir að mun. Var þetta gert til þess að jafna tekjuhalla, sem verið hafði í mörg ár. Gekk svo í þeirri kreppu, að ekki varð mikið úr sparnaði. Er þetta reynsla fleiri fjmrh. en hv. 1. landsk., og hafa sagt mér merkir menn, að ekki sé auðvelt að velta af ríkinu verkefnum, sem það er búið að taka á sig. — Þó fór svo, að 1924 var eitthvert hið mesta góðæri, sem hér hefir komið, en það er regla um slík góðæri og hallæri, að þau koma

hér ekki fram fyrr en ári seinna en annarsstaðar, vegna þess, hvernig þjóðarþúskap vorum er háttað. Þessi tekjuauki, sem jafna skyldi tekjuhallann, fór í greiðslu ríkisskulda, og skal ég ekki halla á hv. 1. landsk. fyrir það. En um það má auðvitað segja, að gullkrónuskuldirnar hefðu líka verið meiri, ef aldreif hefði verið borgað neitt. Annars hefði ég þó talið réttara, að ráðizt hefði verið í nokkuð meiri framkvæmdir en gert var þá, en skuldagreiðslur stund-aðar nokkru minna og á þann hátt jafnað meira á milli ára um framkvæmdir ríkisins.

Það er mikið talað um það, að nú vanti verklegar framkvæmdir. Eitt af stærri slagorðunum nú er, að í fjárlfrv. sé ekki ætlað nóg til verklegra framkvæmda. Ég veit nú varla, hvernig þetta hugtak, verklegar framkvæmdir, er skilgreint. Ég hygg þó, að oft sé átt við vegi, síma, brýr og þessháttar. Ég hygg, að hugtak þetta sé notað gagnstætt við hugtakið launagreiðslur til starfsmanna ríkisins, sem á þingmálafundum er oftlega metið, að fari til einskis gagns. Í það fjárlfrv., sem nú liggur fyrir þinginu, hefir verið sagt, að verklegar framkvæmdir vanti. Í tilefni af þessu umtali hefi ég athugað verklegar framkvæmdir 1926 og borið þær saman við þær verklegar framkvæmdir, sem lagt er til, að verði árið 1933 samkv. fjárlfrv. Kemur út hér um bil sama tala. Sá munur er helzt, að meira hefir verið byggt 1926. En sú grein fjárl., sem mest hefir þanizt út á síðari árum, er 16. gr., en í henni eru veittar upphæðir til allskonar verklegra fyrirtækja, svo sem Bún-aðarfél. Íslands, sandgræðslu, gjöld vegna jarðræktarlaganna, tillag til verkamanna-bústaða, skógrækt og margir fleiri slíkir hlutir, sem eru í eðli sínu verklegar framkvæmdir. Það er ekkert vit í því að segja, að vegir séu verklegar framkvæmdir, en ekki t. d. ræktun. Útkoman verður þá þessi, að í fjárlfrv. mínu, sem sagt er að feli einungis í sér greiðslur til embættis-manna, er komið til móts við hv. 1. landsk. um tillögur hans 1926, á hans mesta framkvæmdaári.

Á 16. gr. fjárl., sem er orðin mjög stór, er mäske helzt hægt að spara. Ég hefi lagt til, að það væri gert, og fjvn. hefir það

nú til athugunar, hvort hægt sé að færa útgjöldin meira niður þar en ég hafði þorað að leggja til. Fjvn. er í raun og veru sparnaðarn. þingsins, sem reynir að takmarka útgjöldin sem mest í vondum árum, en fer lengra um fjárframlög í góðum árum. Það var sagt, að þingið ræki slæga það verkefni sitt að spara, og því væri nauðsyn að setja á fót nýja n. En sú n. myndi vitanlega fara að eins og aðrar n. þingsins. Þær reyna vitanlega að spara á vondu árunum. En öll störf n. verða árangurslaus, nema þingið sjálft vilji spara. Ég hefi nú af hálfu stj. sýnt vilja hennar með samningu fjárlfrv., þar sem farið er fram á raunverulegan niðurskurð, sem nemur millj. kr. Það má kannske komast nokkuð lengra, en varla þó svo nemi mörg hundruð þús. kr., að óbreyttum lögum. Ég hefi því rætt það við fjvn., hvað tækilegt væri að gera á því sviði, t. d. að fresta lögum. Munu till., gerðar í samráði við mig, koma frá henni um það, hvað hægt sé að gera.

Hv. 1. flm. talaði um það, hvort till. þessi væri í samræmi við stj. skr. Ég lét hann og hæstv. forseta eina um að útljá það atriði.

Þá sagði sami hv. þm., að þjóðin væri nú farin að skilja, að ekki verður haldið lengur áfram á þessari eyðslubraut. Það er vitanlegt, að afkoman og fjárhagurinn hjá ríkissjóði gengur í öldum eins og alstaðar annarsstaðar. Á erfiðum tímum verður að spara. Þetta veit þjóðin. Og hún verður sjálf að fara nákvæmlega eins að. Hún eykur framkvæmdir sínar á góðu árunum, en dregur saman á erfiðum tímum. Við þetta verður ekki ráðið. En viðleitnin á að vera að komast í það ástand, sem verður. Það er ekki hægt að komast í samræmi við það geigvænlega ástand, sem nú ríkir. Það verður að gera ráð fyrir einhverjum bata.

Ég hefi ekki óskað, að hv. 1. flm. færi að fyrirverða sig fyrir fyrri ræðu sína í þessu máli, eða að hann beygði sig í auðmýkt. En sú ræða var þó af allra lakasta tægi, eða eins og ræður gerast verstar á þingmálafundum. En með síðari ræðu hans get ég verið samilega ánægður. Hún var miklu betri, og er ekki mjög margt, sem ég þarf að athuga í sambandi við hana. Þó þótti mér það koma úr hörðustu

átt, þegar hv. þm. fór að tala um dýra strandgæzlu og óhófseyðslu til hennar, langt fram yfir það, sem ríkið hefir efni á. Hv. þm. átti nú ekki að koma þetta neitt á óvart. Þegar þriðja skipið var keypt, þá mátti sjá þetta fyrir. Óðinn kostaði ríkissjóð í rekstri um 300 þús. kr. og hitt varðskipið ekki minna. Gamli Þór kostaði nál. 200 þús. kr. á ári. Það var því fyrirsjáanlegt, að þrjú skipin myndu ekki kosta minna en 800 þús. kr. í rekstri. Þetta átti hv. þm., sem var kaupunum mjög fylgjandi, að sjá fyrirfram og láta það ráða áhrifum sínum á það, hvort skipið væri keypt eða ekki. Það er ekki samilegt að segja, að hægt sé að reka þessi skip miklu ódýrara nú en áður var gert, einmitt á meðan hv. þm. hafði áhrif á stjórnina.

Hv. þm. sagði, að eyðslan í sambandi við björgunarstörf Ægis hefði gengið svo fram af stj., að hún hefði nú leitað til sjútvn. um lagfæringu á því. Mér skilst nú, að hér eigi hv. þm. við björgunarlaunin. En ráðstöfun þeirra var algerlega lögbundin, svo stj. gat engin áhrif á það haft, önnur en þau að fara fram á, að lögunum verði breytt. Björgunarlaunum á Ægi er ráðstafað með l., líkt og gerist á skipum yfirleitt, ákveðinn hluti til skipshafnarinnar. En það mun enginn hafa séð fyrirfram, að þarna gæti verið um verulegan tekjustofn að ræða. Hv. stjórnarandstæðingar sáu það ekki heldur. Björgunarstarf Ægis hefir gengið miklu betur en nokkur gat búizt við. Og þegar reynsla var um það fengin, lagði stj. strax til, að þessu væri breytt. Hér getur því ekki verið um neitt ásökunarefni að ræða á hendur stj. Hún gat af alveg eðlilegum ástæðum ekki hagað þessu öðruvísi fyrr en reynsla var fengin um það, þar sem enginn hafði séð það fyrir, að björgunarlaunin myndu nema svona verulegri upphæð. Hv. þm. sagði, að stj. hefði engar tilraunir gert til að stöðva fjáreyðsluna. Ég hefi nú bent á fjárlfrv. því til sönnunar, að þetta sé ekki rétt. Þótt hv. þm. segi, að það sé kák eitt að klípa þannig af, þá verður hann að gæta þess, að ekki er hægt að hreyfa við lögboðnum gjöldum að lögum óbreyttum. Og ef það er engin stefnubreyting að klípa þannig af gjöldunum, þá hefir líka stefnan verið sú

áður að færa þau niður. Um niðurfærslu þeirra gjalda, sem lögboðin eru, kemur til kasta þingsins. Um það hefir verið rætt við n. þingsins. En til þess að koma þar fram nokkrum sparnaði þarf samstarf milli flokka. Að öðrum kosti er það óhugsanlegt.

Hv. þm. var að tala um reglur á Englandi og sagði, að þar giltu margar reglur, sem ekki giltu hér. Var á honum að heyra, að þær væru góðar, svo að hann ætti að geta tekið undir þá till. mína, að skipuð væri n. af stj. einmitt eftir enskri fyrirmynd. En svo fór hann að tala um, að við ættum að setja á þjóðstjórn, líkt og gert var í Englandi. Ja, þjóðstjórnin er nú engin regla, sem þar hefir verið fylgt. Hún var sett á stofn undir þeim sérstöku kringumstæðum, að samstarf fékkst ekki innan stjórnarflokksins um að bjarga fjárhag þjóðarinnar með því að færa niður útgjöldin og afla nýrra tekna. Strandaði þó samkomulagið meir á fyrra atriðinu. Við þetta klofnaði flokkurinn, og tók þá nokkur hluti hans höndum saman við andstöðuflokkana og myndaði hina svo kölluðu þjóðstjórn. Ef þingið hér vill hvorki spara né afla nýrra tekna — því það að spara nægir ekki til þess að tryggja hag ríkissjóðs —, ef, segi ég, hvorki fæst fram sparnaður eða meiri tekjur, þá vil ég ekki lengur bera ábyrgð á þeirri stöðu, sem ég nú er í. Ég mun þá fara eftir þeirri reglu, sem ekki einungis gildir í Englandi, heldur og um hinn menntaða heim yfirleitt, að ef ráðh. getur ekki leyst þau málefni, sem leysa þarf, þá fer hann frá og veitir öðrum tækifæri.

Ég hefi enn eigi séð, að sömu ástæður séu fyrir hendi hér og þær, sem sköpuðu þjóðstjórnina í Englandi. Og þær ástæður verða ekki fyrir hendi meðan þm. sjá, að það þrennt verður að gera: að halda í þær tekjur, sem fyrir eru, að spara svo sem fært er, og að finna nýja tekjuauka, sem þurfa að svara einni millj. kr. eða svo, til þess að geta mætt erfiðleikum yfirstandandi tíma. Undir þessa nauðsyn verður þingið að beygja sig, og það er alveg víst, að þjóðin ætlast til þess. Og það er ekkert undarlegt við það, þótt slíkt komi ekki svo mjög fram í þingmálafundargerðum. Það er ekki venju-

legt, að þjóðin óski eftir nýjum tollum. Það var heldur eigi gert árið 1924. Þótt þjóðin láti einkum í ljós óskir um sparnað, þá mun hún nú skilja það vel, að ef duga skal, þá verður nú að leita annara ráða, samhliða sparnaði.

**Forseti (EÁrna):** Ég tók það fram snemma í þessum umr., að óvíst væri, að ég sæi mér fært að leyfa nema takmarkaðar umr. um till. þessa, þar sem stór vafi gæti leikið á um það, hvort till. þessi sé borin fram á réttum vettvangi, svo óvíst væri, að hún gæti komið til atkvæða. Út af þeim ummælum hafa fallið þau orð, að þá hefði átt að vísa till. frá á fyrsta stigi málsins. Annað væri ekki leyfilegt. En þetta á sér engan stað. Þess eru mörg dæmi, að till. eða málsatriði hefir verið vísað frá á hvaða stigi sem var, áður en til atkv. kom. Í þessu efni er það vitanlega atkvgr., sem máli skiptir, en ekki umræðurnar.

Þá hefir líka verið sagt, að fordæmi finnst fyrir slíkri till. sem hér er á dag-skrá, og hefir verið vitnað í þáttill. frá 1922. Út af því vil ég taka það fram, að í þeirri till. er ekkert atriði, sem kemur neitt nærri 35. gr. stj. skr. Getur því ekki verið um réttmætan samanburð á þeim tveim till. að ræða.

Þá hefir það einnig verið fært fram sem ástæða fyrir því, að þessi till. gæti komið til atkv. í Sp. og náð samþykki, að fyrirspurn hefir verið gerð til stj. um það, hvort hún myndi banna embættis- og starfsmönnum ríkisins að gefa slíkri n. þær skýrslur, sem hún kynni af þeim að heimta. Út af því vil ég taka það fram, að hversu margra spurninga sem stjórnin er spurð um þetta efni, og hvernig sem hún svarar þeim spurningum, þá breytir það í engu efni till.

Samkv. efni og orðalagi þessarar till. verður að líta svo á, að hér sé um að ræða skipun rannsóknarnefndar um mál, er almenning varðar, og með síðustu málsgr. till. er n. fengið óskorað vald til að krefja embættismenn og starfsmenn ríkisins um allar upplýsingar, er varða embætti þeirra eða stofnun þá, er þeir vinna við. Rannsóknarnefnd með slíku valdi getur ekki orðið skipuð öðruvísi en samkv. 35. gr. stj. skr., og er henni að nokkru leyti öðru-

Ríkisgjaldanefnd Sp.

visi háttað en venjulegri þingnefnd. Venjulegar þingnefndir skipa ýmist sameinað þing eða þingdeild, en nefnd samkv. 35. gr. stj. skr. er deildunum einum ætlað að skipa, en ekki sameinuðu þingi. Að visu er ekki í till. sjálfri vitnað til fyrrnefndrar stjórnarskrárgreinar, en það skiptir ekki máli, þar sem efni till. gerir

beinlínis ráð fyrir því, að framkvæmd hennar sé byggð á valdi því, sem felst í 35. gr. stj. skr. Það verður því að líta svo á, að það brjóti í bág við ákvæði stjórnarskrárinnar að gera ályktun um þessa till. í sameinuðu þingi, og úrskurðast því, að till. á þskj. 91 kemur ekki undir atkvæði.

---

# Pingsályktunartillögur ekki útræddar.

## 1. Hljómlistarmenn erlendir.

Á 26. fundi í Nd., 11. marz, var útbýtt:  
Till. til þál. um landsvist erlendra  
hljómlistarmanna og um skemmtanaleyfi  
til handa útlendingum (A. 150).

Á 28. fundi í Nd., 14. marz, var till. tek-  
in til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 57., 60. og 63. fundi í Nd., 22., 26. og  
29. apríl, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 65. fundi í Nd., 2. maí, var till. enn  
tekin til einnar umr.

Flm. (Pétur Ottesen): Það er nú  
langt liðið síðan ég flutti þetta mál  
hér. Ástæðan var sú, að á síðustu ár-  
um hefir verið lögð stund á að mennta  
innlenda menn í hljómleikum, svo  
að hægt sé á þann hátt að fullnægja  
þörfinni hér. Er nú komið svo, að í Rvík  
hefir verið stofnaður félagsskapur 26  
manna, sem fást við hljómleika í veitinga-  
húsum bæjarins og við önnur tækifæri.  
En þrátt fyrir það, að mikið atvinnuleysi  
er hér, eru þó í landinu margir útlend-  
ingar, sem fengið hafa leyfi ríkisstj. til  
þess að stunda hér þennan atvinnurekst-  
ur. Hefi ég heyrt, að hér í bæ séu 12  
slikir menn, flestir Þjóðverjar, er leyfi  
hafa fengið til þess að stunda hljómleika.  
Leyfi þeirra nær aðeins til þess að spila  
á veitingahúsum, en þótt þeir hafi ekki

viðtækara leyfi, eru þess dæmi, að þeir  
spili á ýmsum skemmtunum og úti-  
loki þar íslenzka krafta. Þegar svo er á-  
statt sem hér, að það þrengir á öllum  
sviðum að, þá er nauðsynlegt, að lands-  
menn sitji að atvinnumöguleikum þeim,  
sem til eru, og er því ástæða til þess að  
vekja athygli á því, að setja heri hömlur  
við slíkum leyfum. Eru hér nógir kraftar,  
er fullnægt gætu skemmtanafýsn fólks. —  
Þetta var 1. atriði till. 2. liður hennar fer  
fram á það, að skora á ríkisstj. að láta  
lögreglustjóra landsins synja útlending-  
um að hafa hér hljómleika, samsöngva,  
töfrasýningar og þess háttar skemmtanir.  
Hefir komið mikill rekspölur á það á  
síðustu árum, að útlendir hljómleika-  
menn og ferðatrúðar raki hér saman fé á  
þennan hátt. Er full ástæða til þess að  
banna þetta, enda er það svo, að fæst af  
því, sem þeir bjóða, hefir gildi fyrir þjóð-  
ina, þótt undantekningar séu máské ein-  
hverjar í því efni. Hefi ég því farið fram  
á það, að þessum mönnum sé bannað að  
halda slíkar sýningar hér. Er ástæða til  
að minna á það, að nú er hér útlending-  
ur, sem heldur hér söngva og hljómleika  
fyrir fullu húsi kvöld eftir kvöld og rak-  
ar saman fé. Er það undarlegt, ef ríkis-  
stj. tekur ekki í taumana til þess að  
sporna við þessu. Eins og ástandið er hér  
nú, er ástæða til að girða fyrir það, að  
útlendingar sækji fé til okkar á þennan  
hátt. Vænti ég þess því, að till. mín verði  
samþ. og að ríkisstj. taki hana til greina  
og hindri, að útlendingar stjaki innlend-  
um mönnum frá þeirri atvinnu, sem hér  
er til á sviði hljómlistarinnar, og banni

útlendingum að vera hér með sýningar eða hljómleika eða annað slíkt. Legg ég það ekki til, að þessu verði vísað til n., því að málið er svo augljóst, en annars er það á valdi hv. d., hvort hún vill gera það eða ekki.

**Jónas Þorbergsson:** Þegar hv. þm. Borgf. bar fram till. þessa hér í hv. deild, kom mér í hug að afla upplýsinga um það, hvernig slíku væri háttað í nágrannalöndunum. Var því sendiherra Íslands í Kaupmannahöfn sent skeyti, þar sem spurt var um þetta og óskað upplýsinga. Vil ég lesa svarskeyti hans upp, með leyfi hæstv. forseta:

„Út af fyrirspurn óskast tjáð Jónasi Þorbergssyni: Skemmtanaskattur nágrannalöndum sami fyrir erlenda og innlenda. Samkv. gildandi lögum í Danmörku um útlendinga þurfa útlendingar leyfi til stunda atvinnu hér. Þetta nær einnig til hljómlistarmanna. Leyfum oft neitað seinni tíð. Venjulega neitað, ef um atvinnu ræða, en ekki, ef einstaka hljómleika. Atvinna talin, ef menn gefa hljómleikaröð, 1 eða fleiri stöðum. Greinarmunur gerður sönnnum listamönnum og atvinnuhljómleikurum. Lík ákvæði nágrannalöndum. Danmörku praksis neita ekki Norðmönnum, Svíum umrædda atvinnu. Líkt Svíþjóð Dani, Norðmenn. Noregi nokkuð óvissari praksis þessu at-riði. Sendiherra“.

Þannig hljóðar skeyti sendiherra. Verð ég að segja, að þótt ég sé í raun og veru sammála hv. þm. Borgf. um efni og tilgang till. hans, þá finnst mér ekki hygglegt, að deildin samþ. hana án þess að n. athugi áður. Legg ég því til, að henni verði vísað til n. Þótt ástandið nú geri nauðsynlegar mjög óvanalegar ráðstafanir, þá væri það þó hastarlegt að neita öllum erlendum hljómlistarmönnum um landsvist hér. Getur það verið skynsamlegt stundum, en kemur ekki til mála, að svo verði alltaf. Afleiðing af því yrði, að Ísland færi á mis við margt af því bezta á þessu sviði.

**Fors.- og atvmrh. (Tryggvi Þórhalls-son):** Ég vil geta þess út af till. þessari, að í ráðuneytinu var þeirri reglu fylgt um þá menn, sem hingað komu til þess

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

að reka það sem atvinnu að spila, að bera það fyrst undir Hljómsveit Reykjavíkur, að ég ætla, en nú síðast hefir þetta verið borið undir félag hljómlistarmanna hér.

Í haust var viðkvæðið, að hér væru ekki til menn, er fullnægt gætu þessu, en nú koma alltaf fram fleiri og fleiri raddir um það að leyfa ekki útlendum mönnum að spila hér á kaffihúsum. Af þessum ástæðum hefir öllum, sem slík leyfi hafa fengið, verið tilkynnt, að leyfin verði ekki framlengd, þegar þau eru útrunnin, nema sérstaklega standi á. Hvað gert verður, þegar leyfin eru útrunnin, skal ég ekki fullyrða, en ætti ég um það að fjalla, mun ég hafa tilhneigingu til að láta innlenda menn sitja fyrir. Komið hafa fyrirspurnir frá erlendum listamönnum, og þeim verið svarað af lögfræðingi í ráðuneytinu á þá leið, að engin lög væru fyrir því að banna mönnum að koma hingað í því skyni að halda hljómskemmtanir, en hinsvegar voru þeir látnir vita, að þeir gætu ekki farið út úr landinu með peninga þá, sem þeir kynnu að vinna sér inn hér á landi, enda er hægt að hafa eftirlit með slíku, þar sem þeir eiga undir högg að sækja um yfirfærslu peninganna.

**Flm. (Pétur Ottesen):** Ég mun að sjálf-sögðu ekki beita mér gegn því, að málið fari í n.

Út af ræðu hæstv. forsrh. vil ég geta þess, að ég hefi í höndum eftirrit af bréfi frá Félagi ísl. hljómlistarmanna til ríkisstjórnarinnar, þar sem gerð er fyrirspurn um það, hvort atvinnuleyfi erlendra hljómlistarmanna sé ekki eingöngu bundið við þau veitingahús, sem þeir hafa fengið leyfi til að spila í, því að ef svo er, hafa þeir gerzt margbrotlegir með því að spila við önnur tækifæri á ýmsum öðrum stöðum. Mér þykir vænt um að heyra á hæstv. forsrh., að hann muni taka málið til athugunar, þegar leyfin eru útrunnin, enda tel ég sjálfsagt, að innlendir listamenn séu látnir sitja fyrir, og því fremur sem hér er hljómlistarskóli, sem studdur er af hinu opinbera.

ATKVGR.

Till. vísað til allshn. með 16 shlj. atkv. og umr. frestað.

Hljómlistarmenn erlendir. — Ábúð á jarðeignum hins opinbera. — Meðferð lánsfjár og starfsfjár.

Nefndarálit kom ekki, og till. var ekki á dagskrá tekin framar.

## 2. Ábúð á jarðeignum hins opinbera.

Á 27. fundi í Nd., 12. marz, var útbýtt:  
Till. til þál. um undirbúning laga um ábúð á jarðeignum hins opinbera (A. 161).

Á 28. fundi í Nd., 14. marz, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.  
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 30., 32., 36., 38., 40., 41., 43., 44., 61. 64. og 66. fundi í Nd., 16., 18., 23. og 30. marz, 1., 2., 5., 6., 27. og 30. apríl og 3. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

## 3. Meðferð lánsfjár og starfsfjár.

Á 62. fundi í Nd., 28. apríl, var útbýtt:  
Till. til þál. um meðferð lánsfjár og starfsfjár (A. 548).

Á 63. fundi í Nd., 29. apríl, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.  
Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 72. fundi í Nd., 11. maí, var till. aftur tekin til einnar umr.

Flm. (Jónas Þorbergsson): Ég geri ráð fyrir, að þegar litið verður yfir starf þessa þings, muni verða litið svo á, að í fari þess hafi komið fram meiri viðleitni en oftast endranær í störfum Alþingis í þá átt að létta gjöldum af ríkissjóði. Má í fyrsta lagi nefna fjárlagafrv. hæstv. fjmrh., sem mjög bar svip af þessari viðleitni, svo og afgreiðslu þessarar hv. d. á frv. Í öðru lagi má geta um þær mörgu

till., fjórar alls, sem fram hafa komið í þinginu og allar hniga í þá átt, að ráðstafanir verði gerðar til niðurfærslu á kostnaði við rekstur ríkisins og stofnana þess, eftir því sem unnt kunni að vera.

Árangur þessarar viðleitni hefir, eins og kunnugt er, orðið sá, að nefnd hefir verið skipuð í hv. Ed. Er hún þegar tekin til starfa, og er gert ráð fyrir, að hún starfi einnig eftir að þingi er lokið, á þeim grundvelli, sem fyrir hefir verið mælt í nefndum tillögum.

Ég hefi í þessum sama farvegi leyft mér að bera fram till. til þál. á þskj. 548, sem hljóðar um meðferð lánsfjár og starfsfjár.

Eins og hv. dm. munu hafa veitt eftirtekt, er aðalefni þessarar till. að skora á ríkisstj. að undirbúa og leggja fyrir næsta reglulegt Alþingi frv. til laga um meðferð lánsfjár og starfsfjár bæjarfélaga, stofnana og atvinnufyrirtækja, þar sem ríkissjóður hefir hagsmuna og fjár síns að gæta, og þeirra stofnana, sem eru að meira eða minna leyti reknar með fé ríkisins og á ábyrgð þess.

Í fyrsta lagi fer till. fram á, að löggjöf þessi miði til þess að færa launagreiðslur hjá bæjarfélögum og stofnunum, þar sem ríkissjóður hefir hagsmuna að gæta, til samræmis við launagreiðslur við hliðstæð störf í stofnunum ríkisins, og til hæfis við fjárhagslega getu þjóðarinnar. Ennfremur er ætlað til, að löggjöfin miði í þá átt, að frekari skilyrði verði sett en nú gilda fyrir lánveitingum úr bönkum, sem ríkissjóður ábyrgist, en það eru nú, eins og kunnugt er, allir bankar landsins. — Ég vil biðja hæstv. forseta að stilla til friðar úti í lestrarsalnum. Ég treysti mér ekki til að tala, þegar aðrir tala hærra en ég sjálfur.

Till. ber það með sér, að hún er miðuð við, að ríkissj. hafi viðar hagsmuna og fjár að gæta en í eigin rekstri og rekstri þeirra stofnana, sem starfa beinlínis á vegum hans. Ég hygg, að enginn mæli á móti því, að nauðsynin sé hin sama til að gæta fjár, hvort heldur féð er í eigin rekstri ríkisins og stofnana þess eða þeirra stofnana, sem eru að meira eða minna leyti opinberar og starfa með fé frá ríkissjóði og á ábyrgð hans. Ég geri ráð fyrir, að þessi sannindi, sem virðast

augljós, séu almennt viðurkennd, en þessi viðurkenning hefir ekki komið fram í störfum og viðleitni Alþingis.

Þá er næst að athuga, hvar ríkissjóður hefir hagsmuna að gæta annarsstaðar en í eigin rekstri og rekstri stofnana ríkisins. Í till. eru nefnd bæjarfélög, stofnanir og atvinnufyrirtæki.

Samkv. landsreikningnum fyrir 1930 eru samanlagðar ábyrgðir ríkissjóðs fyrir banka, bæjarsjóði, sveitarfélög og ýms félög og stofnanir alls nokkuð á 12. millj. kr. Auk þess stendur ríkissjóður, eins og kunnugt er, í ábyrgð fyrir eigin lántökum og starfsfjárlánum handa bönkum. Þar má einkum nefna eftirstöðvar af enska láninu frá 1921 og veðdeildarlánið til Landsbankans. Stærstu ábyrgðirnar, sem hér eru nefndar í landsreikningnum, eru vitanlega fyrir bankana, þar næst fyrir Reykjavíkurkaupstað og löks fyrir Eimskipafélag Íslands. Ég ætla því, til þess að takmarka mál mitt, að halda mér við þessar þrjár stofnanir í hugleiðingum mínum um meðferð lánsfjár og starfsfjár á vegum þeirra stofnana, sem starfa ýmist beint eða óbeint á ábyrgð ríkissjóðs. Ég ætla fyrst að minnst á Eimskipafélag Íslands.

Ríkissjóðsábyrgðir fyrir það eru um hálf millj. kr. Þetta félag er samkv. uppruna og ætlunarverki sínu að hálfu leyti ríkisstofnun. Það er stofnun þjóðarinnar. Ríkið leggur því árlega mjög mikið fé og afstaða þess til lands, þjóðar og ríkissjóðs er sú, að það mundi aldrei verða látið bera upp á sker, heldur mundi Alþingi telja sjálfsagt að taka á sig, ég vil segja næstum því hve þunga fjárhagslega byrði sem væri, til þess að forða því frá hrúni eða að verða að hætta störfum, vegna þess að félagið er líftaug þjóðarinnar og einn meginþátturinn í sjálfstæðisbaráttu Íslendinga. En um leið og það er athugað, hve mikils virði Eimskipafélagið er fyrir þjóðina, og afstaða þess til ríkisins, sem ég áður gat um, verður það ljóst, að ríkið hefir þarna mikilla hagsmuna að gæta og það getur ekki verið því óviðkomandi, hversu þessu fyrirtæki er stjórnað og hvernig með fjárreiður þess er farið. Nú er það vitað, að félagið er í stöðugum fjárhagsvandráðum, eins og eðlilegt er, ekki sízt nú á tímum. En

þrátt fyrir þau vandræði, sem að því hafa steðjað, eins og öðrum stofnunum ríkisins, og þau vandræði, sem hafa knúð fram hér á Alþingi þær ráðstafanir, sem gerðar hafa verið til að draga úr útgjöldum ríkisins, hefir þessi sama nauðsyn ekki haft nein áhrif á stjórn Eimskipafélags Íslands að því er snertir launagreiðslur, hliðstæðar þeim, sem mest hefir verið talað um hér í þinginu við rekstur ríkisins sjálfs og stofnana þess. Ég skal til fróðleiks telja hér upp helztu og hæstu launagreiðslur þess félags, svo að hv. þm. geti haft það til athugunar og samanburðar við launagreiðslur ríkisins og þær tölur, sem hefir verið verkefni fjvn. og allra hv. dñm. að hugsa einna mest um á þessu þingi.

Framkvæmdarstjóri félagsins hefir 19 þús. kr. föst laun, en það er 7 þús. kr. hærra en ráðherrarnir hafa. Þrátt fyrir þessi riflegu laun virðist svo, sem stjórn Eimskipafélagsins hafi óttazt, að þessi maður myndi tæplega geta séð sér fyrir sémilegu húsnæði, svo að hún hefir gert sérstakar ráðstafanir og látið hann hafa 4 þús. kr. í húsaleigustyrk. En til þess að ennþá öruggara yrði, að maðurinn kæmist sémilega af, hefir honum verið tryggður ágóðahluti — 3 þús. kr. á ári —, hversu svo sem rekstur félagsins gengi, hvort sem það tapaði eða græddi. En nú hefir félagið, eins og kunnugt er, tapað um margra ára skeið. Alls nema þessi laun forstjórans 26 þús. kr. á ári. Aðrir starfsmenn við þetta félag, svo sem skrifstofustjóri, aðalbókari og aðalritari hafa um 10 þús. kr. á ári.

Ég hirði ekki um að fara lengra út í einstakar upptalningar á launagreiðslum. Eins og gefur að skilja, munu launagreiðslu hjá þessu félagi yfirleitt bera nokkurn svip af launagreiðslum til stjórnenda félagsins og helztu starfsmanna.

Ég ætla þá, enda þótt einhverjum kunni að þykja nokkuð langt seilzt um öxl til lokunnar, að minnst á Reykjavíkurkaupstað í þessu sambandi.

Ég geri ráð fyrir, ef umr. verða um mál-ið, að þá verði því haldið fram, og með nokkrum rétti, að Reykjavík sé sjálfstæður bær og að iðlutun Alþingis eigi þar ekki að koma til greina. En það er hins-

Meðferð lánsfjár og starfsfjár.

vegar vitanlegt, að ríkissjóður stendur í mikilli ábyrgð fyrir bæjarsjóð Reykjavíkur. Samkv. landsreikningnum 1930 er þessi ábyrgð 2550000 kr. Auk þess hefir verið lagt fram á Alþingi, samkv. beiðni bæjarins, frv. til laga um ábyrgð á 7 millj. kr. láni til Sogsvirkjunarinnar. Má búast við því, að slíkar málaleitanir liggi einnig fyrir næstu þingum.

Því verður ekki með réttu neitað, að ríkið hafi fjárhagslegrar ábyrgðar að gæta gagnvart bæjunum. Auk þess ber á það að líta, að miklu skiptir fyrir ríkið, hversu farnast bæjarfélögum og stofnunum þeim, sem starfa innan vébanda þess.

Þá vil ég drepa á hag Reykjavíkur-bæjar. Er þó ekki unnt að stikla nema á stærstu atriðum.

Skuldir bæjarins eru um 8 millj. kr. Bærinn á ófullnægjandi rafveitu, ófullnægjandi vatnsveitu, og gasveitu, sem líka er ófullnægjandi. Stafar þetta af því, að bærinn hefir vaxið stórum örrar en verkfræðingar þeir, sem þessi mannvirki hafa undirbúið, gerðu sér í hugarlund. En af þessum sökum er bærinn í miklum vanda staddur. Vil ég sérstaklega benda á það, að vatnsveitan og rafveitan stríða hvor gegn annari. Því meir sem vatnsveitan er augin, því meir tæmist lindasvæði Elliðaár. Getur því ekki liðið á löngu, að ráða verði verulega bót á þessu vandkvæði og stofna þannig til gífurlega mikils kostnaðar.

Þegar litið er á helztu ytri drætti um hag Reykjavíkur og stjórn hennar, er það eftirtektarvert, að annarsvegar virðist bærinn á undanfórnum nokkrum árum hafa lifað hið mesta blómaskeið, svo að hann mun nú vera með allra stærstu höfuðborgum, miðað við tölu landsmanna; hinsvegar á hann þó ekkert ráðhús, engan spítala, engan alþýðuskóla og enga leikvelli handa börnum. Skipulagi bæjarins er mjög áfátt, og ber það vitni um megna óframsýni. Götugerð er skammt á veg komin og bærinn er í slíkum fjárhagsörðugleikum, að hann hefir ekki getað framkvæmt áætlanir sínar. Hann hefir átt mjög örðugt uppdráttar um lántökur. Tekur það af öll tvímæli um erfiðleikana, að bærinn hlaut á síðasta ári að leita leyfis um að fá að jafna niður sérstökum aukaálögum á bæjar-

búa ofan á allþung gjöld, sem fyrir voru.

En þrátt fyrir þennan örðuga hag hafa stjórnendur bæjarins, sjálfstæðismenn og jafnaðarmenn, orðið ásáttir um það, að hann væri fær um að greiða 40% dýrtíðaruppbót á laun starfsmanna bæjarins.

Þá kem ég að bönkunum. Þeir starfa nú beinlínis á ábyrgð ríkisins og með fé, sem það hefir fengið þeim sem rekstrarfé eða ábyrgzt fyrir þá út á við. Hagur þeirra er hinn erfiðasti, sérstaklega þó Útvegsbankans. Snemma á þinginu var gerð skyndiráðstöfun um, að ríkið tæki ábyrgð á innstæðufé Útvegsbankans, af því að þá steðjuðu að honum sérstök vandræði.

Afskriftir af starfsfé bankanna síðustu 10 árin nema um 35 millj. kr., þegar með eru talin töp á gömlum lánum Íslandsbanka, sem Útvegsbankinn tók við um leið og hann tók við búi hans. Þrátt fyrir þessi fjárhagsvandræði greiðir Útvegsbankinn ennþá 60% dýrtíðaruppbót, eða laun, sem því svara.

Helztu launaflokkar bankans eru þessir: Bankastjórar 12000 kr. árslaun + 60% dýrtíðaruppbót = 19200 kr. Bókari og féhirðir 12000 kr. hvor, eða full ráðherralaun.

Í Landsbankanum hafa bankastjórar 24000 kr. hver, en aðrir hæstlaunaðir starfsmenn 11500 kr. hver, og er það lægra en tilsvareandi laun í Útvegsbankanum, en Landsbankinn greiðir eitthvað í lífeyrissjóð fyrir starfsmenn bankans, svo að laun þessara helztu starfsmanna munu vera lík í bönkum þessum.

Í þessum 3 stofnunum, sem starfa að mestu á ábyrgð ríkissjóðs, eru því laun greidd með dýrtíðaruppbót sem hér segir:

|                 |     |
|-----------------|-----|
| Reykjavíkurbær  | 40% |
| Eimskipafélagið | 40— |
| Bankarnir       | 60— |

Eins og kunnugt er, hefir dýrtíðaruppbót starfsmanna ríkisins verið færð niður í 17½%, og hefir það komið til orða hér í þinginu að afnema hana með öllu.

Í 1. tölul. till. þeirrar, er hér ræðir um, er gert ráð fyrir því, að opinber afskipti þingsins af launagreiðslum í landinu nái lengra en til þeirra stofnana einna, sem beinlínis eru á vegum ríkisins, og að þau verði látin ná yfirleitt til allra þeirra

stofnana, sem starfa að meira eða minna leyti á ábyrgð þess, í þeim tilgangi að samræma launagreiðslurnar við fjárhagslega getu þeirra sjálfra og þjóðarinnar í heild sinni. Launagreiðslur hjá þessum stofnunum eru á ábyrgð ríkisins á meðan stofnanirnar starfa á ríkisins ábyrgð og með fé þess. Þar sem svo háttar til, er það ekki einungis réttur Alþingis, heldur og skylda að hafa afskipti af slíkum málum.

Þá vil ég benda á það, að með þeirri tilhögun, sem nú er, eru ríkisstofnanir settar í mikinn vanda. Þeim er skapaður aðstöðumunur, sem er ranglátur og hættulegur. Er það augljóst, að ef ekki aðeins mikill hluti af stofnunum og atvinnufyrirtækjum einstaklinga, heldur líka þær stofnanir, sem ég hefi nefnt, þykjast færar um að greiða þau laun, sem hér var lýst, þá hlýzt af því eðlileg samkeppni milli þeirra og ríkisstofnana, þannig, að allir beztu starfskraftarnir hverfa yfir til þessara stofnana, en ríkið situr með þá lökustu. Virðist mér þetta svo augljóst mál, að Alþingi geti ekki gengið framhjá því. Getur það ekki stefnt til heillavænlegra úrslita, ef alltaf á að þröngva kosti ríkisstofnana, en láta það afskiptalaust, þótt fé sé ausið í launagreiðslur, t. d. til forstjóra banka og annara stofnana. Hefi ég því lagt það til í 1. tölul. till. minnar, að Alþingi feli ríkisstj. að athuga, hvort ekki sé réttmætt að setja almenna löggjöf um launagreiðslur á landinu, er næðu líka til annara stofnana en ríkisstofnana. Legg ég ekki dóm á það hér, hvort þetta muni vera fært. Ég lít svo á, að það sé fært, og því ber ég fram till., en reynslan verður vitalega að skera úr um það, eins og önnur atriði þessa máls.

Þá er ég kominn að öðrum höfuðþætti máls míns. 2. tölul. í till. minni gerir ráð fyrir, að sett verði skilyrði fyrir lánveitingum úr bönkum, er ríkissjóður ábyrgist. Er ætlað til þess, að slík löggjöf miði til þess einkum að koma á hagkvæmara og kostnaðarminna fyrirkomulagi í stjórn útgerðar og verzlunar í landinu og að komið verði til leiðar hlutaskiptum í útgerð, þar sem henni verður við komið.

Eins og kunnugt er, gilda nú lagafyrir-

mæli um ýmsa flokka lánveitinga úr bönkum landsins. Má þar til nefna veðdeildir Landsbankans og Búnaðarbankans, ræktunarsjóð og byggingar- og landnámsjóð. Eins og kunnugt er, gilda um slík lán margháttuð fyrirmæli um form, fasteignaveðstryggingar og hreppsábyrgðir. Öðru mál gegnir um það fé, sem bankarnir lána til atvinnurekstrar. Um skilyrði fyrir slíkum lánveitingum gilda engin fyrirmæli af þingsins hálfu, heldur er það algerlega lagt á vald bankastjórnanna. Í þessu sambandi er fróðlegt að rifja upp eitt mál, sem kom fram á Alþingi fyrir nokkrum árum.

Á þingi 1929 báru nokkrir þáv. hv. ihaldsmenn, með formann þess flokks, hv. núv. 1. landsk., í broddi fylkingar, fram frv. um rekstrarlánadeild handa bændum. Þessi deild átti að vera ein deild Landsbankans, en lán átti að veita eftir ákveðnum reglum, þannig, að félög með samábyrgð áttu að ábyrgjast lánin. Þarf ég ekki að rekja þetta nákvæmlega, því að málið mun flestum kunnugt. — Tilgangurinn var sá, að færa skuldir úr sjálfum verzlunarfélögum yfir á ný félög, er aðeins hefðu peningaverzlunina með höndum.

Skilyrði fyrir lánnum áttu að vera þau, að lánin greiddust að fullu fyrir 15. des. ár hvert, og skyldu viðurlög sett, þannig, að viðkomandi félagi yrði neitað um lán næsta ár, ef greiðslufall yrði. Þessi gjalddagi þótti ekki heppilega valinn, því að kaupfélög starfa með öðrum hætti en kaupmenn. Þau leita að sannvirði vörunnar, en það finnst ekki fyrr en afurðasölunni er lokið, og geta því niðurstöður reikningsskila dregið nokkuð fram á næsta ár.

Þetta atriði skiptir að vísu ekki máli í þessu sambandi. Hitt er aðalatriðið, að þarna er fordæmi um það, að rétt hafi þótt að setja skilyrði fyrir lánveitingum til atvinnurekstrar. Þessi hugsun var réttmæt, þótt hún væri ekki að öllu heppileg að formi til og kæmi ekki til framkvæmda. — Í meðferð málsins á þingi var flutningsmönnum boðin samvinna með þeim skilmálum, að sett yrðu svipuð skilyrði um lánveitingar til sjávarútgerðarinnar. En þeir töldu sig ekki við því búna að láta slík skilyrði ná til hennar.

Er þó kunnara en frá þurfi að segja, að ólíku er saman að jafna áhættu af rekstri landbúnaðar og sjávarútvegs. Liggja þar til rök, sem ekki verður á móti mælt, þar sem eru gifurleg fjártöp í sambandi við tryggingarlausar stórlánveitingar til útgerðarinnar.

Eins og ég drap á, gilda ákveðin lög og reglur um nokkra flokka lánveitinga, en okkur skortir reglur, sem ná til atvinnurekstrarins yfirleitt. Okkur skortir almenn bankalög. Ég kemst ekki hjá því, úr því að ég ber fram svona viðtækar till., að leggja í það nokkra vinnu að færa fram hin sterku sögulegu rök, sem liggja að nauðsyn þessa máls. Ætla ég að verja nokkrum tíma til að gefa yfirlit um 3 dæmi af mörgum, sem sýna, að það eftirlitsleysi um meðferð lánsfjár, sem ríkt hefir hér í landi undanfarið, er alveg óafsakanlegt fyrir Alþingi og þjóðina. Tek ég það fram, að nú munu að vísu vera nokkuð aðrar starfsaðferðir í höndunum en áður voru, en eigi að síður eru þessi dæmi, sem gerzt hafa undanfarin ár, þannig vaxin, að þau ættu að geta vakið Alþingi og alla þjóðina til umhugsunar um það, að það getur ekki leitt til annars en ófarnaðar og áframhaldandi háðungar fyrir land og þjóð, ef ekki verða gerðar ráðstafanir til þess að tryggja betur en verið hefir þá tugi millj. kr., sem bankarnir fá ýmsum einstaklingum og atvinnufyrirtækjum til rekstrar og sem hefir í meðferð einstakra manna og fyrirtækja sætt þeirri meðferð eins og væri það ekki lengur fé bankanna eða þjóðarinnar, heldur fé þeirra, sem hafa þegið það að láni.

Ég skal að svo mæltu leyfa mér að ganga nokkru nánar inn á þetta mál. Á síðastl. ári var að undangenginni opinberri kæru og að tilhlutun ríkisstj. skipuð nefnd manna til að rannsaka rekstur og lánsfjáraðferðir Íslandsbanka undanfarinn áratug. Í nefndina voru skipaðir Einar prófessor Arnórsson, hv. 2. þm. Reykv., og málafærslumennirnir Stefán Jóhann Stefánsson og Þórður Eyjólfsson. Það, sem ég dreg hér fram, er að eins örlítill hluti af því, sem við starf nefndarinnar hefir komið í ljós af margra ára óstjórn, hirðuleysi og óafsakanlegri vanrækslu af hálfu bankastjóranna, og

ég leyfi mér að fara hér með nokkrar tölur úr skýrslu n. máli mínu til sönnunar.

Af þeim dæmum, sem fyrir liggja og ég ætla að draga fram, virðist mega ráða það helzt um vinnubrögð bankans í lánveitingum, að því meiri sem orðið hafa vanskil, óreiða, greiðslubrigði, orðbrigði og frekja af hálfu viðskiptamanna bankans, því meiri hafi orðið auðmýkt, eftirlitsleysi og ráðleysi bankastjóranna og útaustur þeirra á fé bankans. Ég mun nú leyfa mér að benda á 3 dæmi, sem mér finnst óhjákvæmilegt að draga hér fram í umr., svo það sjáist, að þau höfðu orð, sem ég hefi nú látið falla, eru á rökum byggð, og skal ég þá fara svo fljótt yfir sögu sem mér er unnt.

Ég tek þá fyrst mann, sem oft hefir verið nefndur í islenzku viðskiptalífi og opinberum umræðum, Geo Copland, sem var enskur kaupsýslumaður og hóf hér verzlun með fisk. Viðskipti hans og Íslandsbanka hefjast á árinu 1918, og er hann þá fyrst talinn einn um hituna. En skjóttlega var svo að tilhlutun hans myndað hlutafélag, er hann gaf nafn sitt og nefndi: Geo Copland & Co., en var kallað manna á milli Fisksöluhringurinn. Er talið, að nokkrir málsmetandi menn í Reykjavík og utan Reykjavíkur hafi gengið í félag þetta.

Frá 1. maí til 1. júlí 1920 falla 12 víxlar, sem félag þetta átti að greiða í Íslandsbanka, og nam upphæð þeirra samanlögð 9 millj króna. Þetta sýnir m. a., hve geysimikið af starfsfé bankans var í veltu þessa félags. Sama ár byrjuðu greiðsluörðugleikar félagsins. Árið 1921 eru 3 víxlar, samtals kr. 4300000,00 sameinaðir í einn víxil með ábyrgð nokkurra manna, en engir forvextir greiddir, hvorki af eldri víxlum eða þessum samsteypuvíxli. Loks eru svo á árinu 1922 afskrifaðar sem algerlega tapað fé af víxli þessum kr. 1933266,90, eða nálega 2 millj. kr.

Þrátt fyrir það, þó að bankinn fengi þennan árekstur, er langt frá, að viðskiptum þessum sé lokið né Copland sé af baki dottinn, því að næsta ár hefst nýr þáttur í viðskiptasögu þessari. Þá kaupir bankinn „eigin víxil“ félagsins að upphæð 750 þús. kr. Tryggingar fyrir þessum víxli eru tvö hús, annað þeirra lystihús, sem Copland hefir haft efni á

að byggja sér upp við Laxá í Kjós, sennilega vegna undangengins örlætis Íslandsbanka, — en hitt hér í Reykjavík; enn fremur 2 jarðir í Kjós og loks áveita, sem talin er vera í Kjós, en lítið orð hefir farið af. Ég skal engum getum leiða að því, hvert hefir verið eða muni vera verðmæti þessarar áveitu, eða hvort hún er í raun og veru til. En ekki hefir farið neitt orð af henni annarsstaðar en í þessu tryggingarskjali bankans, þar sem hún virðist þó ekki metin litlu verði.

Árið 1925 er skuldin komin upp í 1400 þús. kr. og þar af 1 millj. án ábyrgðar eða tryggingar. Þá er hag Coplands svo háttað, að hann sér ekki annað fært en að biðja um eftirgjöf á  $\frac{1}{2}$  millj. kr., en þó með því skilyrði, að hann fái ný lán hjá bankanum til áframhaldandi fiskverzlunar. Og svo virðist, sem bankinn hafi ekkert að athuga við þetta og veiti með glöðu geði þessum viðskiptamanni lán á lán ofan, því að árið 1926 er skuld Coplands við bankann orðin kr. 2132695,20, og þá eru honum gefnar eftir kr. 710464,00 á nýjan leik, til viðbótar þeim 2 millj. kr., sem áður eru taldar. Þessi tala mun þó hafa breytt eitthvað við síðari útreikning bankans.

Nú hefði mátt ætla, að styttest færi í viðskiptum Íslandsbanka og Coplands. En svo er ekki, því að nú hefst þriðja og að ýmsu sögulegasta tímabilið í þessari merkilegu viðskiptasögu. Þá gera þeir samning með sér, bankinn og Copland, sem nefndin telur í skýrslu sinni, að sé „einstæður að efni til“. Var samningur þessi á þá lund, að Copland „taki að sér“ að greiða  $\frac{1}{2}$  millj. kr. af því, sem hann þá skuldar bankanum, en þó aðeins gegn því, að bankinn láni honum enn 125 þús. kr. til þess að hann geti keypt hlutabréf í fiskkaupafélagi, „er hann hefir í hyggju að stofna“. Tryggingin, sem bankinn fer fram á að fá, er ekki önnur en hlutabréfin, sem hann ætlar að kaupa. M. ö. o.: Tryggingin fyrir þessu nýja láni er lánið sjálft, eða þó öllu heldur hlutabréf, sem talin eru keypt fyrir þá peninga. Það skilyrði er sett, að jafnmikið fé komi annarsstaðar frá. Eru allar líkur taldar benda til þess, að það fé hafi aldrei innborgast. Eigi að síður er það tekið fram í samningnum, að Copland megi ætla sér 35 þús.

kr. árslaun fyrir að stjórna þessu væntanlega félagi. Loks er það skýrt tekið fram í samningnum, að bankinn megi ekki krefjast sér til handa, til endurgreiðslu vaxta og höfuðstóls og greiðslu fyrrnefndrar  $\frac{1}{2}$  millj. kr. ásamt vöxtum af henni, nema ágóðans, sem verða kynni á þessum 125 þús. kr. hlutabréfum í félagi, sem ekki var til, þegar lánveitingin fór fram!

En þessi „historía“ fór eins og til var stofnað. Það hélt áfram sama óreiðan og vanefndirnar urðu hinar sömu og áður hjá þessum kaupsýslumanni. Frá hans hálfu virðist ekki hafa verið til að dreifa öðru en blekkingum og undirhyggju gagnvart ráðlausri bankastjórn. Og loks 17. febr. árið 1931 var svo bú Coplands tekið til gjaldþrotaskipta, og nam þá tap bankans enn að nýju kr. 704872,95.

Skv. skýrslu n. hefir tap Íslandsbanka á viðskiptunum við Copland orðið samt. kr. 3250872,95, eða sem næst  $\frac{1}{6}$  hl. af öllum töpum Íslb. á árunum 1920—1930.

Pannig endaði þá sú fjármálahistoría, og hirði ég ekki um að hafa hana lengri.

Þá skal ég reyna að bera örara á um næsta þátt. Þar kemur við sögu maður, sem einnig hefir oft verið nefndur opinberlega, bæði í ræðum og blaðagreinum, en það er Sæmundur Halldórsson kaupmaður í Stykkishólmi. Ég ætla þó ekki að rekja þá viðskiptasögu frá rótum, þó að hún sé margþætt og að ýmsu fróðleg. Ég ætla að byrja söguna þar, sem hefst lokapáttur hennar, í ársbyrjun 1929. Þá liggja í vanskilum í bankanum 9 vixlar frá Sæmundi að upphæð 507 þús. kr., sem allir eru afsagðir og engin skil gerð fyrir vöxtum, hvað þá meira. En þó að greiðsluörðugleikar og vanskil Sæmundar séu á þá leið, er ég nú lýsti, virðist þó bankanum hafa þótt ástæða til að veita honum sérstaklega greiðan aðgang að fé bankans. Þann 16. maí 1929 fær Sæmundur lánaðar hjá bankanum .. 15 þús. kr. og sama dag ..... 20 — —

11. júní fær hann ..... 15 — —

7. ágúst aðrar ..... 15 — —

12. september ..... 15 — —

7. október ..... 15 — —

29. október ..... 15 — —

og 3. desember ..... 15 — —

eða samtals 125 þús. kr.

En auk þess urðu yfírgreiðslur á hlaupareikningi hans rúmar 29 þús. kr.

Þegar vanskil þessa viðskiptamanns eru svo mikil, að 9 víxlar upp á rúma hálfa millj. kr. liggja afsagðir í bankanum, og engin skil gerð, þá opnar bankinn hurðir sínar upp á gátt og þessi sami maður gengur í bankann og tekur þar upphæðir næstum mánaðarlega um 15 þús. kr. Þangað til nýja skuldin er orðin 125 þús. krónur. Ekki virðist hafa þótt ástæða til, er þessi nýju lán voru veitt, að vera að rekast í greiðslu vaxta af eldri skuldasúpunni. Og ekki voru tryggingar settar fyrir þessum nýju lánum.

En viðskiptum Íslandsbanka og Sæmundar Halldórssonar lauk með þeim hætti, að raunverulegt tap bankans er talið að hafa verið um 700 þús. kr.

Þá kem ég að þriðja og seinasta dæminu, sem ég ætla að taka að þessu sinni. Það er hlutafélag, eða félög, 3 eða 4, sem raunar eru öll sömu ættar og af sama faðerni. Fyrst er h/f Sólbakki, sem stofnað var árið 1915 og mun þá hafa keypt fódurmjöls- og áburðarverksmiðju, sem nýlega var reist á Sólbakka við Öfundarfjörð. Félag þetta hætti nokkru síðar, en var þó endurreist í Kaupmannahöfn 1919 og hét þá Á/S Sólbakki.

Árið 1920 hefjast viðskipti þessa danska félags og Íslandsbanka og árið eftir er skuld þess við bankann orðin kr. 348800,00. Þetta hlutafélag hættir síðan störfum án þess að gera frekari grein fyrir skuldum sínum, enda komið í algeri greiðsluþrot.

Haustið 1921 er svo enn stofnað nýtt félag á rústum danska félagsins og ber enn sama nafnið, h/f Sólbakki. Þetta félag gerir þó enga grein fyrir eldri skuldunum, en sumarið 1922 byrjar þetta félag sérstök viðskipti við Íslandsbanka. Aðalmaðurinn í þessu félagi og hinum þeirra. hefir verið Kristján Torfason. Fékk hann hjá bankanum, sumarið 1922, 35 þús. kr. lán handa fél. Og nú fer að lifna yfir viðskiptunum, svo um munar. 15. des. fær þessi sami maður 125 þús. kr. hjá bankanum til greiðslu á þeim 35 þús., sem hann hafði áður fengið, en afganginn ætlar hann að nota til frekari viðskipta.

Um þessar mundir gerast allflókin viðskipti milli Kristjáns Torfasonar og Ís-

landsbanka, sem ég hirði ekki um að rekja nánar. En þeim lýkur á þann hátt, að á næsta ári, 1923, telur bankinn sér ekki annað fært en að afskrifa kr. 286-685,15 sem algerlega tapað fé af lánum þeim, sem Kristján Torfason eða þetta þriðja hlutafélag hans hafði fengið.

Tap bankans reyndist þó meira en hér er talið vegna skulda Kristjáns Torfasonar við útibú bankans á Ísafirði, eða alls 350000 kr. Félag þetta er svo framselt til gjaldþrots í nóv. 1923.

Nú virðist svo kynlega við bregða, að eftir því sem örðuglegar gekk fyrir þessum viðskiptamanni og meiri urðu greiðslubrigði frá hans hendi, því auðveldara reyndist honum að fá fé hjá bankanum til framhaldandi viðskipta.

Í des. 1924 er enn stofnað nýtt félag hér í Reykjavík. Það er hlutafélagið Andvari, og Kristján Torfason er framkvæmdarstjóri þess. Það byrjar viðskipti sín í janúar 1925 og fær þá þegar 200 þús. kr. að láni hjá Íslandsbanka. Þegar félag þetta færir sig þannig svo rösklega upp á skaftið, er svo að sjá, að bankanum þyki viðskiptin álitleg, og fer þá á sömu leið um þennan mann og Sæmund Halldórsson, að bankinn opnar allar gættir fyrir honum og hann gengur í bankann næstu mánuði og tekur þar út upphæðir, sem ekki eru nein smálán, eins og ég mun brátt sýna fram á, eins og væri þar um geymslufé mannsins að ræða. Það skal tekið fram, að allar þessar upphæðir eru teknar án nokkurrar tryggingar. Féð er allt lánað út á andlit þessa manns, sem hafði undanfarið haft þau viðskipti í bankanum, er ég hefi nú lýst að nokkru fyrir hv. þdm. Ég ætla þá til fróðleiks og með leyfi hæstv. forseta að lesa hér upp skrá yfir þau lán, sem Íslandsbanki veitir Kristjáni Torfasyni f. h. h/f Andvara sumarið 1925 til viðbótar við áður veitt lán:

|           |       |     |           |
|-----------|-------|-----|-----------|
| 5. maí    | ..... | kr. | 80000,00  |
| 8. júní   | ..... | —   | 50000,00  |
| 22. júní  | ..... | —   | 50000,00  |
| 8. júlí   | ..... | —   | 50000,00  |
| 23. júlí  | ..... | —   | 150000,00 |
| 5. ágúst  | ..... | —   | 100000,00 |
| 13. ágúst | ..... | —   | 100000,00 |
| 30. ágúst | ..... | —   | 150000,00 |
| 4. sept.  | ..... | —   | 100000,00 |

Meðferð lánsfjár og starfsfjár.

24. sept. .... kr. 100000,00  
 22. okt. .... — 70000,00

Og það er látið standa svo vel á þessum upphæðum, að þær eru til samans nákvæmlega ein millj. kr.

Allir þessir víxlar féllu í gjalddaga á tilsettum tíma og voru framlengdir án afborgana og sumstaðar bætt við vöxtunum. Er nú skemmst frá að segja, að viðskiptum Íslandsbanka og Kristjáns Torfasonar lauk á þá leið, að bankinn tapaði alls:

á Sólbakkafélaginu ..... 350000 kr.  
 og á Andvara ..... 1157496 —

en það er samtals 1507496 kr., eða rúmlega 1½ millj. kr.

Ég hefi gefið þetta yfirlit, þótt leiðinlegt kunni að þykja, vegna þess að í því felst undirstaða sú, sem siðari liður till. minnar byggist á. Af þeim dæmum, sem ég hefi dregið fram, er ljóst, að nauðsynlegt er að gera einhverjar þær ráðstafanir, er tryggi betur en verið hefir lánveitingar bankanna, og að setja sérstök skilyrði fyrir þeim lánum, sem veitt eru til atvinnurekstrar landsmanna.

Að vísu skal ég játa, að það muni vera vandamál að setja þau skilyrði, sem að gagni koma í þessu efni. En ef Alþingi gerir ekkert til þess að leita að slíkum leiðum, þá verða þær aldrei fundnar. Og það er ekki verjandi né vansalaust fyrir Alþingi að horfa upp á það ár eftir ár, að fé þjóðarinnar misfarist með slíkum ódæmum í vörzlum einstakra manna. Ef ekki eru í gildi ákveðnar reglur eða skilyrði sett um hófsamlega og samvirkusamlega meðferð lánsfjár og starfsfjár, þá hlýtur að reka til mikils ófarnaðar fyrir þjóðinni hér eftir eins og hingað til.

Annar tölul. till. minnar fer fram á, að leitast verði fyrir um leiðir til þess að setja haldþær skilyrði um lánveitingar úr bönkum. Kem ég þá að því, hversu unnt yrði og á hvern hátt megi takast hófsamlegri og gætilegri meðferð lánsfjár. Í niðurlagi till. er með stafl. a. og b. bent á tvo stóra hluti: að koma á kostnaðarminna og hagkvæmara skipulagi um stjórn útgerðar og verzlunar í landinu og að koma til leiðar hlutaskiptum við sjávarútgerðina.

Ég skal þá til frekari rökstuðnings við Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

stafl. a. í þáttill. fara fáeinum orðum um stjórn útgerðarmálanna í landinu.

Eins og kunnugt er, eru nú hér á landi gerðir út 38 togarar. Það munu vera uppi skoðanir um það, að með nánara samstarfi togaraeigenda og útgerðarmanna mætti reka togaraútgerðina með minna kostnaði en nú gerist. Ég hygg, að það sé rétt, að í Þýskalandi hafi verið gerðar ýtarlegar ráðstafanir til þess að draga úr kostnaði við togaraútgerð með því að sameina mörg félög undir eina stjórn, og mættum við Íslendingar eitthvað af því læra. Hér á landi starfa 19 skrifstofur að því að stjórna 38 togurum, og er þá til jafnaðar ein skrifstofa fyrir hverja 2 togara. Þessum skrifstofum stjórna 24 framkvæmdastjórar, eða nokkru fleiri en skrifstofurnar eru, og liggur það í því, að talið er, að við eitt togarafélagið starfi 6 framkvæmdastjórar. Enginn vafi er á því, að með nánara samstarfi mætti færa saman undir fámenna stjórn útgerð togara og draga á þann hátt mikið úr kostnaðinum.

Ég skal ekki að þessu sinni leiða getum að því, hvað mikið fé fer til þessara framkvæmdastjóra, sem stjórna togaraútgerðinni, en það leikur orð á því, að sumir þeirra hafi allhá laun, og lifnaðarhættir sumra þeirra taldir slíkir, að þeir virðist ekki geta komist af með minna en 20—30 þús. kr. í árslaun. Er það ljóst, að hér er um óeðlilega þunga byrði að ræða af stjórn þess atvinnuvegar.

Það hefir komið fram hér í þinginu þáttill. um að sameina útgerð Eimskipafél. Íslands og ríkisskipanna, og á það að vera úrræði til þess að draga úr kostnaði við rekstur útgerðarinnar. Skal ég ekki ræða um hana né mæla gegn henni. En ef það er nauðsynlegt að sameina rekstur þessara tveggja stofnana, þá er ekki siður ástæða til að athuga um leiðir til að sameina útgerðarstjórn togaraflotans, til sparnaðar á rekstrarkostnaði.

Ég hefi bent á þetta um leið og ég færi fram þau rök, sem styðja till. mína, án þess að ég hafi aðstöðu til að fara lengra út í þessa sálma nú. Ég geri ráð fyrir, að því verði haldið fram af andmælendum mínum, ef umr. verða hér á eftir um þessa till., að ríkið hafi engan siðferðislegan rétt og því siður skyldu til þess að

skipta sér af rekstri einkafyrirtækja. En ég held því gagnstæða fram og tel, að ríkið hafi bæði rétt og skyldu til iðlutunar um þessi mál. Það er nauðsynlegt vegna þess, að útgerðarfyrirtækin eru í raun og veru rekin á ábyrgð ríkisins. Reynslan hefir ávallt sýnt, að þegar atvinnuvegirnir komast í kröggur og ýms atvinnufyrirtæki lenda í þroti, þá kemur það niður á hönkunum, en ríkið ber ábyrgð á hönkunum og verður að bera blak af þeim. Þannig ber allt að sama brunni, hvar sem leitað er í starfi og lífi þjóðarinnar. Það er ríkið, sem verður að hlaupa undir baggann, þegar einkafyrirtækin og bankana ber upp á sker. Og bankatöpunum, sem leiðir af rekstri atvinnuveganna, er jafnað niður á almenníng í landinu með háum vöxtum og verðlagi á peningum og almennri dýrtíð.

Þáttill. fer fram á það, að leitast sé við að hafa áhrif á þetta. Það er brýn nauðsyn, ekki eingöngu vegna ríkisins, heldur þeirra fyrirtækja, sem hlut eiga að máli. Togaraútgerðinni hefir nýskeyð verið lýst þannig hér í þingdeildinni af einum útgerðarmanni, að hún væri máttvana og mergsogin. Það er því furðulegt, ef engar tilraunir verða gerðar til þess að gæta hófs og sparnaðar um meðferð fjár við stjórn og rekstur þessara fyrirtækja, og gegnir mikilli furðu, að slíkar kröfur virðast hvergi koma fram nema um rekstur ríkisstofnana.

Þá er ég kominn að síðasta lið till., og skal ég reyna í sem fæstum orðum að gera grein fyrir því, hver muni í rauninni vera haldbezta tryggingin fyrir því, að farið sé skynsamlega með lánsfé til atvinnurekstrar og hver skilyrði verði að setja fyrir þeim útlánnum.

Bezta tryggingin fyrir útlánnum til atvinnurekstrar er sú, að atvinnuvegirnir séu reknir á ábyrgð allra, sem að þeim starfa, og að hlutaskipti verði ákveðin við útveginn, hvar sem þeim verður við komið. Hygg ég, að þetta mætti oft beinlínis setja sem skilyrði fyrir slíkum lánteitingum.

Ég hefi áður í blaðinu Degi, sem gefið er út á Akureyri, ritað um „framtiðarúr-ræði í verkamálum“, í 42., 43. og 44. tölubl. 1921. Í þeim greinum hefi ég bent á nauðsyn þess, að dregið verði úr mis-

vægi atvinnuveganna frá ári til árs og leitað róttækra ráðstafana til þess að koma í veg fyrir skakkaföll. Virtist mér, að tvennt væri einkum nauðsynlegt:

Í fyrsta lagi að finna sannvirði vinnunnar og greiða kaupgjaldið eftir niðurstöðu hvers árs í atvinnurekstrinum. Þessi hugmynd um sannvirði vinnunnar er fengin frá kaupfélögunum, sem hafa það hlutverk að leita að sannvirði vörunnar. Og vöruverðið greiða þau ekki til fulls til félagsmanna fyrri en vörurnar eru seldar og niðurstaða hvers árs komin í ljós.

En um vinnusölu verkamanna hefir ríkt hið megnasta handahóf, kaupið er ákveðið fyrirfram, áður en kunnugt er, hvaða kaupgjald atvinnureksturinn þolir og alveg án tillits til þess. Höfuðnauðsyn þessa máls er sú, að finna á hverju ári sannvirði vinnunnar og greiða kaupið samkv. því. Það er kunnugt, að fram að síðasta mannsaldri, meðan vinnuhjúahald var almennt í landinu og meðan lítið var hér um peninga, fóru kaupgreiðslur fram í hlutaskiptum, bæði við landbúnaðinn og sjávarútveginn. Vinnuhjúin voru þá einskonar hluthafar í búi bóndans og tóku kaup sitt í kindafóðrum. Þess vegna höfðu þau nálega sömu ábyrgðartilfinningu gagnvart rekstri búsinns eins og húsbændurnir.

Meðan smábátaútvegurinn var einráður, voru hlutaskiptin sjálfsögð regla um skiptingu arðsins, og hver háseti bar þá sinn rétta hlut frá borði. Nú á síðustu árum er áreiðanlega að aukast meðal almennings skilningur á því að láta þessa reglu ráða mestu í viðskiptum verkamanna og atvinnurekenda. — Ég endurtók þessar bendingar mínar, um úrræði í verkamálum, í Tímanum, 3. tölubl. 1929, þegar ég var ritstjóri þess blaðs, og fékk þá hinar verstu undirtektir frá báðum aðiljum í vinnudeilum, fulltrúum verkamanna og atvinnurekenda. En nýlega hefi ég þó séð í aðalmálgagni atvinnurekenda hér í bænum, að þessu orðtaki, „sannvirði vinnunnar“, er þar hampað eins og lausnarorði í atvinnuvandræðunum. — Ég vil endurtaka það og leggja á það sérstaka áherzlu, að allir þeir, sem vinna að einni og sömu atvinnugrein, eiga að vera hluttakendur um

afkomu hennar, hljóta ágóðahluta, þegar því er að skipta, og bera jafnframt fulla ábyrgð á rekstri og niðurstöðu fyrirtækisins.

Um leið og ábyrgðin yrði færð yfir á herðar allra, sem vinna við sama fyrirtæki, verður að mynda varasjóð til að mæta óvæntum áföllum. Í fyrrnefndri ritgerð minni í „Degi“ var lögð á það áherzla sem annað höfuðatriði í þessum málum, að á bak við atvinnuvegina yrði myndaður slíkur varasjóður og að allir aðiljar tækju þátt í myndun hans. Hlutverk þessa sjóðs yrði hið sama og fleygi-hjóls í aflvél, sem ber hreyfiarma hennar yfir dauða punkta. Hér á Alþingi er nú uppi hugmynd um jöfnunarsjóð ríkisins, sem er skyld hugmynd. En ég teldi eigi síður þörf slíkar sjóðsmyndunar bak við atvinnuvegi landsins.

Ég hefi nú talað allengi um þessa till. og skal nú láta máli mínu vera lokið. Ég geri ráð fyrir, að sumir hv. dm. telji sér fært að gera ýmsar aths. við sumt af því, sem ég hefi sagt, vegna þess að þegar farið er inn á nýjar leiðir í vandasömum málefnum, þá verður sumstaðar að þræða á tæpum vöðum. En ég mun, eftir því sem efni standa til, halda fast á höfuðrökum þessa máls, sem till. mín fjallar um, og þeim úrræðum, sem þar er bent á í erfiðustu vandamálum þjóðfélagsins, sem liggja á þessum leiðum. Enda mun skammt að biða miklu meiri ófarnaðar og vanda heldur en þjóðinni hefir enn að höndum borið, ef ekki verður hafizt handa um gagngerðar skipulagsumbætur í atvinnumálum landsmanna, viðskiptum og samstarfi manna í landinu.

**Fjmrh. (Ásgeir Ásgeirsson):** Ég ætla ekki að tala langt mál. Með þessari þáttill. er, eins og hv. flm. sagði, farið að ýmsu leyti út á nýjar brautir og lögð verkefni fyrir stj., sem eru mjög viðtæk, og sum óleysanleg. Þar fyrir vil ég ekki segja, að ekki sé ástæða til að athuga, hvar helst megi bæta úr. Og þótti mér ræða hv. flm. betri en till. sjálf, sem stafar ef til vill af þeirri einföldu ástæðu, að það er betra að tala um þessi mál heldur en að setja um það fastar og beinharðar reglur í lagaformi. Að því er bankana snertir, þá skortir ríkisstj. ekki vald til

þess að ráða bankastjóra við þá banka, sem ríkið ber ábyrgð á, og í því á aðaltryggingin að vera fólgin að forminu til. Og það vantar ekki, að þingið hafi ráðið skipun bankaráða við aðalbankana. Þing og stjórn hafa þannig fullkomlega formlegt vald um skipun bankastjóranna. En rekstur bankanna hefir í framkvæmdinni tekizt misjafnlega, og stjórnin og þingið geta ekki haft veruleg áhrif á það. Í því efni hefir langmestu skeikað síðan á stríðsárunum, m. a. vegna verðfalls á ísl. kr. og ýmiskonar gengisbreytinga á gjaldseyri þjóðanna og verðlagsbreytinga á vörum á þessu tímabili, sem ruglað hefir reikninga útgerðarmanna, verzlunarmanna og bænda. Þau óheppilegu mistök, sem orðið hafa á þessu tímabili, eru sumpart sök einstaklinganna, en að mestu leyti eru þau að kenna ófyrirsjáanlegum atvikum á þessum erfiðu tímum. En þrátt fyrir það hvetur þetta allt til þess að fara gætilega í þessum efnum. Og sizt vil ég draga úr því, að þingið skori á stj. að athuga og bera fram breytingar á lög-gjöfinni um þessi efni, sem þáttill. fjallar um.

Við útlánastarfsemi bankanna hér á landi vantar enn fastar reglur fyrir meðferð lánsfjár, sem erlendir bankar hafa fylgt um langan aldur og innrætt viðskiptamönnum bankanna svo vel, að þær berast, ef svo má segja, í blóðinu frá einni kynslóð til annarar. Ég hygg, að okkar bankar hafi bundið sig allt of mikið við þá óheppilegu venju í útlánum að hafa áhættuna sem mest á einum stað. Bankarnir hér á landi eru svo smáir og kraftlitlir, að þeir mega til að dreifa ábyrgðinni á fleiri herðar. Það verður að demókratísera viðskipti bankanna miklu meira en nú er gert. Reynslan hefir líka sýnt það og sannað, að það er minni hættu á töpum á hinum smærri viðskiptavinum bankanna heldur en þeim stóru. Það skín líka í það í till., að þessi stefna í útlánum rekstrarfjár muni vera tryggari fyrir bankana en ríkið.

Að því er snertir launagreiðslur til starfsmanna bæjar- og sveitarfélaga, sem hafa fengið ríkisábyrgð fyrir föstum lánum til stofnunar föstum fyrirtækjum, þá tel ég ekki rétt að taka af þeim sjálfsákvörðunarrétt um þau mál. Ef stjórn

Meðferð lánsfjár og starfsfjár. — Sala veiðarfæra. — Húsaleigustyrkur handa gagnfræðaskólum.

og þing ætla sér að skerða sjálfsákvörðunarvald þeirra bæjar- og sveitarfélaga á þessu sviði, sem hafa fengið lán eða ábyrgð hjá ríkinu, þá verður að áskilja ríkinu þann rétt um leið og ábyrgðin er veitt eða lánin til fyrirtækjanna. En að koma eftir á með slík skilyrði fyrir áður veittum lánum eða ábyrgðum er á allan hátt óþægilegt.

Um launagreiðslur við stofnanir, sem studdar eru af ríkinu, og í þögnunum er nokkru öðru máli að gegna; ríkið ber ábyrgð á þeim launagreiðslum á þann hátt, að forstöðumenn þessara stofnana, sem ákveða launataxta starfsfólksins, eru skipaðir af ríkisstj. En ef illa hefir tekizt um völd og ákvarðanir þessara manna, þá er ekki hægt að biðja eftir því, að mannaskipti verði, heldur verður að breyta til um kjörin og setja önnur ákvæði. Og mér er kunnugt um, að einn bankinn er að undirbúa það að lækka bráðlega starfsmannalaunin hjá sér frá því, sem þau eru nú.

Í þáttill. er fitjað upp á miklum og víðtækum ráðstöfunum; sumar þeirra eru að visu óleysanlegar, en aðrar horfa til bóta og aukinnar tryggingar fyrir ríkið og bankana. Og ég skil vel þá hvöt hv. flm., að hann vill, að það sé ekki einöngu hamrað á því, að ríkisstofnanir gæti fyllsta sparnaðar í rekstrinum og lækki laun starfsmanna sinna, án þess að nokkrar kröfur séu gerðar um það til annara stofnana og einkafyrirtækja. Þeir, sem gera kröfur til þess, að sparað verði í ríkisrekstrinum og rekstri þeirra stofnana, sem ríkið ber ábyrgð á, og láta mikið á þeim bera hér í þinginu, þeir hljóta líka að gera sömu kröfur til annara stofnana og fyrirtækja, um að þau spari, ef þeir vilja vera sjálfum sér samkvæmir.

Umr. frestað.

Á 74. og 81. fundi í Nd., 13. og 23. maí, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

#### 4. Sala veiðarfæra.

Á 64. fundi í Nd., 30. apríl, var útbýtt: Till. til þál. um sölu veiðarfæra (A. 584).

Á 65. fundi í Nd., 2. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. tekin til einnar umr.

**Haraldur Guðmundsson:** Ég vil benda hæstv. forseta á það, að fram er komin brtt. við þáttill. þessa, en till.maður er nú ekki við. Mælist ég því til þess, að málið verði tekið af dagskrá.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 71., 73., 76., 77. og 80. fundi í Nd., 10., 12., 17., 18. og 21. maí, var till. enn tekin til einnar umr. (A 584, 607).

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið framar.

#### 5. Húsaleigustyrkur handa gagnfræðaskólum.

Á 68. fundi í Nd., 6. maí, var útbýtt: Till. til þál. um húsaleigustyrk úr ríkissjóði handa gagnfræðaskólum (A. 634).

Á 69. fundi í Nd., 7. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta voru ákveðnar tvær umr.

Á 71. og 73. fundi í Nd., 10. og 12. maí, var till. tekin til fyrri umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 77. fundi í Nd., 18. maí, var till. enn tekin til fyrri umr.

**Flm. (Vilmundur Jónsson):** Í lögum um gagnfræðaskóla er svo fyrir mælt, að ríkissjóður skuli greiða  $\frac{2}{3}$  hluta af stofn-

Húsaleigustyrkur handa gagnfræðaskólum. — Áfengisbruggun og önnur áfengislagabrot.

kostnaði gagnfræðaskólanna, sem aðallega mundi verða kostnaðurinn við að byggja yfir þá. En það er enn óviðá eða hvergi, að byggt hafi verið yfir gagnfræðaskóla, og meðan svo er, verða þeir að vera sér úti um húsnaði á annan hátt, stundum að visu í byggingum, sem kaupstaðirnir eiga, en stundum verða þeir að leigja húsnaði hjá öðrum og gjalda fyrir hátt verð. Nú þykir sanngjarnt, þar sem ríkissjóður mun ekki vera við því búinn að leggja fram fé til að byggja yfir alla gagnfræðaskóla á næstunni, að hann greiði á meðan tilsvarendi hluta af leigunni eftir húsnaði þeirra, miðað við það, sem hann á að greiða af verði bygginganna á sínum tíma. Flestir gagnfræðaskólarnir munu hafa sótt um slíkan húsaleigustyrk til stj., og eftir því, sem ég veit best, fengið góðar undirtektir og jafnvel ádrátt. Þó hefir þetta fé ekki fengið greitt og síðustu svör stj. munu hafa orðið þau, að þó að þessi tilmæli væru sanngjörn, þá væri ekki full heimild til þess í lögum að verða við þeim. Ég hygg því, að ef þessi till. fæst samþ., þá muni ekki standa á stj. að greiða styrkinn. Ég vona, að ekki verði ágreiningur um það í hv. d., að hér sé um sanngjarna kröfu að ræða, sérstaklega þegar þess er gætt, að með gagnfræðaskólalögnum voru lagðar allþungar kvaðir á bæjarfélögin, sem að sumu leyti eru ekki allskostar sanngjarnar, miðað við þau kjör, sem héraðsskólunum eru bún. Um það ætla ég ekki að ræða frekar, en vona, að till. fái góðar undirtektir og að hún gangi fyrirstöðulaust til 2. umr. og síðan áfram.

Umr. (atkvgr.) frestað um stund.

Síðar á sama fundi var fram haldið fyrri umr. um till.

#### ATKVGR.

Tillgr. samþ. með 12:10 atkv., að viðhöfðu nafnakalli, og sögðu

já: BSt, BÁ, BKr, EA, HG, HV, JAJ, MG, MJ, StgrS, ÞorlJ, JörB.

nei: HStef, HJ, IngB, JÓl, LH, PO, SvBH, SvÓ, TrP, ÁÁ.

Sex þm. (Gl, JJós, JónasÞ, ÓTh, VJ, BJ) fjarstaddir.

Fyrirsögn samþ. án atkvgr.

Till. vísað til fjhn. með 13:2 atkv. og til síðari umr. með 13:2 atkv.

Á 80. fundi í Nd., 21. maí, var útbýtt brtt. við till., á þskj. 784, en nefndarálit kom ekki og till. var ekki á dagskrá tekinn frammar.

## 6. Áfengisbruggun og önnur áfengislagabrot.

Á 61. fundi í Ed., 27. apríl, og á 61. fundi í Nd., s. d., var útbýtt frá Sp.:

Till. til þál. um ráðstafanir gegn áfengisbruggun og öðrum áfengislagabrotum (A. 540).

Á 7. fundi í Sp., 9. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 8. fundi í Sp., 10. maí, var till. tekin til einnar umr. (A. 540, 665, 679).

Of skammt var liðið frá útbýtingu brtt. 679. — Afbrigði leyfð og samþ. með 22 slj. atkv.

Flm. (Haraldur Guðmundsson): Þegar bannlögin voru sett fyrir hér um bil aldurfjórðungi síðan, er enginn vafi á því, að sá mikli meiri hl. þjóðarinnar, sem greiddi þeim atkv., ætlaðist til, að með þeim yrði áfenginu útrýmt úr landinu. En það er ekki til neins að neita því, að mikið vantar á, að svo hafi orðið. Þetta játa allir, hvort sem þeir eru með eða móti banni.

Höfuðmeinsendirnar, sem hafa rýrt gildi bannlaganna, eru Spánarvínaundanþágan og áfengiseinkasala ríkisins, sem rekin er eins og gróðafyrirtæki ríkissjóði til hagnaðar. Í skjóli áfengisverzlunarinnar þróast svo allskonar brot á áfengislögnum, sem torvelt er að útrýma eða koma í veg fyrir. Og það verður að viðurkennast, að meðan Spánarvínaundanþágan er í gildi, þá næst aldrei það takmark, sem stefnt var að með bannlögnum. En þó tjáir ekki að neita því, að með sæmilega ströngum lögum og full-

komnu eftirliti um að þeim sé hlýtt má draga mikið úr drykkjuskaparóreglunni í landinu og hafa hemil á ýmiskonar siðleysi, sem henni er samfara, og það má koma í veg fyrir brot á áfengislögunum miklu meira en gert er. Ég skal í þessu sambandi benda á, að bætt hefir verið úr nokkrum göllum, sem voru á bannlögunum, með því að herða á refsíákvæðum og auka eftirlitið með framkvæmd laganna. Hinar ströngu reglur, sem læknum og lyfjabúðum hafa verið settar um meðferð áfengis, hafa dregið mikið úr notkun læknaþrennivinsins í landinu, og með auknu eftirliti á skipunum hefir nálega tekizt að útiloka vín um borð í skipum, sem sigla með ströndum fram, og þurrka strandferðaskipin. En það, hvernig farið hefir um þessi tvö atriði, er sönnun þess, að halda má áfengislögunum í heiðri með samilega röggssamlegu eftirliti, þrátt fyrir Spánarvínaundanþáguna og áfengisverzlunina. Eitt vil ég taka fram, að þrátt fyrir þá þverbrestir, sem verið hafa á áfengislöggjöfinni og eftirlitinu, þá verður því ekki neitað, að drykkjuskapurinn hefir stórum minnkað hér á landi og er miklu minni en í þeim löndum, sem áfengi er látið frjálst í. Það má segja, að heilar stéttir hér á landi hafi ekkert vín um hönd. Allur þorrinn af verkamönnum við landvinnu drekkur ekki vín, og heil héruð á landinu eru þurr, þannig að þar sést varla áfengi, þrátt fyrir það, þó eftirlitið sé víða lítið eða ekkert. Ég segi þetta ekki til þess að gera lítið úr brotum á áfengislögunum fyrir augum hv. þm. Þau brot eru stórfelld meðal vissra stétta þjóðfélagsins víðsvegar um landið. En jafnframt því, að við athugum gallana á framkvæmd áfengislaganna og afleiðingar þeirra, þá verður líka að gera sér ljósa grein fyrir því og viðurkenna það, sem unnizt hefir, borið saman við það, ef engin bannlög eða áfengislög hefðu verið sett.

Hér í þessari hv. þd. hefir talsvert verið rætt um áfengismálin og um það, hversu drykkjuskapurinn er ískyggilega mikill í landinu. Og ýmsir þdm. hafa bent á næsta undarleg ráð til bóta á þeim ófögnuði. Hér í Nd. hafa nokkrir þm. flutt tvö frv. um áfengismálin. Hið fyrra um að leyfa ölgerð og sölumeðferð á

sterku, áfengu öli, en hið síðara um að leyfa innflutning á sterkum vínnum, svo sem brennivíni, whisky o. þ. h. Hv. flm. beggja þessara frv. hafa aðallega borið það fram til stuðnings sínu máli, að með þessum frv. vildu þeir bæta úr drykkjuskaparóreglunni í landinu. Sumir þeirra hafa haldið því fram, að þau leiddu til þess að minnka drykkjuskapinn, aðrir að þau myndu draga mikið úr áfengisbruggun í landinu, og allir hafa þeir haldið því fram, að vinsmyglun mundi þverra.

Ég hygg, að engum heilskyggunum manni geti dottið í hug, að drykkjuskapur minnki í landinu, ef þessi frv. verða að lögum. Með því að leyfa bruggun á sterku öli í landinu hlýtur að verða meira drukkið af áfengi. Og verði leyfður innflutningur á sterkum vínnum, til viðbótar þeim, sem fyrir eru, hlýtur drykkjuskaparóregla að aukast. Ég lit svo á, að gera þurfi allt aðrar ráðstafanir til þess að draga úr vındrykkju landsmanna. Reynslan hefir sýnt og sannað, að allar tilslakanir á áfengislöggjöfinni, hafa leitt til þess eins að auka drykkjuskap í landinu og brot á lögunum sjálfum. En á hitt hefi ég áður bent, að í hvert skipti, sem röggssamlega hefir verið gripið í taumana og hert á eftirliti með bannlögunum, þá hefir það borið góðan árangur. Ég hefi nefnt þar t. d. læknaþrennivínið og takmörkun á áfengisútlátum lyfjabúða og um útrýming vinsölu á skipum hér við land, og er þá talið það tvennt, sem mestum spjöllum olli á fyrri árum á bannlögunum, að undanskildri vinsmygluninni, sem þó hefir talsvert verið hamlað á móti á síðari árum. Nú á síðustu missirum hefir tvennt annað bætt við, en það er áfengisbruggunin í landinu og launsala á áfengi, og á ég þar við vinsölu þeirra manna, sem ekki hafa opinbert vinsöluleyfi, og sölu þeirra, sem vinveitingaleyfi hafa, á þeim tímum, þegar vinsala er ekki leyfð. Þetta hefir langmest aukið drykkjuskapinn í landinu upp á siðkastið. Hvorttveggja hefir þróast í skjóli hinnar lögleyfðu vinsölu ríkisins. Víst er launsalan ill, en þó munu flestir telja, að heimabruggunin sé erfiðust viðfangs. Þeir, sem bezt þekkja til, munu játa, að það sé tiltölulega auðvelt að

hamla á móti vinsmyglun, ef eftirlitið er röggssamlegt. Það kom í ljós þegar lög-reglustjórarnir framkvæmdu fyrirskipanir stjórnarráðsins um eftirlit með því, að vín væri ekki selt í skipunum, hvað umskiptin voru mikil og gagngerð, a. m. k. sumstaðar á landinu. Ég get t. d. um það nefnt kjördæmi mitt, Seyðisfjörð. Síðastl. ár þar til um haustið í nóvember var eftirlit með áfengislögunum þar falið sérstökum löggæzlumanni, og reyndist það svo, að ekkert bar á drykkjuskap í sambandi við skipakomur. Þó að erlend skip kæmu þar inn, varð enginn var við vín úr þeim. Í nóv. síðastl. var svo þessi maður látinn fara, sennilega af „sparnaðarástæðum“, og nú er ekki nema einn eftirlitsmaður í öllum Austfirðingafjörðungi. Eftir að þessi tollþjónn eða gæzlumaður fór frá Seyðisfirði, streymdi vín-ið þar aftur í land úr erlendum skipum, svo að stórkostlega ber á drykkjuskap eftir komu erlendra skipa. Þetta eina dæmi sýnir það glögg, að fullkomið eftirlit getur komið að verulegu gagni gagnvart áfengissmyglun. Að því er snertir vinsölu á veitingahúsum utan hins leyfilega sölutíma, þá er mér sagt, að á stærsta hótelinu hér í bænum, sem hefir vínveitingaleyfi, hafi þessi óleyfilega sala stöðvazt, þegar skipaður var sérstakur gæzlumaður til þess að hafa eftirlit með vinsölunni og loka fyrir vínbirgðirnar á tilsettum tíma. Þetta bendir einnig á það, að með öflugum ráðstöfunum sé hægt að fyrirbyggja launsöluna á vinnu.

Það er enginn vafi á því, að mikið hefir dregið úr vinsmyglun til landsins síðan Eimskipafél. Íslands tók upp þá reglu að vísa þeim skipverjum burt af skipunum, sem urðu uppvisir að vinsmyglun, enda er það skiljanlegt, að starfsmenn á skipunum vilji ekki eiga slíkt á hættu. Ég tel víst, að hægt sé að semja við hin eimskipafélögin, Sameinaða fél. og Bergenska fél., sem hafa skip í förum hér við land, um að taka upp sömu reglu og vísa úr vistinni þeim skipverjum, sem sekir verða um vinsmyglun. Og þá eru aðeins eftir vöruflutningaskip og fiskiskip, sem hægt væri að hafa undir ströngu eftirliti stjórnarvalda, lögreglustjóra og tollþjóna. Á þennan hátt ætti að mega með

aukinni röggsemi draga úr þessu tvennu, launsölu og smyglun áfengis.

Um heimabruggið er mér ekki eins kunnugt, en mér virðist, að löggæzlumennirnir í landinu hreyfi hvorki hönd né fót til þess að hefta það, nema þá helzt hér í Reykjavík. Ég veit, að lögreglustjórinn í Reykjavík hefir oft skotið vínbruggurunum skelk í bringu, og þó er hér örðugast að fást við það eftirlit og rannsóknir, vegna fjölmennis í bænum og annríkis á verksviði lögreglustjóra. Þess vegna vil ég skjóta því til stj. að taka til athugunar, hvort ekki muni vera rétt að skipa sérstakan rannsóknardómara til að annast rannsóknir í málum, er rísa af áfengislagabrotum þar, sem annríki lögreglustjóranna er mest. Það segir sig sjálft, eins og ég áður benti á, að þegar lögreglustjórarnir utan Rvíkur hreyfa hvorki hönd né fót til þess að sporna við brugguninni, þá er það næstum furðulegt, að ekki skuli vera gert miklu meira að henni en nú er. Úti um sveitir er því þannig háttað, að þar er ómögulegt að fara leynt með, ef bruggað er áfengi og selt í atvinnuskyni. Þess vegna er engu hægt um að kenna öðru en slóðaskap og sinnuleysi stjórnarvalda og lögreglustjóra, ef atvinnubruggunin heldur þar áfram.

Aðalefni þessarar þáttill. er því að skora á stj. að leggja fyrir lögreglustjóra að ganga röggssamlega fram í því að uppræta áfengisbruggunina í landinu. Sú uppástunga, sem ég varpaði fram um sérstakan eftirlitsmann með áfengismálum hér í Reykjavík, er aðeins frá mér einum. En þó hygg ég, að meðflm. mínir að þáttill. muni vera mér sammála um hana. Verði hinsvegar ekkert að gert í þessum efnum, og ef ríkisstj., lögreglustjórar og hreppstjórar halda áfram að loka augunum fyrir vínbrugguninni í landinu, þá er sennilegt, að andbanningar, sem vilja eyðileggja áfengislöggjöfina og allar varnir gegn drykkjuskap í landinu, fái vilja sínum framgengt fyrir en varir. Þeim virðist vera það kappsmál, að áfengislögunum sé ekki framfylgt, til þess að almenningur hætti að meta þau að nokkru. Kenna svo lögunum um drykkjuskapinn og áfengisbruggunina í landinu og telja fólkinu trú um það, til

þess að lögin verði dæmd dauð og gagnslauss, þegar tækifæri gefst til að bera þau undir þjóðaratkvæði. Þeir, sem vilja afnema áfengislöggjöfina sem fyrst, byggja vonir sínar á því, að lögin verði að engu höfð af þeim, sem eiga að framfytgja þeim. Bannlögin voru upphaflega sett samkv. kröfu mikils meiri hl. þjóðarinnar; síðan var veitt Spánarvinaundanþágan að þjóðinni fornspurðri, og það var stærsta skemmdarverkið á lögunum. En þegar um er að ræða lög, sem sett eru samkv. óskum meiri hl. þjóðarinnar við almenna atkvgr., þá verður að krefjast þess, að stjórnarvöld landsins geri sitt ýtrasta til þess að hafa eftirlit með því, að lögunum sé framfylgt. Annað væri að svikjast um að verða við yfirlýstum vilja þjóðarinnar.

Hér er komin fram till. frá hv. 1. þm. Reykv., á þskj. 665, um það, að leyfa ekki veitingu áfengra drykkja á veitingahúsum eftir kl. 9 að kvöldi. Ég er samþ. þeirri till. og hygg, að hinir flm. séu það líka. Þegar það fréttist, að stj. hefði lengt vinsölutimann að kvöldinu, var það öllum vitanlegt, að það mundi auka mjög á sölu vína og þar af leiðandi drykkjuskap.

Brtt. hv. þm. Dal. á þskj. 679 get ég ekki greitt atkv., nema þá að ég fái frekari skýringu á því, hvað við er átt með henni, en það þykir mér ekki vera ljóst. Þar stendur: „Ef sennilegt þykir, að sú breyting frá núverandi tilhögun komi til leiðar hóflegri vinnu.“ Hér stendur ekkert um það, hver dæma á um þetta. Líklega er það ríkisstj., en á það má þá benda, að hún hefir þegar fellt sinn dóm, þar sem hún hefir fært til vinsölutimann, og er það gagnstætt því, sem ég vildi láta dóminn falla. Ef það er hótaleigandinn, sem um þetta á að dæma, þá er auðsætt, hvernig sá dómur mundi falla. Vitanlega er það hans hagar að selja sem mest. Eins mundi það sennilega verða með áfengisneytendur, sem gjarnan vilja drekka lengur. Það er ekkert sagt um það, hver á að dæma, en ég bið eftir upplýsingum um það. Og eitt enn: Hvað er átt við með „hóflegri áfengisnautn“?

Ég sé svo ekki ástæðu til að fara fleiri orðum um þessar till. En í þessu sambandi vil ég beina þeirri spurningu til

hæstv. stj., hvort hún muni ekki sjá sér fært að setja reglur um sölu pressugers hér á landi. Mér er sagt, að með sölu þess og notkun sé það gert auðvelt að brugga áfengi. Ég vil því spyrja stj., hvað hún telur sér fært að gera í þessu; hvort hún telur sig þurfa lagasetningu til þess að takmarka þá sölu, eða hvort hún treystir sér til að gera það t. d. í sambandi við áfengisverzlun ríkisins, eða þá með bráðabirgðalögum.

**Jakob Möller** [óyfirl.]: Í raun og veru hefir hv. flm. till. tekið af mér ómakið með að mæla fyrir þeirri brtt., er ég hefi borið fram á þskj. 665. Hann hefir í fám orðum sagt það um till., sem um hana þurfti að segja, og hefir mælt með því, að hún verði samþ. Ég get þó stuttlega rakið sögu þessa máls, þótt hún sé sjálf-sagt hv. þm. kunn.

Í þeirri reglugerð, sem gerð var samkv. Spánarsamningunum og heimilar sölu Spánarvina með mat á einu veitingahúsi hér í bæ, var svo ákvæðið, að þetta skyldi gert tvisvar á dag, um venjulega matmálstíma, um hádegi og kl. 6 síðd. En á síðastl. hausti voru ný ákvæði um þetta sett og vintíminn fluttur frá fyrri hluta dagsins að nokkru, en bætt við að kvöldinu, svo nú má veita vín frá kl. 9—11, sem áður mátti ekki. Í l. frá 1930 er það ákvæði sett, að vínið skuli eingöngu veitt með mat. Er því auðsætt, að vinveitingar svo síðla dags fara ekki fram á matmálstíma. Á því vel við, að í þá till., sem hér liggur fyrir og fjallar um áfengislagabrot, komi ákvæði um þetta, því þó hér sé máské ekki bókstaflega um bannlagabrot að ræða, þá er þó áfengislöggjöfin raunverulega brotin með þessari færslu á vinveitingatímanum.

Það liggur nú í hlutarins eðli, að ríkisstj. hafi ekki farið að ráðfæra sig við bæjarstj. Rvíkur um þetta, né heldur lög-reglustjóra bæjarins, sem líka á sæti í bæjarstjórn. Bæjarstj. andmælti þessu með samhljóða atkv. og lögreglustjórinn taldi mjög óheppilegt, að vinveitingar færu fram á þessum stað á þessum tíma. Þetta er líka svo. Eftir kl. 9 að kvöldi byrjar aðalaðsókn ungs fólks að veitingasölunum. Það fer þangað ekki í þeim aðaltilgangi að fá sér vín, enda átti slík að-

sókn sér stað áður en vinsala — a. m. k. lögleg — varð á þessum tíma. Það kemur til að skemmta sér við dans og hljóðfæraslátt og til kynningar og samvista. Aðsókn þess stendur því ekki í neinu sambandi við vínveitingar. En vegna þess að vínið er haft um hönd á þessum sama tíma, þá getur það auðveldlega leiðzt út í að fá sér vín, þar sem það er leyfilegt og þarf ekki að fara í neina launkofa með það. Bæjarstj. var því óánægð með þetta og skoraði á stj. að breyta þessu í fyrra horf. En sú áskorun bar engan árangur. Því var svarað, að þetta væri gert til bráðabirgða sem tilraun. En það hefir þó enn ekki verið numið úr gildi.

Ég ætla ekki að stofna til langra umr. um þetta mál með því, sem ég segi. Læt því þetta nægja um till. sjálfa.

Um brtt. hv. þm. Dal. við mína brtt. get ég verið samdóma hv. þm. Seyðf. Það getur á engan hátt átt við, að þingið afsali sér því valdi og þeim rétti, sem það hefir til að leggja sjálft dóm á þetta, með því að vísa því til álits stj. Hún mun naumast mikið í því gera. Færsla vínveitingatímans, eins og ég hefi lýst, verður til þess, að fleiri byrja að drekka og að meira verður drukkið. Ég hygg, að fá megí sönnur fyrir þessu, ef stj. vildi láta fara fram athugun á því, hversu mikið hefir verið drukkið eða selt á hótelinu fyrir og eftir breytinguna. Ég vænti þess, að sú athugun leiddi í ljós, hver áhrif þetta hefir haft, ef lögum og reglum hefir verið fylgt áður um sölu vína þar. Það er nú reyndar vitað, að svo hefir ekki verið, enda var gestgjafinn kærður um sama leyti og breytingin fór fram og hlaut dóm fyrir ólöglega vinsölu. Dregur sú ólöglega sala, sem átti sér stað, bæði í herbergi og út frá hótelinu, vitanlega mjög úr gildi þess samanburðar, því talsverð vinsala hefir getað átt sér stað á þann hátt, áður en breytingin á vinsölu-tímanum var gerð.

**Jónas Þorbergsson:** Ég verð fyrir mitt leyti að segja það um þáttill. þá, sem hér er til umr., að þótt ég cfist ekki um góðan vilja og tilgang hv. flm., þá get ég ekki gert mér þær góðu vonir af samþ. þessarar till., sem þeir virðast sjálfir hafa. Í till. felst ekki annað en það, að stj. heimti

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

það af löggæzlumönnum, að þeir geri skyldu sína. Þetta eiga þeir að visu að gera án þess að samþ. sé um það gerð. Ef því till. verður samþ., þá hygg ég að stj. geti ekki annað gert en að skrifa lögreglustjórnum bréf, sem brýnir fyrir þeim að gera skyldu sína í þessu efni og vera á verði um þessi mál. Ég býst þó við því, að engin breyt. yrði á þessu, heldur sæti allt við það sama, og það er vegna þess, að þetta er miklu meira vandamál heldur en hv. flm. virðast hafa gert sér ljóst. Og þótt lögreglustjórnir væru allir af vilja gerðir, þá geta þeir lítið við þetta ráðið. Till. er því lítills virði, og mun það vera samróma álit margra hv. þm.

Almennar umr. um bannmálið. eru vitanlega fyrir utan efni umgetinnar till. En hv. 1. flm. talaði þó um bannmálið almennt, og er þar vitanlega um mikið vandamál að ræða. Eru skoðanir manna mjög skiptar um það hér á landi, á hvern hátt sé hægt að vinna bug bæði á óhóflegri og helzt allri nautn áfengis, sem er takmark það, sem hv. flm. og skoðana-bræður þeirra hafa á þessu máli. Ég fyrir mitt leyti lít svo á, að hér muni bera að sama brunni og reynslan hefir sýnt hjá Finnum og Norðmönnum, og að við verðum innan skamms tíma að breyta svo áfengislöggjöf okkar, að við hverfum meir frá því að bægja víni frá mönnum með valdboði, en leggjum meiri stund á uppeldi, er kenni mönnum að þekkja skaðsemi vinsins. — Hv. flm. gat þess í ræðu sinni, að ástæða mundi til að skora á ríkisstj. að takmarka sölu á svonefndu pressugeri. Er það í því skyni gert að hindra heimabrudd, sem nú ryður sér mjög til rúms, að því sem mælt er. En hv. flm. gerir sér ekki grein fyrir því, að vín má brugga úr fleiru en pressugeri, þótt það kunni að vera bezt. Og verði pressuger bannað, þá verður vitanlega horfið til notkunar á einhverju öðru, sem er til þess hæft, þótt lakara kunni að vera en pressuger. Yrði þá að ganga lengra, ef þeim tilgangi á að ná. Og ef allt slíkt ætti að banna, þá yrði líka að banna frjálsa sölu á kartöflum. Hygg ég, að orki tvímælis, hvort allir hv. flm. þessarar till. vildu sætta sig við slíkt, þó þeir vilji vitanlega mikið til þess vinna að útrýma heimabruddi. Nefni ég þar til eink-

um hv. þm. Borgf. Þá verður og að banna innflutning á allskonar kornmeti, rúsinum o. fl., sem hægt er að vinna vín úr. Jafnvel vilja sumir telja, að vín geti orðið bruggað úr hrossafaði. Ef svo er, þá fer nú að verða erfitt að fyrirbyggja, að bruggararnir fái efni til framleiðslu sinnar. Ég sel þetta vitanlega ekki dýrara verði en ég keypti. Skal ég svo ekki fara fleiri orðum um þetta, né heldur tala meira um málið almennt eða á við og dreif. Þeir, sem talað hafa, gáfu heldur ekki tilefni til að fara út í það mál frekar.

Ég hefi á þskj. 669 leyft mér að bera fram brtt. við brtt. á þskj. 665, frá hv. 1. þm. Reykv. Viðvíkjandi þeirri till. hans get ég sagt það, að ég get vel felld mig við það, að þingið láti uppi vilja sinn í því efni, þótt ég hinsvegar sé ekki jafnviss um, að þingið sé vel dómbært um það, hvernig þessu verður heppilegast fyrir komið. Ég geri ráð fyrir, að tilgangur hv. flm. brtt. muni vera sá einn, að þessu verði ráðstafað á þann hátt, að sem minnst verði drukkið og hóglega farið með vínið á veitingahúsum. En skiptar geta skoðanir orðið um það, á hvern hátt það megi beztt verða. Eins og kunnugt er, þá gildi sú tilhögun, sem farið er fram á í brtt., áður, eða þangað til því var breytt siðastl. haust. Sú ráðstöfun, að vinnautn var eigi leyfð nema til kl. 9 að kvöldi, þótti þó ekki bera þann árangur, sem æskilegur mátti teljast. Mörgum virtist sú takmörkun leiða til þess, að örar væri drukkið og ólíkar því, sem krefjast ber af siðuðum mönnum. Ég hefi sjálfur verið sjónarvottur að slíkri óhöfslægri og ósiðaðri meðferð vína, og það á þann hátt, að alls ekki var siðuðum mönnum sæmandi.

Ég skal í þessu sambandi minnst á annað atriði, sem kemur hér mjög til greina. Eins og kunnugt er, eru oft haldnar veizlur á veitingahúsum, sem miklu þykir skipta að vel takist. Og þar sem leyft er að hafa vín um hönd, er það vitanlega oft gert við slík tækifæri. Ef þá væri fylgt þeim reglum, sem hv. 1. þm. Reykv. leggur til, að settar séu, mundi oft á tíðum fara svo, að þegar veizlan væri nýlega byrjuð og verið væri að halda mjög hátíðlega skálaræðu — og

mætti hugsa sér að verið væri að mæla fyrir minni hv. 1. þm. Reykv. — og menn vildu hafa eitthvað að skála með, úr því að vinin eru leyfð á annað borð, þá væri þjónunum fyrirskipað að ryðjast inn í veizlusalinn og taka allar flöskur og glös frá vitum manna. Þegar veizlugestirnir svo stæðu upp og ætluðu að fara að drekka minni hv. þm., þá væri allt vín farið af borðunum. Ég vil nú ekki segja, að það væri heinlinis skaði skeður, þó vínið væri tekið þannig af mönnum við þetta tækifæri. En ég lit svo á, að það væri miklu skynsamlegra að banna alveg vinveitingar á hótélum heldur en að beita slíkum aðferðum, þar sem ætlazt er til, að siðaðir menn sitji að sumbli. Þó gera verði ráð fyrir, að tilgangur hv. þm. sé góður, þá efast ég um, að hann sjái rétt í þessu efni. Og það er raunar einkennilegt, að menn, sem komnir eru til vits og ára og hafa séð hitt og annað í lifinu, skuli ekki láta hafa neinn skilning á því, hvernig svona hlutir ganga fyrir sig. Ég held, að takmörkun á vinnautninni verði ekki náð með þessari takmörkun á veitingatímanum, heldur þvert á móti. Þeir, sem koma á hótélum í þeim tilgangi að neyta vins, verða oftast fyrir áhrifum af því. Ef veitingatíminn er takmarkaður á þann hátt, sem hv. 1. þm. Reykv. leggur til, verður það aðeins til þess að þeir drekka eins og ósiðaðir menn þangað til flaskan er tekin af þeim. Ég hefi margsinnis tekið eftir því á erlendum hótélum, að þar sem leyfilegt er að veita vín meðan opið er og menn sitja yfir vínunum allan veitingatímann, sést ekki vín á nokkrum manni. Þar er mönnum ekki settur stóllinn fyrir dyrnar, þar mega menn neyta vins eins og þeir vilja, en það er bara gerð sú krafa til þeirra, að þeir hagi sér eins og menn, í stað þess að fara með þá eins og óvita. Ég er algerlega mótfallinn þeirri aðferð að beita valdboðum í þessum efnum. Hitt teldi ég árangursvænlegra, að skirskota til manndóms og siðsemi gestanna og gefa þeim kost á að sýna, að þeir séu slíks trausts maklegir.

Eins og kunnugt er, var breytt til í þessu efni á hótél Borg. Mér vitanlega liggja engar skýrslur fyrir um það, hvern árangur breytingin hefir borið. Hv. 1. þm.

Reykv. hélt því fram, að slíka skýrslu væri auðvelt að fá, með því að athuga, hvað mikið vín hótelið hefir fengið frá áfengisverzluninni fyrir og eftir breytinguna og bera það saman. En ég tel, að á þann hátt fengjust ekki tæmandi upplýsingar um árangur breytingarinnar. Reikningar áfengisverzlunarinnar segja ekkert um, hvernig með vinið hefir verið farið, en það virðist mér vera aðalatriðið í þessu máli.

Ég hefi leyft mér að bera fram þessa till. vegna þess, að ég álit, að ráðstafanir í þessu efni eigi að fela því ráðuneyti, sem þessi mál heyra undir. Hv. þm. Seyðfirðinga þóttist eiga mjög bágð með að skilja hana, hvað með henni væri meint og hver eigi að skera úr um, hvaða fyrirkomulag er heppilegast á vínveitingum hótelsins. Það er reynslan, sem á að skera úr, og það er dómsmrn., sem dæma á um reynsluna. Nú hefir dómsmrn. skipað sérstakan mann til þess að hafa eftirlit með vínveitingum og vinsölu á hótelinu, og mér þykir ekki ólíklegt, að gegnum hans starf og hans reynslu fáiist einhverjar gagnlegar upplýsingar um þetta atriði. Mér finnst það liggja mjög ljóst fyrir og ekki þurfa neinar vangaveltur yfir því, hver eigi að skera úr í þessu efni. Það er vitanlega það ráðuneyti, sem hefir stjórn þessara mála á hendi.

Ég skal svo ekki orðlengja þetta frekar, en vænti þess, að hv. þm. sjái, að það sé eftir atvikum skynsamlegt að samþ. viðaukatill. mína við till. hv. 1. þm. Reykv. Ef mín vatill. er samþ., mun ég greiða atkv. með till. hv. 1. þm. Reykv., en annars mun ég ekki sjá mér það fært.

**Dómsmrh. (Jónas Jónsson):** Það hafa nú þrír hv. þdm. mælt hér fyrir sínum till. eða tillöguhlutum. Aðalatriðið í því máli, sem hér er til umr. í kvöld, er vitanlega aðaltill. hv. þm. Seyðf.; hinar till. tvær eru um minni atriði, og mun ég því eyða litlum tíma í að ræða um þær.

Hv. þm. Seyðf. viðurkennir það réttilega, að í því ástandi, sem við nú búum við, sem er ekki algert bann, heldur takmörkuð sala vins, hafi þær tilraunir, sem gerðar hafa verið á síðustu árum til þess að stöðva vissa liði af óleyfilegri eða ósiðlegri notkun áfengis, sem áður bar

nokkuð mikið á, borið nokkurn árangur. Og af því að hv. þm. Seyðf. er nokkuð kunnugt um þessi mál, þá held ég, að hann geti ekki gert ráð fyrir, að þeir menn, sem gert hafa þær einu tilraunir, sem gerðar hafa verið á síðustu árum til þess að reyna að halda ósiðlegri nautn áfengis í skefjum, hafi gert það af léttúð að slá undan, að því er honum finnst, eins og þegar veitingatímanum á hótél Borg var breytt, heldur má honum vera ljóst, að til þess hafi verið full ástæða. Það er rétt hjá hv. þm., að með aukinni tollgæzlu og eftirliti hefir unnizt tvennt. Það hefir tekizt að hreinsa þann blett nokkurnvegin af þjóðinni, að það séu sífellt dauðadrukknir menn að flækjast um þilfar og farþegarúm skipa, er sigla með ströndum fram. Ég hefi einhverntíma áður sagt frá því hér á þingi, að ég man sérstaklega eftir einu dæmi um ástandið, sem áður var í þessu efni. Það var verzlunarmaður einn frá London sem kom hingað af og til í nokkur ár. Hann kvaðst sjá fleiri fulla menn á leiðinni frá Vestmannaeyjum til Reykjavíkur heldur en hann sæi í London á heilu ári. Nú hefir auðvitað ekki verið meiri ofdrykkja á þessari leið heldur en annarsstaðar með ströndum landsins, það vildi bara svo til, að þessi maður var kunnugastur þeirri leið og siglingum þar. Ég skal geta þess, að ástæðan til þess, að ég fór að taka upp baráttuna við drykkjuslarkið á skipum, er sigla með ströndum fram, var sú, að þáverandi forstjóri Eimskipafélagsins kom til mín stuttu eftir að ég tók sæti í landsstj. og sagðist vera í mestu vandræðum með Eimskipafélagsskipin, því það væri alltaf verið að flytja með þeim áfengi og smygla í land, hvernig sem hann og yfirmennirnir á skipunum reyndu að hafa hemil á því. Kvað hann þetta vera stórhættulegt fyrir félagið, sérstaklega í Englandi, því þar er tekið mjög hart á því, ef upp kemst, að skip hafi áfengi meðferðis á óleyfilegan hátt. Þetta varð til þess, að ég fór að reyna að láta hafa eftirlit með þessu, með þeim árangri, sem hv. þm. Seyðf. lýsti réttilega. Hið sama er að segja um lækna-brennivínið. Læknastéttin — eða allmikill hluti hennar — taldi lífsnauðsyn að hafa það. En nú er það smátt og smátt

að verða niðurstaðan, að læknar þurfa mjög lítið áfengi til lækninga, og sumir jafnvel nota það alls ekki. Það varð mjög óvinsælt, sérstaklega hjá ýmsum flokksbræðrum hv. 1. þm. Reykv., þegar gerð var skýrsla um, hvað læknar og lyfjabúðir fengu af áfengi. Og stj. hefir yfirleitt engan stuðning fengið frá þeim flokki, sem hv. þm. telst nú til, hvorki til þess að bæta tollgæzluna eða skapa læknumum aðhald. Þvert á móti hefir aðalblað hans gengið alllangt í því að áfellað þessa viðleitni. Og þegar Alþingi gerði ráðstafanir til þess 1928, að einnig væri haft eftirlit með ölvun manna á opinberum samkomum hér á landi og reynt að halda uppi almennu velsæmi, þá olli það og klofningi og flokkadrætti á meðal templara og meiri hl. þeirra snerist á móti þessari tilraun. Og aðalblað íhaldsins, Morgunblaðið, uppnefndi löggæzlumennina og reyndi á allan hátt að óvirða þá og gera starf þeirra árangurslaust. Ég vil skjóta þessu til hv. 1. þm. Reykv., af því ég veit, að hann er talinn allvel viti borinn og að till. hans og hans nánustu í þessu máli verða að metast í hlutfalli við þá alvöru, sem fram hefir komið hjá þeim sömu mönnum í því að halda uppi heiðri landsins og þjóðarinnar í sambandi við áfengisnautn.

Hvað snertir læknaþrennivið, þá er það nú komið í ljós, að lækarnir þurfa í raun og veru alls ekki að hafa neitt sem heitir af víni til lækninga. Það er ákaflega lítið, sem þeir fá nú, og ég veit ekki til, að nokkur kvarti undan því. Nokkrir af beztu læknum landsins nota aldrei áfengi til lækninga. Það er því sannað nú, að hin öfgafulla mótstaða íhaldsins í sambandi við læknaþrennivið var skipulagsbundin tilraun vissra stétta í landinu til þess að geta fengið áfengi til drykkjar undir því yfirskini, að það væri lyf.

Ég vil hér til viðbótar minnst á eitt atriði, sem hv. þm. Seyðf. hefði mátt tala um, en hann e. t. v. hefir ekki tekið eftir, af því hann er nú fluttur héðan úr bænum. Það er sú breyting, sem orðin er hér í Rvík fyrir starf núv. lögreglustjóra og fjölgun lögregluþjónanna. Ytra útlit bæjarlífsins hefir mjög breytzt vegna starfsemi hinna ágætu lögregluþjóna og hins unga og röska lögreglustjóra. Það vita

allir, að það er nú orðið tiltölulega sjaldgæft að sjá drukkna menn hér á götum. Það er vegna þess, að ef menn láta á sér bera ölvúðum, eru þeir strax teknir; þeir, sem ekki geta borgað sektir, eru látnir vinna þær af sér. Þannig hefir verið skapað aðhald og sá blettur máður af höfuðstaðnum, sem opinber ofdrykkja veldur. Hitt vil ég jafnframt taka fram, að eins og menn geta skilið, er auðvitað ekki hægt að hindra drykkjuskap í heimahúsum í landi, þar sem ríkið sjálft selur áfeng vin fyrir mörg hundr. þús. króna. Um þá hlið drykkjuskaparins liggur ekki hér fyrir að ræða. Það vita allir, að það er mikið drukkið hér í Rvík. En það er fremur en áður drukkið undir þeim formum, sem ekki verða þjóðinni allri til minnkunar út á við. Sá drykkjuskapur er sjálfsagt skaðlegur líka, þó hann sé ekki eins áberandi, en það er ekki hægt að losna við það ból nema með auknu bindindi í landinu eða algerðu banni.

Það verður að játa, að samhliða því, sem sú landsstj., sem hv. þm. Seyðf. áfelli fyrir slæga framgöngu í þessu máli, herti á eftirliti þar sem hún gat náð til, hefir aukizt heimabruggun áfengis. Landsstj. hefir verið líkt sett gagnvart heimabrugguninni eins og framkvæmdarstjóri Eimskipafélagsins og skipstjórar hans voru, þegar hann kvartaði yfir því, að það væri alltaf verið að lauma áfengi í skipin. Það geta fleiri en Nelson brugðið sjónpípunni fyrir blinda augað. Það er ómögulegt fyrir landsstj. að fá sýslumennina til þess að gera nægilega mikið til að uppræta þessa óvenju. Og skyldu sína eftir bókstafsins lögmáli gera þeir, ef þeir taka fyrir þau mál, sem kærð eru. Það er ekki hægt að gerbreypa mönnum, sizt í einu vettangi. Og það er vitanlegt, að margir af sýslumönnum landsins hafa ekki sömu lífsskoðanir og hv. flm. þessarar till., þó þeir séu annars dugandi menn. Þeir eru ekki bannmenn og álíta það ekki skyldu sína að ganga fram fyrir skjöldu í þessu máli. Bókstafsins skyldu uppfylla þeir allir, en þeir hafa yfirleitt fæstir nokkurn eiginlegan trúaráhuga fyrir því að kreppt að bruggurum og smyglurum. Andbanningar segja, að eftir því sem hert hefir verið á eftir-

litinu með smyglurunum og læknabrennivininu og komið meiri festu á hina löglegu áfengissölu, hafi aukizt heimabruggun. Ég býst við, að það sé rétt hjá hv. þm. Seyðf., að landverkamenn, sem yfirleitt eru fátækir menn, noti ekki teljandi Spánarvin. Og um mestan hluta sveitanna er það vitað, að þeir nota Spánarvin alls ekki. Þeir hafa yfirleitt ekki efni á að kaupa þau og vilja þau heldur ekki. Það munu heilar sýslur vera jafnþurrar enn í dag eins og á meðan bannið stóð. En þetta er ekki nema önnur hlið áfengismálsins, og þess vegna er ég þakklátur þeim þremur hv. þm., sem flutt hafa þessa þáttill. Með því gefa þeir Alþingi tækifæri til að ræða eina hlið málsins, sem er virkilega hættuleg fyrir þjóðina og henni til minnkunar. En þar er að ræða um meinsemd, sem því miður er erfið viðfangs og e. t. v. miklu erfiðari heldur en hv. þm. Seyðf. gerir sér grein fyrir. Í sumum sveitum og kaupstöðum mun áreiðanlega talsvert mikið um menn, sem leggja það fyrir sig að brugga áfengi til drykkjar. Í sumum sýslum segja menn, að það séu jafnvel 10 til 15 menn, sem brugga. Ég verð nú að játa, að ég er mjög ófróður í öllu, sem að bruggun lýtur, og get ég því ekki mótmælt þeim kafla í ræðu hv. þm. Seyðf., þegar hann fjölyrti um eitt sérstakt efni, sem hættulegt væri fyrir það, hvað það væri mikið notað til bruggunar. Ég þykist vita, að það sé rétt, að það efni sé notað, en ég býst við, að þó komið gæti til mála að setja sölu þess undir eftirlit, þá yrði það ekki nægileg lausn á málinu, því vitanlega er hægt að brugga úr öðrum efnum, sem hver maður hlýtur að hafa aðgang að, t. d. korni og kartöflum.

Það er augljóst, að þar sem eru einn eða tveir bruggarar í hverjum hreppi, sem gefa og selja áfengi, þá veldur það miklum drykkjuskap. Og t. d. hefir mér verið sagt það úr einni sýslu nokkuð fjarlægri, að orðið hafi að fresta réttum í haust, a. m. k. hluta úr degi, vegna drykkjuskapar. Um hvern þessara bruggara skapast hringur eða vinagarður þeim til verndar, og það er yfirleitt mál manna, að eins og sýslumenn okkar standa að vígi sé nálega óvinnandi fyrir þá að hafa hendur í hári bruggaranna, svo framar-

lega sem nábúar þeirra og meiri hl. borgaranna vilja hylma yfir með þeim.

Nú vil ég taka það fram, að ég held eins og hv. þm. Seyðf., að ýmsir af sýslumönnum geti gert meira en þeir hafa gert í þessu efni. En ég vil þó ekki vera ósanngjarn í þeirra garð, og til þess að skilja aðstöðu þeirra verður maður að athuga það, að flestir sýslumenn eru á vissan hátt einskonar landsfeður í sinni sýslu. Til þeirra leita menn ráða í hverskonar vandamálum, og margir þeirra hafa þann sið við minni háttar mál að reyna að koma á sættum á friðsamlegan hátt, heldur en að styðjast við lagaverðið. Hv. þm. verða að gæta þess, að þessu er ekki hægt að breyta gersamlega, og því hafa sýslumennirnir ekki góða aðstöðu til þess að beita sér gegn brugguninni, ef hún er orðin almenn og ef fólk vill ekki styðja þá til þess. Við getum hugsað okkur, að hv. þm. Seyðf. væri sýslumaður í héraði, þar sem störfuðu 15 bruggarar. Við skulum svo gera ráð fyrir, að hann sýndi rögg af sér og tækist að koma upp um tvo þriðju hluta af þessum hóp, tæki af þeim áhöldin og dæmdi þá í sektir eftir lögum landsins. Nú er þannig ástatt, að flestir, sem gefa sig í bruggun, eru fátækir menn, en hinsvegar eru sektirnar, sem við því liggja, mjög háar. Þetta mundi því hafa þær afleiðingar, að mennirnir færu næstum allir á vonarvöl. Það er nú í sjálfu sér engin afsökun, þó þessir menn séu fátækir, a. m. k. ekki lagaleg afsökun, en það er mannleg afsökun að geta litið á neyð þeirra, sem eiga bág. Þetta er eitt af því, sem gerir það að verkum, að ýmsir sýslumenn ganga ekki hart fram í þessu máli. Þeirra landsföðurlega aðstaða gagnvart sýslubúum gerir þeim erfitt að beita þeirri hörku, sem sett getur marga menn á vonarvöl. Nú mega hv. flm. þáttill. ekki skilja þetta svo, að ég telji þessa ástæðu nægilega til þess, að ekkert eigi að gera í þessu efni, að bruggunin eigi að halda áfram með allri þeirri spillingu og hættu, sem af henni leiðir. Ég vildi aðeins benda á, að þetta mál er ekki svo einfalt, að sigurinn sé þegar vís, þó þingið skipi stj. að vera duglegri, hún skrifi sýslumönnum og biðji þá að vera duglega og þeir svo e. t. v. aftur hreppstjórunum. Ég vil samt endurtaka

þakklæti mitt til flm. þessarar till., því ég álit, að hún sé alveg réttmæt. Svo framarlega sem Alþingi vill, að unnið sé á móti því böli, sem hér er. um að ræða, er rétt, að það ýti við þeim mönnum, sem það eiga að gera, og veiti þeim það aðhald, sem felst í því að samþ. slíka till. Ég játa, að frá mínu sjónarmiði er það undarlegt, að menn skuli sækjast eftir bruggi, þegar hægt er að fá nóg vín á löglegan hátt, Spánarvínin. Mér finnst það vera að seilast um öxl til lokunnar. En það vita allir, að norrænar þjóðir sækjast eftir sterkum vínnum frekar en léttum. Hér er því um að ræða djúpa meinsemd í lundarfari þjóðarinnar, sem ekki verður fljótt lagfærð.

Ég get ekki vel skilizt við þessa hlið málsins án þess að minnst á þær till., sem fram hafa komið á þingi um að leggja niður löggæzluna. Ég vil benda á, að það eru svo mikil brögð að áfengis-misbrúkun, að það er t. d. ómögulegt að halda opinbera samkomu hér í grennd við höfuðstaðinn án þess að þar verði hneykslanleg ofdrykkja, svo framarlega sem ekki eru sendir löggæzlumenn úr Reykjavík. Ég get t. d. upplýst, að á samkomu, sem haldin var á Brúarlandi fyrir eitthvað 6 vikum, tók eftirlitsmaður veganna, er þangað var sendur, 13 manns og lét sæta sektum. Þetta var á samkomu í sveit, þar sem íbúarnir sjálfir voru reglusamir, en það voru allt utansveitarmenn, sem gerðu þennan usla. Ég skal nefna annað dæmi. Það er ekki langt síðan halda átti samkomu í Grindavík. Kona úr stjórn kvenfélagsins þar hringdi til mín og bað mig að senda löggæzlu mann þangað. Ég sendi þangað einn mann, en til allrar hamingju sendi sýslumaðurinn í Hafnarfirði tvo. Það dugði, en það var mér sagt, að samkoman myndi hafa orðið til meiri sorgar en gleði, ef ekki hefðu verið þar nokkrir menn við að stilla til friðar. Og hér var aftur að mestu leyti um aðkomumenn að ræða.

Nú er vitaskuld ekki um neina innri siðabót að ræða, þótt þessir brennivinsberserkir séu sektaðir eða haldið í skefjum með lögregluvaldi. Það er ekki batnandi hjartalag, þótt þeir séu hræddir við lögregluna. Þeir eru í sjálfu sér jafndrykkfelldir eftir sem áður. En það er

þessi ytri siðabót, sem fyrir hv. flm. vakir, eins og sú, sem þegar er fengin í Reykjavík og á skipunum og að nokkru leyti á samkomum í nánd við Reykjavík, en hefir þó hvergi nærri tekizt nógu vel, vegna þess, að það er unnið á móti henni af áhrifamiklum öflum úr höfuðstaðnum, þar á meðal frá mörgum íhaldssömum góðtemplurum.

Svo framarlega sem það á að takast að fá þessa ytri siðabót, þá verður fólkið í landinu að vinna að því sjálf. Ég býst ekki við, að það takist verulega að vinna á heimabrugginu fyrr en menn vilja ekki hafa það og vilja vinna á móti því. Ég veit til þess, að í sumum sveitum hafa myndarmenn farið á heimili bruggaranna og sagt: Við viljum ekki hafa brugg í sveitinni; ef þú hættir ekki að brugga, þá kærum við þig. Þar, sem svona er að farið, er hægt að halda bruggurunum í skefjum. En í þeim sveitum, þar sem nágrannarnir vilja hafa bruggarana, þar er eins illt fyrir löggæzlu mennina að eiga við þá eins og lækna að eiga við berkla.

Þá vil ég segja fá orð út af hinni sameiginlegu till. þeirra hv. 1. þm. Reykv. og þm. Dal. Hún lýtur eingöngu að hótél Borg. Af því töluvert hefir verið rætt um það mál allt, ætla ég að nota tækifærið til að skýra, hvernig því er í raun og veru varið.

Eins og öllum er kunnugt, þá er byrjun málsins sú, að þegar við neyddumst til að opna landið fyrir Spánarvínunum, þá ákvað þáv. stjórn (Jón Magnússon) með reglugerð, að útsólustaðir þeirra skyldu vera í hverjum kaupstað og eitt gistihús í höfuðstaðnum skyldi hafa vínveitingaleyfi. Í fyrstu hafði hótél Ísland leyfið, en síðar var það flutt yfir á hótél Borg með einróma samþykki allra þm. Af hálfu fyrrv. stj. var ekkert gert til þess að hafa eftirlit með vínveitingum á hótél Ísland, og allar líkur benda til þess, að settra skilyrða hafi ekki ávallt verið stranglega gætt.

Mér kom til hugar að gera tilraun með að breyta að nokkru vínveitingatímanum á hótél Borg, til þess að vita, hvort nautn vinsins yrði þar ekki með skaplegri hætti en áður hafði verið á vínveitandi gistihúsum. Þetta hefir verið á til-

raunastigi í vetur. Það hefir alltaf loðað við, að gestum, eins og þeir nú eru gerðir, hefir þótt veizluspjöll að því, að vinið væri af þeim tekið undir miðri máltíð, eins og þeir hafa kallað það. Ég skal hér nefna dæmi af betri endanum, svo að ég miði við hugsunarhátt kyrrstöðumanna. Það komu eitt sinn til mín konur úr einu kvenfélagi bæjarins. Félagið ætlaði að halda árshátíð sína eftir fáa daga. Ætluðu þær þá að halda veizlu, og vildu hinar góðu frúr bjóða þangað eiginmönnum sínum. Þær vildu, að ég framlengdi vinveitingatímann fyrir sig. Þær sögðu, að það væri ekki hægt að setjast til borðs fyrr en kl. 8 og það væri ómögulegt að halda þessa veizlu, ef taka ætti vinið kl. 9. Ég var nú eins harðbrjóstá þá eins og hv. 1. þm. Reykv. vill og hefir viljað, að menn séu gagnvart vinnautn, og neitaði þessu og sló á spaug. Ég sagði, að ef þær endilega vildu gera menn sína kennda, þá skyldu þær prófa, hvað þær kæmust langt á þessari stuttu stundu. En þótt það væri spaug, sem ég sagði við frúna, þá er það rammasta alvara, að þetta hefir verið gert. Það hefir verið hið mesta mein, að gestir hafa hvolft í sig víninu á síðasta hálf tímanum og orðið út úr drukknir. Þetta hefir valdið leiðinlegum drykkjuskap á hótelinu. Mér var því ljóst, að þessi takmörkun vinveitingatímans var ekkert annað en „humbug“ eins og háttað var. Drykkjuskapurinn þar var eins leiðinlegur og hann gat orðið.

Hefði stj. nú tekið leyfið af hótelinu, þá hefði óðar verið talað um brot á Spánarsamningunum, og eins og markaðshorfur eru nú í Suðurlöndum, þá voru engin tök á að gefa þeim ástæðu til slíks umtals. Málið lá því þannig fyrir, að það var búið að skylda okkur til að hafa vín. Vinveitingaleyfi á hótél Ísland og hótél Borg var ekki notað á skammtilegan hátt, af því að margir af gestunum hættu á að drekka meira en góðu hófi gegndi. Það var ekki hægt að taka leyfið af hótelinum, því að það myndi hafa verið kallað brot á samningnum við Spán. En var hægt að gera á því þá skipun, að menn drykkju hóflegar? Á þeirri trú var sú skipun byggð, er tekin var upp í vetur. Ég vil benda á, að minna vín hefir selzt á hótelinu síðan. Það getur að visu að nokkru

stafað af erfiðum hag manna, en mér er líka sagt, að framkoma vinnhneigðra gesta sé betri en áður, hvað sem hv. 1. þm. Reykv. segir.

Þá vil ég nefna það, sem ekki er mikið haldið á lofti í bannblaði hv. 1. þm. Reykv. Það hefir verið settur á hótelið sérstakur eftirlitsmaður með vinveitingunum. Hann er ráðinn þangað af stj., en kostnaðinn ber hótelið. Hann hefir nákvæmt eftirlit með, að vinveitingatíminn sé haldinn, það sé skrifað, hvað hver pantandi fær o. s. frv. Þessar reglur hafa ekki verið notaðar fyrr en í vetur. Þessi maður reynir og hefir vald til að setja á svartan lista þá menn, er verða ölvafir og hegða sér ósmekklega við vín. Takmörkin geta ekki verið glögg, en það er víst, að töluvert margir menn fá nú ekki afgreitt vín á Borg, af því að eftirlitið er. Ég vil leyfa mér að halda því fram, að mönnum eins og hv. 1. þm. Reykv., sem mest hafa skrifað og skrifað um misnotkun víns á hótél Borg, farist ekki að kasta steinum að þeim mönnum, sem eitthvað hafa gert í málinu af alvöru. Þeim ferst það ekki, meðan enginn þeirra hefir gert neitt verulegt til að skapa aðhald að áfengisflóðinu. En eftir að eigandi Borgar var orðinn uppvis að því að hafa selt áfengi óleyfilega, þá birtir hv. 1. þm. Reykv. harðorðar árásir á mig í blaði sínu, rétt eins og ég væri potturinn og pannan í drykkjuskapnum á hótelinu og í því að auka drykkjuskap í landinu. Skömmu síðar komu upp tvö stórfelld áfengismál. Annar brotamaðurinn hafði flutt inn vín undir nafni erlends ræðismanns. Hinn hafði smyglað inn um 500 flöskum af whisky með öðrum hætti. Eftir því, sem ég veit bezt, eru þetta hin alstærstu smyglunarmál, sem komið hafa upp hér á landi, og bæði þess eðlis, að þau hlutu að vekja eftirtekt manns, sem þykist jafnhárviðkvæmur fyrir áfengisbrotum eins og hv. 1. þm. Reykv. En hvað gerist? Blað hv. þm. minnst ekki á þessi mál, þegar þau koma upp. Nú eru dómur fallnir í þeim báðum. Blaðið þegir líka um þá. Höfuðblað Íhaldsflokksins hér í bæ hefir heldur ekki minnst á þá. Nú vil ég spyrja: hvers vegna er hv. þm. að áfella stj., sem þó hefir gert nokkuð mikið til að halda áfenginu í skefjum, þar sem

stj. sú, er hans flokkur studdi, gerði ekki neitt? Sjálfur hefir hann ekki birt eina línu í blaði sínu til að skýra frá þessum merkilegu dómum. Þessi staðreynd ber vott um, að ekki sé mikil alvara á bak við þetta hjál hv. þm., því smyglun á 500 whiskyflöskum sýnir þó töluverða viðleitni hjá einum borgara til að smakka whisky, og sjálfsagt að einhverju leyti eftir kl. 9 að kvöldi.

Að síðustu vil ég segja það, að ég tel frumtill. orð í tíma talað. Ég hefi lýst nokkuð erfiðleikunum við að framfylgja lögunum, en drykkjuskapurinn er svo mikið böf, að það er eðlilegt, að Alþingi geri sitt ytrasta til að minnka það.

Um viðbótartill. þeirra hv. 1. þm. Reyk- v. og hv. þm. Dal. vil ég hvorugt gera, að ráða til þess, að þær verði samþ. eða frá því. Þær eru um lítilfjörlegt atriði í stóru máli. Ég býst við, að eins og enginn lögreglustjóri getur látið fyrirskipa sér það, hvaða aðferð hann skuli viðhafa til þess að koma upp smyglunarmálum, eins verði þetta að vera á valdi stj., hvað hún getur gert í þessu efni. Það er algert framkvæmdaratriði. Ég hefi fært rök fyrir því, að líkur eru til, að vindrykkja fari nokkru skaplegar fram undir hinni nýju tilhögun en áður gerðist. Hinsvegar er þetta á-tilraunastigi, og ég vil fúslega beygja mig fyrir því, sem reynslan sýnir, að betur reynist. Ég vil taka vel bending- um þeirra, er af heilum hug mæla, en mun hinsvegar ekki leggja mikið upp úr þeim till., sem ég hygg vera sprótnar af loddaraskap og vandlætingasemi fari- seans.

Jón Auðunn Jónsson: Ég er þakklátur hv. flm. að einu leyti. Þeir hafa sýnt greinilega fram á það, hver hætta stafar af heimabrugginu. Þeir kveða svo fast að orði í till., að stj. eigi að gera allt, sem í hennar valdi stendur, til að útrýma brugginu.

Eftir því sem hv. flm. fórust orð, þá veitti ekki af að setja löggæzlumann í hvern hrepp og rannsóknardómara í hvert lögsagnarumdæmi. Hitt mun menn greina nokkuð á um, hvort unnt er að útrýma brugginu með þessum hætti. Ég er sannfærður um, að þótt löggæzlumaður væri settur í hvern hrepp og rannsóknar-

dómari í hvert lögsagnarumdæmi, þá mundi heimabruggun ekki verða útrýmt fyrir því. Hæstv. dómismrh. hefir fært nokkur rök fyrir því, hve erfitt er að halda bruggurunum í skefjum.

Hv. þm. Seyðf. sagði, að það væri minna drukkið hér en annarsstaðar. Þessa fullyrðingu er ómögulegt að sanna eða afsanna. Það er mikið flutt inn af ólöglegu áfengi. Bruggunin eykst daglega. Hversu miklu nema þau vinföng? Því er ómögulegt að svara. En hitt mun flestum koma saman um, að á Íslandi hafi undanfarið verið drukkið verr en í nokkru öðru landi.

Hv. þm. sagði, að allar tilslakanir á banninu hefðu orðið til að auka drykkjuskapinn. Mér er nú ekki kunnugt um aðra tilslökun en Spánarundanþáguna. En það hefir hvað eftir annað verið hert á þeim. M. a. hafa sektir verið hækkaðar og fangelsisvist aukin. Ég er sannfærður um, að það hefir haft áhrif til hins verra. Það eru nú færri menn, sem vilja kæra yfir bannlagabrotum, en áður var, meðan sektirnar voru lægri. Það er vitanlegt, að flestir veigra sér við að kæra samborgara sína, þegar vitanlegt er, að þeir verða að fara í fangelsi eða greiða stórkostlegar fjársektir, sem eru í engu samræmi við efnahag þeirra eða afbrot það, sem þeir eru dæmdir fyrir.

Ég verð að segja það, að ég get vel skilið, að dómarar og sýslumenn landsins gangi linlega fram í bannlagæftirliti. En svo er þar ástætt, að þeir, sem brotlegir verða, fá margra mánaða og jafnvel ára fangelsi, og það fyrir brot, sem eftir almenningsálitinu jafnast ekki einu sinni á við smærri glæpi. En nú er refsað fyrir brot á bannlögunum sem stórglæp.

Hv. þm. sagði, að ekki væri hægt að brugga svo í fámennum sveitum, að það kæmist ekki upp. Ég held þvert á móti, að mjög sé auðvelt að framkvæma bruggun í sveitum, ekki sízt fámennum sveitum. Til þess liggja svo eðlilegar ástæður, að óþarfi er að skýra þær.

Hv. þm. kom með þá uppástungu, að setja skyldi einkasölu á pressuger, og virtist hann líta á þetta sem einhvern Kína-lífs-elixír banninu til handa. Þessi till. er annaðhvort borin fram í gamni eða að svo lítt hugsuðu máli, að ekki tek-

Áfengisbruggun og önnur áfengislagabrot. — Þjóðaratkvæði um áfengislöggjöf.

ur því að eyða um hana orðum. Hv. þm. Dal. minntist á nokkur efni, sem búa má til áfengi úr, t. d. kartöflur. Á síðastl. ári urðu mjög miklar skemmdir á kartöflum í Þýzkalandi, og lágu þar 6000—7000 tonn undir eyðileggingu. En hvað haldið þið, að hafi verið tekið til bragðs? Það var bruggað áfengi (spiritus) úr öllum þessum skemmdu kartöflum, en við það jókst áfengisframleiðslan svo gífurlega, að engin leið var að selja það allt til drykkjar. En svo í febr. í vetur sem leið voru sett lög þess efnis, að blanda allt benzín með svo og svo miklum spiritus, svo að hægt væri að eyða þeim miklu spiritusbirgðum, sem til voru, og gera sér einhverja peninga úr.

Flestar korntegundir mun hægt að nota til áfengisbruggunar, og er það því sannarlega næsta brotlegt að tala um að hefta sölu eða innflutning á korni, kartöflum, geri o. s. frv.

Það er svo, að því meiri höft sem sett eru, því verr er vinið notað. Ég er sannfærður um það, að það er alveg rétt, sem hæstv. dómismrh. sagði um vintimann á hótél Borg. Þegar menn fá ekki þann tíma, sem þeir þurfa til þess að drekka með allri skynsemi, þá verður það til þess, að menn fara að drekka ósiðsamlaga. Við vitum það allir, sem höfum ferðast erlendis, að þar er drukkið öðruvísi en hér. Hæstv. dómismrh. hélt því fram, að nú sæist ekki fullur maður í Reykjavík á götum úti. Ég fór af þingfundi kl. 2 eina nótt og niður í togara; ég þurfti að tala við skipstjóran. En á heimleiðinni sá ég 15—20 ölvaða menn. Og þeir sjást á hverjum degi fleiri eða færri hér í höfuðborginni. Ég skal líka benda á, til að afsanna þessi ummæli hæstv. dómismrh., að samkv. skýrslu lögreglustjóra hafa sektir fyrir ölvun hér í Rvík aukizt stórlega, 1926 voru þau 153, 1927 127, 1928 234, 1929 416, 1930 809 og 1931 516.

Ég mun þá ekki ræða meira um þessa till. að sinni. Hún er borin fram af góðum hug, en þau ráð, sem þar eru upp tekin, verða engin happaráð til útrýmingar heimabrugginu, en geta kostað ríkissjóð nokkur hundr. þús. kr. Hæstv. dómismrh. hefir nú hælt svo mjög sinum aðgerðum í þessu máli, að ég sé ekki, Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

að við getum gert annað betra við till. en að visa henni til stjórnarinnar.

Umr. frestað.

Á 10. fundi í Sp., 17. maí, var till. tekin til frh. einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá, og var það ekki á dagskrá tekið fram.

## 7. Þjóðaratkvæði um áfengislöggjöf.

Á 73. fundi í Ed., 12. maí, og á 73. fundi í Nd., s. d., var útbýtt:

Till. til þál. um almenna atkvæðagreiðslu alþingiskjósenda um áfengislöggjöfina (A. 714).

Á 9. fundi í Sp., 13. maí, var till. tekin til meðferðar, hvernig ræða skyldi.

Að till. forseta var ákveðin ein umr.

Á 10. fundi í Sp., 17. maí, var till. tekin til einnar umr.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 11. fundi í Sp., 25. maí, var till. aftur tekin til einnar umr. (A. 714, 747, 748).

Flm. (Bergur Jónsson): Eins og sagt er í grg. þessarar till., þá er tilefni hennar að nokkru leyti það, að 5 þm. í Nd. báru fram frv. um afnám núv. áfengislöggjafar, sem visað var til allshn. En n. varð sammála um, þar sem langt var liðið á þing, er frv. kom til hennar, og hér var um stórvægilegt mál að ræða, að það hefði enga þýðingu að afgr. málið til hv. d. aftur, því það væru mjög litlar líkur til, að það fengi fulla afgreiðslu á þessu þingi.

Sömuleiðis var það skoðun ýmsra nm., sérstaklega hv. meðflm. minna, að ekki væri rétt fyrir þingið að skera úr þessu máli, og sérstaklega væri rétt að afnema ekki bannlögin nema með þjóðaratkvgr., með tilliti til þess, að áfengislögin hefðu í upphafi verið lögfest að undangenginni þjóðaratkvgr.

Ég er nú persónulega þeirrar skoðunar, að ef það er fullkomin sannfæring meiri

hl. hv. þm., að það sé rétt að afnema áfengislögin, þá eigi þeir að gera það, þá eigi þeir að fylgja þeirri sannfæringu sinni. En hinsvegar get ég vel unað við þá lausn málsins, að leita þjóðaratkvæðis um það.

Till. er í 2 liðum, eins og sést á henni. Fyrri spurningin, sem lýtur að því, hvort fólk vill afnema áfengisbannlög þau, sem nú gilda, eða ekki, er mjög einföld í raun og veru. Það er með ásetningi gert hjá okkur flm. að setja ekki spurninguna fram þannig, hvort fólk vilji hafa bannlög eða ekki, vegna þess að Spánarvinaundanþágan var samþ. af þinginu án þjóðaratkvæðis, svo að Alþ. hefir þá talið sig vera þann eina aðila, sem ætti að skera úr í því máli. Þar að auki liggur að baki hennar milliríkjasamningur, sem ekki kemur til mála að leggja undir þjóðaratkvæði. Þess vegna getum við flm. þessarar till. alls ekki fallið á brtt. þá, sem tveir hv. þm. hafa flutt á þskj. 748, um að leggja Spánarsamninginn eða afnám hans undir þjóðaratkvæði. Við álitum, að það muni hafa vondar afleiðingar fyrir landsmenn, að svo miklu leyti sem Spánarsamningurinn hefir fjárhagslega þýðingu fyrir þjóðina. Þar að auki eru slíkir samningar svo vandasömt og margliðuð mál, að þeim má ekki kasta undir þjóðaratkvæði. Það er ekki hægt að skýra þannig lagað mál svo vel fyrir almennungi, að það sé hægt að búast við því að fá um það viturlegan úrskurð kjósendanna.

2. liður till. hljóðar um það, hvort menn vilji setja reglur um meðferð áfengis, innflutning, sölu og veitingar o. fl., til tryggingar gegn misbrúkun áfengis. Þar er, a. m. k. frá mínu sjónarmiði, átt við reglur þær, sem ætlað var til, að gerðar væru samkv. frv. því, sem flutt var í hv. Nd., m. ö. o., að innflutningur áfengis væri ekki leyfður nema ríkiseinkasölu, og veitingar og útsölur áfengis bundnar ströngum takmörkunum, þannig að almennir kjósendur bæjar- og sveitarfélaga ráði því, hvort útsölu skuli hafa innan hvers umdæmis.

Mér finnst erfitt að trúá því, að báðir aðilar, bæði andbanningar og bannmenn, gætu ekki sætt sig við þá lausn í áfengismálunum, sem hér er farið fram á. Sér-

staklega finnst mér það æskilegt fyrir þá menn, sem ennþá hafa trú á banninu, að fá afdráttarlausan og hreinan úrskurð þjóðarinnar um, hvort því skuli halda, því bannið er í eðli sínu þannig vaxið mál, að það er sérstaklega nauðsynlegt, að á bak við það standi hreinn og óþvingaður þjóðarvilji, ef það á að ná tilgangi sínum, og að þjóðin vilji sjálf halda lögunum uppi. Á þessu hefir talsverður brestur verið frá fyrstu tíð. Það er vitanlegt, að bannmenn, jafnvel þó mjög ákveðnir séu, hafa ekki viljað veita þá aðstoð sína til að framfylgja bannlögunum, sem nauðsynleg var til þess, að framkvæmd þeirra yrði góð. Þeir hafa allflestir gengið framhjá því, þó þeir hafi séð bannlögin brotin dags daglega. Jafnvel þeir, sem ég býst við, að vilji láta telja sig ákveðna bannmenn, hafa getað horft á það án þess að hreyfa legg né lið, að fólkið hefir drukkið ólöglega drykki og brotið bannlögin á annan hátt; þeir hafa horft á það án þess að vilja fórna málefninu svo miklu að kæra lög-brotin. Og ástæðan er sú, að þeim hefir ekki þótt það drengilegt að kæra og hafa ekki viljað hafa sig til þess; þeir hafa ekki viljað vinna það til að fá e. t. v. þefaranafnið, sem var talsvert notað hér á árunum, og ekki tekið þetta — ekki einu sinni þeir, sem þó þóttust vera löggjöf-inni fylgjandi, — eins alvarlega og búast hefði mátt við og eins og þörf var á, til þess að lögin gætu fengið fullkomna framkvæmd.

Ég sé nú enga ástæðu til að samþ. þá breyt. á þessari till., sem felst í brtt. á þskj. 747. Þar er farið fram á að telja upp nöfnin á þeim vintegundum, sem ætlað er til, að leyfður verði innflutningur á umfram það, sem nú er. Ég sé ekki, að að baki þessarar till. geti staðið annað en „agitationsmoment“ hjá hv. flm. Þeir halda sjálfsagt, að þjóðinni kynni fremur að geta óað við að leyfa innflutning á þessum vínunum, ef hún sæi nöfnin nefnd, svo á því kynnu bannmenn að græða einhver atkv. (VJ: Það kynni þá að koma vatn í munninn á sumum, svo það mundi jafna sig). Já, það mætti náttúrlega búast við því. En það mætti þá líka alveg eins breyta till. í þá átt, að spyrja menn um, hvort þeir vildu ekki heldur

fá brennivín, whisky, koniak og romm en „landa“. (BÁ: Eða frjálst heldur en smyglað). Já, eða það, því það er vitanlegt, að svo framarlega sem bannlögin verða afnumin, eða bannið við innflutningi vissra tegunda vína, þá er það spor í áttina til að hindra þann atvinnuveg, sem skapazt hefir í landinu við áfengisbruggun.

Ég sé ekki ástæðu til að samþ. þessa brtt. þeirra hv. þm. Seyðf. og hv. 1. þm. Reykv. Ef farið er að telja upp tegundirnar, þá má eins nefna „landa“ og „Höskuld“ og spyrja þjóðina, hvort hún vilji stuðla að því að útrýma þeirri iðju í landinu.

Þá er farið fram á í sömu brtt., að atkvgr. fari ekki fram fyrr en 1933. Ég sé enga ástæðu til að fresta þessu máli. Það eru svo háværar raddir í landinu um það, að hér þurfi bráðra aðgerða við. Reynslan hefir ekki verið svo glæsileg af þessum 1., og ég held því, að þjóðin vilji fá sem fyrst að segja álit sitt um þau. — Þeir vilja fella burt 2. lið í till. okkar, um það, hvort menn vilji ekki setja reglur um meðferð áfengis. Mér er ekki í sjálfu sér sárt um þá spurningu. En aðalhugsunin með þessari spurningu var sú, að það væri glögg, að við vildum láta þjóðina segja um það, hvort hún vilji hafa skynsamlega takmörkun á meðferð áfengis eða ekki.

**Haraldur Guðmundsson** [óyfirl.]: Mér þykir það vel viðeigandi, að þetta þing, sem nú fer að ljúka störfum, þó störfin séu engin eða verri en engin, sem eftir það liggja, geri það með því að spjalla með líkum hætti og hv. þm. Barð. um áfengismál og reyni að bjarga þjóðinni út úr kreppunni með því að láta hana fá í viðbót við það, sem er í landinu, brennivín, whisky og koniak. Ég segi, að það sé viðeigandi, að þingið nú á þessum tímum ljúki störfum með því, að mikilsmegandi maður í ráðandi þingflokki klykki út með svipuðum ummælum og hugleiðingum eins og hv. þm. flutti hér áðan. Þingið hefir nú setið hér í liðlega 100 daga. Stjórnarskrármálið er óleyst. Það er vítað, að atvinnuhorfur í landinu hafa aldrei verið ömurlegri en nú, og í allan vetur hafa að jafnaði verið á 3. þús.

manns atvinnulausir. Það er vítað, að togaraflotinn er að hætta veiðum, og það er víst, að sildarútgerðin verður lítil í sumar og lítið sem ekkert verður unnið að opinberum framkvæmdum á þessu ári og því næsta. Verðlag á ýmsum afurðum er lægra nú en nokkur dæmi eru til. Yfirleitt virðist stefna til hreins ófarnaðar fyrir þjóðina. Tollar hækka á almenníngi, enginn eyrir fæst til atvinnubóta. En föðurlandsvínir og framsýnir stjórnmalamenn í flokki stj. sjá það helzt til ráða að leyfa að brugga öl, sem menn geta orðið fullir af, og þar að auki að flytja inn brennivín, romm, whisky og koniak. Svona ætla þeir að hjálpa þjóðinni á þessum erfiðu tímum.

Áður en ég drep á till. sjálfa, vildi ég víkja nokkrum orðum til forseta. Það biða ýms mál afgr. í Sp., m. a. till. frá mér og ýmsum öðrum í sama máli og þessu, sem ekki hefir þó gengið lengra en að skora á stj. að brýna fyrir lögreglustjórum og öllum landsmönnum að sjá um, að áfengislögunum sé hlýtt. Ég skal játa, að þetta er ekki jafnstórkostleg framkvæmd til kreppuráðstafana eins og í till. hv. þm. Barð., en ég vænti þess, að þar sem ekki er lengra gengið og þar sem till. kom fyrr, þá tæki forseti hana á dagskrá á undan þáttill., sérstaklega vegna þess, að það liggur í augum uppi, að hvernig atkvgr. fer um hana, hlýtur að hafa áhrif á það, hvernig atkvgr. fer um þessa till. Ég hafði mælt til þess við forseta, að hann tæki hana á undan á dagskrá, en við það var ekki komandi.

Þá skal ég víkja að till. sjálfri. Ég er hv. flm. sammála um það, að rétt sé að spyrja þjóðina, hvað hún vilji í þessu máli. Þegar bannlögin voru samþ., þá var það gert samkv. yfirlýstum vilja þjóðarinnar með atkvgr., sem fram fór um það mál. En þegar bannlögin voru afnumin, eða þegar Spánarundanhágan var veitt, þá var það gert að þjóðinni forspurðri, og virtist þó sjálfsagt að skjóta því undir dóm alþjóðar, úr því að þjóðaratkvgr. fór fram, þegar bannlögin voru sett. Ég skal nú fallast á það, að ástæða sé til þess að spyrja þjóðina um álit hennar á þessu máli. En þá verður að leggja þessa spurningu skýrt og refjalaust fyrir þjóðina, en það er ekki gert í till. hv. flm.

Ennfremur verður að leggja spurninguna þannig fyrir, að ekki blandist saman við hana önnur mál, þegar greidd eru atkv. um hana. Ég lit svo á, að óheppilegt sé allra hluta vegna, að slík atkvgr. fari fram samtímis almennum þingskosningum. Það er sjálfsagt að láta fara fram sérstaka atkvgr. um þetta, lausa við önnur mál, og ekki á þeim tíma, sem heitastar eru pólitískar deilur í sambandi við kosningar, enda lýtur að því 1. brtt. mín og hv. 1. þm. Reykv. á þskj. 747.

Þá er í öðru lagi spurt um það í till., hvort kjósandi telji rétt að nema úr lögum hann það, er nú gildir um innflutning áfengra drykkja. Ég kysi heldur, að þessi málsg. væri orðuð eins og í brtt. okkar hv. 1. þm. Reykv. Það er sem sé ekki til neins að vera að breiða snotra blæju yfir það, sem verið er að spyrja um. Það, sem verið er að spyrja um, er þetta, hvort kjósandinn vilji fá til viðbótar því, sem fyrir er af Spánarvíni, smygluðu áfengi og heimabrugguðu víni, leyfðan innflutning á sterkum drykkjum. Þannig er spurningin lögð fyrir blátt áfram og hreinlega, og henni verður kjósandinn að svara. Hv. þm. sagði líka, að það væri gert í „agitations“-augnamiði að orða greinina svona. Vitaskuld er það gert til þess að þeir, sem greiða atkv. um þetta, vaði enga villu, hvað hér sé um að ræða, sem sé að hleypa þessum sterku drykkjum inn í landið til viðbótar við það, sem fyrir er.

Um 2. lið till. er það að segja, að eins og hann er orðaður er hann verri en enginn. Hv. þm. sagði, að meiningin með því að spyrja að þessu væri sú, að fá vitneskju um, hvort kjósendur vildu setja skynsamlegar reglur um meðferð áfengis. Ég geri ráð fyrir, að enginn kjósandi hafi á móti því að setja skynsamlegar reglur um meðferð áfengis, en það kynni að vera, að þeim sýndist sitt hverjum um það, hvað væri skynsamlegt í þessu efni. Það er ekki til neins að vera að tala um að setja reglur, þegar ekkert er gefið í skyn, hvernig reglurnar eigi að vera. Það er því verra en einskis virði. Ég skal skýra þetta með dæmi. Það eru mismunandi reglur um meðferð áfengis. Á Ísafirði gilda sérstakar reglur um sölu áfengis, þar sem sölutíminn er styttri en

annarsstaðar, ekki selt fyrir helgar og ekki langan tíma fyrir stórhátíðir. Hugsa hv. flm. sér, að einhverjar reglur líkar þessum yrðu settar? Ég tel óumflýjanlegt, ef á að greiða atkv. með till., að gera sér grein fyrir því, hvernig reglur menn hafa hugsað sér.

Ég vona, að forseti hafi ekkert á móti því, að fyrst komi til atkv. brtt. á þskj. 748, því hún gengur lengra hvað snertir breyt. á upphaflegu till. Ég er sammála þeim hv. flm. um það, að það eigi að spyrja kjósandann um þrennt. Í fyrsta lagi, hvort hann vilji una við núv. ástand, í öðru lagi, hvort hann vilji leyfa innflutning á sterkum drykkjum, brennivíni, whisky, koníak og þessháttar, og í þriðja lagi, hvort hann vilji þrátt fyrir allt hverfa að því ráði að taka upp algert innflutningsbann. Eigi að vita um vilja manna í þessu efni, þá er óhjákvæmilegt að spyrja um þetta, svo skoðun manna komi skýrt fram. Ég mun því greiða atkv. með brtt. á þskj. 748, en að henni fallinni mun ég að sjálfsgöðu greiða atkv. með mínum brtt. og hv. 1. þm. Reykv., en óbreyttri till. get ég ekki greitt atkv. mitt.

Ingvar Pálmason [óyfirl.]: Ég hefi leyft mér að bera fram brtt. á þskj. 748 við þáttill. þessa, með hv. 3. landsk. Ég þarf ekki mörg orð um þessa brtt., vegna þess að hún er að nokkru leyti samhlj. brtt. á þskj. 747, sem hv. þm. Seyðf. og hv. 1. þm. Reykv. flytja. En að því er snertir sérstaklega 1. og 2. tölul. brtt. þykir mér rétt að minnst ofurlítið á þá liði. Ég vil þá taka fram og undirstrika það, sem hv. þm. Seyðf. sagði, að þegar þjóðin er spurð, þá er sjálfsagt að spyrja hana skýrt og ákveðið, svo hægt sé að svara játandi eða neitandi. En mér virðist till. eins og hún liggur fyrir frá hv. flm. vera mjög óákveðin. Í 1. lið brtt. okkar er spurt að því, hvort kjósandinn vilji algert aðflutningsbann á áfengi. Í umr. nú hefir ekki verið minnst á þennan lið, nema lítilsháttar af hv. þm. Seyðf. Aðalflm. till. minntist ekki á hann. En hér liggur að mínu viti fyrir sú spurning, sem að öllu leyti er ákveðin og refjalaus. Ég bjóst við, að aðalflm. þáttill. og jafnvel aðrir flm. mundu fúsir vilja ganga

inn á, að þjóðin væri spurð á þennan hátt, því vitanlegt er, að aðalflm. fylgir þeirri stefnu, að aðflutningsbannið verði afnumið, og því eðlilegt, að hann vilji fá svar við því frá þjóðinni. En 1. liður í till. hv. flm. er alls ekki nógu skýr, vegna þess að þar er tekið svo til orða, hvort kjósandinn vilji nema úr lögum bann það, sem nú gildir um innflutning áfengra drykkja. Nú vita allir, að það er ekki lengur að tala um neitt bann, það er ekki nema takmörkun á innflutningi. Þess vegna álit ég, að þar sem þjóðin hefir áður verið spurð um þetta sama efni, um algert innflutningsbann, þá sé alveg sjálfsagt að spyrja hana nú um það. Ég sé ekki neina ástæðu fyrir þá að vera á móti þessari brtt., nema þeir óttist, að það kynni að vera tilfellið, að meiri hl. kjósenda í landinu vildi ennþá aðflutningsbann, og þess vegna væri betra að spyrja á huldu. Ég get ekki skilið það öðruvísi.

2. liður í till. okkar hljóðar um það, hvort kjósandinn vilji una við núgildandi áfengislöggjöf með þeim umbótum, sem hægt væri að gera á henni án þess að afnema Spánarsamninginn. Ég tel sjálfsagt að spyrja um þetta, því það er það eina, sem kjósendurnir þekkja ákveðið og geta sagt já eða nei við. Á annan hátt tel ég ekki rétt að spyrja. Það verður að spyrja þannig, að þjóðin geti svarað játandi eða neitandi, því þó að svarið verði játandi því, að kjósandinn vilji setja reglur um meðferð áfengis, þá er ekkert sagt um það, hvernig þær reglur eigi að vera, eins og hv. þm. Seyðf. hefir réttilega tekið fram.

Um 3. liðinn get ég verið faorður, því hann er shlj. 2. lið í brtt. hv. þm. Seyðf. og hv. 1. þm. Reykv., og hefir hv. þm. Seyðf. mælt fyrir honum, svo ég sé þess vegna ekki ástæðu til að orðlengja um hann.

Ég sé ekki heldur ástæðu til þess að fara út í ýmislegt, sem fram kom í ræðu hv. þm. Barð., þótt hann gæfi nokkurt tilefni til þess. Ég geri ekki ráð fyrir, að þau ummæli, sem hann viðhafði um bann yfirleitt, hafi áhrif á úrslit þessarar till., sem hér liggur fyrir. Ég álit, að það eigi tæplega við, þegar verið er að tala um atkvgr. þjóðarinnar, að þm. fari

að vega að þeim, sem eru annarar skoðunar en hann sjálfur. Ég vildi aðeins drepa á þetta til þess að benda hv. aðalflm. á, að það fór ekki vel á því. Hvernig sem á er litið, þá get ég ekki búisi við öðru en að bak við þessa till. liggi það, að fá hrein og skýr svör þjóðarinnar. Og þá get ég ekki séð annað en að allir hljóti að vera sammála um að hafa spurningarnar svo skýrar, að hægt sé að svara þeim játandi eða neitandi, því á annan veg á kjósandinn ekki kost á að svara. Deilan verður þá um það aðeins, hvort efni till. er það, sem vera á. Ég get búist við því af því, sem ég hefi heyrt á máli manna síðan brtt. kom fram, að um það geti verið skiptar skoðanir, sérstaklega um 1. lið brtt. En ég ætla ekki að fara út í að svara því fyrr en þeim, sem þannig kunna að líta á, hefir gefizt kostur á að færa fram sín rök fyrir því. Sjálfur lit ég svo á, að sjálfsagt sé að spyrja þjóðina, hvort hún vilji algert bann eða ekki; og út frá þeirri skoðun er þessi brtt. flutt. Hinsvegar skal ég taka til athugunar aths., sem fram kunna að koma viðvíkjandi þessari till., en það geri ég ekki fyrr en rök hafa verið færð fyrir þeim. Ég skal svo ekki orðlengja um þessar brtt. að sinni. Ég vænti þess, að þingið, ef það á annað borð tekur þá ákvörðun að bera þetta undir atkv. þjóðarinnar, beri fyrirspurnirnar hreint og refjalaust fram.

Einar Arnórsson: Af þeirri ástæðu, að ég er einn af flm. þessarar till., vil ég leyfa mér að gera aths. við þær ræður, sem haldnar hafa verið bæði út af henni og þeim brtt., sem fyrir liggja. Ummæli hv. þm. Seyðf., sem ganga í þá átt, að það væri ekki nema samboðið þessu þingi að klykkja út með því að útvega landsmönnum í viðbót við „landa“, „Höskuld“ og smyglað vin brennivín, whisky og koniak, get ég ekki tekið til mín, því ég er ekki flm. þess frv., sem hv. þm. Seyðf. talaði um. Tilgangur okkar flm. með till. er einungis sá, að fá að heyra álit alþingiskjósenda um það, hvernig þeir vilja skipa þessum málum. Ég er sammála hv. þm. Seyðf. um, að till., sem var hér til umr. áður og laut að áfengislöggæzlu, hefði átt að koma fyrr á

dagskrá, því meðan bannið stendur virðist mér ekki nema sjálfsagt, að þingið krefjist þess, að yfirvöldin athugi, hvort ekki megi gera meira til að halda því uppi, svo samilegt mætti kallast, heldur en gert hefir verið. Að því leyti er ég sammála hv. þm. Seyðf.

Þá erum við sammála um 3. atriðið, um að það sé rétt og sjálfsagt að leggja þá spurningu undir atkv. almennings, hvort leyfður skuli innflutningur á sterkum drykkjum, en greinir nokkuð á um orðalagið á till. og brtt., er fyrir liggja og snerta þetta atriði.

Hv. þm. Seyðf. og sómuleiðis hv. 2. þm. S.-M. héldu því fram, að þessi spurning, eins og hún er sett fram á þskj. 714, sé ekki með öllu refjalaust flutt frá hendi flm. Ég fæ nú ekki skilið, hvernig hv. þm. sjá ástæðu til að fara þessum orðum um fyrri till. á þskj. 714, þar sem lagt er til, að spurt verði, hvort kjósandinn telji rétt að nema úr lögum bann það, sem nú gildir um innflutning áfengra drykkja. Í stað þessa vilja hv. þm. orða spurninguna á þá leið, hvort kjósandinn vilji, að leyfður verði innflutningur á ákveðnum vintegundum, sem tilnefndar eru, svo sem brennivíni, whisky, koniaki og rommi.

Í raun og veru er spurt um alveg það sama í báðum tilfellunum; munurinn er aðeins sá; að flm. brtt. á þskj. 747 og 748 taka dæmi, en við leggjum spurninguna fyrir almennt. Við ætlum, að kjósendur landsins séu svo vel að sér, að þeir viti, á hvaða vintegundum er bannaður innflutningur og hvaða tegundum heimill, en hinir álíta aftur á móti, að kjósendurnir séu svo ófróðir, að ekki verði hjá því komizt að útlista fyrir þeim, hvaða vinteg. sé um að ræða. Ég býst við, að brtt. 747,2 og 748,3 séu fram bornar af þessari ástæðu, en ekki af því, að það sé tilgangurinn að spyrja ekki refjalaust; ég geri ráð fyrir, að það sé ekki spurt í því skyni að hafa áhrif á það, hvert svarið verði. Ég álit, að ekki væri forsvaranlegt af Alp. að leggja þannig veiðandi spurningu fyrir kjósendurna. Það á að leggja spurninguna þannig fyrir, að ekki verði séð, hvernig þeir, sem spyrja, vilja, að henni verði svarað. Ef hinsvegar er álit, að leiðbeina þurfi kjósendum um það, hvað felist í spurningunni á þskj.

714,1, þá hygg ég, að sú fræðsla yrði heppilegri á annan hátt, og ég treysti bannmönnum vel til að taka hana að sér, og enda andbanningum líka. Ég vil því halda fram og mæla með því, að 1. tölul. á þskj. 714 verði samþ. eins og hann er og ekki farið að breyta honum. Annars skal ég játa það, að ég tel hér ekki um neitt stórvægilegt atriði að ræða og tel nokkuð einu gilda, hver till. er samþ., hvort það verður páltill. 714, brtt. 747,2 eða 748,3.

Hv. þm. Seyðf. og hv. 2. þm. S.-M. hafa báðir talað um það, að till. okkar flm. væru svo óákveðnar, að ekki væri vel hægt að svara þeim með nei eða já. Þetta er fullkominn misskilningur. Fyrri spurningin er blátt áfram sú, hvort leyfa eigi innflutning allra vintegunda, og við þeirri spurningu er vitanlega ekki hægt að segja nema annaðhvort nei eða já. Síðari spurningunni í till. okkar sagði hv. þm. Seyðf., að ómögulegt væri að svara, því að kjósendur vissu ekkert, hverskonar takmarkanir á vinsölu átt væri við. En ég get nú ekki stillt mig um að benda hv. þm. á, að ef þessi spurning okkar er óákveðin, þá er þó miklu óákveðnari spurningin í 2. lið í brtt. 748, þar sem kjósendurnir eru spurðir, hvort þeir vilji una við núv. fyrirkomulag með einhverjum þeim umbótum, sem ekki er nánar tiltekið, hverjar eigi að vera. Ef það er óákveðið spurt hjá okkur, hvort kjósendur vilji setja takmörk á innflutning, sölu og veitingu vína, þá er þó enn óákveðnari spurning, hvort bannlögin eigi að gilda áfram með einhverjum óákveðnum umbótum, sem ekkert dæmi er tiltekið um, hverjar skuli vera. Ég tel jafnvel, að spurning sú, sem lögð var fyrir þjóðina 1908, hafi raunar verið miklu óákveðnari heldur en 2. liðurinn í till. okkar er. Þá var þjóðin aðeins spurð, hvort hún vildi bannlög eða ekki, en ekkert um það, hvernig bannlög hún vildi, enda vissu kjósendur ekkert um það, hvernig þau l. mundu verða, sem þeir annaðhvort áttu að játa eða neita. Samt þótti spurningin, sem lögð var fyrir þjóðina 1908, ekki svo óljós, að þjóðin ætti ekki að geta svarað. Ef það er rétt hjá hv. 2. þm. S.-M., að svör við fyrri spurningu okkar sé einskis virði, þá gildir það ekki síður um 2.

lið till. hans, og jafnvel um spurninguna um aðflutningsbannið 1908.

Hv. þm. Seyðf. sagði, að einskis virði væri að fá svar við síðari spurningu okkar á þskj. 714, en í því sambandi hefi ég nú bent á atkvgr. um bannlögin 1908. Um brtt. hv. þm. Seyðf. og hv. 1. þm. Reykv. um það, hvenær þessi þjóðaratkvgr. á að fara fram og hvort beri að setja hana í samband við almennar alþingiskosningar, get ég sagt það, að ég geri það ekki að neinu aðalatriði, hvort atkvgr. fer fram einu ári fyrr eða seinna, og get því látið mér þá brtt. í léttu rúmi liggja. Ég hélt hinsvegar, að almenningur mundi þegar hafa áttað sig svo á þessu máli, að hann mundi vera viðbúinn að greiða atkv. um það með stuttum fyrirvara. Ef báðum aðiljum er það hugleiknara, að fyrirvarinn sé lengdur og atkvgr. fari ekki fram fyrr en 1933, og jafnvel þó aðeins annar flokkurinn í þessu máli óskaði þess, þá get ég fallið á það fyrir mitt leyti. Hitt, hvort þessi atkvgr. fari fram í sambandi við almennar kosningar til Alþingis eða ekki, skiptir líklega ekki ýkjamiklu máli. Árið 1908 fór atkvgr. um bannlögin fram í sambandi við kosningu til Alþingis, og þá var einmitt kosð um eitt það mál, sem mestu getur skipt þessa þjóð, sem var sambandsmálið. Ég skal ekki segja nema það hefði verið heppilegra þá að hafa atkvgr. um bannlögin sér, og að eins geti verið nú. Það eru aðallega tvær ástæður fyrir því, að verra er að hafa atkvgr. sérstæða: önnur er aukinn kostnaður og hin er minni þátttaka heldur en ef atkvgr. stæði í sambandi við kosningar. Ég býst við, að a. m. k. úti á landi mundu langt um færri kjósendur taka þátt í atkvgr., ef hún væri sérstæð, heldur en ef hún stæði í sambandi við kosningar, svo að atkvgr. yrði þá minna virði, hver sem úrslitin yrðu, en þetta tel ég ekki rétt, að gert verði að verulegu ágreiningsatriði. Það hefir heyrzt á flm. brtt. 747 og 748, að þeim þyki 2. liður þáttill. á þskj. 714 óþarfur. Það er ekki gott að skilja, hvað þeim finnst á móti því að fá að heyra, hvort þjóðin vill hafa lögboðnar takmarkanir á meðferð áfengra drykkja. Eins og ég hefi tekið fram, er þessi spurning okkar sízt óákveðnari heldur en 2. liður í brtt. 748, þar sem lofað er einhverjum óá-

kveðnum endurbótum á bannlögunum. Ef mönnum er hinsvegar mjög illa við það, að kjósendur séu spurðir um þetta, þá gæti ég fyrir mitt leyti gefið það eftir, að þessi liður félli niður, ef það þykir hagkvæmara. Ég hafði þó skoðað það réttara að spyrja kjósendurna um þetta, því þó ég álíti það gefið, að meiri hl. þeirra muni hallast að því, að ráðstafanir beri að gera til þess að hefta eða takmarka innflutning og notkun vína í landinu, þá er mér hinsvegar kunnugt um það, að ýmsir áhugamenn eru á gagnstæðri skoðun og telja allar slíkar ráðstafanir hégóma og til einskis gagns. Ég geri ráð fyrir því, að þessir menn muni verða í miklum minni hl., en mér finnst ekkert á móti því, að hið rétta komi þar í ljós.

Þau atriði, sem ég vil sérstaklega minnst á út af þeim brtt., sem fyrir liggja, felast í brtt. 748, frá hv. 2. þm. S.-M. og hv. 3. landsk., þar sem lagt er til að bera þá spurningu upp til atkv. fyrir þjóðinni, hvort kjósendur vilji algert aðflutningsbann á áfengi, hverju nafni sem nefnist. Viðvikjandi slíkri spurningu er ýmislegt, sem þarf að athuga og snertir hag landsins bæði inn á við og ekki síður út á við. M. ö. o., það er ætlað til með þessari spurningu, að hver kjósendi í landinu greiði atkv. um mikilsvarðandi og mjög viðkvæmt utanríkismál og verzlunarmál. Hv. flm. þessarar brtt. er sjálfsagt ekki ókunnugt um það, sem gerðist fyrir 10 árum, þegar mikilsverðir verzlunarsamningar voru gerðir við Spánverja, þar sem við fengum þau hlunnindi að mega njóta beztu tollkjara þar í landi með okkar stærstu útflutningsvöru, saltfiskinn, sem aðallega er þangað seldur. Á móti þurftum við aftur að leyfa innflutning á Spánarvínunum, eins og kunnugt er, en sú ívilnun, sem þá var gefin, skipti hvorki meira né minna en því, hvort fært yrði að reka eftirleiðis stærsta og arðmesta atvinnuveg landsmanna eða ekki. Síðan þetta gerðist höfum við búið við óbreytta þessa samninga. Hinsvegar er nú á það að líta, að sú stefna er nú að ryðja sér til rúms í milliríkjaverzlunarmálum að taka upp og hækka verndartolla og sömuleiðis það, að eitt ríki veiti öðru ríki samsvarandi gagnkvæm hlunnindi á jafnmiklu vörmagni. Nú er það svo, að yfir  $\frac{1}{3}$  af okkar

útfluttu vörum er seldur til Spánar. Hinsvegar kaupum við mjög lítið af þeim, svo að við stæðum mjög illa að vígi, ef Spánverjar heimtuðu, að við keyptum eins miklar vörur af þeim og þeir kaupa af okkur. Ég hefi góðar heimildir fyrir því, að komið hafi til mála á Spáni að gera slíkar kröfur til okkar, og fylgdi með sú ráðlegging, að hollast mundi að hreyfa sem minnst við viðskiptum okkar við Spán að fyrra þragði. Þess vegna tel ég, að það sé óvarlegt af flm. þessarar brtt. að fitja upp á umr. um þetta mál nú, og ennþá fremur að leggja spurninguna fyrir kjósendur. Það er ekkert líklegra en að ef útrýming Spánarvínanna fengi nokkurt fylgi, þá mundi hinn aðilinn rísa upp og segja: Úr því þið viljið spyrna á móti víninu og eruð óánægðir með samningana, þá langar okkur ekkert til að halda þeim áfram. Hv. flm. virðast ekki hafa athugað það, hversu stórfenglegt verzlunarmál það er, sem 1. liður í brtt. þeirra gripur inn í, og þó svo fari, að 1. liður í till. þeirra verði samþ., þá ætti hæstv. stj. ekki að leggja þessa spurningu fyrir þjóðina. Ég veit ekki til, að hv. flm. hafi komið með nokkur ráð til þess að bæta þjóðinni það upp, ef hún verður af saltfiskmarkaðinum á Spáni. En meðan það er ekki gert, er málið ekki leyst á viðeigandi hátt, og þá ættu Íslendingar ekki, og sízt Alþingi, að gera leik til þess að gera útlitið í þessu efni verra en það er. Ég get ekki betur séð en að það væri hreint og beint glapræði af Alþingi að samþ. þessa till., og því meira að leggja hana undir þjóðaratkvæði. Ég mun því greiða atkv. á móti till., en heppilegast hefði verið, ef hv. flm. hefðu viljað taka hana aftur.

Í þriðja lagi er það að athuga við þessa spurningu, að það er ætlað til, að þjóðin svari því, sem henni er ómögulegt að svara. Hún á að segja til um það, hvort hún vill hafa þetta atriði svona eða svona, atriði, sem hún þó engu getur ráðið um.

Um brtt. 748,2 er það að segja til viðbótar við það, sem þegar hefir verið sagt um þennan lið, að hann væri óákveðinn, að þar er einnig minnst á að afnema Spánarsamningana. Þó þetta sé nú í raun og veru meinlaust, þá hefði verið hægt að orða það þannig að segja aðeins: „Vill

kjósandinn una við núgildandi áfengislöggjöf með þeim umbótum, sem hægt er að gera“. Þetta niðurlag, án þess að afnema Spánarsamningana, er næstum því eins og hortittur á eftir því, sem á undan er komið. Það liggur í upphafi spurningarinnar, að það er miðað við núgildandi áfengislöggjöf, og þarf því ekki að taka það fram, að meint sé, að Spánarsamningarnir eigi að standa áfram.

Ég skal geta þess, að 1. liður brtt. 748 hefir verið ræddur í utanríkismálanefnd, og held ég, að mér sé óhætt að fullyrða, að allir hafi verið þar á einu máli um, að þann lið mætti ekki samþ. á Alþingi, og því síður, að bera mætti hann undir þjóðaratkvæði. Fyrir utan þennan lið sé ég ekki betur en að við séum sammála um kjarna málsins, þann, að spyrja eigi þjóðina, hvort eigi að leyfa innflutning sterkra vína. Það virðist ekki annað bera á milli en mismunandi orðalag á till., sem ætti að vera unnt að bræða saman, því að orðalagið er náttúrlega fulllitið til efni til þess að deila um. Þó ég hafi nú vikið að flestum atriðunum í þeim till., sem fyrir liggja, þá var það aðalástæðan til þess að ég stóð upp, að ég vildi vekja athygli á hinu þýðingarmikla utanríkismáli, sem brtt. 748 fer inn á. Ég hefi nú sagt mitt álit um það, hvaða áhrif þessi brtt. gæti haft í þessum efnum, ef hún verður samþ., og nú kemur til kasta Alþingis að láta í ljós sitt álit.

Flm. (Bergur Jónsson): Meiri hl. af ræðu hv. þm. Seyðf. snerist um það, hve erfiðar fjárhagsástæður við ættum við að búa. Get ég þó ekki séð sambandið milli þessa máls, sem hér er um að ræða, og þess, þótt atvinnuástandið sé illt í landinu, lítið um opinberar framkvæmdir, innflutningshöft á erlendum vörum o. s. frv. Ég get ekki séð, að það sé ósæmlegt af þingi eða þjóð að taka afstöðu til þess, hvort haldast skuli áfram það ástand í áfengismálunum, sem nú ríkir, né að það geti í sjálfu sér verið sett í samband við fjárhagsástæður þjóðarinnar.

Það er vitanlegt, að eins og nú er, er heimilaður innflutningur á léttum vínunum, — hinum svokölluðu Spánarvínunum —, og er þó vitanlegt, að þau eru ekki hættuminni hvað það snertir að draga menn út

í drykkjuskap heldur en hinir sterkari drykkir. Má og hiklaust fullyrða það, að Spánarvinin eru aðalorsökin til þess, að drykkjuskapur meðal kvenfólksins hefir aukizt svo mjög sem raun ber vitni frá því, sem áður var, því að Spánarvinin eru sú tegund vins, sem kvenfólk helzt lærir að drekka á. Í öðru lagi verða menn eins ölvaðir af þeim og af sterkari drykkjum, og engu betur drukknir, nema hvað vera má, að menn e. t. v. þurfi meira „kvantum“ til að drekka sig fulla í Spánarvinum, en menn munu veita sér það jafnt fyrir því. Að því er fjáhags-hliðina snertir, þá er mjög vafasamt, hvort inn verður flutt meira verðmæti peningalega, enda þótt leyfður væri innflutningur á sterkum drykkjum, svo að það verður ekki fullyrt, að þjóðin mundi tapa á þessu peningalega. Það er vitanlegt, að þeir, sem fremur vilja njóta áhrifa hinna sterkari drykkja, leita í þeim efnum til hinna innlendu bruggara, sem eru að risa upp um land allt, einkum þó til sveita. Það má að vísu vera, að bannlögin hafi gert nokkurt gagn í sveitum landsins til að byrja með og dregið úr drykkjuskap manna þar, meðan menn þar höfðu enn ekki lært að brugga, en síðan þekkingin á bruggun fór að breiðast út er vitanlegt — og þýðir ekki að vera að reyna að breiða yfir það —, að drykkjuskapur til sveita hefir aukizt svo mikið, að hann er nú e. t. v. meiri en hann var áður en bannlögin komu til sögunnar. Ég fyrir mitt leyti er og sannfærður um það, að þótt áfengisbannl. væru afnumin, mundi það ekki auka drykkjuskapinn agnar ögn; munurinn yrði aðeins sá, að allir hinir sámilegri menn af þeim, sem vins neyta, mundu fremur kjósa að kaupa það löglega af áfengisverzlun ríkisins en að vera að eltast við að ná í það hjá bruggurum og smyglurum. Það er og ekki vafi á því, að það er siðferðislega hliðin á bannlögunum, sem orðið hefir þeim til falls, sú spilling, sem í því er fólgin fyrir þjóðina, þegar sérstök l. eru brotin daglega af miklum þorra manna, eins og reynslan hefir verið um bannlögin. Afleiðingin er ekki eingöngu sú, að þessi l. verða þýðingarlitil, heldur dregur þetta þann dilk á eftir sér, að menn leiðast út í að verða lögbrjótar

Alþt. 1932. D. (45. löggjafarþing).

einnig á öðrum sviðum. Er mér það kunnugt frá starfi mínu sem fulltrúi lög-reglustjórans hér í Rvík, að þeir, sem gerðu það að atvinnu sinni að selja ólög-lega drykki, komust einnig undir það að fremja almenna glæpi. Þegar menn venjast við það daglega að eiga í höggi við lögreglu og löggæzlumenn og finna það, að litið er á þá sem afbrotamenn, enda þótt þeir falli ekki undir almenna glæpi hegningarl., leiðir slíkt til þess, að menn verða kærulausari á öðrum sviðum og komast undir það að vera almennir glæpamenn. Veit ég um mörg dæmi til þessa, þótt ég hirði ekki að færa þau hér til.

Mikill hl. af ræðu hv. þm. Seyðf. fjallaði um frv. það, sem ég ásamt 5 öðrum þm. hefi borið fram í Nd. til afnáms á áfengisbannlögunum. Liggur það frv. að vísu ekki fyrir við þessar umr., en ég get sagt það, að ég ber ekki kinnroða fyrir að hafa borið það fram, og að því leyti er ég ekki smeykur við það, þó að um það sé rætt. En ég álit þó ekki rétt við þessar umr. að fara að ræða áfengismálin almennt, því að hér er aðeins um það að ræða, hvort gefa eigi þjóðinni kost á að láta uppi úrskurð sinn í málinu eða ekki.

Hv. þm. Seyðf. viðurkenndi það, að 2. liður þeirrar brtt., sem hann ber fram, væri settur fram í agitationstilgangi, og verð ég að segja það, að ég álit það ekki viðeigandi á þessu stigi málsins að vera að halda agitationsræður eða bera fram agitationstill. Var þeim mjög tíðrætt um það, hv. þm. Seyðf. og hv. 2. þm. S.-M., að 1. liður till. okkar væri ekki nægilega ákveðinn, þar sem spurt er, „hvort kjósandi telji rétt að nema úr l. bann það, er nú gildir um innflutning áfengra drykkja“. Get ég ekki séð, að þetta geti verið skýrara eða ákveðnara, þar sem þannig beinlinis er að því spurt, hvað löggjafinn eigi að gera í þessu máli. Auk þess er það miklu einfaldara að spyrja þannig eingöngu um það, hvort kjósandinn vill una við það fyrirkomulag, sem nú er í þessum efnum, og miklu flóknara, ef spurt væri, hvort kjósandinn vildi leyfa innflutning á ákveðnum vintegundum o. s. frv., eins og till. þessara hv. þm. ganga út á. Vita og allir, hvað eru l. í landinu í þessum efnum og hvernig það

núv. fyrirkomulag er, og spurningin á ekki að snúast um annað.

Að því er 2. lið till. okkar snertir, þá skal ég jata það, að ekki skiptir miklu máli, hvort hann verður samþ. eða ekki, því að ég býst við, að því mundi verða jatað af öllum þorra manna, að þeir teldu rétt að setja reglur um meðferð og innflutning áfengis, til þess að koma í veg fyrir misbrúkun á því. Ég get því fallið á, að það sé aukaatriði, hvort þessi spurning verður lögð fyrir þjóðina eða ekki.

Hv. 2. þm. Reykv. fór allýtarlega út í 1. lið brtt. á þskj. 748, sem hv. 2. þm. S.-M. er aðalflm. að, og benti hann réttilega á það, að það getur verið hættulegt að leggja þessa spurningu þannig lagaða fyrir þjóðina, því að Spánverjar kynnu að geta litið svo á, að verið væri að greiða atkv. um það, hvort halda ætti gerða samninga við þá eða ekki. Get ég og ekki séð, að það sé neitt vit í því að leggja slíka „teoretiska“ spurningu fyrir þjóðina, hvort hún sé með eða móti banni. Þótt ég sé á móti áfengisbannl. eins og þau eru, þar sem vitanlegt er, að allir, sem vilja drekka á annað borð, geta náð í eins mikið vín og þá lystir, er ég ekki á móti sjálfu bannprincipinu og mundi þvert á móti telja það mikla gæfu fyrir þjóðina, ef hægt væri að búa svo um, að ekkert vín flyttist inn í landið. En það hefir sýnt sig fyrr og síðar, bæði fyrir og eftir Spánarundanþáguna, að ekki er hægl að framfylgja þessum l. og að þau því hafa ekki náð tilgangi sínum. Þetta er og viðurkennt af miklum þorra þeirra manna, sem stóðu með l. í upphafi. Ef því spurt væri einungis um það, hvort menn vildu bann eða ekki, gæti ég frekast búist við því, að það yrði samþ.; en þar sem við getum ekki losnað við Spánarundanþáguna, eins og stendur a. m. k., mundi slíkt enga þýðingu hafa. Áfengisbannið, sem nú er, er ekkert bann, heldur aðeins kák, annarsvegar bann gegn innflutningi ákveðinna vintegunda, og hinsvegar vernd fyrir ólöglega áfengissölu og áfengistilbúning í landinu. Ef þjóðin því kemst að þeirri niðurstöðu, að ekki sé unandi við núv. ástand í þessum efn-um, er rétt að þvo þennan smánarblett af þjóðinni og afnema þessi l. Slíkt kem-

ur ekkert við fjárhagsástandinu í landinu, eins og ég sýndi fram í upphafi ræðu minnar, heldur er hér aðeins um siðferðislegt mál að ræða, hvort menn telja sæmandi fyrir þjóðina að halda slíkum l. við lýði, eftir þá raun, sem þau hafa gefið. Hinsvegar er sjálfsagt að styðja heilbrigða bindindisstarfsemi svo sem unnt er, því að það er vitanlegt, að bindindisstarfsemin fyrir bannið var næstum búin að útrýma öllum drykkjuskap, þegar bannl. komu. (IP: Bannlögin drógu enn meira úr drykkjuskapnum). Það má vera, að svo hafi verið meðan menn voru að læra aðferðirnar til að brjóta l., og síðan hefir ástandið alltaf farið versnandi, og þó einkum eftir að Spánarundanþágan kom til sögunnar. Þetta er og einnig viðurkennt, jafnvel af bannmönnum, enda verður ekki utan um það komið, að þetta eru aðeins pappírslög og hlægilegt að vera að halda í þau, þegar vitanlegt er, að hver sá, sem vill vera fullur, getur verið fullur hvenær sem hann vill.

**Forseti (EÁrna):** Út af þeim orðum hv. þm. Seyðf. til mín, að ég hefði tekið þessa till. á dagskrá, en ekki aðra till., sem þm. stendur að, vildi ég taka það fram, að það er rétt, sem hv. þm. sagði, að hann kom að máli við mig í gær og fór fram á það, að ég tæki þessa till. sína á dagskrá í dag, en þá stóð svo á, að ég var þegar búinn að ákveða dagskrá þessa fundar, og þar sem ég hinsvegar vissi, að tími fyrir umr. í Sp. var mjög afskammtaður í dag, taldi ég mér ekki fært að taka báðar till. á dagskrá, enda þegar búið að ræða þessa till. hv. þm. að nokkru. Af sérstökum ástæðum verður og þessum umr. frestað nú og málið tekið út af dagskrá.

Umr. frestað.

Till. var ekki á dagskrá tekin framar.

**8. Afnám innflutningshafta.****Till. til þál. um afnám innflutnings-  
hafta (A. 815).**

Á 87. fundi í Ed., 30. maí, og á 87. fundi  
í Nd., s. d., var útbýtt:

Till. var aldrei tekin á dagskrá.

---

## Fyrirspurn.

---

### Grænlandsmál.

Á 73. fundi í Nd., 12. maí, var útbýtt:  
Fyrirspurn til forsætisráðherra um  
Grænlandsmál (A. 712).

Á 74. fundi í Nd., 13. maí, var fyrir-  
spurnin tekin til meðferðar, hvort leyfð  
skyldi.

Fyrirspurnin leyfð með 17 shlj. atkv.

Á 82. fundi í Nd., 24. maí, var fyrir-  
spurnin tekin á dagskrá, með því að for-  
sætisráðherra hafði tjáð sig reiðubúinn  
til þess að svara henni.

Forseti tók málið af dagskrá.

Á 83. fundi í Nd., næsta dag, var fyrir-  
spurnin aftur tekin á dagskrá.

Forseti tók málið af dagskrá, og var  
það ekki á dagskrá tekið frammar vegna  
sjúkleika forsætisráðherra.

---

# VIÐBÆTIR

# Alþingisreikningur

frá 1. janúar til 31. desember 1931.

(Yfirlit).

## TEKJUR:

|                                                                               |                |                      |
|-------------------------------------------------------------------------------|----------------|----------------------|
| I. Fyrir seld Alþingistíðindi, Landsreikninga o. fl. . . . .                  | kr.            | 841.28               |
| II. Vextir af innstæðu í hlaupareikningi við Landsbankann . . . . .           | —              | 65.72                |
| III. Ávísað úr ríkissjóði samkvæmt ávísana- og gjaldabókum þingsins . . . . . | —              | 285250.61            |
|                                                                               | <b>Samtals</b> | <b>kr. 286157.61</b> |

## GJÖLD:

|                                                                                                                                                                                                                                                                |     |                     |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|---------------------|
| I. Þingfararkaup alþingismanna:                                                                                                                                                                                                                                |     |                     |
| a. Vetarþing (sjá fylgiskjal I). . . . .                                                                                                                                                                                                                       | kr. | 52885.10            |
| b. Sumarþing (sjá fylgiskjal II) . . . . .                                                                                                                                                                                                                     | —   | 38207.60            |
|                                                                                                                                                                                                                                                                |     | <b>kr. 91092.70</b> |
| II. Goldið starfsmönnum:                                                                                                                                                                                                                                       |     |                     |
| a. Föst laun [laun skrifstofustjóra kr. 6687.50 og fulltrúa kr. 5775.00; uppbót til leiðréttingar aldurshækkunum launa skrifstofustjóra frá fyrri árum kr. 2158.00; húsaleigustyrkur veittur sama 1/6 1930—31/12 1931 1900 kr.]. . . . .                       | kr. | 16520.50            |
| b. Lausum starfsmönnum:                                                                                                                                                                                                                                        |     |                     |
| 1. Vetarþing [skrifst. og prófarkal. (þar í aðstoð við útgáfu á umræðum) kr. 4797.50, skjalavarzla og afgreiðsla kr. 1110.00, lestrarsalgæzla kr. 984.00, innanþingsskriftir kr. 9789.00, dyra- og pallavarzla kr. 2788.00, þingsveinar kr. 1146.00] . . . . . | kr. | 20614.50            |
| 2. Sumarþing [skrifst. og prófarkal. (þar í aðstoð við útgáfu á umræðum) kr. 3939.00, skjalavarzla og afgreiðsla kr. 745.00, lestrarsalgæzla kr. 772.00, innanþingsskriftir kr. 8678.00, dyra- og pallavarzla kr. 2242.50, þingsveinar kr. 981.00] . . . . .   | —   | 17357.50            |
|                                                                                                                                                                                                                                                                |     | <b>— 37972.00</b>   |
|                                                                                                                                                                                                                                                                |     | <b>— 54492.50</b>   |

Alþingisreikningur 1931.  
Viðbætur.

III. Útgáfukostnaður Alþingistíðinda og Landsreikninga og önnur prentun:

A. Útgáfukostnaður Alþingistíðinda:

1. Skjalapartur og þingskjöl:

a. Vetrarþing:

α. 1.—40. örk skjalaparts (stjfrv.), án sérprentana, á kr. 131.45; 2 kápur á kr. 16.50; hefting og aukalíming kr. 647.70; 2 uppdrættir kr. 36.00 . . . . kr. 5974.70

β. 41.—133. örk + a—d-örk =  
96<sup>1</sup>/<sub>4</sub> örk með sérprentunum  
á kr. 184.80; 5 kápur á kr.  
16.50; aukalíming á 5 hefti á  
kr. 18.00; álímingisopna (þingmannaskrá) kr. 114.25 . . . — 18073.75

γ. Uppprentun lausra þingskjala . . . . . — 108.75

δ. Pappír í skjalapart, í sérprentanir og kápur . . . . . — 2035.85

kr. 26193.05

b. Sumarþing:

α. 1.—13. örk skjalaparts (stjfrv.), án sérprentana, á kr. 131.45, að frádregnum 1000 kr. vegna frumvarpa, er stóðu frá fyrra þingi; hefting kr. 183.69 . . . . kr. 892.54

β. 14.—117. örk + a—d-örk =  
107 arkir með sérprentunum  
á kr. 184.80; 6 kápur á kr.  
16.50; aukalíming á 6 hefti  
á kr. 18.00, álímingisopna (þingmannaskrá) kr. 114.25 . . . — 20094.85

- γ. Uppprentun lausra þingskjala,  
tveggja skjalapartsarka o. fl. kr. 207.20  
δ. Pappír í skjalapart, í sérprent-  
anir og kápur . . . . . — 1871.05

---

 kr. 23065.64

---

 kr. 49258.69

## 2. Umræðupartur:

### a. Vetrarþing:

- α. B-deild,  $9\frac{1}{4}$  örk á kr. 142.30, hefting kr.  
127.00; a—d-örk (aðalefnisyfirlit) = 4 arkir  
á kr. 228.00, hefting kr. 50.80; kápa kr.  
16.50; aukalíming kr. 18.00 . kr. 2440.60

- β. C-deild, 85 arkir á kr. 142.30,  
hefting kr. 1092.20; 4 kápur  
á kr. 16.50; aukalíming á 4  
hefti á kr. 18.00 . . . . . — 13325.70

- γ. D-deild,  $15\frac{3}{4}$  örk á kr. 142.30,  
hefting kr. 215.90; kápa kr.  
16.50; aukalíming kr. 18.00 . — 2491.65

- δ. Pappír í umræðupart með  
kápum . . . . . — 1244.30

---

 kr. 19502.25

### b. Sumarþing:

- α. B-deild,  $84\frac{1}{2}$  örk á kr. 142.30, hefting  
kr. 1079.50; a—e-örk (aðalefnisyfirlit) =  
 $4\frac{1}{2}$  örk á kr. 228.00, hefting kr. 63.50;  
5 kápur á kr. 16.50; aukalíming á 5 hefti  
á kr. 18.00 . . . . . kr. 14365.85

- β. C-deild,  $26\frac{3}{4}$  örk á kr. 142.30,  
hefting kr. 355.60; kápa kr.  
16.50; aukalíming kr. 18.00 . — 4196.90

γ. D-deild, 18½ örk á kr. 142.30,  
hefting kr. 241.30; kápa kr.  
16.50; aukalíming kr. 18.00 kr. 2908.35

δ. Pappír í umræðupart með  
kápum . . . . . — 1464.10

kr. 22935.20

kr. 42437.45

3. Útsending [burðareyrir kr. 2876.75, afgreiðsla og útburður kr. 600.00,  
umbúðir kr. 21.50] . . . . . — 3498.25

kr. 95194.39

B. Útgáfukostnaður Landsreikninga ásamt launum yfirskoðunarmanna:

1. Laun yfirskoðunarmanna fyrir yfirskoðun LR 1930, 3×1000

kr. + dýrtíðaruppbót (40%) . . . . . kr. 4200.00

2. Prentun og hefting LR 1930 . . . . . — 3756.40

— 7956.40

C. Önnur prentun [prentun dagskráa kr. 1029.35, lagaprentun o. fl. kr. 1542.28, prentun á þing-  
mannaskrá m. fl. kr. 816,61, fjölritun kr. 204.00, útgáfukostnaður Árbókar þingmannasambands  
Norðurlanda kr. 7001.33] . . . . . — 10593.57

kr. 113744.36

IV. Bókband (kr. 1463.50), bækur (kr. 663.70), ritföng (kr. 1809.31) . . . . . — 3936.51

V. Ljós, hiti, ræsting og viðhald á húsi og munum:

1. Ljós (kr. 853.32) og ljósfæri (kr. 193.44) . . . . . kr. 1046.76

2. Hiti . . . . . — 2136.55

3. Ræsting [ræstingarvinna kr. 2863.95, ræstingarvörur kr. 566.13] . . . . . — 3430.08

4. Viðhald á húsi (kr. 1426.66) og munum (kr. 1057.35) . . . . . — 2484.01

— 9097.40

VI. Önnur gjöld:

1. Aðstoð og aukavinna [þar af kr. 720.00 til Péturs Lárussonar fyrir eftirvinnu og helgidaga  
á árinu 1930, kr. 569.80 til Árna S. Bjarnasonar fyrir vinnu við flokkun á upplagi Alþt., rýmingu  
og samfærslu í hillum o. fl., kr. 115.00 fyrir aðstoð söngflokks við setningu Alþingis (guðsþjón-  
ustur) 14. febr. og 15. júlí og kr. 85.00 fyrir ýmislegt] . . . . . kr. 1489.80

2. Kostnaður við einstakar nefndir [þar af þóknun til skrifara fjárveitinganefnda kr. 1078.00, til  
skrifara utanríkismálanefndar kr. 1200.00, til Árna Friðrikssonar fyrir skýrslugerð og línurit  
fyrir sjútn. Nd. kr. 125.00, ferð fjárveitinga- og samgöngumálanefnda Nd. o. fl. austur í Rangár-  
vallasýslu í júlí kr. 774.00 og ferð sjávarútvegsnefnda o. fl. til Akraness í marz kr. 200.00] . . . . . — 3377.00

|                                                                                                                       |     |         |                              |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|---------|------------------------------|
| 3. Símagjöld Alþingis [talsímaleiga kr. 865.00, símtöl og símskeyti frá forsetum og skrifstofunni kr. 41.02]          | kr. | 906.02  |                              |
| 4. Símanot þingmanna:                                                                                                 |     |         |                              |
| a. Símtöl og símskeyti [á vetrarþingi kr. 2192.97, á sumarþingi kr. 1404.91] (sjá fylgiskjöl I–II)                    | kr. | 3597.88 |                              |
| b. Símarvarzla [á vetrarþingi kr. 756.00, á sumarþingi kr. 604.00]                                                    | —   | 1360.00 |                              |
|                                                                                                                       |     |         | — 4957.88                    |
| 5. Þinghúsgarðurinn                                                                                                   | —   | 463.10  |                              |
| 6. Opinber gjöld [vatnsskattur]                                                                                       | —   | 482.50  |                              |
| 7. Ýms gjöld:                                                                                                         |     |         |                              |
| a. Minning látinna fyrrv. þingmanna, sr. Einars Jónssonar og Björns Líndals, blómsveigar                              | kr. | 76.00   |                              |
| b. Sjúkrastyrkur til Halldórs Þórðarsonar pallavarðar                                                                 | —   | 500.00  |                              |
| c. Til Einars próf. Arnórssonar fyrir samning yfirlits um íslenzka löggjöf 1931 í Árbók þingmannasambands Norðurlanda | —   | 250.00  |                              |
| d. Risnukostnaður forseta                                                                                             | —   | 363.33  |                              |
| e. Greitt fyrir ýmsar bílferðir þingmanna um sumarþingtímann                                                          | —   | 496.80  |                              |
| f. Ljósmyndasafn Alþingis                                                                                             | —   | 98.50   |                              |
| g. Kostnaður af tveim þingskrifaraprófum                                                                              | —   | 232.80  |                              |
| h. Auglýsingar (kr. 94.41), leiga fyrir póstbox 1932 (kr. 6.00)                                                       | —   | 100.41  |                              |
|                                                                                                                       |     |         | — 2117.84                    |
|                                                                                                                       |     |         | kr. 13794.14                 |
|                                                                                                                       |     |         | <u>Samtals kr. 286157.61</u> |

Skrifstofu Alþingis, 30. apríl 1932.

*Jón Sigurðsson.*

**Fylgiskjöl.**

# Þingfararkaup alþingismanna á vetrarþingi 1931

og símanot á kostnað Alþingis.

| Nöfn                                           | Dagpeningar og verðstuðulsuppbót |               |                              | Ferða-<br>kostnað-<br>ur | Þing-<br>fararkaup<br>alls | Símanot<br>á<br>kostnað<br>Alþingis |
|------------------------------------------------|----------------------------------|---------------|------------------------------|--------------------------|----------------------------|-------------------------------------|
|                                                | Dagpen-<br>ingar                 | Uppbót<br>40% | Dagpen.<br>og uppbót<br>alls |                          |                            |                                     |
|                                                | kr.                              | kr.           | kr.                          | kr.                      | kr.                        | kr.                                 |
| 1. Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf. . . . .      | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | 21.37                               |
| 2. Benedikt Sveinsson, þm. N.-Þ. . . . .       | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | 40.05                               |
| 3. Bernharð Stefánsson, 2. þm. Eyf. . . . .    | 936.00                           | 374.40        | 1310.40                      | 165.00                   | 1475.40                    | 93.20                               |
| 4. Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr. . . . .         | 744.00                           | 297.60        | 1041.60                      | 24.00                    | 1065.60                    | 37.20                               |
| 5. Björn Kristjánsson, 1. þm. G.-K. . . . .    | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | »                                   |
| 6. Einar Árnason, 1. þm. Eyf. . . . .          | 924.00                           | 369.60        | 1293.60                      | 114.00                   | 1407.60                    | 42.08                               |
| 7. Einar Jónsson, 1. þm. Rang. . . . .         | 888.00                           | 355.20        | 1243.20                      | 138.00                   | 1381.20                    | 63.70                               |
| 8. Erlingur Friðjónsson, þm. Ak. . . . .       | 912.00                           | 364.80        | 1276.80                      | 154.00                   | 1430.80                    | 83.55                               |
| 9. Guðmundur Ólafsson, þm. A.-Húnv. . . . .    | 984.00                           | 393.60        | 1377.60                      | 234.00                   | 1611.60                    | 74.85                               |
| 10. Guðrún Lárusdóttir, 6. landsk. þm. . . . . | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | 5.35                                |
| 11. Gunnar Sigurðsson, 2. þm. Rang. . . . .    | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | 11.45                               |
| 12. Halldór Stefánsson, 1. þm. N.-M. . . . .   | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | 19.85                               |
| 13. Halldór Steinsson, þm. Snæf. . . . .       | 984.00                           | 393.60        | 1377.60                      | 95.00                    | 1472.60                    | 60.55                               |
| 14. Hannes Jónsson, þm. V.-Húnv. . . . .       | 960.00                           | 384.00        | 1344.00                      | 174.30                   | 1518.30                    | 38.45                               |
| 15. Haraldur Guðmundsson, þm. Ísaf. . . . .    | 864.00                           | 345.60        | 1209.60                      | 60.00                    | 1269.60                    | 121.65                              |
| 16. Hákon Kristófersson, þm. Barð. . . . .     | 1056.00                          | 422.40        | 1478.40                      | 150.00                   | 1628.40                    | 86.95                               |
| 17. Héðinn Valdimarsson, 2. þm. Reykv. . . . . | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | 53.45                               |
| 18. Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ. . . . .     | 1020.00                          | 408.00        | 1428.00                      | 347.00                   | 1775.00                    | 108.95                              |
| 19. Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M. . . . .      | 900.00                           | 360.00        | 1260.00                      | 95.00                    | 1355.00                    | 39.65                               |
| 20. Jóhann Jósefsson, þm. Vestm. . . . .       | 876.00                           | 350.40        | 1226.40                      | 122.00                   | 1348.40                    | 118.10                              |
| 21. Jóhannes Jóhannesson, þm. Seyðf. . . . .   | 720.00                           | 288.00        | 1008.00                      | »                        | 1008.00                    | »                                   |
| 22. Jón Auðunn Jónsson, þm. N.-Ísf. . . . .    | 888.00                           | 355.20        | 1243.20                      | 66.00                    | 1309.20                    | 150.00                              |

Alþingisreikningur 1931.

Vibætur.

|                                                 |          |
|-------------------------------------------------|----------|
| 23. Jón Baldvinsson, 2. landsk. þm. . . . .     | 720.00   |
| 24. Jón Jónsson, 3. landsk. þm. . . . .         | 996.00   |
| 25. Jón Ólafsson, 3. þm. Reykv. . . . .         | 720.00   |
| 26. Jón Sigurðsson, 2. þm. Skagf. . . . .       | 1008.00  |
| 27. Jón Þorláksson, 1. landsk. þm. . . . .      | 720.00   |
| 28. Jónas Jónsson, 5. landsk. þm. . . . .       | 720.00   |
| 29. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn. . . . .  | 876.00   |
| 30. Lárus Helgason, þm. V.-Sk. . . . .          | 984.00   |
| 31. Magnús Guðmundsson, 1. þm. Skagf. . . . .   | 720.00   |
| 32. Magnús Jónsson, 1. þm. Reykv. . . . .       | 720.00   |
| 33. Magnús Torfason, 2. þm. Árn. . . . .        | 828.00   |
| 34. Ólafur Thors, 2. þm. G.-K. . . . .          | 720.00   |
| 35. Páll Hermannsson, 2. þm. N.-M. . . . .      | 996.00   |
| 36. Pétur Magnússon, 4. landsk. þm. . . . .     | 720.00   |
| 37. Pétur Ottesen, þm. Borgf. . . . .           | 876.00   |
| 38. Sigurður Eggerz, þm. Dal. . . . .           | 720.00   |
| 39. Sigurjón Á. Ólafsson, 4. þm. Reykv. . . . . | 720.00   |
| 40. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M. . . . .       | 900.00   |
| 41. Tryggvi Þórhallsson, þm. Str. . . . .       | 720.00   |
| 42. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk. . . . .       | 912.00   |
| 43. Þingmannafélagið . . . . .                  | »        |
| <hr/>                                           |          |
| Samtals                                         | 34992.00 |

Viðbætur.  
Alþingisreikningur 1931.

|          |          |         |          |         |
|----------|----------|---------|----------|---------|
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 19.55   |
| 398.40   | 1394.40  | 220.00  | 1614.40  | 96.30   |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | »       |
| 403.20   | 1411.20  | 235.00  | 1646.20  | 138.40  |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | »       |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 53.35   |
| 350.40   | 1226.40  | 150.00  | 1376.40  | 65.85   |
| 393.60   | 1377.60  | 658.00  | 2035.60  | 100.95  |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 7.60    |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 2.90    |
| 331.20   | 1159.20  | 95.00   | 1254.20  | 29.45   |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 3.95    |
| 398.40   | 1394.40  | 316.00  | 1710.40  | 58.50   |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 1.20    |
| 350.40   | 1226.40  | 20.00   | 1246.40  | 74.95   |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | »       |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 9.10    |
| 360.00   | 1260.00  | 68.00   | 1328.00  | 27.25   |
| 288.00   | 1008.00  | »       | 1008.00  | 126.20  |
| 364.80   | 1276.80  | 196.00  | 1472.80  | 101.26  |
| »        | »        | »       | »        | 5.81    |
| 13996.80 | 48988.80 | 3896.30 | 52885.10 | 2192.97 |

## Þingfararkaup alþingismanna á sumarpingi 1931

og símanot á kostnað Alþingis.

| Nöfn                                           | Dagpeningar og verðstuðulsuppbót |               |                              | Ferða-<br>kostnað-<br>ur <sup>1)</sup> | Þing-<br>fararkaup<br>alls | Símanot<br>á<br>kostnað<br>Alþingis |
|------------------------------------------------|----------------------------------|---------------|------------------------------|----------------------------------------|----------------------------|-------------------------------------|
|                                                | Dagpen-<br>ingar                 | Uppbót<br>40% | Dagpen.<br>og uppbót<br>alls |                                        |                            |                                     |
|                                                | kr.                              | kr.           | kr.                          | kr.                                    | kr.                        | kr.                                 |
| 1. Ásgeir Ásgeirsson, þm. V.-Ísf. . . . .      | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | 7.15                                |
| 2. Bergur Jónsson, þm. Barð. . . . .           | 612.00                           | 244.80        | 856.80                       | 167.00                                 | 1023.80                    | 29.75                               |
| 3. Bernharð Stefánsson, 1. þm. Eyf. . . . .    | 600.00                           | 240.00        | 840.00                       | 150.00 <sup>2)</sup>                   | 990.00                     | 50.70                               |
| 4. Bjarni Ásgeirsson, þm. Mýr. . . . .         | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | 105.00                                 | 793.80                     | 28.40                               |
| 5. Bjarni Snæbjörnsson, þm. Hafnf. . . . .     | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | 105.00                                 | 793.80                     | 1.75                                |
| 6. Björn Kristjánsson, þm. N.-Þ. . . . .       | 660.00                           | 264.00        | 924.00                       | 234.00 <sup>2)</sup>                   | 1158.00                    | 81.30                               |
| 7. Einar Arnórsson, 2. þm. Reykv. . . . .      | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | »                                   |
| 8. Einar Árnason, 2. þm. Eyf. . . . .          | 612.00                           | 244.80        | 856.80                       | 147.00 <sup>2)</sup>                   | 1003.80                    | 29.25                               |
| 9. Guðbrandur Ísberg, þm. Ak. . . . .          | 588.00                           | 235.20        | 823.20                       | 137.50 <sup>2)</sup>                   | 960.70                     | 69.00                               |
| 10. Guðmundur Ólafsson, þm. A.-Húnv. . . . .   | 588.00                           | 235.20        | 823.20                       | 168.00 <sup>2)</sup>                   | 991.20                     | 45.25                               |
| 11. Guðrún Lárusdóttir, 6. landsk. þm. . . . . | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | 3.15                                |
| 12. Halldór Stefánsson, 1. þm. N.-M. . . . .   | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | 36.90                               |
| 13. Halldór Steinsson, þm. Snæf. . . . .       | 552.00                           | 220.80        | 772.80                       | 244.00                                 | 1016.80                    | 45.45                               |
| 14. Hannes Jónsson, þm. V.-Húnv. . . . .       | 588.00                           | 235.20        | 823.20                       | 145.00 <sup>2)</sup>                   | 968.20                     | 11.45                               |
| 15. Haraldur Guðmundsson, þm. Seyðf. . . . .   | 636.00                           | 254.40        | 890.40                       | 270.00                                 | 1160.40                    | 100.00                              |
| 16. Héðinn Valdimarsson, 3. þm. Reykv. . . . . | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | 7.10                                |
| 17. Ingólfur Bjarnarson, þm. S.-Þ. . . . .     | 624.00                           | 249.60        | 873.60                       | 216.00 <sup>2)</sup>                   | 1089.60                    | 74.30                               |
| 18. Ingvar Pálmason, 2. þm. S.-M. . . . .      | 624.00                           | 249.60        | 873.60                       | 209.00                                 | 1082.60                    | 18 05                               |
| 19. Jakob Möller, 1. þm. Reykv. . . . .        | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | »                                   |
| 20. Jóhann Józefsson, þm. Vestm. . . . .       | 576.00                           | 230.40        | 806.40                       | 170.00                                 | 976.40                     | 100.00                              |
| 21. Jón Auðunn Jónsson, þm. N.-Ísf. . . . .    | 564.00                           | 225.60        | 789.60                       | 171.00                                 | 960.60                     | 100.00                              |
| 22. Jón Baldvinsson, 2. landsk. þm. . . . .    | 492.00                           | 196.80        | 688.80                       | »                                      | 688.80                     | 3.75                                |

Alþingisreikningur 1931.

Viðbætur.

|                                                                                             |          |         |          |                      |          |         |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|----------|---------|----------|----------------------|----------|---------|
| 23. Jón Jónsson, 3. landsk. þm. . . . .                                                     | 600.00   | 240.00  | 840.00   | 170.00 <sup>2)</sup> | 1010.00  | 53.95   |
| 24. Jón Ólafsson, 1. þm. Rang. . . . .                                                      | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 14.05   |
| 25. Jón Þorláksson, 1. landsk. þm. . . . .                                                  | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | »       |
| 26. Jónas Jónsson, 5. landsk. þm. . . . .                                                   | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 16.55   |
| 27. Jónas Þorbergsson, þm. Dal. . . . .                                                     | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 16.40   |
| 28. Jörundur Brynjólfsson, 1. þm. Árn. . . . .                                              | 528.00   | 211.20  | 739.20   | 128.00               | 867.20   | 27.10   |
| 29. Lárus Helgason, þm. V.-Sk. . . . .                                                      | 576.00   | 230.40  | 806.40   | 255.00               | 1061.40  | 68.50   |
| 30. Magnús Guðmundsson, 2. þm. Skagf. . . . .                                               | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 1.75    |
| 31. Magnús Jónsson, 4. þm. Reykv. . . . .                                                   | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 14.50   |
| 32. Magnús Torfason, 2. þm. Árn. . . . .                                                    | 540.00   | 216.00  | 756.00   | 160.00               | 916.00   | 25.15   |
| 33. Ólafur Thors, þm. G.-K. . . . .                                                         | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 2.55    |
| 34. Páll Hermannsson, 2. þm. N.-M. . . . .                                                  | 636.00   | 254.40  | 890.40   | 295.00               | 1185.40  | 36.95   |
| 35. Pétur Magnússon, 4. landsk. þm. . . . .                                                 | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 5.40    |
| 36. Pétur Ottesen, þm. Borgf. . . . .                                                       | 540.00   | 216.00  | 756.00   | 145.00               | 901.00   | 33.40   |
| 37. Steingrímur Steinþórsson, 1. þm. Skagf. . . . .                                         | 588.00   | 235.20  | 823.20   | 183.00 <sup>2)</sup> | 1006.20  | 33.50   |
| 38. Sveinbjörn Högnason, 2. þm. Rang. . . . .                                               | 540.00   | 216.00  | 756.00   | 169.00               | 925.00   | 42.55   |
| 39. Sveinn Ólafsson, 1. þm. S.-M. . . . .                                                   | 612.00   | 244.80  | 856.80   | 187.00               | 1043.80  | 9.00    |
| 40. Tryggvi Þórhallsson, þm. Str. . . . .                                                   | 492.00   | 196.80  | 688.80   | »                    | 688.80   | 3.85    |
| 41. Vilmundur Jónsson, þm. Ísaf. . . . .                                                    | 564.00   | 225.60  | 789.60   | 181.00               | 970.60   | 61.65   |
| 42. Þorleifur Jónsson, þm. A.-Sk. . . . .                                                   | 600.00   | 240.00  | 840.00   | 214.00               | 1054.00  | 68.95   |
| 43. Bifreiðaferðir til þess að sækja nokkra þingmenn til þings og flytja af þingi . . . . . | »        | »       | »        | 1276.50              | 1276.50  | »       |
| 44. Þingmannafélagið . . . . .                                                              | »        | »       | »        | »                    | »        | 26.46   |
| Samtals                                                                                     | 23004.00 | 9201.60 | 32205.60 | 6002.00              | 38207.60 | 1404.91 |

1) Í ferðakostnaðinum er fölginn húsnæðiskostnaður í Reykjavík um þingfómann, 105 kr. til hvers utanbæjarþingmanns, skv. úrskurði þingfararkaupsnefndar.

2) Auk þessarar fjárhæðar felst nokkur hluti af ferðakostnaði þingmannsins í sameiginlegum bifreiðakostnaði skv. 43. lið.

